

అను.

కురిగణగర్భితధర్మాణాంబోధనేనసాధుజనాః | అను
గృహ్యధ్యవసృద్భవః స్తుతిక ర్తృభ్యోనమోస్తువిదవసృద్భవః ||

అను వహిమండలమండనాయమాన చోళదేశా
వర్ష రికండమాణిక్యాభిభూసురాగ్రహారనివాసిభిః
కురి స్తుతిపురాణాతిశాసాది సర్వరహస్యాన్తపేదిభిః
అనువాధులవంశవయః పారావారరాకాసుధాకరైః

అనువైద్యనాథవీక్షితాభివండితవైద్యః

మనుపరాశరయజ్ఞవల్క్యదిశకలభర్తాస్తాగ్రహ
సంగ్రహణపూర్వకం హేమాద్రిమాధవాచార్యది ని
బుధసంగ్రంధకర్తృమతమనుస్మలైవన ధర్మశాస్త్రగ్ర

థాస్తరానపెక్షం నిశలజగదుపకృతయే విరచితే

స్తుతిముక్తాఫలాశేనధర్మశాస్త్రే

వణాశ్రమధర్మకాండోనామ పృథమపరిచ్ఛేదః

— శ్లోకము —

అనుమత్సమస్తదేశావతంసకణాటక జనపదసంపదధి
ష్ఠాన మహిషూగపురి మధ్యవిద్యోతమాన దివ్యరత్న

సింహాసనారూఢ అనుకృష్టరాజేంద్రాగ్నిలైప

ధర్మాధికారిచక్రవర్త్యయ్యింగారేణ

నానాదేశాసితానేక విదవత్పుస్తకసాహాయకేన

యథామతిసమ్యక్పరిక్షాధ్య పరిష్కృత్య

మహిషూగపురిమధ్యవర్తిన్యాః విద్యాతిరగ్జ్ఞాభిభావ్య

యాంస్వీయముద్రాక్షరశాలాయాముద్రాపితౌ

విజయలైతమామ్

ఇదాసీమేతన్మూల్యరూప్యద్రవ్యమ్

సన్ ౧౮౯౫

అత్తికానాంధమేశాస్త్రపరిశీలనశాలినామ్ |

భగవత్స్మృతయోనిత్యంభూయాత్సనంగలంసతామ్ |

వైద్యనాథదీక్షితీయ స్మృతిముక్తాఫలవర్ణాశ్రమధర్మకాండ

పుటసంఖ్య

విషయానుక్రమణికా.

౧	ఇష్టదేవతాపూర్ణా	౬౮	దానమంత్రకథనమ్
	ధర్మప్రమాణనిరూపణం	౭౧	దానపాత్రనిరూపణం
౩	స్మృతిపూర్ణానిరూపణమ్	౭౪	అపాత్రస్వరూపకథనం
	ధర్మస్వరూపకథనమ్	౭౬	ప్రతిగ్రహనిరూపణం
౪	శిష్టలక్షణమ్	౮౨	బ్రాహ్మణస్యవృత్త్యంతరాణి
౫	సర్వవర్ణానాంస్వధర్మాను	౮౪	అపద్వృత్తినిరూపణమ్
	ష్టానేఫలనిరూపణం	౮౬	క్షత్రియధర్మాః
౬	అచారప్రశంసా	౯౨	వైశ్యధర్మాః
౭	సదాచారలక్షణం	౯౩	శూద్రధర్మాః
౮	స్మృత్యాదీనాంప్రశంసా	౯౭	బ్రాహ్మణస్యశ్రేష్ఠ్యకథనం
౧౦	శ్మృత్యాదీనాంబలాబలనిరూ	౯౮	అనులూమజాతివివేకః
	పణమ్	౯౯	కుండగౌళకాదిజాతివివేకః
౧౧	స్మృత్యాదికర్తృనిరూపణం	౧౦౦	ప్రతిలూమజాతికథనం
౧౩	ధర్మదేశకథనం	౧౦౧	అనులూమప్రతిలూమ జానా
౧౪	నిషిద్ధదేశకథనం		ముత్త్రాష్టత్సనికృష్టత్వపాక్షి
౧౬	యగధర్మనిరూపణమ్	౧౦౨	గర్భాధానాదిపత్వారిశ
౧౮	{ యగసామధ్యవర్ణానప్ర		త్సంస్కారాః
	{ యోజనమ్	౧౦౪	గర్భాధానం
౧౯	కలియుగనిషిద్ధధర్మాః	౧౦౫	పుంసువనం
౨౨	కిర్మపరిభాషా		సీమంతోన్నయనం
౨౪	సృష్టిప్రకారకథనం	౧౦౬	జాతకర్త
౨౬	వర్ణధర్మనిరూపణమ్	౧౦౭	నామకరణం
౨౮	యజనప్రకరణం	౧౦౮	కణవేధనం
౩౦	యజ్ఞాదీనామవశ్యకర్తవ్యత్వం		నీషక్రమణం
౪౧	యాజనప్రకరణం		అన్నప్రాశనం
౪౩	అధ్యయనప్రకరణమ్	౧౧౦	చూడాకరణం
౪౫	అధ్యాపనక్రమః	౧౧౧	స్త్రీశాంజాతకర్తాది
౪౮	ఉపాకరణమ్	౧౧౨	అక్షిరాభ్యాసః
౫౩	అనధ్యాయకథనం	౧౧౩	అనుపనీలధర్మాః
౬౦	దానప్రకరణం	౧౧౪	ఉపనయనం

౧౨౬	ఉపనయనగౌణకాలః	౧౨౩	గోదానవృతనిరూపణమ్
౧౨౭	యజ్ఞోపవీతప్రకరణం	౧౨౪	స్నాతకవిధిః
౧౩౩	ఉపనయనదీక్షామధ్యేఉపవీత హస్తాప్రాయశ్చిత్తం దండధారణం	౧౩౫	స్త్రీకబ్బిష్టాచారిధర్మాః
౧౩౪	అజినవస్త్రలక్షణం	౧౩౬	స్నాతకధర్మాః
౧౩౬	మెఖలాలక్షణం	౧౩౭	వివాహప్రకరణమ్
౧౩౭	భిక్షాచర్యా	౧౩౮	కన్యాలక్షణమ్
౧౪౦	సంధ్యోపక్రమః	౧౩౯	వధూవరయోర్వయఃప్రమాణం
౧౪౧	సమిదాధానం	౧౪౦	సపత్నీమాతుర్దాతృత్వకథనం
౧౪౨	జాతకమాదికాలాతిపత్తిప్రాయశ్చిత్తమ్	౧౪౧	మాతులసుతాద్వాపవాషయ
౧౪౩	బ్రాహ్మణభోజనసంఖ్యా మాచరిరజస్వలయాంఘ్రికా ణ్యంచ కర్మనిషెధః ఉపనయనకర్తృనిరూపణం	౧౪౨	వివాహేవజన్మీయతలాని
౧౪౪	యమశౌద్యుపనయనకర్తారః	౧౪౩	అసవణోఽధ్యాహః
౧౪౫	మూకోన్మత్తాద్యుపనయనాది	౧౪౪	వరలక్షణం
౧౪౬	ఔరసాదిద్వాదశవిధపుత్ర నిరూపణమ్ ఔరసాదిలక్షణంచ	౧౪౫	కన్యాదానకాలనిరూపణం
౧౪౭	పుత్రసీవకారవిషయః	౧౪౬	వివాహమధ్యైరజోదర్శనే క తావ్యవిధిః
౧౪౮	గుర్వాదినిరూపణం	౧౪౭	కన్యాదాతృనిరూపణం
౧౪౯	మాఘప్రదాననిణయః	౧౪౮	బ్రాహ్మణవివాహభేదాః
౧౫౦	అభివాదనప్రకారః	౧౪౯	ఏకకాలశోభనద్యయనిషెధః
౧౫౧	ప్రత్యభివాదనవిధిః	౧౫౦	యమశయోజ్యేష్ఠకానిష్ఠ నిరూపణమ్
౧౫౨	బ్రహ్మచారిధర్మాః	౧౫౧	సీమంతజాతయోజ్యేష్ఠమాస
౧౫౩	వేదవృతాని	౧౫౨	వివాహనిషెధః
౧౫౪	పునరుపనయనవిధిః	౧౫౩	గురుశక్రమాధ్యాదౌ
౧౫౫	బ్రహ్మచర్యకాలావధిః	౧౫౪	వివాహనిషెధః
		౧౫౫	వధూవృద్ధిపరీక్షా
		౧౫౬	కన్యాదానకాలనియమః
		౧౫౭	ఔషాసనారంభకాలః
		౧౫౮	అధివేదనప్రకరణమ్
		౧౫౯	అర్కవివాహవిధిః
		౧౬౦	ద్వితీయవివాహకాలః

౧౨౨ పరిచేదనమ్	౨౨౭ సన్యాసభేదాః
౧౨౩ ఉన్నతాదివివాహనిరాసః	౨౨౮ మటిచకధర్మాః
౧౨౪ పతితాదినష్టబాషనిరూపణం	౨౨౯ బహుదకధర్మాః
౧౨౬ స్త్రీరక్షణక్రమః	హంసధర్మాః
౧౨౮ హృషీతభర్తృకస్త్రీధర్మాః	౨౩౦ వరమహంసధర్మాః
౨౨౯ పతివ్రతాస్త్రీధర్మాః	౨౩౧ దుఃఖాదిలక్షణమ్
౨౩౧ గర్భిణీస్త్రీధర్మాః	౨౩౩ యత్యాహ్నికక్రమః
౨౩౪ విధవాధర్మాః	౨౩౭ ఆసనాదీనాలక్షణమ్
౨౩౬ అనుగమనవిధిః	౨౩౮ చాతుర్తాస్యవిధిః
౨౩౮ వ్యభిచారిణ్యానింద్యత్వకథనం	౨౪౨ దిగుబరలక్షణమ్
౨౪౦ అకారణాద్దంపత్యై రన్యతర	౨౪౪ జ్ఞానస్వేనమోక్షమౌతుత్వకః
పరిత్యాగేప్రాయశ్చిత్తమ్	౨౪౫ శౌచవిధిః ధనమ్)
గృహస్థధర్మాః	౨౪౬ దంతధావనవిధిః
౨౪౧ గాహ్యైస్థవ్యశంసా	౨౪౯ విష్ణ్వదిస్త్రాజాక్రమః
౨౪౭ వానప్రస్థధర్మాః	౨౫౦ భిక్షాచర్యావిధిః
౨౫౦ యతిధర్మాః	౨౫౧ భిక్షాక్రమః
౨౫౪ ఆతురసన్యాసవిధిః	౨౫౨ మాధుకరభేదాః ధః)
౨౫౫ సన్యాసఫలనిరూపణమ్	౨౫౩ కలౌనర్వవర్ణభైక్షాచరణనిష్ఠే
౨౫౭ క్షత్రియాదీనాంసన్యాసాభావ	౨౫౪ భిక్షాపాత్రనియమః
నిరూపణమ్	కలౌభిక్షాపాత్రభోజననిష్ఠే
౨౫౮ జీవశ్వాద్దాద్యష్టశ్వాధనిరూప	౨౫౮ చాతుర్తాస్యవిధిః ధః)
శ్వాధ్దదేవతానిణయః	౩౦౦ ప్రాణాయామవిధిః
౨౫౯ సన్యాసక్రమః	౩౦౧ యతెర్నిష్ఠకర్తాః
౨౬౫ సన్యాసోపదేశక్రమః	౩౦౨ గ్రంథసమాప్తిః
౨౬౬ ఆతురసన్యాసకల్పః	

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

సీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీవైద్యనాథద్వితీయే స్మృతిముక్తాఫలే ధర్మశాస్త్రే ॥

శ్రీశ్రీనారాయణశ్రీనాచారకాండప్రారంభః

శ్రీశ్రీదేవతాప్రార్థనా

(శ్లోకాః ॥ అంకేవిహారిణమనుక్షణమద్విజాయాస్తంకేవలం కలభమద్భుత
మాశ్రయామః । నిత్యంయవీషభహుభిర్నిజసేవకానాం ప్రత్యూహపుంజకబలైః
పరిహీషమేతి ॥ ౧ ॥ పారావతీవిధిముఖావలిసౌధపక్షైర్ధూయావిహీనజనమాన
సరాజహంసీ । యోగీశ్వరైరపివిమృగ్యనిజస్వయాపావాగీశ్వరీదిశతు మే వచ
సాంసమృద్ధిమ్ ॥ ౨ ॥ శరణంతముపైమిసాధుసేవ్యం సదయ్యంకంచనదేవతావి
శేషం । సహసాచరణౌంబుజంయదీయం మునివైభుర్యనిరాసహేతురాసీత్ ॥ ౩ ॥
శ్రీరామచంద్రచరణద్వయపద్మకౌశా వాయాతుమే చపలమానసచంచరికః ।
ముక్తైర్వశికరణమార్గ మహాయదీయంగాత్రైపుబిభృతిరజౌపిరజౌవిహీనాః ॥ ౪ ॥
భవకౌండడశనంభవబంధవిమోచనం । దశకంతరిపుంవదేదిశస్యందననందనం ॥
వైద్యనాథాధ్వరీరామదాసోవాఘాలవంశజః । స్మృతిముక్తాఫలంనామ కురుతే
సారసంగ్రహం ॥ ౫ ॥ ఉరువిస్తరధర్మశాస్త్రవాధేరుపలబ్ధంమహతాపరిశ్రమే
ణ । శ్రవణేమనిధీయతాంకిమనైఃస్మృతిముక్తాఫలమేకమేవషడ్భ్యః ॥ ౬ ॥ క్వ
నువిశకలితంతుధర్మశాస్త్రంకవ్యచపుసరాకలనెమమప్రవృత్తిః । పరశ్రమతిజషస్త
థాపిసంతస్సతతేమిదంమమసాహసంసహంతామ్ ॥ ౭ ॥

ధర్మప్రమాణమ్

తత్రాదౌ ధర్మప్రమాణానినిరూప్యంతే ॥ తత్రామమః—॥ శ్లో ॥ పెదోః
లోధర్మమూలం స్మృతిశీతచతద్విదాం । ఆచారశ్చైవసాధూనామాత్మసప్రసాదే

లేవచేతి || ౧ || టీకా || వెదఇతి జాతావేకవచనం, ధర్మమూలం, ధర్మస్యప్రమాణం, నకేవలం విధ్యాత్మకవీవ వేదోధర్మప్రమాణం, కింతుమంత్రాధావాదాత్మకఇత్యుక్తమఖలఇతి, అథ యత్ర ప్రత్యక్షోవేదానావలభ్యతే తత్ర కథమిత్యతఉక్తం, స్త్రుతిశీలేవతద్వివామితి, తద్విదాం వెదాధావేదాం, స్త్రుతిః ధర్మశాస్త్రేతిహాసపురాణాని, శీలంచ ధర్మమూలం యత్సంభావనీయతా మేతురాత్మగుణసంపత్తీచ్ఛిలం || తదుక్తంమహాభారతే || శ్లో || తత్తత్కర్మతథాకుర్యాద్వ్యనశ్లాఘ్యేతనంసది | శీలసమాసేనైతలైకధితంకురునందనెతి || ౨ || టీకా || అత్రాదాహరణంయధిష్ఠిగస్య యక్షరూపధారిధర్మాత్స్వసోదరానాదరేణ నకులజీవితవరణం, తద్విదామాచారశ్చైవధర్మమూలం ధర్మనిమిత్తం, శౌచాచమనాదిలక్షణాక్రియావిశేషఆచారః, సాధూనాం పరమధార్మికాణాం, అత్తసస్తుష్టిః మనసోరుది, సాచధర్మమూలం, ప్రమాణాంతరాగోచరత్వేన ధర్మం ప్రతి సంశయితేష్వర్థేషు యోధర్మత్వే మనసా రోచతే సధర్మకార్యధాని, యద్యప్యప్రత్యక్షోవేదోమూలధూతాఽస్తదాదిభిర్హింసలభ్యతే, తిథాపి మనాద్విదయఉపలబ్ధవంతేఇత్యనుమీయంతే || యథాహపస్తంబః — || సూ || ౩ || లేషాముత్సన్నాః పారాఃప్రయోగాదనుమీయంతేఇతి || టీకా || తథాచ ప్రత్యక్షోవేదః, తేషాం ధర్మప్రమాణం, ఆన్యేషాం వెదఃస్త్రుత్యాదికంప్రమాణమిత్యధాని || యాజ్ఞవల్క్యశ్చ || — శ్లో || శ్రుతిస్త్రుతిస్సదాచారఃస్వస్యచక్రియమాత్మనః | సమ్యక్సంకల్పజగ్మామోధర్మమూలమిదస్త్రుతమితి || ౪ || టీకా || సమ్యక్సంకల్పజగ్మామః-శాస్త్రావిరుద్ధః, యథా స్వగతామినామయా జ్యోతిష్టోమః కర్తవ్యఇత్యాది || వ్యాసః— శ్లో || ధర్మమూలంవేదమాహుగ్రాంధరాశిమకృత్రిమం | తద్విదాంస్త్రుతిశీలేవసాధావచారంమనఃప్రియమితి || ౫ || హరితః— || వేదాఃప్రమాణంస్త్రుతయఃప్రమాణంధర్మాధాయక్తం వచనంప్రమాణం | యస్యప్రమాణంసభవేత్ప్రమాణం కస్తస్యకుర్యాద్వచనంప్రమాణమితి || ౬ || ఆపస్తంబః— || సూ || ౭ || ధర్మజ్ఞసమయఃప్రమాణంవేదాశ్చేతి || గౌతమః— || సూ || ౮ || వేదోధర్మమూలం తద్విదాంచ స్త్రుతిశీలేఇతి || వా || తేననిత్యనిదోషవేదమూలత్వాదుససయనాదిరెవధర్మః, నశాక్యాదికల్పితాగమమూలకమైత్యనందనకేశొల్లుంధనాదయఇతి || ఇతి ధర్మప్రమాణం ||

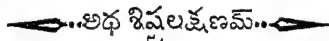
ధర్మశాస్త్ర-సర్వశ్రమాచారకాండః

—*అథ స్మృతేః ప్రామాణ్యమ్*—

తత్ప్రశంభః— || సూ || ౧ || రత్నైవేదములూఃస్మృతయితి || మరీచిః—
 క్లో || ౧ || దుర్బానావైదికాశ్శుద్ధాః ప్రకిరణతావచ్చయైఖలాః । తత్రైతవి
 వద్యప్రాధానాః స్మృతితంత్రై ప్రతిష్ఠితా ఇతి || మనుః || —౫ || శ్రుతింపశ్యం
 తిమునయఃస్మరంతితథాస్మృతిం । రస్తాత్ప్రమాణముభయం ప్రమాణైఃప్రమి
 తంభుం || ౪ || యోవమన్యేత తాధేహేతుశాస్త్రాశ్రయాన్నరః । ససాధుభి
 ర్బహిష్కార్యానా సైవోవేదనిండక ఇతి । రితః — || క్లో || ౫ || నయస్యవే
 దానవధర్మశాస్త్రంసమృద్ధవాక్యంహిభవత్ప్రమాణం । సోఽధర్మకృద్భ్రష్ట(ప్ర(ష్టి)
 హతోదురాత్మానాత్తాపితస్యేహభవత్ప్రమాణమితి || దేవలః — క్లో || ౬ ||
 మన్వాదయఃప్రయోక్తారోధర్మశాస్త్రస్యకీర్తితాః । తత్ప్రయ కప్రయోక్తారో
 గృహ్యకారాస్తుమంత్రత ఇతి || అగిరాః — క్లో || ౭ || ప్రమాణానిప్రమాణ
 జ్ఞైఃపరిపాల్యానియత్నతః । సీదంతిహిప్రమాణానిప్రమాణైరవ్యవస్థితైరితి || ఇ
 తి స్మృతిప్రామాణ్యం || —*అథ ధర్మనిరూపణమ్*—

వాక్యమజన్యోన్యధ్యయనిశ్చేయసహేతురపూర్వాఖ్యితగుణా ధర్మణ
 ఇతి హరదత్తః || ౧ || రత్నైవమనుః—క్లో || విద్యద్భిఃసేవితసృద్భిర్నిత్యమద్యే
 షరాగిభిః । హృదయేవాభ్యున్నజ్ఞాతౌయిస్తంధమణంవ్యవస్యత ఇతి || ౧ || టీ ||
 విద్యద్భిః వేదార్థవిద్భిః, అద్యేషరాగిభిఃసృద్భిః, ధర్మనిత్యంసేవితః, ధర్మణ
 ల్సేవనిత్యమనృష్టితః, సహోకమోహదినా కదాచిత్సేవనిమిత్తైన, కించహృ
 దయేనాభ్యున్నజ్ఞాతః, ఇదమేవశ్రేయ ఇతి సావరస్యయైకైన హృదయేన స్వీకృ
 తః, ఏషుధూనాయోధాస్తంధమణంవ్యవస్యత, హేమహర్షయో నిశ్చినుత
 ఇత్యర్థః । సవీవ || క్లో || ఆచారః (ప్రథ)పర) మోధమణః శ్రోత్యక్తస్థానర్తవ
 చ । తస్మాదస్మిన్ప్రయోయక్తోనిత్యంస్యాదాత్మవాణ్దిజ ఇతి || ౩ || టీ || తృ
 యే శ్రోతస్తార్థాచారేష్విత్యర్థః || యజ్ఞనల్క్యః || — క్లో || దేశకాలఉ
 పాయోధద్రన్యంశ్రద్ధాసమన్వితం । పాత్రేప్రదీయతేయత్తత్సకలధర్మలక్షణమి
 తి || ౪ || టీ || దేశకురుక్షేత్రాదిః, కాలఉపరాగాదిః, ఉపాయశ్శాస్త్రాక్త
 ఇతి కర్తవ్యతాకలాపః, ద్రవ్యం గవాది, శ్రద్ధా ఆస్తిక్యబుద్ధిః, తదన్వితం
 యథాభవతితథా పాత్రేప్రదీయతే, యత్తద్ధర్మస్యోత్పాదకం, కేమతావదేవధ

ర్తసోఽత్యాదకం నేత్యాహ ॥ సకలమితి, అన్యదపి యాగాది, తత్సకలంధర్మస్య
కారకం॥ విశ్వామిత్రః—శ్లో ॥ యమార్యాః క్రియమాణం హి శంసంత్యాగమవే
దినః । సధర్మో యం విగహాంతే తమధర్మం ప్రచక్షత ఇతి ॥ ౫ ॥ వ్యాసః—శ్లో ॥
సత్యం దమస్తవశ్శౌచం సంతోషో హ్యేకమాజనం । జ్ఞానం శమో దయాధ్యాన
మేషధర్మః స్స నాతన ఇతి ॥ ౬ ॥ బృహస్పతిః—జ్ఞానం యజ్ఞస్స తాం పూజా వే
దధారణమాజనం । ఏషధర్మః పరోక్షేయః ఫలవాన్స్యైత్యుచమాచ ॥ ౭ ॥ భో
గేషస్స క్తిస్స తతః తథైవాత్మావలూకనం । శ్రేయోపరం మనుష్యాణాం హి హవ
త్సభిశ్చామునిరితి ॥ ౮ ॥ అపరంధర్మమాహయాజ్ఞవల్క్యః—ఇజ్యాచారద
మాహింసాదానసాన్విధ్యాయకమణాం । అయంతాపరమోధర్మో యద్యోగేనా
త్మదర్శనమితి ॥ ౯ ॥ టీ ॥ యోగేన చిత్తవృత్తినిరౌఢేన ॥ ఆపస్తంబః—౧౦॥
సూ ॥ సధర్మాధర్మాచరత ఆవంస్వ ఇతి న దేవాన గృధరాన్సపితర ఇత్యాచక్షతే ఆ
యంధర్మో యంధర్మ ఇతి యంత్యా ర్యాః క్రియమాణం ప్రశంసంతి సధర్మో యం
గహాంతే సోఽధర్మ ఇతి ॥ టీ ॥ ఆపమితి ఛాందసరూపం ఆమామిత్యథః, య
దిహి ధర్మాధర్మావిగ్రహమంతే ఆవాంస్వ ఇతి బ్రువాణౌ చరేతాం యదిహ దే
వాదయః ప్రకృష్టజ్ఞానాబ్యుయి ఇమాధర్మాధర్మా ఇతి, తదోపలభిస్సాన్వితద
భావాద్భిష్టాయం ప్రశంసంతి సధర్మః యం గహాంతే సోఽధర్మ ఇత్యథః॥ ఇ
తిధర్మనిరూపణమ్ ॥

తత్ర శిష్టలక్షణమాచారబోధాయనః—సూ ॥ ౧ ॥ శిష్టాః ఖలు విగతమత్సరా
నిరహంకారాః కుంభీధాన్యా అలౌలుపాదంధదర్పలాభమోహకొధవివర్జితా ఇ
తి ॥ సవీవ ॥ శ్లో ॥ ౧ ॥ ధర్మశాస్త్రగ్రథారాధా వేదఖడ్గధరాద్విజాః । కీడా
ధమపియద్భూయియస్స ధర్మః పరమస్త్వనైత ఇతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—॥ ౩ ॥
చత్వారో వేదధర్మజ్ఞాః పక్షతైర్విద్యమేవచ । సామ్రాటేయం సధర్మస్సాన్వయే
కొవాధ్యాత్మచిత్తమ ఇతి ॥ టీ ॥ తిస్రోవిద్యా అధీయతే ఇతి త్రైవిద్యాః, ౬ మం
సమూహస్తే విద్యమిత్యథః ॥ పరాశరః—శ్లో ॥ ౪ ॥ చత్వారో వా త్రయో
వాపి యంబూయియ ర్వేదపాఠగాః । సధర్మ ఇతి విశ్లేయో నేతరైస్తమహస్రశ ఇ
తి ॥ ఆపస్తంబః— ॥ సూ ॥ ౫ ॥ సర్వజనపదేషే క్షాంతసమాహితమార్యా
ణాం వృత్తం న మ్యగ్నిసీతానాం వృద్ధానామాత్మవతామలౌలుపానామదాంభి

కానాం వృత్తసామ్యశృంభశ్చైవమభౌలో కానభిజయతీతి ॥ టీ ॥ విసయామిగు
ణోపేతానామార్యాణాం సర్వజనపదేసు యదేకాంతేనావ్యభిచారేణ సమా
హితమనుష్ఠితం వృత్తమనుష్ఠాసం, సమాతులసుతాపరిణయవత్క్రతిపయవిషయం
తద్వృత్తాన్మద్యశృంభశ్చ, ఏనంకుర్వన్నభౌలో కానభిజయతీత్యర్థః ॥

—సర్వవర్ణానాం సర్వసర్వధర్మానుష్ఠానైః ఫలనిరూపణమ్—

సవవ ॥ సూ ॥ ౧ ॥ సర్వవర్ణానాం సర్వధర్మానుష్ఠానైః ఫలనిరూపణమితం సు
ఖం తతః పరిన్మత్తౌ కర్మశేషేణ జాతం యాసంవర్ణాంబలం మేధాంప్రజ్ఞాం దృ
ఢ్యాణి ధర్మానుష్ఠానమితి ప్రశిష్యతే తచ్చక్రమభయోల్లాకయోస్సుఖవి
వ వతతత్యతి ॥ అసాధ్యః ॥ సర్వేషాం వర్ణానాం వర్ణాశ్రయవ్రాయుక్తధ
ర్మానుష్ఠానే వగమపరిమితముత్కృష్టమక్షయ్యం సుఖం సర్వగాఢ్యం భవతి, న
కేవలమేతావంతాత్మ్యం, కింతహి తతిః పరివృత్తౌ పునజన్మని కర్మశేషేణాభు
క్తౌ శేనాభిజాత్యాదీని ప్రశిష్యతే, తస్మాచ్చక్రమభయోల్లాకయోః ఇహచా
ముత్రివసుఖవీచవతే న జాతుద్విష్టా ఇతి ॥ తైత్తిరియకోపనిషదిహ్యాయతే ॥
శ్లోతిః ॥ ౧ ॥ ధర్మశాస్త్రధర్మైశ్చ సర్వమిదం పరిగృహీతం ధర్మాన్నాతిదుష్పరంత
స్తాద్ధర్మమంత్యతి ॥ టీ ॥ ధర్మో నామ నిష్క్రియమైతి కం శ్రోతం స్థార్థం చ కర్మ,
తేన ధర్మైశ్చ సర్వమాధ్యాత్మికాదిభేదభిన్నమితిదం జగత్పరిగృహీతం స్థితం, తస్మా
ద్ధర్మాపరం మత్పరం నాస్తి, వైదికైర్ముముఖిః, శ్రేయోధిభిశ్చ ధర్మవీచకః,
తేషాం, తస్మాద్ధర్మమంత్యత్యర్థః, తత్త్రైవపునస్కూయతే ॥ శ్లో ॥ ౩ ॥ ధ
ర్మో విశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠాలోకే ధర్మస్తం ప్రజాఉపసర్పంతి ధర్మైశ్చ పాపమవనువతి
ధర్మైశ్చ సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్ధర్మం పరమం వదంతీతి ॥ అయమర్థః ॥ ధర్మేనా పూ
ర్వోక్తః విశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠా ప్రతిష్ఠిత్యనైనేతి ప్రతిష్ఠాశ్రోతస్తార్థకర్మ
భిః సమస్తం జగద్ధ్రియత్యత్యర్థః, లోకే ధర్మస్తమతిశయేన ధర్మానుష్ఠాతారం,
ప్రజాః ధర్మావాప్త్యర్థం అధర్మాపాకగణాధానా ఉపసర్పంతి ఉపగచ్ఛంతి
ధర్మైశ్చ విహితకరణైః ప్రతిష్ఠిత్యనైవననిమిత్తం పాపమవనువతి ధర్మైశ్చ సర్వం ప్రతిష్ఠి
తం, ఇతరభావాభితంస్యాత్, తస్మాద్ధర్మం పరమం వదంతి ధర్మవిదా ఇతి ॥ చంద్రి
కాయాం ॥ శ్లో ॥ ౪ ॥ వర్ణాత్వమేకమాశ్రిత్యయోధర్మస్సంప్రసర్తతే ॥ వర్ణ
ధర్మస్స ఉక్తస్తుయథోపనిషదంతి ॥ ౫ ॥ తత్త్రైవపునమాశ్రిత్య అధికారః పు

వత్తతే । సవవాశ్రమధర్మసాన్విద్విక్షాదండాదికాయథా ॥ ౬ ॥ వణత్వమా
శ్రమత్వంచయోధికృత్యప్రవత్తతే । సవణాశ్రమధర్మస్తుయథామాంజీతు మె
ఖలేతి ॥ మనుః— ॥ శ్లో ॥ ౭ ॥ ధర్మశాస్త్రేనైస్సంచినయాద్వల్లీకమివవర్తికా
వరలోకసహాయాధాం సర్వసూతాన్యఃపీడయే ॥ ౮ ॥ నాముత్యహిసహాయా
ధాంపితామాతాచతిష్ఠతః । నపుత్రదారానజ్ఞాతిర్ధర్మస్తిష్ఠతికేవలః ॥ ౯ ॥ ఏ
కఃప్రసూయతేజంతురేకఏవప్రమీయతే । ఏకానుభుక్త్యేసుకృతిమేకఏవచదు
ష్కృతం ॥ ౧౦ ॥ మృతశరీరముత్సృజ్యకాష్టలోప్తసమక్షితౌ । విముఖాబాం
ధవాయాంతిధర్మస్తమనుగచ్ఛతి ॥ ౧౧ ॥ తస్మాద్ధర్మంసహాయాధాంనిత్యం
నంచినయాచ్ఛనేః । ధర్మేహిసహాయేనతమస్తరతిదుస్తరం ॥ ౧౨ ॥ ధర్మప్ర
ధానంపురుషంతపసానితకల్తవం । వరలోకఃప్రయాత్యాశుభాస్వంతం ఖేళరీ
ణం ॥ ౧౩ ॥ శ్రుతిస్మృత్యుదితంకుర్వన్నిబద్ధఃసేవహకర్తృసు । ధర్మమూలంని
శేవేతసదాచారమతంద్రిత్యతి ॥ టీ । ధర్మస్యమూలంధర్మమూలమ్ ॥ ...

—ఆచారప్రశంసా—

ధర్మస్యాచారాధీనత్వాత్ ॥ ౧౪ ॥ సవవ ॥ శ్లో ॥ ఏవమాచరతోద్భవ్తాన్వి
ధర్మస్యమునయోగతిం । సర్వస్యతపసోమూలమాచారంజగ్మహుఃషరం ॥ ౧ ॥
ఆచారాత్ప్రచ్యుతోవిప్రీనవేదఫలమశ్నుతే । ఆచారేణతుసంయుక్తస్సంపూ
ణాంఫలధాక్స్మృతః ॥ ౨ ॥ ఆచారాల్లభ్యైహ్యయరాచారాదీప్సితాఃప్రజాః ।
ఆచారార్థసమక్షయ్యమాచారోహంశ్యలక్షణం ॥ ౩ ॥ దురాచారోహిపురుషో
హోకేభవతినిందితః । దుఃఖభాగీచసతతంవ్యాధితోల్పాయురెవచ ॥ ౪ ॥ సర్వ
లక్షణహీనోపిసముదాచారవాక్ద్యజః । శ్రద్ధానాసనూయశ్చ శతంవషా
ణిజీవతి ॥ ౫ ॥ వసష్టః—ఆచారహీనంనపుసంతిభేదా యద్యప్యధీతాస్సహష
ద్భిరంగైః । ఛందాన్యేనంమృత్యుకాలేత్యజంతిసిడంశకుంతాఇవ జాతపక్షాః ।
కపాలస్థం యథాతోయంశ్వేద్యతౌచయథాపయః । దుష్టస్యాత్ స్థానదోషేణ
వృత్తహినేతథాశ్రుతం ॥ ౬ ॥ బ్రాహ్మణస్యతుదేహాయం నొషభోగాయకల్ప
తే । ఇహుక్లేశాయమహతే పెత్త్వానంతసుఖాయతేతి ॥ ౭ ॥ పరాశరః—శ్లో ॥
చతుర్ణామపిషణానామాచారోధర్మపాలకః । ఆచారభృష్టదేహానాం భవే
ద్ధర్మపరాబ్దుఖ్యతి ॥ ౮ ॥ వా ॥ శిష్టానామభిమతాధయాదక్షిణ్యదియ్యక్తో

వృత్తవిశేషఆచారఇతిమాధుమియే॥౧౦॥బృహస్పతిః—॥శౌర్యవీర్యాధారహితస్త
పోజ్ఞానవివర్జితః । ఆచారహీనఃపుత్రస్త్వ(మాత్సర్య)సూత్రాచారసమస్తతః॥
టీ ॥ శౌర్యాదిరహితఃక్షత్రియపుత్రః అథారహితోవైశ్యపుత్రః తపోజ్ఞానాచా
రరహితః బ్రాహ్మణపుత్రఇతివివేకః ॥ ౧౦ ॥ భగవాన్—శ్లో ॥ వణోనామా
శ్రమాణాంచయామర్యాదామయాకృతా । తాండేనమనువర్తంతే పృసాదస్తే
మసంభవేత్ ॥ ౧౧ ॥ ఆశ్వమేధిక—శ్లో ॥ శృతిస్త్వత్రిర్మమైవాజ్ఞాయస్తాము
ల్లంఘ్యవతలే । ఆజ్ఞాచ్ఛేదీమమద్రోహిమద్భక్తోపినఃప్రెష్టవః ॥ స్త్వత్సంతరే॥
౧౨ ॥ శ్లో ॥ యథేక్షుపాతాస్సలిలఃనిమెదితంతృణానిసర్గిరవిచవ్యసింతతి । య
వంసరోధర్తవధేనవర్తయన్యశశ్చకామాంశ్చవసూనిసోశ్నుతే ॥ ౧౩ ॥ నార
దః—ధిగ్జ్ఞాచారరహితంజన్తధిక్షానవజ్జతం । సూద్యౌపిదృశ్యలెవృత్తం బ్రా
హ్మణేనతుదృశ్యతే । సూద్రోపిబ్రాహ్మణోజ్ఞేయో బ్రాహ్మణస్సాదృషవసః॥౧౪॥
మారభక్తిపరోవాపి హరిధ్యానపరోపి వా । భృష్టో యస్తావిశ్రమాచారాత్పతితే
స్సౌభిధీయతే ॥ ౧౫ ॥ వేదోవాహరిభక్తిరావభక్తిరావపిమహేశ్వరే । నాప్తచా
రాత్పతితంమూఢంసపునాతిద్విజోత్తమం ॥ ౧౬ ॥ పుణ్యక్షేత్రాభిగమనపుణ్య
తీర్థనిమెవణం । యజ్ఞోవావివిధాబ్రహ్మకృత్యక్తాచారంసరక్షతి ॥ ౧౭ ॥ ఆచా
రాత్యాప్యతే సర్వగ్రాహరాత్యాప్యతేసుఖం । ఆచారాత్యాప్యతే మోక్షఆ
చారాత్కించసద్ధృతి ॥ ౧౮ ॥ మహాభారతేఆనుశాసనికే ॥ ఆచారాల్లభతే
చాయురాచారాల్లభతేశ్శ్రీయం । ఆచారాల్లభతేకీర్తిం పురుషఃప్రశస్యచేపాచ ॥
యేనాస్త్రికానిష్క్రియాశ్చగురుశాస్త్రాతిలంఘనః । అధర్మజ్ఞాదురాచారాస్తేభ
వంతి గతాయషఇతి ॥ ౧౯ ॥ పారిజాతే—సదాచారేణదెవత్సమృషిత్యంచర
తైవచ । పాప్నువంతికుయోనిత్వంమనుష్యాస్తద్వివర్యయఇతి ॥ ౨౦ ॥ ఇత్యా
చారలక్షణమ్ ॥

—అథసదాచారలక్షణమ్—

విష్ణుపురాణే ॥ — సదాచారవతాంపుంసాంజతౌలోకాపుభావపి । సాధ
వఃక్షీణదోషాస్సస్యస్సచ్ఛబ్దస్సాధువాచకః ॥ ౧ ॥ లెమమాచరణంయత్తుసదా
చారస్సండవ్యతఇతి ॥ సంస్కారమంజర్యాం— ॥ యస్త్విదేశేయఆచారః పా
రంపర్యక్రమాగతః । శృతిస్త్వత్సవిరోధేన సదాచారస్సండవ్యతే ॥ ౨ ॥ మ
మః— ॥ ధర్మవ్యతిక్రమోదృష్టోమహతాంసాహసంతథా । తదస్మిక్ష్యప్రయం

జానస్సంసీదత్యవరోఽబలః ॥ ౩ ॥ తేజామయానిపూర్వహంశరీరాణీంద్రియా
ణిచా దోషేనేనోపలిప్యంతే సద్వపత్రిమివాంభసా ॥ ౪ ॥ వాక్ (తక్) శ్రిత) భరవాన్
జావన్యాన్యంవ్యత్యన్య భార్యజగ్గుతుః. వసిష్ఠశ్చండాలిమక్షమాల్లిం, ప్రజాపతి
శ్చ సావంతుహితరమిత్యాదిధర్మవ్యతిక్రమోద్భవః, జాహదగ్నేనరామేణపితృ
వచనాదవిచారేణ మాతుశ్శిశ్చిన్నమిత్యాదిసాహసంభవం, తదస్వీక్ష్య ప్ర
యుంజానః తదితి సపుంసక మనపుంసకేనైకపచ్ఛాస్యాన్యతరస్యామిత్యేక శేషపకవ
ద్భావశ్చ, తంవ్యతిక్రమంతచ్చ సాహసమస్వీక్ష్యదృష్ట్యా స్వయమపి తథాప్ర
యుంజానః, అవరః ఇదాసీంతనః, అబలః దుర్బలః, సంసీదతి ప్రత్యవైతి, తె
షామపి కింఘోషః, నేత్యాహ తేజామయానీతి ॥ శ్లో ॥ తద్వైష్ణవీకాతూలమ
గ్నాప్రోతంప్రదూయేత ఏవంహంసస్యసర్వపాప్తానః ప్రదూయంతఇతి శ్లోకః
॥ ౨ ॥ అత్రాపస్తంబః—నూ ॥ దృష్టోధర్మవ్యతిక్రమస్సాహసంపూర్వేషాం
తేషాం తేజోవిశేషేణ ప్రత్యవాయోనవిద్యతే తదస్వీక్ష్య ప్రయుంజానస్సీదత్య
వరఇతి ॥ ౫ ॥ గౌతమః—నూ ॥ దృష్టోధర్మవ్యతిక్రమస్సాహసంచమహతాంస
తు దృష్టాథేఽవరదార్పణ్యాదితి ॥ టీ ॥ సతు దృష్టాథేఽధర్మవ్యతిక్రమాదా
విదాసీంతనస్య ససాధీయసీప్రవృత్తిరిత్యథః ॥ ౬ ॥ బొధాయసః—శ్లో ॥
అనుష్ఠితంతుయద్వైవర్ధనిభిర్వదనుష్ఠితం । నానుష్ఠేయంమనుష్యైస్తదుక్తంకర్త
సమాచరేదితి ॥ ౧౦ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—కర్తృణామససావాచాయత్నాద్ధర్మంస
మాచరేత్ । అస్వగ్యం లోకవిద్విష్టంధర్మమప్యచరేన్నతు ॥ టీ ॥ ధర్మ్యం
విహితమపి లోకవిద్విష్టంయస్తాత్తస్మాదస్వగ్యమిత్యర్థః ॥ ఇతి సదాచారనిరూప
ణమ్ ॥

—అథ స్తోత్యాదిప్రశంసా—

౧ ॥ మనుః—శ్లో ॥ ధర్మశాస్త్రమధీయానోబ్రాహ్మణస్సంశితవ్రతః । మ
నోవాద్దేహజేర్నిత్యంకర్తవ్యమైర్నులిప్యతే ॥ ౨ ॥ అర్హస్సాన్యధవ్యక్తవ్యానా
మర్హశ్చపృథివీమహం । గృహణార్థశాస్త్రాణాం బ్రహ్మలోకమవాప్నుయా
త్ ॥ ౩ ॥ విమమబ్రాహ్మణేనదమభ్యతవ్యంప్రయత్నతః । శిష్యభ్యశ్చప్రవక్త
వ్యం సమ్యక్జ్ఞానేనకేనచిత్ ॥ ౪ ॥ ఇదంస్వస్త్యయనంశ్రేష్ఠమిదంబుద్ధివివర్ధ
నం । ఇదంయశస్యంసతతమిదంనిశ్చేయసంపరం ॥ ౫ ॥ ధర్మశాస్త్రమధీయానో
బ్రాహ్మణః క్షత్రియోధనిక్ । పునాతిసోపిత్యైస్సర్వాన్సప్తసప్తావరాన్స్తథా ॥

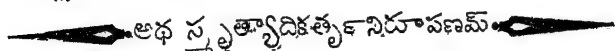
అమాగౌణప్రవృత్తానాం వ్యాకులేంద్రియచేతనాం । నివర్తకంధర్మశాస్త్రం
 వ్యాధీనామివభేషజం ॥ ౭ ॥ శృతిస్తృతి చక్షుషీద్యే ద్విజానాన్యాయవ
 త్తేన ॥ మాగౌముఙ్గంతితద్దీనాః ప్రపతంతిపథశ్చ్యుతాః ॥ ౮ ॥ హరితః—॥
 యథాహివేదాధ్యయనం ధర్మశాస్త్రమిదం తథా । అధ్యేతవ్యంబ్రాహ్మణేన ని
 యతంస్వగౌమిచ్ఛతా ॥ ౯ ॥ శంఖవిభిశ్చ—॥ రాగద్వేషాగ్నిదగ్ధానామ
 జ్ఞాపనిషపాయినామ్ । చికిత్సాధర్మశాస్త్రాణి వ్యాధీనామివభేషజమ్ ॥ ౧౦ ॥
 స్మృతిరత్యావశ్యామ్ ॥ —స్మృతింవిదానహిజ్ఞానంధర్మస్యభవతికస్యచిత్ । నజా
 తుజ్ఞాయతేరూపమాలోకేనవిదాయథా ॥ ౧౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ —పురాణ
 న్యాయమిమాంసాధర్మశాస్త్రాంగమిశ్రితాః । వేదాస్థానాని విద్యానాం ధర్మ
 స్యచచతుర్దశ ॥ ౧౨ ॥ టీ ॥ విద్యానాం స్థానాని చతుర్దశధర్మస్యస్థానాని
 హేతవః ఏతాని త్రైవణికైరధ్యేతవ్యాని, తదంతర్గతతావద్ధర్మశాస్త్రమధ్యేత
 వ్యం ॥ ౧౩ ॥ శూద్రంప్రకృత్యయమః ॥ క్లౌ ॥ తస్మాదస్యాధికారోక్తినవేదేషు
 నతు స్మృతావితి ॥ ౧౪ ॥ మనుగపి ॥ నిషేకాదిశ్చశానాంతామంత్రైర్యస్యోది
 తావిధిః । తస్యశాస్త్రేధికారోస్త్విజ్ఞేయోనాన్యస్యకస్యచిత్ ॥ ౧౫ ॥ అ ॥
 మానవధర్మస్యశ్రేష్ఠ్యం దర్శయతి అంగిరాః ॥—క్లౌ ॥ యత్పూర్వంమనునా
 ప్రోక్తంధర్మశాస్త్రమనుత్తమం । సహితత్సమతిక్రమ్య వచనంహితమాత్మనః ॥
 వేదాదుపనిబద్ధతావత్ప్రాధాన్యంతమనోఃస్మృతం । మన్వర్థవిపరీతాతుయా
 స్మృతిస్సానశస్యతే ॥ ౧౬ ॥ శృతిరపి ॥—యదైవకించమనురపదత్తద్భేషజ
 మితి ॥ ౧౭ ॥ వ్యాసహరితౌ—అవేక్షేతచశాస్త్రాణిమనావదీనిద్విజాత్తమః ।
 వైదికాన్నియమాన్వేదాన్వేదాంగానిచసర్వశః ॥ ౧౮ ॥ ధర్మశాస్త్రంసదాప
 త్యం బ్రాహ్మణైశ్శుద్ధమాననే । వేదవత్పరితవ్యంచకోరితవ్యంచదివానిశం ॥ ౧౯ ॥
 శృతిహీనాయవిప్రాయస్మృతిహీనేతతైవచ । దానంభోజనమన్యచ్ఛ దత్తం
 కులవినాశనం । తస్మాత్సర్వప్రయత్నైన ధర్మశాస్త్రంపరేద్దీప్యజః ॥ ౨౦ ॥ శృతి
 స్మృతీతువిప్రాణాంచక్షుషీద్యేవినిర్మితే । కాణస్తత్రైకయాహీనోదావభ్యా
 మంధఃప్రకీర్తితః ॥ ౨౧ ॥ విష్ణుః—పురాణంమానవోధర్మస్సాంగోవెదశ్చికి
 త్సితమ్ । ఆజ్ఞాసిద్ధానిచతావ్రినహంతవ్యాని హేతుభిః ॥ ౨౨ ॥ వసిష్ఠః—
 అప్రామాద్యంచవేదానామూషాణాంచైవకుత్సితమ్ । అన్యవస్థాదసర్వత్రప

తన్నాశనమాత్మనః ॥ ౨౪ ॥ వ్యాసః—తేనస్తార్తమనుష్ఠానమంతరణనవైదికం ।
ప్రవర్తతే ద్విజాతీనాం కర్మసిద్ధిమభీషతామ్ ॥ ౨౫ ॥ ప్రచేతాః—అమీమాం
సాబహిశ్చాస్త్రాయేచాన్యేవేదవజ్జితాః । యత్రైబ్యాయుర్నతతుగ్రాన్యద్వేదా
ధర్మోవిధీయత ఇతి ॥ ౨౬ ॥ చతుర్థ్యంశతిమతే—ఆర్హచార్యాకవాక్యాని బా
ధ్ధాదిపఠితానిచ । విప్రలంభకవాక్యానిసర్వాణిచవివజ్జయేదితి ॥ ఇతిస్త్రుతి
ప్రశంసా ॥

మనుః ॥ —శ్రుతిదైవధంతుయత్రస్యాత్తత్రధర్మావభౌస్త్రుతౌ । ఉభావభి
హితాధర్మాసమ్యగుక్తామహాపీఠిభిః ॥ ౧ ॥ అత్రోదాహరణమాహసవీవ ॥ ఉ
దితేనుదితేచైవసమయావిషితేతథా ॥ సర్వథావతఃలైయజ్ఞానీయంవైదికీశ్రుతిః ॥
టీ ॥ సమయావిషితే ఉదితానుదితతత్వధంః, అయంచ యథాకల్పసూత్రైఃవ్య
వస్థితవికల్పః ॥ ౩ ॥ తథాచసుమంతుః — ॥ శ్లో ॥ యత్రశాస్త్రగతిర్భిన్నా
సర్వకర్మసుభారత ॥ ఉదితేనుదితేచైవహోమభేదోయథాభవత్ ॥ ౪ ॥ తస్మిన్
కులక్రమాయాతమాచారంచాచరద్దేవజః । సగరియాన్తహాహోనర్వశాస్త్రాది
తాదపీతి ॥ ౩ ॥ మనుః—యేనాస్యపితరోయాతాయేనయాతాఃపితామహాః ।
తేనయాయాతృతాంమాగః । తేనగచ్ఛకసరిష్యతీతి ॥ ౬ ॥ అ ॥ స్త్రుత్యాది
దైవధేపి వికల్పవదప్రప్తవ్యః ॥ ౭ ॥ తథాచశాతమః ॥ సూ ॥ తుల్యబలవిరోధే
వికల్పఇతి ॥ ౮ ॥ టీ ॥ తుల్యబలయోః శ్రుత్యోః స్త్రుత్యాశ్చవిరోధే వికల్పఇ
త్యధంః ॥ ౯ ॥ లోకాక్షిః ॥ శ్రుతిస్త్రుతివిరోధేతు శ్రుతిరేవగరియసీ । అఙ్గరో
ధే సదాకార్యంస్తార్తంవైదికవత్తదా ॥ ౧౦ ॥ టీ ॥ విరోధాధికరణన్యాయోత్రా
నుగాహకోద్రప్తవ్యః ॥ తథాహి ॥ అధ్వరేమహావేద్యాన్సదానామకన్యమం
టపస్య మధ్యేకాచిదుడుచరశాఖాస్తంభత్వేన నిఖాతాభవతి తాముద్దిశ్యవస్త్ర
వేష్టనంస్తర్యతే, ఔదుంబరీసర్వావేష్టయితవ్యేతి తత్రసంశయః, ఏషా స్త్రుతిః
ప్రమాణంనవేతి తత్రాప్తకాః కతవ్యాఇత్యాదిస్త్రుతైర్మూలవేదానుమాపక
త్వేన యథాప్రామాణ్యంతత్రైవసర్వవేష్టనస్త్రుతేః ప్రామాణ్యమితి పూర్వప
క్షః, ఔదుంబరీంస్పృష్టేవేద్యాయేదితిపృత్యక్షశ్రుతౌ స్పర్శోవిధీయతే నచాసౌ
సర్వవేష్టనేనతి ఉపవద్యతే, తథాచ సర్వవేష్టనస్త్రుతిమూలభూతవేదానుమా
నస్య ప్రత్యక్షశ్రుతివిబుద్ధస్య కాలాత్యయాపదిష్టత్వేననిర్మూలాసర్వవేష్టనస్త్రు

తిరవ్రమాణమితి సిద్ధాంతః ॥ ౧౧ ॥ సంగ్రహే— శ్లో ॥ శ్రుతిస్మృతిపురాణే
మ విరుద్ధమపరస్పరం । పూర్వంపూర్వంఽలీయస్సాదితిన్యాయవిదోవిదుః ॥
చతుర్వింశతిమతే— స్మృతైర్వదవిరోధేనపరిత్యాగోయథాభవేత్ । తత్రైవలో
కికంవాక్యంస్మృతిబాధాత్పురిత్యజేత్ ॥ ౧౩ ॥ వ్యాసః— ధర్మంయోబాధశేధర్మ
స్సనధర్మకదాచన । అవిరోధేతుయోధమన్సధమన్సద్భిరుచ్యతే ॥ ౧౪ ॥ త
స్మాద్విరోధేధమన్సన్యసిద్ధిత్వగురులాఘవః । తయోర్భూయస్త(ను)మం(వి)ద్వాన్
కుర్యాద్ధమన్వినిణయం ॥ ౧౫ ॥ వా ॥ ఏవం శ్రుతిస్మృత్యాచారాణాంవిరో
ధే శ్రుతిర్వలీయసీ ॥ ౧౬ ॥ శ్రుతిస్మృతిధర్మవిహితాధర్మః తదలాభేశిష్టాచారః
వ్రమాణమితి వసిష్ఠస్సరణాత్ ॥ ౧౭ ॥ సదాచారత్వైవిధ్యేతు యస్మిన్ దేశే
యస్మిన్కాలే యస్మిన్పురుషే రాగద్వేషరహితస్య, సస్యశిష్టత్వాతిశయబుద్ధిః
తాదృశస్యాచారోముఖ్యత్వేనగ్రాహ్యః ॥ ౧౮ ॥ ఏతదేవాభిప్రేత్య గురోశ్చ
మౌనశాసనే తైత్తిరీయాస్సమామనంతి ॥ శ్రు ॥ అథ యదితేకమన్విచికిత్సా
వా వృత్తవిచికిత్సావాన్యాత్, యేతత్యబ్రాహ్మణాస్సమృద్ధినః, యక్తాత్రయక్తాః
అలూక్షాధర్మకామాస్యుః, యథాతేతత్యవతేరణ, తథాతత్యవరైథాశ్చితి ॥
టీ ॥ సమృద్ధినః యక్తిశలకా, యక్తాశ్చాస్త్రతత్పరాః, ఆయక్తాః తదర్థాను
ష్ఠాననిరతాః, అలూక్షాః క్రోధాదివజ్జితాః, ధర్మకామాఃశీవన్త కవత్కమన్
ణ్యాదాసీన్యమకుర్వాణాః, ఉక్తరీత్యా కస్యచిచ్ఛిష్టాచారవిశేషస్య ముఖ్యత్వే
సత్యపరోశాశోభవిష్యతి, నతు సర్వధైవానాచారః, ఏవంచనతి ఏకామేవ
తైత్తిరీయశాఖామధీత్య, బోధాయనాచ స్తంబమతభేదేన పరస్పరవిలక్షణమను
ష్ఠానమాచరతాముభయవిధానాం పురుషాణాం స్వస్వపురుషపారంపర్యక్రమాగ
తఏవాచారోముఖ్యః, కదాచిత్తదసంభవే మతాంతరేణాప్యనుష్ఠానమేవశ్రేయః
నను సర్వ ఛాతల్లోబోయక్తః, ఇతి శ్రుతిస్మృత్యాదీనాం బలాబలనిరూపణమ్ ॥

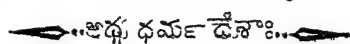

అథ స్మృత్యాదికర్తృకనిరూపణమ్

౧ ॥ వరాశరః— ॥ కల్పేకల్పైక్షయోత్పత్త్యా బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః ।
శ్రుతిస్మృతీసమాచారనిర్ణాతారశ్చసర్వదా ॥ టీ ॥ క్షయసహితాఉత్పత్తిః క్ష
యోత్పత్తిః తయోపలక్షితాభవంతి, కల్పేకల్పమహాకల్పే అవాంతరకల్పేచ బ్ర
హ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః, మహాకల్పావసానెక్షీయంలై, మహాకల్పాదాభుత్పద్యం

తే, ఏవమవాంతరకల్పానసానై ప్రారంభేచ స్తుత్యాదీనాం నిజైతారో మ
 న్వాదయః క్షయోత్పత్త్యాడవలక్ష్యతే, చ కా రణానక్తోధర్మస్వముచ్చీయతే, స
 ర్వదైత్యనేన సృష్టిసంహారప్రవాహస్యానాదిత్వమనంతత్వంచదశ్శీతం || సవవ ||
 ౨ || శ్లో || సకశ్చిద్దేవదకర్తాచవేదంశ్చుత్వావతత్యుఖః | తథైవ ధర్మాన్ స్మరతి
 మనుజకల్పంతరంతరే || మహాకల్పదతుముఖః పరమైస్వరేణదత్తంవేదంశ్చ
 త్యాతత్ర విప్రకిణాన్వణాన్ శ్రీమాదిధర్మాన్ స్తుతిగ్రంథరూపేణోపనిబధ్నా
 తి, తథైవ సాస్యంధవో మనుఃప్రత్యవాంతరకల్పం వేదోక్తధర్మాగ్రభూతి
 మనుగ్రహణేనాత్రివిష్టావదయఉవలక్ష్యంతే || మనాద్దీనాహయాజ్ఞపల్కన్ః ||
 — || ౩ || శ్లో || మనస్త్రివిష్టుహారీతయాజ్ఞనలోక్త్యశనాఽగిరాః | యమావ
 స్తంబసంవర్తాకాత్యానబృహస్పతిః || పరాశరవ్యాసశంఖ విఖితాదక్షగౌత
 మా | శాతాతపోవసిష్ఠశ్చధర్మశాస్త్రప్రయోజకాః || వా || ఉశనశ్శబ్దాంతస్య
 ద్వంద్వేవకవద్భావః || ౪ || స్తుతిరత్నై—శ్లో || మనుగ్బృహస్పతిర్దక్షోగౌ
 తమోధయమోఽగిరాః | యోగీశ్వరఃప్రచేతాశ్చ శాతాతపవరాశరౌ || సం
 త్రిశససాశంఖవిఖితావత్ప్రరవచ | విష్టావస్తంబహారీతా ధర్మశాస్త్రప్రవర్త
 కాః | ఏతేహ్యష్టాదశపోక్తామునయోనియతవ్రతాః || ౫ || అంగిరాః—శ్లో ||
 జాబాలిర్నాచికేతశ్చ స్కందోలోకాక్షికాశ్యమౌ | వ్యాసస్సనత్కుమారశ్చశం
 తనుజన్తకస్తథా | వ్యాఘ్రఃకాత్యానశ్చేవ జాతుకణిఃకపింజలః | బౌ
 ధాయనశ్చకాణాదోవిశ్వామిత్రస్తథైవచ | క్షేత్రీనసిగోకబిలశ్చేత్యవస్తృతివి
 ధాయకాః || ౬ || శంఖః—మనుయమదక్షవిష్ణ్వంగిరోబృహస్పత్యశనాపస్త
 మ్బుగౌతమసంవర్తాత్రిహారీతకాత్యానసంఖవిఖితపరాశరవ్యాసశాతాతపప్ర
 చేతోయాజ్ఞవల్క్యదయఇతి || ౭ || శ్లో || తథా || వసిష్ఠోనారదశ్చేవసుమం
 తుశ్చపితామహః | బభ్రుఃకష్టాజనిస్సత్యవ్రతౌగాగ్యశ్చదేవలః || జమద
 గ్నిర్భరదావజిఃపులస్త్యఃపులహఃకృతుః | ఆత్రేయశ్చాగ్రేయశ్చ మరీచిరవత్స
 వవచ || పారస్కరశ్చర్యశృంగోబైజావాపస్తథైవచ | ఇత్యేతేస్తృతికర్తార
 ఏకవింశతిరీతాః || ౮ || సంగ్రహే—శ్లో || అష్టాశీతినహస్యాణి మునయోగ్య
 హమేధినః | పునరావతీనోబీజభూతాధర్మప్రవర్తకాః || ఏతైర్యానివ్రణీ
 తాని ధర్మశాస్త్రాణివైపురా | తాన్యేతానివమాణానిసహంతవానిసేతుభిః

యస్మాని పాతుభిర్వన్యాత్సంధేతమసిమజ్జతి || ౯ || అగ్నివైశ్యః—సూ || బౌ
ధాయనమావ స్తంబంస త్యాపాశుద్రాహ్యయణమాగ స్తన్విశాకల్యమాశ్వలాయ
సం శాంభవీయం కాత్యాయనమితి నవాని పూర్వసూత్రాణి, వైఖానసంశౌన
కీయం భారద్వాజమాగ్నివైశ్యం జ్ఞేమినీయంమాధున్యం మాధ్యందినం కౌండి
న్యం కౌషీతకమితి నవాన్యపరసూత్రాణ్యష్టాదశసంఖ్యాకాని, ఆష్టాదశసం
ఖ్యాకాశ్శారీరాస్సంస్కారాఇతి || ఇతిస్త్రుత్యాదికర్తునిరూపణమ్ ||

౧ || యాజ్ఞవల్క్యః—శ్లో || యస్మిన్ దేశే మృగఃకృష్ణస్తస్మిన్ ధర్తాన్ని
బౌధత || టీ || కృష్ణసారోమృగోయస్మిన్ దేశే సప్తచ్ఛందంవిహరేత్ తస్మిన్
దేశే ధర్తానుప్రైయాఇత్సర్థః || ౧ || తథాసంవర్తః—స్వభావాద్యత్త్ర విచ
రత్కృష్ణసారస్సదామృగః | ధర్మదేశస్సవిజ్ఞేయోద్విజానాఽకర్మసాధనం ||
౩|| స్తుతిచంద్రికాయామ్—కృష్ణసారైర్యవైదైరైభిశ్చతుర్వణ్యాశ్రమైస్త
థా | సమృద్ధోధర్మదేశస్సాన్యదాశ్రయేఽన్వివశ్చితః || ౪ || మనుః—నరస్వ
తీదృషద్వత్యోదేవనద్యైర్యదంతరం | తందేవనిర్మితందేశంబ్రహ్మవర్తం వ్రచ
క్షతే || యస్మిన్ దేశేయతచారఃపారంపర్యక్రమాగతః | వణానాంసాంతరాళా
నాం ససదాచారఉచ్యతే || టీ || సాంతరాళానాం వణానంకరసహితానాం
ససదాచారఃతస్యధర్మంవ్రతి ప్రామాణ్యమిత్యర్థః || ౫ || సవీష || శ్లో ||
కురుతైత్రించ మత్సాన్యశ్చ పాంచాలాశ్శూరసేనకాః | ఏషబ్రహ్మషిఃదేశోవై
బ్రహ్మవర్తాదనంతరః || టీ || అనంతరః కించిన్నూనః || ఏతద్దేశప్రసూతస్య
సకాశాదగ్రిజన్తనః | స్వంస్వంచరిత్రంశిక్షంతేవృధివ్యాంసర్వమానవాః || టీ ||
అగ్రిజన్తనః బ్రాహ్మణస్య శిక్షంతేఅవగచ్ఛంతి || హిమవద్వింధ్యయోర్మధ్యేయ
త్ప్రాగ్విసశనాదపి | ప్రత్యగేవప్రయాగాచ్చమధ్యదేశఃప్రకీర్తితః || టీ || వి
సశనంసరస్వత్యంతథాఽనదేశః || అసముద్రాత్తువైపురావదాసముద్రాత్తు ప
శ్చిమాత్ || తయోరేవాంతఠంగిర్యారాద్రావర్తంవిదుర్బుధాః | కృష్ణసారస్తుచ
రతిమృగోయత్రస్వభావతః | సజ్జయోయజ్జయోదేశోమైచ్చదేశస్తవ్వితఃపరః ||
టీ || తతఃపరః ఏభ్యోబ్రహ్మవర్తాదిభ్యః అన్యే | మైచ్చాః యజ్ఞానధికృతాః || ౬ ||
శ్లో || ఏతాన్ ద్విజాతయోదేశాన్ సంశయేరకప్రయత్నతః | శూద్రస్తుయస్మిన్

కస్తి నావనివసేదస్మృతిః శ్లో ౧౦ ॥ హారితః—కృష్ణసారోమ్యగోయత్ర సన్న్
భావేనవ్యవర్తతే । తస్మిన్ దేశేవసన్ భ్రమైస్సిధ్యతిద్విజపుంగవః ॥ ౧౧ ॥ వ్యా
సః—బ్రహ్మవతః కవరోదేశఋషిదేశస్తవనంతరః । మధ్యదేశస్తతాన్యూనఆ
ర్యావర్తస్తవనంతరః ॥ ౧౨ ॥ చాతుర్వర్ణ్యవ్యవస్థానన్యస్మిన్ దేశే నవిద్య
తే । తుష్టాచ్చదేశంజూనీయాదార్యావర్తాదనంతరం ॥ ౧౩ ॥ విష్ణుః—సమ్మే
చ్ఛవిషయేశ్చాద్ధుకుర్యాన్నగచ్ఛేత్ మైచ్ఛవిషయమితి ॥ ౧౪ ॥ ఆదిపురాణే
శ్లో ॥ అథమదేశమధ్యేతుకృత్వాకృతుశతాన్యపి । నగచ్ఛతి ద్విజశ్రేష్ఠస్సమీ
క్షమాక్షమాక్షంమహానపి ॥ ౧౫ ॥ స్మృతిచంద్రికాయామ్—ఆర్యావర్తమతిక్ర
మ్యవినాతీర్థక్రియాంద్విజః । ఆజ్ఞాంచైవతథాపిత్యైందవేనవిమధ్యతి ॥ ౧౬
ఆపస్తంబః—సూ ॥ ప్రథమైథోదకేగ్రామేయత్రాత్మాధీనంప్రయమణం త
త్ప్రవాసోధర్మ్యద్వాణస్యేతి ॥ టీ ॥ ప్రథమాతాపీధాఉదకంచయస్మిన్ తస్మిన్
గ్రామే ద్వాణస్యవాసోధర్మ్యః తత్రాపి ననన్యత్రకింజర్హియత్రాత్మాధీ
నం ప్రయమణంప్రాయత్యం, మూత్రపురిషప్రక్షాళనాదీనియత్రాత్మాధీనా
ని తత్ర ॥ యత్రతుకూపేషేవోదకం తత్ర బహుకూపేషవిపినస్తవ్యం ॥ ౧౭ ॥
యదాహబోధాయనః—శ్లో ॥ ఉదపానోదకేగ్రామే ధార్మికౌవృషలీపతిః ।
ఉపిత్యాదావ్విదశసమాశ్నాద్రసాధర్మ్యమృచ్ఛతి ॥ టీ ॥ యథావృషలీపతిఃశూ
ద్రసాధర్మ్యమృచ్ఛతి తథా ధార్మికౌపేషనందిగ్రామేవసన్ శూద్రసాధర్మ్యం
ప్రాప్నోతిత్యథః ॥ ౧౮ ॥ సంగ్రహే—కూపస్నానంతయోవిప్రః పర్యాధ్వాన్విద
శవాషికం । సత్రేనేవశరీరేణ శూద్రత్వంయత్యసంశయఇతి ॥ ౧౯ ॥ మనుః
నాధార్మికేవసేద్యామేనవ్యాధిబహుభైభృశమ్ । నైకఃప్రపద్యేతాధావనం నచి
రం పర్వతేవసేత్ ॥ ౨౦ ॥ సశూద్రరాజ్యేనివసేన్నాధార్మికజనావృతే । నపా
షండగణాకాంలెసాపస్పృష్టేత్యజేన్నరఇతి ॥ టీ ॥ ఉపస్థుప్తైశ్శూతోపద్రవే
౨౦ ॥ వ్యాసః—శ్లో ॥ పాపదేశాశ్చయేకేచిత్పైరధ్యుషితాజనేః । గత్వా
దేశానపుణ్యంస్తాకృత్సంపావనమశ్నుతే ॥ ౨౧ ॥ చంద్రికాయామ్—సూ
రాష్ట్రంసింధుశాపిరమవంత్యాదక్షిణావధం । గల్లైవితాన్కామతాదేశాన్క
ళింగాంశ్చపల్లెద్విజః ॥ అంగవంగళింగాంధ్రాపార్వతీయాకాళిమాంస్తథా ।
సింధుసారాష్ట్రసాపిరానాంధ్రమాళవాకా ॥ నవానయేద్ద్విజోనిత్య

మనాపదివివజ్జయేత్ ॥ ఏతానప్యాపదిగృహీసంశయేద్వృత్తికర్మితః ॥ అనర్త
చంగమగధాస్సరాష్ట్రాదక్షిణాపథాః ॥ ఉపాగృత్సింధుసౌవీరాపతేనఃకీర్ణయో
నయః ॥ సింధుసౌవీరసౌరాష్ట్రాతథాప్రత్యంతవాసినః ॥ అంగవంగకళింగాం
శ్చగతాస్సంస్కారమర్హతి ॥ టీ॥ ప్రత్యంతవాసినః చండాలదేశాః॥శ్లో॥౧౨
బోధాయనః—॥వా॥ఉరట్టాపారస్కరావృంద్రాసౌవీరానంగా
కళింగాప్రాగ్యూనానిచగతావగత్యాపురస్తామేనయజేతసర్వపృష్టేనవాపి॥ఉ
దాహరంతి ॥ శ్లో ॥ పద్భ్యంసకురుతేపాపంయఃకళింగాన్ప్రవిద్యతే ॥ ఋష
యోనిష్యుతింతస్యప్రాహురైశ్వానరంహవిరితి ॥ ఇతిదేశనిరూపణమ్ ॥

—అథ నిషిద్ధదేశాపవాదః—

౧ ॥ వ్యాసః—తేదేశాస్తేజనపదాస్తేలేలాస్తేతథాశ్రమాః ॥ పుణ్యాత్రిపథ
గాయేషాంమధ్యేయాతీనతిద్వరా ॥ ప్రభాసేపుష్కరేశాశ్యాంనైమిశేనరకం
టకే ॥ గంగాయాంసరయూతీరేనివసేద్ధార్మికౌజనః ॥ అంతర్వేదిమధ్యదేశాబ్ర
హ్మవర్తంచయజ్ఞీయం ॥ మిశ్రకంసరయూతీరం పుష్కరంనైమిశేంతథా ॥ దేశా
నేతాన్నివాసాయ సంశయేకద్విజాతయః ॥ ౧ ॥ ధర్మశాస్త్రసారే—శ్లో ॥
ఛాంద్రాయణానికృష్ణాగ్నిమహాసాంతపనానిచ ॥ ప్రాయశ్చిత్తానిదీయంతే
యత్రగంగానవిద్యతే ॥ కావేరీతుంగభద్రాచకృష్ణవేణీచగౌతమీ ॥ భాగీరథీచ
విఖ్యాతాఃపంచగంగాఃప్రకీర్తితాః ॥ ౩ ॥ పితామహః—శూద్రరాజ్యేపినివ
సేద్యత్రమధ్యేతుజాహ్నుపీ ॥ సోపిపుణ్యతమోదేశోనార్యైరపిసమాశ్రితః ॥
గౌతమః—ప్రథూతైర్హృదకయవసకుశమాల్యావనిష్క్రమణమార్యజనభూయి
ష్టమనలసమృద్ధం ధార్మికాధిష్ఠితం నికేతమావసితంయతేతేతి ॥ టీ ॥ ఏథాః
కాష్ఠాదీనిపాకాద్యథం ఉడకం స్నానపానయోగ్యం, యవసస్త్రాణిగవాద్య
థం, కుశాః డర్భాః ఇష్ట్యాద్యథం, మాల్యానిపుష్పాణి దేవతార్చనాద్యర్థం
ఉపనిష్క్రమణం బహిరవకాశస్సంచారాద్యథం ఏథాదీనివృథాతాని యత్ర
అర్యాస్తేనణికాస్తేజనైర్భూయిష్టంవాప్తం, అలసాఃకృత్యేమనిరుద్యమాః
తద్విపరీతా అనలసాః తైస్సమృద్ధం, ధార్మికైరధిష్ఠితమేవంభూతం నికేతంస్థా
నమావసితం యతేత ఏవంభూతే స్థానే యతైర్నరపి వసేదిత్యథః ॥

—అథ యగధర్మాః—

మనుః— ! ౧ ॥ శ్లో ॥ దైవైరాత్యహాసీవషణం ప్రవిభాగస్తయోఃపు
 సః । అహస్త్యోదగయనం రాత్రిస్సాన్దక్షిణాయనం ॥ చత్వార్యాహుస్సహ
 స్రాణి వషణాంతుకృతంయుగం । తస్యతావచ్ఛతీసంధ్యాసంధ్యాంశశ్చతథా
 విధః ॥ టీ ॥ వషణాం దేవవషణాంసంధ్యాయుగారంభకాలః, సంధ్యాంశః
 యుగావసానకాలః ॥ శ్లో ॥ ఇతరేమససంధ్యేమ ససంధ్యాంశేమచ త్రిమ ।
 ఏకాపాయేనవర్తంతే సహస్రాణిశతానిచ ॥ టీ ॥ ఇతరేమ త్రైతాద్వాపరకలి
 యగేమ, ఏకాపాయేన ఏకలోపేన ॥ పరాశరః— ౨ ॥ కృతంత్రైతాద్వాపర
 శ్చ కలిశ్చైతిచతుర్వ్యుగం । దివ్యైర్వషణసహస్తే స్తుతద్వాపరభిరుచ్యతే ॥ ౩ ॥
 మనుః— అరొగాస్సర్వసిద్ధాథాశ్చతుర్వషణశతాయుషః ॥ కృతేత్రైతాదిమ
 ష్యాషామాయర్హస్మతిపాదశః ॥ వా । యత్పునరితిహసపు రాణేమ బహు
 వషణసహస్రజీవిత్యముక్తం, తత్రైషాం శ్రద్ధాసాధితమితివేదితవ్యం, తథాచమ
 హాధారతే కృతయుగపురుషానధిక్యత్యవ్యతే ॥ ౪ ॥ యావద్వాపరభూచ్ఛ్ర
 ద్ధాదేహాంధారయతున్మణాం । తావత్తాపదజీవంస్తేనాసీద్భూమకృతంభయమితి ॥
 సఏవ ॥ వెదోక్తమాయర్హర్హానామాశిష్యైచ్చవక్తృణాం । భవంత్యనుయుగం
 లోకే ప్రభావశ్చశరీరణాం ॥ టీ ॥ ఆయుశ్చతుర్వషణశతాది, ఆశిషఃఫలాని,
 ప్రభావశ్చాపానుగ్రహాదిశక్తిః, అనుయుగం యుగానురూపేణ పూర్ణానిహీ
 నాని హీనతరాణి హీనతమానీత్యధః ॥ శ్లో ॥ అన్యేకృతయుగేధర్మాస్తే త్రై
 యాంద్వాపరపరే । అన్యేకిలియుగేన్మణాం యుగహాసానురూపతః ॥ తపః
 పరంకృతయుగే త్రైతాయాంజ్ఞానముచ్యతే । ద్వాపరేయజ్ఞమేవాహుర్దానమే
 వకలౌయగే ॥ టీ ॥ పరంప్రధానం యుగస్వభావకృతేన పరధర్మానాదగః ఏ
 వకారాధ్యాం సూచితః ॥ ౫ ॥ పరాశరః— శ్లో ॥ కృతేతుమానవాధర్మాస్తే త్రై
 తాయాంకౌతమాస్తస్సతాః । ద్వాపరేశాంఖలిఖతాఃకలౌపారాశరాఃస్తృతాః ॥
 అభిగమ్యకృతేదానంత్రైతాస్వాహూయదీయతే । ద్వాపరేయాచమానాయ సే
 వయాదీయతేకలౌ ॥ వా ॥ యుగస్వభావేనేవదీయతఇత్యధః ॥ సఏవాహ ॥
 అభిగమ్యోత్తమందానమాహూయైవతుమధ్యమం । అధమంయాచమానాయ సే
 వాచానంతునిష్ఫలం ॥ త్యజేద్దేశంకృతయుగే త్రైతాయాంగ్రామముత్సృజేత్
 ద్వాపరేకులమెకంతుకర్తారంతుకలౌయగే ॥ వా ॥ పతితాయస్తిదేశే నివ

సేత్తందేశంవజయేత్, కులత్యాగోనామపతితస్యకులే భోజనాద్యప్రవృత్తిః
 కర్మత్యాగః సంభాషణాదివజనంచ ॥ కృత్యసంభాషణాదేవ త్రైతాయాం సు
 ర్భనేచ ॥ ద్వాపరతత్వన్నమాదాయ కలౌపతీకమణా ॥ కృతేతత్త్వణికశ్చా
 వస్త్రేతాయాండశభిదినేః । ద్వాపరచైకమాసేనకలౌపవత్సరేణతు ॥ కృ
 తేత్వస్థితాః ప్రాణాస్త్రేతాయాంమాంసమాశ్రితాః । ద్వాపరదుధిరంచైవకలౌ
 త్వన్నాదిమస్థితాః ॥ కలియుగసామధ్యంపృథ్వందయతి ॥ ససిన ॥ జితాధర్మ
 హృదయైః సత్యంచైవాన్యతేనచ । జితాశ్చైరైస్తురాజానః స్త్రీభిశ్చపురుషాః
 కలౌ ॥ సీదంతిచాగ్నిహోత్రాణి గురుసూజాప్రణశ్యతి । కుమార్యశ్చప్రసూ
 యంతేతస్మిన్కలియుగేనచ ॥ వా ॥ అధర్మస్యజయోనామపాదత్రయోపేతత్వం
 ఏకేనపాదేనవర్తమానత్వం ధర్మస్యపరాజయః ॥ తథాచపరాశరమాధపీయే॥౬॥
 కృతేచతుష్పత్సకలోవ్యాజోపాధివివజ్జితః । వృషః ప్రతిష్ఠితోధర్మ మను
 ష్యేష్యవిభవత్పురా ॥ ధర్మపాదవిహీనస్తుత్త్రీభిరంశేః ప్రతిష్ఠితః । త్రైతాయాం
 ద్వాపరేధేన వ్యామిశ్లోధర్మ ఇష్యతే । త్రిపాదహీనస్తిష్యేతు సత్తామాత్రే
 ణతిష్ఠతి ॥ ౭ ॥ విష్ణుపురాణే మైత్రేయం ప్రతిపరాశరః ॥ — సర్వేబ్రహ్మవది
 ష్యంతినంప్రాప్తేతుకలౌయగే । నానుతిష్ఠంతిమైత్రేయశిశ్నోదరపరాయణాః॥
 యదాయదాసతాంహనిర్వేదమాగానుసారిణామ్ । తదాతదాకలేర్వృద్ధిరను
 మేయావిచక్షణైః ॥ పరాన్నేనముఖండగ్ధంహస్తాదగ్ధాప్రతిగ్రహత్ । మనో
 దగ్ధంపరస్త్రీభిః బ్రహ్మశాపఃకుతఃకలౌ ॥ వణాశ్రమాచారవతీప్రవృత్తిర్నకలౌ
 నృణామ్ । ససామయజుర్ధగ్ధర్మవినిష్పాదనశేతుకా ॥ వివాహానకలౌధర్మానశి
 ష్యగురునంధితిః । నదాంపత్యక్రమోదేవహ్నిచైవార్చనక్రమః ॥ సర్వమేవ
 కలౌశాస్త్రంయస్యయద్యోచితేద్విజ । దేవతాశ్చకలౌసర్వాన్నర్వస్సర్వస్యచా
 శ్రమః ॥ ధర్మాయథాభిరుచితైరనుష్ఠానైరనుష్ఠితః । విత్తైనభితాపుంసాం స్వ
 లేనాధ్యతమఃకలౌ ॥ పరిత్యజంతిభర్తారం విత్తహీనంతథాస్త్రీయః । భర్తా
 భవిష్యతికలౌవిత్తవానెవయోషితామ్ ॥ అథాశ్చాత్మోపభోగాధ్ధాభవిష్యం
 తికలౌయగే । స్త్రీయఃకలౌభవిష్యంతిస్తేవరిణ్యలలితస్పృహః ॥ అస్మాన
 భోజనోనాగ్నిదేవతాతిథిపూజనం । కరిష్యంతికలౌప్రాప్తే నచపిండోచకక్రి
 యాః ॥ దుర్భిక్షభయపీడాభిరతీవోపదుగ్రతాజనాః । గోధూమాన్నయవాన్నా

శ్లో॥ దేశేయాస్యతిమఃఖతాః ॥ పేదమాగౌప్రతీనేతుపాషండాధ్యేతతా
జనై ॥ అధర్మవృత్తాల్లోకానామల్పమాయుష్యపిష్యతి ॥ శ్వశూశ్వశురభూయ
ష్టాగురవశ్వనృణాంకలౌ ॥ స్యాల్లాద్యాహాభృహార్యశ్చసుహృదోమునిసత్తమ ॥
కస్యమాతాకస్యపితాసదాకర్తాత్మకఃపుమా ॥ ఇతిచౌదాహరిష్యతిశ్వశు
రాదిగతానరాః ॥ నిస్సాధ్యాయవపట్కారేన్వధాస్యాహవివజ్జితై ॥ తదాప్ర
విరళోధర్మఃకష్టచిల్లాకపివత్స్యతి ॥ తత్రాల్పేనైవయత్నైన పుణ్యస్కంధమ
నుత్తమమ్ ॥ కరోతితుకృతయగక్రియలైతపసాహియదితి ॥ కూర్మపురాణే—
రాజానశ్శూద్రభూయష్టాద్యామ్నాణామూతయంతిచ ॥ భూమహత్యాపీరహత్యా
ప్రజాయేతే ప్రజాసువై ॥ వినిందంతిమహాదేవం బ్రహ్మణం పురుషోత్తమం ॥ ఆ
మ్నాయంధర్మశాస్త్రాణి పురాణానికలౌయగే ॥ శుక్లదంతాభృతాక్షాశ్చ ముం
డాఃకాషాయవానసః ॥ శూద్రాధర్మంచరిష్యతియగాంఽన్యముపస్థితై ॥ తా
డయంతిద్విజేంద్రాంశ్చ శూద్రారాజౌపసేవినః ॥ సేవాపసరమాలోక్య ద్వా
రితిష్ఠంతిదద్విజాః ॥ వాహనస్థానమాశ్రిత్యశూద్రాశూద్రోపసేవినః ॥ సే
వంతేబ్రాహ్మణాస్తత్రస్తువంతిస్తుతిభిఃకలౌ ॥ అధ్యాపయంతి వైపేదాశ్చ శూ
ద్రాణాంశూద్రసేవినః ॥ పతంతివైదికాశ్చద్వానాస్తికాఘోరమాస్థితాః ॥
తపోయజ్ఞఫలానాంచవికృతారోద్విహత్రమాః ॥ యతయశ్చభవిష్యతిశతశోభ
సహస్రశః ॥ నాశయంతిహ్యధీతాని నాధిగచ్ఛంతిచానఘ ॥ గాయంతి లౌకికై
గాన్వైద్యేవతానిసరాధిప ॥ వామాపాశుపతాచారాస్తథావై పాంచరాత్ర
కాః ॥ భవిష్యంతికలౌతస్త్విద్యాబ్రాహ్మణాఃతత్త్రియాస్తథా ॥ కుర్వంతిచావతారా
ణిబ్రాహ్మణానాంకులమవై ॥ దధీదిశాపనిదగ్ధాఃపురాదక్షాధ్వరేద్విజాః ॥ నిం
దంతిచమహాదేవంతమసావిష్టచెతనః ॥ యేచాన్యేశాపనిదగ్ధాగౌతమస్య మ
హాత్మనః ॥ సర్వేతేవతరిష్యంతిద్యాహ్మణౌద్యాసుయోనిమ ॥ వినిందంతి హృషీ
కేశంబ్రాహ్మణాబ్రహ్మవాదినఃకతి ॥ *యగసామధ్యవర్ణసన్యప్రయోజనం*

అ ॥ యగసామధ్యవర్ణసన్యప్రయోజనమాహ ॥ పరాశరః — ౧ ॥
శ్లో ॥ యగేయగచయేధర్మాస్తత్రతత్త్వయేద్విజాః ॥ లెహం నిందా సకతకా
వ్యా యగరూపాహిలైద్విజాఇతి ॥ టీ ॥ యగరూపాః యగనురూపాః కా
లపరతంత్రాఇతియానలో ॥ ౨ ॥ అత్రమాధపీయే—సన్వేపం కలౌపాపినా

ధర్మశాస్త్రే ౧-వర్ణాశ్రమాచారకాండః

సంనిద్యత్వాత్ కృత్యైర్ధర్మైర్నవస్తాపకశాస్త్రంవిష్ణవేత, అతఃకథం...
 దేవ్యశ్రావ్యైః, నానామునిభిస్తత్త్వైర్గసామర్థ్యేనప్రాప్తయశ్చిత్తస్యచవ్య
 పంచితత్వాత్తదుభయంపర్యాలోచ్య నిందానిందయోర్భ్యవస్తాకల్పనీయా,యః
 పురుషో యగసామర్థ్యేమసస్పృశ్య విహితానుష్ఠానం ప్రతిషిద్ధవజ్రణం పృ
 మాచకృతపాపస్య ప్రాప్తయశ్చిత్తంచకర్తుశక్తోపి నమర్యాత్తద్విషయాణి,భూణ
 హత్యాపి సప్తస్యాసానకన్యాచ్యవప్త్యైత్యాదీనినిందాపవనాని,అశక్తవిషయం
 లెహం నిందానకరప్రవృత్తిసంసం, లెస్తాన్నకోపి ధర్మాధర్మశాస్త్రస్య విష్ణవఇతి
 || 3 || యథాహపరాశరః—శ్లో || యగేయగౌతమసామర్థ్యేన శేషంమునివిభా
 పితం । పరాశరేణచాప్యైక్యప్రాప్తయశ్చిత్తంవిధీయతఇతి || టీ || శేషం విశి
 ష్టం,తత్త్వైర్గసామర్థ్యేన మనాద్విమునిభిర్విశేషణభాషితం, పరాశరణాప్యై
 క్యప్రాప్తయశ్చిత్తంచ, లైర్విధీయతే, అతశ్చకాశక్తవిషయేనిందానిందేఇత్యర్థః||
 ౪ || శ్లో || యత్క్రమేదశభిర్వజ్రేస్తేస్త్రీతాయాంహయనేనతత్ । ద్వాపరేతచ్చ
 మాసేనహ్యహారాకృణతత్కలౌ । భ్యాయేకకృతేయజన్యజైస్తేస్త్రీతాయాం
 ద్వాపరేర్థయే । యదాహ్నితదాహ్నితకలౌసంకీర్త్యకేశవం ||అనైకదోష
 దుష్టస్యకలేరెవమహాగుణః । విశేషాద్వాప్త్యాహోరుద్రమీశానంశరణంవ్రజేత్
 ||౫||శివసర్వస్వే—యావన్నకీర్తయేద్యాయం కిలికల్మషసంభవం । తావత్ప్రతిదే
 హేస్త్రిభయంచాశ్రిప్తవతేతి ఇతి ||౬|| చ్యవనస్మృతౌ—శ్రుతిస్మృతిపురా
 ణైశ్చ రామనామనమీరితః । తన్నామకీర్తనంధ్యాయస్తాపత్రీయవినాశనమితి
 || ౭ || బృహస్పతిః—కృతేయదహ్మధర్మసాన్యైస్త్రీతాయాంతు ఋతుత్రీయా
 త్ । ద్వాపరేతుత్రివక్షేణకలాపహ్నచతద్భవేత్ । సచవృత్తనశ్చోధో న
 శుద్ధిర్నసరఃకలౌ || యతోతస్సత్యమైవైకంసరాణాముపకారకమితి ||

—ఇతి యగసామర్థ్యపరాణసప్రయోజనమ్..—

—అథ కలియుగనిషిద్ధధర్మాః..—

పరాశరమాధపియే—|| ౧ || శ్లో || ఊహాయాఃపునరుద్వాహం జ్యేష్ఠాం
 శంసోవధంతథా । కలౌపంచనకుక్పీతభ్యాత్మజాయాంకమండలుమితి || స్మృత్య
 థాసారే—దేవరేణసుతౌత్పత్తిరావసప్రసవరిగ్రహాః । దత్తాక్షతాయాఃకన్యా
 యాఃపునర్ధానంపరస్యచ || సముద్రయాత్రాస్వీకారకమండలువిధారణం । మ

హం ప్రస్థానగమనంగోపశుశ్చసురాగ్రహః॥ అగ్నిహో త్రహవణ్యాశ్చ (లహో
 లీడా) లీడాతహ్య) పరిగ్రహః । అసవణాన్సుకన్యాసువివాహాశ్చ ద్విజాతిమ॥ వృ
 త్తసావ్యధ్యాయసాపెక్షమఘసంకోచనంతథా । ఆస్థినంచయనాదూర్ధ్వమంగ
 సపర్శనమేవచ ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధానంచ విప్రాణాం మరణాంతికం । సంస
 గ్ధోషః పాపమమధువర్కపకౌర్వధః ॥ దత్తారణేతరమంతపుత్రశ్రేయసః
 రిగ్రహః । శామిత్యంచైవ విప్రాణాం సౌమవిక్రయణంతథా ॥ దీర్ఘకాలబ్రహ్మ
 చర్యం సరమేధాశ్చ మేధకా । కలౌయుగేత్విమాకధర్మా వజ్ర్యానాహుర్త్సనీ
 విణఇతి ॥ ౨ ॥ ధర్మశాస్త్రసుధానిధౌ—గోత్రాంత్యసపిండాత్తువివాహో
 గోవధస్తథా । విధవాయాం ప్రజాత్పత్తౌ దేవరస్య నియోజనం ॥ ఆతతాయద్వి
 జాగ్రాన్యణాం ధర్మమ్యుద్ధేన హింసనం । ద్విజస్యాన్తౌ తు నౌయాతుక్కోధితస్యా
 పిసంగ్రహః ॥ సత్రదీక్షాచన ర్వేషాం కమండలువిధారణం । మహాప్రస్థానగ
 మనం గోసంజ్ఞాప్తిశ్చ గౌసవే ॥ సౌత్రామణ్యామపి సురాగ్రహణస్య చ సంగ్ర
 హః । సంసగ్ధోషస్తేనాద్యైర్మహాపాతకనిష్కృతిః ॥ వరాతిథిపితృభ్యశ్చివ
 శూపాకరణక్రియా । సవణానాం లభాదుష్టైస్సంసగ్ధశ్కోధితైరపి ॥ అయో
 నాసంగ్రహో విత్తై పరిత్యాగో గురుస్త్రియాః । శూద్రో మహాసగోమాలకుల
 మిత్రాధాన్వీణామ్ ॥ భోజ్యాన్నతాగృహస్థస్య తిథుసేవాచదూరతః । శి
 ష్యస్య గురుదారేషు గురువద్వృత్తిరీరితా ॥ అపద్వృత్తిద్విజాగ్రాన్యణామశ్వ
 స్తనికతాతథా । బ్రాహ్మణానాం ప్రవాసిత్యం ముఖ్యాగ్నిధమ్నక్రియా ॥ జలా
 త్కరాదిదుష్టస్త్రిసంగ్రహో విధిచోదితః । యతేస్తు సర్వవర్ణేషు భిక్షాచర్యా
 విధానతః ॥ సవౌడకడశాహంచ దక్షిణా గురుచోదితా । బ్రాహ్మణాదిమశూద్ర
 స్య పచనాదిక్రియాపిచ । భృగ్వగ్నిపతనేశ్చైవ వృథాదిమరణంతథా ॥ గౌ
 తృప్తిశిష్టేవయసిశిష్టైరాచమనక్రియా । పితాపుత్రవిరోధేషు సాక్షిణాం దండక
 ల్పనం ॥ యతేస్సాయంగృహస్థత్వం సూరిభిస్తత్పతత్పరైః । ఏతాని లోకగుప్త్య
 ధంకలేరాదౌ మహాత్మభిః ॥ నివర్తితానికర్తాణి వ్యవస్థాపూర్వకం బుధైః । స
 మయి శ్చాపి సాధూనాం ప్రమాణం వేదవద్భవేదితి ॥ ౩ ॥ కలౌదేవరేణపుత్రా
 త్పాదనం నిషేధత్యావస్తంబః—సూ ॥ సగోత్రస్థానీయాంసపరభ్యస్సమాచక్షీ
 తకులామైవహిస్త్రీప్రదీయత ఇత్యవదిశంతి తపింద్రియచార్పణ్యాద్విప్రతిపన్న

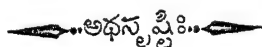
మవిశిష్టగౌహిపరత్వం పాణెస్తద్వ్యతిక్రమేఖలుపునరుభయోర్నరకఇతి ॥ టి ॥
అనవశ్యోభరా తత్ప్రిత్రాదిరావ సగోత్రస్థానీయాంభార్యాం సుషాంమాన
వరేభ్యస్సమాచక్షిత, అస్యామవత్యముత్పాద్యమితి సగోత్రాయ దేవరాయ
నపిండేభ్యోవా సమాచక్షిత, కులాయైవహి స్త్రీప్రదీయతఇతి, తదద్యత్వే వి
ప్రతిపన్నం విప్రతిషిద్ధం భర్తృవ్యతిక్రమే ఇంద్రియపారతంత్ర్యాదతిప్రసంగ
స్సాన్విదితి, దేవరాదిపాణెరపి గృహీతాత్పాణేరన్యత్వావిశేషాదిత్యధః ॥

ఉజ్వలా ॥ సగోత్రస్థానీయాం నపరేభ్యస్సమాచక్షిత, యోనవత్యః ఆత్మన
శ్శక్త్యభావంనిశ్చిత్య తేత్రజం పుత్రమిచ్ఛాభార్యాం పరత్రనియక్తై మ్మ
లెవా తస్మిన్ పిత్రాదయస్సంతానకాంక్షిణః తద్విషయమేతత్, కులాంతరా
త్ప్రవిష్టాస్త్రీ సగోత్రస్థానీయా సాహిపూర్వం పితృగోత్రాసతీభర్తృగోత్ర
భర్మైరధిక్రియతే అతస్సాభర్తృపక్షియాణాం సగోత్రస్థానీయాభవతి భర్తాతు
సాక్షాత్సగోత్రాం సగోత్రస్థానీయాం నపరేభ్యః అసగోత్రేభ్యస్సమాచక్షిత
ఇయమనవత్యా అస్యామవత్యముత్పాద్యమితి సగోత్రాయైవతు సమాచక్షిత ॥
తత్రాపి దేవరాయతదభావే సపిండేభ్యః ॥ కఃపునస్సగోత్రస్యవిశేషః తమాహ
కులాయహి స్త్రీప్రదీయతఇత్యుపదిశంతి స్త్రీకన్యాప్రదీయమానా కులాయైవ
ప్రదీయతఇత్యుపదిశంతిధర్మజ్ఞాః, తస్మాత్సగోత్రాయైవసమాచక్షిత ॥ తమిమంని
యోగంధూషయతి, తదింద్రియదౌర్బల్యాద్విప్రతిపన్నం యద్యప్యేవం పూ
ర్వేకృతవంతః తథాపి తదద్యత్వే విప్రతిపన్నం విప్రతిషిద్ధం కుతః ఇంద్రియ
దౌర్బల్యాద్దుర్బలంద్రియా అద్యత్వేమనుష్యాః, తతశ్చ శాస్త్రవ్యాజేనాపి భ
ర్తృవ్యతిక్రమే ఆతిప్రసంగాదితి సగోత్రవిషయేచ యోఽశేషః సాపినాస్తీ
త్యాహ, అవిశిష్టగౌహిపరత్వంపాణెః యనపాణినా పూర్వమగ్నిసాక్షికం పా
ణిగృహీతః, కన్యాయాః తస్మాత్పాణెరన్యోభవతి సగోత్రస్యాఽపాణిః ॥ యస్తా
దేవం పాణెః పరత్వమవిశిష్టంసమానం తస్మాదవిశేషయంతి ఆవశిష్టమిత్యవపా
తః, పాణిరన్యోభవతు కోదోషః ఇత్యత్రాహ ॥ తద్వ్యతిక్రమేఖలు పునరు
భయోర్నరకఇతి ॥ తన్యపాణెరవ్యతిక్రమే ఉభయోదకంపత్యోర్నరకాభవతిఖ
లు పునరితిప్రసిద్ధిద్యోతకోనిపాతః అతఃపత్యాఽపినసపాణిస్త్యాజ్యః ॥

తత్ర కాత్యాయనః—౧ ॥ క్లౌ ॥ ముఖ్యకాలేయదాపశ్యేకర్తకర్తునశక్య
తే । గౌణకాలేపికర్తవ్యం గౌణాప్యతాదృశాభవేదితి ॥ ౧ ॥ స్మృతిరత్నావ
శ్యామ్— ॥ స్వకాలాదు త్రోగౌణఃకాలఃపూర్వస్యకర్తవ్యః । యద్వాగమి
క్రియాముఖ్యకాలస్యావ్యంతరాళనల్ ॥ గౌణకాలత్వమిచ్చంతి కేచిత్ప్రాక్తన
కర్తవ్యః । గౌణేష్యేతేషుకాలేషుకర్తవ్యమిదితమాచరేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తప్రకా
రణ ప్రోక్తానిష్కృతిమాచరేత్ । ప్రాయశ్చిత్తమకృత్యావగౌణకాలసమా
చరేత్ ॥ దివోదితానికర్తాణి ప్రమాదాదకృతానివై । యామినాఃప్రహరో
యావత్తావత్కర్తాణికారయేత్ ॥ ముఖ్యకాలేషుముఖ్యంచెత్సాధనంనైవలభ్యే ।
తత్కాలద్రవ్యయోగకస్యముఖ్యత్వంగౌణతాపివా ॥ ముఖ్యకాలసమాశ్రిత్యగౌ
ణమవ్యస్తుసాధనం । నముఖ్యద్రవ్యలోభేనగౌణకాలప్రతీక్షణమితి ॥ ౩ ॥ స్కాందే
—ఆత్మాపుత్రఃపురోధాశ్చధాతా(పత్ని)పుత్రీ)పితాసఖాఇభ్యాయం ధర్మకా
ర్యేచ. జాయంతే ప్రతిరూపకాః ॥ ఏభిఃకృతంమహాదేవి న్వయమేవకృతంభవే
దితి ॥ ౪ ॥ సంగ్రహే—రాత్రాప్రహరపర్యంతందివాకృత్యానికారయేత్ ।
బ్రహ్మయజ్ఞంచసారంచవజయిత్వావిశేషత ఇతి ॥ ౫ ॥ కాత్యాయనః—యత్రా
వదిశ్యతేకర్తకర్తురంగంనచోచ్యతే । దక్షిణస్తత్రవిజ్ఞేయఃకర్తణాంపారగళకరఇతి ॥
౬ ॥ మనుః—కుశ్చిత్తేవామహస్తస్సాన్వద్దక్షిణస్సాన్వదకుత్సితే । యజ్ఞోపవీతి
నాకార్యంసర్వంకర్తవ్యదక్షిణం ॥ ఆసీనఘోర్వఃప్రహ్వవా నియమోయత్ర
నెద్యుశః । తదాసీనేనకర్తవ్యం నప్రహ్వేననతిష్ఠతా ॥ ౭ ॥ కాత్యాయనః—
యత్రదిక్షియమోనస్యాజ్ఞపహామాదికర్తవ్యం । తిన్ద్రస్తత్రదిశఃప్రోక్తా విండిసా
మీతదంతరేతి ॥ ౮ ॥ చంద్రికాయామ్—మనఃప్రసాదాత్సత్త్వోక్త్యాతపసా
సానకర్తవ్యం । ఆచమ్యదాత్మనశ్శుద్ధింకృత్యావకర్తవ్యమాచరేత్ ॥ ౯ ॥ సకల్పః
కర్తవ్యమాదౌ వైదికానామిద్యతే । ఇదంకర్తరిష్యామీత్యుచ్ఛార్యత్వాచ
రేత్తత ఇతి ॥ ఆశ్వలాయనః—ప్రధానస్యాక్రియాంబలతసాంగం తత్క్రియతే
పునః । తదంగాకరణేకుర్యాత్ప్రాయశ్చిత్తంనకర్తవ్యతే ॥ ప్రవృత్తమనన్యథాకు
ర్యాద్యదిమోహత్కథంచన । యతస్తదన్యథాభూతంతతపవనమాపయేత్ ॥ స
మాప్తంయదిజానీయాదగ్యతైతదధాకృతం । తావదేవపునఃకుర్యాన్నావృత్తిస్స
ర్వకర్తవ్యం ॥ ౧౦ ॥ శాతాతపః—బహ్వల్పంవాసవగృహోక్తం యస్యకర్త

ప్రచోదితం । తస్యతద్యతిశాస్త్రాధేక్యలైసర్వకృతంభవేత్ ॥ శ్రాతేషు సర్వ
 శాఖాక్రంసర్వస్తేవయథోచితమ్ । స్మార్తంసాధారణతేషు గామ్యేష్యపిచ
 కర్తవ్యమ్ ॥ సర్వశాఖాపసంహారాదుక్తశ్రాతోయథావిధిః । సర్వస్తృత్యుప
 సంహారాత్ స్మార్తపుక్తస్తథావిధిః ॥ ౧౦ ॥ స్మృత్యథాసారే—ప్రాచీది
 శామనుక్తాస్యాదుదీచీనదిశాతథా । తిష్ఠత్త్వప్రహ్వతానుక్తావాసీనత్వంచకర్త
 వ్యమ్ ॥ ప్రభుఃప్రభమకల్పస్య యోనుకల్పేన వర్తతే । సనావోతిథిలంతస్యపర
 త్రైతిశ్చుత్స్పృతీ ॥ సనాంపరాయకంతస్య దుర్మలైర్విద్యలైఫలం । సామయాచా
 రికాధర్మాజాతిభేదకులౌద్భవాః ॥ గ్రామాచారాఃపరిగ్రాహ్య యేచవిధ్యవిరో
 ధినః । యుగధర్మాఃపరిగ్రాహ్యస్సర్వత్రైవయథోచితమితి ॥ ౧౧ ॥ కాత్యాయ
 నః—యన్నామ్నాతంస్వశాఖాయాంపారక్యంనవిరొధిత । విద్యచ్ఛిస్తదనుష్ఠే
 యమగ్నిహోత్రాదికర్తవ్యమ్ ॥ ఆత్మతంత్రైతుయన్నాత్మకం తత్కుర్యాత్పర
 తంత్రికమితి ॥ ౧౨ ॥ స్వసూత్రాక్తంకర్తవ్యత్వజ్య పారక్యంకర్తవ్యత్వోదాష
 మాహ ॥ ౧౩ ॥ దక్షః—శ్లో ॥ స్వకంకర్తవ్యత్వజ్య యదన్యత్కురు తేద్విజః ।
 అజ్ఞానాదధవాజ్ఞానాత్వక్తైనపతితాభవేదితి ॥ ౧౪ ॥ స్వసూత్రాలాభే వృద్ధీ
 మనుః ॥ స్వసూత్రేవిద్యమానెతుపరసూత్రేణవిద్యతే । బొధాయనమతం
 కృత్వాస్వసూత్రఫలభాగ్భవేత్ ॥ విధిదృష్టంతుయత్కుర్తకరోత్యవిధినాతుయః
 ఫలగించిన్నచాప్నోతి క్లౌశమాత్రంతుతస్యతేదితి ॥ ౧౫ ॥ స్మృత్యంతరే—అకా
 లేయత్కృతంకర్తవ్యకాలంప్రాప్యపునఃక్రియా । కాలాతీతంతుయత్కుర్యాదకృ
 తంతద్వినిదిశేదితి ॥ ౧౬ ॥ ఆశ్వలాయనః—శ్రాతంవాయత్రపారాణం స్మార్త
 త్రంవాపివినిణయే । గీర్భాధాతత్రినచలేన్నయదాప్నోస్వానుమానతః ॥ య
 త్రగీరదృధాతత్రకుర్యాన్నయదానుమానతః । యత్రయత్తుయథాప్రాక్తంతత్ర
 కుర్యాత్తథావతత్ ॥ అన్యథాస్వానుమానేనకుర్యాత్ప్రాజ్ఞోపిమానవత్తితి ॥
 భారద్వాజః—ఆసనంస్వస్తికంప్రాక్తం జపాదీనిప్రకుర్వతః । కుశేశయాసనం
 జాపిపీరాసనమథాపివా ॥ జానూర్విరంతరెసమ్యక్కుత్వాపాదతలఉభయ
 జుకాయస్సమాసీనఃస్వస్తికంతత్ప్రచక్షతే ॥ ఏకంపాదమధైకస్త్విన్విన్యస్యారౌ
 తుసంస్థితః । ఇతరస్త్వింస్తథాచౌరుంపీరాసనముదీరితం ॥ ఊర్వోరుపరివిప్రేం
 ద్యకృత్వాపాదతలేఉభయ ॥ అంగుష్ఠాచనిబద్ధియాద్ధస్తాభ్యాంపుత్రక్రమేణతు ॥

పద్మాసనం వదే చేతత్సర్వేషామపి పూజతమితి || ౧౭ || స్మృత్యర్థసారే — ఉ
పాత్తైతు ప్రతినిధౌ ముఖ్యోఽథో యదిలభ్యతే | తత్త్రముఖ్యమనాదృత్యశాణేనై
వనమాపయేత్ || ముఖ్యాభావేయదాగౌణముపాత్తః సద్వివక్ష్యతి | తత్త్రముఖ్యో
పమంగౌణంగ్రాహ్యముఖ్యోపమంసతు || యస్మిన్కాకస్మిన్నుపాత్తైతుముఖ్యోప
రిగతేసతి | అన్యద్ద్రవ్యంసజాతీయంవిజాతీయమథాపివా || ఉపాదాయ ప్ర
యంజానఃపూర్వంకృత్సమవాపున్యాదితి || ౧౮ || భారద్వాజః — అజ్ఞా
తాయదివామంత్రాః సస్వగృహ్యేమచాదితాః | ఉపవీతప్రముఖ్యానాంతే
షాంవైధారణేద్విజాః || కేవలప్రణవోవాపి వ్యాప్యతిత్రితయంతువా | స్యా
తాంవిప్రాదివణేమద్యానైతౌసర్వశాఖినామితి || ౧౯ || శౌండిల్యః — ప్ర
ఖ్యతైవప్రణామైచపూజాయాంహవనేజపే | నకంఠావృతవస్త్రస్సాన్యద్దర్శనేగురు
దేవయోరితి || ౨౦ || బౌధాయనః — కథన్యముత్తరంవాసఃపంచస్వేతైమక
ర్కసు | స్వాధ్యాయోత్సర్గదానేమభోజనాచమయోస్తథా || హవనం భోజ
నందాసముపహరిఃప్రతిగ్రహః | బహిజానునకార్యాణి తద్వదాచమనంస్తృ
తమితి || ౨౧ || అన్యచ్ఛు || స్నానమాచమనంహోమంభోజనందేవతార్చనం
ప్రౌఢపాదోపకుర్వీతస్వాధ్యాయపితృతర్పణమ్ || ఆసనారూఢపాదస్తుజాన్వో
ర్వాజంఘయోస్తథా | కృతావసక్తికొయస్తుప్రౌఢపాదస్సఉచ్యతే || టీ || వ
స్త్రాదినా కృతపాదబంధఃకృతావసక్తికః | హోమఃప్రతిగ్రహోదానం భోజనా
చమనైజపః || బహిజానునకార్యాణిసాంగుష్ఠానిసదాచరేదితి || ఇతిపరిభాషా

తత్త్రమనుః — ౧ || యోసావతీంద్రియగ్రాహ్యమాస్మిన్తోవ్యక్తస్సనాతనః |
సర్వభూతమయోచింత్యస్సపిషస్వయముద్బభౌ || టీ || అవ్యక్తః అవిదితస్వభా
వః సనాతనః అనాదినిధనః, యోసావేవంఘోకశాస్త్రప్రసిద్ధః, సపిషపరమఃపు
మాన్, సర్వభూతమయః ప్రపంచస్వరూపః స్వయంనకస్యచిన్నియోగేన నా
పి కర్మవశేన ఉద్బభౌ వ్యక్తిబధూవ || శ్లో || సోభిధ్యాయశరీరాత్సావీతిస్స
త్సుర్వివిధాఃప్రజాః | అపవిత్రసజాఽచౌ తాసువీర్యమపాస్పజత్ || టీ || అ
పాస్పజత్ ఉప్తవాన్ అంశేనానుప్ర్రావిశదిత్యర్థః || శ్లో || ఆహానారాఇతిహో
క్తాఅపౌవైనరహానః | తాయదస్యాయనంపూర్వంతేననారాయణస్తృతః || టీ ||

నరన్య పురుషన్యూనవః భగవతాస్సృష్టాఇత్యధః, వైశద్ధ్యో హేతౌ తాతపఃస
 స్యనరన్య పూర్వం ప్రభుమం అయనమనువేశస్థానమాసీత్ తేన నారాయణస్త్వ
 తః ॥ శ్లో ॥ తదండమభవద్ధై మంసమాస్కంశుసమప్రభం । తస్మిన్ జజ్ఞేన్వయంబ్ర
 హ్మ సర్వభూతపితామహః ॥ టీ ॥ తజ్జలాను ప్రవిష్టం భగవద్వీర్యం హేమం హే
 మమయం, అతఏవ బ్రహ్మ హిరణ్యగర్భాఖ్యః తస్మిన్నండే న్వయం భగవాన్
 బ్రహ్మరూపః పారీజిత్థే ॥ శ్లో ॥ యత్తత్కారణమన్యత్కం నిత్యం సదసదాత్మకం ।
 తద్విస్సృష్టస్స పురుషో లోకే బ్రహ్మైతి కీర్త్యతే ॥ టీ ॥ కారణశబ్దేన నారాయణ
 ఉచ్యతే, సదసదాత్మకం సత్ కారణం ప్రవృత్త్యాదికం అసత్కార్యం ప్రపం
 చః ఉభయమాత్మాదేహోయస్య తత్తతోక్తం, తద్విస్సృష్టః తేన కారణాశ్లేషేన భగ
 వతా విస్సృష్టః ॥ పురుషశబ్దో యం రాజపురుషశబ్దవదధికారివచనః, భగవన్నియో
 గకరఇత్యధః ॥ శ్లో ॥ తస్మిన్నండేన భగవానుషితావసరివత్సరమ్ । న్వయమే
 వాత్మనో ధ్యానా తదండమకరోద్విధా ॥ టీ ॥ భగవాన్ భగవన్తయో బ్రహ్మ ॥
 శ్లో ॥ తాధ్యానశకలాధ్యానతుదివంభూమించ నిర్తమే । మధ్యేవోమదిశశ్చ
 ష్టావపాంస్థానంచ శాశ్వతమ్ ॥ టీ ॥ దినం న్వగాడిలోకం భూమిం సపాతా
 శాం, మధ్యేవోమ అంతరిక్షలోకం అష్టాదిశశ్చ శాశ్వతం యావత్ప్రళయావ
 స్థానం అపాంస్థానం సముద్రంచ నిర్తమే ॥ అ ॥ సర్వభూతాని సస్మత్కర్మైరణ్య
 గర్భస్య ఉపాదానం న్వశరీరాం శశతి శ్లోకత్రయేణాహ నవీవ ॥ శ్లో ॥ ఉద్భ
 బ్రూత్తనశ్చైవ మనస్సదసదాత్మకం । మనస్సాప్యప్రహంకారమభిమంతారమి
 శ్వరమ్ ॥ మహంతమేవ చాత్మానం సర్వాణిత్రిగుణానిచ । విషయాణాం గ్రహీత్వా
 ణిశనైః పంచేంద్రియాణిచ ॥ తేషాం త్వవయవాన్ సూక్ష్మాన్ షణ్ణామప్యమితౌ
 జసాం । సన్నివేశాన్ తత్తమాత్రాసు సర్వభూతాని నిర్తమే ॥ టీ ॥ మనఃమహత్త
 త్వం సదసదాత్మకం ప్రకృతివికృత్యాత్మకం మనసోమహత్తత్వాదనంతరం అభి
 మంతారమస్మితా ప్రత్యయరూపమిశ్వరం, సర్వకర్తృప్రవర్తకం అహంకారంచ
 ఉద్భబర్త ఉద్భృతవాన్ మహంతమాత్మానం స్థూలమంతఃకరణం మనః ఇతి యావ
 త్, న్వరూపేణ విషయరూపేణ ఇంద్రియరూపేణ చత్రిగుణీభూయావస్థానా
 త్రిగుణానీతి తన్నాత్రాణిశబ్దాదీన్యచ్యంతే, తథా విషయాణాం గ్రహీత్వా
 ణి పంచజ్ఞానేంద్రియాణిచ కారాల్ కర్తేంద్రియాణి శస్త్రైః క్రమాదుద్భబర్త తే

హంమహదహంకారమనస్తత్తాత్మజ్ఞానెద్రియకర్తేంద్రియాణాం షణ్ణామమితౌజ
సామపయజ్యమానెహువయవేహుదీపవదక్షయపీర్యాణామవయవానామంశేనా
త్తమాత్రాసు సప్తజీవాంశేమ సన్నివేశ్య ఆకలయ్య సర్వభూతాని దేవమను
ష్యాదీనినిర్తమై, ఏతదు క్తంభవతి, ఆత్మీయానాం మహదహంకారమనస్తత్తాత్మ
జ్ఞానెద్రియకర్తేంద్రియాణాం అంశాస్సర్వభూతాపాదానమితి ॥ శ్లో ॥ సర్వేషాం
తునమానాని కర్తాణిచపృథక్పృథక్ । వేదశబ్దేభ్యఏవాదౌపృథక్సంస్థాశ్చనిర్తమే ॥
కర్తాణాంతువివేకాయథర్తాధర్తావ్యవేచయత్ । ద్వంద్వైరయోజయచ్ఛేమాస్సు
ఖదుఃఖాదిభిఃప్రజాః ॥ లోకానాంతువివృద్ధ్యర్థం ముఖచాహూరుపాదతః ।
బ్రాహ్మణంక్షత్రియంవైశ్యంశూద్రంధనిరవర్తయత్ । సర్వస్యాస్యతనగఃస్యగు
ప్త్యర్థంసమహాద్యుతిః । ముఖచాహూరుషజ్ఞానాం పృథక్కర్తాణ్యకల్పయది
తి ॥ ౨ ॥ సుబాలాపనిషదిచహ్యాయతే ॥ శ్లో ॥ తస్మాత్తమస్సంజాయతే, తమ
సోభూతాదిః, భూతాదేరాకాశః, ఆకాశాద్వాయుః, వాయోరగ్నిః, అగ్నే
రాపః, అద్భ్యుఃపృథివీ, తదండంసమభవత్, తత్సంత్సరమాత్రముపిత్వాద్వి
ధాకరోదధస్తామృమిముపరిష్టాదాకాశంమచ్ఛేపురుషఇతి ॥ ౩ ॥ తైత్తిరీయ
శ్లోతిరపి ॥ బ్రాహ్మణోస్యముఖమాసీత్, బాహూరాజన్యఃకృతః, ఊరూతదస్య
యద్రేవశ్యః, పద్భ్యాగ్గ్ంశూద్రోఅజాయతేతిద ॥ ౪ ॥ తథా మహోపనిషది
ఏకోహవైనారాయణఆసీత్సంస్యంకామంమనసాధ్యాంత తస్యధానస్థస్య ల
లాటాల్పైవోత్పన్నరాః తాతపోభవత్ తాసువీర్యమధాన్యజత్తద్ధిరణ్డయ
మండమభవత్ తస్మైబ్రహ్మవతుర్ముఖోజాయతేతి ॥ ౫ ॥ నారాయణోపనిషది
చ ॥ అథ పురుషోహవైనారాయణోకామయత, ప్రజాస్సృజేయేతి, నారా
యణాద్బ్రహ్మజాయతేఇతి ॥ ౬ ॥ హారితః—శ్లో ॥ నారాయణఃపురాదెవౌజ
లంస్యష్టావజలాపరి । సుషావపభోగివర్చక శయనెతశ్శ్రీయానహ ॥ తస్యసు
ప్తస్యనాభౌతు మహత్పద్మమహుత్క్రల । పద్మమధ్యేభవద్బ్రహ్మవేదవేదాంగ
భూషణః ॥ సచాక్తస్తేనదేవేన జగత్సృష్టాపునఃపునః । సాపిసృష్టావజగత్సర్వం
నదేవాసురమానుషమ్ ॥ యజ్ఞాద్యర్థమనఘాకబ్రాహ్మణాన్ముఖతోఽస్యజత్ ।
అస్యజత్తత్రియాక బాహూవైరైవశ్యానప్రూరుదేశతః ॥ శూద్రాంశ్చపాదయో
స్సృష్టావేతేషాఃచైవానుపూర్వశః । తథావ్రోహచ భగవాన్బ్రహ్మయోనిఃపితా

మహాభతి ॥ పోవాచధర్మానితేశేషః ॥ వా ॥ సృష్టౌ పరస్పరవిరుద్ధానాం శు
తీనాం స్త్రుతీనాంచ కల్పభేదేన వ్యవస్థాద్రష్టవ్యా ॥ — ఇతి సృష్టిః —

అథ వర్ణాధర్మాః

తత్రదేవతః — ౧ ॥ బ్రాహ్మణ్యాంబ్రాహ్మణాజ్ఞాతస్సంస్కృతోబ్రాహ్మణో
భవేత్ । ఏవంక్షత్రియవిటూచద్యౌః క్షేమాశేషవీభవస్సవయోనిజాభితి ॥ ౧ ॥
శాతాతపః — ౨ ॥ పోదమోదయాదానంసత్యంధర్మశ్శృతంఘృణా । విద్యావిజ్ఞా
నమాస్తికస్యమేతద్బ్రాహ్మణలక్షణమితి ॥ ౩ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః — సవర్ణభ్య
స్సవణౌను జాయంతేహింసజాతయః । అనిః ద్యేమవివాహేమపుత్రాస్సంతా
నవధౌనాభితి ॥ ౪ ॥ హరీతః — బ్రాహ్మణ్యాంబ్రాహ్మణైవైవహ్యత్సన్మోబ్రా
హ్మణస్తన్మతః । షట్కర్మాణినిజాన్యాహుర్బ్రాహ్మణస్యమహాషణ్యః ॥ తై
రెవసతతంయస్తు వతతయన్సుఖమేధతే । అధ్యాపనంచాధ్యయనంయజనంతయా
జనంతథా ॥ దానంప్రతిగ్రహశ్చైతి షట్కర్మాణిచోచ్యతేఇతి ॥ ౫ ॥ మనుః ॥
అధ్యాపనంచాధ్యయనం యజనంయజనంతథా । దానంప్రతిగ్రహశ్చైతిషట్కర్
మాణ్యగ్రజన్తనభితి ॥ ౬ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః — ఇజ్ఞాధ్యయనదానాని వైశ్యస్య
క్షత్రియస్యచ । ప్రతిగ్రహోధికౌవిప్రే యాజనాధ్యాపనైతథేతి ॥ ౭ ॥ తత్ర
బ్రాహ్మణస్వేజ్ఞాదీని త్రిణిధర్మాణాని, ప్రతిగ్రహదీని త్రిణివృత్త్యాణాని ॥ ౮ ॥
షణ్ణాంతుకర్తృణామన్య త్రిణికర్తృణిజీవికా । యాజనాధ్యాపనైవైవ విశుద్ధాచ్చ
ప్రతిగ్రహభితి మనుస్తరణాత్ ॥ ౯ ॥ అతేజ్ఞాదీన్యవశ్యకర్తవ్యాని నప్రతిగ్ర
హదీని ॥ తదాహగౌతమః — నూ ॥ ద్విజాతీనామధ్యయనమిజ్ఞాదానం బ్రా
హ్మణస్యాధికాః ప్రవచనయాజనప్రతిగ్రహాః పూర్వేషునియమభితి ॥ ఆపస్తంబః
— నూ ॥ సవర్ణౌ పూర్వశాస్త్రవిహితాయాం యధర్మగచ్ఛతః పుత్రాస్తే
షాం కర్మభిస్సంబంధభితి ॥ ౧౦ ॥ నవర్ణాచాపూర్వాచ శాస్త్రవిహితాచైతి క
ర్తృధారయః, సవర్ణా సజాతీయా అపూర్వా అనన్యపూర్వా శాస్త్రవిహితాశా
స్త్రోక్తబ్రాహ్మణవివాహసంస్కృతా ఏవంభూతాయాం భార్యాయాం యధర్మగ
మనకల్పన గచ్ఛతో యే పుత్రాజాయంతేతేషాం కర్తృభిస్సంబంధోభవతీత్య
థః, కర్తృణ్యపినవీవాహ ॥ నూ ॥ స్వకర్తృబ్రాహ్మణస్యాధ్యయనమధ్యాపనం
మిజ్ఞాయాజనం దానం ప్రతిగ్రహణం దాయాధ్యంసిలోంభభితి ॥ ౧౧ ॥ ఛా

యాద్యం దాయస్వీకారః, సిలంఛః క్షేత్రా దిమపతితాని మంజరీభూతానిత
తశ్చ తానివాధాన్యాని నిలశద్ధాఢః, తేషాముంధనం అంగుళీభిర్నైరావీ
అదానమేతాన్యప్తావ్రాహ్మణస్య స్వకర్తృభః ॥ ॥ ఇతి నాథార్థః ॥

అథ యజనమ్

యజ్ఞేశ్వరిః॥ ౧ ॥ యజ్ఞఇతియజ్ఞోహిదేవాః, యజ్ఞోహిదేవాదివంగతాఃయ
జ్ఞేనాసురానపానుదంతయజ్ఞేనద్విషంహమిత్రాభవంతి యజ్ఞేనర్వంప్రతిష్ఠితం
తస్తాద్యజ్ఞంపరమంవదంతీతి ॥ టీ ॥ యజ్ఞఇతి ॥ యజ్ఞోనామాధానాగ్నిహోత్రా
దిః, సహి దేవానాంసంబంధీ దేవత్వస్యప్రావకత్వాత్, తదేవాహ యజ్ఞేన
హిదేవాఇత్యత్ర శ్రుత్యంతరం యజ్ఞేనవైదేవాస్సప్రకారాకమాయన్నితి, య
జ్ఞేనాసురానపానుదంతయజ్ఞేనద్విషంతశ్శత్రోహమిత్రాణిభవంతి ఋత్విక్ప్రస
ర్పకాదిదక్షిణారానెనదానం యజ్ఞానాంవరూఢం గృహస్థానీయం దానేహియ
జ్ఞాస్తివంతి ॥ శ్లో ॥ తదభావేతాయజ్ఞాయజ్ఞస్తవదక్షిణః । యోఽదక్షి
ణేనయజేతసయజ్ఞః ప్రతామోనాయురిత్వాదివాక్యేభ్యోదానస్య యజ్ఞే అవశ్య
కతవ్యత్వాత్ యజ్ఞేనర్వంప్రతిష్ఠితం సర్వస్యజగతాయజ్ఞాధీనత్వాత్ తస్తాద్య
జ్ఞంపరమంవదంతి భగవంతఇత్యర్థః ॥ ౨ ॥ అత్ర భగవద్గీతాయామ్ ॥ శ్లో ॥
హ్యసః—సహయజ్ఞాఃప్రజాస్సృష్టావపురోవాచప్రజాపతిః । అనేనప్రసవిష్య
ధ్వమేషవోస్త్రిష్టకామభుక్ ! దేవాకాభావయతానేన తేదేవాభావయంతఃవః!
పరస్పరంభావయంతఃశ్రేయఃపరమవాప్స్యథ ॥ ఇష్టాభోగాహివాదేవాదా
స్యంతేయజ్ఞభావితాః । తైదకతానప్రదాయైభ్యోయోభుక్త్యై స్తేనపవనఇతి॥౩॥
యజ్ఞస్య త్రైవిధ్యమాహభగవాన్—అఫలాకాంక్షిభిగ్యజ్ఞోవిధిదృష్టోయఇన్య
తే । యష్టవ్యమేవేతిమనస్సమాధాయససాత్వికః ॥ అభిసంధాయతేఫలం దంభా
ధామపిచేవయః । ఇజ్యతేభరతశ్రేష్ఠతయజ్ఞంవిద్ధిరాజనం ॥ విధిహీనమస్మష్టా
న్నం మంత్రహీనమదక్షిణమ్ । శ్రద్ధావిరహితంయజ్ఞం తామసంపరిచక్షతఇతి॥౪॥
హరితః—యజ్ఞేనలోకావిమలావిభాంతియజ్ఞేనదేవా అమృతత్వమాప్నుషన్ ।
యజ్ఞేనపాపైర్బహుభిర్వియక్తః ప్రాప్నోతిలోకావరమస్యవిష్టోః॥నాస్త్ర్య
యజ్ఞస్యలోకోవైనాయజ్ఞోవిందతేశుభం । అనిష్టయజ్ఞోపూతాత్తాభ్రశ్యతి చ్చ
న్నపాపవతి ॥ ౫ ॥ మామీయే—నాస్త్రీకాన్యవధవాలస్యాద్యోగ్నిన్నాధాతు

మిచ్చతి । యజేతవానయజ్ఞేనసయాతిసరకాఽమాఽ॥ తస్మాత్సర్వవ్యయశ్చై
 న బ్రాహ్మణోహివిశేషతః । ఆధాయాగ్నిస్విశుద్ధాత్తాయజేతవరమేశ్వరమితి ॥
 కాష్టాజనిః— పుత్రముతాపద్మకమైతత్కుర్యాద్వైతానికందివిజః । యథా
 కథంచిదాదధ్యాత్వాప్రిప్రంచెత్సాధుతోధనమితి ॥ ౭ ॥ ప్రజాపతిః— సరస్వం
 స్థాధికారీస్యాదాహితాగ్నిధానెనతి । ఆదధ్యాన్నిధానోప్యగ్నినిత్యం పాప
 భయాద్విజగతి ॥ ౮ ॥ వసిష్ఠః— సూ॥ అవశ్యంచ్రాహ్మణోగ్ని నాదధీతవ్యపూ
 ణమాసాగ్రయణచాతుర్దాస్యవశుసోమైశ్చయజేతతి ॥ ౯॥ హరీతోపి— క్లో॥
 పాకయజ్ఞాన్యజెన్నిత్యం హవిర్యజ్ఞంశ్చనిత్యశః । సోమ్యాంస్తువిధిపూర్వేణయ
 ఇచ్ఛేద్ధర్మమవ్యయమితి ॥ ౧౦ ॥ టెపిగాతమేనదర్శితాః ॥ సూ ॥ అష్టకాపాఽన్య
 ణశ్రాద్ధం శ్రావణ్యాగ్రహాయణీచైత్యాశ్వశ్యయజీతినప్రపాకయజ్ఞసంస్థాః అగ్నిన్య
 థేయమగ్నిహోత్రం దర్శనూణమాసా చాతుర్దాస్యాగ్రయణేష్టిర్నిరూఢపశు
 బంధసౌత్రామణీతి సప్రహవిన్యజ్ఞసంస్థాః, అగ్నిష్టోమోత్యగ్నిష్టోమఉక్త్య
 ష్టోడశీవాజపయోతిరాత్రోప్రారామణిసప్రహవసంస్థాగతి ॥ టీ ॥ అష్టకా
 శామంతశిశిరయోరష్టమీషు క్రియమాణంశ్రాద్ధం పగ్వణిభవపార్వణః స్థాలీపా
 కం శ్రాద్ధంమాసిశ్రాద్ధం, శ్రావణీసర్పబలిః శ్రావణ్యాంపౌణమాస్యాంతక్ర
 యతే, ఆగ్రహాయణీ పౌణమాసీ తస్యాం క్రియమాణస్సర్పబలేరుత్సరః,
 శామంతప్రత్యవరోహణాభ్యంచ కర్తవ్యాగ్రహాయణీశబ్దేనాచ్యతే, చైత్రీ చైత్ర
 పౌణమాస్యాం క్రియమాణఈశానబలిః. ఆశ్వయుజీ ఆగ్రహాయణం, అగ్నిన్య
 థేయాదయః శ్రుతిప్రసిద్ధాః ॥ ౧౧ ॥ బోధాయనః ॥ సూ ॥ కృష్ణకేశోగ్నినా
 దధీతేతిశ్రుతిరితి ॥ ౧౨ ॥ సవీవ ॥ అయజ్ఞేనావివాహేనపెదస్యాత్సాదనేనచ ।
 కులాస్యకులతాంయాంతి బ్రాహ్మణాతిక్రమేణచతి ॥ ౧౩ ॥ గాగ్యుః॥— ప్రధా
 నంవైదికంకర్తగుణభూతంతథేతరత్ । గుణనిష్ఠఃప్రధానంతు హితావ్యగచ్ఛత్యధా
 గతిమ్ ॥ యోవైదికమనాదృత్యకర్తస్సారైతిహాసకం । మోహాత్ప్రమాదరేద్వివ్రో
 నసపుణ్యేనయజ్యతే ॥ శ్రౌతంకర్తనచెచ్ఛక్తః కరుంస్తారంసమాచరత్ । త
 త్రాప్యశక్తకరణేకుర్యాదాచారమంతతత్తతి ॥ ౧౩ ॥ అ ॥ అగ్నిహోత్రధర్మ
 పూణమాసవిషయేశ్శ్రుతిః ॥ ప్రజాపతిర్యజ్ఞాననృపజాగ్నిహోత్రంచాగ్నిష్టో
 మంచ పౌర్ణమాసీంచౌక్త్యంచామావాస్యాంచాతిరాత్రంచతానుదమిమీతయావ

దగ్నిహోత్రమాసీత్తావానగ్నిష్టోమోయాఽతీపోఽహమాసీతావానుక్లౌయోచత్య
 మావాస్యాతావానతిరాత్రాభి || టీ || ప్రజాపతిరగ్నిహోత్రాదీక్షణాద్యాగా
 నస్పజత తత్రాగ్నిహోత్రపౌణమాస్యమావాస్యాయాగాః అల్పద్రవ్యమంత్ర
 క్రియావిశేషైస్సాధ్యః అల్పఫలాః అగ్నిష్టోమోక్త్యాతిరాత్రాయాగాః బహు
 ద్రవ్యమంత్రక్రియావిశేషైస్సాధ్యః అధికఫలాభి, విమర్యే నమ్యగనుగ్రహే
 ణ తుల్యానితీగీద్యంధాని ఉపమితవా తదనుగ్రహదగ్నిహోత్రాదీన్యగ్ని
 ష్టోమాదితుల్యానిసంపన్నాని || ౧౪ || ఏశుపేదనేఫలమాహశుతిః, యవంవి
 ద్వానగ్నిహోత్రంజహోతి యావదగ్నిష్టోమనాపాప్నోతి తావదుపాప్నోతి
 యేవంవిద్వాన్ పౌణమాసీయజలే యావదుక్త్యేనాపాప్నోతి తావదుపా
 ప్నోతి యేవంవిద్వానమావాస్యాంజలే యావదతిరాత్రేణాపాప్నోతితావ
 దుపాప్నోతీతి || ౧౫ || జ్ఞానయ క్రస్యకర్తృణః ఫలాధిక్యంభందోగామనంతి ||
 శు || యదేవవిద్యయాకరోతి తదేవవీర్యవత్తరంభవతీతి || ౧౬ || అ || పునరపి
 దర్శపూణమాసౌప్రశంసతి || శు || పరమెష్ఠీవావాపవయజ్ఞాగ్రాసీతైన న
 పరమాంకాష్టామగచ్ఛతైనప్రజాపతినిరవాసాయయతైన ప్రజాపతిః పరమాం
 కాష్టామగచ్ఛతైనేంద్రానిరవాసాయ యతైనేంద్రఃపరమాంకాష్టామగచ్ఛతై
 నాగ్నిహోమానిరవాసాయ యతైనాగ్నిహోమాపరమాంకాష్టామగచ్ఛతాం య
 ఏవంవిద్వాన్ దర్శపూణమాసాయజలే పరమామేవకాష్టాంగచ్ఛతీతి || టీ ||
 పరమేవదేనత్యలోకతిష్ఠతీతిపరమెష్ఠీ చతుర్భుజః, తస్యాగ్రా పూర్వస్తిక కల్పే
 యజమానత్వేనావస్థితస్య ఏషదర్శపూణమాసయజ్ఞః ప్రవృత్తిః, తేనచైవరా
 ర్షణబుద్ధ్యానుష్ఠితేన యజమానః పరమాంకాష్టాం ఇదంపరమేష్ఠీత్వపదంప్రాప్త
 వాన్, ప్రజాపతిః దక్షాదిః తం పూర్వస్తికజన్తని తేనాత్మమఫలసాతుదర్శపూ
 ణమాసోవదేశేననిరవాసాయయత్ అనుష్ఠానాయ ప్రిరితవాన్, సచత్స్తిక
 జన్తని యజమానమతేనానుష్ఠానేనపరమాంకాష్టాం దక్షతాద్విపదంప్రాప్తవాన్
 ఏవమితరత్రయోజ్యం, తథాగ్నిహోత్రం ప్రశంసతి || ౧౩ || అగ్నిహోత్రగ్ంసాయం
 ప్రాతగృహాణాంనిష్క్రూతిస్సివ్యప్తగ్ంసుహుతంయజ్ఞక్రతూనాంప్రాయణగ్ంసు
 వర్గస్యలోకస్యజ్యోతిస్తస్మాదగ్నిహోత్రంపరమంవదంతీతి || టీ || అగ్నిహోత్రమితర
 క్తనామధేయం తత్సాయంప్రాతశ్చనిర్వర్తితంగృహాణాం గృహస్థాశ్రమిణామాణ్ణి

తపాపానాం నిష్కృతిః ప్రాయశ్చిత్తం సిద్ధిష్టం శాభనయాగపాతుః, సుహృతం శాభనహోమపాతుః, యజ్ఞక్రితూనాం ప్రాయణం యజ్ఞాః దగ్ధపూణమానాదయః క్రతవః అగ్నిష్టోమాదయః, ఏతేషాం యజ్ఞక్రితూనాం ప్రాయణం కారణభూతం, సువర్ణస్య లోకస్య బ్రహ్మలోకాదేః జ్యోతిః ప్రకాశకం బ్రహ్మలోకాది ప్రాప్తిపాతురితియావత్, తథాన్యత్రశ్రూయతే, తస్మాదాహుర్నిహోత్రం వైదేవాగృహాణాం నిష్కృతిమపశ్యన్నితి, అగ్నిహోత్రం ప్రాయణాయజ్ఞా ఇతిచ || ౧౯ || హరితః—శ్లో || నాగ్నిహోత్రాత్పరంధర్మో నాగ్నిహోత్రాత్పరంతపః | నాగ్నిహోత్రాత్పరంశ్రేయో నాగ్నిహోత్రాత్పరంయశః || నాగ్నిహోత్రాత్పరాసిద్ధిర్నాగ్నిహోత్రాత్పరాగతిః | నాగ్నిహోత్రాత్పరంస్థానం నాగ్నిహోత్రాత్పరంవృతమ్ || అన్యవ్యాహృతయస్త్రిసృస్సవిధాసాన్విహానమోషషత్ | యస్తే తేవేత్తనిసదా బ్రహ్మలోకస్థవీవన ఇతి || ౧౯ || సత్యవ్రతః || సిలోంఞినాంచయోధర్మస్తవహన్యహనియత్ఫలమ్ | తద్దగ్ధపూణమాసంచ్యయేయజంతిద్విజాతయః || సతేషాంపునరావృత్తిర్బ్రహ్మలోకాత్కదాచనేతి || ౨౦ || వృద్ధమనుః—నిత్యాగ్నిహోత్రం దగ్ధశ్చ పూణమానుసంపితృక్రియా | ఆతిథ్యంవైశ్వదేవంచబ్రహ్మలోకస్య శాశ్వతమితి || ౨౧ || మనుః—యస్యతైవ్రాషీకం ధాన్యం పర్యాప్తం భృత్యవృత్తయే | అధికంవాపివిద్యేతససామంపాతుమర్హతి || పుణ్యాన్యన్యానికురీష్వతశ్చద్దధానోజలైంద్రియః | సత్యబుద్ధిశ్చైర్భజేత్తాథకథంచన || ఇంద్రియాణియశస్సర్వగమాయుః కీర్తిం ప్రజాంపశూమ్ | హంత్యల్పదక్షిణోయజ్ఞస్తస్మాన్నాల్పధనోయజేత్ || ప్రాజాపత్యమదతావశ్యమగ్నౌ ధేయస్యదక్షిణామ్ | అనాపితాగ్నిర్భవతిబ్రాహ్మణోవిభవెనసీతి || ౨౨ || వాస్సః—అన్నహీనోదపాద్యాష్ట్రం మంత్రహీనోహ్యధర్మిజః | ఆత్మానందక్షిణాహీనోనాస్తియజ్ఞసమోరిపురితి || ౨౩ || యాజ్ఞవల్క్యః—ప్రాతామికిం క్రియాంతుర్యాద్యస్యాన్నంవాషీకంఛవత్ || వా || ఇత్యేతాని మన్వాదీనాంపవనాని కామ్యయాగవిషయాణి || ౨౪ || అ || యతోవిహితదక్షిణాపర్యాప్తద్రవ్యాభావేపి నిత్యంసలోపయేదిత్యాహబోధాయనః—శ్లో || యస్యనిత్యానిలుప్తాని తథైవాగంతుకానిచ | విపథస్సాపినస్వగం గచ్ఛేత్తువతితాహిసః || తస్మాత్కం దైఃఫలైరమూలైర్మధునాథరసేనవా | నిత్యానిత్యానికురీష్వతచనిత్యాని లోప

యేదితి || ౨౫ || స్మృత్యర్థసారే—వివాహాత్పరమాధాయజహ్యదేవాగ్నిహో
త్రకమ్ | దర్శపూణమాసాగ్రయణసోమయాగాక్రమాచ్చరేత్ || సర్వభా
వగ్రహస్సోమయాగః కార్యోద్విజాతిభిః | యథాసంభావితాంకేన శక్త్యా దత్వా
తుదక్షిణామ్ || వాగ్త్యదుర్బాప్తానాం దిమహోదోషశాంతయతి || ౨౬
సంగ్రహే—అగ్నిహోత్రపరిభ్రష్టే ప్రసక్తకర్మయవిక్రయే | వణాసంకరకర్తా
చబ్యాహ్మణోవృషతైస్సమయతి || ప్రజాపతిః—అగ్నిశాలాత్రఫలాపేదాస్సష
డంగవదక్రమాః | అగ్నిశాలాత్రసమోధర్మోనభాతోనభవిష్యతి || దర్శంచ పూ
ణామాసంచలుప్రాప్తోభయమేవవా | ఏకస్త్వి కృచ్ఛపాదేన ద్వయోరభేద
కోధనమితి || ౨౭ || మనుః—వర్తయంస్తుసిలాంఛాభ్యామగ్నిశాలాత్రపరా
యణః | ఇష్టిః పర్వాయణాంతీయాః కేవలానిర్వపెత్సదా || టీ || పర్వచాయనంచ
పర్వాయణే తయోరంతఃపర్వాయణాంతస్తత్రభవాః పర్వాయణాంతీయాః దగ్ధ
పూణమాసాగ్రయణలక్షణాః కేవలాః ఫలాభిసంధిరహితాః నిత్యాకష్టిర్నిర్వపె
త్, సిలోంఛవృత్తిరప్యతావచ్ఛ్రేతంకర్తకుర్యాత్ నతతోధికమిత్సః ||
౨౮ || అ || అథ సంచుచితవృత్తైర్వృత్తాన్యాహ || సవీవ || అగ్నిహోత్రంచ జ
హుయాదాద్యంతేద్యుర్నికొస్సదా | దర్శేనచాథమాసాంతేపూణమాసేన
పైవహి || సస్వాంతేనవసస్వేష్ట్యాతథర్వంతేద్విజాధ్వరైః | పశునాహ్యయనా
నైకు సమాంతేసామికైర్తఖైరితి || టీ || అనయోరయమథః, ద్యుర్నికోరహా
రాత్రయోరాద్యంతే, అథమాసాంతే పక్షయోరంతే పర్వణోరితియావత్, స
స్వాంతే సస్యస్యపాకకాలే నవసస్వేష్ట్యాతగ్రయణేన, అధ్వరైః చాతుర్థా
స్తేః పశునా నిరూఢపశుబంధేన, సమాంతే వత్సరాంతే, సామికైస్సామవద్భి
రితి || ౨౯ || ఆపస్తంబః—సూ || నివేశేవృత్తైస్తేయమికాని శూయంతే
గ్నిహోత్రమతిథయోయచ్ఛాన్యదేవంయుక్తమితి || టీ || నివేశేవృత్తై దారకర్త
ణి నిర్వృత్తై, నైయమికాని నియమేనకర్తవ్యాని నిత్యాన్యగ్నిహోత్రాదీని
శూయంతే ఇత్యర్థః || ౩౦ || ఆధర్వణశూయంతే || శ్రు || యస్యాగ్నిహోత్ర
మదర్శపూణమాసమనాగ్రయణమతిథినజాత మహుతమవైశ్వదేవమవిధినా
హుతమాసప్తమాంస్తస్యలోకా హినస్తీతి || అస్యాథః || టీ || యస్యాగ్ని
హోత్రిణః అగ్నిశాలాత్రమదర్శం అగ్నేయోష్ఠాకపాలం వింద్రందధి విదద్యం

పయఃకృతి యాగత్రయవర్జితం, అపూర్ణమాసం ఆగ్నేయోపాంశ్వగ్నియోమి
 యయాగత్రయవర్జితం అనాగ్రయణం ఆగ్రయణేష్టిరహితం అతిథివర్జితమాతి
 భ్యాఖ్యైకర్తృణా సమ్యక్క్రియమాణస్సోమోతిథిః తద్వర్జితం సామయాగరహిత
 మిత్యర్థః, అహుతం కస్తింశ్చిత్కాలే ఆలస్యాదినా హోమవర్జితం, అవై
 శ్వదేవం వైశ్వదేవహోమరహితం । అవిధినాహుతం మంత్రదేవతాదివిపర్యాయ
 సేనహుతం, ఆసప్తమా లోకాహేనస్తీతి ॥ టీ ॥ త్రయఃపితృపితామహా
 ప్రపితామహః, త్రయఃపుత్రపౌత్రప్రపౌత్రాః, ఆత్మాచనస్తమః, ఏతాః పు
 రుషాః ఘృరాదీన్ లోకాంశ్చహేనస్తీతి ॥ ౩౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—క్లో ॥ ప్ర
 తినంవత్సరంసామః పశుః ప్రత్యయసంతథా । కథంవ్యాగ్రయణేష్టిశ్చచాతుర్థా
 స్యానిచైవహి ॥ ఏమామసంభవేకుర్యాద్విష్టింవైశ్వానరీంద్విజగతి ॥ ౩౨ ॥ మను
 రపి—నవేనానర్చితాహ్యస్యపశుహవ్యేనచాగ్నేయః । ప్రాణానెవాత్మమిచ్ఛం
 తినవాన్నామిషజగ్దినః ॥ ఇష్టింవైశ్వానరీంవాపి నిర్వపేదబ్ధపర్యయే! కృష్టానాం
 పశుసోమానాం నిష్క్రమ్యర్థమసంభవే । అగ్నిహోత్రాపవిధ్యాగ్ని బ్రా
 హ్మణః కామకారతః । చంద్రాయణంచరెన్నానంవీరహత్యానమంహితదితి ॥ ౩౩ ॥
 శృతిరపి—వీరహవాపిషదేవానాంయోగ్నిముదావసయతగతి ॥ ౩౩ ॥ స్మృతి
 భాస్కరే—క్లో ॥ నిధంనోధనసాధ్యేమనిత్యేమవికృతేమచ । చార్యాదనైశ్చ
 కుమారైరాస్య ఇజ్యాధంధనమాహరేత్ ॥ సూర్యగ్రహకురుక్షేత్రే మేషకృ
 ష్టాజినాదికం । చండాలాత్పరిగృహ్యపి యజేదావశ్యకైర్బ్రువేత్ ॥ వా ॥ ఏతద్వ
 చనద్వయం యత్కించిద్ధనసంపాదనెనాప్యవశ్యకానికథంవ్యాసీత్యేవంపరమ్ ॥
 ౩౪ ॥ తథాచయమః—క్లో ॥ ధర్మవిద్యాప్రమాణశ్శూద్రాద్యజ్ఞాధంనాహరేద్ధ
 నమ్ । జాయతేప్రేత్యచండాలశ్శూద్రాధేనేష్టదేవతః ॥ ఉపాదాయధనంశూ
 ద్రాద్యోగ్నిహోత్రముపాచరేత్ । శూద్రాగ్నిహోత్రీనభవేద్బ్రహ్మవాదిమగ
 ర్హితగతి ॥ ౩౬ ॥ వ్యాసః—కుటుంబార్థేతుసచ్ఛూద్రాత్ప్రతిగ్రాహ్యాయ
 ధోచిత్తమ్ । కృత్యధమాత్మనేచైవనహియాచేతకర్త్విచిదితి ॥ ౩౭ ॥ మనురపి॥
 నయజ్ఞాధంధనంశూద్రాద్విజోభితైతధర్మవిత్ । యజమానోహిభిక్షిత్వా చం
 డాలఃప్రేత్యజాయతే ॥ లెహంసతతమజ్ఞానాం వృషలాగ్నృపసేవినామ్ । ప
 దామస్తకమాక్రమ్య దాతాదుర్గాణినంచరేత్ ॥ యేశూద్రాదధిగమ్యార్థ

మగ్నిహోత్రముపాసతే । ఋత్విజస్తేహిహూద్రాణాం బ్రహ్మవాదిమగ్నితాఞ్చ
 తి ॥ 3౨ ॥ ఛాగలేయః—యశ్శూద్రాదధిగమ్యాథ మగ్నిహోత్రముపాసతే
 దాతాతత్పలమాహోతికర్తాచనరకః ప్రజేదితి ॥ 3౩ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—చం
 డాలాజాయతేయజ్ఞకరణాచ్చుద్రభిక్షితాదితి ॥ వా ॥ ఏతానివచనాని శూద్ర
 వ్రతిగ్రహనిషేధపరాణి నిత్యవ్యతిరిక్తవిషయాణి ॥ ౪౦ ॥ చండాలాత్ప్రతిగృ
 హ్యపి యజేదావశ్యకైర్దుభైరితి నిత్యస్యావశ్యకత్వస్మరణాదితిస్త్యుతిరిత్నాదావ
 భిహితమ్ ॥ ౪౧ ॥ మనుః—క్లౌ ॥ యజ్ఞాథంభిక్షితం ద్రవ్యం యస్సచేనాప
 యోజయేత్ । శ్వపాకయోనాజాయేతసతద్భుక్తావతుదుర్గతిరితి ॥ ౪౨ ॥ య
 మః—యజ్ఞాథ మథంభిక్షితాన్వయోనసర్వం ప్రయచ్ఛతి । నయాతి భానతాం
 విప్రఃకాకతాంవాశతంసమాఇతి ॥ ౪౩ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—యజ్ఞాథ మదదద్ద్ర
 వ్యుభాసఃకాకోపివాభవేదితి ॥ ౪౪ ॥ స్మృతిభాస్కరే—వాజపయేకౌతౌ స
 ర్వదక్షిణానామసంభవే । గావస్సప్రదక్షేకేమాంసంభవేపీతిసామగః ॥ నలభ్యంతే
 యదాగావో దక్షిణాన్వేనచాదితాః । ప్రత్యేకతత్రనిష్కంస్యాత్తదథంవా
 దమేవవేతి ॥ వా ॥ నిత్యవిషయమేతత్ ॥ ౪౫ ॥ శంఖః—నహస్రంభోజయే
 తోమేద్యాహ్మణానాంశతంపశౌ । చాతుర్తాస్యేమసర్వేమశతంపర్వణిపర్వణీతి
 ॥ ౪౬ ॥ స్మృత్యంతర—ద్విజభోజనమత్రైవసామయాగసహస్రకమ్ । పశౌ
 శతంచదర్శ్యష్టాభోజ్యాఋత్విజవీవచేతి ॥ ౪౭ ॥ స్మృతిభాస్కరే—తావదన్నం
 వినాతుర్యాన్నిత్యేష్టింసౌమికీంక్రియామ్ । యథాలబ్ధగుణోపేతాయథాసంభవ
 దక్షిణామ్ ॥ సన్నిధౌయజమానస్సాదుర్దేశత్యాగకారకః । అసన్నిధౌచపత్నిస్యా
 దప్యర్యస్తదనుజ్ఞయా ॥ స్యాద్దర్శపూర్ణమాసేష్టాచతుర్ణామృత్విజాంక్రియా ।
 చత్యారశ్చైన్నలభ్యంతేత్రయఃకుర్యస్త్రయోపివా । నసంభవంతికుర్యాతాంవా
 వచేష్టింకథంచన । యదిదావపినస్యాతామేకేనాపినమాపయేత్ ॥ యజమానః
 వ్రయంజేతతత్రానాజ్ఞాతనిష్కృతిమితి ॥ ౪౮ ॥ అఖండార్యే—దాయప్రా
 ప్తేస్సప్రకృప్యవా లబ్ధేశ్చిష్టవ్రతిగ్రహత్ । యజేతశ్రద్ధయావిష్టుంశ్రేయోశ్చ
 నాన్యథాయజేదితి ॥ ౪౯ ॥ వ్యాసః—సుశుద్ధైర్యజమానైశ్చఋత్విగ్భిశ్చ త
 థావిదైః । శుద్ధైర్ద్రవ్యావకరణైర్యష్టవ్యమితినిశ్చయః ॥ ౫౦ ॥ తథాకృతేషు
 యజ్ఞేషు దేవానాంతోషణంభవేత్ । తుష్టేషుచేవసంఘేషుయజ్ఞాన్యజ్ఞఫలం ల

భాత్ ॥ దేవాస్సంతాపితాయజ్ఞేహోకాంత్యంవధేయంత్యత । ఉభయోలోకా
 కయోజ్జేప్తవగతిర్నజ్ఞేప్రదృశ్యత ఇతి ॥ ౫౦ ॥ అ ॥ ఆధానకత్నాన్మృతిచతుర్విం
 శతిమతే విశేషాదర్శితః ॥ శ్లో ॥ జీవేపితరినాదధ్యాదగ్నిహోత్రంకదాచన । త
 నైవభ్యాతరిశ్యేశ్య నయజేన్నవివాహయేదితి ॥ ౫౧ ॥ యత్తు ॥ పితాపితామహో
 యప్య అగ్రజావాచకస్యచిత్ । తవోగ్నిహోత్రమంత్రేషు నదోషఃపరివేదన
 ఇతి ॥ వా ॥ తత్సప్తపితృరైవభుర్యాదివిషయం ॥ ౫౩ ॥ తత్రైవోక్తమ్ ॥ జ్యే
 ష్ఠాత్రాత్రవనుజ్ఞాతఃకుర్యాదగ్నిపరిగ్రహమ్ । అనుజ్ఞాతాపినన్నిత్రానాద
 ధ్యాన్తసురబ్రహ్మిదితి ॥ ౫౪ ॥ శాతాతపః—దారాగ్నిహోత్రసంయోగం కురు
 తేయోగృజెస్థితే । పరివేత్తాసవిజ్ఞేయఃపరివితీస్తుపూర్వజః ॥ అజ్ఞేదేశాంతరస్థేచ
 పతితే ప్రవృజితేపివా । యోగశాస్త్రనియతైచనదోషఃపరివేదనే ॥ కుబ్జవామ
 నపండేమగద్యదేమజడేమచ । జాత్యంధేబధిరేమూకే నదోషఃపరివేదనే ॥ ఏక
 మాతృప్రసూతానాంభాత్ర్యణాంపరివేదనే । దోషస్సాన్యత్సర్వవణేమనేతరే
 ష్వబ్రహ్మిన్తనుః । పరివేత్తుర్నచాగ్నిస్తునవేదానతపాంసిచెతి ॥ ౫౫ ॥ సుమం
 తుః—వ్యసనాన కచిత్రావానాస్తికోవాధవాగ్రిజః । కనీయాధర్మకామశ్చై
 వాధానమథకారయేత్ ॥ పితృస్యతునాధానంకథంపుత్రస్తుకారయేత్ । అగ్ని
 హోత్రాధికారోస్తిశంఖస్యవచనంయథేతి ॥ ౫౬ ॥ వృద్ధవసిష్ఠః—శ్లో ॥ అ
 గ్రజస్తు యదానాగ్నిమాదధ్యాదనుజఃకథమ్ । అగ్రజానుమతఃకుర్యాదగ్ని
 హోత్రంయథావిధితి ॥ ౫౭ ॥ శాతాతపః—నాగ్నయఃపరివిందతి నవేదాన
 తపాంసిత ॥ ౫౮ ॥ హరితః—సోదరాణాంతుసర్వేషాంపరివేత్తాకథంభవేత్ ।
 దారైస్తుపరివిద్యంతే నాగ్నిహోత్రేణనెజ్యయేతి ॥ ౫౯ ॥ పరాశరీపి—పి
 తృస్యపుత్రస్సాపత్నయఃపరనారీసుతస్తథా । దారాగ్నిహోత్రసంయోగే నదో
 షఃపరివేదనే ॥ టి ॥ పరనారీసుతః దత్తక్రీతాదిః ॥ ౬౦ ॥ సవన ॥ జ్యేష్ఠాత్రా
 యదాతిష్ఠేదాధానంచైవకారయేత్ । అనుజ్ఞాతస్తుకుర్వీత శంఖస్యవచనంతథేతి
 ॥ టి ॥ కారయేత్ కుర్యాదిత్యధః ॥ ౬౧ ॥ మాధవీయే—వా ॥ అనుజ్ఞాతః
 కనిష్ఠో జ్యేష్ఠాశ్చూర్వమాధానంకుర్యాత్, పిత్రాత్వనుజ్ఞాతాపి పితుః పూ
 ర్వంనకుర్యాత్, పిత్రాదేరైవభుర్యాదినా ప్రతిబంధేకుర్యాత్ ॥ ౬౧ ॥
 వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యస్తు ॥ జ్యేష్ఠస్యాపికదాచిత్పరివేత్తైర్వత్సమాహ ॥ ఆచసర్థ్యమనా

దృత్య త్రైతాయాంయః ప్రవర్తతే । అనాహితాగ్నిర్భవతిపరివేతాల్లభోచ్యత ఇ
 తి ॥ ౪౧ ॥ అవసర్థ్య ఔపాసనం బ్రహ్మోదనపాకమకృతాన్ నిర్వృత్యాగ్నినా కృ
 త్వా యః ప్రథమమాధానంకరోతి సపరివేత్తైత్యథః ॥ ౪౨ ॥ సూ ॥ వసంతే
 బ్రాహ్మణాగ్నినాదధీతగ్నిచ్చై రాజవ్యశ్మరది వైశ్య ఇతి ॥ వా ॥ శ్రుత్వైకై కాలే
 పర్వణి ఉక్తనక్షత్రైవాగ్నిరాధేయః ॥ ౪౩ ॥ తదాహువ్యాసః—వసంతే బ్రా
 హ్మణస్యస్యాదాధేయోగ్నిర్భధావిధి । క్షత్రియస్యాగ్నిరాధేయో గ్నిచ్చైతు శ్రేష్ఠ
 ఉచ్యతే ॥ శరదృతాతు వైశ్యస్యాప్యాధానీయోహతాశస ఇతి ॥ ౪౪ ॥ పున
 రాధాననిమిత్తమాహవస్తంబః—అగ్నినాథాయైతస్మింత్సంవత్సరేయోనర్హన్
 యాత్సపునరాదధీతేతి ॥ ౪౫ ॥ తథాచశ్రుతిః—భాగధేయంవాఅగ్నిరాహిత
 ఇచ్చమానః ప్రజాంపశూన్యజమానస్యోపదోదాగ్నివాహ్వస్యపునరాదధీతభా
 గధేయేనైవైన్గంసమధ్యాయత్యథోశాంతిరేవాస్త్యేషేతి ॥ ౪౬ ॥ నిమిత్తాంతర
 మాహుసవీవ ॥ శ్రు ॥ యదరణ్యోస్సమారూఢోనశ్యేద్యస్యవౌధావనుగతానభి
 నిమోచేదభ్యుదియాద్వాపునరాధేయంతస్య ప్రాయశ్చిత్తిరితి ॥ ౪౭ ॥ సమా
 రూథాగ్నిర్విరరణ్యోర్నాశేపునరాధేయంతథా ప్రణయనాత్పూర్వం కేవలం
 గార్హపత్యానుగమనే వ్రణయనానంతరమజనేవాగార్హపత్యాహవనీయయోర
 మగమనే ప్రతినిధౌ అనవస్థాపితేనూర్యో యద్యభినిమోచేదస్తంగచ్ఛేదుదీ
 యాద్వా తదా పునరాధేయంకార్యమిత్యథః, కేచిత్తు, కేవలగార్హపత్యాను
 గమనే ప్రతినిధ్యస్థాపనెపి నపునరాధానం, కింతు ప్రాయశ్చిత్తమేవేతివదం
 తి ॥ ౪౮ ॥ ఆశ్వలాయనః—సూ ॥ సర్వాన్శ్చేదనుగతానాదిత్యాభ్యుదీయాద
 స్తమయాద్వాగ్నిధేయం పునరాధేయంవేతి ॥ ౪౯ ॥ కాత్యాయనః—శ్లో॥
 విహాయాగ్నింసభార్యశ్చైత్సీమాముల్లంఘ్యగచ్ఛతి । హేమామకాలవ్యపేతస్య పు
 నరాధానమివ్యత ఇతి ॥ ౫౦ ॥ శౌనకః—అగ్నావనుగతేయత్ర హేమామకాల
 వ్యయంవృజేత్ । ఉభయోర్విప్రవాసేవాలౌకికోగ్నిర్విధీయతే ॥ పోషితాతు
 యదాపత్నియదిగ్రామాంతరంవృజేత్ । హేమామకాలేయదిప్రాప్తానదోషేణ
 ప్రయజ్యతే ॥ అథతత్రైవివసతి హేమామకాలవ్యతిక్రమః । లౌకికాగ్నిర్విధీ
 యాత కాతకశ్రుతిదర్శనాత్ । యజమానశ్చపత్నిచఉభౌ ప్రవసంతాయది ॥ ఆ
 హేమామాన్ననివర్తేతాంపునరాధానమర్హతీతి ॥ ౫౧ ॥ సంగ్రహే—॥కేచిత్తు ప

త్వస్య ప్రమయోధయేచేద్ద్రామాదిసీమామతిలంఘ్యగచ్ఛేత్ । సమాద్యగాం సిం
 ధుమతీమహానాన్యంస్యాల్లోకికొవహ్నిరితిబుఃవంతి ॥ ౭౨ ॥ శుక్ర ॥ చరూరాత్ర
 మహూయమానోగ్నిలోకేకశ్చ ॥ ౭౩ ॥ అపస్తంబః—నగ్రామమథ్యానగ్ని
 న్నాతిహ రేయర్యదిహ రేయలోకేకాస్సంపద్యేరన్యావంతో గ్రామమర్యాదా
 నద్యస్సుస్తాన్వతికృమంతావన్వారభేయాతాం యది నాన్వారభేయాతాం
 తోకికాస్సంపద్యేరన్వతి ॥ ౭౪ ॥ బోధాయనః—శ్లో ॥ అహాదితేనపాకేనకృ
 తేనోద్ధుణ్ణేనవా । తోకికోగ్నిస్సవిజ్ఞేయఃపునరాధానమహాతి ॥ నైకయాపివి
 నాకార్యమాధానంభార్యయాద్విజ్ఞేః । అకృతంతద్విజానీమాత్సర్వానాన్వారభం
 తయత్ ॥ జ్యేష్ఠాయాంధోషహీనాయాంకనీయస్యాదగ్నిమాన్ ॥ బ్రహ్మహ
 త్యాభవేదస్యప్రతివర్షణీసర్వదేతి ॥ ౭౫ ॥ మనుః—భార్యాయై పూర్వమారి
 త్వైదతావగ్నినంత్యకర్తృణి । పునర్దాక్రియాంకుర్యాత్పునరాధానమేవచ ॥ ఏ
 వంవృత్తాంసవణాంస్త్రీంద్విహతిఃపూర్వమారిణీమ్ । దాహయేదగ్నిశ్చోత్రై
 ణ యజ్ఞపాత్రైశ్శుభర్తృవిదితి ॥ ౭౬ ॥ యజ్ఞవల్క్యసి—దాహయిత్యాగ్ని
 శ్చోత్రైఃస్త్రీయంమృతవతీంపతిః । ఆహరేద్విధివద్దారానగ్నిశ్చైవవిలం
 బయన్వతి ॥ ౭౭ ॥ కాత్యాయనః—స్త్రీధర్తృచారిణీసాధ్వీమృతాదాహ్యతథా
 గ్నిభిః । విపరీతానదాహ్యతుపునర్దారక్రియాతథా । మృతాయాంచైవభార్య
 యాంద్వితీయాయాంకథంచన । సముస్సృజేదగ్నిశ్చోత్రైఃమోహితాయోద్విజా
 త్రమః ॥ బ్రహ్మజ్ఞంతంవిజానీయాన్నాత్రకార్యావిచారణా ॥ ద్వితీయాంచై
 తుయోభార్యోచపౌదైవతానికాగ్నిభిః । తివ్రంత్యాంప్రథమాయాతుసురా
 పానసమంహితదితి ॥ వా ॥ ఎతదాధానె నహానధికృతాయాఅగ్నిదానె వేదిత
 వ్యమితి ॥ ౭౮ ॥ విజ్ఞానేశ్వరీయేకపర్తి ॥ శ్లో ॥ యదిత్వనేకభార్యస్య కాచిత్ప్ర
 తీమృతాతదా । నిర్తంధ్యేనైవసాదాహ్యతమగ్నిధాతృయైత్పతిరితి ॥ వా ॥
 యదిత్వనేకభార్యస్యాన్యద్విభజ్యాగ్నిండపేన్స్తృతామితిచనలస్తార్తాగ్నివిషయం
 తత్రాగ్నిసంసగేస్య విభాగస్యచ బోధాయనాదిభిరుక్తత్వాత్, పునర్దార
 క్రియాసంభవే పూర్వమృతాయాపత్నాగ్ని అగ్నిదానం, అనంభవేతు నిర్తం
 ధ్యేన పత్నీందాహయిత్యా అగ్నిశ్చోత్రం యావజ్జీవం యావదాశ్రమాంతరం
 వాజుష్యయాత్ ॥ ౭౯ ॥ యదాహుర్బహవ్యుచాః ॥ సూ ॥ అపత్నీకొవగ్ని

హేమాత్రిమాహ రెదిత్యాహుర్వదినాహ రెదనద్ధాపురుషః కోనద్ధాపురుషఇతి || స
 దేవాన్నపితౄన్నమనుష్యానితి తస్మాదపత్నికోఽన్యస్మి హేమాత్రిమాహ రెదితి || ౧౦
 భారదావాజః || సూ || యద్యవత్పితౄనాన్యధాభ్యంతస్యసంస్కారః, ఔపాస
 నాగ్నిహేమాత్రాభ్యామితినిర్వ థేనపత్నిమితి || ౧౧ || జేమినిఽపి—సూ ||
 ఆహితాగ్నిశ్చైతూర్వం జాయామిద్యేత తాంనిర్వంథేనదహేత్ సాంతప నెన
 జేతి || ౧౨ || ఆశ్వలాయనః—ఆహార్యేణానాహితాగ్నిం పశ్నీంచేతి || ౧౩ ||
 కపదీచ—క్లో || అపత్నికొగ్నిభిఃకుర్యాన్నిత్యనేమితి కాకియాః | అకా
 మ్యాఅంగవైకల్యాన్నహికామ్యాసుతత్త్వమమ్ || ఆహితాగ్నిఃపూర్వమృతాం సా
 గ్నిభిరదాహయేత్ స్త్రియమ్ | శశేవివృహేభాశక్యనైర్వంథేనైవదాహయే
 దితి || వా || కించ, ఆచారోప్యత్రదృష్టస్థితమానాం పూర్వేషాం కణ్వవిభండ
 కాదీనాం | యథాచభగవతోదాశరథేః తస్మాదభావేపి పత్నాన్యనాగ్నిహేమా
 త్రాపినివృత్తిః || ౧౪ || తథాచవిష్ణుక్లి—శ్లో || మృతాయామపిభార్యాంయంచై
 దికాగ్నింసంసంత్యజేత్ | ఉపాధిసాపితత్కర్తయావజ్జీవంసమాపయేత్ || అన్యే
 కుశమయ్యాపత్నింకృత్వాతుగృహమేధిసః | ఉపాసతేహ్యగ్నిహేమాత్రం యా
 వజ్జీవమతందితాః || రామస్తుకృత్వాసౌవణీంసీతాంపత్నింయశస్సిహిమ్ | ఈజే
 బహువిధైర్వజ్జే ససహితాభ్యాత్మభిర్వశేతి || ౧౫ || మైత్రాయణీశ్చుతిరపి—
 క్లో || యస్తుస్తేవర్షభిర్భార్యాంసంస్కరోతికథంచన | అసౌమ్యతః స్త్రీభవ
 తిస్త్రీచైషాసపుమాభవేదితి || ౧౬ || త్రికాండిచ ||—యస్యభార్యాతిధూ
 రస్థామృతావావ్యాధితాపిచా | అనిచ్ఛుఃప్రతికూలావా తస్యాఃప్రతినిధా క్రి
 యేతి || ౧౭ || యత్వాపస్తమ్బవచనమ్ || సూ || దారకర్తణియద్యశక్తితత్కర్త
 మగ్నాభ్యేయంకుర్యాదగ్నిహేమాత్రం దర్శపూణఃమాసావాగ్నియంఽచ శేషా
 ణిశర్తాశిసభశంతీతి || వా || తత్పత్నిమృతేపూర్వం విచ్ఛిన్నాగ్నివిషయమ్ |
 తథాచకపదీభాష్యమ్, విచ్ఛిన్నాగ్నేః కదాచిత్పత్నిమరణే యావజ్జీవశ్చ
 తేనవగతత్వాత్ దారాంతరగ్రహణేచాసామధ్యాదాత్కథామగ్నాభ్యేయం
 కార్యమితి || ౧౮ || సవవ || నష్టోత్పన్నానలసహచరీభాహకృత్యేన కుర్యా
 త్మైతాథానం మధితదహనస్తత్క్రియాయాం ప్రకల్పయతి || వా || సష్టాగ్ని
 ర్భుత్పన్నాగ్నిర్వాపత్నిమరణేదాహాథం పెితాథానంకుర్యాత్, కింతు దా

హృత్యై మధితాగ్నిరవశ్యమ్, తతః ఆత్మార్థమగ్నైధేయం కుర్యాత్,
 ఆధాన ప్రభృతీయజమానవవాగ్నయోభవంతి, యజమానోవా అగ్నేర్యోనిరితి
 శ్రుతేః ॥ ౮౨ ॥ యదపి కపడివచనం ॥ పత్నీదాహేవాపయక్తాగ్నేరగ్నై
 ధేయాత్పురామృతౌ । ప్రేతాధానంతుకతవ్యమగ్నైధానంతు జీవతః ॥ ప
 త్నీదాహేవాపయక్తాగ్నే ర్విచ్ఛిన్నాగ్నిసమత్వతః । నాదృత్య ఋతునక్షత్రం
 నారంభాధాదికంచనేతి ॥ తత్పునఃకృతౌదావహవిషయం, పునర్దాంక్రియాం
 కుర్యాత్పునరాధానమేవచేతిమన్వాదిస్కరణాత్, సచాగ్నైధానంతుజీవతఇ
 త్యేతదశక్యవివాహవిషయం, అథాశక్యేనైర్తంభ్యేనైవదాహయేదితివచనాత్,
 తదేవంశక్యవివాహః, పత్నీం సాగ్నిభిర్దాహయిత్యాపునర్దాంక్రియాంకృత్వా
 అవిలంబేనాగ్నినాదధ్యాత్, అశక్యవివాహస్తు నిర్తంభ్యేన పత్నీం దాహయ
 త్వా యావజ్జీవమగ్నిసంపరిదరదిత్తితమ్, అవరేతు, పత్నీదాహేవాపయక్తాగ్ని
 ర్విదురతత్తార్థం అగ్నైధేయం కృత్వా యావజ్జీవమగ్నిహేమాత్రం కుర్యాది
 త్యాహుః, తథాచాపత్నీకోపి అగ్నిహేమాత్రమాచరేదితి, దాతకర్తృణియద్యశ
 క్తః, ఆత్మార్థమగ్నైధేయంకుర్యాత్, పత్నీదాహేవాపయక్తాగ్నిఃఅగ్నై
 ధేయంకృత్వా తత్పురామృతాంత్యాదీని పూర్వోక్తానివచనానితద్విషయతయా
 యోజయంతి, పత్నీదాహేవాపయక్తాగ్నేరగ్నైధేయంతుజీవతఇతి వచనం య
 శ్చ క్యాశక్యసంశయవిషయపత్నీదాహేవాపయక్తాగ్నిస్సృజిం వివాహంసశక్యయా
 త్, తద్విషయం, తతశ్చాహితాగ్నిఃపూర్వమృతామిత్యనేన సవిరుద్ధ్యతే, విచ్ఛి
 న్నాగ్నేః పత్నీమరణఇత్యాదిభాష్యసాగ్ని కదాచిల్పిత్నీమరణేసతి విచ్ఛిన్నా
 గ్నైరితియోజనేతి తెవణాయంతి, యద్యపి పాణిగ్రహణాద్ధిసహత్వంకర్తవ్యత్యా
 దిభిః పతివత్పత్న్యాపి సామిత్యమవగవ్యతే తథాపి నోభయోస్తుల్యతా, ప
 త్నీవదసాగ్నిహేమాత్రమిత్యాదౌ యజమానస్తేన ప్రాధాన్యేన సామిత్యా
 వగమాత్, జ్యోతిష్టోమేనయజేతేత్యాదావేకవచనశ్చుత్వాచ యజమానస్తేనా
 ధికాదిత్వంవగమాత్, తదంగతయా పత్నీసామివకోట్యనుప్రవేశేతాస్వి
 మిత్యం సహత్వంచ నిరోపిధవ్యమ్, తథాచ పత్నీహిపారిణహ్యస్యేశఇతి శ్రు
 త్యా గృహేవాపకరణయాపధనైక దేశసామిత్యమవగవ్యతే, అతవవోపాధినాపి
 తత్కర్తృ యావజ్జీవంసమాపయేదితి పత్నీఃప్రతినిధిఃస్వర్యతే, అన్యథా సచ

ప్రతినిధిర్మంత్రస్వామిదేవాగ్నికర్తస్యతి సావమిప్రతినిధినిషేదేన ఉపాధినా
కర్తనమాపనమయ్యుక్తంస్యాత్, నచవచనాత్ ప్రతినిధిస్థాపనమితివాచ్యం, త
చనాదేవ పత్న్యభావేపి అగ్నిహోత్రాదేరినివృత్తైః ॥ కవదీచ ॥ ౯౦ ॥
శ్లో ॥ అస్తిసావమిత్యలఘోస్యాస్తత్పాప్రచుర్యంతుభర్తరి । సహిప్రధానం విధిభి
స్తస్తేవాభ్యాయాయతఇతి ॥ అనైనైనానానాహితాగ్నైరపిశక్యేవివాహే
ఔపాసనేన పూర్వమృతాంపత్నిం దాహయితావ వివాహఃకార్యః, అశక్యేతు
నైర్మంథేనదాహయితావ ధార్యపాసనఇతిదృష్టవ్యం, అత్యాశ్వలాయనోవిశే
షమాహ ॥ ౯౧ ॥ శ్లో ॥ స్తూర్తాధేనాగ్నిభిర్దధ్వావమృతాంపత్నించతాత్రిభిః ।
శిష్టాధేనాదప్యహేదన్యాంపునశ్చైవవాగ్నిమాన్యజేత్ ॥ ప్రాగుద్వహాచ్ఛ శి
ష్టాధేనం స్తూర్తసాగ్నేర్దధావిధి । శుశ్రూషేదప్యపత్నింకణ్వీంకుర్యాచ్ఛపాశ
వా ॥ సాయం ప్రాతర్హోమధర్మమథాగ్నావపిసంచరెదితి ॥ వా ॥ అనాహితా
గ్నిః పూర్వమృతాం పత్నిమాపననాధేనదధ్వా శిష్టాధేన సాయంప్రాతర్జ్య
హవీక్ష, ధ్వాతీపాకంచకుర్వీ తస్మిన్నన్యాముద్యహేత్, పునరుద్వాహమకుర్వ
నావ సాయంప్రాతర్హోమమథాగ్నావేన యావజ్జీవంసంశ్చరేత్, అహితాగ్ని
స్తు త్రిభిరగ్నిభిస్తాండధ్వా పునరుద్వాహన సరమగ్నిమాన్భూత్వావయజేత్, ఉ
ద్వాహశక్తా నిర్మంథేన పత్నిందధ్వా యావజ్జీవమగ్నిహేతాత్రికుర్వీ పర్వ
ణోరిష్టింకుర్యాదిత్యధః ॥ భారద్వాజాపి—॥ ౯౨ ॥ శ్లో ॥ దమృత్యురుభ
యోరేకోయదిప్రాతైర్వియజ్యతే । భర్తావాయదివాపత్నిజీవన్విధురఉచ్యతే ॥
దప్యయోస్సాధారణావహ్నిస్సహసంస్కారసంస్కృతః । ప్రేతంవిధిబలాదేతి వ
త్త్వింభతారమేవమా ॥ సంస్కృత్యవిధిచత్ప్రేతం వహ్నిజీవంతమశ్నుతఇతి ॥
తదేవమెకాగ్నిఃపత్నాన్ అగ్నిమదత్వాధేందత్వావా అపత్నికోపి యావజ్జీవ
మాపాసనంపరిచరేత్, కేచిత్తు ఔపాసనాగ్నినా పత్నిందధ్వా విధురౌప్యగ్ని
ముత్పాద్యపాసనంకుర్యాదితి ॥

అగ్నయేత్ప్రతిప్రకారశ్చ క్రియాకల్పకారికాయామభిహితః ॥ ౧ ॥ శ్లో ॥
ఉద్ధృత్యవహ్నింప్రణవేనపూర్వమన్వగ్నిమంత్రేణ హరెత్పురస్తాత్ । నిధాయ
పృష్టోదివిమంత్రకేణ తతస్తప్తహేతామశ్శక్తైశ్చతుర్భిః ॥ ర్భూదయోనైవచ తత్ప్ర
తాంసవిశ్వానినాద్యానఇమేచమంత్రాః । ఆరోహణంగాస్త్యవరోహణంస్యా

దుత్పత్తిరేవంవిభురానలస్య ॥ నిత్యాని నేమిత్తిక కామ్యకర్తాణ్యత్రైవకుర్యా
 ద్విసురస్సదైవే ॥ వా ॥ ఏవముత్పాద్యసాయప్రా తరాపాసనకుర్యాత్,
 కర్తానేగ్నిరౌకికఇత్యాహుః ॥ తథాచభారదాప్యజః— ౨ ॥ శ్లో ॥ ఆధాయ
 విధివద్యహ్నిం భరాపత్న్యపివాపునః । యావజ్జీవంపరిచరేదోషధీభిర్యథావిధి
 స్థాలీపాకంచాగ్రయణమస్తిన్నగ్నావిధీయతే । ఆప్రాణవిప్రయోగాంతంసజ
 హత్యేషపావకః ॥ ప్రాణైర్వియుక్తేసంస్కర్యాద్విధురః విభురాగ్నినెతి॥వా॥
 శ్రీచైవంభర్తరిప్రేతఇతివచనాద్భుతః ॥ పెరితే పత్న్యప్యేపాసనం పరిచరేది
 త్యభః, అత్రసార్వభౌమియే ॥ వా ॥ పాణిగ్రహణాదధిగృహమేధినోర్వ
 తమితిద్వివచనసావరస్యాదన్యతరాత్యయేస్తార్థకర్తానధికాఽజ్ఞాపనాదావాభ్యాం
 కర్తాణి కర్తవ్యానీత్యుభయాధికారిత్వేనైవ గాహ్యకర్తాదౌ సంకల్పాచ్చవి
 ధురస్యాశ్రమాంతరపరిగ్రహహాత్వాయ సంధ్యావందనమాత్రం కర్తవ్యమితి,
 తథాచ తస్యాగ్నిభావం సిద్ధవత్కృత్య మంత్రజపేన తత్ఫలావాప్తిమాహశౌన
 కః— ॥ ౩ ॥ శ్లో ॥ మహాత్రత్ప్రజపేత్సూక్తం పఞ్చవారం దినేదినే । ఔపాస
 నంవినావాపాసన్పుశేద్విధురంతతః ॥ అగ్నేనయజషేద్వర్చంపఞ్చవారం దినేది
 నే । విధురస్సాగ్నికస్తేవ యత్ఫలంతద్భవేద్ధ్యువమితి ॥ శాతాతపోపి— ౪ ॥
 అనగ్నిరపియోవిప్రస్సదాచారవర్యయది । శ్రాద్ధాదిషు సమస్తేషు సోపిగ్రా
 హ్యామనీషిభిః ॥ అనగ్నికన్యవేదోగ్నిరెవదహీనోహ్యనగ్నికః । సాగ్నికోప్య
 నధీతశ్చేదనగ్నికఇతిస్త్యుతః ॥ వైధుర్యంనతుబాధేత పుత్రవాన్యాభవేద్విజః ।
 తథాచవేదవిచ్ఛేద సర్వకర్తసుసోర్వతి ॥ పుత్రవాన్మతభార్యోపి సాగ్నిమా
 నితిసంస్త్యుతః । పుత్రపివాగ్నిరిత్యాహుః పుత్రాథంధారసంగ్రహః ॥ మృ
 తాయామపిభార్యాయాం ప్రత్యక్షాగ్నిర్విసశ్యతి । ఆత్మన్యగ్నిర్నశ్యేత్తుతస్తా
 త్కర్తార్థాత్సవసశ్యతి ॥ వా ॥ ఏవంచైకాగ్నేరిధురస్యాగ్నిసద్భవాసద్భవయో
 శ్చైవచారప్రాచుర్యేణ ప్యవస్థావగంతవ్యా ॥

—అథ యాజననిరూప్యతే—

వా ॥ తత్ర విధిశ్శూరియతే ॥ ౧ ॥ ద్రవ్యమాజయన్బాహ్మణః పృతిగృ
 ఙ్క్షీయాద్యాజయేదధ్యాపయేద్వేతి ॥ వా ॥ నచాయనిత్యవిధిః, అకరణప్రత్య
 వాయాదినిత్యలక్షణాభావాత్, అపితు కామ్యవిధిః ద్రవ్యాజనకామస్యతత్రా

ధికారాత్, తత్రాపి నాపూర్వవిధిః, జీవనోపాయత్వేన యాజనస్య ప్రాప్త
 త్వాత్, అగ్నిహోత్రంజహయదష్టకాకర్తవ్యా ఇత్యాదివదత్సన్తాప్రాప్తస్య
 భావాత్, అత్యన్తాప్రాప్తప్రావణంహ్యపూర్వవిధిః, నాపి పరిసంఖ్యా ఏక
 స్యానైకత్యప్రాప్తస్యభావాత్, ఏకస్యాభయత్యప్రాప్తస్యాన్యతానివృత్త్యర్థ
 మైకత్య పునర్వచనంపరిసంఖ్యా ॥ ౨ ॥ తద్యథా ॥ శ్మశ్రి ॥ ఇమామగ్నభృన్యశ
 నామృతస్యపూర్వాయుషివిదభేదుకవ్యా ఇత్యత్యమంత్రసామధ్యాదశ్వాభిధా
 న్యాగర్హభాభిధాన్యాశ్చరశనాయాగ్రహణైవినియోగఃప్రాప్తః పునరశ్వాభిధానీ
 మాదత్త ఇతివచనేనాశ్వాభిధాన్యాంవినియజ్యమానోగర్హభాభిధాన్యానివర్తతే,
 యథాచ పశ్చిమపశ్చిమభా భక్త్యాఇత్యత్య స్వేచ్ఛయా శశాదిషుశ్వాదిషుచ ప్రా
 ప్తం పునశ్శశాదిషు శ్మాయమాణం శ్వాదిభ్యోనివర్తత ఇతి తస్మాత్పక్షే ప్రా
 ప్తత్వాత్, సమేదేశేయజేత ప్రాజ్ఞునోన్నానిభుంజీతేతివత్పతితాద్యయాజ్య
 యాజనైవృత్త్యర్థోనియమవిధిరయం, మనైమాఋష్యాదిజ్ఞానంచయాజనాంగ
 త్వేన ఛందోగద్యాహ్లాతేనమామ్నాయతే ॥ శ్మశ్రి ॥ ౩ ॥ యోహవా అవిదితార్వై
 యథందోదైవతద్యాహ్లాతేన మంత్రేణ యాజయతివాధ్యాపయతిపాస్థాణుంవర్ష
 తిగర్తంవాపద్యతే ప్రవామీయతే పాపీయాభవతి యాతయామాన్యస్య ఛం
 దాంసిభవంతీతి తదజ్ఞాతృయాజకస్య దోషాభిధానాత్, యాజయిత్వా పృతిగృ
 హ్యవానశ్చక్తి త్రిసాన్వధ్యాయంవేదమధియాలెత్వాదీనిత్వయాజ్యయాజనవిష
 యాణి ॥ ౪ ॥ తథాచ దేవలః—శ్లో ॥ యశ్శూద్యాన్పతితాఃశ్చాపి యాజయేద
 ధాకారణాత్ । యాజతోవాపునస్తాభ్యాంబ్యాహ్లాతోఽయాజ్యయాజక ఇతి ॥
 ౫ ॥ మనుః—అయాజ్యయాజస్తేశ్చేన్తైర్వాస్తిశ్చేనచకర్తణామ్ । కులాన్యకు
 లతాంయోన్తియానిహీనానిమంత్రతః ॥ సంవత్సరేణపతిపతి తేనసమాచరత్ ।
 యాజనాధ్యాపనాద్యోనాన్నతుశయ్యాసనాదినాఇతి ॥ పతి తేనసంసంకల్పే శ
 యనాననాదినా కుర్వత్ సంవత్సరేణపతిపతి, యాజనాదినాతు సంవత్సరేణ,
 కింతు సద్యః పతతీత్యధాః ॥ యాసంవివాహః ॥ ౬ ॥ దేవలః—శ్లో ॥ యా
 జనంయోనిసమ్బంధం సాన్వధ్యాయంసహభోజనం । కృత్వాసద్యఃపతత్యేవ పతి
 తేనసంశయఇతి ॥ ౭ ॥ బౌధాయనః—సంవత్సరేణపతిపతి తేనసమాచరత్ ।
 యాజనాధ్యాపనాద్యోనాత్సద్యశ్శయ్యాసనాదిభిరితి ॥ ౮ ॥ అపస్తంబః—॥

సూ || నవతిత్రైస్సంవ్యవహారో విద్యతే తేషామభ్యాగమనంభోజనం వివాహమి
తిచ వజరయేదితి || ౧౦ || వ్యాసః—శ్లో || సంవత్సరేణపతిత సంసగంకురు
తేతుయః | యానశయ్యాననేర్ని త్యంజాననైవపతిశోభవేత్ || యాజనంయోని
సంబంధం తథైవాధ్యాపనంద్విజః | కృతావసద్యఃపశ్యజ్ఞానాత్సహభోజనమేవ
వేతి || ౧౧ || సంవతః— మహాపాతకిసంయోగీ బ్రహ్మహత్యాదిభిర్నరః | త
త్సంసగంవిశుద్ధ్యథాం తస్యతస్యవ్రతంచరేదితి || ౧౨ || యమః—ప్రతిగ్రహ
ధ్యాపనయాజనానాం ప్రతిగ్రహం శ్రేష్ఠతమంవదంతి | ప్రతిగ్రహశ్శుద్ధ్యతి జ
ప్యహోమైర్యాజ్యంతుపాపైర్నపునంతివేదాశ్చతి || —ఇతియాజనమ్—

అథాధ్యయనమ్

౧ || శు || సావిధ్యాయోధ్యేతవ్యః బ్రాహ్మణేననిష్కారణోధర్మష్టడంగోవ
దోధ్యయోక్షేయశ్చేతిహ్యయతే || వా || అనేనచాథజ్ఞానపర్యంతమధ్యయనం
విధీయతఇత్యాదిసిద్ధం, మన్త్రాః పునరవిదితార్థాః నామప్రయోగప్రకాశన
శుభార్థాః, తస్మాత్ప్రతిపన్నవేదాథోనుష్ఠాతా అభిలషితాని కర్మఫలాని ప్రా
ప్నోతి నచ ప్రత్యవేతితివేదోధ్యేతవ్యః, తదథాశ్చప్రతిపత్తవ్యః || ౨ || తత్ర
మనుః—శ్లో || తహవిశేషిర్వివిధర్ష్యలైశ్చవిధిచాదితైః | వేదఃకృత్సాధి
గంతవ్యస్స (గత్వాసాధ్యద్విజన్తనామి) రహస్యాద్విజన్తనే) తి || టీ || వ్రతైఃప్రా
జాపత్యాదిభిః, కృత్సాసాంగః || ౩ || సవన || శ్లో || వేదమేవసదాభ్యసేత్త
వస్తప్యద్విజాత్రమః | వేదాభ్యాసోహివిప్రస్యతవఃపరమిహోచ్యతఇతి || టీ ||
ఇహ వేదేచ్ఛతే || ౪ || శు || తహాసావిధ్యాయఇతిహ్యయతేచ || మనుః||
యోనధీత్యద్విజావేదానవ్యత్రకురుతే (మనః) శ్రమమ్ సజీవన్నైవశూద్రత్వ
మాశుగచ్ఛతిసాన్షయః || కువివాహైఃక్రియాల్లాప్తైఃవేదానధ్యయనేనచ | కు
లాన్యాశుచినశ్యంతి బ్రాహ్మణాతిక్రమేణచ || మంత్రవంతిసమృద్ధానికులాన్యల్ప
ధనాన్యపి | కులసంఖ్యాంచగచ్ఛంతికషంతిచమహద్యతః || యదధీతమవిజ్ఞా
తంనిగదేనైవశబ్ద్యతే || అనగ్నావివశుష్టైర్ధౌనతజ్జ్వలతికహిణిచిదితి || ౫ ||
శూయతేచ || స్థాణురయంభారహరఃకిలాఘాదధీత్యషడం నవిజానాతియోర్ధం |
యోథావిత్సకలంభద్రమశ్చుతేసనాకషేతి జ్ఞానవిఘ్నతపాపైతి || ౬ || మనుర
పి—సేనాధిపత్యంరాజ్యంచ దండనేతృత్వమేవచ | సర్వలోకాధిపత్యంచవేద

శాస్త్రవిదర్శతి || ఇతిహాసపురాణజ్ఞః పదవాక్యప్రమాణవిల్ | అంగోవకారవే
 దీపవేదాధాంజ్ఞాతుమర్హతీతి || టీ || ఇతిహాసా భారతరామాయణాదిః || ౭ ||
 కూర్మపురాణే—శ్లో || యోన్యలృకుదులెయత్నమనధీత్య శుశిందివిజః | నవై
 మూఖౌనసమ్యుప్యోపేదవాహాన్యద్విజాతిభిః || నవేదపారమాత్యేణసంతప్తో
 వైభవేద్దివిజః | పారమాత్రావసానస్తుపంకెశారివసీదతి || యోధీత్య విధివద్య
 దంవేదాధాంనవిచారయేత్ | ససాన్వయశ్శుద్ధసమః పాత్రతాంప్రపద్యత
 ఇతి || ౮ || యాజ్ఞవల్క్యః—పారంపర్యాగతయేషాంవేదస్సపరిబృంహణః |
 తచ్ఛాఖ్యాకర్తృకుర్వీతతచ్ఛాఖ్యాధ్యయనంతథా || యస్సవశాఖాంపరిత్యజ్య పార
 కాన్యమధగచ్ఛతి | సశూద్రీవద్భహిష్కార్యస్సర్వకర్తృసుసాధుభిః || అధీత్య శా
 ఖ్యామాత్మీయాంపరశాఖాంతతఃపరేదితి || ౯ || యథాకాష్టమయోహస్తీయథా
 చర్తమయోమృగః | బాగ్రహణశాస్త్రసంధీయానస్త్రయస్తేనామవిభ్రతి || యథాషం
 డోఫలస్త్రీస్సమయథాగౌగఽవిచాఫలః | యథాచాక్షేఽఫలంధానంతథావివ్రాన్య
 చోఽఫలఇతి || ౧౦ || పరాశరః—యేవరంతి ద్విజావేదు పశ్చయజ్ఞపరాశ్వ
 యే | తైల్లోక్యంతారయన్త్రేతేపంచేంద్రియరతాఅపీతి || ౧౧ || సంవర్తః—
 వేదంచైవాభ్యసేన్నిత్యం శుచాదేశేనమాహితఇతి || ౧౨ || దక్షః—వేదస్వీక
 రణంపూర్వవిచారోభ్యసనంజపః | తద్దానంచేవశిష్యేభ్యోవేదాభ్యాసోహిపం
 చధేతి || ౧౩ || వ్యాసః—వేదాభ్యాసంతతఃకుర్యాత్ప్రయత్నాచ్ఛక్తితా ద్వి
 జః | వేదమధ్యాపయేచ్ఛిష్యాన్ధాంయేచ్ఛవిచారయేత్ || (అధీతవపియోవేదం
 విముఞ్చతియదానరః | భూజహానతువిజ్ఞయోవియోనిమధగచ్ఛతీతి || ౧౪ ||
 మనుః—శరణాగతంపరిత్యజ్యవేదంవిష్టావ్యచద్విజః | సంవత్సరంయవాహారస్త
 త్వాపవతిసేధతీతి || ౧౫ ||) యాజ్ఞవల్క్యః—వేదపవద్విజాతీనాంనిశేయస్సక
 రణపరః | యజ్ఞాదీనాంబోధకత్వేననిశేయనకరత్వత్యధః || ౧౬ || వ్యాసః—
 హరిరోమితినిదేశ్యయత్కర్తృకియతేబుధైః | అధీయత్వేవారాజక్షేతద్ధిపీన్యక
 రంభవేదితి || ౧౭ || ఆపస్తంబః—సూ || ఓంకారస్సర్వగదావరం తస్మాద్భూ
 హ్మధేష్వమౌఘతహదిప్రతివద్యత వికథాంచాన్యమిక్యతైన్సంలౌకికాన్యవా
 చా వ్యావర్తతఇతి || టీ || బ్రహ్మవేదః స్వగదాసాధనమధేష్వమౌఘః స్వగదా
 దావరం ప్రణవమాదాకృత్యాప్యతిపద్యేత, ఉపక్రమేతి అధ్యేతివ్యం, అధ్యయనె

అనుపయుక్తాకథా వికథాతాంచాన్యమకృత్వైవ సంవితదాదిప్రతిపద్యైర ఏవం
సతి బ్రహ్మవేదః లోకీక్యావాచావ్యావర్తతే, తయా వ్యామిశ్రంసభవతిశ్శర్ధః॥
౧౦॥ ఆధర్వణేశ్శూయతే॥ శు॥ పృణవందేవాఅసురజయోధకం ప్రాథ్నా
యంతౌ వరంవృణోషేవీత్యబ్రువన్ తాన్ప్రణవోబ్రహ్మన్నమామసీరయితాన్వ బ్రా
హ్మణా బ్రహ్మవదేయద్యదీవదేయరబ్రహ్మై వస్వాదితి తస్మాదాంకారఃపూర్వము
చ్యుతఇతి, ఏవఏవహిపురస్తాదుద్యతే ఏవవశ్చాదితిచ — ఇత్యధ్యయన్ —

అథాధ్యాపనమ్

౧॥ తత్తత్ప్రతికత్తే॥ క్లో॥ యాజనాధ్యాపనైశుద్ధేతథాపూతఃపరిగృహాశ్చ
ఏషానమ్యస్సమాఖ్యాతాత్రితయంతస్సజీవికేతి॥ ౨॥ అధ్యాపనేనియమమాహ
యమః—సతతంప్రాతరుత్థాయదంతథావనపూర్వకం । స్నాత్వాహుతాన్వచ శి
ష్యేభ్యఃకుర్యాదధ్యాపనంనరఇతి॥ ౩॥ మనురపి — అధ్యేష్యమాణంతుగురు
ర్విత్వకాలమతంద్రితః । అధీష్యభోజితిబ్రూయాద్విరామోస్త్వితిచారవేల్॥
ఆచార్యపుత్రశ్శూశ్రూమజ్ఞానదోధార్మికశ్శృచిః । ఆవశ్యక్తోథకస్సాఘసోస్వి
ధ్యాప్వాదశధర్మతః॥ ధర్మాశ్చేయత్రనస్యాతాంశుశ్రూమావాపితద్విధా । తత్త్రి
విద్యానవప్రవ్యాశుభంబీజమివోషరే॥ విద్యయైవసమంకామంమతావ్యంబ్ర
హ్మవాదినా । ఆపద్యపిచఘోరాయాంనత్వేనామిరిణేవపెల్॥విద్యాబ్రాహ్మణమై
త్యాహ శేవధిస్తేస్త్విరక్షమామ । అసూయకాయమాంమాదాస్త(దా)థాస్యాపీర్వ
వత్తమా॥ యమేవతుశుచింవిద్యాఃనియతంబ్రహ్మచారిణమ్ । తస్మైమాంబ్రూహి
విప్రాయనిధిపాయాప్రమాదినేఇతి॥ టీ॥ శేవధిరిత్యాదివిద్యాయావచనం,
శేవధిర్నిధిః, తే శేవధిరస్త్వి, విద్యాఃజానీయాః, నిధిపాయ విద్యానిధిపాలాయ॥
౪॥ సపిన॥ క్లో॥ బ్రహ్మాయస్తవస్సజ్ఞాతమధీయానాదవాప్నూయాత్ । సబ్ర
హ్మస్తేయకృద్విప్రా నరకంప్రతిపద్యతే॥నాపృష్టకస్యచిమ్బూయాశ్చచాన్యా
యేనపుచ్ఛతి । జానన్నపిహిమేధాపీజడవల్లభాక ఆచరేత్॥ అధర్వణతు యఃప్రా
హయశ్చాధర్వణపుచ్ఛతి । తయోరన్యతరఃపైత్రివిద్వేషంవాధిగచ్ఛతీతి॥ టీ॥
ప్రాహప్రవచనంకరోతి, పైత్రిమియతే॥ ౫॥ అ॥ విద్యాధర్మస్త్రియో
విశిష్టతరాశ్చైదవిశిష్టాదప్యపాదానాదవశ్యముపాదేయాఇత్యాహసపిన॥ క్లో॥
శ్రద్ధధానశ్శుభాంవిద్యామాదదీతావరాదపి । అన్త్యాదపిపరంధర్మంస్త్రిరత్నందు

ష్కలాదపీతి ॥ ౬ ॥ అ ॥ ఏతదేవద్యుప్రాంతలైస్సనోపపాదయతినపవ ॥ క్లో ॥ వి
 పాచప్యన్యతంగ్రాహ్యం బాలాదపిసుభాషితమ్ । అమిత్రాదపి సదస్విత్రమ్
 మేధ్యాదపి కాశ్చనమ్ ॥ స్త్రియోరత్నంతథావిద్యాధర్మశ్శ్చవంసుభాషితం । వి
 విధానిచశిల్పానిసమాదేయానిసర్వతః ॥ అబ్రాహ్మణాదధ్యయనమావత్కాలేవిధి
 యతే । అనువ్యజ్ఞావశుశూషాయావదధ్యయనంగురోః ॥ టీ ॥ అబ్రాహ్మణాత్
 క్షత్రియవైశ్యభ్యాం ॥ క్లో ॥ అధీయారణ్యస్వకర్తస్థా స్త్రయోవణాద్విజాత
 యః । ప్రబూయాద్బ్రాహ్మణస్తేషాంనేతరావతినీశ్చయః । బ్రాహ్మణః క్షత్రి
 యోవైశ్యస్త్రయోవణాద్విజాతయః । చతుర్థఏకజాతిస్తు శూద్రానాస్తీతువశ్చ
 మఇతి ॥ ౭ ॥ హరీశః—మంత్రార్థజ్ఞోజవజ్జహన్వత్తథైవాధ్యాపయన్ ద్వి
 జః । స్వగృహలోకమవాప్నోతినరకంతువిపర్యయఇతి ॥ ౮ ॥ అ ॥ విఖిలపాతం
 నిషేధతినారదః ॥ క్లో ॥ పుస్తకవ్రత్యయాధీతంనాధీతంగురుసన్నిధౌ । భ్రాజ
 తేనసభామధ్యేజారగర్భఇవస్త్రీయాఇతి ॥ ౯ ॥ సపవ ॥ హస్తహీనస్తు యోధీ
 తే స్వరవణావివజ్జతః । ఋగ్యజుస్సామభిర్ద్ధావియోనిమధిగచ్ఛతీతి ॥ ౧౦ ॥
 హరీతః—అధ్యాపనంచత్రివిధంధర్తాథకాచాథకారణాత్ । శుశూషాకార
 ణంచైతి-త్రివిధంచరికీతితమ్ ॥ ఏషామన్యతమాభావమృషాచారోభవేద్ద్విజః
 తత్రవిద్యాసదాతవ్యాపురుషేణహితైషిణా । యోగ్యానధ్యాపయేచ్ఛిష్యానయో
 గ్యానపివజ్జయేదితి ॥ ౧౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—కృతజ్ఞోఽద్రోహీమేధావీశుచిః
 కల్యోననూయకః । అధ్యాప్యోధర్మతస్సాధుశ్శక్తాప్తాజ్ఞానవిత్తవఇతి ॥ ౧౨ ॥
 వ్యాసః—కృతజ్ఞశ్చతథాఽద్రోహీమేధావీశుభకృన్నరః । ఆప్తశ్శిష్యోహి వి
 ధివత్తడధ్యాప్యాద్విజోతమైరితి ॥ ౧౩ ॥ అపస్తంబః—సూ ॥ యథాగమం శి
 ష్యేభ్యో నిర్మత్సరణ విద్యాసమ్ప్రదానే నియమేషుచయక్తస్సాన్యదేవం వ
 తమానః పూర్వాపరాన్ సమ్మంథానాత్తానంచ క్షేమేయనక్రీతి ॥ టీ ॥ యే
 నప్రకారేణాగమః పారాథ్యోస్తథైవ శిష్యేభ్యోనిర్మత్సరణ విద్యా సంప్ర
 దేయా, ఏవంథూతే విద్యాసమ్ప్రదానే యక్తః, అవహితస్సాన్యత్, యేచగృ
 హస్థస్యనియమా అధ్యాపనేన్యత్రచలైష్వపియక్తస్సాన్యదేవం వర్తమానః పూ
 ర్వాన్ పితృపితామహప్రపితామహాన్ అపరాన్ పుత్రపౌత్రనప్తృన్, సం
 బంధాన్ కర్మణిశుశ్రో,స్వసంబంధినః పురుషానాత్తానంచ క్షేమే అభయేష్టానే

నాకపుష్టై యనక్తిస్థాపయిత్యధణః ॥ ౧౪ ॥ బౌధాయనః—శ్లో ॥ ధర్మా
 ధోయత్రనస్యాతాం శుశ్రూషావాపితద్విధా । విద్యయాసహమతఃస్వనమై
 నామూషరేవపెత్ ॥ అగ్నిరివక్తుందహతిబ్రహ్మపుష్టమనాదృతమ్ । తస్మాద్వై
 శక్యంనబ్రూయాద్బ్రహ్మమానమకుర్వతామితి ॥ ౧౫ ॥ సవీవ ॥ సూ ॥ అబ్రా
 హ్మణాదధ్యయనమాపదిశుశ్రూషానుప్రజ్యాచయావదధ్యయనమితి ॥ ౧౬ ॥ గౌ
 తమః—సూ ॥ సత్యధర్తార్యవృత్తిశ్చిద్ధోధ్యావకఃఇతి ॥ ౧౭ ॥ సవీవ ॥ అపత్క్మ
 లోవిబ్రాహ్మణస్యాబ్రాహ్మణాద్విద్యోపయోగానుగఙ్ఘనంశుశ్రూషాచాసమాప్తే
 రిత్యనచాపరరాత్రమధీత్య పునఃప్రతిసంవిశేదితచ ॥ ౧౮ ॥ సప్రతిసంవిశేన్నస్వ
 ప్యాదిత్యధణః ॥ ౧౯ ॥ మనుః—శ్లో ॥ నవిసప్తమధీయాత నశూద్రజనసన్ని
 ధా । ననిశాంతేపరిశ్రాంతోబ్రహ్మధీత్యపునస్సవపేదితి ॥ ౨౦ ॥ వ్యాసః—అ
 సధ్యాయేష వధీతంయద్యచ్ఛూద్రస్యసన్నిధౌ । ప్రతిగ్రహనిమిత్తంచ సరకా
 యతదుచ్యతఇతి ॥ ౨౧ ॥ సవీవ ॥ ఆత్మధణంభోజనంయస్య రత్యధణం యస్య
 మైథునమ్ । వృత్త్యధణంయస్యచాధీతం సయాతినరకాబహూనితి ॥ ౨౨ ॥
 శాతాతపః—వేదాక్షరాణియావంతినియుంజ్యాదధణకారణాత్ । తావతీర్భూ
 ణహత్యావైవేదంవిక్రయ్యివాపునయాదితి ॥ ౨౩ ॥ ఛాగలేయః—ప్రఖ్యాప
 నంప్రాధ్యయనం ప్రశ్నపూర్వంప్రతిగ్రహః । యాజనాధ్యాపనేవాదష్టద్విధా
 వెదవిక్రయఇతి ॥ ౨౪ ॥ ప్రఖ్యాపనం అహంచతు ర్వేదీత్యాదినారాజమందిరాదా
 వాక్రోశంస్వస్యాత్కమాధ్యయనంప్రాధ్యయనం కియన్తేదాస్యసీత్యుక్తాన్
 ప్రతిగ్రహః యాజనం అధ్యాపనం ప్రశ్నపూర్వాణి, ఇతరమధిక్షిప్య స్వవి
 ద్యాఖ్యాపనేన వరస్పరవివదనంవివాదః ॥ ౨౫ ॥ శాతాతపః—శ్లో ॥ పృశ్న
 పూర్వంతుయోదద్యాద్బ్రాహ్మణాయ ప్రతిగ్రహం । సపూర్వంనరకంయాతిబ్రా
 హ్మణస్తదనంతరమితి ॥ ౨౬ ॥ స్ప్రతిసంగ్రహే—గాయత్రీంమూల్యమాదాయ
 చరస్తేయఃప్రయచ్ఛతి । సజీవన్నంత్యజాతిత్వంసమాప్నోషోతినసంశయఇతి ॥
 ౨౭ ॥ శౌనకః—వేదాక్షరాణియావంతినియుక్త్యేత్వధణకారణాత్ । తావతీ
 ర్భూణహత్యావైలభతేనాత్రసంశయః ॥ అథాధ్యంభోజనాధణంవా యోవే
 దాక్షరముచ్చరేత్ । చండాలస్తుసవిజ్ఞేయస్సర్వకర్తృబహిష్కృతఇతి ॥ ౨౮ ॥
 అ ॥ భృతకాధ్యయనభృతకాధ్యాపనేషపాతకేషు వరతియాజ్ఞవల్క్యః॥శ్లో॥భృ

(తాద)తకా) ధ్యాయనాదానంభుతకాధ్యాపనంతభేతి — ఇత్యధ్యాపనం —

— అథోపాకరణమ్ —

౦ || తత్రమనుః—క్లో || శ్రావణ్యాంప్రాప్తపద్యాంవాపుపాకృత్యయథా
విధి । యుక్తశ్చందాన్యధీయాతమాసాన్విప్రోధపఞ్చమాన్ || పుష్యేతుభ
ష్టసాంకుర్యాద్బహిరుత్పజనంద్విజః । మాఘశుక్లస్యవాప్రాప్తే పూర్వాష్టే
ప్రథమేహనితి || టీ || అధ్వర్యుణాం శ్రావణ్యాం, ప్రాప్తపద్యాం ఛందోగా
నామితి వ్యవస్థితవిషయోయంవికల్పఇతి తదావ్యభిఖ్యానై, గ్రామాద్బహిరుత్ప
జనాఖ్యం కర్తృ ప్రథమేహని ప్రథమాయాంతథౌ పుష్యేధ్వర్యుణాం మా
ఘేఛందోగానామ్ || ౧ || ఆపస్తమ్బః— సూ || శ్రావణ్యాంపౌణమాసాన్వి
మధ్యామముపాకృత్య మాసం ప్రదోషేనాధీయాత లైష్యాంపౌణమాసాన్వి
రోహిణ్యాంవా విరమేదధపఞ్చమాగృత్యురోమాసాన్విత్యేకఇతి || ౩ || క్లో ||
మేవాదిష్ఠేనవిలరియోయోదగ్యఃప్రవతతే । చాంద్రమాసాస్తతదంతాశ్చైత్రా
ద్యాద్యాదవదశస్తస్మృతాః || లెమయాయాపౌణమాసీ సాసాశ్చైత్రాదికాస్త్రై
తేతి || కాదాచిత్కైఫయోగేన నక్షత్రస్యేతినిణయఇతి || వా || తదేవంసవి
తరి సింహస్థేయామావాస్యా తదనై చాంద్రమసేమాసేయా మధ్యవతిసీపౌ
ణమాసీ సాశ్రావణీ, శ్రావణయోగస్తు భవతువామావాఘాత్, తస్యామధ్యా
యముపాకృత్య స్వగృహ్యోక్తవిధినా ఉపాకర్త స్వగృహ్యోక్తకాలఇత్యత్రిష్ర
ణాత్, స్వగృహ్యోక్తకాలే ఉపాకర్తకృత్యాం సావధ్యాయమధీయాత, అధీయా
నశ్చ మాసమేకం ప్రదోషే ప్రథమేరాత్రిభాగే నాధీయాత, లైష్యాం పౌ
ణమాసాన్వి తిష్యమాసి తిష్యాత్పూర్వా యా రోహిణీ తస్యాంవా విరమే
త్, గృహ్యోక్తవిధినా ఉత్పజనంకుర్యాత్, అనయోఃపక్షయోః పఞ్చమాసా
నధీయాత, అథపఞ్చమానితి అథంపఞ్చమయేమంతే అథపఞ్చమాః అర్థా
ధికాంశ్చతురోమాసానధీయాతేత్యేకమనన్తే, అస్తిన్నచ్చే ప్రాప్తపద్యాముపా
కరణం ఉత్పజనస్యవా ప్రతికషణః శాఖాంతరదగ్ధనాదితి, తథాగాతమః ||
౪ || సూ || శ్రావణీంవాషికిం ప్రాప్తపదీంవాపాకృత్యాధీయాత ఛందాన్య
ధపఞ్చమాన్తాసాన్వంచదక్షిణాయనంవేతి || టీ || శ్రావణీం శ్రావణ్యాం పౌర్ణ
మాసాన్వి, ప్రాప్తపదీంప్రాప్తపద్యాంవాపాకృత్య తదాదిఛందాన్యధీయాత

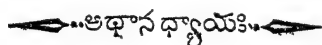
తదిదమస్యయనంవాషికంప్రతి సంవత్సరంభవతి, అధఃపశ్చమాన్ పూర్వా
 న్యా పశ్చమానానాన్వదక్షిణాయనం వాధీయాతెత్యధః ॥ ౫ ॥ బోధాయన
 స్తు—సూ ॥ శ్రావణ్యాంపౌణమాసాన్మాసాధ్యాంవాపాకృత్య తైష్యాంమా
 ఘ్యాంవాత్సృజేయతి ॥ ౬ ॥ యజ్ఞవల్క్యః—శ్లో ॥ అధ్యానానాముపా
 కర్తశ్రావణ్యాంశ్రవణేనవా । హస్తేనౌషధిభావేవాపశ్చమ్యాంశ్రావణస్యతివీతి ॥
 టీ ॥ ఓషధీనాంప్రాదుర్భావేసతి శ్రావణమాసస్య పౌణమాస్యాం శ్రవణ
 యుక్తేవాదినే హస్తేనయక్తాయాం పశ్చమ్యాంవాన్వగృహ్యోక్తవిధినాకుర్యా
 త్ ॥ ౭ ॥ అత్ర వ్యవస్థాదర్శితా ॥ స్మృత్యధఃసారే ॥ వా ॥ శ్రావణ్యాం పౌ
 ణమాస్యాం శ్రావణమాసస్య శ్రవణేనా పశ్చమ్యాం హస్తేవాపశ్చమీ హస్త
 యోగేనా భాద్రపదపౌణమాస్యాంవా తత్రాపి శ్రవణే హస్తేవా పశ్చ
 మ్యాం పశ్చమీహస్తయోగేనా యథా స్వకులాచారంకుర్యాదితి ॥ ౮ ॥ కా
 లాదర్శి—శ్లో ॥ అధ్యానానాముపాకర్తశ్రావణ్యాంతైత్తిరీయకాః । బహ్వీ
 చాశ్శ్రవణేకురుప్సింహస్థాంకృభవేద్యది ॥ సహస్తశుక్లపశ్చమ్యాంనతద్గ్రహ
 ణసంక్రమే । అసింహార్కప్రోష్ఠపద్యాం శ్రవణేచవ్యవస్థయేతి ॥ టీ ॥ అర్క
 సూర్యస్సింహరాశిస్థాయదిస్యాతదా తైత్తిరీయకాః శ్రావణమాసస్యపౌణ
 మాస్యామధ్యానానాముపాకర్తకుర్యః । బహ్వీచాః శ్రవణనక్షత్రీయ క్రితీధా
 వుపాకర్తకుర్యః । తత్రానుభవే తన్తాసవ హస్తనక్షత్రీయ క్రితపంచమ్యాం
 వాకుర్యః, గ్రహణే సంక్రమేచ తదుపాకర్తకుర్యః, అసింహార్కాది, యది
 సూర్యస్సింహరాశిస్థానభవతి తదా ప్రోష్ఠపద్యాంభాద్రపదపౌణమాస్యాం
 శ్రవణేచ వ్యవస్థయాకుర్యః, ప్రోష్ఠపద్యాం తైత్తిరీయకాఃకుర్యః, బహ్వీ
 చాశ్శ్రవణనక్షత్రీయ క్రితీధావీతి వ్యవస్థా, చకారాద్భాద్రపదమాసేహస్తనక్ష
 త్రీయ క్రితీధావీతిసూచితమ్ ॥ ౯ ॥ తదాహగర్వః—శ్లో ॥ పర్వణ్యాదయి
 కేకుర్యః శ్రావణేతైత్తిరీయకాః । బహ్వీచాశ్శ్రవణేక్షేతుహస్తక్షేసామ
 వేదినఇతి ॥ ౧౦ ॥ సవన ॥ ధందోగాభిహితాఃకుర్యః ప్రాతరౌత్సర్గి
 కీంక్రియామ్ । అపరాహ్ణేపుపాకర్తపుష్యహస్తక్షేయోద్విజఇతి ॥ టీ ॥ హ
 స్తక్షే ఉపాకర్తపుష్యక్షే ఉత్సర్గంచకుర్యః ॥ ౧౧ ॥ అన్యచ్చ ॥ అధ్యా
 నానాముపాకర్తకుర్యాత్కాలైషరాహ్ణికే । పూర్వాహ్ణికేతువిసర్గస్యాదితి

పెదవిదోవిడుః || ఉపాకర్తృణిపాత్య కేయథాకాలంనమేత్సచ | ఋషీకదభ్య
 మయాకృత్వా పూజయేత్తాద్విజస్తతః || వా || సామవేదినస్సింహభాద్ర
 వదే మాధ్యాదినాదూషితేసతి కన్యామాసావరపత్నే చాస్తనక్షత్రే ఉపాకరణం
 కుర్వంతి, తత్ర సాయంతిముహూర్తవ్యాపిహస్తనక్షత్రంగ్రాహ్యం, మాధ్యాది
 రహితేతు సింహభాద్రపదశుక్లే ఉదయాదిసంగవాంతవ్యాపిహస్తనక్షత్రం గ్రా
 హ్యం || ౧౨ || తథాసంగ్రహే—క్లో || హస్తక్షమదయేశుక్లేతిముహూర్తౌ
 స్తగేసితః || హస్తక్షంతాష్టప్రముక్షేణసంయుతంసంగవాంతయుగితచ || ౧౩ ||
 తిథివర్షణచ — బేదయికెసంగవస్పర్శశృతౌపర్వణిచార్కభే ' | కుర్వర్షభ
 స్సుపాకర్తృఋగ్యజుస్సామగాఃకర్మాదితి || టీ || సంగవస్పర్శసంగవాంతస్ప
 ర్శే || ౧౪ || అత్రవృద్ధగాగ్యః—క్లో || ఘటిపరిమితకాలస్సంగవాదూర్ధ్వ
 పర్వణి | బేదయికమితి ప్రాహుర్దనయస్తిథిచింతకాః || ౧౫ || గాగ్యః ||
 పరేహ్నిసంగవాదూర్ధ్వంపూర్ణమాశ్రవణావృతే || ౧౬ || స్మృత్యంతరే—
 సంధిస్సంగవతకవశ్యాదరావగావర్తనాద్యది తత్రైవోపాకృతింకుర్యాత్సద్యశ్చ
 సమిదాహుతిః || సంధిస్సంగవతకప్రాశ్చత్పూర్వస్తిస్పర్షణికియా | శ్వాభూ
 తేసమిదాధానమేషశ్రవణికోవిధితి || అ || తథాధ్యర్యానధికృత్యస్తర్యతే ||
 క్లో || శ్రావణిపూర్ణమాసీతుసంగవాత్పరతాయది | తదైవోదయకీగ్రాహ్యనా
 న్యదోదయకీభవేదితి || వా || తదేవం ఉదయాదిద్వాదశఘటికాధికంఽపిక్కుల
 వ్యాపినాశ్చ పూర్ణమాసాయం యజ్ఞశ్శాఖినామపాకర్త ఉదయాదిద్వాదశఘటి
 కావ్యాపిని హస్తనక్షత్రే ఛండోగానాం, మాధ్యాదిదూషితేతు సింహభాద్ర
 వదే కన్యావరపత్నే సాయం త్రిముహూర్తవ్యాపిని హస్తనక్షత్రే ఛందోగా
 నాం, బహ్వచానాంతు సూర్యోదయాత్పరం ఘటికాద్యయవ్యాపిని శ్రవణ
 క్షత్రే || తదైవసంగ్రహే || ౧౭ || క్లో || ఉదయవ్యాపినివైవ విష్ణ్వర్ధేఘటి
 కాద్యయం | తత్కర్తృసాధకంస్యాచ్చతదోపాకరణంభవేదితి || ౧౮ || తథాప
 ద్ధతౌ || యాంతిథింసమనుప్రాప్యశ్రవణంఘటికాద్యయమ్ | తస్యాముపాకృతిం
 కుర్వరాశ్వలాయనశాసనః || ౧౯ || గాగ్యః—అథరూత్రాదధస్తాచ్చై
 త్సంక్రాంత్యాంగ్రహణేపివా | షతతవ్యముపాకర్త పరతశ్చైన్నదోషభాగితి ||
 ౨౦ || వసిష్ఠః—మలమాసేనిపతితే సూతకేమృతకేపివా | గ్రహణే సంక్రమే

షాపి మాధ్యేపిగురుశుక్రయోః ॥ ప్రౌష్ఠపద్యామథామథ్యాముపాకరణమిష్య
 తే । ప్రౌష్ఠపద్యాముపాకుర్యాచ్ఛాస్రణీమాషితాయది ॥ ఆషాఢేవాపి కర్త
 వ్యం ప్రౌష్ఠపద్యాస్తుమాషణే । మాసత్రయేపిదోషశ్చేచ్ఛాస్రణ్యామేవ కార
 యేదితి ॥ ౨౦ ॥ వ్యాసః—శ్రావణ్యామథవామథ్యాం ప్రౌష్ఠపద్యామథాపి
 వా । దుష్టాయాంపూర్వపూర్వస్యాముత్తరస్యాంవిధీయతే ॥ కాలత్రయేపిదోష
 తు శ్రావణ్యామేవకారయేత్ ॥ పౌణమాస్యాస్తునిత్యత్వాదాపస్తంబస్య శా
 సనాత్ । ముక్త్యాభిద్యుపదామథాశ్రావణ్యామేవకారయేదితి । ౨౧ ॥ అధీత
 వేదనిద్యానాం కర్తవ్యంతుద్విజన్తనామ్ । అధ్యాయాంగమిదంనిత్యమితిషణో
 షాచభాగః ॥ వేదోపాకరణేప్రాప్తేకుళీరస్థేదివాకరే ఉపాకర్తనకర్తవ్యం
 కర్తవ్యంసింహయక్తకే । సింహాదర్శాత్తుయాపూర్వాపూర్ణానా శ్రావణీమ
 తా ॥ తత్రైవాపాకృతింకుర్యాత్సింహస్థోర్కథేన్నవా ॥ వా ॥ ఇత్యాదీనాం
 వచనానాం పరస్పరవిరుద్ధానాం దేశభేదేనావిరోధమాహుః ॥ ౨౩ ॥ శ్లో ॥ కు
 లీరమూర్ధ్వసంయుక్తే ఉపాకుర్యాత్తుదక్షిణై । నమదోత్తరదేశేతుకర్తవ్యంసిం
 హయక్తకఇతి ॥ టీ ఆంధ్రమహారాష్ట్రకణాటకకాయస్థా దాక్షిణాత్యాః,
 తద్వ్యతిరిక్తాస్సర్వే నర్తదోత్తరశీరస్థాఇత్యభియక్తవాదః ॥ వా ॥ గురుశుక్ర
 షాధ్య మలమాసేచ ప్రథమోపాకరణంనిషేధతివృద్ధమనుః ॥ ౨౪ ॥ శ్లో ॥ గు
 రుభార్గవయోమాధ్యేమలమాసేతథైవచ । ప్రథమోపాకృతిర్నస్యాత్కుర్యా
 త్పౌశ్చివిసశ్యతీతి ॥ యత్తు ॥ శ్లో ॥ ప్రాధాన్యేనవిధానాచ్ఛమనాధ్యాయక
 ర్తణః । ప్రథమోపాకృతిశ్చాపి కర్తవ్యేత్వాహగౌతమః ॥ వా ॥ ఇతి గౌతమవ
 చనః తథాకృతశాంతివిషయమ్ ॥ ౨౫ ॥ యదాహబృహస్పతిః—శ్లో । శాంతింకృ
 త్యావతయోర్వాపి తయోరుదితమంత్రకేః । కర్తవ్యంశ్రావణంవిపైరితిజీవేనభా
 షితమితి ॥ టీ ॥ శ్రావణప్రౌష్ఠపదామథేష్యేక్షిత్వాదోషరహితే ప్రథమోపా
 కృతికర్తవ్యా త్రిష్యపిదుష్టేషు శ్రావణమాసే శాంతిపూర్వకాకర్తవ్యా ఉ
 దితమంత్రకైః గృహయజ్ఞా కృతత్వంత్రైః ॥ ౨౬ ॥ పద్ధతిగ్రంథే — వా ॥
 బృహస్పతైరితియదితిబృహస్పతేః, ప్రవశ్యశ్రావ్యేతి శుక్రస్యఅప్యాయస్వమ
 ద్ధితమేతి మలమాసే సామస్య సూర్యోపరాగెనంకాంతౌచ, చిత్రం దేవా
 నాం, ఉదుత్యంజాతవేదసం, సూర్యదేవీముషసం, ఆసత్వేనరజసా, దేవాష

స్సవిత్సాత్పునాత్వితిసూర్యస్య, సోమోషరాశే సోమోఢేనుమితి వడ్భిః సవోస
వఇతిచ, సోమస్యశాంతిహోమంకృత్వాపాకరణాంగహోమంతుర్యాదితి || శ్లో ||
ప్రథమోపక్రమేప్రాప్తైశుశీరస్థేరహానతి | ఉపాకర్తనకర్వితకుర్యాత్సింహాస్థీ
తేరహా || యత్తు || యజ్ఞోపవీతంకర్తవ్యంశ్రావణేగురుశుక్రయోః | బాల్యేమా
ఢ్యేపివాధాకే కర్తవ్యంనిత్యకర్తవదిత్యాదితత్ తచ్ఛాఖ్యాధీశస్యస్రావ్యేన
తి వేదితవ్యమితి || ౨౭ || సార్యభౌమీయే తలైః || శ్లో || ఋగ్యజుస్సామా
ధర్వేశాశవశుక్రకుజెందుజాః | శాఖాధీశేశక్రియైకై తచ్ఛాఖ్యాధ్యయనంశుభం ||
ఏకోమూఢోభదేదన్యస్సోస్విచ్ఛమిత్రాంశగోయది | స్వరాశిమూఢగౌచైవమా
ఢ్యదోహానవిద్యతే || వా || ఇత్యాదివచనదర్శనాచ్చక్రే శక్రియైకై గురుమా
ఢ్యేపి యజ్ఞశ్శాఖనాముపాకర్తకర్తవ్యం, శుక్రిమాధ్యాదావప్యేవం, మాధ్యాది
చోపేమాపాకరణవజ్రానస్తరణం స్వశాఖాధీశస్య శక్త్యభావవిషయమితి, శా
ఖాధీశస్య శక్తాసత్యామపి మాసత్యోదోషే శ్రావణమాసే శాంతిపూర్వకమే
వోపాకర్తకర్తవ్యమిత్యసే, వీతచ్ఛాపాకరణం గృహస్థబ్రహ్మచారిణౌసా
ధారణంకర్మ, మన్వాదిభిర్గుహస్థధర్మమధ్యే ఉపాకరణస్యవిధానాత్ || ౨౮ ||
శ్లో || ఉపాకర్తతథోత్సగ్గంవనస్థానామపీవ్యతే | ధారణాధ్యయనం కృత్వా
గృహిణాంబ్రహ్మచారిణామితి దేవలస్తరణాత్ || అధీయాతగృహస్థాపి నియమా
ఢ్బబ్రహ్మచారివదితివ్యాసస్తరణాచ్చ || సూ || సమావరోబ్రహ్మచారికల్పేనయ
ధాన్యామితరఇతిశౌనకస్తరణాచ్చ || వా || అత్ర బ్రహ్మచారికల్పనేతితాపద
సమాప్తౌ కల్పప్రత్యయవిధానాత్, గృహస్థస్య మేఖలాజినదండరహితముప
వీతధారణం తర్పణహోమాదికమవిరుద్ధతయా కర్తవ్యమిత్యవగమ్యతే || ౨౯ ||
అత్ర యజ్ఞోపవీతధారణవిధిమాహభరద్వాజః || శ్లో || అభయజ్ఞోపవీతస్య ధా
రణైకధ్యతేవిధిః | సన్నత్యావశుద్ధశ్శుచౌదేశే పృథ్విశితపదద్వయః | కరద్వంద్వ
వవిత్రశ్చకృతాదస్పర్శనోద్విజః || ఉపవిశ్యాసనేదార్భప్రాణానాయమ్య(మం
త్ర) వాగ్య) తః | మంత్రాన్వదైవముచ్చార్యబ్రహ్మసూత్రంగళైషిపెత్ || దక్షి
ణంబాహుముద్భృత్య శిరస్తేనసహద్విజః | గృహస్థస్యవనస్థస్య సూత్రంప్రతి
పునఃపునః || మంత్రాచ్చారణమాచారమోద్వితయోక్త్యమశస్త్యుత్తమితి || ౩౦ ||
శాండిల్యః—అద్యేవానాసకుర్వీతకర్తకించిత్కథంధన | రాక్షసంతత్తువిచ్ఛేయం

తస్మాద్య త్నైవవజయేత్ ॥ ఉపవీతాదికంధార్యముపాకర్తణితన్నవమ్ । అనవం
వానవంవాపి పురాతనమిహత్యజైదితి ॥ ౩౧ ॥ స్మృతినారే— మూఁజీయజ్ఞోప
వీతాదినవమెవతుధారయేత్ । కటిసూత్రంచాపినవం నవంవస్త్రముపాకృతాదితి
॥ ౩౨ ॥ అ ॥ వ్రతవతుష్టయేష్యేవమేవస్తర్యతే ॥ శ్లో ॥ మేఖలామజినఁడం
డం వస్త్రయజ్ఞోపవీతకమ్ । పూర్వోపయక్తముత్సృజ్యధారయేయర్నవంవ్ర
తఇతి ॥ ౩౩ ॥ అత్యంకపదీ— ప్రజాపతిముఖాణ్దేవానేకేకంత్రీత్రోదకం
ఉద్ధృత్యతర్పణంకుద్యశ్శాసన్యాంలైత్తిరీయకాః ॥ బ్రహ్మచారిణాముపాకర్తణి
వపనమావశ్యకమ్ ॥ ౩౩ ॥ సూ ॥ శాసన్యాంపౌణణమాస్యాశిష్యం వాపయి
త్వైతివైఖానసేదర్శనాల్ ॥ ౩౪ ॥ శ్లో ॥ త్సురకర్తనకర్తవ్యం చాశాత్పురమ
తుత్రయమ్ । తథోపనయనాదూర్ధ్వముపాకర్తవినాకన్వచిత్ ॥ వా ॥ ఇత్యాది
స్మృతేశ్చతత్ర తిథివారాదిదోషాపినచింత్యః ॥ శ్లో ॥ వైధేకర్తణితప్రా
ప్తైకాలదోషంనదంతయేత్ । సద్యఃక్షౌరంప్రకుర్వీతమాతాపిత్రార్చితౌతథే
తివసిష్ఠస్తరణాల్ ॥ వా ॥ ఏవం ప్రత్యర్జ్యం శాసన్యాముపాకర్తకార్యం ॥ త
థాకాత్యాయనః—శ్లో ॥ ప్రత్యర్జ్యయదుపాకర్తసోత్సగ్గంవిధివద్వివేక్షేః । క్రి
యతేధందసాంతేన పునరాప్యాయనంపరమ్ ॥ ఆయాతయామైశ్శబ్దాభిగృత్
ర్మక్రియతేద్విజైక్రీడమాన్దేరపినదాతలైషాంన్యద్ధికారణమితి॥ఇత్యుపాకరణం॥

—అథానధ్యాయః—

౧ ॥ తత్రమనుః ॥ శ్లో ॥ యథా(శాస్త్రం)క్రమంతుకృత్వైవముత్సర్గంఘం
ధసాంబహిః । విరమేత్పక్షిణీంరాత్రిం తద్వాప్సకమహర్నిశమ్ । తద్వేదాధ్య
యనమ్ ॥ శ్లో ॥ అతఃకోధ్వంతుఘంధాంసిశుక్లమనియతఃపరేత్ । షేదాంగా
నిచనర్వాశిక్వప్తపక్షేమసంపరేత్ ॥ వా ॥ ఏతదుపాకృత్యాధ్యయనంన్నాతకా
నాం బ్రహ్మచారిణామపి సాధారణమ్ ॥ శ్లో ॥ ఇమాన్నిత్యమనధ్యాయానగ్దీయా
నోవివజయేత్ । అధ్యాపనంచకుర్వాణశ్శిష్యాణాంవిధిపూర్వకమ్ ॥ ఉపాక
ర్తణిచోత్సగ్గేత్రిరాత్రంక్షవణంస్తృతమ్ । అష్టకాసుత్సహారాత్రమృత్వం
తాసుచరాత్రిమ ॥ టీ ॥ ఉపాకర్తణి త్రిరాత్రం ఉత్సగ్గేతు పూర్వోక్తప
క్షిణ్యహారాత్రాభ్యాంసహవికల్పఇతి ॥ ౨ ॥ విజ్ఞానేశ్వరీయే— ప్రథమాధ్య
యనేత్యవహమితరత్రపక్షిణ్యహారాత్రంవా ॥ శ్లో ॥ ఉత్సగ్గేప్రథమాధ్య

యేత్వనధ్యాయస్మృతిహంభవేత్ | ధారణాధ్యయనాదాతుపక్షిణీదినమేవవెతిమ
 నుస్తరణాదిత్యన్యే || 3 || మాగేశిషేతథాపౌషే మాఘమాసే తదైవచ | తి
 సోష్ఠకాస్సమాఖ్యాతాఃకృష్ణపక్షేమసూరిభిరితి || ౪ || విష్ణుస్తు || సూ || తిసో
 ష్ఠకాః తిసోన్వష్ఠకాస్త్రినః సూర్యేద్యుః ప్రాప్తవదే హేమంతశిశిరయోరపర
 పక్షేషివతి || ౫ || నిత్యానధ్యాయానాహహారీతః—క్లో || ప్రతిపత్ను చతుర్థ
 శ్యామప్రమ్యాంపర్వణోద్వయోః | శోష్ఠనధ్యాయేద్యశరవరాన్సాధీయాతకదా
 చనేతి || ౬ || మనుః—అమావాస్యగురుంహంతిశిష్యంహంతిపతుర్దశీ | బ్రహ్మ
 ష్ఠకాపౌణమాస్యస్తస్తాత్తాఃపరివర్ణయేదితి || టీ || బ్రహ్మవేదఃతస్యవీర్యంఘ్నం
 తి, అష్టకాపౌణమాస్యః || ౭ || నైమిత్రికానధ్యాయానాహయాజ్ఞవల్క్యః—
 క్లో || శిష్యోష్ఠగర్దభోల్వాకసామబాణార్తనిన్వనె | అమేధ్యశవసూద్రాంత్య
 శ్శశానపతితాంతికే || ఔశేశుచావాత్కనిచ విద్యుత్సనితసంప్లవే | భుక్తార్ద్ర
 పాశిరంభోంతరథరాత్రేతిమారుతై || పాంసుప్రవషేదిద్వాహేసంధ్యానీహ
 రభీతిమ | ధావతఃపూతిగంధేచ శిష్టచగృహమాగతే || ఖరోష్ట్రయానహస్త
 శ్వసావృతైరిణిహృతైః | సప్తత్రింశదనధ్యాయానెతాంస్తాత్కాలికాన్విదుతి
 తి || సవవ || త్ర్యహంపైతేషన్వనధ్యాయః శిష్యాస్తప్రగురుబద్ధుః | ఉపాక
 ర్మణిచౌత్సగేశస్వశాఖాశోత్రియేతిథా|| టీ || తథాపైతే|| క్లో || సంధ్యాగజితని
 ఘాతభూకమౌలాలానిపాతనే | సమాప్యవేదందునిశమాకణ్యకమధీత్యచ ||
 టీ || ద్యునిశమహారాత్రమనధ్యాయః || క్లో || పశ్చిదశ్యాం చతుర్దశ్యామష్ట
 మ్యాంరాహుసూతకే | ఋతుసంధిమభుక్తావచశ్రాద్ధికప్రతిగృహ్యచ || టీ ||
 ఋతుసంధిః ప్రతిపద్ద్యునిశమనధ్యాయః || క్లో || పశ్చిమండురాకనకులశ్యాపి
 మాజారమూషిక్షే | కృతేంతరేత్వహారాత్రం శక్రషాతేతథోచ్చయితి
 || టీ || శక్రపాతః అశ్వయుక్కుక్లదావదశీ || ౮ || యత్సునగౌతమనోక్తం,
 శ్వనకులమండుకసర్పమాజారాణాం త్ర్యహమనధ్యాయోవిప్రవాసశ్చైతి
 తత్ప్రభమాధ్యయనవిషయమితి || విజ్ఞానైశ్వరీయే—క్లో || కణశ్రవేనీలే రా
 త్రాదివాపాంసుసమూహానె | ఏతంవషాస్వనధ్యాయమధ్యాహ్నాః ప్రచక్ష
 తె || విద్యుత్సనితవషేమమహోల్కానాంచసంభవే | ఆకాలికమనధ్యాయ
 మ్మేతేమమనరబ్రవీదితి || టీ || విద్యుదాదిప్రదుర్భావకాలాదారభ్య నాడి

కాష్ఠష్టిరాకాలః తత్ర భవమాకాలికం, యేయముక్తావిద్యుదాది ప్రవృత్తిసాని
 వహానుసంధ్యయో శ్చైదాకాలికానధ్యాయనిమిత్తంభవతి, అన్యథాఽపేన్నేత్యా
 హసవీవ ॥ ౯ ॥ శ్లో । ఏతాంస్తవభ్యుదితాన్విద్యాద్విద్యాప్రాదుష్కృతాగ్ని
 ము । తదావిద్యాదనధ్యాయమనృతావభృదధ్వన ఇతి ॥ టీ ॥ ప్రాదుష్కృతా
 గ్నిమ విహృతేష్వగ్నిమసంధ్యయోరితియావత్, ఏతాన్విద్యుదాదీనభ్యుదితా
 న్విద్యాత్పశ్యేత్తదాకాలికమనధ్యాయంవిద్యాత్, అనృతౌ వషత్ప్రవృత్తి
 క్తైఃసత్కౌ అభ్యసంప్లవేతకాలికమనధ్యాయంవిద్యాత్ ॥ శ్లో ॥ నిర్మాణేభూ
 మిచలనేజ్యోతిషాముపసజనే । ఏతానాకాలికాన్విద్యాదనధ్యాయాన్మతావపి
 ॥ టీ ॥ ఉపసజనే ఉపప్లవే చలనాచౌ అపిశబ్దాదనృతావపి ॥ ౧౦ ॥ శ్లో ॥ అం
 తశ్శవగతెగ్రామే వృషలస్యచసన్నిధౌ । అనధ్యాయోరుధ్వమానేసమవాయేజ
 సస్యచ ॥ ఉదకేమధ్యరాత్రేచవిష్ణుత్రేచవిసజన్తే । ఉచ్చిష్టేశ్వార్థభుక్తౌచమ
 ససాపినచింతయేత్ ॥ ప్రతిగృహ్యద్విజ్ఞావిద్యానోద్దిష్టస్య కేతనమ్ । త్ర్య
 హంసకీర్తయేద్భుక్తౌరాజ్ఞౌరాహాశ్చసూతకేఇతి ॥ టీ ॥ ఏకోద్దిష్టస్య సవశా
 ద్ధాదే కేత్యతేనిమంత్ర్యతేనేనెతి కేతనంద్రవ్యం, రాజ్ఞసూతకే పుత్రజన్మని
 రాహుసూతకే గృహణముక్తౌచ త్ర్యహంసకీర్తయేదితి, ఏతదగ్రస్తాస్తమయవిష
 యం, రవీంద్రోగ్రహణేచేవ నాధీయిత దివానిశమిత్సరణాత్ ॥ ౧౧ ॥ శ
 యానః ప్రాధపాదశ్చబద్ధావచైవావసక్తికామ్ । నాధీయితామిషంజద్ధావసూత
 కాన్నాద్యమేవచ ॥ టీ ॥ పాదస్యాపరిపాదౌ యస్యప్రాధపాదః, వస్త్రాది
 నావసక్తి కాంబద్ధావ ॥ ౧౨ ॥ శ్లో ॥ నీహరేబాణశబ్దేచ సంధ్యయోరేవచౌభ
 యోః । అమావాస్యాచతుర్దశ్యోః పౌణమాస్యష్టకాసుచ ॥ పాంసువషేణ
 శాండాపాగోమాయవిరుతేతథా । శ్వఖరౌప్రైచరువతిపంకేచసవరేద్విజః ॥
 నాధీయితశ్చ శానాంతే గ్రామాంతేగోవ్రజేతథా । వసిత్యా మైథునంవాళః
 శ్రాద్ధికం ప్రతిగృహ్యచ ॥ టీ ॥ శ్చ శానాంతే శ్చ శానసమీపే, గోవ్రజే గోష్ఠే
 మైథునం మిథునసంబంధి, ప్రతిగృహ్య భుక్తౌవ సీవకృత్సచ ॥ శ్రాద్ధికం ప్రతి
 గృహేభ్యతేతత్ప్రపంచయతి ॥ ౧౩ ॥ సవీవ ॥ శ్లో ॥ ప్రాణివా యదివాప్రా
 ణియత్కించిచ్చార్థికంభవేత్ । తదాలభ్యాప్యనధ్యాయః పాణ్యాస్యోపిద్వి
 జోత్తమః ॥ టీ ॥ ఆలభ్యదత్తం పాణినాసమప్త్యా, ప్రతిగ్రహవీవ భోజనమి

త్యాహ పాణ్యాస్యాహీతి || ౧౪ || క్లౌ || నవివాదేనకలహేనసేవాయాంసంసం
 గరె | సభుక్తమాత్రేనాజీణైఃనవమిత్వానశుక్తికై || టీ || వాగ్మన్తం వివాదః,
 అంగయద్ధంకలహః, శస్త్రయద్ధంసంగరః, శుక్తికై భుక్తస్యాన్నస్యయాతయా
 మస్య గంధరసావిర్భావే || ౧౫ || క్లౌ || అతిధింనాననుజ్ఞాప్యమారుతేవాతివా
 యది | రుధిరెతుస్సులైగాత్రాచ్ఛస్త్రేణచపరిక్షతై || సామధ్వనావృగ్యజుషం
 నాధీయాతకదాచన | వేదస్యాధీత్యచైవాంతమారణ్యకమధీత్యత || టీ || సామ
 ధ్వనోసామోధీత్యతత్క్షణమేవయుగ్యజుషం నాధీయాత, వేదస్యాంతముపనిష
 దం ఆరుణికేతుకంచాధీత్య ఋగ్యజుషంనాధీయాత || ౧౬ || సామధ్వనావృగ్య
 జుషానధ్యాయేథావాదమాహనవన || క్లౌ || ఋగ్యదోదేవదైవత్సాయజుర్వేద
 స్తుమానుషః | సామవేదఃస్మృతఃపితృస్తస్తాత్రస్యాశుచిధ్వజః || పశుమంషూ
 కమాజాఃశ్వసర్పనకులాదిమ | అంతరాగమనైవిద్యాదనధ్యాయమహర్నిశం
 ద్యావేవవజాయేన్నిత్యమనధ్యాయాప్రయత్నతః | స్వాధ్యాయభూమించాశు
 ధ్ధామాత్మానంచాశుచింద్విజః || టీ || నిత్యం ఆపద్యపి అనెనాన్యేషామనధ్యా
 యనిమిత్తానామాపద్యనుజ్ఞాసూచితా || ౧౭ || నారదః—క్లౌ || అయనైవిమవే
 చేవశయనైబోధనేహరః | అనధ్యాయస్తుకర్తవ్యోమనావదిమయగాదిష్ఠితి ||
 ౧౮ || మనాన్విదయో మత్స్యపురాణేదర్శితాః || క్లౌ || ఆశ్వయుక్కుక్లనవమీకా
 తికీహ్వాదశీతథా | తృతీయాచైత్రమాసస్య తథాభాద్రపదసస్యచ || ఫాల్గునస్యా
 ప్యమావాస్యాపుష్యస్తేయకాదశీసితా | ఆషాఢస్యాపిదశమీమాఘమాసస్య సప్త
 మీ || శ్రావణస్యాష్టమీకృష్ణాఆషాఢస్యాపిపూర్ణిమా | కార్తికీఫాల్గునీచైత్రీజ్యే
 ష్ఠీపంచదశీసితా | మన్వంతరాదయశ్చేదత్రస్యాక్షయకారకాఇతి || ౧౯ ||
 యుగాదయోవిష్ణుపురాణేభిహితాః || క్లౌ || వైశాఖమాసస్యసితాతృతీయా నవ
 మ్యసాకార్తికశుక్లపక్షే | నభస్యమాసస్యచకృష్ణపక్షే త్రయోదశీ పంచదశీతు
 మాఘఇతి || ౨౦ || వ్యాసః—క్లౌ || శ్లేష్ఠాతకస్యభాయాయాం శల్లలెర్తధుక
 స్యచ | కదాచిదపినాధ్యయో కోవిదారకపితృయోరితి || ౨౧ || హరీతః—మ
 హానవమ్యాంద్వాదశ్యాంభరణ్యామపిపర్వసు | తథాక్షయతృతీయాయాం శిష్యా
 న్నాధ్యాపయేద్ద్విజః || మాఘమాసేతునప్తమ్యాంరథాఖ్యాయాంతువజాయేత్
 అధ్యాపనంసమభ్యంజన్ సానకాలేచవజాయేదితి || టీ || ద్వాదశ్యాంశ్రావణ

ద్వాదశ్యాం, భరణ్యం భాద్రపదభరణ్యం ॥ ౨౨ ॥ తదాహవృద్ధగర్వః॥
 క్లౌ ॥ ఋత్యేషుదేవహిసక్షలై సావధ్యాయపరివజయేత్ । ద్వాదశ్యాం శ్రవ
 ణంభాద్రై భరణంచమహాలయఇతి ॥ ౨౩ ॥ సత్యతపాః—ఆభాకాసితపక్షేషు
 మైత్రశ్రవణరెవతి । ద్వాదశ్యాంసంస్పృశేయశ్చేత్తత్రానధ్యయనంవిదురితి॥
 ౨౪ ॥ గర్వః—మైత్రక్షాత్నోడశేక్షేషు వర్షేనధ్యయనంవిదుః । అతి
 వర్షేతిరాత్రంసాన్దదల్పవర్షేతువాసరమితి ॥ టీ ॥ మైత్రక్షమనూరాధుత
 స్తాదారభ్య మృగశీర్షాంలెషు అతివృష్టా త్తిరాత్రమల్పవృష్టావాసరమిత్వ
 యః ॥ జాదాలిః — క్లౌ ॥ నాధీయాతసరోనిత్యమాదావంతేచపక్షయోః । ఆ
 దాచహియతెబుద్ధిరంతెచర్చిహియతఇతి ॥ టీ ॥ పక్షాదిః ప్రతిపత్, పక్షా
 న్తం చతుర్దశి ॥ ౨౫ ॥ తథారామాయణే హనూమద్వచనమ్ ॥ క్లౌ ॥ సాస్వ
 భావేనతస్వంగీత్యద్వియోగాచ్చకర్మితా । ప్రతిపత్పాతశీలస్యవిద్యేవతనుతాం
 గతేతి ॥ ౨౬ ॥ బొధాయనః—సాయంప్రాతస్సంధ్యాయోశ్చనాధీయాత మ
 హానిశి । ప్రాతస్సంధ్యాత్రినాడిసాయంత్రానంధ్యాత్రినాడికా ॥ మహానిశా
 తువిజ్ఞేయాచతస్యాఘటికాస్తథేతి ॥ ౨౭ ॥ వృద్ధశతమః—యాయాధ్యజ్ఞాంత
 రెవ్యాఘ్రానైవాధీయాతహాయనమ్ । శశాపివాశ్వపాకోజష్టణాసానితి సూర
 యితి ॥ ౨౮ ॥ శతమః—నూ ॥ నాధీయాతవాయా దివాపాంసుహరెక
 ణశ్చావిణిసక్తం బాణభేరిమృదంగజ్యోతశశబ్దేషు శ్వసృగాలగర్జభసంహ్రాదే
 లూహేలెంబిధనుర్మహారెష్యభృదగ్ధనేచాపతోఽఘాత్రితఉచ్చారిణానిశాస
 న్ద్వాదశకషివృత్తిసంయలోపహితవేదనమాపిచ్ఛర్దిశ్చార్ధమనుష్యయజ్ఞభోజనెషవ
 హారాత్రమితి ॥ టీ ॥ సంకులారాజ్యోపద్రవః, ఉపహితోగ్నిదాహః, ఛర్ది
 ఝక్తోద్ధారః శ్చార్ధపాఠ్యణం, మనుష్యయజ్ఞస్సీమంతాదిః ॥ ౩౦ ॥ ఆపస్తంబః
 ॥ నూ ॥ నిగమేష్యధ్యయనంవజయేదితి ॥ టీ ॥ నిగమశ్చత్వరం ॥ ౩౧ ॥ సప
 వ ॥ నూ ॥ శ్మశానెసర్వతశ్శమ్యాప్రాసాద్రామేణాధ్యవసితేతైత్రే నానధ్య
 యోజ్ఞాయమానేతు తస్మిన్నేవదేశే నాధీయాలేతి ॥ టీ ॥ శమ్యాక్షిప్తా యావతి
 దేశేపతతి తత్రారాత్తశ్మశాసనమిపెనాధ్యేయం, యదాశ్మశానం గామతయా
 తైత్రితయావాధ్యవసితం స్వీకృతం తదాధ్యేతవ్యమేవేతి, యదితావసితమపిశ్మ
 శానంజ్ఞాయతే అయంనప్రదేశఇతి తదారావల్యేనదేశే నాధీయాత సశమ్యా

ప్రాసాదిత్యధః || ౩౨ || సవీవ || సూ || సంధ్యాయాంస్తనితెరాత్రిం స్వ
 ప్నపర్యంతాంవిద్యుతీతి || టీ || సాయంసన్ధ్యాయాం మెఘగజ్జనై రాత్రిం స
 రావీనాధీయాత, విద్యుతిసత్త్వాం స్వప్నపర్యంతామపి ప్రహరవిజ్ఞాం రా
 త్రిం నాధీయాతేత్యధః || ౩౩ || ప్రాతస్సంధ్యాయామాహసవీవ || సూ || ఉ
 పభుషసి యావతావాక్పప్తాంరోహిణీమితి శమ్యాప్రాసాద్విజానీయాదేతస్మి
 న్కాల విద్యోతమానై సప్రదోషమహారసన్ధ్యాయఇతి || టీ || ఉపభుషసివిద్యు
 తిసత్త్వామపరెద్యుస్సప్రదోషమహారసన్ధ్యాయః, ప్రదోషామాధ్వమధ్యయ
 నం యావతావాక్కాలేన శమ్యాప్రాసాదర్వాగవస్థితాం గాంకృష్టామితివారో
 హిణీం గౌరవణౌమితివా జానీయాదేతస్మిన్కాలఉపభుషసివేత్సన్వయః || ౩౪ ||
 సవీవ || సూ || దప్రోవరరాత్రైస్తనయిత్తునోధ్వమధరాత్రాదిత్యేకఇ
 తి || ౩౫ || వషర్తావిదం, ఇతతౌసవీవాహ || సూ || విద్యుత్తనయిత్తు
 ర్వృష్టిశ్చాపతౌ యత్రసన్నిపతేయస్త్ర్యహమసన్ధ్యాయవీకన దావభ్యాంజై
 తేషామాకాలమితి || టీ || యస్మిన్చేయేవషాకాలస్తత్ర్యస్తత్రచాపర్తు
 స్తత్రయదివిద్యుదాదయస్సముదితాస్సుస్తదాత్ర్యహమసన్ధ్యాయః, ఏతే
 షాం విద్యువాదీనాం మధ్యే వీకనదావభ్యాంవాయోగే ఆకాలమసన్ధ్యాయఃప
 రెద్యురాతస్తాత్కాలాదిత్యధః || ౩౬ || స్తుత్యధఃసారే—క్లౌ || చతుర్దశ్య
 వ్తమీవర్షప్రతిపద్యర్జితేషుచ | వేదాంగన్యాయమీమాంసాధర్మశాస్త్రాణిచాభ్య
 సేత్ || ఉదయస్తమయేవాపిముహూర్తశ్చయగామయత్ | తద్దినం తదహారా
 త్రంచాసన్ధ్యాయవిదోవిదుః || కేచిదాహుఃకవచిద్దేశేయావత్తద్దిననాడికాః | తా
 వదేవత్సన్ధ్యాయోనతన్తిశ్శిదినాంతరే || అధికాయాం త్రయోదశ్యాం చతుర్ద
 శ్యాందివాయది | అమావాస్యచదృశ్యేతతదాసన్ధ్యయనంభవేదితి || టీ || అత్ర
 త్రయోదశీ వృద్ధ్యాదినద్యయే సావభ్యాయదినత్వమాపన్నాధికేత్యచ్యతే, త
 స్యాం త్రయోదశ్యామసన్ధ్యయనం యదిచతుర్దశ్యాందివా అమావాస్యసలంప
 పి దృశ్యతేచేదిత్యధః || ౩౭ || సవీవ || క్లౌ || ప్రణవవ్యాహృతీనాంచ గా
 యత్రాన్యగ్నిరసస్తథా | నిత్యేనేమిత్తికేకార్యేవృతేయజ్ఞకృతౌతథా || ప్రవృత్తై
 కామ్యకార్యేచనాసన్ధ్యాయస్తథాస్తృతః | దేవతార్చనమంత్రాణాంనాసన్ధ్యా
 యస్సదాస్తృతఇతి || ౩౮ || అపస్తమ్బాపి—సూ || విద్యాంప్రత్యసన్ధ్యాయ

వశాశ్చమాచారకాండే-అనధ్యాయం.

శ్లోకం యతే నకర్తయోగే మంత్రాణామితి || ౩౯ || సంగ్రహే— శ్లో || అ
 ల్పంజపేదనధ్యాయే పర్వణ్యల్పతరంజితే | త్రింశద్యంపావమానీంశ గృహీత
 నియమాద్యత ఇతి || మనుః— || వెదోపాకరణాచైవసావధ్యాయేచైవనైత్యకే |
 నానురోధో స్త్యనధ్యాయే హోమమంత్రేషుచైవహేతి || ౪౦ || కూర్మపురాణే ||
 అనధ్యాయశ్చ నాం గేమనైతిహాసపురాణమోః | నధర్తశాస్త్రేష్వస్త్యేషు పర్వ
 ణ్యేతానివర్ణయేదితి || ౪౧ || కాలాదర్శే— పూర్వంవోర్ధ్వమనధ్యాయమహా
 సంస్కరమణేనిశి | దివాపూర్వోత్తరారాత్రింశతివేదవిదావిదుః || సావధ్యాయ
 స్యాహ్నుననధ్యాయోముహూర్తద్వితయాదధి | స్యాత్కించదశితప్రాహుర
 నధ్యాయంచసంశయే || యదాభవేదనధ్యాయస్థిధిరుత్తరభావినీ | తదాపూర్వతి
 త్థారాత్రౌ నాథీయాతేతినిశ్చయఇతి || ౪౨ || అనయోరర్థః, సావధ్యాయస్యాహ్ను
 నధ్యాయః ముహూర్తద్వితయాదధి, ఉద్వృంకించదశిస్యాత్తంసావధ్యాయమన
 ధ్యాయంప్రాహుః, పూర్వోత్తనిమిత్తనం దేహదనధ్యాయసంశయేచానధ్యాయం
 ప్రాహుః, యదా ఉత్తరభావినీతిభిరనధ్యాయోభవేత్తదాపూర్వదినే రా
 త్రౌ నాథీయాతేతినిశ్చయఇతి || ౪౩ || అత్రవోధాయనః— నూ || యద్యన
 ధ్యాయదినమంత్రాపి సావధ్యాయదినే ద్విముహూర్తాదుపరిదృశ్యేత నిమిత్తవి
 శేషసంశయేనానధ్యాయవిషయమప్యనధ్యాయం ప్రాహురితి విజ్ఞాయతేఇతి ||
 ౪౪ || హరితః— శ్లో || శ్వానధ్యాయేద్యశశ్చరాన్సాథీయాతకదాచన | చా
 తుర్తాస్యద్వితీయాసుపేదాధ్యాయంవిసర్జయేదితి || కించ ఆషాఢకార్తికఫాల్గు
 నకృష్ణద్వితీయాశ్చాతుర్తాస్యద్వితీయాః || గౌతమోపి— కార్తికఫాల్గునాషా
 ఢీ. పౌణమాసీతిస్యాస్తకాస్త్రీరాత్రమితి || ఉక్తపౌణమాసీరారభ్యత్పిరా
 త్రం తథాతస్యోష్టకాంతత్రస్వప్నమ్యాదయఃతాన్సపిత్తిరాత్రమనధ్యాయఇత్య
 ర్థః || అథ ప్రదోషానధ్యాయమాహవృద్ధగార్గ్యః || ౪౫ || శ్లో || రాత్రాయా
 మద్వయాద రాత్రికప్రమీస్యాత్ప్రయోదశి | ప్రదోషస్సతువిజ్ఞేయస్సగ్ధవిద్యా
 విగర్హితః || రాత్రానవసునాడిమదతుర్థీయదిదృశ్యతే | ప్రదోషస్సతువిజ్ఞేయో
 పేదాధ్యాయవిగర్హితః || ఆద్యంతయోగకలామాత్రింశదివశ్యేత్త్రయోదశిమ్ |
 ప్రదోషస్సతువిజ్ఞేయస్సర్వశబ్దవిగర్హితః || త్రయోదశీయదారాత్రాయామస్త
 త్రినిశాముఖే | ప్రదోషఇతివిజ్ఞేయోజ్ఞానవాక్మానమాచరేత్ | భోజనమైధు

సంయానమభ్యంగంహరిదగ్ధనమ్ । అన్యనిశుభకర్తాణి ప్రదోషనైవకాఽయేదితి
 ॥ ౪౪ ॥ వృద్ధమనుః—త్రయోదశ్యాంచన ప్రమన్యంచతుర్ధ్యావధకారాత్యంతః । నా
 రావగధ్యయనంకుర్యాద్యదిచ్చే త్రప్రధారణమ్ ॥ రాత్రౌ యామదవ్షయాదరావ
 గ్యదివశ్యే త్రయోదశీమ్ । సారాత్రిస్సర్వకర్త్రఘ్నశంకరారాధనంవి నెతి ॥ ౪౫
 స్కందే—తిముహూర్తం ప్రదోషస్సాన్యద్రవాపస్తంగతెనతి । మితసంధ్య
 త్రయోదశ్యాం సస్తరెచ్చమనాహితిమ్ ॥ అహోష్టమాంశస్సంయుక్తం రాత్ర్య
 ద్దంక్షానమాచరేత్ ॥ పరోషేధానువారెచ చరరాశ్యుదయేతథా । సప్తదా
 నాదృణంశిష్టం వినశ్యతినసంశయశతి ॥ ౪౬ ॥ లిఖతః—చిద్రాణ్యహానినిప్రా
 ణాయేనధ్యానాఃప్రకీర్తితాః । చిద్రేభ్యస్సృవతిబ్రహ్మబ్రాహ్మణేనయదార్జితం ॥
 తతాఽలతస్వరక్షాంసి శ్చియంబ్రహ్మయశోఽలమ్ । శరవమాదాయగచ్ఛంతివర్ణ
 యంతిదతత్సలమిశి ॥ ౪౭ ॥ స్మృత్యర్థసారే—దతుర్ధ్యాశ్చూర్వరాత్రేక్షునవ
 శాడిప్రదర్శనే । నాభ్యేయంపూర్వరాత్రేస్సాన్యప్రమీదత్రయోదశీ ॥ అర్ధరా
 త్రా తుర్వరాత్రేస్తాన్యభ్యేయంపూర్వరాత్రకశతి ॥ ౪౮ ॥ స్మృత్యంతరే—కృ
 వ్యవక్షేతృతీయాయాం ఘట్టనాషాధకా ర్తికే । శుక్లాంస్వయగ్ధీవతీయాయాం నై
 వాధ్యాంసమాచరేత్ ॥ తస్మాద్యుక్తోఽప్యనధ్యాయేనాధీయాతకదాచన! అనధ్యా
 యేష వర్ణీయాత ద్విజః స్తేనృంకరోతియః ॥ అనధ్యాయేష వర్ణయనేష జ్ఞామాయు
 శ్చియంతథా! బ్రహ్మపీర్వంచ తెజశ్చనికృంతతియమస్సవ్యయమ్ ॥ బ్రహ్మపీర్వక్షయ
 భయాదింబ్రాహ్మణ్యహంతిచ । బ్రహ్మరాక్షసతాచాం లైశంకంచభవేద్ధృనిమ్ ॥ అ
 త్రగాధాయమోద్ధీతాః కీర్తయంతిపురావిదః! ఆయురస్సనికృంతామిప్రజ్ఞామస్సాన్య
 దదేధవా ॥ యశ్చిష్టఃప్రవదతిసాన్యధ్యాంవాధిగచ్ఛతి యశ్చాన్యధ్యాంవా
 లిపి మోహాదభ్యసతిద్విజః ॥ తస్మాద్యుక్తోఽప్యనధ్యాయే నాధీయాతకదాచనెతి ॥

—అథ దాననిరూప్యైః—

౧ ॥ తత్రశృతిః ॥ దానమితి సర్వాణిభూతాని ప్రశక్తంసంతిదానాన్నాతి
 ముశ్చరం తస్మాద్దానైరమంతశతి ॥ ౧ ॥ అన్యచ్ఛ ॥ దానంయజ్ఞానాం పరూథం
 దక్షిణాలాకేదాతారగ్ంసర్వభూతాన్యవజీవంతి దానేనాదాత్తఃపానుదంత దా
 నేనద్విషంతామిత్రాభవంతి దానేనగర్వంప్రతిష్ఠితంతస్మాద్దానంపరమంపదంతి
 తి ॥ ౩ ॥ మనుః—క్షో ॥ యత్క్రిందిదమి దాతవ్యం యాచితేనానసూయయా

ఉత్పన్నైవేతతాపశ్రం యత్రాయతినగ్వతఇతి ॥ ౪ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః —॥
 దాతవ్యంప్రత్యహంపాత్రే నిమిత్తైతువిశేషతః । యాచితేనాపిదాతవ్యశ్రద్ధా
 పూర్వంతుశక్తిః ॥ గోభూతిలహిఃశ్వాదిపాత్రేదాతవ్యమర్చితే । నాపాత్రే
 విదుషాకించిదాత్తనశ్చైవైవభవ్యతై ॥ ౫ ॥ దేవతః—ధృవమాజసిక్తం కా
 మ్యంనైమిత్రికమితక్రమాత్ । వైదికాదానమాగోఽయంచతుధాఽవ్యవతే
 ద్యజేః॥ పృషరామతటాకాదిసర్వకామఫలఽధ్యవమ్, । తదాజసిక్తమిత్యాహుః,
 దేవయతేయద్దినేదినే ॥ అషత్వవిజయైశ్వర్యస్త్రీబాలాథలయదిష్యతే ॥ ఇచ్ఛా
 నంజ్ఞంతతద్దాంకామ్యమిత్యభిధీయతే । కాలాపెక్షం శీయాపెక్షమథాపె
 క్షమితిస్త్యుతమ్ ॥ త్రిధానైమిత్రికంప్రాక్తం సహోమంహోమవజ్జతమితి ॥ ౬॥
 వ్యాసః—నిత్యంనైమిత్రికంకామ్యంవిమలంఘృతకథ్యతే । అహన్యహనియత్క్ర
 త్సిద్ధీయతేనుపకారిణే ॥ అనద్విశ్వఫలంతస్తాద్భాష్టాణాయతనిత్యకం । య
 త్తుపాపాపశాంత్యథలంఘ్యతేవిదుషాకరే ॥ నైమిత్రికతదుద్దిష్టందానంసద్భి
 తనుష్ఠితమ్ । అషత్వవిజయైశ్వర్యసర్వగాఽర్థలయత్ప్రదీయతే ॥ తానంతత్కామ్య
 మాభ్యాతమృపిభిర్ధర్తచింతకైః । ఈశ్వరప్రీణనాథలయధ్వస్తావిత్సుప్రదీయ
 తే ॥ చేతనాభక్తియక్తేన దానంతద్విమలంఘీవమ్ । దాతవ్యమిత్యుద్దానం దీ
 యతేనుపకారిణే ॥ దేశేకాలేచపాత్రేచ తద్దానంసాత్వికంస్త్యుతమ్ । యత్తుప్ర
 త్యుపకారాథలంఘ్యముద్దిశ్యవాపునః ॥ దీయతేచసర్విష్టంతద్రాజసముదాహృ
 తమ్ । అదేశకాతయద్దానమపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే ॥ అసత్కృతమవజ్జాతం
 తత్రామసముదాహృతమ్ । సాత్వికానాంఫలంధుక్తేదేవత్యేనాత్రసంశయః ॥
 అతాశ్వధాతుమానుష్యే రాజసానాంఫలంభవేత్ । తామసానాంఫలంధుక్తే
 తిన్యక్తేవమానవస్సదా ॥ ఏకస్థిన్నపృతికాగ్రతే దినేదానవివజ్జతే । దనుస్
 భిర్దుషితస్సేన యక్తమాక్రందితుంభృతమ్ ॥ యస్యవిత్తంసధర్తాయ నొపభో
 గాయదేహినామ్ । నాఃకీర్త్యైనయశసే తస్యవిత్తనిరర్థకమ్ ॥ తస్మాద్విత్తం శు
 మాసాద్య దైవాదావౌచౌదమదధ । దద్యాత్సమ్యగ్ద్విజాతిభ్యఃకీర్తనానిసకార
 యోత్ ॥ సీవతేద్విజముఖ్యయయోర్ధినెనప్రయచ్ఛతి । సామధ్యేనతిదుర్బుద్ధి
 ర్మరకాయోపపద్యతే ॥ అక్షుద్యయమభ్యస్తం నాస్తిసాస్తీతియత్పురా । తదిదం
 జేహీజేహీతి విపరీతముపస్థితమ్ ॥ దీయమానంతుయోమోహాద్గోవిప్రాగ్నిసు

రేమచ । నివారయతిపాపాత్మాతిర్యగోన్యనివృజ్జేతుస ఇతి ॥ ౨ ॥ మనుః—వారి
 దస్త్రప్తిమావోతిసుఖమక్షయమన్నదః । తిల ప్రదళ ప్రజామిష్టాండిపదశ్చక్ను
 రుత్రమమ్ ॥ భూమివోభూమిమావోతిదీర్ఘమాయుహింకారణ్యదః । గృహదో
 గాగ్రిణివెశ్చానిరూప్యసోరూపముత్తమమ్ ॥ వాసాదశ్చంద్రసాలోక్యమశ్వినా
 లోక్యమశ్వదః । ఆనడుద్దశ్చియంజుప్తాంగోదోబృహస్పతిష్టవమ్ ॥ యానశ
 య్యాప్రదోభార్యామైశ్వర్యమభయప్రదః ॥ ధాన్యదశ్చాశ్వతంసౌఖ్యం బ్రహ్మ
 దోబ్రహ్మసాష్టితామ్ ॥ టీ ॥ బ్రహ్మవేదః సాష్టితాంసాయుజ్యం ॥ క్లౌ ॥ స
 ర్వేషామతుప్రదానానాం బ్రహ్మదానంవిశిష్యతే । వార్యన్నగోమహివాసస్తి
 లకాంచనసర్పిషాం ॥ యేనయేనతుభావేన యద్యద్దానంప్రయచ్ఛతి । తత్రై
 నేవభావేనప్రాప్నోతిప్రతిపూజితః ॥ టీ ॥ భావేనశృద్ధాదినా, నకెవలదా
 త్రాప్రతిగృహితైవార్చనీయః, కింతు దేయద్రవ్యమపి తాభ్యామిత్యాహ
 సవన్ ॥ క్లౌ ॥ యోర్నితంప్రతిగృహ్యతి దదాత్సర్వతమేవవా । తాపుభౌగచ్ఛ
 తస్సర్వగంనరకంతువివర్యయే ॥ నవిస్తయేతతపసావదేదిష్టాచనాన్మతం । నా
 ర్హివ్యవవదెర్విప్రాన్నదత్వాపరికిర్తయేత్ ॥ యజ్ఞాన్మతేనక్షరతితపఃక్షరతివి
 స్తయాత్ । ఆయుర్విప్రాపవాదేన దానంతుపరికిర్తనాత్ ॥ సవాగ్యసిప్రయ
 చెత్తు బ్రేడాలవృతికేద్విజే । నబకవృతికేపాపేనావేదవిదిధర్మవితో ॥ త్రిషన్వ
 పెన్మైమనత్తంహివిధిపాప్యాజితంధనం । దాతుర్భవత్సనథాన్యపరత్రాదా
 తురేవచ ॥ యథాస్థవేహిషలేననిమజ్జతున్దకేతరక్ ॥ తథానిమజ్జతోయస్తాద
 జ్ఞాదాత్మప్రతిదృశామితి ॥ అ ॥ బ్రేడాలవృతికబకవృతికయోస్సన్వరూపమా
 హనవన్ ॥ క్లౌ ॥ ధర్మధ్వజేనదాలుబ్ధశ్చద్దికోలోకడాంభికః । బ్రేడాలవృతి
 కోజ్జేయోహింసస్సర్వాతిసంధకః ॥ అధోదృష్టిరైకృతికః సార్థసాధనతత్ప
 రః । శలొవిచ్యావిహీనశ్చైనబకవృతికొద్విజః ॥ టీ ॥ క్లౌకద్వయస్యాయమర్థః
 ధర్మధ్వజేధర్మలింగీ, ఛద్దికః వ్యాభవృత్తిః, డామ్భికఃవిశిష్టవేషేణ స్వదొషః
 సార్కరీ, అతిసంధకఃమంచకః, అధోదృష్టిపరానవేక్షీ, నైకృతికఃగూఢైరుపా
 యైః పరానర్థకారీ, శతః సృశంసః ॥ సవన్ ॥ క్లౌ ॥ యేబకవృతినోవిప్రా
 చమాజాఽరలింగినః । తేవతంత్యంధతామిస్సేతేనపాపేనకర్తృణా ॥ ఆలింగీలింగి
 షైషేణ యోవృత్తిముపజీవతి । సలింగినాంహరల్యేనస్తిర్యగోన్యాంచజాయతన్

తి || ౮ || యాజ్ఞనల్కయః—హేమశృంగీశపైరూపైన్సుఖీలావస్త్రసంయతౌ ।
 నకాంస్యపాత్రాదాతవాక్షీరీణీగౌసద్దక్షిణౌ ॥ దాతాస్యాస్సవ్యగేమాప్నోతి
 తివత్సరానోమనమ్మితా ॥ కపిలాచెత్తారయతిభూయశ్చాస్సప్రమఃకులం ॥ స
 వత్సారోమతుల్బాని యగాన్యభయతోముఖి ॥ దాతాస్యాస్సవ్యగేమాప్నోతి
 తిస్మారేవేణవిధినాదదత్ ॥ యావద్వత్సరపాదౌతు ముఖయోన్యాంప్రదృశ్య
 తే ॥ తావద్గోఃపృథివీజ్ఞేయాయావద్గర్భంనముచ్చతి ॥ ౯ ॥ హేమశృంగాద్యసం
 భవేప్యాహసవ ॥ యథాకథంచద్విత్యా గాంధేనుంవాధేనుమేవనా ॥ అరోగా
 మపరిక్లిప్తాం దాతాస్వగేమహీయతే ॥ శ్రాంతసంవాహనరోగిపరిచర్యాసు
 రార్చనం ॥ పాదశౌచంద్విజౌచ్చిష్టమాజనంగౌప్రదానమం ॥ టీ ॥ శ్రాంత
 సంవాహనమాసనాదిప్రదానైశ్శ్రమాపనయనం, రోగిపరిచర్యా ఔషధాదిప్ర
 దానైశ్చ, హరిహరాదీనామర్చనం, సురార్చనం, గౌప్రదానమంగౌదానస
 మం ॥ ౧౦ ॥ సవ ॥ క్షౌ భూదీపాశావన్నవస్త్రాన్మృష్టిలసర్పిఃప్రతిశ్రమాన్ ॥
 నైవేళికంస్వణధుర్యందత్వాస్వగేమహీయతే ॥ టీ ॥ ధురోఽఽతవర్ణః, ప్ర
 తిశ్రయః, ప్రవాసినామావాసః, నైవేళికంకన్యాదానం ॥ క్షౌ ॥ గృహధాన్యః
 టౌపాసచ్చత్రమాల్వానులేపనం ॥ యానంవృక్షంపీయంశయాంచత్వాత్సంతం
 సుఖభవేత్ ॥ సర్వధర్మమయంబ్రహ్మప్రదానైభ్యోధికంయతః ॥ తద్దదత్సమవా
 ప్నోతిబ్రహ్మలోకమవిచ్యవమితి ॥ టీ ॥ అవిచ్యవం చ్యుతిరహితం ॥ పరస్వ
 త్వాపాదానమాత్రం వేదాదేర్దానం స్వత్స్వనివృత్తైః కర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ ౧౧ ॥
 అధర్మదానమపిస్త్యతే ॥ క్షౌ ॥ దేవతానాంగురూణాంచమాతాపిత్రాస్తథైవచ,
 పుణ్యందేయంప్రయత్నైశ్చ నపుణ్యంచోదితం కర్వచితి ॥ ౧౨ ॥ ఆపుణ్యదా
 నై తదేవవర్ధతే దాతులోభాదినా ప్రవృత్తస్య ప్రతిగ్రహీతురపి ॥ క్షౌ ॥ యః
 పాపంవిపులంధ్యాత్వాప్రతిగృహ్లాతిదుర్మతిః ॥ గర్హితాచరణాత్తస్యపాపంతావత్స
 మాశ్రయేత్ ॥ సమద్విగుణసాహస్రమానంత్యంచప్రదాతృష్యిత్విన్ద్రరణాత్ ॥ ౧౩ ॥
 తిలాదిదానఫలం ॥ శాతాతపః—క్షౌ ॥ తిలాదదత్త్వితైస్సాన్సంశుచిర్నిత్యం
 తిలోదకీ ॥ హోతాదాతాతిలానాంచశతవర్షాణిజీవతీతి ॥ ౧౪ ॥ సంవర్తః—॥
 శ్రోత్రియాంకులీనాయఅర్ధినైచవిశేషతః ॥ యద్దానందీయతేభక్త్యా తద్భవేత్సు
 మహాఫలం ॥ యద్యదిష్టతమంలొకేయచ్చస్యాదధికంగృహే ॥ తత్తద్గుణవతే డే

యం తదేవాక్షయమిచ్చతా || తామ్బూలచైవయోదద్యాద్వాప్రహ్లాణభ్యో
విశేషతః | మేధాపీనుభగఃప్రాజ్ఞోదర్శనీయశ్చజాయతే || ఆయాసశతలబ్ధస్య
ప్రాణభ్యోపి గతీయసః | గతిరేషాభవే తస్యదానమన్యావిపత్తయః | యస్య
విత్తమదానాయ నోపభోగాయదేహినః || పుణ్యకీర్త్యనధర్తాయతస్యవిత్తం ని
రథఃకం | గ్రాసాదథ మపి గ్రాసమధిక్భయంకించీయతే | ఇచ్ఛానుచూపావి
భవః కదాశ్చన్యభవిష్యతి || దద్యాచ్చశిశిరేష ఏగ్నింబహుకాష్ఠంప్రయత్నతః |
కాలాగ్నిదీప్తింప్రాజ్ఞత్వంచూపసాభాగ్యమాపుయాత్ || అలబ్ధృత్యతుయఃక
న్యాభూషణాచ్ఛదనాదిభిః | దద్యాత్స ఏగ్ మవాపౌతిపూజయన్నతస్సవా
దిము || ౧౫ || కపిలాశ్వతిలానాగారథదాసీగృహణ్యపి | కన్యాసువణారత్నాని
మహాదానానివైదశ || తైలమామలకంప్రాజ్ఞఃపాదాభ్యంగంచవృత్తియః | పృ
హృష్టస్సనరోతాకెసుఖిచైవసదాభవత్ || అనన్దావహాతుయోదద్యాద్భుగసీ
రణసంయుతౌ | అలంకృత్యయథాశక్తిధూగ్వహాశుభలక్షణౌ || సర్వపాపవిశు
ద్ధాత్తా సర్వకామనమన్వితః | వమాణివసతిన్వగేరోమసంఖ్యాప్రమాణతః ||
భూమింసస్యవత్ప్రీతిశ్చాం బ్రాహ్మణేవేదపారగః | గాండతాపిప్రసూతాంచస్య
ర్గలౌకెమహీయతే || యావన్దిసస్యసూలానిగోరోమాణిచనర్వశః | నరస్తావన్వివర్ణా
ణిన్వర్గలౌకెమహీయతే || అగ్నేరపత్యంప్రథమంసువణాంఘృరైష్టవీసూర్యసు
తాశ్చగావః | లోకాస్త్రయస్తేనభవంతిదత్తాయఃకాశ్చనం గాంచమహీంచ ద
ద్యాత్ || ౧౬ || సర్వేషామేవదానానామన్నదానంపరంస్తృతం | సర్వేషా
మేవభూతానాంయతస్తజ్జీవనంపరం || మృత్తికాగోశకృద్దర్భానుపపీతంతథోత్త
రం | దత్వాగుకాశ్యవిప్రాయ కులమహతిజాయతే || ముఖవాసంతు యోద
ద్యాద్దంతధావనమేవచ | పాదశౌచంతథాస్నానం శౌచంచ గుదలింగయోః ||
యఃప్రయచ్ఛతివిప్రాయశుచిబుద్ధిస్సదాభవత్ || ౧౭ || బ్రహ్మచారియతిభ్య
శ్చ వసనంయశ్చకారయేత్ | నఖకర్తాణికుర్వాణశ్చక్షుష్టాజాయతేనరః || దే
వాగారెద్విజాతీనాందీపందత్వాచతుష్పథే | సవిజ్ఞానేనసంపన్నశ్చక్షుష్టాంశ్చ
భవేత్సదా || యోయేనైవాధితోవిప్రస్తదస్యప్రతిపాదయేత్ | తృణకాష్ఠస
మేవ్యథేగోప్రదానసమంభవేదితి || ౧౮ || మనుః—త్రీణ్యాహురతిదానాని
గావఃపృథ్వీసరస్వతీ | అన్నంపరంహిదానానాం విద్యాదానం తతోధికం ||

విద్యానాంచపరావిద్యా బ్రహ్మవిద్యాసమాహితా । అత స్తద్దాతురస్త్రేవ లా
భస్స వ్విగాఁపవగయోః ॥ యోదద్యాజ్ఞానమజ్ఞానాంకుర్యాద్వాధర్మ దగ్ధనం
సకృత్సాంపృథిపిందద్యాత్రైనతుల్యంసతథ్యవేదితి ॥ ౧౯ ॥ స్మృతిసారసముచ్చ
యే ॥ ఏకతఃకృతవస్సర్వే సమాప్తవరదక్షిణాః । ఏకతాభయభీతస్యప్రాణినః
పరిరక్షణమ్ ॥ మహతామపియజ్ఞానాంకాలేనక్షీయతేఫలమ్ । భీతాభయప్రదా
నస్య క్షయఏవనవిద్యతేఇతి ॥ ౨౦ ॥ శాండిల్యః ॥ అయాచితాని దేయాని సర్వ
దానానియత్నతః । అన్నంవిద్యాచక్రన్యాచహ్యసర్వభోగ్యేనదీయతే ॥ ౨౧ ॥
ఆశ్రుతస్యాప్రదానేనదత్తస్యహరణానచ । జన్తప్రభృతియద్దత్తం తత్సర్వంసశ్యతి
భ్యవమ్ ॥ ౨౨ ॥ మౌదదస్త్రేతియోబ్రూయాదవ్యగ్నోబ్రాహ్మణేషుచ । తిర్య
గ్యోనిశతంప్రాప్య చుండాలేష వభిజాయతే । ద్వావిమాపురుషౌలూకే న్నర్గ
స్యోపరితిష్ఠతః ॥ అన్నప్రదాతాదుర్భిక్షేసుభిక్షేషేమవస్త్రదఇతి ॥ ౨౩ ॥ దేవ
లః ॥ నాల్పత్వంవాబహుత్వంవా దానస్యాభ్యుదయావహమ్ । శృద్ధా భక్తిశ్చ
దానానామభివృద్ధికరేహితే ॥ శౌచం శుచిర్మహాప్రీతిరథిఁనాందర్శనేనతి । స
త్కృతిశ్చానసూయాచ దానశృద్ధేతువహమృతా ॥ ౨౪ ॥ దాతా ప్రతిగ్ర
హీతాచ శృద్ధాదేయంధర్మయక్ । దేశకాలౌచదానానామంగాన్యేతాని ష
డ్విదుః ॥ ౨౫ ॥ అపాపరోగీధర్మాత్తాదిత్సురవ్యసనశ్శుచిః । అనింద్యజీవకర్తాచ
షడ్భిర్దాతాప్రశస్యతే ॥ ౨౬ ॥ అన్నవిద్యావరస్త్రీణాంగోభూరుక్తాశ్వహస్తి
నాఘాః । దానాన్యత్తమదానానిహ్యత్తమద్రవ్యదానతః । విద్యాగోచ్ఛాదనా
వాసపరిభోగోషధానిచ । దానానిమధ్యమానీతి మధ్యమద్రవ్యదానతః । ఉపా
సత్ప్రేష్యయానాని ఛత్రపాత్రాసనానిచ ॥ దీపకాష్టఫలానీతచరమంబహువా
షికమ్ । ఇస్తంధత్తమధీతలచపణిశ్యత్సనుకీరనాత్ ॥ శ్లాఘానుశోచనాభ్యాం
చ భగ్నతేజావిపద్యతే । తస్మాదాత్మకృతంపుణ్యం నవృథాపరికీర్తయేదితి ॥ ౨౭ ॥
అపహసన్తిః ॥ అతోయంసాత్వికంవాసముదపూర్వంతుశాలికమ్ । ఆశిషాపౌష్టి
కందద్యాత్రివిధందానలక్షణమితి ॥ ౨౮ ॥ ఆపస్తంబః ॥ సూ ॥ సర్వాణ్య
దకపూర్వాణిదానానియథాశ్రుతివిహారఇతి ॥ టీ॥ విహారే యజ్ఞకర్తృణీయానిదానా
నిదక్షిణాదీనాంతాని యథాశ్రుత్యేవ నొదకపూర్వాణి అన్యానిసర్వాణిదానా
న్యదకపూర్వాణ్యేవేత్యథః ॥ ౨౯ ॥ సమీప ॥ సూ ॥ భిక్షణే నిమిత్తమాచా

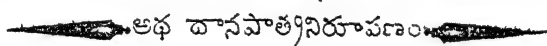
భోవివాహో యజ్ఞో మాతాపితౄర్బుధూమార్గతశ్చ నియమవిలోప సతంగు
 ణాన్ సమీక్ష్య యథాశక్తిదయమితి || టీ || భిక్షణం చూచనం తత్ర ఆచా
 ర్యాదయోనిమిత్తం, బుధూమా భద్రమిచ్ఛా, అర్హతోవిద్యాదిమతఃఅగ్నిహో
 త్రాదా నియమే యోగ్యస్యాథాభావేనలోపః, తత్ర ఏవంభూతే భిక్షణే
 యాచకశ్చతవృత్తాదీన్ గుణాన్ సమీక్ష్య శక్త్యనురూపమవశ్యం దేయం అదా
 నే ప్రత్యవాయాత్ || ౩౦ || తత్రాపిసవిన || సూ || ఇంద్రియప్రీత్యర్థస్య
 భిక్షణమనిమిత్తం సతదాద్రియేతేతి || టీ || ఇంద్రియప్రీత్యర్థస్యసక్ష్పందనా
 దేస్తన్తూల్యస్యవాభిక్షణం నియమేనదానస్యనిమిత్తంసభవతి తస్మాన్నతదాద్రి
 యేత || అదానేపి సప్రత్యవాయః || తత్రదృష్టాంతమాహ || అ || ధర్మప్రజానం
 పన్నాయాం ప్రథమాయాం పత్నాన్సంత్యాం ద్వితీయోవివాహోసనిమిత్తపు
 త్రాధావేతునిమిత్తంభవత్యేవ || ౩౧ || తథాభవిష్యత్తరే || శ్లో || సుషర్ణం
 యాజకానాంచ విద్యాంచైవోధ్వరేతసామ్ | కన్యాంచైవానపత్నానాం దద
 తాంగతిరుత్తమితి || ౩౨ || శౌతమః || సూ || గుర్వథానిపేశౌషధాధావృత్తిక్షీ
 ణయక్ష్యమాణాధ్యయనాధ్వసంయోగవైశ్వజితేషు ద్రవ్యసంవిభాగోబహిర్వది
 భిక్షమాణేషు కృతాన్నమితరేషు ప్రతిశ్చుత్యాప్యధర్మసంయక్తేన దద్యాత్కు
 ధ్యహృష్టభీతాథాల్పబుద్ధబాలస్థవిరఘూధమత్తాన్తత్రవాక్యాన్యన్మతాన్యపాతికానీతి
 || టీ || నివేశోవివాహః వృత్తిక్షీణోవృత్త్యాహీనః చిత్త్యంయజ్జలకరిష్యకాయక్ష్య
 మాణః అధ్యయనేనసంయోగాయస్యసాధ్యయనసంయోగః, అధ్వని వర్తమానో
 ధ్వసంయోగః వైశ్వజితః-విశ్వజిద్యాగే, సర్వస్వదానెననిద్రావ్యః, యజ్ఞే దక్షి
 ణాకాలే సదస్యేభ్యోయద్దానం తతోన్యత్ర బహిర్వదిద్రవ్యస్య హిరణ్యదేర్హా
 నమావశ్యకం, అదానే ప్రత్యవాయాత్, ఇతరేషాం కన్యతిరిక్తేషుభిక్షమాణేషు
 కృతాన్నం పశ్యాన్నందేయం ప్రతిశ్చివోదాసాన్మితిసంవాదః, తంకృత్యాపిఅ
 ధర్మసంయక్తేవిషయే సదద్యాత్ హృష్టోహషణవశేన కృత్యాకృత్యహాన్యః,లు
 భ్ధో లాభవశేన,మత్తామద్యాదినానుదద్రవ్యేణాప్రకృతింగతఃఉత్త్రాభ్రాంతః
 కృద్ధాదీనాంవాక్యాన్యన్మతాని అయథాథాని అపాతకానినపాపంసయంతి తే
 షాం ప్రతిశ్చుత్యాప్యదానేనదోషఇత్యర్థః || ౩౩ || బోధాయనః || శ్లో || అ
 న్నాశ్చితానిధూతానీత్యన్నంప్రాణమితిశ్చుతిః | తస్మాదన్నంప్రదాతవ్యమన్నం

హింసరమంహవిరితి || ౩౫ || వ్యాసః || అథానాముదితపాతే శ్రద్ధయా ప్రతి
 పాదనమ్ | దానమిత్యభినిర్దిష్టం భుక్తిముక్తిఫలప్రదమ్ || యస్తుదద్యాన్ హింభ
 క్రాద్బ్రాహ్మణాయాహితాగ్నయే | సయాతిపరమంస్థానంయత్రగత్వానశోచతి ||
 భూమిదానాత్పురందానంవిద్యతేనెనహకించన | అన్నదానంతేనతుల్యం విద్యా
 దానంతతోధికమితి || ౩౬ || భారతే ఆనుశాసనికే || అన్నమేవవ్యశంసంతి దే
 వాస్సప్షిఃగణాఃపురా | లోకతంత్రా హియజ్ఞాశ్చసర్వమన్నేప్రతిష్ఠితమ్ || అ
 న్నేనసద్వ్యవహారం సభూతంనభవిష్యతి | కుటుంబంపీడముత్పాదిబ్రాహ్మణాయ
 మహాత్మనై || దాతవ్యఃభిక్షవేదాన్నమాత్మనోభూతిమిచ్ఛతా | పానీయదానం
 పరమం దానానాంమనఃప్రసాదే || తస్మాత్సూక్ష్మాంశ్చవాపీశ్చతటాకానిచభాన
 యేత్ | నిదాఘకాలేపానీయంయస్యతిష్ఠశ్శ్వవారిలమ్ || సకృచ్ఛగ్నివిషమం దు
 ర్గం నకదాచిదవాప్నుయాత్ | ఇలకామోయశస్కామఃపుష్టికామశ్చనిత్యదా||
 ఘృతందద్యాద్ద్విజ్ఞేభ్యస్తుసతతంకుచిరాత్తవానితి || ౩౭ || ఉపమన్యః || శివలిం
 గంతుయోదద్యాద్భిషభక్తాయతన్ననాః | స్వణరూప్యాదికుప్యంవా సోమంసం
 పూజ్యశక్తికః || సర్వదానాధికంపుణ్యంసంప్రాప్యకరణాత్ప్రయే | గాణాపత్య
 మవాప్నోవగతైస్సహసమోదతే || సాలగ్రామశిలామూర్తివిష్ణుమారాభ్యభక్తి
 తః | విష్ణుభక్తాయయోదద్యాద్బ్రాహ్మణాయసదక్షిణామ్ | పంచాశక్కోటివి
 స్త్రీణాంభూమిదానెనయస్ఫలమ్ | తత్ఫలంసమవాప్నోతిదహంతేచైస్త్వవంపదం||
 కుర్యాత్ప్రతికృతిం దేవంసువణేనసన్వశక్తికః || శైవపర్యంకశయనం శ్రియాదే
 వ్యాయుతంతథా | శంఖచక్రగదాయుక్తంవాసుదేవంసురేశ్వరం || దత్వాగుణా
 భ్యనిప్రాయవిష్ణులోకేమహియంతి || ౩౮ || వ్యాసః || గోభూహిరణ్యదానా
 నియమాశ్చనియమాస్తథా | గృహదానస్యైలాకేకలాంసార్వత్రి షోడశీమ్ ||
 యఃకారయేన్నతంశైలఃశివాయతససన్నిధౌ | సశ్రేష్ఠపదమాసాద్యకల్పాయుతశ
 తంవసేత్ | గాంపంకాల్బ్రాహ్మణీందాస్యాద్యృత్తింలోపాద్విజంవథాత్ || మో
 చయన్తుద్యతేపాపదాజన్తమరణాంతికాత్ || అనాథప్రేతసంస్కారశ్శూన్యలిం
 గస్యపూజనమ్ | దీనాంభక్తపణేభ్యశ్చదానంసర్వాఘనాశనమితి || ౩౯ || యో
 గీశ్వరః || స్వణాయుక్తంతామ్రపాత్రంగోఘృతైశసమన్వితం | ఆత్మావలూకనకృ
 త్వా బ్రాహ్మణాయనివేదయేత్ || అనెనవిధినాదానంయఃకుర్యాత్ప్రయతౌనరః

ముచ్యతం సర్వకృతుమసంస్థితం । దేవానామాజ్యమాహారమతః + మే ॥౧౩॥
 శుక్రదానమంత్రః ॥ శీతవాతోష్ణసంత్రాణులజ్ఞాయారక్షణంపరం ॥ దేహాలంక
 ణంవస్త్రమతః + మే ॥ * ధాన్యదానమంత్రః ॥ ధన్యంకరోషి దాతారమి
 హలాకేపరతృచ ॥ ప్రాణినాంజీవనంధాన్యమతః + మే ॥ గుడదానమంత్రః ॥
 యథాశానాంప్రవరస్తథైవేక్షురసస్త్వనృతః ॥ మమైవచపరాంలక్ష్మీందదస్వ గుడ
 సర్వదా ॥ ౧౪ ॥ రూప్యదానమంత్రః ॥ పితృప్రీతికరంనిత్యం విష్ణుశంకరయోర
 షి ॥ శివనేత్రోద్భవంరూప్యమత + మే ॥ ౧౫ ॥ లవణదానం ॥ రసానామగ్ర
 ణంశ్రేష్ఠంలవణంబలవద్దనం ॥ బ్రహ్మణానిర్మితంసాక్షాదతః + మే ॥ ౧౬ ॥ ఇతి
 ధనదానమంత్రాః॥—సాలగ్రామదానమంత్రః॥సాలగ్రామశిలాదకృతే భువనా
 నిదతుద్దళ ॥ తస్మాదస్యప్రదానేనప్రీతోభవతుకేశవః ॥ ౧౭ ॥అయోదానమంత్రః
 ॥ యస్తాదాయసకర్తాశి తవాధీనానిసర్వదా ॥ లాంగలాద్యాన్యథాదీని తస్మా
 చ్ఛాంతింప్రయచ్ఛ మే ॥ ౧౮ ॥ అథ ఛాగదానమంత్రః ॥ యస్తాత్త్వంఛాగయ
 జ్ఞానామంగత్వేనవ్యవస్థితః ॥ యానంవిభావసోర్నిత్యమతః + మే ॥ ౧౯ ॥ త్రా
 ష్మదానమంత్రః ॥ తామ్రంశుద్ధిరంసర్వదేవప్రీయకరంశుభం ॥ సర్వరక్షాకరం
 నిత్యమతః + మే ॥ ౨౦ ॥ కాంస్యదానమంత్రః ॥ శుద్ధంకాంస్యమిహాముత్రపౌ
 త్రియోగ్యంమనోహరం ॥ నిర్మితంపావశమనమతః + మే ॥ ౨౧ ॥ అథ ధత్ర
 దానమంత్రః ॥ వషణ్వాతాతపత్రాణమాతపత్రంయోగస్కరం ॥ అస్య ప్రదా
 నాద్భూతానిసుఖంయచ్ఛంతుమేసదా ॥ ౨౨ ॥ అథ వ్యజనదానమంత్రః ॥ వ్య
 జనంవాయుదేవత్యం ఘర్తకాలెసుఖప్రదం ॥ తస్మాదస్యప్రదానేనశాంతిరస్తుసదా
 ఘమ ॥ ౨౩ ॥ ఫలదానమంత్రః ॥ ఫలంమనోరథఫలంప్రదదాతినదాన్యణాం ॥
 పుత్రపౌత్రాభివృద్ధ్యర్థంమతశ్శాంతింప్రయచ్ఛ మే॥౨౪॥— అ ॥ అథ దేయ
 ధివ్యస్వరూపమాహ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ న్వకుటుంబావిరోధేనదేయం దారసు
 తాదృతే ॥ నాన్వయేనతినర్వస్వంయచ్ఛాన్వస్తేపృతిశ్చౌతమితి ॥ ౨౫ ॥ బృహస్ప
 తిరపి ॥ కుటుంబభక్తవసనాద్దేయంయదతిరిద్యతే ॥ అన్యథాదీయతేయద్ధి నతద్దా
 నఫలప్రదమితి ॥ ౨౬ ॥ అ ॥ దానస్య దేశకాలావాహతుశ్శంఖలిఖితౌ ॥ స్తోత్రం ॥ ఆ
 హారం మైథునునిద్రాంసంధ్యాకాలేవివజయేత్ ॥ కర్తచాధ్యయనంచైవ తథా
 ధానప్రతిగృహా ॥ కురుత్యైత్రేగయాతిథేతథాచామరకంటకే ॥ పీనమాదిమ తీ

థేఁడు దత్తమక్షయతామియాదితి ॥ ౨౮ ॥ వ్యాసః ॥ — అయనెవిమవేచైవ
గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । సంక్రాంత్యాదిమ కాలేషు దత్తం భవతి చాక్ష
యం ॥ ప్రయాగాదిమ తిథేఁడు పుణ్యేష్యయితనేహచ । దత్తం చాక్షయమా
ప్నోతి నదేమచనదీమచ ॥ * సంవతః ॥ — అయనే విమవేచైవ వ్యతి
పాతేదినక్షయే । చంద్రసూర్యగ్రహేచైవదత్తంభవతిచాక్షయం ॥ అమావాస్య
దావదశీచసంక్రాంతిశ్చవిశేషతః । ఏతాఃపుశస్తాస్తిథయోధానువారస్తథైవచ ॥ అ
త్రీన్నానంజపోహోమో బ్రాహ్మణానాంచతర్పణం । ఉపవాసస్తథాదానమేకై
కంపావనంస్తృతమితి ॥ ౨౯ ॥ సవీవ ॥ పౌణఁమాసీమసర్వాసు మాసక్షుస
హితాసుచ । దత్తానామిహదానానాంఫలందశగుణంభవేత్ ॥ సహస్రగుణితం
దానంభవేద్దత్తంయుగాదిహ । కర్మశ్రాద్ధాదికంచైవ తథామనన్వంతరాదిషివీతి ।
౩౦ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శతమిందుక్షయేదానంసహస్రగుణదినక్షయే । విషాతుశ
తసాహస్రంవ్యతిపాతేష్వనంశకమితి ॥ ౩౧ ॥ భారద్వాజః ॥ వ్యతిపాతేవైధృతౌ
శదత్తమక్షయకృద్భవేత్ ॥ ద్వాతిథ్యంతావేకవారయస్త్రిక సస్యాద్దినక్షయః ॥
తస్త్రికదానంజపోహోమః స్నానంచైవఫలప్రదమితి ॥ ౩౨ ॥ సుమంతుః ॥ వా
నప్రస్థస్యవకావీన్నం తాంబూలంబ్రహ్మచారిణః । సన్యాసినస్సువణంచదత్వా
తునరకంవృజేత్ ॥ ౩౩ ॥ బహూనాంసప్రహతవ్యాగార్యస్త్రంశయనంస్త్రియః ।
తౌదృగ్భూతంతుతద్దానందాతారంనౌపతిష్ఠ తేఇతి ॥ ౩౪ ॥ యముః ॥ పృతిశ్చుత్వా
ప్రదానైవ దత్తస్యహరణేనచ । జన్మప్రభృతియత్పుణ్యంతత్సర్వంహి ప్రాణశ్యతి ॥
ఆశాకరస్త్రవదాతాచదాతుశ్చప్రతిషేధకః । దత్తంచయన్తీర్తయతిసపాక్షిస్తతమ
స్తస్సతః ॥ ౩౫ ॥ కాలేసంకల్పితందానమామాసాన్నప్రదీయతే । మాసేమాసేశ
తంవృద్ధిర్యావత్సంవత్సగంభవేదితి ॥ ౩౬ ॥ నారదః ॥ బ్రాహ్మణేభ్యోయదుద్దిష్టం
తత్సద్యస్సంప్రదీయతే । అహారాత్రమతిక్రమ్యతద్దానంద్విగుణంభవేత్ ॥ త్రిరా
త్రంషడ్గుణంచద్యాన్తనరాత్రంతుమోడశ । మాసంశతగుణంఽద్యాద్వత్సరంతుసహ
స్రకం । వత్సరాత్పరతానాస్తి దాతాతునరకంవృజేత్ ॥ ౩౭ ॥ బ్రాహ్మణస్యతు
యద్దత్తం తదభావేతుతద్దేవ । నకులేస్తస్యనినయేత్తదభావేనబంధుషాదద్యా
త్సజాతిశిష్యేభ్యస్తదభావేపునిక్షిపేదితి ॥ ౩౮ ॥ ఆపస్తంబః ॥ నూ ॥ దేశతః
క్షాలతశ్చైవతస్సమ్యక్ప్రతిగ్రహీత్వత ఇతి ॥ ౩౯ ॥ దానానిప్రతిపాదయతి ॥ వా

శ్రీకిః || శ్లో || ఉత్పత్తుపిచాకాశం విశన్నపిరసాతలం | అటన్నపిమహీం కృ
తాన్నిం నాదత్తముపతిష్ఠతే || దత్తంహిప్రాప్యతెస్సగౌడత్తమేవాపఘజ్యతే |
యత్కిందిద్దత్తమశ్నాతినాదత్తముపతిష్ఠతేఇతి || వా || యత్తుదానం కర్యియధర్మ
శ్చాపత్యస్సనవిద్యతఇత్యాపస్తంబస్సగణం || సప్తకుటుంబావిరోధేన దేయందాన
సుతాద్యతల్లతి యదపియాజ్ఞనల్కన్యవచనం తజ్జ్యేస్తపుత్రవిషయం ఏకపుత్రవిష
యంచ దాప్తదశవిధేమపుత్రేమ ద తకీతయోరపి మన్వాదిభిః పరితత్వాత్, ద
త్తారసేతరేమాంతుపుత్రత్వేన పరిగ్రహఇతి దత్తారసవ్యతిరిక్తానామేవ త్రాపు
ణాంకలౌ వజ్యత్వస్సరణాచ్చ || 3౯ || తథాచవసిష్ఠః || సజ్యేష్ఠంపుత్రందద్యా
త్పుత్రిగృహ్ణీయాదాప్తంపైకంపుత్రంసహింసంతానాయ పూర్వేహంసస్త్రీపుత్రం
దద్యాత్పుత్రిగృహ్ణీయాదాప్తస్త్రాభ్యనుజ్ఞానాద్భద్రంపుత్రంప్రది X హిష్యత్
బంధూనాహూయ రాజనిచావేద్య నివేశనస్యమధ్యే వ్యాహృతిభిర్ద్వత్వా అదూ
రబంధవం సన్నికృష్టమేవ పత్రిగృహ్ణీయాదితి || ౪౦ || బహువచబ్రాహ్మణేహి ||
శునశ్శేషాఖ్యానే జ్యేష్ఠంపుత్రం సప్రయచ్ఛేదిత్యాది || ఇతిదాననిరూపణం ||

అథ దానపాత్రనిరూపణం

|| ౧ || తత్రమనుః || శ్లో || బ్రాహ్మణోజాయమానోవై పృథివ్యామధిజాయ
తే | ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం ధర్మకౌశస్యచైవహి || సర్వస్సంబ్రాహ్మణస్యేదంయ
త్కిందిజ్జగతీగతం | శ్రేష్ఠేనాభిజనేనెదం సర్వంచైబ్రాహ్మణోర్హవీతి || ౧ ||
స్తృతిసారే || సర్వస్య ప్రభవోవిప్రా క్షిప్రాధ్యయనశాలినః | తెభ్యఃక్రియా
పతాశ్రేష్ఠాస్తేభ్యోహ్యధాన్యత్వవిత్రమాఇతి || 3 || స్మృత్యణంవే || అజ్ఞేభ్యో
గ్రింధినశ్శ్రేష్ఠాగ్రింధిభ్యోధారిణోవరాః | ధారిభ్యోజ్ఞానిసశ్శ్రేష్ఠాజ్ఞానిభ్యో
ధ్యవసాయనఇతి || ౪ || యమః || విద్యాయుక్తోధర్మశిలః ప్రశాంతో దాంతో
క్షాంతస్సత్యవాదీకృతజ్ఞః | సాన్విధ్యాంవాక్యధృతిమాగోశరణ్యోదాతాయజ్ఞా
బ్రాహ్మణఃపాత్రమాహుః || సాన్విధ్యాంధ్యయోనిమంతంప్రశాంతం వైతాన
స్థంపాపభీదుంబహుజ్ఞం | స్త్రీమాక్షాంతంధార్మికాణాంశరణ్యంవృతైఃక్లాంతంతా
ద్యుశంపాత్రమాహురితి || ౫ || యాజ్ఞవల్క్యః || నవిద్యయా కేవలయా తపసా
వాపిపాత్రతా | యత్రవృత్తమిమేచోభేతద్దిపాత్రంప్రచక్షతఇతి || ౬ || శాతాత
పః || యథాశాన్విరధిహీనాన్యాదధిదాతైవ్యథావిదా | ఏవంతపోహ్యవిద్యన్యవి

ద్యావాహృతపస్వినః । యథాన్నం మధుసంయుక్తం మధుచాన్నేన సంయుతమ్ ॥
 ఏవంతపశ్యవిద్యాచ సంయుతం భేషజం మతమ్ ॥ వసిష్ఠః ॥ కించిద్వేదమయం పా-
 త్రం కించిత్పాత్రంతపోమయమ్ । పాత్రాణాముత్తమం పాత్రం శూగ్రాన్నం
 యస్య నోదర ఇతి ॥ 2 ॥ దేవలః ॥ మాతృశ్చ బ్రాహ్మణశ్చైచ్ఛవ కోత్రియశ్చ తతః ప-
 రః । అనూచానస్తథా భూగణముషికల్పముషిర్దునిః ॥ ఇత్యేతేష్టా సముద్దిష్టా బ్రా-
 హ్మణాః ప్రథమం శ్రుతా । తేషాం పరః పరశ్శ్రేష్ఠో విద్యావృత్త విశేషత ఇతి ॥ ౩ ॥
 అ ॥ ఏతేషాం లక్షణమాహ స ఏవ ॥ క్లౌ ॥ బ్రాహ్మణానాం తులజా తాజాతి మాత్రా-
 యదాభవేత్ । అనుపేతశ్చ క్రియాహేనా మాతృ ఇత్యభిధీయతే ॥ ఏకదేశమతిక్ర-
 మ్య వేదస్యాచారవాన్మజః । స బ్రాహ్మణ ఇతి ఖ్యాతా నిభృతస్సృత్య వాగ్మ్య ప్రాప్తి ॥
 టీ ॥ ఏకదేశాతిక్రమో వేదస్య కించిన్నాననస్యాధ్యయనం నిభృతశ్చాంతః ॥ ౪ ॥
 క్లౌ ॥ ఏకశాఖాంసకల్పం వా షడ్భిరంధ్రేరధీత్య వా । షట్కర్మ నిరతా వివ్రాకో-
 త్రియో నామధర్మ విత్ ॥ ౧౦ ॥ జన్తనా బ్రాహ్మణో జ్ఞేయస్సంస్కారైర్దివ్యజడంత-
 తే । విప్రత్వం విద్యయా చాపి త్రిభిశ్శ్రోత్రియ ఉచ్యతే ॥ వేదవేదాంగతత్వజ్ఞ-
 శ్చుద్ధౌ త్తాపాపవర్జితః । శేషం శ్రోత్రియవత్ప్రాప్తసోమనూచాన ఇతి స్మృతః ॥
 అంతఃపుణా గుణోపేతాయ జ్ఞసావధ్యాయం త్రితః । భూగణ ఇత్యుచ్యతే శి-
 ష్టే శ్శేషభోజీ జితేంద్రియః ॥ వైదికం లౌకికం చైవ సర్వజ్ఞానమవాప్యచ । ఆశ్రమ-
 స్థావశీనత్యమృషికల్ప ఇతి స్మృతః ॥ టీ ॥ లౌకికమథాజ్ఞానాదికర్మ ॥ క్లౌ ॥ ఊ-
 ధ్యై రేతాస్తవస్సవగ్రోనియతాశనసంశ్రయః । శాపానుగ్రహయోశ్చ కస్యస్యే-
 నంధోభవేదృషీః ॥ నివృత్తస్సర్వతత్త్వజ్ఞః కామకోధవివర్జితః । ధ్యానస్థా ని-
 స్క్రియోదాంతస్తుల్యమృత్కృంచనౌమునిరితి ॥ ౧౧ ॥ యమః ॥ శీలం సంవస-
 తాజ్ఞేయం శౌచం సంవ్యవహారతః । ప్రజ్ఞాసంకథనాల్ జ్ఞేయా త్రిభిః పాత్రం ఊ-
 త్యతే ॥ ౧౨ ॥ బోధాయనః ॥ సూ ॥ జేదానాం కించిదధీత్య బ్రాహ్మణ ఏకాం-
 శాఖామధీత్య కోత్రియోంగాధ్యాయనూచానః కల్పాధ్యాయా ఋషికల్పః
 సూత్రప్రవచనాధ్యాయా భూగణ ఇతి ॥ ౧౩ ॥ దక్షః ॥ క్లౌ ॥ సమం ద్విగుణసా-
 హస్రమనంతం చయథాక్రమమ్ । దానైఫలవిశేషసాన్విధిం సాయామేవ మేవహి ॥
 సమమబ్రాహ్మణే దానం ద్విగుణం బ్రాహ్మణబ్రువే । ప్రాధీత్యతసాహస్రమనంతం
 వేదపారగ ఇతి ॥ ౧౪ ॥ గౌతమోపి ॥ సూ ॥ సమద్విగుణసాహస్రానంతాని ఫలాన్యబ్రా-

పూజద్యౌఃపూజకోత్రియవేదపారగైభ్యశ్చతి || ౧౫ || సాంగంసకల్పంసరహస్యేంచ
 యోవేదమధీలె సవేదపారగైభ్యహరదత్తః || ౧౬ || సంవర్తస్తు || శ్లో || ఉత్పత్తి
 ప్రళయాచేవ ధూతానామౌగతింగతిమ్ | వేత్తివిద్యామవిద్యాంచనభవేద్వేద
 పారగైభ్యతి || ౧౭ || బృహస్పతిః || కోత్రియేచైవసాహస్రమాచార్యేద్విగుణం
 తతః | ఆత్మజ్ఞేనతసాహస్రమనంతంత్యగ్నిహోత్రిణీతి || ౧౮ || వ్యాసః || ప్ర
 థమంతగురౌర్దానందద్యాప్యైష్టమనుకృమాత్ | తతాన్యేషాంబవిప్రాశ్శాం
 దద్యాత్వాత్మానుసారతః || ౧౯ || గురౌరభావేతత్పుత్రం తద్భార్యం తత్తు
 తాంతథా | పౌత్రంప్రపౌత్రంచాహిత్రమన్యంవాతత్కులాధ్వనమ్ | తదా
 నాతిక్రమేద్దానంప్రత్యుక్తాంధోగతిప్రదమీతి || ౨౦ || వ్యాసః || మాతాపిత్రా
 శ్చయద్దత్తం భార్యృషస్సృసృతాసుద | జాయాత్మజమయద్దత్తంసోదర్యృషస్సపిన
 జ్జమః || పితృశ్శతగుణందానం సహస్రంమాతృశ్చయతే | అనంతం దుహితృ
 ద్దానంసోదర్యేదత్రమక్షయమ్ || భగినీభాగినీయానాంమాతృలానాం పితృవక్షీ
 నుః | దరిద్రాశ్శాంచబంధూనాం దానంకోటిగుణంభవేదితి || ౨౧ || దక్షః
 మాతాపితృగురౌర్చిత్తైవిసితేచాపకారిణి | దీనానాథవిశ్టేభ్యోదత్రమక్షయ
 ముచ్యతే || పూజసావ్యృతహారాశ్చయేవిప్రాదేశవిప్లవే | అథాథామభిగ
 చ్చంతి తైభ్యోదత్తంమహాఫలమ్ || న్యసనాథామృతాథాంవాకుటుంబాథాంహి
 తాయచ | ఏవమాద్యేషుచాతవ్యంసర్వధర్మైష్యయంబిధిః || అగ్నిహోత్రీ తపస్వీ
 చఋణవాన్త్రియతేయది | అగ్నిహోత్రంతపశ్చేచ్ఛవ తత్సర్వంధనినాంధనమ్ ||
 మాతాపితృవిహీనస్య సంస్కారోద్వాహనాదిభిః | యఃస్థాపయతితస్మైవ పు
 ణ్యసంఖ్యానవిద్యతే || నతచ్ఛ్రీయోగ్నిహోత్రేణ నాశ్వమేధేన లభ్యతే | య
 చేచ్ఛ్రీయఃప్రాప్యతేపుంసావిప్రేణస్థాపితేనచై || దీనాంధకృపణానాథబాలవృ
 థ్ధాతురెషుద | యద్దీయతేదదయయా తదనంతఫలంభవేదితి || ౨౨ || శ్యాసః ||
 సన్నికృప్తమధీయానమతిక్రామతిమోక్షజమ్ | భోజనేచైవదానేచ దహత్యా
 సప్తమంతులం || యేషూర్వంపూజితాయేచ పురస్తాత్సృన్నమసగృతాః | తాన్ని
 రాకృత్సనవ్యేషు భక్తింకుర్వన్నతత్యధత్తి || ౨౩ || మనుః || భృత్యానాముపరో
 థేన యఃకరోత్యేధ్వేదైహికం | తద్భవత్యనుభూదర్కం జీవితస్యమృతస్యచ ||
 ౨౪ || దూరస్థమపియత్పాత్రం మనసాచింత్యవిష్ణుమత్ | భూమానిక్షిప్యతాయం

చ ద్రవ్యంతత్ప్రతిపాదయేదితి || ౨౫ || సౌమాద్రా || న్యాయాజ్ఞాతస్య విత్త
స్య దావనథాఽప్రకీర్తితౌ | అపాత్రైప్రతిపత్తిశ్చ వాత్రైచాప్రతిపాదన
మితి || ౨౬ || ఆపస్తంబః || సూ || యోక్తాచధర్మయైషమద్రవ్యపరిగ్రహే
మచ ప్రతిపాదయతాచ తీర్థేయంతాచాతీర్థేఽతి || ౨౭ || శీర్థంపాత్రంఅతీర్థం
మపాత్రం || ౨౮ || శాతాతపః || క్లో || సన్నికృష్టమధీయానంబ్రాహ్మణంయో
వ్యతిక్రమేత్ | సరానభశతాంయోనింగచ్ఛేత్తస్యవ్యతిక్రమే || యస్యచైకగ్ర
హేమూఖౌదూరేచాపిగుణాన్వితః | గుణాన్వితాయదాతవ్యంనాస్తిమూఖేవ్య
తిక్రమః || ౨౯ || బ్రాహ్మణాతిక్రమోనాస్తిమూఖేధర్మవివర్జితే | జ్వలంత
మగ్నిముత్సృజ్యనహిభస్త్రినిమళాయత ఇతి || ౩౦ || వ్యాసః || యదిన్యోదధికో
విప్రశ్శీలవిద్యాదిభిస్తుయః | తస్మైయత్సేనదాతవ్యం వ్యతిక్రమ్యాపిసన్నిధి
మితి ||

—ఇతి దానపాత్రనిరూపణమ్—

—అథాపాత్రనిరూపణమ్—

౧ || తత్రశాతాతపః—క్లో || నష్టందెవలకేదత్తమప్రతిష్ఠంచవాధుషౌ
యచ్చవాణిష్యగేదత్తంచతత్ప్రేత్యనొత్తమా || దేవార్చనరతావివోవిత్రాధీన
వత్సరత్రయమ్ | సవైదెవలకోనామహవ్యకవ్యమగహిణత ఇతి || ౧ ||—స్మృ
తినంగ్రహే || దేవార్చనపరోయోహిపరాధాన్విత్తకాంక్షయా | చతుర్వేదధ
రోవిప్రస్సచండాలనమోభవేత్ || ౩ || కర్తదెవలకాఃకేచిత్కల్పదెవలకాఃప
రే | శుద్ధదేవలకాఃకేచిత్త్రిధాదెవలకాస్తన్మృతాః || అథాథి కాలనిదేశి
యోదేవంపూజయేత్సదా | కర్తదెవలకానామ సర్వకర్తబహిష్కృతః || పౌంచ
రాత్రవిధానజ్ఞోదీక్షావిరహితార్చకః | చతుర్వేదాధికారోపి కల్పదేవలకస్తన్మృ
తః || ఆగమోక్తవిధానజ్ఞోధూతకాశ్చవజీవకః | శుద్ధదేవలకానామ సర్వకర్త
బహిష్కృతః || ౪ || ఆషేయోక్తవిధానేతు దేవలత్వంసవిద్యతే | తస్మాత్సర్వ
ప్రయత్నేన వైదికేనైవపూజయేదితి || ౫ || యమః—సమాఖ్యంధనమాదౌ
యమహాఖ్యంయఃప్రయచ్ఛతి | సవైవాధుషికోనామ యశ్చవృద్ధోవజీవ
తి || యస్తునిందస్పరగుణాన్ప్రశంసత్యాత్మనోగుణాన్ | సవైవాధుషికోనామ
బ్రహ్మవాదిమగహిణ ఇతి || ౬ || వృద్ధమనః—పాత్రభూతాపి యోవిప్రః
వృత్తిగృహ్యప్రతిగ్రహమ్ | అసత్సువిధియంజీతతస్మైదేయంశకించన || ౭ || స

జ్ఞాయంకురుతేయశ్చ ప్రతిగృహ్యసమంతతః । ధర్మాణోపయశ్చైవచనతం
తస్మైరమర్చయేదితి ॥ ౮ ॥ వ్యాసః—నవాచ్యపిప్రయచ్ఛేత్తు నాస్తికేహేతు
కతథా । నపాషుడేమనర్వేషు నావేదవిధిధర్మవిదితి ॥ ౯ ॥ పరాశరః—య
క్తిచ్చ లేనసర్వత్రయశ్శాస్త్రవిహితేషుపి । సంశయంకురుతేసాయం హైతుకా
నాస్తికాధమ ఇతి ॥ ౧౦ ॥ ప్రజాపతిః—యస్స ఏధర్మపరిత్యాగీ పాపంఽత్యుచ్య
తేబుధైః । తత్సంగకృతతస్మాత్సాన్యత్రాపుభావపిపాపినా ॥ యేతు సామాన్యభా
వేన మన్యంతేపురుషోత్తమం । తేవైపాషుడినోజ్ఞేమానరకాహానరాధమా ఇ
తి ॥ ౧౧ ॥ నారదః—షండన్యపుత్రహీనస్యడంభాహారతస్యచ । నక్షత్రపా
థకస్యాపి యత్రుభవతినిష్పలమితి ॥ ౧౨ ॥ విష్ణుః—త్రైత్రయేషానెవృథాదా
నమశేషంపరికీర్తితమ్ । ఆరూఢపతితేచైవత్సన్యధాపైథానైశ్చయత్ ॥ వ్యథా
మబ్రాహ్మణాదానంపతితేతస్మైరతథా । గురోశ్చాప్రీతిజనకకృతఘ్నై గ్రామ
యాజకే ॥ వేదవిక్రయికేచైవ యస్యచోపపతిగృహే । స్త్రీభిజ్జాలేమయద్ద
త్తవ్యాళగ్రాహితభైవచ ॥ బ్రహ్మబంధోచయద్దత్తయద్దత్తంవృషళీపతౌ । ప
రిచారేమయద్దత్తంవృథాదానానిషోడశేతి ॥ ౧౩ ॥ అ ॥ వృషలీపతిలక్షణమూహ
ధక్షః—క్లౌ ॥ పిశుగృహేతుయాకన్యారజఃపశ్యత్యసంస్కృతా । సాకన్య
వృషళీజ్ఞేయాతత్పతిర్వృషళీపతిరితి ॥ ౧౪ ॥ దేవలః—సంధ్యావపుషళీజ్ఞేయావృ
షళీచమృతప్రజా । అపరావృషళీజ్ఞేయాకుమారీయారజస్వలేతి ॥ ౧౫ ॥ వ్యా
సః—పశ్యన్దంబుధిరామూకావ్యాధినోపహతాశ్శయే । భర్తవ్యాస్తేతునతతం స
తుదేయః ప్రతిగ్రహః ॥ యస్తస్యసంభోదదాతీహ న్యద్రవ్యంధర్మనాశనమ్ ।
సపూర్వాభ్యధిశఃపాపీనరకేపచ్యతేనరః ॥ ౧౬ ॥ యతీనాంకాంచనందత్వాతాం
బూలంబ్రహ్మచారిణామ్ । చోరాణామభయందత్వాదాతాచనరకంప్రజేత్ ॥ అ
శర్హాలేయద్దదాతి నదదాత్యయదహతే । అహంసహంపరిజ్ఞానాద్ధనాద్ధర్మా
చ్చహీయత ఇతి ॥ ౧౭ ॥ యమః—అవృతానామమంత్రాణాంజాతిమత్రోప
జీవినామ్ । నైమాంప్రతిగ్రహోదేయోనశిలాతారయేచ్ఛిలామ్ ॥ అపవిద్ధాగ్ని
హోత్రస్య గురోర్విప్రీయకారిణః । ద్రవిణంనైవదాతవ్యం సతతంపాపకర్త
భిః ॥ సప్రతిగ్రహమహంతివృషశౌధ్యాపకాద్విజాః । శూద్రస్యాధ్యాప
నాద్విప్రః పతత్యత్రస్సంశయ ఇతి ॥ ౧౮ ॥ వృషలస్వరూపమాహపరాశరః—

అగ్నికార్యపరిభ్రష్టాస్సంధౌపాసనవజ్జితాః! వేదంచయేఽ నధీయానాస్తేనైవై
వృషశాస్త్రస్మృతాః ॥ ఉపారుదంతిదానానిశౌరధశాంచనక్షితిః । అశోత్రియ
స్యవిప్రస్య కరంధృష్టానిరాకృతైః ॥ రాజధానీయధామూన్యాయథాకూపశ్చని
జఽలః । యథాహుతమనగ్నైతు తథావత్తంద్యజబ్బువెఇతి ॥ ౧౯ ॥ అపాత్రే
దాతువాఽషమాహవ్యాసః—దుర్విప్రాగణికావేశ్యావిటచారణకారవః । స
తతం యంప్రశంసంతి త్సువిద్యాత్పురుషాభయమ్ ॥ యేచ జ్యోతిషికాశ్చౌరా
కుండగౌళాశ్చయాచకాః । సౌనికాయం ప్రశంసంతితంవిద్యాత్పురుషాభయమ్ ॥
ఉక్తోచజీవినోభ్రష్టా భేశ్యాఃపతివిదూషకాః । గాయకాయంప్రశంసంతితం
విద్యాత్పురుషాభయమితి ॥ ❖ ఇ సాత్రనిరూపణమ్.. ❖

ఆథ ప్రతిగ్రహణోనిరూప్యతే ॥ — ॥ ౧ ॥ తత్రమనుః ॥ క్లో ॥ సిలాంఘ,
మష్యాదదీతవిప్రోజీవన్యతస్తతః । ప్రతిగ్రహాత్పిలం శ్రేయస్తతాప్యన్యఃప్రశ
స్యతే ॥ సప్రవిత్రాగ్రహధర్త్యాదాయోలాభఃకర్యోజయః । ప్రయోగఃకర్తవ్యో
గశ్చ సత్ప్రతిగ్రహవీవధః ॥ ప్రతిగ్రహనమధోఽపి ప్రసంగంత్యనజయేత్ ।
ప్రతిగ్రహేణతస్యాశు ద్యాహ్మంతేజీవినశ్యతీతి ॥ ౧ ॥ ప్రతిగ్రహవిధిజ్ఞోవి
ద్యాదియక్తశ్చప్రతిగ్రహసమధః, అథాత్మనఃపునః ప్రవృత్తిః ప్రశం
గః ॥ ౨ ॥ సవీవ ॥ క్లో ॥ నాధ్యాపనాధ్యాజనాద్యగహితాద్యప్రతిగ్ర
హాత్ । ధోయోభవతివిప్రాణాంజ్వలనారూపనమాహితేజతి ॥ ౩ ॥ అ ॥ అగ్ని
తాదతి ప్రతిగ్రహదప్రతిగ్రహవీవ శ్రేయానిత్యాహయాజ్ఞవల్క్యః— క్లో ॥
ప్రతిగ్రహనమధోఽపి నాదత్రయేప్రతిగ్రహం । యేలోకాదానశీలానాం స
తానావృత్తిపుష్కలానితి ॥ ౪ ॥ వ్యాసః — ద్విజాతిభ్యోధనంలిప్సేత్ప్రశస్తే
భ్యోద్విజోత్తమః । అపివాజాతిమాత్రేభ్యోనతుశూద్రాత్కథంచన ॥ ప్రతి
గ్రహాయారుచిస్సాన్యద్యాత్రాథంతు సమాచరేత్ । ధిత్వీథాదధికం గృ
హ్వా బ్రాహ్మణోయాత్యధోగతిమ్ ॥ అభ్యష్టాత్పుత్రాదనాదబ్బుద్రాప్తేచ
వనాసనః । అపరప్రేవ్యభావాచ్చభూయధచ్చన్నతత్యధాతి ॥ ౫ ॥ నారధః—
ధనరూపాకిర్యాస్స రావతితస్తస్యాజనంమతం । వధన్సంరక్షణంభోగఇతిత
స్యవిధిఃకరమాత్ ॥ తత్తువస్త్రివిధంజ్ఞేయం శుక్లంశబ్ధమేవచ । కృష్ణంచతత్య
నిజ్ఞేయేప్రభేదస్సప్రధావునః । శుభ్రశౌర్యతపఃకన్యాయాజ్యశిష్యావ్యయాగతం ।

ధనంశ ప్రవిధంశుక్లముదయోవ్యగ్యతద్విధః || కుసీదకృషివాణిజ్యఘోషశిలాపనువృ
త్తిభిః | కృతౌపకారాచాప్తచశబళంసముదాహృతం || పార్శ్వగద్యూతదై
గ్యార్థప్రతిరూపకసాహజేః | వ్యాజ్ఞోపాజ్ఞాతంయచ్చతత్కృష్టం సమూహా
హృతం || యథావిధేనద్రవ్యేణయత్కించెషాకరోత్సయః | తథావిధమవ్వాహ్నీ
తితత్ఫలంప్రేత్యచేహచేతి || ౬ || సప్తషీసంవాదే—ధర్తాధానంసంచయోయ
స్య ద్రవ్యాణాంసప్రశస్యతే | తవస్సంచయవవాసా విశిష్టోద్రవ్యసంచయాత్ |
యథాయథానగృహ్లాతిబ్రాహ్మణాసత్ప్రతిగ్రహం || తథాతథాన్యసంహాషాద్బ్ర
హ్మతేజోభివర్ధతే || ఆకించన్యంచరాజ్యంచ శూలాయాంసమతోలయత్ | అ
క్లిచనత్వమధికంరాజ్యాధిపిజితాత్తనః || యోరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యేన హించితవ్యే
ప్రహృష్యతి | నవైనంయాతిమూఢాత్తాసరకానెకవింశతిమితి || ౭ || స్తృప్త్యంత్య
రై—తీర్థేపావంసమర్చితవిశేషాద్భువనప్రతిగ్రహం | మజ్జరంపాతకంతీర్థే
ధుజ్జరశ్చప్రతిగ్రహాత్తితి || ౮ || మన్యుః—నరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యేనయాదరాజన్య
ప్రసూతితః | సూనాచక్రధ్వజవతాం వేశేనైవచజీవతాం || ట్టి || అక్షత్రియ
జాతస్య రాజ్ఞః ద్రవ్యసంప్రతిగృహ్యేనయాత్, సూనాహింసా, చక్రంలైలయం
త్రం, తద్వాక్, ధ్వజవాంశ్చ సురాకారి, వేషోవేశకర్త || ౯ || ఏకైకతారత
మ్యమాహసవీవ || క్లో || దశసూనాసమంచక్రదశచక్రసమోధ్వజః | దశధ్వ
జసమోవేషోదశవేశసమోన్యవత్తితి || ౧౦ || అ || రాజన్యప్రసూతైరక్షిబుభున్య
ప్రతిగ్రహేహాషమాహసవీవ || క్లో || యోరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యేనయాదరాజన్య
ప్రసూతితః | సపర్యాణయంతీమాన్మరకానేకవింశతిం || వీతదిదంతావిహ్వంసా
బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మవాదినః || నరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యేనయాప్రేత్యశ్రేయోభికాంక్షిణఇభి
ర్ || యాజ్ఞవల్క్యః—ప్రతిగ్రహేసూనిచక్రధ్వజవేశాన్సరాధిష్ఠాః | ధుష్టా
దశగుణావూర్వాత్పూర్వాదేతేయథాక్రమమితి || ౧౧ || సవీవ || రాజాంతే
వాసియాజ్ఞేభ్యసీదన్నపినచక్షుధా | ఉంభితేతుకప్రాపండిబకన్యత్తీర్థవజ్జ
యేదితి || ౧౨ || కాశ్యాననః—ఉపన్యస్తేనయల్లబ్ధ విద్యయాపణపూర్వకం |
శిష్యాదాత్విజ్ఞతః ప్రశ్నాత్పందిగ్దప్రశ్ననిణయాత్ || విజ్ఞానశంసనాద్వా
దాల్లబ్ధంప్రాధన్యేనాద్యయత్ | ధనమేనంవిధంసర్వంవిజ్ఞేయంభర్తాసాధనమ్ ||
కథంచితసిలోంచేచ్ఛశిష్యదత్తైఃకరమాగతైః | జీవేత్కర్తవిశుద్ధేభ్యః ప్రతి

భూ వైద్యనాథదీక్షితియే-స్త్రుతిముక్తాఫలే-ధర్మశాస్త్రే 9

గృహస్థాపివాధనమ్ || యాచితేనాపివరైత ద్వేన్యంహితావశమస్థితః | సూకాదా
నేనవానిత్యంప్రతికహమతందితః | ధధిక్షింఘృతాదీనాంలవణస్వపకోస్తథా||
విక్రయిభోగ్యపినాదద్యాదశ్వవిక్రయిణస్తథా | కొసీదకాత్తథాభోక్తుశ్శ్యాద్ధస్య
సతతంతథా || టీ || కొసీధకోవాద్ధపికః || క్లౌ || సగ్రామయాజకేభ్యశ్చ నాగ
మ్యాగామినస్తథా | సణిగ్భ్యశ్చ తథాసూద్యాద్విసృష్టాగ్నైర్నచాహరెదితి||౧౪
మనుః—తథైవస ప్రమెభకైభక్తానిషడనశ్చతా | అశ్వస్తనవిధానేన హర్తవ్యం
హీనకీర్తణశ్చితి || టీ || త్ర్యహమవోష్యఅన్యత్రాలాభే చతుర్థదినేతద్దినమా
త్ర్యవర్యాప్రంశూద్యనాగృహ్స్థీయాదిత్యధః || ౧౫ || సవన || క్లౌ || పృథ్వా
చమాతాపితరౌ సాధ్వీధార్యాశిశుస్సుతః | అప్యకార్యశతంకృత్యాన్వీర్రవ్యామ
శురబ్రహ్మితి || ౧౬ || హరితః—విదితాత్ప్రతిగృహ్స్థీయాద్భృషే ధర్మప్రవృద్ధయ
శ్చితి || ౧౭ || అంగిరాః—యత్తురాశీకృతంధాన్యఃఖలేత్తేత్యేథవాభవేత్ | సూ
ద్యాదపిగ్రహీతవ్యమిత్వాంగిరసభాషితమితి || ౧౮ || వ్యాసః —కుటుంబార్థే
తునచ్ఛూద్యాత్ప్రతిగ్రాహ్యమయాచితమ్ | కృత్వధర్మాత్త నైచైవసహాయాచే
తకష్టాచిత్ || వృత్తిసంకాచమన్విచ్ఛన్నేషాతధనవిస్తర | ధనలోభప్రవృత్త
స్తుబ్రాహ్మణ్యాదేవహీయతశ్చితి || ౧౯ || చతుర్వింశతిమతే —సీదంశ్చేత్ప్రతిగృ
హ్స్థీయాద్బ్రాహ్మణేభ్యస్తతోనృపాత్ | తతస్తువైశ్యసూద్రేభ్యశ్శంఖస్యవచనం
యథా|| ౨౦|| ఆమంమాంసంమఘృతంధాన్యంక్షీరంతథౌషధమ్ | గుడతక్రరసా
గ్రాహ్యనివృత్తైనాపిసూద్రతశ్చితి|| ౨౧|| యాజ్ఞపల్క్యః|| దేవాతిధ్యర్చనకృతేగురు
వృత్త్యర్థమేవచ | సర్వతఃపరిగృహ్స్థీయాదాత్మవృత్త్యర్థమేవచెతి|| ౨౨|| అనా
పద్యధార్మికరాజపరిగ్రహంనివృత్తి సవన|| సరాజ్ఞఃపరిగృహ్స్థీయాల్లుబ్ధ సోగచ్ఛా
న్త్రవర్తినశ్చితి|| ౨౩ || స్కాందే—మరుదేశేనిరుదకే బ్రహ్మగక్షస్తవమాగతః | రా
జపరిగ్రహాత్పుష్టఃపునజన్మనవిందతీతి|| ౨౪|| బ్రాహ్మపురాణే—అనాపద్యపి
ధర్మైశ్చాయాజ్యతశ్శిష్యతస్తథా | గృహ్స్థాన్పరిగ్రహంవిపొగనధర్మాత్పరిహీయత
శ్చితి || ౨౫ || ఆపద్విషమమనురాహ— సర్వతఃపరిగృహ్స్థీయాద్బ్రాహ్మణ
స్తవనయంగతః | పవిత్రంమప్యశీతేతద్ధర్మతానాపపద్యతే || టీ || అనయంగ
తః ఆనందంగతః || క్లౌ || జీవితాశ్చయమావన్నో యోశ్చమత్తియతస్తతః | ఆ
క్షాశమివపంకెన నసదోషణలిప్యతే || అజీగర్తస్సుతంహర్తముపాసర్పదుభృ

క్షితః । నచాలిప్యతహిమణ క్షుత్ప్రీతీకారమాదరణ ॥ శ్వేమాంసమిచ్ఛన్నారో
 త్తుంధమాధర్మవిచక్షణః । ప్రాణానాంరక్షణార్థాయవామదేవోనలిప్తవా ॥
 భరదవాజఃక్షుధాతాను సపుత్రోనిజనైవనె । బహ్వగాః ప్రతిగ్రాహవ
 త్రైసీత్యోమహాతపాః ॥ క్షుధాతాశ్చాత్తుమధ్యాగాద్వశ్యామిత్రశ్చ జాఘ్రినీం ।
 చండాలహస్తాదాదాయ ధర్మాధర్మవిచక్షణఇతి ॥ ౨౬ ॥ అ ॥ అనావద్యపి
 ప్రతిగ్రాహ్యత్యాహమనుః—ఏధోదకంఫలంమూలమన్నమభ్యుద్యతంచ య
 త్ । సర్వతః ప్రగృహ్ణాయాన్తధ్వధాభయదక్షిణామ్ ॥ టీ ॥ అభయదక్షిణా-అభ
 యప్రదానం ॥ శ్లో ॥ ఆహృతాముద్యతాంభిక్షాంపురస్తాదప్రవేదితాం । మేనె
 ప్రజావతిర్భజ్యమపిదుష్కృతకారిణః ॥ టీ ॥ భిక్షామన్నం ॥ * సతస్యపిత
 రొశ్నంతిదశవమాణివంచచ । నచహవ్యంవహత్యగ్నిర్నస్తామభ్యవమస్యతే ॥ టీ ॥
 తస్య తదీయాంభిక్షాం అభ్యవమస్యతే-ప్రత్యాఖ్యాతి ॥ * అ ॥ అన్యదప్యభ్య
 ద్యతం ప్రతిగ్రాహ్యమాహసవవ ॥ శ్లో ॥ శయాంశుశాన్ గృహాన్ గంధాన
 పఃపుష్పంమణిందధి । ధానామత్సాన్సయోమాంసంశాకంఛైవననిజుదేదితి ॥
 ౨౭ ॥ ఆవస్తంబః—సూ । మధ్యామంమాగ్నంమాగ్నంసంఘామిమూలఫలా
 నిరక్షాగవ్యుతిర్నివేశనంయుగ్యఘానశ్చోగ్రతః ప్రతిగ్రాహ్యణీతి ॥ టీ ॥ ఆ
 మంతండులాది, మాగ్నంమాంసం మృగమాంసం, భూమిః శాలేయాదిత్యేత్రం
 రక్షా అభయదానం, గవ్యుతిగోమాగ్నః, నివేశనం గృహం, యగ్యోబలీవ
 ర్ద, తస్యఘానః భక్షణం పలాలాదిః, ఏతాన్యనాపది ఉగ్రతాపి ప్రతిగ్రా
 హ్యణీతి, ఉగ్రః వైశ్యాచూద్రాయాంబాతః, పాపకమాతతోపీత్యధః ॥
 ౨౮ ॥ సవవ ॥ సూ ॥ నాత్యంతమస్వేషేద్యప్తిం ప్రాప్యవిరమేదితి ॥ టీ ॥
 అత్యంతంనాసనీదేద్యభాకథంచిజ్జీవెత్, యదాతు విహితాన్పత్రిలభ్యతేతదా
 సిషిద్ధాయావృత్తైర్విరమేదిత్యధః ॥ ౨౯ ॥ శాతమః—సూ ॥ ప్రశస్తానాం
 స్వకర్తసు ద్విజాతీనాం బ్రాహ్మణోభుంజీత ప్రతిగృహ్ణాయాచ్చైధోదకయవ
 సమూలఫలమధ్వభయాభ్యుద్యతశయాసనావసధయానవయోదధిధానాశఫరిక్రి
 యంగుస్రక్తాగ్నశాకాన్యప్రణోద్యానిసర్వేషాం పితృదేవగురుభృత్యభరణే
 చాన్యద్యప్తిశ్చేన్నాంతరేణ శూద్రాదితి ॥ టీ ॥ స్వకర్తసు వశాశ్రమవ
 వృత్తమయే ప్రశస్తాస్తేషామేవగృహే బ్రాహ్మణోభుంజీత, లేషామేవసకాశా

త్ప్రతిగృహ్నియాచ్ఛ, ఏథోదకానితు సర్వేషామప్రశస్తానామపిసకాశాద్ధ్యా
 హృణి, శఫరిమత్స్యవిశేషః, పితృభరణంశ్రాద్ధకరణం, దేవభరణమగ్నిహోత్రాది
 గురవః పిత్రాదయః, భృత్యాఃపుత్రదాసాదయః, తెషాంభరణం భక్తాదిదానం
 వతేషానిమిలైషు అన్యదప్రణోద్యంసంస్వం సర్వతః ప్రతిగ్రాహ్యం, యది
 శూద్రప్రతిగ్రహమంతరేణజీవనంసనిర్వరైతతదాశూద్రాదపి ప్రతిగృహ్ని
 యాదిత్యధః ॥ ౩౦ ॥ ఆశ్వలాయనః—శ్లో ॥ యయాకయాపివావృత్త్యానిజక
 ర్మాత్యజ్జనదా । పితరౌవిభృయాస్సమ్యక్సాధీన్సంభార్యాశిశూనపి ॥ మోహ
 దావృత్తిహేతౌర్వాధర్మలోభాచ్ఛరాచ్ఛవా । పితరాత్స్వతౌవృద్ధౌగతిరూ
 ధాన్వనవిద్యతే ॥ అనాథౌపితరౌవృద్ధౌసాధీన్సంభార్యాంతథాత్తజ్జా ॥ శక్తస్య
 త్యజతౌమోహద్గతిరూధాన్వనవిద్యతే ॥ గుర్వధఃమతిధీనాంచభృత్యానాంచవి
 శేషతః । శూద్రాన్నంప్రగృహ్నియాన్నచభుక్తేస్వయంతతః ॥ శూద్రాభ్యో
 పిసమాదద్యాచ్ఛుద్వైధ్యఇతిమేమతిరితి ॥ ౩౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—అయాచితౌ
 హృతంగ్రాహ్యమపిదుష్కృతకారిణః । అన్యత్రకులటాషండ పతితేవ్యస్తథా
 ద్విషఇతి ॥ ౩౨ ॥ హరీతః—విశిత్తకస్యమృగయౌర్వేశ్యాయాఃకితవన్యచ । పం
 డనూతకయౌశ్చైవముద్యతామపివజయేదితి ॥ ౩౩ ॥ మనుః—గురూభృత్యాం
 శ్చౌజ్జహషణ్నర్చిష్యదేవతాతిథీ ॥ సర్వతఃప్రతిగృహ్నియాన్నతుత్పప్యే
 త్స్వయంతతః ॥ గురుష్వపివ్యతీతేషువినావాలైర్కృపావసణ ॥ ఆత్మనౌవృత్తి
 వాన్విచ్ఛాగృహ్నియాత్సాధుతచ్ఛదేతి ॥ టీ ॥ త్రైః గురుభిఃవినా స్వయంసప్ర
 తిగృహ్నిత ద్రవ్యనిరపేక్షేషు గురుష్వేత్యధః ॥ ౩౪ ॥ పేమాద్రా—శ్లో ॥
 అసత్ప్రతిగ్రహఃప్రోక్తోదేశతఃకాలతస్తథా । న్వరూపతౌజాతితత్త్వ కర్తృతశ్చే
 తిపంచధేతి ॥ టీ ॥ కాలోగ్రహణాది, దేశః కురుక్షేత్రాది, స్వరూపం కృ
 ణ్ణాజినాదికం, జాతిస్సూద్రాది, కర్తృపతనీయవృత్తిః ॥ ౩౫ ॥ తత్రైవ ॥ శ్లో ॥
 మేషీంచమహిషీ మాజ్యం గామపుష్పభయతోముఖం । అజినకరిణంకాలపురుషం
 చతిథాచలమ్ ॥ అజావికంత్వధాశ్వంచ మరణేచాద్యమాసికం । దుర్దానాస్యా
 హురేతాని ప్రతిగృహ్నియాతియేద్విజాః ॥ సతేషాంబదసంపశ్యేద్దృష్టావచక్షుర్నిమి
 లయేత్ ॥ కృష్ణాజినంచమహిషీంమేషీంచోభయతోముఖమ్ ॥ దాసీంచప్రతిగృ
 హ్నియానకూయఃపురుషౌభవత్ ॥ ప్రేతాన్నంప్రేతశయ్యాంచ సన్నిప్రచా

నంభజన్ । ఉత్కృంతికాలరూపంచనభూయఃపురుషోభవేత్ ॥ ౩౬ ॥ కాలం
 చమహిషీమాఙ్గమేకోద్దిష్టమృతుత్త్రయై । దాతాప్రతిగ్రహితారంపశ్యేచ్ఛేత్పు
 ణ్యనాశనమితి ॥ ౩౭ ॥ మనుః—ఆవికంతవహతంచస్త్రంతూలంతూలపటంతథా
 కాంచనంశివికాంగాంచభూమింధాన్యంధనంప్రియః॥ దాసీదాసంగృహాయా
 నురసద్రస్యంతథాపశూన్ । ప్రతిగ్రహ్యయతిశైవ్రతాన్వతఽప్యేవనసంశయశతి ॥
 ౩౮ ॥ జాబాలః—యతిహస్తగతంద్రవ్యంగృహ్నియాజ్ఞానతొయది । అధస్సన
 యతేనూఢఃకులానామేకవింశతిమితి ॥ ౩౯ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—విద్యాతపో
 భ్యాంహీనెనసతుగ్రాహ్యఃప్రతిగ్రహః । గృహ్ణాన్ప్రదాతారమధోనయత్యాత్మాన
 మేవచేతి ॥ ౪౦ ॥ మనుః—నద్రవ్యాణామవిజ్ఞాయవిధింధర్మ్యంప్రతిగ్రహే ।
 ప్రాజ్ఞఃప్రతిగ్రహంకుర్యాదవసీదన్నపిక్షుధేతి॥టీ॥యత్కించత్ప్రతిగృహ్నియా
 ద్యదితత్సర్వంప్రతిగ్రహవిధినా ఉత్తానస్తాన్వంగిరసఃప్రతిగృహ్ణాత్సితి మంత్రే
 ణ ప్రతిగృహ్నియాత్, అయమేవ ప్రతిగ్రహవిధిః ॥ ౪౧ ॥ అ ॥ విశేషతాహి
 రణ్యదికమవిదుషా నప్రతిగ్రాహ్యమిత్యాహ సవన ॥ శ్లో ॥ హిరణ్యంభూమి
 మశ్వంగామన్నంవాసస్తిలాఃఘృతమ్ । అవిద్యాన్ప్రతిగృహ్ణానోభస్తిభవతిదా
 రువత్ ॥ హిరణ్యమాయురన్నంచభూగౌశ్చావ్యోషతస్తనుమ్ । అశ్వశ్చక్షుస్తస్త్రి
 చంచాసౌఘృతంతేజస్తిలాఃప్రజాః ॥ టీ ॥ ఓషతః-దహతః, దాహశ్చాత్రరొ
 గః ॥ శ్లో ॥ అతపాస్తవనధీయానఃప్రతిగ్రహారుదిద్విజః । అంభస్యశ్శక్లవేనేవ
 దాత్రైవసహమజ్జతి ॥ తస్మాదవిద్యాన్పిభియాద్యస్తాత్కస్తాత్ప్రతిగ్రహాత్
 అల్పకేనాప్యవిద్యాహిపంకెగౌరివసీదతి ॥ ౪౨ ॥ వానస్పత్యంఫలంమూలండా
 ర్వగ్నస్థానంతుణానిచ । తృణంచగౌభ్యేగ్రాసార్థమస్తేయంమనురభ్రపీత్ ॥
 చణకప్రీహిగోధూమయవానాంముద్గమాషయోః । అనిషిద్ధోగ్రహితవ్యముష్టి
 రెకాధ్వనిజ్ఞలైరితి ॥ ౪౩ ॥ ఆపస్తంబః—సూ ॥ శమ్యోషాయగృహాసోన
 సాప్తిమినంప్రతిషేధయత్ప్రతివ్యవహారోనిషిద్ధోభవతి సర్వత్రానుమతిపూర్వ
 మితిహారితశతి ॥ టీ ॥ శమ్యోషాః కోశభాన్యాని, మాషముద్గాదయః ॥ ౪౪ ॥
 గౌతమః—సూ ॥ గొగ్నస్థానే తృణమేధాన్వీరుదవనస్పతీనాంచ పుష్పాణిసప్త
 వదాదదీతఫలానిచాపరివృతానామితి ॥ ౪౫ ॥ మనుః—శ్లో ॥ ద్విజౌధ్వగఃక్షీ
 ణవృత్తిద్యౌవిక్షూద్యేచమూలకే । ఆదదానఃపరత్రాన్నహస్తచౌదమ

ర్హతీతి || వా || ద్విజేభ్యోన్యోదంధ్యవీవ || ౪౬ || క్లో || తృణంవాయదివాకా
 స్థం మూలంవాయదివాఫలమ్ | అనాపృష్టతుగృహ్ణానోహస్తచ్ఛేదనమర్హతీతి
 స్తుతేః || ౪౭ || సంవర్తదత్తౌ—యస్తుజాపీసదాహోమీపరపాకవివజ్జితః | స
 గ్వరత్నామిమాంషభీష్టంప్రతిగృహ్ణాన్నలిప్యత ఇతి || ౪౮ || వ్యాసః—ప్రతిగృ
 హ్యద్యజోనిత్యం దుష్టావగారివగచ్ఛతి | పునరాప్యాయతేధేనుస్తృణైరమృత
 సంభవైః || ఏవంజపేత్సహోమైశ్చపునరాప్యాయతేద్విజ ఇతి || ౪౯ || మనుః—
 జపహోమైరపైత్యేనోయాజనాధ్యావనైకకృతమ్ | ప్రతిగ్రహనిమిత్తంతు త్యా
 గేనతప్తపేవచేతి || ౫౦ || విష్ణుధర్మోత్తరే—గ్రాహ్యంప్రాణప్రదానంతు చం
 డాలాత్పుల్కసాదపి | జీవన్ సర్వమవాప్నోతిజీవన్ కమన్ కరోతిచ || శరీరంధ
 ర్తనర్వస్వం గచ్ఛతీయంప్రయత్నత ఇతి—ఇతి ప్రతిగ్రహనిరూపణం—

—అథ బ్రాహ్మణస్య వృత్త్యంతరాణి—

౧ || తత్ప్రమనుః—క్లో || ఋతామృతాభ్యాంజీవేత్తమృతేనప్రమృతేనవా |
 సత్త్యామృతాభ్యామపివా నశ్వమృత్యాకదాచన || ఋతముంఛసిలంజ్ఞేయమమృ
 తంస్యాదయాచితమ్ | మృతంతుయాచితంభైక్షం ప్రమృతం కషణంస్తృతం ||
 సత్త్యామృతంతువాణిజ్యంతేనచైవాపిజీవ్యతే | సేవాశ్వమృతిరాఖ్యాతాతస్మాత్తాం
 పరివజ్జయేదితి || ణా || పూర్వపూర్వమృత్యుపాయాలాభే పరఃపరలభ్యేయః ||
 ౨ || అ || ఏవం వృత్త్యుపాయాన్నియమ్య ఉపేయమపినియమయతి || క్లో ||
 కుసూలధాన్యకోవాస్యత్కుంభీధాన్యక ఏవవా | ద్వ్యవృక్షైహికోవాపిభవేదశ్వ
 స్తనిక ఏవవా || చతుర్ణామపిచైతేషాం ద్విజానాంగృహమేధినామ్ | జ్యాయా
 స్పరఃపరౌజ్ఞేయౌలోకతాధర్మజిత్రమ ఇతి || టీ || కుసూలాత్కించిన్నూచినాధా
 న్యధానీకుంభీ, ద్వయోరహ్నారైహికమిహభోగ్యం వస్తుయస్యసః ద్వ్యవృక్షౌ
 హికః, శ్వాభోజ్యంవస్తుశ్వస్తనంతదస్యాస్తీతిశ్వస్తనికః, సనభవతీత్యశ్వస్తనికః
 || ౩ || అ || చతుర్ణాం, కుసూలధాన్యాదీనామేవం తావదుపేయపరిమాణతః
 చాతుర్విధ్యం గృహమేధినాముక్తం ఉపాయపరిమాణతోప్యాహ || సవీవ||క్లో||
 షట్కమైకోభవత్యేషాంత్రిభిరన్యఃప్రవతేతే | దాన్వభ్యామేకశ్చతుర్థాస్తు
 భిష్టాస త్రేణజీవత ఇతి || టీ || ఏషాంమధ్యే ఏకష్టక్తర్థాభవతి షడ్భిః బ్రాహ్మ
 ణనియతైర్యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహైస్తే ప్రవణికనియతైః ప్రమృతస త్యామృత

కుసీదైశ్చార్థనంచయే ప్రవృత్త్యధ్యక్షాః, త్రిభిర్యాజనాధ్యక్షపరప్రతిగ్రహైః
 ద్వాభ్యాయాజనాధ్యక్షపరప్రతిగ్రహైః ప్రత్యవరణతినిందితత్వాత్ప్రతి
 గ్రహాపి వజ్రనీయపేత్యధాః, బ్రహ్మసంక్రేణాధ్యక్షసేన || ౧ || ౪ || విహి
 తయాపివృత్త్యా హింసారహితయా తదశక్తౌ హింసాబాహుళ్యరహితయావాజీవే
 దిత్యాహసవ || శ్లో || అద్రోహేజైవధూతానామల్పద్రోహేణవాపునః | యా
 వృత్తిస్తాంసమాస్థాయ విప్రోజీవేదనాపది | యాత్రామాత్రప్రసిద్ధ్యధాంస్తేన్విః
 కర్తృభిరగర్హితైః | అక్లశేనశరీరస్య కుర్వీతథనసంచయమితి || టీ || లౌకికవైది
 కకర్మణామవశ్యకతేవాన్యాం నిర్వృత్తిర్యాత్రా || ౫ || సవ || శ్లో || న
 ల్లాకవృత్తంవతేత వృత్తిశాంతాఃకథంచన | అజహ్మమశరాంశుధ్ధాంజీవేదాబ్ర
 హ్మణజీవికామ్ || టీ || లాకవృత్తమజ్ఞవృత్తం, జీవికాంవృత్తిం || ౬ || శ్లో || సం
 తాషంపరమాస్థాయసుఖార్థేసంచయతాభవేత్ | సంతాపమూలంహి సుఖం
 దుఃఖమూలంవిపర్యయఇతి || ౭ || యాజ్ఞవల్క్యః— కుసూలకుంభీధాన్యవా
 త్యాప్రహేకోశ్వస్తనోపివా | జీవేద్వాపిసిలూంఛేన శ్రేయానెషాంపరఃపరణతి ||
 వా || ఏతచ్ఛాతినయతత్వం యాయావరంప్రత్యవశ్యతే నబ్రాహ్మణమాత్రాభి
 ప్రాయేణ తథాసతి త్రైవాషికాధికాన్నయస్సహిసోమంపిబెద్ధివజ్రత్యా
 దిభిర్విరోధస్సృత్ || ౮ || తథాచ ద్వైవిధ్యముక్తంచవలేన || సూ || ద్వివి
 ధోగృహస్థాయాయావరశ్శాలీనశ్చతయోర్యాయావరః ప్రవరోయాజనాధ్యక్షపర
 ప్రతిగ్రహరిక్తదయవజ్రనాత్వత్కర్తృధిష్ఠితః పెష్వచతుష్పగృహగ్రామధ
 నాదియక్తోలాకానువతీశాలీనఇతి || ౯ || శ్లో || ద్వివిధస్తుగృహీజ్ఞాయసాన్
 ధకశ్చాప్యసాధకః | అధ్యక్షనయాజనంద పూర్వసాన్యహంఃప్రతిగ్రహమ్ || కు
 సీదకృషివాణిజ్యం ప్రకుర్వీతాస్వయంకృతమ్ | అవత్కల్పస్తవయంత్యేయః పూ
 ర్వాక్రొముఖ్యఇష్యతే || అసాధకస్తుయఃప్రోక్తోగృహస్థాశ్రమసంస్థితః | సిలూ
 జ్ఞోతస్యకథితేవృత్తితుపరమషిభిః | అమృతేనాథవాజీవేన్మృతేనావ్యధవాప
 ది || అయాచితంస్యాదమృతంమృతంభైక్షంతయాచితమితి || ౧౦ || శాండిల్యః—
 అయాచితాపవన్నేషు నాస్తిదోషఃప్రతిగ్రహే | అమృతంతద్విదుడేవాస్తస్మా
 త్తనైవనిజుడేదితి ||

అథాపద్యవృత్తిః

౧ || తత్తమనుః—క్లౌ || అజీవలస్తుయథోక్తేన బ్రాహ్మణస్సేవీనకమణా ||
 జీవేత్తత్త్రియధర్మైః సహ్యస్యప్రత్యవంతః || ఉభాభ్యామవ్యజీవంతుకథంసాధి
 తిచెద్యవత్ || కృషిగోరక్షమాస్థాయజీవేద్వైశ్యస్యజీవికామితి || ౨ || వ్యాసః ||
 క్షత్రివృత్తింపరామాహుర్జన్వయంకషణందివజ్జే || తస్మాత్క్షాత్రేణవర్జిత మ
 తేనేనాపదిద్విజః || తేనచైవావ్యజీవంస్తు వైశ్యవృత్తింకృషింవ్రజేదితి || ౩ || యా
 జ్ఞవల్క్యుః—క్షాత్రేణకర్తృణాజీవేద్విజాంవాహ్యపదిద్విజః || నిస్తీర్యతామథా
 త్తానంపామయిత్యావ్యసేత్పథీతి || టీ || ఆసన్నిస్తరణానంతరం స్వమాగేవవ్ర
 తేత్సథః || ౪ || గౌతమః—సూ || తదలాభేక్షత్రియవృత్తిస్తదలాభేవైశ్యవృత్తి
 రితి || ౫ || మనుః—క్లౌ || శస్త్రాస్త్రభృత్త్వీంక్షత్రిస్య వణికపశుకృషీవిశః | ఆ
 జీవనాథంధర్మస్తు దానమధ్యయనందివిజఇతి || ౬ || యేవలః—యాగాధ్యయ
 నదానాస్త్రప్రజారక్షాభయాదిచ | దండనీర్ధనమైవదక్షత్రియస్యతువృత్తయే ||
 శార్వంతేజాధృతిధాన్వ్యంయదైచావ్యవలాయనమ్ | దానమిక్షరభావశ్చ
 క్షాత్రీంకర్తన్వభావజం || ౭ || సావధ్యాయాదీనికర్తాణి కుసీదంపశుపాలనం | కృ
 షిక్రియాచవాణిజ్యం | వైశ్యకర్తాణ్యమూనిచెతి || వా || పఠంన్వేధర్మోవిగుణఃపరధర్మా
 త్సనుష్ఠితాత్ | పరధర్మైశ్చజహి సద్యఃపతతిజాతితత్త్వాది మనాద్వివచనా
 న్యాపది విగుణసాధి సవిధర్మస్య యాజనాదెన్సంభవే వేదితవ్యాని, అనంభవే
 త్యాపది క్షత్రియాదివృత్తిః, ఇయంచక్షత్రియాదివృత్తిహింసాప్రాప్త్యాకలౌప
 జనీయా, అతతాయదివిజాగ్రాన్తాం ధర్మయధైసహింసనం | అపద్యవృత్తిర్దివి
 జాగ్రాన్తామశ్వస్తనికతాతథేతి కలౌనిషిద్ధత్వాత్, క్షత్రివృత్తైరైశ్యవృత్తిఃప్ర
 శస్త్రాసాత్కలౌయగఇత్యాశ్వలాయనస్తరణాచ్చ, తథాచాపస్తంబః—|| సూ || అ
 విహితాబ్రాహ్మణస్య వణిజ్యంపదివ్యవహరేత వణ్యానామపణ్యానిపునఃసన్ని
 తి || టీ || క్రయశ్చ విక్రయశ్చపణిజ్యా అపణ్యాని పునఃసన్న్ వజయన్ ప
 ణ్యానాం పణ్యానివ్యవహరేత క్రీణీయాద్విక్రీణీయాచ్ఛేత్సథః, కృత్వా ౨యా
 వైశ్యవృత్తైరుపలక్షణమిదం || అపణ్యానిసవేవాహ—సూ || మనుష్యానృసాన్యా
 గా గంధాసన్నంచమగవాంవశాన్ శ్లేష్మోదకేతాక్తక్రిణ్యేషిష్పలిమరీచి ధా
 న్యంమాగ్ంసమాయుధగ్ంసుకృతాశాంచతిలతండులాగ్ స్తేవధాన్యస్య విశేషే

న విక్రీణీయాదవిహితశ్చైతేషాం మిథోవినిమయోన్మేనచాన్నస్య మనుష్యా
 ణాంచ మనుష్యైరసానాంచ రస్తేరాగాణాంచ రాగేగంధానాంచ గంధైర్వి
 ద్యయాచ విద్యానామకీతవజైర్విద్యైవమాదైత ముంజబల్బజైర్ముఖైశ్చైతన్య
 ణకాప్తైర్వికృతైర్నాత్యంతమన్యవస్యేదవృత్తింప్రాప్య విరమేదితి ॥ ౬౧ ॥ మ
 నుష్యాదాసాదయః, రసాగుడలవశాదయః, క్షీరాదయోవా, రాగాఃకుసుంభా
 దయః, గంధాశ్చందనాదయః, గవామధ్యే వశామంధ్యాశాః, శైష్ట్యచర్మాది సూ
 ధానశేతుభూతం జతుప్రభృతి, లోక్తాని ఈషదంకురితాని వీరహృదీని, కిణ్వం
 సురా వ్రకృతిద్రవ్యం, సుకృతువుణ్యం తస్యఫలం సుకృతాశాంధానానామ
 ధ్యే తిలతండులానేవ విశేషతోనవిక్రీణీయాదన్యేషాంవికల్పః, వినిమయః పరిమ
 తానంయేషాం విక్రయః పృతిషిద్ధః తేషాంపరస్పరేణ వినిమయోప్యవిహితఃప
 తిషిద్ధః తేషేవకేషాంచదగ్నాదీనాం విద్యాంతానాం వినిమయోధవత్ప్రేక్ష్యతి
 క్రితాని స్వయముత్పాదితాని అరణ్యదాహృతానివాయానిపణ్యాని తైర్వ్యవహ
 రేత ముంజబల్బజాస్తృణవిశేషాః తృణవికారోరజావదిభావః కాష్ఠానాంవికా
 రః స్థూణాదిభావః నపుసరత్యంతమవసీదేత్ప్రతిషిద్ధానామఘి విక్రయవినిమ
 యాభ్యాంశేవేదిత్యర్థః ॥ ౬౨ ॥ అత్రమనుః—శ్లో ॥ సర్వాన్రసానసౌషేత
 కృతాన్నంచతిలైస్సహ | అశ్శనోలవణం చైవ పశవోయేచమానుషాః ॥ నర్వంచ
 తాంతవర క్తంశాణతౌమావికానిచ | అపిచేత్సున్యరరక్తాశిఫలమూలైతథోషధిః ॥
 అపశ్యస్త్రంవిషంమాంసంసోమంగంధాంశ్చసర్వశః | క్షీరంతౌరందధిఘృతం తై
 లంమధుగుడంకుశాన్ ॥ ఆరణ్యాంశ్చపశూన్సర్వాన్ప్రప్తిణశ్చ వయాపిచ ॥
 మద్యంసీలంచలాక్షాంచసర్వాన్శ్చైకశఫాన్పశూన్ ॥ త్ర్యంబుసీసేతథాలోమా
 రజతంచేవసర్వశః | వాలాంశ్చమౌతథాస్థీనివసాన్నాయూనిరొచనామితి॥వా॥
 యత్తు ॥ కామముత్పాద్యకృష్యాంతంస్వయమెవ్యప్రీవళః | విక్రీణీతతిలాంచు
 ధ్ధాన్ ధర్తాథ్వామచిరజ్ఞితానితి ॥ మానవంచనంతద్వినిమయాభిప్రాయమితి
 వ్యాఖ్యాతారః, స్వయముత్పాదితతిలవిక్రయే ఫవోషణత్యన్యే ॥ ౬౩ ॥ వసి
 ష్ఠః—సూ ॥ రసారస్తేస్సమతాహితోవా తిలతండులవకావన్నంవిహితామను
 ష్యాశ్చ పరివర్తనీయాఇతి ॥ ౬౪ ॥ మనుః—శ్లో ॥ సద్యఃపతతిమాంసేనలాక్ష
 యాలవణైసచ | త్ర్యపౌణశూద్రోభవతి బ్రాహ్మణఃక్షీరవిక్రయాలో ॥ ఇతరేషాం

తప్తపణ్యానాం విక్రయాదిహాకామతః । బ్రాహ్మణస్సప్తరాత్రేణ వైశ్యభావం
 నిగచ్ఛతి ॥ ఏకాశార్షప్రతిగ్రాహ్యద్వితియానకదాచన । సాచేద్విక్రయమా
 షన్నాదహత్యాసప్తమంకులమ్ ॥ గవాంవిక్రయకారీతుగవిరోమాణియానితు ॥
 తావద్వషణసహస్రాణినరకెష్వనసీదతి ॥ హనాభ్యంజనహోమభ్యో యదన్య
 త్కురుతెతితైః । క్రిమీఘాతశ్చ విష్టాయాం కమణౌతెనపాపకృత్ ॥ క్రితాఃపరి
 గృహీతాశ్చపరిక్రేయాస్తీలాస్త్యస్తృతాఇతి ॥ ౧౨ ॥ బోధాయనః—సూ॥పితౄనాన్వ
 ఏషవిక్రీణీతే యస్తీలాన్విక్రీణీతే ప్రాణాన్వాఏషవిక్రీణీతే యస్తండులాన్విక్రీణీత
 ఇతి ॥ ౧౩ ॥ పరాశరః—శ్లో ॥ తిలారసానవిక్రేయావిక్రేయాధాన్యతస్సమాః । విప్ర
 స్తేష్యమంధిధావృత్తిస్తృణకాష్టాదివిక్రయఇతి ॥ టీ॥ విక్రేయావినిమేయాః యావద్భిః
 ప్రస్తేస్తీలాదతాస్తావద్భిరేవ ధాన్యాంతరముపాదేయం నాధికమిత్యర్థః ॥ * ౧ ॥
 తిలన్యాయోగసేషిఘృతాదాచయోజనీయః ॥ తథాచగౌతమః—సూ ॥ తసాన్వి
 షణ్యం గంధరసకృతాన్నతిలశాణత్మోమాజినానిరక్తనిఃకైవాససీక్షీరంసవికారం
 మూలఫలపుష్పౌషధమఘమాంసతృణోదకావధ్యాని వశవశ్చ హింసాసంయోగే
 పురుషవశాకుమారీవేషాతశ్చనిత్యం ధూమిప్రీహియవాజ్ఞావ్యవ్వషణభద్రేననడు
 హశ్చైకే వినిమయస్తురసానాంరస్తేః పహూనాంచనలవణకృతాన్నయోస్తీలా
 నాం సమేనామేనతు పక్వస్యసంప్రత్యభే సర్వధాతువృత్తిరశక్తావహాద్యేణ
 తదప్యేకే ప్రాణసంశయఇతి ॥ టీ ॥ తస్యవైశ్యవృత్తైర్బ్రాహ్మణస్య అవణ్యమ
 విక్రేయంరక్తలక్ష్యాదివికృతం నిఃక్తం రజకాదిభౌతం తెవాససీ అవణ్యే అప
 ధ్యంవిషాది, పశవోగవాదయః తెచాప్యపణ్యాః హింసాసంయోగసానికాదౌషా
 హద్వృషభః, పురుషాదయోపి నిత్యం హింసాసంయోగాత్, అన్యత్రాపిరసానాం
 రస్తేరేవ వినిమయఃకర్తవ్యః ॥ తద్యథా, లైలంచత్వాస్మృతంగామ్యామితి అవణ
 స్య కృతాన్నస్యద సకేనచిద్వినిమయః కర్తవ్యః ॥ అ ॥ తిథానాంచధాన్యేర్యి
 నాన్యైర్యినిమయోనకర్తవ్యః, క్షుధితస్య సంప్రతీదానీమేవ బుభుక్షాయాం
 షమేనామేనపక్వస్యవినిమయః ప్రస్థతండులాదత్వా తావతాపక్వఃకదనో
 వినిమయః అశక్తౌ సర్వధాప్రతిషిద్ధానామపి విక్రయవినిమయాభ్యాం జీవా
 త్, సశూద్రకమణౌ తదపి ప్రాణసంశయేపకేషన్యంతే, శౌద్ధీయమపి క
 మండ్రుష్ణభక్షణాదికమిత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ తథాచవ్యాసః—శ్లో ॥ ధర్మాధణా

మమోక్షాణాం ప్రాగ్జాన్మంభిషేతవః । తాన్నిష్ఠుతాకింసహతంరక్షతాకింస
 రక్షితమితి ॥ ౧౫ ॥ శాతాతవః—నద్యఃపతతిమాంసేనలాక్షయాలవణేనచ । త్ర్య
 హేణశూద్రోభవతిద్రాక్షాణఃక్షీరవిక్రయా ॥ ఆమమాంచసురాసామలాక్షాల
 చణసర్పిషాం । విక్రయేచాప్యపణ్యానాం ద్విజశ్చాంహ్రాయణంచరేషితి ॥ ౧౬
 పరాశరః—షట్రుమణసహితావిప్రఃకృషికర్తృచకారయేదితి; హింసాప్రా
 యాంపరాధీనాం కృషింయత్సేనవజయేత్ । భూమిభూమిశయాంచేంద్రచహ
 ద్వికాష్టేరయోముఖైరితి మనువచనం స్వయంకృతాభిప్రాయమ్ ॥ ౧౭ ॥ తథా
 చగౌతమః—నూ ॥ కృషివాణిజ్యేన్వయంకృతేఇతి ॥ వా ॥ ౧౮ ॥ ననుబృహ
 స్పతిస్సవ్యయంకర్తృకాంకృషిమంగీచకార ॥ క్లా ॥ కుసీదంకృషివాణిజ్యంప్ర
 కుర్వీతాస్వయంకృతమ్ । అపత్కాలేస్వయంకుర్యాన్వైససాయజ్యతేద్విజఇతి
 ॥ బాఢం ॥ కారయితుమవ్యశక్తస్యతత్కర్తృత్వమాపత్కాలఇతి విశేషితత్వా
 త్, యుగాంతరేమకారయిత్వత్వమాపద్ధమః, కలౌకారయిత్వత్వముఖ్యధర్మః
 కర్తృత్వమాపద్ధమః, ప్రాధాన్యేనకలియుగధర్మప్రతిపాదనే ప్రవృత్తేన
 పరాశరణే, అతఃపరంగృహస్థస్య కర్మాచారంకలౌకీయగే । తంప్రవక్ష్యామి
 త్యుపక్రమ్యకృషికమణచకారయేదిత్యాచారత్వేనాభిధానాత్కారయిత్వత్వం
 ముఖ్యం, అపత్కాలే స్వయంకుర్యాదితిస్త్వతేః కర్తృత్వమాపద్ధమణఇతి మా
 ధవీయే ॥ ౧౯ ॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తు—క్లో ॥ ఫలోపలక్షామసామమనుష్యాపూ
 పవీరుభః । తిలౌదనరనక్షారదధిక్షీరంజలంఘృతం ॥ శస్త్రాసవంమఘాద్భిష్టంమధు
 లాక్షాదబహిషః । మృచ్ఛమౌపుష్పకుతపకేశతక్రవిషంక్షితిః ॥ ౨౦ ॥ టీ ॥
 కుతవః కంబళః, కేశః చమరీ ॥ క్లా । కౌశేయలైలవణమాంసైకశఫసీకాక్షా
 శాకాద్యోషధిపిణ్యాకపశుగంధాన్స్తథైవచ ॥ వైశ్యవృత్త్యాపిజీవసాన్విక్రీణీతక
 చాచన । ధర్తారథేవిక్రయంనేయాస్తిలాధాన్యేనతత్సమాః ॥ లాక్షాలవణమాం
 సాని పతనీయానివిక్రయే ॥ యవౌదధిచమద్యంచ హింసణాకరాణితు । కృ
 షిశ్శిల్పంభృతిర్విద్యాకుసీదంశకటంగిరిః ॥ సేవానూపౌధైక్షచర్యమాపత్తౌ జీవ
 నానితు ॥ వా ॥ అపత్తౌజీవనానితి విశేషణాదనాపద్యవస్థాయాం యస్య యా
 వృత్తిః ప్రతిషిద్ధా తస్యసావృత్తిరనేనాభ్యనుజ్ఞాయితే, యథా, అనాపదివైశ్య
 వృత్తిః స్వయంకృతాకృషిర్విప్రక్షత్రియమౌరభ్యనుజ్ఞాయితే, ఏవంశిల్పాదిరభ్య

నుజ్జాయతే, విద్యాభృతకాధ్యాపకత్వద్వారా కుసీదం వృద్ధ్యథం ద్రీష్నో వ్ర
యోగః, తత్సవ్యయంతృతమభ్యనుజ్జాయతే, శకటం ధాన్యాదివహనవ్యాసా గి
రిస్సగ్తేంద్రధనమూలాదిద్వా రేణ జీవనపాతుః, అనూవంప్రచురతృణవృక్షజ
అప్రాయప్రదేశః, ఏతాన్యావత్త్రాజీవనానీత్యథః || ౨౦ || అ || కృషౌ వర్జ
నీయాన్యోజనీయాంశ్చ బలీవర్దానాహక్లోకద్వయేనపరాశరః || శ్లో || క్షుధితం
తృప్తీతంత్రాంతం బలీవర్దంనయోజయేత్ | హేనాంగంవ్యాధితంక్లిబావృషంవిహృ
నవాహయేత్ || స్థిరాంగునీరుజందృప్తం సునదంషండపిజితమ్ | వాహయో
ద్విససన్యాథంపశ్చత్సన్నంనసమావరేషితి || స్నాపయేదిత్యథః || ౨౧ || హ
రితః—శ్లో || అష్టాగవంధర్మ్యహలంషడ్గవంజీవితాథినామ్ | చతుర్గవం సృ
శంసానాంద్విగవంబిహ్మఘాతినామ్ || ఖిలానాందమనంచైవవాహనంచనశస్య
తే | వృద్ధానాందుర్బలానాంచ పృజాపతినచాయథేతి || ౨౨ || అ || ప్రాణ్య
పఘాతదోషాపనయనాయ యథాశక్తిజపాదికంవిధత్తే || పరాశరః— శ్లో || జ
ప్యందేవార్చనంహోమం సావిధ్యాయంచైవమభ్యసేత్ | ఏకద్విత్రిచతుర్విప్రా
స్నాతకాన్భోజయేద్ద్విజఇతి || అ || పునః ప్రతీకారం వక్తుం కృషౌ పాపాధి
క్యం దర్శయతి సవన || శ్లో || బ్రాహ్మణశ్చైత్రాసింకుర్యాన్తహదోషమవాప్ను
యాత్ | సంతృణయత్సావం ! మత్స్యఘాతీసమాప్నుయాత్ || అయోముఖేన
కాపైన తదేకాపానలాంగళీ | పాశకోమత్స్యఘాతీచ వ్యాధశ్శాకునికస్తథా ||
అదాతాకషకశ్చైవ సర్వేతే సమభాగినఇతి || ౨౩ || అ || తత్ప్రతీకారమా
హసవన || శ్లో || వృక్షంభిత్వామహింభిత్వా హతావదకృమికీటకాః | కషకః
ఖలయజ్ఞేన సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే || రాజ్ఞేదత్వాచషడ్భాగం దేవానాంచైవ
వింశకం | విప్రాణాంత్రింశకంభాగం కృషీంకుర్యన్నదోషభాక్ || యోనదద్యా
ద్ద్విజాతిభ్యో రాశిమూలముపాగతః | సచారన్యచపాపిష్ఠోబ్రహ్మఘ్నం తంవిని
దిశశేదితి || ౨౪ || చంద్రికాయామ్—అదత్వాకషకోగహం యస్తు ధాన్యం
ప్రవేశమేత్ | దివ్యంవషకసహస్రంతు దురాత్మాకృషికారకః || మరుదేశే భవే
ద్వృక్షసృపుషఫలవజ్జితఇతి || వా || కషకస్యాంఖలయజ్ఞోనిత్యః కామ్య
ఇతివచనద్వయబలాదవగమ్యతే, అకరణే ప్రత్యవాయాత్తస్య నిత్యత్వం ఛేద
నాదిపాపనివర్తకత్వాత్కామ్యత్వం || ౨౫ || నారదః—శ్లో || ఆపత్సర్వపిహి

తస్మాను బ్రాహ్మణస్యనవాధుఃపమ్ । వాధుఃపం భూమిహత్యాగవతులాయాం
సమతాలయత్ । అతిష్ఠ మ్భూమిహతోట్యం వాధుఃపిస్సమకంపతేతి ॥౨౭॥
అశ్రమనుః—అశీతిభాగంగృహ్ణీయాన్తాసా ద్వాధుఃపికస్తథా । జీవదేతేనరా
జన్యస్స ర్వేవాప్యనయంగతాఇతి ॥ ౪౮ ॥ అనయమాపదం ॥ ౨౯ ॥ యాజ్ఞవల్క్యుః
—క్లౌ ॥ అశీతిభాగోవృద్ధిసాన్యన్తాసిమాసిసబంధకే । వణక్రమాచ్చతద్విత్రి
చతుఃపంచకమన్యధేతి ॥ ౪౯ ॥ అన్యథా అబంధకే ॥ ౫౦ ॥ పరాశరః—క్లౌ ॥
స్వయంకృష్టైతథాక్షేత్రి ధాన్యైశ్చ స్వయమాజ్ఞలైః । నిర్వపేత్పంచయజ్ఞాం
శ్చ కృతుదీక్షాంచకారయేదితి ॥ ౫౧ ॥ బోధాయనః—వెడఃకృషివినిశాయకృ
షీర్వదవినిశీనిశక్తిమానుభయంకుర్యాదశక్తస్తుకృషింత్యజేదితి ॥ ఇత్యాపదవృత్తిః

అథ క్షత్రియధర్మాః

౧ ॥ తత్రమనుః—క్లౌ ॥ త్రయోధర్మానివతంతే బ్రాహ్మణాల్క్షత్రియంప్ర
తి । అధ్యాపనంయాజనంచ తృతీయశ్చప్రతిగ్రహః ॥ వైశ్యంప్రతితద్వైవైతేనవర్త
రస్సితిస్థితిరితి ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞవల్క్యుః—ప్రధానంక్షత్రియేకమప్రజానాంపరి
పాలనమ్ । కుసీదకృషివాణిజ్యంపాశుపాట్యంవిశేష్స్సృతమితి ॥ ౩ ॥ అభిషేకాదిగు
ణయుక్త్య్రాజ్ఞో విశేషధర్మానాహసవ ॥ ౪ ॥ మహాత్మాహుహ్మలలక్షః
కృతజ్ఞోవృద్ధసేవకః । వినీతస్సప్తసంపన్నః కులీనస్సత్యవాక్కుచి ॥ అదీర్ఘ
సూత్రస్త్మృతిమానక్షుద్రోపరుషస్తథా । ధార్మికోఽవ్యసనశ్చేచప్రాజ్ఞ
శ్శూరోరహస్యవిత్ ॥ స్వరంభగోప్తానీష్టికార్యుండండుసీత్యాంతథైవచ । వినీత
స్తవధవారాయాం త్రయ్యాంచైవనరాధిపః ॥ బ్రాహ్మణమక్షమిస్మిద్ధేషవిజం
హఃకోధవారిషు । స్యాద్బ్రాహ్మణభృత్యవగౌఘపగజాసుచయథాపితా ॥ పుణ్యా
త్పాద్యాగమాదత్తై న్యాయేనపరిపాలయత్ । సర్వదానాధికంయస్తాత్ప్రజానాం
పరిపాలనం ॥ రోగతస్కరదుర్వృత్తమహాసాహసికాదిభిః । వీడ్యమానాఃప్రజా
రక్షేత్కాయస్తేశ్చవిశేషతః ॥ సాధూంత్యద్దానయేద్బ్రాహ్మణవిపరీతాంస్తుఘాతయే
త్ । ఉత్కౌచజీవినోహ్యథాహీనాకృత్వావివాసయేత్ ॥ సద్దానమానసత్కా
రైశ్శ్రేత్రియాన్వాసయేత్సదా । అన్యాయేనపురోరాష్ట్రాశ్శ్రీవోశం యోభి
వధయేత్ ॥ సాచిరాద్విగతశ్క్రీకోనాశమేతినబంధవః । ప్రజాపీడనసంతా
పనముద్భూతోహంతాశః ॥ రాజ్ఞశ్క్రియంతులంప్రాణాన్నాదద్ధాన్వ వినివర్త

కం వైద్యనాశదీక్షితీయే-స్మృతిముక్తాశలే-ధర్మశాస్త్రే 9

తె 1 ఉపాయాసామదానంచభేదోదండస్తదైవచ॥ సమ్యక్ప్రియకృత్సద్వైయ
తఁడస్తవగతికాగతిః । సంధించవిగ్రహంయాసమాసచంసశ్రయంతథా॥ దైవ
ధీభావంగుణానెతాన్యథావత్పరికల్పయేదితి ॥ టీ ॥ సంధిర్వ్యవస్థాకరణం, విగ్ర
హోపకారః, యాసం పరం ప్రతియాత్రా, ఆసనము పెత్తా, సంశ్రయో బలవ
దాశ్రయణం, స్వబలస్యత ద్విధాకరణం దైవధీభావః ॥ 3 ॥ మనుః—క్షా ॥ కృ
తం లైతామ్యగంచేవ దాస్యపరంకలిరేవచ । రాజ్ఞోవృత్తానిసర్వాణిరాజాహియ
గముచ్యతే ॥ కలిః ప్రసుప్తాభవతి సజాగ్రద్ధావపరంయగమ్ । కర్మస్వభ్యుది
తస్తే త్రైవిచారస్తుకృతంయగమ్ ॥ ఇంద్రస్యార్కస్యవాతస్య యమస్య వరుణ
స్యచ । చంద్రస్యాగ్నేఃపృథివ్యాశ్చ లైజావృత్తస్తవశ్చ రత్ ॥ వాషిః కాంశ్చతు
రొమాసాన్యథేంద్రోభిప్రవవతి । తథాభవశ్చేత్సంరాష్ట్రం కామేరింద్ర
వ్రతంచరత్ ॥ అష్టామాసాన్యథాదిత్యస్తాయంహరతిరశ్మిభిః । తథాహరేత్క
రంరాష్ట్రాత్సవ్యగర్కవ్రతంహితత్ ॥ ప్రవిశ్యసర్వభూతానియథాచరతి మారు
తః । తథాచారైః ప్రవేష్టవ్యం వ్రతమేతద్ధిమారుతమ్ ॥ యథాయమః పియద్యే
ష్యో ప్రాప్తైకాలినియచ్ఛతి । తథారాజ్ఞానియంతవ్యాసైర్వేతద్ధియమవ్రతం ॥
వరుణేనయథాపాశైర్బధ్యతేవారుణైర్నరః । తథాపాపాన్నిగృహ్ణీయాదవ్యతమే
తద్ధివారుణమ్ ॥ పరిపూణంయథాచంద్రం దృష్ట్యావహ్యం నిమానవాః । త
థా ప్రకృతయోన్మీకనచంద్రవ్రతికొనృపః ॥ ప్రతాపయక్తస్తేజస్వీనిత్యం
స్యాత్సావకర్మసు । దుష్టసామంతహి సశ్చతదాగ్నేయవ్రతం స్మృతం ॥ య
థాసర్వాణిభూతానిధరాధారయతేసమం । తథాసర్వాణిభూతాని విభృతఃపా
ధిః శత్రవతం ॥ ఏతైరుపాయైరన్యైశ్చయక్తోనిత్యమతంద్రితః । సేనానాజా
నిగృహ్ణీయాత్సర్వాష్ట్రైః పరవీవవా ॥ పరామప్యావదం ప్రాప్తౌ బ్రాహ్మణాన్న
ప్రకోపయేత్ । తెష్యానంకుపితాహన్యస్సద్యస్సబలవాహనం ॥ యానమా
శ్చిత్త్యతిష్ఠంతి దేవాలోకాశ్చ సర్వదా । బ్రహ్మచైవధనంయేషాంకౌహింస్యాత్తా
జిజీవిషుః ॥ అవిద్యాన్తేచ్చవవిద్యాన్తేచ్ఛబ్రాహ్మణోదైవతంమహత్ । ప్రణీత
శ్చాప్రణీతశ్చయథాగ్నిదైవతంమహత్ ॥ ఏవంయద్యవ్యనిష్టేమవతేతే సర్వ
కర్మసు । బ్రాహ్మణస్సర్వథాపూజ్యః పరమందైవతంహిసః ॥ యదధీతే యద్యజ
తేయద్దదాతియదర్చతి । తస్యషడ్భాగభాగ్రాజాసమ్యగ్భవతిరక్షణత్ ॥ అర

క్షితారంరాజానంబలిషడ్బాగహారిణం । తమాహుస్సర్వలొకస్యనమగ్రమలహా
 రకమితి ॥ ౪ ॥ బోధాయనః—నవిషంవిషమిత్యాహుర్బ్రహ్మసప్తం విషముచ్య
 తె । విషమేకాకినంహంతి బ్రహ్మసప్తంపుత్రపౌత్రకమితి ॥ ౫ ॥ సూ ॥ తస్మా
 ద్రాజాబ్రాహ్మణసన్వినాదదీత పరమంప్యేతద్విషంయద్బ్రాహ్మణసప్తమితి
 సంస్కృతాధురంధరంపురోహితం వృణుయాత్తస్యశాసనైవతేత సంగ్రామే నని
 వతేతేతిచ ॥ ౬ ॥ శాతమః—సూ ॥ రక్షణంసర్వభూతానాం న్యాయ్య దండ
 తస్యవిభృయాద్బ్రాహ్మణాంచోత్త్రీయాననిరుత్సాహంశ్చాబ్రాహ్మణానాకరాం
 శ్చోపమకుర్వాణాంశ్చయోగశ్చవిజయేభయే విశేషేణచర్యాచరణధనుర్భావ్యంసం
 గ్రామే సంస్థానమనివృత్తిశ్చ నదోయాహింసాయామాహువస్యత్ర వ్యశ్వసాకు
 ధ్యాయుధకృతాంజలిప్రకీణకేశపరాక్షుభౌపవిష్టస్థల వృక్షారూఢ దూతగౌ
 బ్రాహ్మణవాదిభ్యఃఇతి ॥ ౭ ॥ సగర్వరక్షణం శాస్త్రావిరుద్ధోతండ్రోరాక్షోధర్మః,
 అధీశవేదాఃబ్రాహ్మణానన్నాదిదానైనవిభృయాత్, జీవనార్థముత్సాహంకర్తు
 మసమర్థాః అబ్రాహ్మణానపివిభృయాత్, ఉపకుర్వాణానధీయానాబ్రహ్మ
 చారిణశ్చవిభృయాత్, యేపూర్వేదకర్తాఃకరాబ్రాహ్మణాదిభ్యస్తాంశ్చయథా
 పూర్వంవిభృయాత్, యోగఉపాయః, జయేపరాభిధవనిమిత్రైభయేనతి విశేషేణ
 యోగఃకార్యః, యద్ధే అవస్థానమపలాయనం, చర్యాచరణం రథహస్తాదికం
 చ ఆరూఢోధనుర్బాణాదిహస్తశ్చరత్; యద్ధే శత్రుశాంహింసాయాంనదో
 షః, న్యశ్వేతివిశబ్ధస్త్రిభిస్సంబధ్యతే, వ్యశ్వోవిసాఃశివ్యాంయథశ్చైతి, స్థల
 మున్నతప్రదేశః, దూతావార్తాహరః, శారస్త్రిబ్రాహ్మణోస్తీతియేవదంతి తె
 గౌబ్రాహ్మణవాదినః ఏతేభ్యోన్యత్రహింసాయాంనదోషఃఏషమతుదోషఇత్య
 థః, సపివ ॥ సూ ॥ నిధ్యభగమోరాజధనం నబ్రాహ్మణస్యాభిరూపస్య రా
 జా సర్వస్యేచ్చై బ్రాహ్మణవజ్రమితి ॥ ౮ ॥ వ్యాసః—శ్లో ॥ నవిషంవిషమి
 త్యాహుర్బ్రహ్మసప్తంవిషముచ్యతే । యేనస్వంచాపియత్నైనసదానాపహరేత్తత
 ఇతి ॥ ౯ ॥ ఆపస్తంబః—సూ ॥ త్నైమకృద్రాజాయన్యవిషయేగ్రామేఽరణ్య
 వా తనూరభయం నవిద్యతే భృత్యానామనుపరోధేనత్నేత్రంవిత్తంచదదద్బ్రా
 హ్మణేభ్యో యథార్హమనంతా లోకాజయతి బ్రాహ్మణాన్వన్యపజగీషమా
 షోధాజా యోహన్యతే తమాహురాత్తయూపోయజ్ఞానంతదక్షిణ ఇత్యేతేనా

నేయే సూరావ్యాఖ్యాతాః, ప్రయోజనే యుధ్యమానాస్తమత్యజోగ్రామేషు
 సగరేషుచేతి ॥ ౬ ॥ బ్రాహ్మణసాన్నిహితోరాదిభిరపహ్మతాని అపజగీషమాణో
 బ్రాహ్మణైభ్యో దానాయతానపజిత్య గృహీతుమిచ్ఛన్యోరాజా యద్దే చో
 రైర్వాస్యతే తమాత్మయాపాయజ్ఞోఘతదక్షిణఇత్యాహుధామజ్ఞాః, ఏతేనబ్రా
 హ్మణద్రవ్యప్రత్యాసయనాథం యుధ్యమానాస్తమత్యజోనేయే సూరావ్యాఖ్యా
 తారః ఆత్మయాపాలనంతదక్షిణాయజ్ఞాఇతి ॥ ౯ ॥ మనుః—శ్లో ॥ మ్రియమా
 ణాప్యాదదీత సరాజాశ్చోత్రియాత్కరమ్ । సచక్షుభాచనంసీదేచ్ఛన్తిత్రి
 యోవిషయేషన్ ॥ మోహాద్రాజాన్వయం రాష్ట్రం యోకర్మయత్యనపేక్షయా
 సోచిరాద్భ్యుత్థతేరాజ్యాజ్ఞేవితాచ్చసబంధవఇతి ॥ ౧౦ ॥ పరాశరః—అవ్ర
 తాహ్యసద్ధియానాయత్తభైక్షుచరాద్విజాః । తంగ్రామం దండయేద్రాజా
 చారభక్తప్రదాహిసః ॥ క్షత్రియోహిప్రజారక్షంశ్చస్త్రపాణిః ప్రదండవాన్ ॥
 విజిత్యపరస్తేనాన్నిక్షితింధర్తృణపాలయన్ ॥ పుష్పంపుష్పంవిచినుయాన్మూ
 లచ్ఛేదంసకారయేత్ ॥ మాలాకారఇవారామేనయథాంగారకారకః దాన్వవిమో
 వురుషోలోకే సూర్యమండలభేదినా ॥ పరివ్రాజ్యోగయక్తశ్చరణేచాభిము
 ఖాహతః । యత్రయత్రహతశ్శూర్మశ్శత్రుభిఃపరివెప్తితః ॥ అక్షయ్యాన్లభ
 తెతాకాన్యదీక్షీంసభాషతే । యస్తభగేషుమస్తేనేషామవిద్రవత్సుసమంతతః ॥
 పరిత్రాతాయదాగచ్ఛత్సత్రుకృతుఫలంభేత్ ॥ యస్యచ్ఛేదక్షతఃకాత్యం శర
 ముద్గరయష్టిభిః ॥ యేకన్యాస్తుతంపీరంహరంతిరమయంతిచ ॥ దేహంగనాసమా
 నాణి సూరమాయోధనేహతమ్ ॥ త్వరమాణాఃప్రభావంతి మమభర్తా మమేతి
 చ । యంయజ్ఞసంమైస్త్రససాచవిప్రాస్సవ్యగైషోవాత్రయైదైవయాతి ॥
 క్షణేనయాంత్యేవహితత్రపీరాః ప్రాణాన్సుయద్దేనపరిత్యజంతః ॥ లలాటదే
 శేరుధిరంగ్రావద్యద్యస్యాహవేచప్రవిశేచ్ఛవక్త్రమ్ ॥ తత్సామపానేసకిలాన్యతు
 ల్యంసంగ్రామయజ్ఞేవిధివచ్చదృష్టమితి ॥ ౧౧ ॥ విష్ణుపురాణే—దుష్టానాంశా
 సనాదాజా శిష్టానాంపరిపాలనాల్ । ప్రాప్నోత్యభీష్పితాలోకాన్వణా
 సంస్థాకరోన్మవఇతి ॥

————— ఇతిక్షత్రియధర్మాః —————

————— అథవైశ్యధర్మాః —————

౧ ॥ తత్రమనుః—శ్లో ॥ పశూనాంరక్షణం దానమిజ్యాన్యయనమేవచ । వ

నికృతంకుసీదంచ వైశ్యస్యకృషిమేవచేతి || టీ || వణిక్పథం వాణిజ్యాథాన్ధల
జలయాత్రా, కుసీదు వాధుఃపస్య, అకల్బయదిత్యనువతఃలే || ౨ || హా
రీతః—క్లో || గౌరత్యాంకృషివాణిజ్యేక్షర్యాద్వైశ్యో యథావిధి || దానం దే
యంయథాశక్తిబ్రాహ్మణానాంచభోజనమితి || ౩ || వరాశః—లాభకమతథార
త్నంగవాచపరిపాలనమ్ | కృషికమచవాణిజ్యంవైశ్యవృత్తిరుదాహృతేతి || ౪ ||
మమః—వైశ్యస్తుత్యతనుస్కారః కృత్వాదారపరిగ్రహమ్ | వార్తాయానిత్య
యక్రస్సాత్మసూనాంచైవరక్షణే || మణిముక్తాప్రవాళానాం లోహానాంతాం
తవస్యచ | గంధానాంచరసానాంచ విద్యాదధుఃబలాబలమ్ || బీజానామప్తి
విచ్ఛస్యాత్ కైత్రీబీజగుణస్యచ | మానయోగాంశ్చజానీయాత్తులాయోగాంశ్చ
సర్వశః || సారాసారంచధాన్దానాందేశానాంచగుణగుణమ్ || లాభాలాభౌచ
వణ్యానాంపశూనాంచవివధానమ్ | భూతానాంచభృతింవిద్యామ్యామాశ్చవివి
ధాన్మణామ్ || ద్రవ్యాణాంస్థానయోగంచక్రయంవిక్రయమేవచ || ధర్మైశ్చచక్రవ్య
వృద్ధావాత్మైవద్యత్తముత్తమం | దద్యాచ్ఛసర్వజంతూనాందానమేవపయిత్తు
త ఇతి ||

—ఇతి వైశ్యధర్మః—

—అథశూద్రధర్మః—

తత్రపరాశరః — క్లో || శూద్రస్యద్విజశుశ్రాపాపరమోధర్మఃఉచ్యతే || అ
న్యథాకుదులైకించిత్రద్భవేత్తస్యనిష్ఫలమితి || ౧ || అ || ద్విజశుశ్రావయాజీ
వనాలాభేసవీవాహ || క్లో || లవణంమధులైలంచదధితక్రిష్ణుతంవయః | నదు
ప్యేచ్ఛూద్రజాతీనాంకుర్యాన్సర్వేషువిక్రయమితి || ౨ || టీ || సర్వేషులవణా
దిషువిక్రయంకుర్యాత్ || అ || ఆపద్యపివజ్ఞ్యాన్యాహనపివ || క్లో || శ్రీణన్తద్య
మాంసానిహ్యథక్ష్యస్యచభక్షణం | అగమ్యాగమనంకుర్వన్ శూద్రఃపతతితత్క్ష
ణాత్ || ౩ || కపిలాక్షీరపానెనబ్రాహ్మణీగమనెనచ | పేదాక్షరవిచారేణ శూద్ర
శ్చండాలతాంవ్రజేత్ || ౪ || వికర్తకుర్వతేశూద్రాద్విజశుశ్రావయోజ్ఞితాః | భ
వంత్యల్పాయుషస్తేవై నిరయంయాంత్యసంశయమితి || ౫ || మనుః || శుశ్రావస్తేవతుశూ
ద్రస్య ధర్మోనైశ్చేయసఃపరః | శుచిరుత్కృష్టశుశ్రావోమృదువాగనమాంకృతః ||
౬ || బ్రాహ్మణోపాశ్రయోనిత్యముత్కృష్టాం జాతిమశ్నుతే | ఆశక్తువంస్తు శు
శ్రాపాంశూద్రఃకర్తుంద్విజన్తనామ్ || ౭ || పుత్రదారాత్యయంప్రాప్తాజీవత్యా

రుకకర్తభిః । యోకర్తభిస్సుచరితైశ్శుశ్రూష్యంలేద్యైకాతయః ॥ ౮ ॥ తాని కా
 రుకకర్తాః శిల్పవివిధానిచ । శూద్రస్సవృత్తిచూకాంక్షక్షత్రేమారాధయే
 దిహ ॥ ౯ ॥ ధనిసంవాప్యపారాధ్యవైశ్యంశూద్రోజీవీషెత్ । స్వగౌర్థము
 భయాభంవా బ్రాహ్మణానెవధారయెత్ ॥ ౧౦ ॥ జాతబ్రాహ్మణకృత్యస్య శూద్ర
 స్యకృతకృత్యతా । విప్రసేవైవశూద్రస్య విశిష్టంకర్తకీర్త్యతే ॥ ౧౧ ॥ యదతో
 స్యద్విరుదతేతద్భవత్యస్సనిష్ఫలం । నశూద్రేపాతకం కించిన్నచసంస్కారమర్హ
 తి ॥ ౧౨ ॥ నాన్యోధికారోధర్తైస్తేనాధమాత్ప్రతిషేధనం । ధర్తైష్శవస్తుధర్మ
 జ్ఞాన్సతాంవృత్తమనుష్ఠితాః ॥ ౧౩ ॥ మంత్రవజ్రాంనదువ్యంతిప్రశంసాం ప్రాక్షు
 వంతిచ । యథాయథాహిసదృప్తమాతిష్ఠత్యనసూయకః ॥ ౧౪ ॥ తథాతథేమ
 చాముంచ లూకంప్రాప్నోత్యనిందితం । శక్తేనాపిహిశూద్రేణకార్యోధనసం
 చయః ॥ ౧౫ ॥ శూద్రాహిధనమాసాద్యబ్రాహ్మణానేవదాధతే । ఉచ్ఛిష్టమన్నం
 తాతవ్యం జీర్ణానివసనానిచ ॥ ౧౬ ॥ పులాకాశ్చేచధాన్యనాం జీర్ణాశ్చై
 వపరిచ్ఛదాగతి ॥ ౧౭ ॥ ఉచ్ఛిష్టం భోజనపాత్రై భుక్తశిష్టం, ఏతద్దాసవిషయం
 ॥ ౧౮ ॥ గృహస్థశూద్రవిషయేసపివాహా ॥ క్షో ॥ గృహస్థాయతుదాతవ్యమనుచ్ఛి
 ష్టందినేదినగతి ॥ ౧౯ ॥ దేవలః—సూ ॥ నాబ్రాహ్మణాయోచ్ఛిష్టంప్రయచ్ఛేది
 తి ॥ ౨౦ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ఏతదదాసవిషయం గృహస్థశూద్రవిషయమిత్యన్యే ॥ తథాచ
 వ్యాఘ్రః—క్షో ॥ ఉచ్ఛిష్టమన్నం దాతవ్యంశూద్రాయాగృహమేధినే । గృహ
 స్థాయతుదాతవ్యమనుచ్ఛిష్టందినేదినగతి ॥ దేవలః—సూ ॥ శూద్రోధర్మో ద్వ
 జాతిశుశ్రూషాపాపవజ్రం కత్త్రాదిపాపణం కర్షణం పశుపాలనం భ రో
 ద్వహనం పణ్యవ్యవహారశ్చిత్రకమన్మత్తగీతపీణామృదంగవాదనానీతి ॥ ౨౧ ॥
 యాజ్ఞవల్క్యః—క్షో ॥ శూద్రస్యద్విజశుశ్రూషాతయాఽజీవన్వణిగ్భవేత్ । శి
 తైష్రావవివిధైజీవైద్విజాతిహితమాచరత్ ॥ ౨౨ ॥ భార్యారతిశ్శుచిర్భృత్యభ
 తాశ్చార్థక్రియారతః । నమస్కారేణమంత్రేణపంచయజ్ఞాన్నహంపయేదితి ॥
 ౨౩ ॥ గౌతమః—సూ ॥ శూద్ర శ్చతుర్థోవణఏకజాతిస్తస్యాపి సత్యమ
 క్రోధశ్శౌచమాచమనాభే పాణిపాదప్రక్షాళనమేవైకే శ్రాద్ధకర్తృభృత్యభర
 ãం స్వదారవృత్తిః పరిచర్యాచాత్తరేషాం తెభ్యోవృత్తింవిప్పేత జీర్ణాన్య
 పాసచ్ఛత్రీవానః కూర్చాన్యచ్ఛిష్టాశనం శిల్పవృత్తిశ్చ యంచార్యమాశ్రయేత

భతఃవ్యస్తేనక్షీణోపి తేనచా తరతస్తదథోఽస్యనిచయస్సాస్విదనుజ్ఞాతాస్య న
మస్కారోమంత్రః పాకయజ్ఞేః సప్తయంయజేదిత్యేకఇతి ॥ టీ ॥ ఏకజాతిః ఉప
నయనమితరేషాం ద్వితీయంజన్త తస్యతన్నాస్తి ॥ ౨౨ ॥ ప్రాకనైఃశుగ్రహ్య
కాఽఽహ ॥ సూ ॥ శూద్రస్యాపి నిషేకపుగ్ంసువనసీమంతాన్నయనజాతకర్త
నామకరణోపనిష్కామణాన్నప్రాశనచాళాన్యమంత్రకాణి యథాకాలము
పదిష్టానీతి ॥ వా ॥ ఆచమనస్థానే పాణిపాద ప్రక్షాళనమేవ భవతి నాన్యఆచ
మనకల్పఇత్యేకే ॥ ౨౩ ॥ మనుస్తు—సకృదంబుపానమిచ్ఛతిస్త్రీశూద్రోపిసకృ
తకృదితి ॥ ౨౪ ॥ అ ॥ నిత్యస్నానవిషయేవ్యుశనాహ ॥ సూ ॥ సచ్ఛూద్రః
స్నాయాదసచ్ఛూద్రః పాణిపాదౌ ప్రక్షాళయేచ్ఛాన్యధికమామావాస్య
దావామశ్రాద్ధం మంత్రవజంకతఃప్యం. స్వదారవృత్తిరేవాన్యభవతి నా
శ్రమాంతరేషు ప్రాప్తిరితి, కూర్బం బ్రహ్మదిక్షణాఽన్యపయతాన్యపాన
దాదీని పరిచరతేదాసాయ దేయాని, యమసౌపూర్వమాశ్రితఃకమాణ్యకరో
త్, క్షీణోనమథోఽపి తేనాసౌ భతఃవ్యస్తేనచశూద్రేణోత్తరవృత్తిక్షీణోభర్త
వ్యస్తదథఃఉత్తరబౌషణాథః అన్యశూద్రస్యనిచయస్సాస్విత్, అన్య వైశ్వదే
వాదిషు తద్దైవతాపదం చతుర్థ్యంతం మసాధ్యాత్వా నమోనమఇత్యేవయా
వోమంత్రానుజ్ఞాతాధర్తజ్ఞేరితి ॥ ౨౫ ॥ అపరఆహ ॥ శ్లో ॥ దేవతాభ్యఃపితృ
భ్యశ్చమహాయోగిభ్యఏవచ । నమస్సన్విధాయైస్సాహాయైనిత్యమేవనమోనమఇతి॥
టీ ॥ అయంమంత్రానమస్కారశబ్దేనవివక్షితః, సపితృభ్యమ కమానుభవతీతి
పర్వగుణకేషు గాఢ్యేషు పాకయజ్ఞశబ్దః ప్రసిద్ధః ॥ యథాహంపస్తంబః—
సూ ॥ లౌకికానాంపాకయజ్ఞశబ్దఇతి ॥ టీ ॥ త్రైపాకయజ్ఞేఃసప్తయంశూద్రోపి
యజేతేత్యథః ॥ ౨౬ ॥ నవీవ ॥ సూ ॥ అశూద్రాణామదుష్టకమాణాముపా
యసంవేదాధ్యయనమగ్నాధేయం ఫలవంతిచకర్తాణి శుశ్రూషా శూద్రస్యేత
రేషాంవణానాం పూర్వస్మిన్నుపర్వస్మిన్వణేనిశ్రేయసంభూయితి ॥ ౨౭ ॥
మనుః—శ్లో ॥ యేనాంగేనావరోవణోఽబ్రాహ్మణస్యావరాధ్నుయాత్ । త
దంగంతస్యచ్చైత్రవ్యం తన్దనోరనుశాసనం ॥ సశూద్రాయ మతిందద్యాన్నో
చ్చిష్టంనహవిష్కృతం । నచాస్యపదిశేధమంనచాన్యవ్రతమాదిశేత్ ॥ యస్త
న్యధమమాచప్తేయోస్తేవాదిశతివ్రతం । సాసంవృతంనామతమస్తేనైవ సహ

గచ్ఛతీతి || ౨౯ || వా || ఉచ్ఛిష్టంభక్షితశేషం; హవిష్క్రుతంపురోడాశాది,
 సశూద్రాయమతిందవ్యాత్, సచాస్యోపదిశేద్ధర్మమిత్యాదినిషేధశ్శూద్రానుప
 యోగివైదికాగ్నిహోత్రాదిధర్మజ్ఞానవిషయః. శ్రావయేచ్ఛతురోవర్ణాకృ
 త్వాప్రాప్తాణమగ్రతఃకీతిహానపురాణాదిశ్రవణస్య బ్రాహ్మణముఖేన శూద్ర
 స్యాపి విహితత్వాత్, కించ స్మత్పుత్రై శూద్రాణామప్యవదేశే వృతిషేధా
 భావోవాచ్యః, అన్యథా శూద్రశ్చతుర్థోవర్ణామికజాతిస్తస్యాపి సత్యమక్రో
 ధశ్చోచనూచననాథే పాణిపాదప్రక్షాళనమేవైకే, శ్రాద్ధకర్తృభృత్యభరణంన్వే
 దారవృత్తిః పరిచర్యాచోత్తరేషామిత్యాదిగౌతమాదిధర్మోక్తానాం స్మత్పుత్రా
 తోవామశ్రాద్ధాదీనాం చోపదేశాధావేతద్విషయ తాదృశధర్మాణామననుష్ఠా
 నాత్తద్వచనానామననుష్ఠానలక్షణమేవ || ౩౦ || గౌతమః—నూ || శూద్రోద్వి
 జాతినతిసంధాయాభిహత్యచవాగ్దండపారుష్యాభ్యవంగం మోచ్యోయేనోపహ
 న్యాదాద్యస్త్ర్యభిగమనే లింగోద్ధారసన్వహరణంచ గొప్తాచెద్వధోధిశోభహ
 స్యవేదముపశ్యన్వితస్త్రపుజతుభ్యాంకౌత్రిప్రతిపూరణముదాహరణ జహ్వచ్ఛే
 దో ధారణ శరీరచ్ఛేదఆననశయనవాక్పథిషు సమప్రేవుదండ్యైతి || ౩౧ ||
 వాచాపరుషయాభిసంధాయనిర్భత్యే దండపారుష్యేణాభిహత్యదండేనపరు
 ష తాడయిత్వా స్థితశ్శూక్రాయేనాంగేనాపరాధ్నుయాత్తదంగం మోచ్యః వి
 యోజనీయః, వాచానిర్భత్యేన జహ్వచ్ఛేద్యా, భుజాదినాతాడనే హస్తశ్చే
 ద్యః, ఆర్యాస్త్రేవర్ణికాః తేషాంస్త్రీయశ్శూద్రోయద్యభిగచ్ఛేత్తదా తస్య
 లింగోద్ధారణంకర్తవ్యం, సర్వస్వహరణంచ, సశూద్రస్తాసాంగోప్తారక్షితాయది
 భవతి తదావధిః ప్రమాపణమధికోదండః, అథచేతివాక్యాలంకారే, అన్యశూ
 ద్రస్యవేదముపశ్యన్వితః ఉపసృత్య బుద్ధిపూర్వంగృహ్ణాతః కౌత్రి జతునా త్రిపు
 ణాచద్రపీకృతేన ప్రతిపూరయితవ్యే, ఉదాహరణ వేదాక్షరోచ్చారణ తస్య జ
 హ్వచ్ఛేద్యా, హృదయేనావధారణ పరశాన్వదినా శరీరంచ్ఛేద్యం, శూద్రశ్చే
 దాసనాదిమ ద్విజాతిభిస్సామ్యంప్రేష్యతి సతు స్యగ్భావం తతోసా దండ్యః ||
 ౩౧ || ౨ || దండశ్చాపస్తంబేనదర్శితః || నూ || వాచిపథిశయ్యామాసనేస
 మీభవతోదండస్తాడనమితి || ౩౨ || ౨ || వృత్త్యథం శూద్రం సేవమానస్య
 బ్రాహ్మణస్య నిష్క్రొతిమాహాపస్తంబః—క్లౌ || యదేకరాత్రేణకరోతిపావంశ్య

ష్టంవణంబ్రాహ్మణస్సేనమానః । చతుర్థకాలఉదకాభ్యుపాయాత్రిభిర్వక్షై
స్తదపహంతిపాపమితి ॥ ౩౩ ॥ పరాశరః—శూద్రాన్నంశూద్రసంపర్కం శూ
ద్రేణచసహసనమ్ । శూద్రాజ్ఞానాగమశ్చాపిజన్మలంతమపిపాతయేదితి ॥ ౩౪ ॥
నారదః—శూద్రాణాంమాసికంకార్యంవపనంస్వామ్యవర్తినామ్ । వైశ్యవచ్చ
చకల్పశ్చ ద్విజౌచ్చిష్టంతుభోజనమితి ॥ ౪౦ ॥ —ఇతిశూద్రధర్మాః—

—అథ బ్రాహ్మణానాం శ్రేష్ఠ్యమ్—

తత్రావస్తంబః—సూ ॥ చత్వరోవర్ణాబ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రా
స్తేషాం పూర్వంపూర్వోజన్మతశ్చైయానితి ॥ ౧ ॥ మనుః—శ్లో ॥ ఉత్తమంబ్రా
హ్మణాస్తేష్టాద్భిర్బ్రాహ్మణైర్విధాతౌత్ । సర్వస్తేవాస్యసగ్ధ్యధర్మతాబ్రా
హ్మణఃప్రభుః ॥ తంహిన్వయంధూన్సాన్సద్వదాన్సాన్తపస్తప్తాద్విత్సృజత్ । హ
వ్యకవ్యాభివాహ్నీయసర్వసాన్సచగుప్తయే ॥ యస్యాస్యేనసదాత్మంతిహవ్యా
నిత్రిదివోకనః । కవ్యానిచైవపితరః కింభూతమధికంతతః ॥ ఉత్పత్తిరేవ విప్ర
స్య మూర్తిర్ధర్మస్యశాశ్వతీసహధర్మాథముత్పన్నోబ్రహ్మభూయాయకల్పతే ॥
బ్రాహ్మణోబామమానోహిపృథివ్యామధిబామతే । ఈశ్వరస్సర్వభూతానాంధ
ర్మకొశస్యగుప్తయే ॥ సర్వంస్వం బ్రాహ్మణస్యేదంయత్క్రిందిబ్జగతమ్ । శ్రే
ష్ఠైనాభిజనేనెదం సర్వంబ్రాహ్మణోర్హతి ॥ స్వమేవబ్రాహ్మణోభుక్తైస్సం
వస్తేన్వందవతిచ । ఆనృశంస్యాద్బ్రాహ్మణస్సభుంజతేహీతరేజనా ఇతి ॥ వా ॥
ఇతిస్తుతిఃస్తేయాదిమపతనదండప్రాయశ్చిత్తాపదేశాత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః —
౧ ॥ శ్లో ॥ తపస్తప్తాన్సృజద్భిర్హ్యు బ్రాహ్మణాన్వేదగుప్తయే । తృప్త్యథం
పితృదేవానాం ధర్మసంరక్షణాయచెతి ॥ ౩ ॥ శాతాతపః—జన్మనైవ మహాభా
గోబ్రాహ్మణోనామజాయతే । మాతాసానర్వభూతానాం వర్ణశ్రేష్ఠ్యపితా గు
రుః ॥ నాస్తేషాంపూజనీయోన్యస్త్రిమలోకేమకశ్చన । వేదవిద్యావిశేషేణ
పూజయంతజపసంపరమ్ ॥ అన్యోన్యగురవోవిప్రా అన్యోన్యాతిథయస్తస్మితాః ।
అన్యోన్యముపకూర్వాణాస్తారయంతితరంతిచ ॥ యోహియాం దేవతామిష్టామారా
ధయితుమీహతే । సర్వోపాయప్రయత్నేనసంతోషయతిసద్విజాన్ ॥ దేవతాది
వ్యభూతేషు కష్టచిత్కాచిత్ప్రతిష్ఠితా । బ్రాహ్మణోదేవతాస్సర్వాస్తస్మాత్సంపూజ
యత్సదేతి ॥ ౪ ॥ శుశిరసి—బ్రాహ్మణోవైసర్వాదేవతా ఇతి, యావత్సర్వదే

వతాస్తాస్సరావేదవిదిబ్రాహ్మణవసంతీతిచ || ౫ || మనుః—క్షో || ఘాతానాం
ప్రాణినశ్చైస్త్వాఃప్రాణినాంబుద్ధిశీవినః | బుద్ధిమత్సునరాశ్చైస్త్వానరేమబ్రా
హ్మణాస్తస్మృతాః || బ్రాహ్మణేషుచవిద్యాంసోవిద్యత్సుకృతబుద్ధయః | కృతబుద్ధి
మకర్తారః కర్తృమబ్రహ్మవేదినఇతి || ౬ || విద్యాంసోవేదవిదః, కృతబుద్ధయః
పరిచితవేదాధాః, కర్తారశ్చౌచితకర్తృకృతః, బ్రహ్మవేదినః పరమాత్మవేదినః,
కర్తృమబ్రహ్మవేదినఇతివదతా బ్రహ్మవిద్భిరపి కర్తృకర్తవ్యమితిసూచితం భవ
తి ||

—ఇతి బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠ్యమ్—

—అథానులామజాతివివేకః—

౧ || తత్త్రమనుః—క్షో || సర్వవర్ణేషుమతుల్యసుప్రతీష్ఠ్యక్షతయోనిమ |
అనులోమ్యేనసంఘాతాజాత్యాజ్ఞేయాస్తవీవతే || స్త్రీష్వనంతరజాతాసుద్విజై
రుత్పాతితాఃసుతాః | నదృశానేవతానాహుర్మాతృదోషవి(వజ్ర)గర్భితానితి ||
౨ || దేవలః—తేషాంసవణజాశ్చైస్త్వాస్తేభ్యోన్వగనులామజాః | అంతరా
ళాబహిర్వర్జాః పతితాఃప్రతిలోమజాః || ౩ || మనుః—అవరానుత్రమాజ్ఞాతా
శ్చానులోమాఇతిస్తృతాః | నృపాయాంవిప్రతోజాతస్సవర్ణోబ్రాహ్మణాభవేత్ ||
అయ ర్వేదాధర్వవేదధనుర్వేదాఃసదాపతేత్ | గజాశ్చార్హణంతస్య సవ
ణాశ్యవిధీయతే || అస్యామనేనచౌర్యేణ జాతొనక్షత్రజీవకః | విప్రస్యత్రిమ
వర్ణేషుమన్యవతేర్వణయోర్ద్వయోః || వైశ్యస్యవర్ణాపకస్తిక్ వడేఽపశదా
స్తస్మృతాఇతి || ౪ || యజ్ఞవల్క్యః—విప్రాన్తుర్ధావసిక్తోహిత్రీయాయాం
విశస్త్రీయామ్ | అంబస్థశ్శూద్ర్యాంనిషాదోజాతఃపారశవోపివా || వైశ్యా
శూద్రోన్యస్తురాజన్యాన్తాహియోగౌసుతాస్తృతా | వైశ్యాతుకరణశ్శూద్ర్యాం
విన్నాసేషవిధిస్తస్మృతఇతి || వా || ఏషసవణమూర్ధావసిక్తాదిసంజ్ఞావిధిః వి
న్నానులామస్తృతః || యత్తు || ౫ || సూ || బ్రాహ్మణేనక్షత్రీయాయాముత్ప
దితః క్షత్రీయవవభవతి, క్షత్రీయేణవైశ్యాయాం వైశ్యవీవ, వైశ్యేనశూద్రాయాం
శూద్రవీవేతిశుభస్తరణమ్ || తత్క్షత్రీయాదిజాతిప్రాప్త్యర్థం, నతు సప్తర్షాదినం
జ్ఞానిరాకరణార్థం, అతశ్చ మూర్ధావసిక్తాదీనాం క్షత్రీయాదేరుక్తేరవ దం
డాజినోపవీతాదిభిరుపనయనాదికార్యమితివిజ్ఞానేశ్వరః || ౬ || మనురపి —||
క్షో || బ్రాహ్మణాద్వైశ్యకన్యాయామంబమోనామజాయతే | నిషాదశ్శూద్రక

న్యాయాంయఃపారశవసవనా || క్షత్రియాద్యై వ్యశ్యక న్యాయాం మాహిష్కీంబష్ట
 ఇత్యసౌ | ఆయు ర్వైషమథాష్టాంగంప తె దేషస్సవృత్తయే || అస్యామనెనచౌర్యే
 ణ జాతశ్చాన్విక ఉచ్యతే | అశ్వానాంవికర్యయే సేహం శుశూమావృత్తిరన్యతు ||
 వైశ్యతశ్చాద్యక న్యాయాముగ్రకోనామజాయతే | మేషావివికర్యశ్చాన్వయత్రి
 కంబళవికర్యయః || అంతఃపురాణవారక్షేన్నృపాణామాజ్ఞయాపదా | చౌర్యేణ
 కటకారస్సస్పర్శబివక్రయకర్తవాన్ || క్షత్రియాచ్ఛూద్యక న్యాయాంకూరాచా
 రవిహారవాన్ | క్షత్తశ్చాద్యవపుజంతుదుగ్రానామపరజాయతే | బౌద్ధాణాద్యై
 శ్యక న్యాయాంనిషాదోనామజాయతే | మంత్రోషధక్రియాంకుర్యాన్నిత్యం శౌల
 క్యకర్తచ || చౌర్యేణకటకారస్సస్పృహధ్వంసాపి తపవసః | నాధ్యుధ్వంసవ
 వంవృత్తిః కుంభానాంకరణంమృదా || బౌద్ధాణాచ్ఛూద్యక న్యాయాం జాతఃపా
 రశవస్తథా | భద్రకాశ్యర్చనంతస్సస్పృతవాద్యంచవృత్తయే || అస్యాంవైచౌర
 సంగత్యానిషాదోజాయతేసుతః | జీవేద్దుభేనగానేనమ్మగాణాం హింసయాశ్చ
 వా || క్షత్రియాచ్ఛూద్యక న్యాయాంజూహౌదౌష్ట్యంతఉచ్యతే | వనౌకసాం స
 గ్రహణం మతాన్వినాంగ్రహణంతథా | ఖడ్గాదిశస్త్రకరణందౌష్ట్యంతస్స త
 దుచ్యతే | అస్యామనెనచౌర్యేణశూలికోజాయతేనః || నిత్యంశూలధరశ్చైవ
 రాజ్ఞాదండాన్వస్తుదండయేత్ || మాహిష్కీత్కరణాయాంతు రథకారస్తుజాయ
 తే | ఆధవర్యాచామానితక్షాశిల్పీచవధాకిః || లోహకారకర్తకారో విద్య
 తేయజనంతథా | ఉపవీతంవిధానెషకుర్యాదాధానమప్యసౌ || వాస్తుశాస్త్రమ
 ధీయానఃప్రాసాదపరిమాదికమ్ | యజ్ఞపాత్రోద్విజాదీనాం హైమాన్యభరణా
 నిచ || కృహ్యపస్కరణంలెఖ్యంకర్మాణ్యసౌందరితానిచెతి || ౭ || శంఖః—సూ||
 రథకారస్తస్యేహ్యధానోపనయనసంస్కారాశ్చక్రియాపతిష్ఠాచధమాత్రవాస్తు
 వివాహస్యయనవృత్తితాచేతి || ————— ఇత్యనులోమజాతివివేకః —————

అథ కుండగోళకాదిజాతిః

తత్రమనుః || క్లో || బౌద్ధాణ్యాంసధవాయాంతుజారజాతస్సకుండకః | వి
 ధవాయాంగోళకస్సాన్యదేతౌశ్రాద్ధేబహిష్కృతౌ || ౧ || నృపాయాం క్షత్రి
 యాజ్ఞాతశ్చౌర్యాద్యభిజ్ఞాత్యంతః | నాభిజ్ఞకఃపట్టధరో రాజకారంజయేత్ప్ర
 జాః || ౩ || వైశ్యానాం వైశ్యతశ్చౌర్యాన్నణికారశ్చజాయతే | ముక్తానాం వేద

నంశంఖనలనంరత్నరంజనమ్ || ౪ || అస్తేనమణికారన్యత్రీణికర్తాణివృత్తయే ||
శూద్రాయాంశూద్రతశ్చైర్వాజ్ఞాతామాణవకోభవత్ | ఆశ్వానాంత్యణదానై
స సతయేదేషనిత్యశతతి || ❖ ఇతికుండగోళ కాదిజాతినిరూపణమ్.. ❖

❖ అథ ప్రతిలోమజాతినిరూపణమ్ ❖

౧ || తత్ర యాజ్ఞవల్క్యః— క్లో || బ్రాహ్మణ్యాంక్షత్రియాత్సూతా వైశ్యా
దేవదేహకస్తథా | శూద్రాజ్ఞాతస్తుచండాలస్సర్వధర్మబహిష్కృతః || క్షా
త్రియామాగధంవైశ్యాచ్ఛూద్రాత్క్షత్తారమేవచ | శూద్రాదాయోగవంవైశ్యా
జనయామాసవైసుతమితి || ౧ || మనుః—క్షత్రియాద్విప్రకన్యాయాంసూతా
భవతిజాతితిః | ప్రతిలోమేమచశ్రేష్ఠోఽష్టోరభ్యర్చనంతథా || ధర్మావబో
ధనంతస్యసారధ్యంకటవిక్రయః | నిత్యంఽవిజనదాచారఇతిసూతస్య వృత్తయః ||
సృషాయాంవైశ్యతోజాతః కథితామాగధశ్చసః | సృవప్రశంసనం కుర్వాత్తం
శ్రీంపీణాంచవాదయేత్ || అస్యామనేనచార్యణ పులింబోనామజన్మతః | హిం
సయాదుష్టసత్వానామరణ్యవతయేదయమ్ || తైలపిణ్యాకలవణవిక్రయేనైవమ
తయేత్ | అభోజ్యాన్నస్సవ్యంశూద్రైరస్పృహ్యోపిభవత్సుత || గ్రామాది
ష్వపరాజ్ఞాను ప్రవిశేదండమహతి | వైశ్యన్తాగధవైదేహారాజిస్త్రిం
గనాసుతా || శూద్రాదాయోగవంక్షత్తాచండాలశ్చాధమోనృణామ్ || వైశ్యరా
జన్యవిప్రాసుజాయంతేవణానంకరాః || యథైవశూద్రాద్బ్రాహ్మణ్యం బా
హ్యజంతుః ప్రసూయతే | తథాబాహ్యతరంబాహ్యచ్ఛూద్రాన్విప్రకన్యాయా
తే || ఆయోగవత్ప్రక్షత్తాచచండాలశ్చాధమోనృణామ్ | ప్రాతిలోమేయజా
యంతే శూద్రాదవశదాస్త్రయః || వైశ్యన్తాగధవైదేహాక్షత్రియాత్సూతమీ
తు | ప్రతీపమేవజాయంతే పరేత్యవశదాస్త్రయః || జాతానిషాదాచ్ఛూద్రా
యాం జాత్యాభవతిపుల్కసః | ఉగ్రాత్తుజాతఃక్షత్తాయాం శ్వపాకఇతికీర్త్యతే ||
చండాలశ్వపచానాంతు బహిర్గామాత్ప్రతిశయః | చేత్యదుర్మత్శశానేమ
జ్జేలెషూపవనెమచ || వసేయరేతేఽజ్ఞాతావార్తయాచసన్కర్తభిః | మాసాంసి
మృతచెలానిభిన్నభాండేమభోజనం || కాష్ఠాయస్త్వలంకారఃపరివ్రజ్యాచని
త్యశః | సత్రైస్సమయమన్విచ్ఛేత్పురుషోధర్మమాచరన్ || వణాపెతమవిజ్ఞాతం
నరంకలుషయోనిజమ్ | ఆగ్నియాపమివానాభ్యంకర్తభిస్తేన్విర్విభావయేత్ || అ

నార్యతానిపురతాక్రూరతానిష్క్రియాత్తతా । పురుషంవ్యంజయంతీహ లూకక
లుషయోనిజమ్ ॥ పితుర్వాప్సభశ్చైశీలంమాతుర్వాప్సభయమేవహా ॥ సకథంచనదుర్యో
నిః ప్రకృతింసాంవిముంచతి ॥ స్వస్వజాతైహియత్కర్తృకథితం తేనవతయే
త్ ॥ అస్యథావతమానోహి సత్యంవతతిజాతితతి ॥ ౩ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—అ
వత్సంతస్తువిజ్ఞేయాః ప్రతిలోమానులోమజాతితి ॥ టి ॥ అసంతఃప్రతిలోమ
జాః సంతశ్చానులోమజాజ్ఞాతవ్యాఞ్శ్యధః ॥ వా ॥ అనులోమప్రతిలోమ
జాతీనామసంతత్యైవ వత్సమశక్యత్వాదత్రినవిభ్యతే ॥ *ఇతివ్రతిలోమజాతిః

—అథానులోమప్రతిలోమజాతానామత్కృష్టత్వేనకృష్టత్వప్రాప్తిః—

పునసాస్వణ్యప్రాప్తౌకారణమాహ॥తత్రీయాజ్ఞవల్క్యః—క్లౌ ॥ జాత్యు
త్కపోయగైజ్ఞయస్సప్రమేపంచమేపివా । వ్యత్యయేకర్తృణాంసామ్యంపూర్వ
వచ్ఛాధరోత్తరమితి ॥ ౧ ॥ టి ॥ జాతయోమూర్ధావసక్తాద్యాః తానామతగ్న
పో బ్రాహ్మణత్వాదిజాతిప్రాప్తిః యగైజ్ఞనిసప్రమేపంచమే అపిశబ్దాత్
పృథ్వేవాబోధ్యం, వ్యవస్థితశ్చాయంవికల్పః, వ్యవస్థితతావ బ్రాహ్మణేనసూద్రా
యాముత్వాదితానిమేదీ, సాబ్రాహ్మణేనోథా దుహితరం కాంచిజ్ఞనయతి, సావి
బ్రాహ్మణేనోథా అన్యమిత్వనేనప్రకారేణ పశ్యేనప్రమం బ్రాహ్మణం జనయతి,
బ్రాహ్మణేన వైశ్యయాముత్వాదితా, అంబష్ఠీసాప్యేతేనప్రకారేణ వంచమిష్ట
మ్ బ్రాహ్మణంజనయతి, మూర్ధావసక్తాప్యనేనప్రకారేణ చతుర్థే వంచమం
బ్రాహ్మణంజనయతి ॥ ఏవముగ్రాక్షత్రియోథామాహిష్యాచయథాకృమం వత్సంవ
జ్ఞమంచ క్షత్రియంజనయతి, తథాకరణీవైశ్యోథా వంచమంవైశ్యంజనయతి॥వ
సంబ్రాహ్మణాదీనాం క్షత్రియాదిహీనవృత్త్యా క్షత్రియాదిహీనజాతిగ్భవతీత్యాహ
వ్యత్యయో కర్తృణామితి॥కమణాం వ్యత్యయో వృత్త్యథానాంకర్తృణాంవివర్త్యా
సేసత్త్రియద్యాపద్విమోక్షేపితాంవృత్తినపరిత్యజతితదా సప్రమేపప్రేపంచమే
వాజన్తని సామ్యంయస్యహీనసస్యకర్తృణాజీవతితత్సమాన జాతిత్వంభవతితద్యథా
బ్రాహ్మణసూద్రవృత్త్యాజీవతామపరిత్యజవ్యదివృత్తీమత్వాదయతిసోపిత్వయేవ
వృత్త్యాజీవకపుత్రాంతరమిన్యేవంపరంపరయాసప్రమేజన్తనిసూద్రమేవజనయ
తి, ఏవంవైశ్యవృత్త్యాజీవకపృథేవైశ్యంక్షత్రియవృత్త్యాజీవకపంచమేక్షత్రియమితి
చజనయతీత్యర్థః, ఏవం ప్రతిలోమజాతీత్యాహపూర్వవచ్ఛాధరోత్తరం, అథతే

చా త్రరెచాధరో త్రరంయథామూర్ఖావసిత్రాయాంక్షత్రియవైశ్యశూద్రోరుత్పాది
తాఃఅంబష్టాయాంవైశ్యశూద్రాభ్యాంనిషాద్యాం శూద్రేణచోత్పాదితాఃఅథరె
వృత్తిలామజాః తథా మూర్ఖావసిత్రాయాంబష్టానిషాదీషుద్రాహ్లాతాపదితాఃమా
హిష్యోగ్రయోర్పృష్ఠాణాం క్షత్రియేణచోత్పాదితాః కరణ్యాం ద్రాహ్లాతానక్ష
త్రియేణవైశ్యేనచోత్పాదితాః ఉత్తరే అనులామజాః, ఏవమధరోత్తరపుర్య
వచనత్సదిబోధవ్యమిశ్యథాః ॥ ౨ ॥ మనుః— శ్లో ॥ నివిజాతయస్సపర్ణాసు
జనయంత్యనృతాసుతాః । తాన్సావిత్రిపరిభృష్టాన్ ద్రాహ్లాత్యానాహుర్నిసిషిణ్యతి ॥ ౪ ॥ ఇతిజాతివివేకః ॥

—అథ గర్భాధానాదయశ్చత్వారింశత్సంస్కారాః—

౧ ॥ తత్రమనుః ॥ శ్లో ॥ వైదికైఃకర్మభిఃపుణైఃసర్వైఃపేకాదిద్విజన్తనామ్
శాశ్వత్సర్వరసంస్కారఃపావనఃప్రత్యచహచేతి ॥ టీ ॥ నిమిశోగర్భాధాన..౨॥
యాజ్ఞవల్క్యః—బ్రహ్మక్షత్రియఃపిట్టాద్బ్రాహ్మద్రాహ్లాత్యానాహుర్నిసిషిణ్యతి ॥ ని
షేకాదిత్తశానాంతాస్తేషాంవైమంశ్రతఃక్రియాః ॥ చిత్రకర్మయథానేక్షేరంగైరు
న్ద్విల్యతేతేనైః । బ్రాహ్మణ్యమపితదవత్సాన్యత్సంస్కారైర్విశిష్టాభ్యుక్తేరితి ॥ ౩ ॥
మనుః—గార్భాధానమైర్జితకర్మచౌలమాంజనిబంధనైః । జైజికంగాభికం
చైనోద్విజానామపమృశ్యతఇతి ॥ టీ ॥ బీజంశుక్లశోణితం-తద్దోషజనితంజైజికం
అశుద్ధిగర్భనివాసజనితంగార్భికం ॥ ౪ ॥ తథాచయాజ్ఞవల్క్యః— శ్లో ॥ ఏన
మేనశ్శమయంతిబీజగర్భసముద్భవమితి ॥ ౫ ॥ సంస్కారాశ్చతేనౌతమేనధర్మ
తాః ॥ సూ ॥ గర్భాధానపుంసవనసీమంతాన్నయనూతకర్మనామకరణాన్న
ప్రాశనచౌలోపనయనం చత్వారివేదవ్రతాని స్నానంసహధర్మచారిణీ సంయో
గః పంచానాయజ్ఞానామసుష్మానం దేవపితృభూతమనుష్యబ్రహ్మణామేతేషాం
చాష్టకాపార్వణశ్చార్ధశ్రావణ్యాగ్రహాయశ్చైత్రావ్రత్యశ్యముజేతిసప్రపాకయజ్ఞ
సంస్థాఅగామ్యధేయమగ్నిహోత్రం దగ్ధపూణమాసావాగ్రయణం చాతుర్థా
స్నాని నిరూఢపశుబంధస్సౌత్రమణీతి సప్రహవిద్యజ్ఞసంస్థాః అగ్నిష్టోమోత్స
గ్నిష్టోమఉత్సవోడశీవాజపయోతిరాత్రాప్తారావయతి సప్రసామసంస్థాఇ
త్యేతే చత్వారింశత్సంస్కారాః, అథాష్టావాత్తగుణాః దయాసర్వభూతేషు

నిరసనూయాశౌచమనూయాసోమంగళమకార్యణ్యమస్పృశేతి ॥ ౪౧ ॥ వేదవ్యతాని ప్రాజాపత్యాదీని, స్నానంసమావర్తనం, సహధర్మచారిణీసంయోగోవిహాహః, పంచానాం దేవయజ్ఞాదీనామహరహరనుష్ఠానం, పంచైత్యేష్యథకృష్యథకృషంస్కారాః, ఏతేషాంచ వక్ష్యమాణానామస్తకాదీనామసమ్రాసమిత్యథః, అష్టకాదయిపూర్వంవ్యాఖ్యాతాః, మనునాతూపనిష్క్రమణాఖ్యంకర్తాపుక్తం ॥ శ్లో ॥ చతుర్థేమాసికర్తవ్యంశిశోర్నిష్క్రమణంగృహదితి ॥ తదిహనాదృతం చ త్వారింతద్గ్రహణౌదేవ తావత్పవనంస్కారాః, తేనాస్యాని శ్రౌతానిస్తార్తానిచ కర్తాణి నసంస్కారేష్వంతర్భవంతి ॥ ౪౨ ॥ దయాదీనాలక్షణమాహబృహస్పతిః—శ్లో ॥ పరేవాబంధుపక్షేవామిత్రేద్వేష్టరివాసదా ॥ ఆపదౌరక్షణంయత్తు సాదయాపరికీర్తితా ॥ బాష్యేచాభ్యంతరేచైవ దుఃఖఙ్కత్యాదితేవరైః ॥ నప్రకుప్యతినాహంతిసాక్షమాపరికీర్తితా ॥ యోగర్థమథంకామంవాలభతేమోక్షమేవవా ॥ నద్విష్యాత్తంసదాప్రాజ్ఞస్సాననూయాస్తృతాబుధైః ॥ అభక్ష్యపరిహారశ్చసంసక్షాప్యనిందితైః ॥ న్యధర్తేచవ్యసస్థానం శౌచమేతత్ప్రకీర్తితం ॥ యదారంభభేదేత్పిదానిత్యమత్యంతమాత్మనః ॥ తద్వర్జయేద్ధర్మమపిసానాయాసఃప్రకీర్తితః ॥ ప్రశస్తాదరణంనిత్యమప్రశస్తవివర్జనం ॥ ఏతద్ధిమంగళంప్రాక్తమృషీభిస్తత్వదర్శిభిః ॥ స్త్రాకాదపిహితాతప్యం ముదితేనాంతరాత్మనా ॥ అహస్యహనియిక్మించిదకార్యణ్యంహితత్స్మృతం ॥ యథోత్పన్నేస్తు సంతోషకర్తవ్యస్సావర్జితైర్థనేః ॥ పరాధంనాభిలాషేత సాఽస్పృహపరికీర్తితైః ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ యస్య చత్వారింశత్సంస్కారాఃప్రాప్తావాత్తగుణాశ్చ సబ్రహ్మణస్సాయుజ్యమాప్నోతీత్యాహశంఖః—శ్లో ॥ సంస్కారైస్సంస్కృతాఃపూర్వైరుత్తరైరపిసంస్కృతః ॥ నిత్యమష్టగుణైరుక్తోబ్రాహ్మణోబ్రాహ్మణౌకం ॥ బ్రాహ్మంపదమవాప్నోతియస్తాన్నచ్యవతేపునరితి ॥ వా ॥ గర్భాధానాదయః పూర్వే సంస్కారాః ఉత్తరేత్వష్టకాదయః ॥ ౪౫ ॥ తథాచహరీతః—సూ ॥ ద్వివిధపీవనంస్కారౌభవతి బ్రాహ్మణదైవశ్చగర్భాధానాదీనమావర్తంతౌబ్రాహ్మః పాకయజ్ఞహవిర్యజ్ఞసామ్యాశ్చైతిదైవః బ్రాహ్మణసంస్కారేణ సంస్కృతముషీణాంసమానతాంసాయుజ్యంగచ్ఛతి, దైవనోత్తరేణసంస్కృతోదేవానాంసమానతాంసలూకతాంసాయుజ్యంగచ్ఛతీతి ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ఏతచ్ఛాత్మగుణవిహీనసంస్కారా

భిప్రాప్తయేణ అతఏవగౌతమః—సూ ॥ యస్తేయతేచత్వారింశత్సంస్కారా న
చాష్టావాత్త గుణౌననబ్రహ్మణస్సాయుజ్యం సాలోక్యంచగచ్ఛతీతి ॥ వా ॥ అత
శ్చ యస్తేయతేచత్వారింశత్సంస్కారా అష్టావాత్త గుణౌశ్చతస్తేయవేదం బ్రహ్మణ
స్సాయుజ్యప్రాప్తిలక్షణంఫలమితిమంతవ్యం ॥ అత్రైద గర్భాధానాదయఃపరయ
శాంతావీవ సంస్కారాన్సర్వహింద్విజాతీనానియతాః నపునఃస్నానాదయః ॥
తథాత్వేయమిచ్ఛేత్కర్తుం తమావిశేష్యదివేతరథా బ్రహ్మచర్యాదేవ పవ్రజేది
త్యాదిభిర్విరోధస్సాన్వితః ————— ఇతి చత్వారింశత్సంస్కారాః —————

————— అథ గర్భాధానమ్ —————

౧ ॥ తత్రమనుః ॥ క్లీశో ॥ ఋతుకాలాభిగామీస్యాత్సప్తదారనిరతస్సదా ।
పర్వవజ్జంవ్యజేప్తైచనాంతద్యౌతోగతికామ్యయా ॥ ఋతుస్సాన్వభావికః (స్త్రీ)
ణాంరాత్రీయష్టోడశస్త్యతాః । చతుర్భిరితరైస్సాధ్వమహాభిన్నద్విగర్హితైః ॥
తానామాదౌశ్చతస్రస్త్రినిందితైకాదశీచయా । త్రయోదశీచశేషాస్తుప్రశస్తాద
శరాత్రీయః ॥ యుగ్ధాసువుత్రాజాయంతేస్త్రీయోఽయుగ్ధాసురాత్రిమ । తస్మా
ద్యుగ్ధాసువుత్రాధీసంవిశేదాతకపెస్త్రీయమ్ ॥ అమావాస్యమష్టమింశపౌ
ర్ణమాసీంచతుర్దశీమ్ । బ్రహ్మచారిభవేన్నిత్యమప్యతౌస్నాతకౌద్విజఇతి ॥
౨ ॥ బృహస్పతిః—ఋతుకాలాభిగమనంపుంసాకార్యంప్రయత్నతః । సదైవ
వాపర్వవజ్జం (స్త్రీ)ణామభిమతంహితదితి ॥ ౩ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—యథాకామీ
భవేద్వాపి (స్త్రీ)ణాంవరమనస్తరక్ । సప్తదారనిరతశ్చైవస్త్రీయోరష్యాయత
స్త్యుతాఇతి ॥ టీ ॥ భార్యాయాఇచ్ఛానతిక్రమేణ ప్రవృత్తిరితి యథాకామీ
(స్త్రీ)ణాంవరమిందగతమనస్తరక్ ॥ ౪ ॥ యథా ॥ శు ॥ సస్త్రీషగ్ంసాదము
పాసీదదస్తేబ్రహ్మహత్యాయైతృతీయం ప్రతిగృహ్ణీతేతి తాఅబ్రువన్వరంఘ్నా
మహాఋత్వియాత్పూజాంవిందామహేకామమావిజనితోస్సంభవామేతి తస్మాదృ
త్వియాత్త్రియః ప్రజాంవిందంతే కామమావిజనితోస్సంభవంతి వారెవృతగ్
హ్యసాంతృతీయంబ్రహ్మహత్యాయైప్రత్యగృహ్ణంతాన్మలవదావసాఅభవతస్మాన్
లవదావసానసంవదేతేతి ॥ టీ ॥ స్త్రీషగ్ంసాదం (స్త్రీ)సమూహం, ఋత్వి
యాదితిఋతుః ప్రాప్తౌస్యేతి ఋత్వియమాతకవముచ్యతే, భందసిఘసిఘసి
ఘస్యఇయాదేశః, అవిజనితోవిజననంవ్రసనః, భావలక్షణేష్టేతిదనెస్తాసున్ప్రత్య

యః, సంభవన్సంయోగః, ప్రథమసంయోగే గర్భభవతీతి యద్యపి ద్వితీయా
ది ప్రవృత్తిరప్రజాభావః, తథాపికామానుయావమాప్రసవాత్సంభవాత్, గర్భ
శ్చసుఖంవహతామితి వాచే పరణకాలే ఆసామభివృత్తంహి; బ్రహ్మహత్యాయై
వ్యత్యథేచతుర్థే ప్రత్యగృహ్యతా స్త్రీయః, మలవదాస్సారజస్వలా, వానాగ్రహ
ణం వానసి రజస్పర్శాత్ప్రభృత్యప్రాప్తయత్యమస్తీతిసూచనార్థం ॥ యాజ్ఞవ
ల్క్యః— శ్లో ॥ షోడశశతకానిశాస్త్రీణాం తస్మిన్యగ్తాసునలవిశేత్ । బ్రహ్మచా
ర్యేవపర్వాణ్యాద్యాశ్చ తస్మాత్సవజయేదితి ॥ ౧ ॥ నిశాగ్రహణందివసప్రతిషే
ధార్థం ॥ ౨ ॥ అతఏవశంఖలిఖితౌ—సూ ॥ నార్తవేదివామైధునం వశేదల్ప
వీర్యాశ్చ దివాప్రసూయంతేల్పయవశ్యేతి ॥*యగ్తాస్పితిబహువచనం స
ముచ్చయార్థం తేనఏకస్మిన్నవ్యవస్థావప్రతిషిద్ధాసు యగ్తాసుసర్వాసురా
త్రిమగచ్ఛేత్, ఏవంగచ్ఛేత్ బ్రహ్మచార్యేవభవతి, అతశ్చయత్రబ్రహ్మచర్యంకో
దితం తత్రగచ్ఛేత్ అపిన బ్రహ్మచర్యస్థలనదోషఇతి ॥ విజ్ఞానేశ్వరః— పర్వాణ్యా
ద్యాశ్చ తస్మాత్సవజయేదితి ॥ ౨ ॥ తథాచశ్మతిః—నామావాస్యాయంచపౌర్ణ
మాస్యాంచ స్త్రీయముపేయాద్యదుపేయాన్నిరిందియస్సాన్యదితి, తస్మాన్మలవ
ద్వాససానసంవదేత ననహాసీతేతి, యాంమలవద్వాససగ్ంసంభవంతి యస్త
తోజాయతేసోభిశస్తఇతిచ ॥ ౩ ॥ అ ॥ యగ్తాస్వపుస్త్రోత్తరవైశిష్ట్యమాహ
వస్తంబః—సూ ॥ చతుర్థే ప్రభృత్యా షోడశీమత్తరామత్తరాం యగ్తాంప్ర
జాని శ్రేయసమృగుగమనఇత్యుపదిశంతీతి ॥ వా ॥ ఏతచ్ఛచతుర్థేహ్నిగమనం
జొనివృత్తాద్రిష్టవ్యం ॥ ౪ ॥ ఏతదేవాభిప్రత్యకాత్యాయనః—శ్లో ॥ రజస్వ
లాచతుర్థేహ్నిస్సాన్యాచుద్ధిమవాప్నుయాదితి ॥౧౦॥ హరితశ్చ—సూ ॥ చతు
ర్థేహ్నిస్సాన్యాతాయాంయగ్తాసుచేతి ॥ ౧౧ ॥ తదాహగోవిలః—యదర్థమతీ
భవత్యుపరతతోఽఽకా తదాసంభవకాలఇతి ॥ ౧౨ ॥ పరాశరః—శ్లో ॥ స్నాతా
రజస్వలయాతు చతుర్థేహనిశుధ్యతి । కుర్యాద్రజొనివృత్తాతుదైవపిత్రాద్వి
కర్తవ్యం ॥ సాధ్వాచారానతావత్సారజాయావత్ప్రవర్తతే । రజొనివృత్తాగమ్య
స్త్రీగృహకర్తవ్యమిహ ॥ ప్రథమేహనిదండాద్ద్వితీయేబ్రహ్మఘాతినీ । తృతీ
యేరజకీర్వాతా చతుర్థేహనిశుధ్యతీతి ॥ చండాల్యాదిగమనే యావాస్పృశ్య
వాయస్తావానగ్రజస్వలాగమనేపి ॥ తథాచశ్మతిః—తిస్సోరాత్రీర్యతంశరేదితి

వా || ఏవంచతుర్థాదినవజ్యేత్వస్వరణం రజానువృత్తివిషయం, అల్పాయుధానవ
జితపుత్రాద్భవాభిప్రాయంవా || ౧౩ || తథావ్యాసః—శ్లో || రాతౌ చ
తుథ్యాంపుత్రస్సాన్యదల్పాయుధానవజితః | పంచమ్యాంపుత్రిణీనారీషష్ఠ్యాం
పుత్రస్తుమధ్యమః | సప్తమ్యాంప్రజాయోషిదష్టమ్యామిశ్వరస్సతః || సవమ్యాం
సుభగాచారాదశమ్యాంచవరఃపుమాన్ | ఏకాదశ్యామధర్మాస్త్రీదాష్టదశ్యాం
పురుషోత్తమః || త్రయోదశ్యాంసుతాలోకవణాసంకరకారిణీ | ధర్మవిచ్ఛక్త
జ్ఞస్సాన్యదాత్త వేదీదృఢవ్రజః || ప్రజాయతే చతుర్దశ్యాంగుణౌమైర్జగతివతిః |
రాజపత్నీమహాభోగారాజసంశగతాధవా || జాయతేపంచదశ్యాంతు బహుపు
త్రాపతివ్రతా | విద్యాలక్షణసంపన్నస్సత్యవాదీజితేంద్రియః || ఆశ్రయఃస్సర్వ
భూతానాంజాయతేషోడశేపుమానితి || ౧౪ || యాజ్ఞవల్క్యః— ఏవం౧౫చృన్
స్త్రీయంత్రామాం మఖాంమూలంచవర్జయేత్ | స్వస్థఇంద్రానకృత్పుత్రంలక్ష
ణ్యంజనయేత్సుతమితి || టీ || స్వస్థఇంద్రాచంద్రబలేసతిమఖామూలే విహాయ
త్రామాం కృశాం సకృద్దచ్ఛన్ లక్షణ్యం లక్షణయ క్తంపుత్రంజనయేదిత్యర్థః ||
౧౬ || బృహస్పతిః—శ్లో || స్త్రీయాశ్శుక్లేధికేస్త్రీస్యాతుప్రమాన్వంసోధికేభ
వేత్ | తస్మాచ్ఛుక్లవివృద్ధ్యధికం వృష్యంస్నిగ్ధంచభక్షయేత్ || లఘుహారాం
స్త్రీయంతు ర్యాదేవంసంజనయేత్సుతమ్ || టీ || వృష్యం పీర్యవధానద్రవ్యం ||
౧౭ || మనుః—పుమాన్పుంసాధికేశుక్లేస్త్రీభవత్యధికేస్త్రీయాః | సమే౧౮పు
మాన్పుంస్త్రీయావాక్షిణ్యేల్పేచవిపర్యయఇతి || టీ || అపుమాన్పుంసకః, పుం
స్త్రీయావా, యమశౌ యదితదావీజవిభాగః || ౧౮ || తదాహయమః—యది
సంయోగకాలేతుపురుషోరాగమోహితః | ద్విధాసముత్సృజేచ్ఛుక్లం యమశేం
తత్రజాయతఇతి || టీ || క్షీణేనిస్సారేల్పేచవిపర్యయః || ౧౯ || గర్భగ్రహణం
సాయణీయే || శ్లో | షష్ఠ్యష్టమింపంచదశింపంచతుర్థింపంచతుర్దశీమపుష్పభయత్రీహి
తాన్ | శేషాశ్శుభాస్సన్వస్తిథయోనిషేకేవారాశ్యశాంకార్యసితేందుజానామ్ ||
విష్ణుప్రజేశరవిమిత్రసమీరపౌష్టమాలోత్తరావరుణభానినిషేకకార్యే పూజ్యా
నిపుష్పవసనుశీతకరాశ్విచిత్రాదిత్యాశ్చమధ్యమఫలావిఫలాస్సన్వరన్యాఇతి || టీ ||
విష్ణుశ్రవణం, ప్రజేశరోహిణీరవిర్హస్తః, మిత్రం అనూరాధా, సమీరస్సాన్వ
తి, పౌష్ణరోహతి, వరుణశ్శతభిషక్, వసుధానిష్ఠా, శీతకరోమృగశిరాః, ఆది

త్యః పునర్యనూ || శ్లో || వృషభమిధునకర్మిసింహకన్యాతులభుటచాపర్షుషా
 శ్శుభాభవంతి | యదిశుభబలకారినానుకూలానిధనవిశుద్ధికరానిషేకకార్యేషతి ||
 టీ || నిధనమప్తమస్థానం || ౨౦ || ఋతుయాగపద్యే గమనకృమమాహదేవలః ||
 శ్లో || యాగపద్యేతుతిథానాంవిప్రాదిక్రమకోప్రజేత్ | రక్షణార్థమపు
 త్రాంవాగ్గిహణక్రమకౌపివేతి || టీ || తిథ్యమృతుః || ౨౧ || ఋతుస్నా
 తాననుగమనే ప్రత్యవాయమాహపరాశరః—శ్లో || ఋతుస్నాతాంతుయోభా
 ర్యాం సన్నిధానోపగచ్ఛతి | ఘోరాయాంభూణహత్యాయాం యజ్యతేనా
 త్యసంశయేషతి || ౨౩ || బోధాయనః—శ్లో || ఋతుస్నాతాంతుయోభార్యాం
 సన్నిధానోపగచ్ఛతి | పితరస్తస్యతవ్వాసంతస్త్వినేతసిశేరతేషతి || వా || సన్నిధి
 గ్గిహణాదసన్నిధావశక్తాచనదోషః || ౨౪ || తథాచదేవలః—శ్లో || స్వయం
 దారాన్యతుస్నాతాంసప్తశ్చైన్ద్రోపగచ్ఛతి | భూణహత్యామవాప్నోతి గ
 ర్భంప్రాప్తంవినాశ్యసః || తీణివమాంబ్యతుమతీంయోభార్యాంనోపగచ్ఛతి
 సతుల్యంభూణహత్యాయాదోషమృచ్ఛత్యసంశయః || ఋతేనాపైతియోభా
 ర్యామనృతాయశ్చగచ్ఛతి | తుల్యమాహుస్తయోఃపాపమయోనాయశ్చసింహతి
 తి || వా || అన్యత్సగమనప్రతిషేధః స్త్రియాఅనిచ్ఛాయాం వేదివత్యఃఅన్యథా
 యథాకామిభవేద్వాప్తివచనవిరోధస్సాన్యత్ || ౨౫ || తథాచగౌతమః—శ్లో ||
 ఋతాపుపేయాత్సర్వత్రేవాప్రతిషిద్ధవర్జమితి || ౨౬ || అపస్తంబః—భోక్తాచ
 ధర్తావిప్రతిషేధాభోగానితి || ౨౭ || శ్రామ్యలెచస్త్రిరక్షణం || అప్రమత్తా
 రక్షతతంతుమేతంమావః క్షేత్రేవరవీజానివాపురితి || ౨౮ || మహాభారతేషి—శ్లో ||
 అగ్నిహోత్రఫలావేదాదత్తధుక్తఫలంధనం | రతిపుత్రఫలాదారాశ్శీలవృత్తఫలం
 శ్శుతమితి || ౨౯ || వ్యాసః—అన్యతాన్యతుకాలేవాదివారాత్రోతథాపివా |
 వ్రాషితస్తుస్త్రియంగచ్ఛత్ప్రాయశ్చిత్తీయతేనచేతి || ౩౦ || వా || ఋతుకాలా
 తిక్రమే దోషాపవాదమాహసవీవ || శ్లో || వ్యాధితోబంధనస్థోవాప్రవాసేష్య
 ధపర్యను | ఋతుకాలేతునారీణాం భూణహత్యాప్రముచ్యతేషతి || వా || భూ
 ణహతిశబ్దస్థితియాంతః || ౩౧ || బోధాయనః—శ్లో || యస్తుపాణిగృహీతా
 యా ఆస్యేగచ్ఛతిమైశునమ్ | తస్యేహనిష్క్రూతిర్నాస్తిత్యేవమాహప్రజాపతిరి
 తి || ౩౨ || వ్యాసః—పరదారాన్నగచ్ఛేత్తుమనసాపికథంచన | పరదారతిః

పుంసాముభయత్రాపిభీతిదా || ఇతిమతాన్వస్వదారెహ ఋతుమత్సు బుధోప్య
 జేదితి || వా || అజాతపుత్రస్త్రేవాయమృతుగమననియమః || ౩౩ || తథా కూ
 మృపురాణై—ఋతుకాలాభిగామీస్యాద్యావత్పుణ్యోభిజాయతఇతి || ౩౪ ||
 వసిష్ఠోపి—ఋణమస్త్యజసన్నమయత్యమృతత్వంచగచ్ఛతి | పితాపుత్రస్యజా
 తస్య వశ్యేచ్ఛేజ్జీవతోముఖమితి || ౩౫ || శ్మశ్రు || జాయమానో వైబ్యాహుణస్త్రీభి
 ర్ఋణువాజాయతేబ్రహ్మచర్యేణాపిభ్యోయజ్ఞేనదేవేభ్యః ప్రజయాపితృభ్యవష
 వా అన్యణోయః పుత్రీయజ్ఞా బ్రహ్మచారివాసీ ప్రజయాహిమనుష్యోపూణాః
 || క్లౌ || సంతానరహితోజంతురిహలోకేపరత్రచ | సపూజ్యతేవృధాజన్త కులంత
 స్యవినశ్యతి || అనంతాఃపుత్రిణోలాకాః నాపుత్రస్యచలోకోస్తి, ప్రజామను
 ప్రజాయసే, తదుతేమర్త్యమృతమిత్యాదిశ్మశ్రుస్తృతయవీకేనాపిపుత్రేణచరితా
 ధాః || ౩౬ || తథాచమనుః—జ్యేష్ఠేనైవతుపుత్రేణపుత్రీభవతిమానవః | పితౄ
 ణామన్యణశ్చైవ సతస్తాత్పర్యమహాతీతి || వా || దశాస్యాంపుత్రానాధేహి
 వీష్టవాభహవఃపుత్రాయద్వ్యకోపి గయాంవ్రజేదిత్యాద్యాస్త్రవనైకపుత్రప్రళం
 సాపరాః, ఏవంచ బహుపుత్రేచ్ఛాయాంసత్యాం జాతపుత్రస్యఋతుగమనం
 త్యతిక్రమేదోషః || ౩౭ || అతఏవమనుః || క్లౌ || యస్మిన్నణంసన్నయతియేనచా
 సంత్యమశ్నుతే | సఏవధర్మజఃపుత్రః కామజానితరాన్విదురితి || ౩౮ || సా
 యణీయే—గర్భాధానక్షమారభ్య నక్షత్రేజననంభవత్ | నవమేదశమేవాపి
 ద్వాదశేవాధనిశ్చితమ్ | ఆధానక్షంసమారభ్యప్రసవోద్వాదశేయతః | విజ్ఞాయ
 శుభనక్షత్రంతద్గంతవ్యంవిశేషతః || దారపియోరలంకారైరలంకృత్యప్రసన్నధీః |
 ప్రియాసమీపేషయనే సంచిశేత్ప్రహరద్వయమితి || ౪౦ || అపరారే—స్త్రీసప్
 పేద్యేమ దేశేమతేమదేశేమనస్వపేత్ | దీక్షితోవజయేద్యత్సత్కృత్యా
 ర్థంచమానవఇతి || టి || దీక్షితాను(న్దుక్త)మత)దీక్షితః, యస్మిన్దేశేస్త్రీస్వపేత్,
 తత్ర నస్వపేత్, వజయేత్ మైథునమితి శేషః || ౪౧ || వ్యాసః—క్లౌ || నాస్మా
 తాంతుస్త్రీయంగచ్ఛన్నాతురాంసరజస్వలామ్ | నోపయాగ్గర్భిణీంనారిం దీర్ఘ
 మాయుజీజీవిమః || నానిష్ఠాంసప్రకుపితాంనాప్రశస్తాంసరోగిణీమ్ | నాదక్షిణాం
 నాన్యకామాంనాకామాంనాన్యయోషితమ్ || క్షుత్తామాంనాతిభుక్తాంవా సప్
 యంచైభిగుణైరుతః | స్మాతసస్సగ్గంధభృత్ప్రీతాప్యవాయంపురుషాప్రజేదితి ||

౪౨ || శౌండిల్యః—సగచ్ఛేద్గర్భిణీంభార్యాంమలినాంసితమూర్ధజామ్ | రజస్వ
 లారోగవతీం నాయోనౌనబుభుక్షితః | సువస్త్రవేషధరయాన్నాతయా శుద్ధచిత్త
 యా | అరోగయాదయితయా స్వయమేవంవిధస్త్వైత్ || ధాతుక్షయో రో
 గవృద్ధిరక్రిస్సత్క్రమేవిప్లవః | సౌభాగ్యాయుర్యశోనాశఃపుంసాంస్త్రీషన్వతిసం
 గినామితి || ౪౩ || సంవతః—రజస్వలాలచయోగచ్ఛేద్గర్భిణీమష్టమాసికీం | త
 స్సపాపస్యశుద్ధ్యథేమతికృచ్ఛగ్రివిశోధనమితి || ౪౪ || భరద్వాజః—భార్యా
 సంయోగనమయే పుష్పకాలంవినాన్యదా | ఉపవీతంస్థితంకుర్యాన్నివీతం పృష్ఠ
 భాగత ఇతి || ౪౫ || మనుః—ఉపవీతీస్త్రీయంగచ్ఛేదృతుకాలేతువైబుధః | ని
 వీతమమృతౌకుర్యాత్తద్దోషస్యనివృత్తయే || అముక్తవసనాయోషిద్విముక్తవసనః
 పుమాన్ | సంవిశేతాముభౌముక్తవసనౌకలిరావిశేత్ || ఋతౌతుగర్భశంకిత్వా
 త్సానంమైథునితఃస్మృతమ్ | అన్యతౌతుయదాగచ్ఛేచ్ఛాచం మూత్రవదిష్య
 త ఇతి || ౪౬ || శౌతమః—సూ || నమిథునీధూత్వా శౌచంప్రతి విలంబేతేతి ||
 టీ || మిథునీధూత్వాస్త్రీయముపగమ్య శౌచంప్రతినిలంబేత, తత్క్షణమేవ కు
 ర్యాత్ || ౪౭ || అత్రాపస్తంబః—సూ || ఉదకోపస్పర్శనమపివా లేపాన్ప్ర
 త్తాశ్యాచమ్య పోక్షణమంగనామితి || ఉదకోపస్పర్శనం స్నానం || సవీవ ||
 సూ || మిథునీధూయచ నతయాసహ సర్వాంరాత్రింసంవిశేదితి || ౪౮ || శౌ
 తమోపి—సూ || స్త్రీరాసస్తేవసన్నిపాతసాన్వద్యానతస్సన్నిపాతంచ సహశ
 య్యా తతోనానేతి || టీ || స్త్రీవాససా స్త్రీసంయోగాథావాససా, సన్ని
 పాతస్సంయోగః || ౪౯ || కాలాదర్శే—రజోదృష్టైదతుథాద్యాబోడశాహృ
 తుఃస్మృతః | పుత్రోత్పత్తికరాయుగ్ధావాసరాస్సప్తశోభనాః || పుత్ర్యోత్పత్తి
 కరాష్ట్రప్రమథ్యమాశ్వాయుజః స్మృతాః | అతిప్రశస్తాదివసాఉభయత్రోత్తరోత్త
 రాః | రాక్షసక్షణంమఖక్షణం చ పంచపర్వాణివర్జయేదితి || టీ || రజోదర్శనా
 దారభ్య చతుథాద్యాబోడశాత్త్రయోదశవాసరాః, ఋతుః గర్భోత్పత్త్య
 మగుణికాలః, ఉభయత్ర యుగ్ధాన్వయగ్ధాసుచ రాక్షసక్షణంమూలం, తద్దైవ
 || శ్లో || చతుర్దశ్యష్టమిపక్షద్వయేదర్శశ్చపూర్ణిమా | సంక్రాంతిశ్చైతిపర్వాణి
 పంచప్రాహుర్మహాషేయ ఇతి || ౫౦ || కూర్మపురాణే—షష్ఠ్యష్టమ్యా ప
 జ్జుదశీందావదశీంచచతుర్దశీం | జిహ్వాచారీభవేన్నిత్యంతద్యజ్జన్తత్రయేహనీతి ||

❖❖ఇతి గర్భాధానమ్❖❖

❖❖అథ పుంసువనమ్❖❖

౧ || తత్రాపస్తంబః—నూ || పుంసువనం వ్యక్తేగర్భేతిష్యేణతి || టీ ||
 పుంసువనమితి కర్తనామధేయం, యేనకమణౌ గర్భిణీపుమాంసమేవనూతే త
 త్పుంసువనం, పుమాంసంసూత ఇత్యర్థవాదః, పుంసువనస్యనిత్యత్వాత్ అత్రా
 వజాదేశశ్చాంధసః, ఆశ్వలాయనస్తు పుంసువనమితి గుణమేవ ప్రాయజ్ఞుత
 చ్చ వ్యక్తేగర్భే అస్తిగర్భిణినిశ్చితే వ్యక్తే తృతీయే చతుర్థేవామాసి, తిష్యే
 పుష్యనక్షత్రే కర్తవ్యమితి త్యర్థః || ౨ || కాలాదర్శపి—శ్లో || తృతీయేవాచ
 తుర్థేవామాసి పుంసువనంభవేత్ | గర్భవ్యక్తాస్తృతం తచ్చల్పాకసిద్ధాస్త్రియా
 హిసేతి || టీ || తత్పుంసువనం స్మృతం, సాగర్భవ్య కిఃస్త్రియాః తృతీయచతు
 ర్థమాసభవత్సేన లోకప్రాసిద్ధేత్యర్థః, 3 || యాజ్ఞవల్క్యః—శ్లో || గర్భా
 ధానమృతౌపుంసువనంసంపదనాత్పురతి || టీ || సంపదనాత్ గర్భచలనా
 త్పురాకర్తవ్యమితి త్యర్థః || ౪ || బృహస్పతిస్తు—గర్భసంపదనేపుంసువనమా
 హ || శ్లో || గర్భాధానమృతౌకుర్యాత్పువనంసంపదితే శిశానితి || ౫ || బ్రేజా.
 వాః—నూ || మాసిద్వితీయేతృతీయేవాపరాసంపదఇతి || ౬ || పారస్కరో
 పి—నూ || మాసిద్వితీయేతృతీయేవా యదహః పుంసక్షత్రేణ చంద్రమాయక్త
 సాస్యదితి || ౭ || పుంసక్షత్రాణిరత్నకౌశేభిహితాని || శ్లో || హస్తామూలంశ్రవ
 ణపునర్వనూమృగశిరస్తథా || తిష్యఃపుమాంసఇతి || ౮ || జాతూకణ్ఠః—ద్వితీ
 యేవాతృతీయేవామాసి పుంసువనంభవేత్ | వ్యక్తేగర్భేఽథవాకార్యంసీమంతేన
 శహాధవేతి || ౯ || ధర్మోద్యోతే || తృతీయేపుంసువంకృతావస్థేవాసప్రమేపివా
 సీమంతోన్నయనంకార్యం నకుర్యాత్పుంసువంయది || పుంసువం ప్రాగ్వినిర్వ
 త్యే తతస్సీమంతమున్నయేదితి || వా || ఆధారసంస్కారముఖన సర్వేషాం గ
 ర్భాణామయం సంస్కారఇతి ప్రథమగర్భవీవ పుంసువనమిక్యేకే, పుమాంసం
 జనయతీత్యాపస్తంబవచనం గర్భేగర్భేకర్తవ్యతాపరమితి, పుత్రేపునాప్రతిగ
 ర్భం కర్తవ్యమితి త్యన్యే ||

❖❖ఇతి పుంసువనమ్❖❖

❖❖అథ సీమంతోన్నయనం❖❖

౧ || తత్రబ్రేజావాః—నూ || అథసీమంతోన్నయనంమాసిచతుర్థాపంచ

మే షష్ఠవతి || యాజ్ఞవల్క్యః—షష్ఠేష్టమేవాసీమంతామాస్యే జాతకర్త చేతి
 || టీ || ఏతేజాతేజాతకర్తైవ్యధః || 3 || లోకాక్షిః—తృతీయే గర్భమాసేసీమం
 తోన్నయనంకారయేదితి || 4 || కాలాదర్శే—సీమంతోన్నయనం తుర్యేమా
 సి షష్ఠేష్టమేపివేతి || 5 || శంఖః — సూ || గర్భస్పందనే సీమంతోన్నయనం
 యావద్వాప్రసవఇతి || వా || ఏతదుక్తకాలస్య కేనచిన్నిమిత్రైన ప్రతిబంధే
 సతి డప్తవ్యం || 6 || తదాహ కాశ్యపః—షష్ఠేవాసప్తమేమాసిసీమంతోన్న
 యనంభవత్ | అష్టమేనవమేవాపి యావద్వాప్రసవోభవేదితి || వా || ఏతచ్ఛ్రీ
 స్త్రీసంస్కారతావత్సకృదేవకార్యం ప్రతిగర్భం || 2 || తథాహ పస్తంబః—||
 సూ || సీమంతోన్నయనం ప్రథమేగర్భే చతుర్థేమాసీతి || ౮ || సాంఖ్యాయ
 నగృహ్యేపి—సూ || సప్తమేమాసి ప్రథమేగర్భేసీమంతోన్నయనమితి || ౯ ||
 హరితః — శ్లో || సకృత్సంస్కృతనంసాగరాస్సీమం తేనద్విజస్త్రీయః | యం
 యుగర్భం ప్రసూయం తేనసర్వస్సంస్కృతోభవేదితి || ౧౦ || దేవలః—సకృచ్ఛ
 సంస్కృతానారీ సర్వగర్భేషుసంస్కృతైతి || వా || కేచిత్సీమంతోన్నయనంగ
 ర్భసంస్కారఇతి ప్రతిగర్భమావరయంతి || ౧౧ || తథాచవిష్ణుః—శ్లో || సీమ
 ంతోన్నయనంకర్త తత్ స్త్రీసంస్కారఉచ్యతే | కేచిద్గర్భస్యసంస్కారాద్గర్భే గర్భే
 ప్రయుంజతఇతి || ఏతేషాంచ పక్షాణాం నవసవ్యహారేషుసారణ వ్యవస్థా ద్ర
 వ్యవ్యా || ౧౨ || అకృతసీమంతాయాః ప్రసవేసత్యవ్రతతహ || శ్లో || స్త్రీయ
 దాఽకృతసీమంతాప్రసూయైతకథంచన | గృహీతపుత్రావిధిపత్నునస్సంస్కార
 మహాతీతి || ౧౩ || గాగ్యః—యదిసీమంతతఃపూర్వంప్రసూయైత కథంచన |
 తదాసీంపెటకేగర్భంస్థాప్యసంస్కారమాచరత్ || మృతౌదేశాంతరగతౌ భర్తా
 స్త్రీయద్యసంస్కృతా | దేవరోవాగురుర్వాసినపిండోవాసమాచరేదితి ||

—ఇతి సీమంతోన్నయనం—

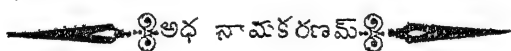
—అథ జాతకర్త—

తత్రవిష్ణుః—శ్లో || జాతకమేతతఃకుర్యాత్పుత్రేజాతేయథోదితమితి || టీ ||
 నవగృహ్యఇతి శేషః, తతఃస్నానాదనంతరం || ౨ || తథాచసంవతః — జాతే
 పుత్రేపితుఃస్నానంసచేలంతువిధీయతఇతి || 3 || జాబాలః—కుర్యాన్నేమిత్తి
 కంస్నానం శీతాద్భిఃకార్యమేవచేతి || 4 || నసింఘః—పుత్రజన్మనియజ్ఞేహతథాశ్ర

జ్ఞానమణెరవః । రాహోశ్చదర్శనేన్నానంప్రశస్తంనాన్యథానిశీతి ॥ టీ ॥ య
 జ్ఞేయవభృథస్సానం ॥ ౫ ॥ వ్యాసః—క్లో ॥ రాత్రా స్సానంనకుర్వీత దానంచైవవిశే
 షతః । నేమి త్రికంతుక రీప్వితస్సానందానంచరాత్రిషు ॥ గృహణోద్వాప్సానంకాం
 తియాత్రా రిప్సవేషుచ । దానంచైమి త్రికంజ్ఞేయంరాత్రావపి నదుష్యతి ॥ పు
 త్రజన్మనియాత్రాయాంశర్వర్యాందత్తమక్షయమితి ॥ ౬ ॥ రాత్రిస్సానవిశేషమా
 హసాంఖ్యానం ॥ దివాయదాహృతంతోయఃకృత్వాన్యర్థయతంతులత్ । రాత్రి
 స్సానైశునంప్రాప్తేస్సానయాదనలసన్నిధావతి ॥ మనుః—ప్రాజ్ఞాభివర్ధనా
 త్పుంసోజాతకర్తృవిధీయతే । సంవతః—ప్రాజ్ఞాభివర్ధనాత్పుంసోజాతకర్తృవి
 ధీయతే । మంత్రవత్ప్రాశనంచాస్యహిరణ్యమధుసర్పిషామితి ॥ ౭ ॥ జైజావా
 పః—జన్మనానంతరంకార్యంజాతకర్తృయథావిధి । దేవాదతీతకాలంచదతీతేనూ
 తకేథవత్ ॥ యావన్నచ్చిద్యతేనాశం తావన్నాహ్వాతిసుతకం । ఛిన్నే నాశే
 తతఃపశ్చాత్సుతకంతువిధీయతఇతి ॥ ౮ ॥ వ్యాసః—అచ్చిన్ననాభ్యాంకర్తవ్యం
 శ్రాద్ధంవైపుత్రజన్మని । ఆశౌచోపరమేకార్యమథవానియతాత్మభిరితి ॥ వా ॥ ఏ
 తద్ద్రవ్యాభావే వేదితవ్యం, శ్రాద్ధమేతదామద్యవ్యేణహేమ్నానాకార్యం ॥ ౯ ॥
 యదాహవశేతాః—క్లో ॥ (ప్రి)హద్యస్సవచక్షేప జాతకమణివాప్యథ ।
 ఆమశ్రాద్ధంతథాకుర్యాద్విధినాపార్యణేనత్వితి ॥ టీ ॥ స్వపచఃస్వయంపచః ॥ ౧౦
 జాతశ్రాద్ధే పశ్యాన్ననిషేధోదర్శితః ॥ ఆదిపురాణే—జాతశ్రాద్ధేన దద్యాత్తు
 పశ్యాన్నంబ్యాహ్మణేషవిసి । యస్తాచ్చాంద్రాయణాచ్ఛుద్ధిస్తేషాంభవతి నాన్య
 థేతి ॥ ౧౧ ॥ బోధాయనః—అన్నాభావేద్విజాభావే ప్రవాసేపుత్రజన్మని హే
 మశ్రాద్ధంసంగృహేచకుర్యాత్పూర్వద్రవ్యదైవహీతి ॥ ౧౨ ॥ వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యః
 —కుమారజన్మద్వివేచిప్రైఃకార్యఃప్రతిగృహః । హిరణ్యధూగవాశ్వాజవాసశ్శ
 య్యాసనాదిషు ॥ తత్సర్వంప్రతిగృహ్యం కృతాన్నంతువివజయేత్ । భక్ష
 యిత్యాతుతన్మాహాద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేదితి ॥ వా ॥ సకుల్యానాంతుకృతా
 న్మన్య ప్రతిగృహేదామాధావః ॥ క్లో ॥ సూతకేతుసకుల్యానానదోషంమనుర
 బ్ధిపిదిత్స్వరణాత్ ॥ ౧౩ ॥ అత్ర దానం సకుల్యభ్యోపి దద్యాదిత్యాహశంఖః ॥
 సూ ॥ నరేషాంసకుల్యానాంద్విపదచతుష్పదహిరణ్యధాన్యాదిదద్యాదితి ॥ ౧౪ ॥
 వ్యాసః—క్లో ॥ దేవాశ్చపితరశ్చైవపుత్రేజాతేద్విజన్మనామ్ । ఆయాంతి తద

హస్తస్తాత్పుణ్యంపూజ్యంచసర్వదా ॥ తత్తదద్యాత్సువణంతు భూమింగాంతు
 రగంరథమ్ । ఛత్రించాగంవస్త్రమాత్యశయనంచాసనంగృహమ్ ॥ జాతెకుమారేత
 దహాఃకామంకుర్యాత్ప్రతిగ్రహమ్ । పిరణ్యధాన్యగోవాసశ్చిత్రాన్నగుడసర్పి
 షామితి ॥ ౧౫ ॥ పరాశరః—ఖలయజ్ఞైవివాహేచసంక్రాంతౌగ్రహణేమృతౌ ।
 పుత్రేజాతేన్యతీపాతేదత్తంభవతిచాక్షయమితి ॥ ౧౬ ॥ వా ॥ యత్తుకుమారవ్యస
 వేనాభ్యామచ్ఛిన్నాయాంగుడతిలహిరణ్యగోధాన్యవాసః పృతిగ్రహేష్వదోష
 ఇతిశంఖస్తరణం, యదపి ప్రాజ్ఞాభిచ్ఛేదాత్సంసారాథం పుణ్యార్థా
 కుర్వంతి చిన్నాయామాశౌచమితిహరితస్తరణం, యదపి చిన్నేనాశేతతఃపశ్చా
 త్సుతకంతుగిధీయతఇతి బ్రేజావాపస్తరణం తత్సర్వంనాశచ్ఛేదాత్సర్వమేవ
 జాతకర్తశ్చార్థంచ కతవ్యమితివంపరం ॥ ౧౭ ॥ తదాహసత్యవృతః—సూ॥
 పుత్రజన్మనాభిక్పంతనాత్పుణ్యం తదా జాతకర్తశ్చార్థంకుర్యాదితి ॥ వా ॥
 దానపృతిగ్రహయోస్తు కృత్సంజన్మదినంవృశస్తమేవ బహుస్త్వృతిసమ్మతత్వా
 త్ ॥ ౧౮ ॥ తత్తవృద్ధమనుః—శ్లో ॥ జాతెకుమారేతదహాఃకామంకుర్యాత్ప్రతి
 గ్రహమితి ॥ ౧౯ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—తదన్నంసప్రదుష్యేత పూర్వేషాంజన్మ
 కారణాదితి ॥ ౨౦ ॥ హరితశ్చ—సూ ॥ జాతెకుమారేపితౄణామమోదాత్పు
 ణ్యంతదహరితి ॥ టీ ॥ ఆమోహోహషణః ॥ ౨౧ ॥ గౌతమః—సూ ॥ ప్రా
 జ్ఞాభివధానాత్పుణ్యంతదహరిత్యేకఇతి ॥ ౨౨ ॥ శంఖశ్చ—కుమారవ్యసవే
 నాభ్యామచ్ఛిన్నాయాంగుడతిలహిరణ్యగోవస్త్రధాన్యపృతిగ్రహేష్వదోషస్త
 దహరిత్యేకఇతి ॥ ౨౩ ॥ సంగ్రహేపి—శ్లో ॥ పుణ్యతాపత్పృజన్మాహేదే
 యంగ్రహ్యంపరైరపీతి ॥ ౨౪ ॥ జాతూకణ్యః—మృతాశౌచేసముత్పన్నే
 పుత్రజన్మయదాభవేత్ । ఆశౌచేనిగజాతెకుర్యాజ్ఞాతకర్తచనామచ ॥ జననాశౌ
 చఉత్పన్నే పుత్రజన్మయదాభవేత్ । జననానంతరంకుర్యాజ్ఞాతకర్తయథావిధీతి ॥
 ౨౫ ॥ పూణంసంగ్రహే—గ్రహణేచైవగంగాయాం పుత్రస్త్రేవవజన్మని । ఆ
 శౌచంనాస్తిభుక్తోపిన్నానదానాదీంచరేదితి ॥ ౨౬ ॥ వృజాపతిః—ఆశౌచ
 తుసముత్పన్నేపుత్రజన్మయదాభవేత్ । కర్తుస్తాత్కామికిఃపూర్వాశౌచే సకు
 భ్యతీతి ॥ ౨౭ ॥ స్మృత్యర్థసారే—సూ॥ జాతెపుత్రేపితాన్నాత్వారాత్రానం
 భ్యయోగ్రహణేవావృద్ధిశ్చార్థంకృత్వా జాతకర్తకుర్యాదాశౌచాంతరమధ్య

చకుర్యాదితి || ౨౨ || అ || పుత్రజన్మన్యహితాగ్నేష్టిహ్యులై || శు || పై
 శాన్వనరందాన్వదశకపాలనిర్వపెత్తులైజాతె యదష్టకపాలాభవతి గాయతిజ
 యైవైనంబిహ్మనర్భసేనపునాతి యస్మిన్వకపాలప్రివృత్తైవాస్మిన్తేజోదధాతియ
 ద్దశకపాలోవిరాజేవాస్మిన్నాన్వద్యం దధాతి యదేకాదశకపాలప్రిష్టైవాస్మి
 న్నిందియందధాతి యద్వాదశకపాలోజగతైవాస్మిన్పశూదధాతి యస్మిన్
 జాతపితామిష్టినిర్వపతి స్రాతపీవలైజస్యనాన్వదఇందియాపీవశుమాభవ తీతి ||
 వా || యదష్టాః పాలశతాదినాన్వాదశకపాలఃశూయతే, జాతస్యస్రాతశ్వాది
 కమిష్టైః ఫలమితిదర్శయతి యస్మిన్నిత్యాదినా, ఇయంచేష్టిఃకామ్య అథవాదిక
 పుత్రగతబిహ్మనర్భసాదికామనానంవృతస్తేవజన్మనాధికారకేతుత్వాద్వ్యవగ
 మాజ్ఞాతేష్టిప్రవృత్తైశ్చ జీవత్పుత్రగతపూతరాదిఫలరాగాధీనత్వాత్, పుత్ర
 న్నాభ్యనిమిత్తసంయోగేన శృతాపీయమిష్టిః, యదీహ్యయది పశునా యదిసా
 మేన యజేతామావాస్యాయాం పౌణమాన్యాంవేతివిధానావాశోచానంతరప
 ర్వణ్యవకతావ్యా- జననానంతరమేవ సంశాసనాజ్ఞాతకర్తృతదైవకతావ్యం || ౨౩ ||
 స్తోత్రం తై—శ్లో || సర్వైస్సస్వజన్మదివసేన్నాన్వైర్మంగళశాలిభిః | గురుదేవా
 గ్నివిప్రా శ్చపూజనీయాఃప్రయత్నతః || స్వసక్షప్రేచపితరస్తథాచెవఃప్రజాప
 తిః | ప్రతిసంవత్సరంయత్నాత్కర్తవ్యశ్చమహాత్మనవఇతి || *ఇతిజాతకర్త || *

శ్లోఅథ నామకరణమ్శ్లో

౧ || తత్రమనుః—శ్లో || నామధేయందశమ్యంతు దాన్వదశ్యాంపాస్యకార
 యేత్ | పుణ్యైతిథౌముహూరైవానక్షప్రైవాగుణాన్వితఇతి || గౌరీలః—సూ||ద
 శరాత్రాచ్ఛతరాత్రాత్సంవత్సరాదాన్వ నామకర్యాదితి || బహ్వృచపరిశిష్టే
 పి || జననాద్దశరాత్రే శతరాత్రైసంవత్సరేవా నామకరణమితి || ౪ || యాజ్ఞ
 వల్క్యః—శ్లో || అహన్యేకాదశేనామచతుర్థేదూసినిష్క్రమః | ష్టేన్నప్రా
 శనమాసి చూడాకారాయథాకులమితి || ౫ || స్తోత్రం తై—తతస్తునామక
 ర్వీత పితైవదశమేహని | యదాన్వపితురభావస్సాన్వదయోగ్యత్వమథాపివా || తి
 న్యోవాకులవృద్ధౌవాజాతకర్తాదికారయేదితి || కుర్యాదిత్యధః || ౬ || శంఖా
 పి—సూ || కులదేవతానక్షత్రాభిసంబంధం పితాకుర్యాదన్యోవా కులవృద్ధఇ
 తి || ౭ || వ్యాసః—శ్లో || నామధేయందశమ్యంతుకేచిదిచ్ఛంతిసూరయః| దాన్వ

దశ్యామధవారాత్రాన్త్రాణామాసేతథాపరే । అష్టాదశేహనితథా వదంత్యనై
 మనీషీణఇతి ॥ ౮ ॥ పారస్కరః—సూ ॥ దశమ్యాముత్థాప్యద్యామ్నాణా భో
 యితాస్వ పితా నామకరోతీతి ॥ ౯ ॥ శంభోపి—దశమ్యాముత్థాప్య పిండవివ
 ధణసం పితౄణాంపుత్రసాన్నిధ్యమితి ॥ టీ ॥ ఉత్థాప్య పూర్వశయ్యాతః, పిం
 డవివధణసంత్రాద్ధం ॥ ౧౦ ॥ నామస్వరూపమాహమనుః—క్లౌ ॥ మంగళ్యం
 బ్రాహ్మణస్యసాన్యత్ క్షత్రియస్యబలాన్వితమ్ । వైశ్యస్యధనసంయుక్తహూద్ర
 న్యతుజగుస్పితమితి ॥ టీ ॥ మంగలబలధననిందాప్రతిపాదకాన్వేప తెషాంక్ర
 మేణ నామధేయానిభవంతీత్యథః ॥ ౧౧ ॥ సవీమోపపదాన్యపాపహ ॥ క్లౌ
 శమవద్యాబ్రహ్మణస్యసాన్యద్రాక్షోరక్షాసమన్వితమ్ । వైశ్యస్య పుష్టిసంయు
 క్తం హూద్రస్యస్యేష్యసంయుతమితి ॥ టీ ॥ శర్తరక్షాపుష్టిప్రేష్యవాచకాన్వే
 టెషాంక్రమేణోపపదానీత్యథః, ఏనంచేవనామధేయానిభవంతి, భద్రశ
 మా శక్తిపాలకధనపుష్టః, హీనదానఇతి, అన్వేషశర్తాదీనామధావరత్వంమ
 న్యంతే నతుశబ్దపరత్వం, అస్తిన్నతెసుమతిః, భృతరాష్ట్రః, నిధిపాలః, వశుసు
 బ్ధిఇత్యాదీనిభవంతి ॥ ౧౨ ॥ యమోపుత్రరవదవిశేషమాహ ॥ క్లౌ ॥ శర్తదేవ
 శ్చవిప్రస్య నమత్రాతాచధూభుజః । ధూతిదత్తశ్చవైశ్యస్య దాన్యం హ
 ద్రస్యకారయేదితి ॥ వా ॥ అత్రాపిమంగళ్యం బ్రాహ్మణస్యేత్యాదిమనూక్షేషి
 పూర్వపదైః నామధేయానిద్రష్టవాని, ఏవంచభద్రశర్తాభద్రదేవఇతి బ్రా
 హ్మణస్యనామధేయం, ఏనమితిరేషామన్యాహ్యం ॥ ౧౩ ॥ అశ్వలాయనః—॥
 క్లౌ ॥ శర్తాంత్రాబ్రాహ్మణస్యాక్తం పమాంతంక్షత్రియస్యతు । గుప్తదా
 సపదాంతాస్యాదభిధావైశ్యహూద్రయోరితి ॥ ౧౪ ॥ అపస్తంబః—సూ ॥ దశ
 మ్యాముత్థితాయాగ్ంస్నాతాయాంపుత్రస్య నామదధాతి పితామాలేతి ॥ టీ ॥
 ఉత్థితాయాం సూతికాగృహాన్నిష్కాంతాయాం స్నాతాయాం, ఏవంచ దశ
 మేహని నామకరణే సూతిగృహాన్నిగత్య స్నాతవ్యమిత్వక్రంభవతి; సూతి
 కాశుద్ధ్యథామేకాదశేహీన స్నానంభవతి, ఇతిశబ్దశ్చాధేమాతాపితరాస
 హితౌ నామధత్తఇతి ॥ ౧౫ ॥ ఇమమథాంమంత్రపూజాప్యోహ ॥ శ్మృతిః ॥
 ఘృతనామ ప్రథమంజాతవేదః పితామాతాచదధతుశ్చదగ్గరితి ॥ ౧౬ ॥ శ్రీకా
 ఠాంతరేణ నామ్నో అక్షణమాహాపస్తంబః—సూ । ద్వ్యక్షరం చతురక్షరం

వా నామపూర్వమాఖ్యాతౌ త్రరందీర్మాభినిష్ఠానాం తంఘోషవదాద్యంతరం
తస్థమపివా యస్మిన్ స్వీత్యుపసగఽస్సన్ తద్ధిప్రతిష్ఠితమితిహి బ్రాహ్మణమి
తి ॥ టీ ॥ ద్రవ్యవాచకం సుఖుతంపదం నామపూర్వంయస్మిన్ తన్నామపూర్వ
మాఖ్యాతం క్రియావాచిక్వీబంతముత్తరపదం యస్య నామ్నః తదాఖ్యాతౌ త్ర
రం దీర్మాభినిష్ఠానాంతం, దీర్మాభినిష్ఠానశ్చాంతే యస్య నామ్నః తత్తదో
క్తం, అభినిష్ఠానఇతి విసజ్జనీయస్య పూర్వాచార్యాణాంసంజ్ఞా, ఘోషవాక్
వగఽత్యంతీయశ్చ తుథోవా వణఆదికియస్య నామ్నః తద్ఘోషవదాది, అంతరం
తస్థం, అంతఃమధ్యే అంతస్థాయరలవాయస్య నామ్నః తత్తథా, ద్వన్వీక్షగస్య వా
ర్దాః, గీర్దాః ఇత్యుదాహరణం ॥ మ॥ వాకిణదకందవాతీతివార్దాః గిరం దవాతీ
తిగీర్దాః, చతురక్షరస్యహిరణ్యదాఇత్యాది, అపివేతిద్వన్వీక్షరాదివిశేషణైర్వికల్పః
యస్మిన్నామ్నిస్వీత్యయముపసగఽస్సన్ తన్నామప్రతిష్ఠితం అయష్వద్వజ్ఞా
దిక్రియాకుచ్ఛభవతి, యథా సుజాతః, సుదర్శనఇత్యాది ॥ ౧౭ ॥ బ్రేజావావః ॥
సూ ॥ పితానామకరోత్యేకాక్షరం ద్వన్వీక్షరంత్ర్యక్షరం చతురక్షరమపరిమితం
వా ఘోషవదాద్యంతరంతస్థం దీర్మాభినిష్ఠానాంతమితి కృదంతం కుర్వాన్న
తద్దిత్యాంతమితచ ॥ ౧౮ ॥ బోధాయనౌవికల్పంతరాణ్యాహ ॥ సూ॥ ఋష్య
ణూకం దేవతాణూకం వాయుధైవైషాం పూర్వపురుషాణాం నామానిస్సురితి ॥
టీ ॥ ఋష్యణూకమృష్యభిధాయ దేవతాణూకందేవతాభిధాయ ॥ ౧౯ ॥ శం
ఖౌపి—సూ ॥ కులదేవతానక్షత్రాభిసంబంధంపితాకుర్వాదితి ॥ ౨౦ ॥ స్త్రీ
ణాం నామధేయంమనురాహ ॥ శ్లో ॥ స్త్రీణాంసుఖోద్వమహ్నాగం విష్ణుష్టా
భంమనోహరమ్ । మంగళ్యం దీర్ఘవణాంతమాశీర్వాదాభిధానవదితి ॥ టీ ॥
సుఖోద్వం సుఖౌచ్ఛారణక్షమం, దీర్ఘవణా ఆకారకళికారోవా ॥ ౨౧ ॥
అతవీవపారస్కరః ॥ సూ ॥ అయగక్షరమాకారాంతం(స్త్రీ)యాఇతి ॥ శ్లో
పి—ఈకారాంతం (స్త్రీ)ణామేవంకృతేనామ్ని శుచితత్కులంభవతీతి ॥ ౨౨ ॥
అయజాక్షరంకుమార్యాఇత్యాపస్తంబః ॥ టీ ॥ అయజాక్షరం, విషమాక్షరం-అ
యజాక్షరమితి ఛాందసం యథా శ్రుః యశోదా పార్వతీతి, అత్ర యథాస్వ
గృహ్యం, యథాస్వకులాచారంవ్యవస్థా ॥

శ్రీఅథ కణఁవేధనమ్ శ్రీ

౧ || సాయశేమ || శ్లో || కారణకేపౌషమాసేవాచైత్రేవాఫాల్గు నేపివా
కణఁవేధం ప్రశంసంతి శుక్లపక్షేశుభదినే || శిశోరజాతదంతస్య మాతురుత్సం
గనర్పణః సౌమికో వేధయేత్ కణానూచ్యాద్విగుణసూత్రయేతి || ఇతి కర్ణ వేధనం

శ్రీఅథ నిష్క్రమణమ్ శ్రీ

౧ || తత్రమనుః || శ్లో || చతుర్థేమాసిక తవ్యం శిశోర్నిష్క్రమణంగృ
హదితి || ౨ || స్మృతించంద్రికాయామ్—దావదశేహనిక రవ్యం శిశోర్నిష్క్ర
మణంగృహత్ | చతుర్థేమాసిక రవ్యంతథాన్వేషాంమతంవిభోఇతి || ౩ || ని
ష్క్రమణానంతరక రవ్యమాహ శంఖః—శ్లో || చతుర్థేమాసిక తవ్యంబాలసాన్
దిత్వదర్శనమితి || ౪ || యమోపి—తత స్మృతీయేక రవ్యంమాసి సూర్యస్వదర
ణం | చతుర్థేమాసిక రవ్యం శిశోశ్చంద్రిన్యదర్శనమితి || ౫ || తథా స్మృత్యర్థ
సారే—సూ || నిష్క్రమణం చంద్రిసూర్య దేవతాదర్శనం దావదశేహని తృతీ
యేచతుర్థేవామాసికుర్యాదితి || ఇతి నిష్క్రమణమ్

శ్రీఅథాన్నప్రాశనమ్ శ్రీ

౧ || తత్రమనుః—శ్లో || షష్ఠేన్నప్రాశనంమాసియద్వేష్టంమంగళంకులఇ
తి || ౨ || యమః—తతాన్నప్రాశనంమాసిషష్ఠేకుర్యాద్యథావిధి | అష్టమే
వాపిక రవ్యంయచ్చేష్టంమంగళంకులఇతి || ౩ || లోకాక్షిః—సూ || షష్ఠేమా
సేన్నప్రాశనం జాతేషుదంతేషువేతి || ౪ || శంఖః—సంవత్సరాత్పాక్సంవ
త్సరఇత్యేకఇతి || ౫ || ఆపస్తంబః—జన్తనోఽధిషష్ఠేమాసిబ్రాహ్మణాభోజ
యితావశిషావచయితావ దధిమధుఘృతమోదనమితిసగ్ంసృజ్యోత్తరైర్వంత్రైః
కుమారంప్రాశయేదితి || ౬ || జన్తనోఽధి జన్తదివసమాచర్య దినగణనయాప
ష్టేమాసే || ౭ || యదాహబృహస్పతిః—శ్లో || షండాశద్వివసాత్రిఘ్నశ్చ
శ్చాత్రిహతపష్టికాత్ | అర్వాగేవోత్తమాభుక్తిరితి || అత్రాపి యథా సప్త
గృహ్యంవ్యవస్థా || ౮ || మారుండేయః—శ్లో || దేవతాపుగతస్తస్య ధాతుగ్ని
త్సంగతస్యచ | అలంకృతస్యదాతవ్యమన్నంపాతేచకాంచనై || మధ్యాజ్యక
షకోపేతంప్రాశయేత్పాపాయంతతః | కృతప్రాశమధోత్సంగాఢ్హాత్రిబాలస
ముత్స్పృశేదితి || ౯ || అన్నప్రాశనానంతరం బాలస్యజీవనపరీక్షామాహాసవిష ||

తస్మాగ్గతాథవన్యగ్య శిల్పధాండానిసర్వశః । శస్త్రాణిచైవవస్త్రాణి తతఃపశ్యే
త్తులక్షణం ॥ ప్రథమాయత్సప్తశేద్బాలస్తతాధాండుస్వయంతథా । జీవికా
త్సన్యబాలన్యతైనేవతుభవిష్యతీతి ॥ —ఇత్యన్నప్రాశనమ్—

—అథ చూడాకరణమ్—

౧ ॥ తత్రమ్ముః ॥ క్లో ॥ చూడాకరణమద్విజాతీనాం నర్వేషామేనధర్మతః ।
ప్రథమే బ్రతృతీయేవాకరవ్యంశుగ్రివోదనాదితి ॥ టీ ॥ ద్విజాతిగ్రహణేన శూ
ద్ర్యస్య పయదానః, చూడాశిఖా, ధర్మతఃకులధర్మతః, శుగ్రివోదనాదితిశూ
యలైహి ॥ శు ॥ యత్రబాణాన్య పతంతికుమారాఃశిఖాఇవేతి ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞ
పల్మగః—క్లో ॥ షష్ఠైన్నప్రాశనంమాసేచూడాకార్యాయథానులమితి ॥ ౩ ॥
శ్వానకోప—చూ ॥ తృతీయేవషేచోళం యథానులధర్మంవేతి ॥ టీ ॥ యస్మి
న్ములే యదాయేన ప్రకారేణ చూడాకర్త తదాతథైవ కార్యమిత్యధః ॥ ౪ ॥
యముః—క్లో ॥ తతస్సంవత్సరేపూజేచూడాకర్త విధీయతే । ద్వితీయేవా తృ
తీయేవా కతఃవ్యంశుగ్రివోదనాత్ ॥ యథానులంయథాశాఖం చూడాకార్య
ద్విజాతిభిరితి ॥ ౫ ॥ దైహవాపః—చూ ॥ త్రివషేచూడాకరణమితి ॥ ౬ ॥
శంఖః—తృతీయేవషే చూడాకరణంపంచమేవేతి ॥ ౭ ॥ లూకాక్షిః —తృతీ
యస్యవషేస్య భూయిష్ఠగతే చూడాకరణం, దక్షిణతఃకముజావాస్థానాంవామ
తాభారద్వాజానాముభయత్రాత్రికాశ్యపానాం ముండాభ్యుగవఃపంచచూడాఅం
గిరసోవాఃకేమేకేమంగళాభఃశిఖినోన్వేయథానులధర్మంవేతి ॥ టీ ॥ వాజిఃకే
శపక్షిః, అన్యేతు శిఖామాత్రంయత్రకవచనమంగళార్ద్రంకుర్వంతీత్యర్థః ॥ ౮ ॥ ఆ
క్షస్తంబ—చూ ॥ యథర్షిశిఖానిదధాతి- యథావైషాంకులధర్మస్సాన్వీదితి ॥ టీ ॥ య
ధర్షి యావంతఋషయఃస్వప్రవరతాఃపఠిశ్శిఖానిదదాతి, ఏకా ర్షాయస్తేగ్గశిఖా,
ద్వాన్యషేయస్యద్వైతాన్వది, అథవా యేన ప్రకారేణ, ఏషాంకులజానాంకు
లధర్మః ప్రవర్తతే తథా శిఖాకర్తవ్యేత్యధః, అత్ర జన్మప్రభృతివషేసం
ఖ్యాన్తేనితవాన్ ॥ యథాహసపవ, నూ ॥ జన్మనాధితృతీయేవషే చోళంపు
నర్వసోర్వరితి ॥ టీ ॥ అధితృతీయే, అథాధికతృతీయే, అత్ర పునర్వసుగ్గమాణం
విహితనక్షత్రాంకులక్షణార్థం ॥ ౧౦ ॥ ఆతపవవాన్యసః— క్లో ॥ అగ్నినీశ్వరణ
శ్చావతీ నిత్రాపుష్యపురర్వసు । ధనిష్ఠారెవతీజ్యేష్ఠా మృగశాస్త్రేషుకారయో

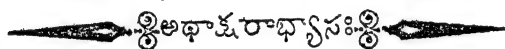
త్ ॥ నక్షత్రేకునకుస్వీతయస్మిన్ జాతాభవన్నరః । నవోష్ఠ్యవదయోఃకార్యం నై
వాగ్నైయేవధారత ॥ తిథిం ప్రతిపదంరిక్తాంఽష్టమిచైవిష్ణయైత్ ॥ వారే శనే
శ్చరాదిత్యభౌమానాంరాత్రిమేవచేతి ॥ ౧౦ ॥ గగః—పుత్రమాడాశ్చతా
మాతా యదిసాగర్భిణీ సవత్ ॥ శస్త్రేణమృత్యుమాప్నోతితస్మాత్తైరజివర్జయదితి
॥ ౧౧ ॥ నారదః—చూనామాతరిగర్భిణ్యాం చూడాశ్చర్తనకారయత్ ॥ పం
పాద్మాత్పూగధోధ్వేతు గర్భిణ్యామపికారయత్ ॥ ఆరభ్యాధానమాచౌళా
త్కలాతీతేతుకమణాం ॥ ఆజ్యవ్యాహృతిభిర్భూత్వాప్రాయశ్చిత్తమథాదరే
త్ ॥ ఏతెష్వేక్తకలూపేతు పాదకృచ్ఛ్రంసమాచలేత్ ॥ చౌళకేథంతుసర్వ
త్ర మత్యాతుద్విగుణంచరేదితి ॥

—ఇతిచూడాకమః—

—అథ స్త్రీణాంజాతకమాది—

౧ ॥ తత్రయాజ్ఞవల్క్యః ॥ క్లో ॥ తూష్టిమేతాఃక్రియాః స్త్రీణాంవిహాహ
స్తునమంత్రకఇతి ॥ టీ ॥ ఏతాః జాతకమాది చూడాశ్చరణాంతాః క్రియాః
తూష్టింవిహామంత్రేణకార్యాః ॥ ౨ ॥ మనురపి—క్లో ॥ అమంత్రికాతుకా
ర్యేయంస్త్రీణామావృతశేషతిః । సంస్కారాధంశరీరస్య యథాకాలాయథా
క్రమమితి ॥ టీ ॥ ఆవృత్ జాతకర్మాదిక్రియా ॥ ౩ ॥ గౌభీలస్తువిశేషహాహ ॥
క్లో ॥ తూష్టిమేతాఃక్రియాః స్త్రీణామమంత్రేణతుహామత్యతి ॥ ౪ ॥ అ ॥ స్త్రీ
ణామపుక్తకాలాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమాహకాత్యాయనః—క్లో ॥ సంస్కా
రాంతిపద్యేరక్షస్వకాలాచ్చేత్కథంచన । హుతైస్త్రితదేవకర్తవ్యాయోతూపనయ
నాదయఇతి ॥ టీ ॥ ఏతదేవసంప్రాయశ్చిత్తమేవ ॥ ౫ ॥ అ ॥ సర్వప్రాయ
శ్చిత్తమపి తేనైవోక్తం ॥ నహి ॥ సర్వప్రాయశ్చిత్తంద పంచభిః ప్రత్యేచం
త్యన్నోఅగ్నయఇతి దావభ్యామయాశ్చాగ్నైయేతేతముదు త్తమమితిచేతి ॥ వా ॥
స్త్రీణామపనయనకాలాతిపత్తౌ వ్రాత్యప్రాయశ్చిత్తంభవత్యేవేతి చంద్రికా
యా ॥ ౬ ॥ అ ॥ స్త్రీణాం విహాహవిహాపనయనమిత్యాహమనుః ॥ క్లో ॥
వైవాహికోవిధిస్త్రీణామాపనాయనికస్తృతిః । పతిసేవాగురౌవాసోగృహ
ధోగ్నిపరిక్రియేతి ॥ టీ ॥ తత్ర గురుకులవాసోగ్నికార్యంవౌత్తరాధేనోక్త
పతిసేవాగురుకుమౌపాగృహకృత్యకరణమగ్నిపరిచర్యేత్యథః ॥ వా ॥ అతశ్చ
త్రాపి తతడౌభ్యంకామచారాదివజనం ప్రాగుపనయనాత్కామచారవా

తే-త్యాదిచనమానం || ౭ || యత్తుహరిఁనోక్తం || సూ || ద్వివిధాప్రియోబ్ర
హ్మవాదిన్యస్యద్యోవధ్యశ్చ తత్రబ్రహ్మవాదినీనాముపనయనమగ్నింధనం వేదా
ధ్యయనం స్వగృహేచభిక్షాచర్యేతి || సద్యోవధూనాంతూపస్థితే వివాహే క
థంచిదుపనయనం కృత్వా వివాహఃకార్యత్వే తత్కల్పాంతరాభిప్రాయం ||
౮ || తథాచయమః—శ్లో || పురాకల్పేకుమారిణాం మాంజీబంధనమిష్యతే
అధ్యాపనంచవేదానాం నావిత్రివచనంతథా || పితృపితృవ్యభిశ్రావా నైనా
మధ్యాపయెత్పురః | స్వగృహేచైవకన్యాయాభైశ్చచర్యంవిధీయతే || వజ్రయ
దజనంపిరం జహాధారణమేవచేతి || ౯ || స్త్యత్యథాసారే—సూ || ఏతేసం
స్కారాఃపీజగద్భద్రోపాపసుత్రయేయథాసాచారంకార్యాః, (స్త్రీ)ణాంతుష్టీం
వివాహస్తునమంత్రకః స్వకాలాతిక్రమే వ్యాహృతిహోమపూర్వం కార్యాః, ఏ
షామేక్షకలోపే పాదకృచ్ఛామిత్యాలోపేద్వ్యగుణఇతి ||

శ్రిఅథాక్షరాభ్యాసఃశ్రి

౧ || తత్ర మార్కండేయః || — || శ్లో || ప్రాప్తేతు పంచమే వర్షేహ్య
ప్రసుపై జనాదనే | షష్ఠీం పృతిపదంచైవ వజ్రయత్వా తథాష్టమీమ్ ||
రిక్తాం వజ్రదశీంచైవ సారభామదినే తథా | ఏవం సునిశ్చితే కాలే విద్యా
రంభంతు కారయేదితి || ౨ || సాయణీయే || — || ఉత్తరాయణగే సూర్యే
కుంభమాసంవివజ్రయేత్ | బాలన్యపంచమేవర్షేప్రాప్తేభానాకుళీరగే || ఆ
రభేతాక్షరంతత్ర శుభకాలయథోదితే | వారెదినేశభృగుపుత్రబృహస్పతీనాం
విద్యానసౌభవతియోపివిమూఢబుద్ధిః | చంద్రేచచంద్రతనయేచభృశంచసత్వవి
ఘ్నంకరోత్యవనిజౌరవిజౌవినాశమ్ || వైష్ణవాదిత్యతిష్ఠ్యేందుశృవిష్ణుసాన్వతివా
రుణాః | మైత్రేద్రహస్తదిత్రాశ్చవిద్యారంభేమపూజితాః || ౩ || మార్కం
డేయః—పూజయిత్వాహతింలక్ష్మీం దేవీంచైవసరస్వతీం | స్వవిద్యాసూత్రకా
రాంశ్చ సాన్వంవిద్యాంచవిశేషతః || ఏతేషామేవదేవానాం నామ్నాతుజహం
యాద్వృత్తమ్ | దక్షిణాభిద్విజేంద్రాణాంకర్తవ్యంచాత్రపూజనం || ప్రాజ్ఞు
భౌగురురాసీనోవారుణ్యభిముఖంశిశుం | అధ్యాపయెత్తుప్రథమంద్విజాశీర్భిస్తు
పూజితం || తతఃప్రభృత్యనధ్యాయాన్వజ్రానీయాన్వివజ్రయేత్ | అష్టమీ ద్విత
యంచైవ పక్షాంతేచదిసద్వయమితి || * ఇత్యక్షరాభ్యాసకాలనిర్ణయః *

శ్రీఅథానుపవీతధర్మాఃశ్రీ

౧ || తత్రాపస్తంబః || సూ || అన్నప్రాశనాద్ధర్మానాప్రయతాభవంత్యావ
 రితత్సరాది త్యే కయావలావాదికోసప్రజానీయరోపనయాదిత్యవరమత్రహ్య
 ధికారశ్చస్తేర్భిన్నతః సానిష్ఠాస్త్రుతిశ్చేతి || టీ || అన్నప్రాశనాత్పిగ్ధర్మా
 బాలాః అప్రయతానభవంతి రజస్వలాదిస్పద్యేపి యావత్సంవత్సరో నవరిపూర్వ
 తే తావన్నాప్రయతాఇత్యేకమవ్యంతే, యావద్వా దిగ్విభాగజ్ఞానం నాస్తి తా
 వన్నాప్రయతాః; ఉపనయనాదర్వాజ్ఞాప్రయతాఇత్యవరందధ్వనం, అత్రాప
 పవత్తిరిత్రహ్యధికారఇతి, హియస్తాదత్రహ్యుపనయనెనెనతి విధినిషేధశాస్త్రే
 ధికారోభవతి, సానిష్ఠాతమపనయనమపసానమధికారస్య, అస్తిన్నభేదస్త్రుతి
 శ్చాస్తీత్యధికః || ౨ || తథాదక్షః—శ్లో || జుతమాత్రశిశుస్తావద్యావదప్తసమా
 వచూః | సోపిగర్భసమోజ్జేయోవ్యక్తిమాత్రప్రకాశితః || భూత్యభిక్ష్యే తథాపి
 యోబాద్యావాచ్యేతథాన్యతే | అస్తిన్కాలేనదోషస్సాన్యత్సయావన్నాపవీత్యంతే
 || ఉపనీతేచదోషోస్తి క్రియమాత్రైర్విగర్హితైరితి || ౩ || వా || నచఅపేయఇత్య
 నెన మద్యాదిపానేనదోషఇతిశంసీయం, వజ్రదోదిత్యనువృత్తానిత్యంమద్యం
 బ్రాహ్మణఇతి గౌతమస్మగ్తాల్, తథాచ నిత్యగృహణమనుపవీతస్యాపి పృతిష
 థాభవం, నచ ప్రాగుపనయనాల్, బ్రాహ్మణ్యమేవ నాస్తితిశంసీయం || ౪ ||
 శ్లో | బ్రాహ్మణ్యాంబ్రాహ్మణైవైవహ్యత్పన్నోబ్రాహ్మణిస్త్రుతః | సవజ్జేభ్య
 స్సవజ్జానాజుజాయంతేహిసజాతయఇతి || హరితయాజ్ఞవల్క్యభావముత్పత్తిమా
 త్రైణ సోజాత్యస్యాభిధానాల్ || గర్భాష్టమే బ్రేకురీవతబ్రాహ్మణప్రసనాయన
 మితి మనునా బ్రాహ్మణస్య సతతపనయనవిధానాచ్చ || ౫ || సూ || ప్రాగుప
 నయనాత్కామచారవాదభక్తోఽహుతాద్భిహ్మచారియథోపపాదమూత్రపురీ
 షాభవతి నాస్యాచమనకల్పోవిద్యతేన్యత్రావమాజ్ఞానప్రధావనావాక్షణే
 భిష్యేనతమపస్పర్శనాదాశోచం నల్వేవైవమగ్నిహవనబలిహరణయోర్నియం
 జ్యన్నబ్రహ్మభివ్యాహరయేదభ్యత్రస్వధానినయనాతుపనయనాదిర్నియమితి ||
 టీ || కామచారఇచ్ఛాచరణం, కామవాదోశ్శీలాన్యతాదిభాషణం, కామభక్షః
 పర్యుషితాదిభక్షణం, ఆత్రేయ ప్రాగుపనయనాన్నదోషః ఏతచ్చ మహాపాతక
 క్షతిరిక్షవిషయం, స్యాత్కామచారభక్తోక్తిర్నహరః పాతకాదృతఇతిస్తరణౌ

త్రత్రైకై ప్రాయశ్చిత్తంభవణ్యేన ॥ ౬ ॥ క్లౌ ॥ అశీతిర్యస్యసమాణిబాహో
 హాఘ్నానహోడశః । ప్రాయశ్చిత్తార్థమర్హంతిస్త్రియోరోగిణివసవ ॥ డోనై
 కాదశవషణ్యపంచవషణ్-త్పరస్యచ । చరేద్దురుస్సుహృచ్చైవసప్రాయశ్చిత్తంవి
 శుద్ధయే ॥ అతాబాలతరస్యాస్యనాపరాధోఽపాతకం । రాజదండశ్చ నాస్యా
 తఃప్రాయశ్చిత్తంచనేష్యతఇతి ॥ ౭ ॥ వా ॥ అత్ర యద్యపిసామాన్యేనప్రాగు
 వసయనాదిత్యుక్తం తథాపి షష్టాద్యషాత్ప్రాగేవ కామచారాదిద్రష్టవ్యం, త
 తఃపరం పిత్రాదిభిర్వణాధర్మైశ్చనియోక్తవ్యః ॥౮॥అనియుంజానాస్తుప్రాయ
 శ్చిత్తినోదండాన్యశ్చేతిమితాక్షర్యాం,కవిత్కామభక్షణస్యాపవాదమాహ ॥అ
 హుతాద్భుతశిష్టంచదుపురోహాశాదితదత్తీతిహుతాన్నహుతాల్ అహుతాల్ యథా
 యమహుతా త్స్య తథాపిత్రానియుజ్యేతైత్యధః॥౯॥తథాచయమః—శ్లో ॥
 వైశ్వదేవంపురోహశమగ్నిమధ్యాచ్ఛయిష్టుతం । యోహ్యహ్యచ్ఛిశురాకృష్య
 మాత్రారక్ష్యఃప్రయత్నతథితి ॥ టీ ॥ వైశ్వదేవశిష్టం కామచారస్యాపవాదకి,బ్ర
 హ్మచారితిగర్భాష్టమాదాపుపసయనాతిక్రమేపి (స్త్రీ)షునప్రసజ్యేత్, నచబ్ర
 హ్మచారీత్యేతద్బ్రహ్మచారిధర్మప్రాప్త్యధఃమితిశంకనీయం ॥౧౦॥ నహ్యస్య
 విద్యతేకర్మకించిదామాంజబంధనాల్, వృత్త్యా శూద్రసమస్తావద్యావద్యేజేన
 జాయతఇతి వసిష్ఠస్మరణాత్ ॥ వా ॥ యథోపపాదేతిమూత్రపురీషో యథోపప
 ద్యేతైతిష్టతః ప్రాక్షుఖ్యస్య పథిక్పస్తాదౌ తద్దైవతౌకుర్యాత్, నాస్యేతి, అ
 స్యానుపసేతస్య కల్పప్రతిషేధాల్, ఆచమనమాత్రమనుజ్ఞాయతే తచ్చ (స్త్రీ)
 శూద్రాదౌ నకృత్సకృదితి ॥ క్లౌ ॥ (స్త్రీ)శూద్రేణసమస్తావద్యావద్యేదేనజాయత
 ఇతిస్మరణాల్ ॥ అన్యత్రైతి, అవమాజనముచ్చిష్టలిప్తస్య హస్తాదేస్సాదకేన
 పాణినాశోధనం, ప్రధావనంగుడశోధనం, అవొక్షణం రజస్వలాదిస్పృష్టస్యహృ
 క్షణం, యద్యప్యవమాజనాదయఆచమనకల్పనాంతర్భవంతి, తథాపి పర్యదా
 సముఖేన తేవిధీయంతే, ఏతత్త్రయం షష్టవషణ్-త్ప్రాగివిబాలస్యభూతపిశౌచా
 దిహ్యో రక్షాధణంకుర్యాత్ ॥ ౧౧ ॥ తదాహశాతాతపః— సూ ॥ బాలానాం
 పంచమాద్యషాద్రక్షాధణంశౌచంకుర్యాచ్ఛుధ్యర్థం పరతస్యవియమేవకుర్యా
 త్ ॥ ౧౨ ॥ అ ॥ పంచవషణ్-మూధ్వణం చండాలాదిస్పృశ్యే స్నాపయితవ్యః॥
 ౧౩ ॥ తత్రగౌతమః—సూ ॥ సతదుపస్పర్శనాదశౌచం షష్టవషణ్-త్ప్రాగితి ॥

టీ॥ చండాలాదిస్పృష్టస్యానుపనీతస్య స్పర్శనేఽశుచిత్వంన, తస్యాపస్పర్శనో-
 న్నానం, భుక్తోచ్చిష్టస్య కృతమూత్రపురిషస్యచోపస్పర్శనేపినాచమనమితిహ
 రదత్తః- స్తుతిచంద్రికాయాంతం విశేషోఽచ్చిత్తః, అచమనకల్పప్రతిమధాత్ (స్త్రీ)
 శూద్రనదాచమనమాత్రమనమాజ్ఞానాదికంచాస్తి, తావన్తాత్రేణ, తస్యప్రయత
 త్వాత్, తదుపస్పర్శనాత్పిత్రాదేరశుచిర్వాస్తి, నతు చండాలాదిస్పృష్టస్య
 తస్యస్పర్శేపి గౌతమవాదే చండాలాదేగపకృతత్వాత్, పతితచండాలనూతికో
 ధక్యాశవస్పృష్టితస్పృష్టస్యవస్పర్శనేసచేలస్నానమిత్యత్రవయోవిశేషానభిధా
 నాచ్ఛేతి, న ట్వేవైనమగ్నిహవనబలిహరణయోర్నియంజ్యాదితి॥ టీ॥ ఏనమనుపనీత,
 మగ్నిహవనదేపానసహోమాదావైశ్వదేవేయద్బలిహరణంతత్రసనియంజంతః, త
 స్యమంత్రవిహీనత్వాదిత్యభిప్రాయః నచ మంత్రాగ్రాహయితాపినియోగ
 ఇత్యాహ ॥ సూ॥ నబ్రహ్మభివ్యాహరయేదన్యత్రస్వధానినయనాదితి ॥ టీ॥ స్వ
 ధానినయనం పెరితకర్తృత్రానుపనీతస్యాపి మంత్రాధ్యయనమవిరుద్ధమిత్వ
 థః ॥ ౧౪ ॥ మనురపి—ర్గో ॥ నహ్యన్త్రియజన్యతేకర్తృకించిదామాంజిబంధ
 నాత్ ॥ నాభివ్యాహరయేద్బ్రహ్మస్వధానినయనాద్యత ఇతి ॥ ౧౪ ॥ స్తుత్యర్థ
 సారే—సూ॥ ఉపనయనాత్ప్రసూచ్చిష్టాదావప్రయతానస్యమహాపాతకవ
 జం తెషాం చండాలాదిస్పర్శనచేలస్నానం ప్రాగన్నప్రాశనాదభ్యుక్షణం
 ప్రాకౌల్లాదాచమనం పశ్యాత్ స్నానమిత్యేక పితోస్సస్వధానినయనాద్య
 తేచ మంత్రాన్నబ్రూయరతి ॥ ౧౫ ॥ ఆపస్తంబః—సూ॥ ఆన్నప్రాశనా
 ద్ధానావప్రయతాధనంత్యా పరివత్సరాదిత్యేకేయావతావాదికోనప్రజానీయ
 రోపనయనాదిత్యఫరమత్రహ్యధికాఽశ్వాస్తేగ్రభవతిసానితైతి, పితోస్సస్వధా
 నినయనాద్యతేచమంత్రాన్నబ్రూయరతి ॥ ౧౬ ॥ వసిష్ఠః—సూ॥ అన్యత్రా
 ధక్షకమన్యధాపితృసంయుక్తైః కన్యకైః ॥ —ఇత్యనుపనీతధర్మాః—

—అశ్నోపనయనమ్—

౧ ॥ తత్రమనుః ॥ క్షా॥ గర్భాష్టమేజ్జేకుర్వితద్యాహ్మణస్యావనాయనం ॥ గ
 ర్భాదేకాదశేరాజ్ఞోగర్భాత్పదాన్వదశేవిశిష్యతి ॥ టీ॥ గర్భాష్టమే గర్భా
 దాశ్చాష్టమే, ఉపనయనమేవోపనాయనం, అబ్రహ్మసంఖ్యానియమస్యామభి
 ప్రాయః ॥ ౧ ॥ అ ॥ బ్రహ్మక్షత్రవిశాం గాయత్రీత్రైస్తుభజాగ్రైశ్శుచ్యాభి

స్పృహజత్వంశూయతే || శుగ్ర || గాయత్రీచ్ఛందోఽథఘృతగ్ం సామద్యోక్తాబోః
 మనుష్యాణామజీవశూనాంతస్తాత్రైముఖ్యాముఖితోహ్యస్పృజ్యంతేతి || 3 || త్రి
 మ్మస్మిందోబృహతౌమరాజన్యోమనుష్యాణామవిషశూనామితి || ౪ || జగతి
 చ్ఛందోవైరూపగ్ంసామవైశ్వానరమనుష్యాణాంగావశశూనామితి || ౫ || గా
 యత్రావృద్ధిరేవ త్రైమాముపనయనంచస్తగ్యతే || ౬ || సూ || గాయత్ర్యావృ
 ఘ్ణాణముపనయాత త్రిష్టుభారాజన్యం జగత్యావైశ్యమితి, తతశ్చోపనయనాద్వా
 అపి స్వీయచ్ఛందోక్షరసమసంఖ్యాభవతుమర్హంతీతి || ౭ || ఛందసాంచాక్షరసం
 ఖ్యాశూయతే || శుగ్ర || అష్టాక్షరాగాయత్రీ, ఏకాదశాక్షరాత్రిష్టుప్; దాక్షిణ్య
 శాక్షరాజగతితి || ఏకైకసాదాభిప్రాయంచైతత్, తథావశ్యతి || చతుర్వి
 గ్ంశత్యక్షరాగాయత్రీ, చతుశ్చతావరిగ్ంశదక్షరాత్రిష్టుప్, ఆష్టాచతావరిగ్ం
 శదక్షరాజగతితి || ౮ || సూ || ఛందస్సుసాదాక్షరసముదాయపద
 భినమాహుడవనయనమితి || టీ || గాయత్ర్యావృద్ధిపాదాక్షరసమితి త్రై కాన్య
 మిత్యథాః || తతశ్చాష్టమైకాదశదాక్షిణ్యశాష్టేషు ద్యోహ్వాక్షత్రీయవైశ్వనాం
 ముఖ్యముపనయనమితి || ౯ || యాజ్ఞనల్క్యః—సూ || గర్భాష్టమేష్టమేషా
 బ్దే ద్యోహ్వాణస్యోపనాయనం || రాజ్ఞామేకాదశేనే కేవిశామేకేయధాతులమితి ||
 టీ || గర్భాజ్ఞననావాతరభ్యాష్టమే, విశా వైశ్వస్యనేక ఏకాదశేదాక్షిణ్యశా
 త్యథాః, కలస్థిత్యా కేచిదుపనయనమిద్భంతి, శుగ్రతిరపి, అష్టవషణ్బ్యాహ్వా
 ముపనయనమితి || ౧౦ || ఆవస్తంబః—సూ || గర్భాష్టమేషు ద్యోహ్వాణముపన
 యాత గర్భాదేకాదశేషురాజన్యం గర్భాదాక్షిణ్యమేషువైశ్వం వసంతోగ్రీష్మశృద్ధి
 త్యైతవోవశానుసూర్యైశ్చేతి || టీ || గర్భాష్టమేషు ద్యోహ్వాణముపన
 జననపర్యవృత్తిస్తగ్యహ్యంతే, ఏవం యద్యపి సప్తనక్షత్రస్థానయనం ప్రోక్తం త
 థాపి జన్మాద్ధిషు త్రిషుచౌలాంతసంస్కారైరవధుద్ధతావచ్చతుర్థేష్యక్షరాభ్యా
 పాభాజ్ఞనాసామధ్యోన్నక్రియతే అతాశ్చాపాధేయగతాబహుత్వసంఖ్యా
 కపింజలస్థాయేన గర్భసప్తగర్భసప్తమాష్టమేషు త్రిష్యైశ్చావతిష్ఠతే, ఏవంచేవ
 షణ్త్రయం ముఖ్యకాలఇత్యావస్తంబమతిరితినదంతి, అన్యేకుగర్భాష్టమవీవస
 నతు షష్ఠసప్తమయాతి, తయోర్గర్భాష్టమతావీభావాత్, బహువధనం ఛందస
 మితివదుతి, అత్రయథామూలాద్యారంభ్యవస్తా || ౧౧ || శాతమః—సూ || ఉష్ణ

సమీపంబాహ్వానాస్సప్తమేవీకాదశ దాప్యదనయోః క్షత్రియ వైశ్యయోర్గర్భాదిస్సం,
 ఖ్యానవర్ణాణామితిచ ॥ ౧౧ ॥ కామ్యోపనయనమాహసపవ ॥ సూ ॥ సప్తమే,
 పంచమేవాకామ్యమితి ॥ ౧౨ ॥ యదాహంగిరాః—క్లో ॥ బ్రహ్మవర్చసకా,
 మ్మస్య పంచమేద్యైగ్రజన్తనః । ఆయుష్కామస్యనవమే కాద్యంహంజనిబంధన,
 మ్మితి ॥ ౧౩ ॥ యనుః—బ్రహ్మవర్చసకామస్య కాద్యంవిప్రస్యపంచమే । రాజ్ఞా,
 బలాధిక్యస్త్వైవైశ్యస్యాధ్విరాధ్విరాప్తమతి ॥ ౧౪ ॥ అంగిరాః—షష్ఠేతథావాప్య,
 దశేచరాజ్ఞానృద్ధిర్బలాయహోః । ఈహాయపాస్తువైశ్యస్యహృష్టమేచచతుర్దశే,
 తి ॥ టీ ॥ ఈహాకృష్యాదివిషయాచేషా ॥ ౧౫ ॥ స్మృతిరత్నై—క్లోః ॥ సప్త,
 మేచాప్తమేనషేనవమేదశమేతథా । ఏకాదశేదాప్యదశేచహ్యవసీయుర్ద్విజా,
 తయః ॥ బ్రహ్మవర్చసమాయుష్యం తేజోన్నాద్యంతథేంద్రియం । పశుంశ్చ,
 కామయానావైప్రాప్నువంతియథాకృమమితి ॥ ౧౬ ॥ బ్రాధాయనాపి—సూ ॥
 సప్తమేబ్రహ్మవర్చసకామమష్టమాయుష్కామం । నవమేతేజస్కామం దశమే,
 న్నాద్యకామమేకాదశేంద్రియకామం దాప్యదశేచకామం త్రియాదశేమేధా,
 షామం చతుర్దశేపుష్టికామం పంచదశేభాగ్యమృతం షోడశేసర్వకామమితి ॥
 ౧౭ ॥ తథాచభరదావిజః—వసంతేబ్రాహ్మణముపనయాత గ్రిష్టేపేమంతేవా,
 ధాజన్యం శరదివైశ్యం వర్షాసురథకారం శిశిరేవాసరానితి ॥ ౧౮ ॥ చంద్రి,
 కాయాం—క్లో ॥ ఋతుర్వసంతశ్శుభవోగ్రజన్తనాంగ్రిష్టేనృపాణాంచశరద్వి,
 శ్లాంచ । వృతస్యబంధేయధివాఖిలానాం మాఘాదయః పంచభన్తతిమాసాఇతి ॥
 ౧౯ ॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రేచ—మామాదిమధమ్యాసేషుమాంజపంచసుశస్యత్యతి ॥
 ౨౦ ॥ ధర్మసారసుధానిశౌ—విప్రంవసంతేక్షితిపనిదాఘైవైశ్యంఘనాంతేవ,
 తిధ్రంవిదధ్యాత్ । మామాదిశుక్రాంతకపందమాసాస్సాధారణంవా సకలంద్విజా,
 న్మామితి ॥ ౨౧ ॥ వృద్ధసన్తః—విప్రస్యక్షత్రియస్యాపి మాంజిన్యాభుక్తరాయ,
 శ్లాః । దక్షిణైశువిశాంతుర్యాన్నానభ్యాదేనసంక్రమై ॥ అనభ్యాదేపిపరీవృతయ,
 స్తున్నేమిత్త్యోభవేత్ । జ్యేష్ఠమాసవిశేషేనసర్వజ్యేష్ఠస్యచేవహి । ఉపనీతస్య,
 పుత్రస్య జడత్వంచృత్యురేవచెతి ॥ ౨౨ ॥ సృద్ధగార్గ్యః—సావిధ్యాన్యవిధ్యం,
 జ్ఞానుసాగ్ని కృష్ణవర్ణితదాదయః । ప్రియశ్చి త్తమిత్తైశు మేఖలా బంధనేషు,
 త్వాఇతి ॥ ఘృహీవాసరాః ॥ విప్రస్యాతితకాలశ్చైచ్చస్తాశుక్లచతుర్దశి । కృష్ణే

తుప్రతిపచ్చెప్తాప్రాయశ్చిత్తాపనాయనఇతి || ౨౩ || అపరా ర్కే—నప్టే చం
 ద్రైష్టమేశుక్య నిరంశేచ్ఛేనభాస్కరే । కర్తవ్యంసోపనయనంనానధ్యాయేగళగ్న
 హే || రాశేప్రథమభాగస్థానిరంశహస్సర్వఉచ్యతే । త్రయోదశీచతుష్కంతున
 త్తమ్యాదిత్రయంతథా || చతు ధ్వే కాదశీప్రొక్తాఃనవచైతేగళగ్నహః^౧ ! గురు
 ధ్బుగుసుతోధాత్రిపుత్రశ్శశధరాత్తజః । సుస్యరేటేఋగ్యజసాస్సమాధర్వణామధి
 ప్రాంకృత్యాదితి || టీ || ధాత్రిపుత్రాంగారకః శశధరాత్తజోబుధః, తద్వాస
 రతద్భాశీయసౌపనయనంకర్తవ్యమిత్యథః || ౨౪ || తథాసాయణీయే—శ్లో ||
 గురొంకవేలాహితస్య బుధస్తేన్యచవాసరాః । ఋగ్యజసాస్సమాధర్వణాం
 శస్తాస్సనిరవ్యతబంధనే || ౨౫ || వృద్ధగాగోప్యపి—బుధత్రయేందువారాణిశ
 స్తానినృతబంధనే || సప్తవ || శ్లోధాధిపేబలినికేంద్రగతేతుష్కాంజీబంధస్తదీయది
 వశచసఖాయక్ష్మతః । అస్మిన్బలవనరహితేతుపునర్దివిజానాంసౌధవ్వణంసంకరః
 ఇతిప్రవదంతితజ్ఞాః || హస్తత్రయేపుష్కధనిష్టయోశ్చపౌష్ట్యాన్విసామ్యాదితివిష్టు
 భేమ్ । శస్తేతిశౌచంద్రబలనయంతైకార్యాద్విజానాంవృతబంధమోక్షాదితి || ౨౬
 అ || ద్విజత్వకారణమాహయాజ్ఞవల్క్యః—శ్లో || మాతుర్వదగ్రిజాయంతేద్వి
 త్తీయమాంజబంధనాత్ । బౌద్ధాణక్షత్రియనిశస్తస్థాదేతేద్విజాఃస్మృతాఇతి ||
 ౨౭ || వసిష్ఠోపి—మాతురగ్రిధిజననం ద్వితీయంమాంజబంధనమితి || ౨౮ || మ
 న్మరపి—మాతురగ్రిధిజననంద్వితీయంమాంజబంధనైత్వతీయంయజ్ఞదీక్షాయాం
 ద్విజస్యవిధిచాదితమితి || తత్రయద్బృహ్మజననం మాంజేబంధనవిహీనం ।
 తత్రాస్యమాతాసావిత్రిపితృత్వాచార్యఉచ్యతఇతి || ౨౯ || అ || ఆచార్యస్య
 పితృత్వేపాతుమాహసప్తవ || శ్లో || వెదప్రదానాదాచార్యంపితరంపరిచక్షతే
 నహ్యస్యనిద్యకైకర్తకించిదామాంజబంధనాదితి || టీ || వెదప్రదానాత్సర్వవేద
 స్వరూపసావిత్రిప్రదానాత్, ఉపనయనాఘ్నజన్తప్రదానాదితియాచక్ । 30 ||
 ఆపస్తంబః—హ || సహివిద్యాతస్తంజనయితితచ్చృష్టంజన్తశరీరమైవమాతా
 పితరౌజనయతఇతి ||

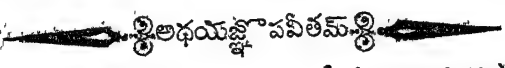
—ఇత్యుపనయనస్యముఖ్యకాలః—

శ్రీఅథ గౌణకాలఃశ్రీ

౧ || తత్రమనుః || శ్లో || ఆయోడశాద్బౌద్ధాన్విహాస్య సావిత్రినాతివర్తతే ।
 ఆద్యానింశాత్తత్రబంధోరాచతుర్వింశతేర్విశ్రియతి || టీ || సావిత్రి ఉపనయనం

క్షత్రబంధోః క్షత్రియస్య ఆకారోత్రాభివిధివచనం ముఖ్యకల్పసంభాష్యచైవ
 గుణ్యానుగుణ్యాత్ ॥ ౨ ॥ తదాహవాసః—శ్లో ॥ బౌపనాయనికఃకాలః పర
 ఘోడశవార్నికః । ద్వ్యవింశతిఃపరోశ్వస్య స్యాచ్చతుర్వింశతిఃపరశ్చతి ॥ టీ ॥ ప
 రః అంతిమః, తతః ఊర్ధ్వం గోణకాలోపి నాస్తీత్యర్థః ॥ ౩ ॥ యాజ్ఞవల్క్యుః ॥
 శ్లో ॥ ఆఘోడశాద్వాద్వాపివిశాచ్చతుర్వింశాచ్చవత్సరాత్ । బ్రాహ్మణపత్రియ
 విశామాపనాయనికఃపరశ్చతి ॥ ౪ ॥ ఆపస్తంబః— సూ ॥ ఆఘోడశాద్బ్రాహ్మ
 ణస్యానాత్యయఆద్యావికంశాత్క్షత్రియస్యాచతుర్వికంశాదైవశ్యసేవతి ॥ ౫ ॥
 గౌతమోపి—సూ ॥ ఆఘోడశాద్బ్రాహ్మణస్యాపతితాసావిత్రితి ॥ ౬ ॥ మనుః ॥
 శ్లో ॥ అతఃఊర్ధ్వంత్రయోవ్యేతే యథాకాలమసంస్కృతాః । సావిత్రి పతితా
 వ్యాత్యా భవంత్యా ర్యవిగహితాశ్చతి ॥ టీ ॥ అతః ఘోడశాదిభ్యః । అసంస్కృ
 తాఅనువసీతాః, సావిత్రిపతితాః సావిత్రుప్రదేశహినాః, వ్యాత్యాః వ్యాత్య
 నామానః ॥ ౭ ॥ నరేవ ॥ శ్లో ॥ నేత్రైరపూతైర్విభవదాపద్యపికవాచన । బ్రా
 హ్మణ్యోనాశ్చసంబంధానాచరెద్బ్రాహ్మణస్సహేతి ॥ టీ ॥ అపూతైరకృత
 ప్రాయశ్చిత్తైః, బ్రాహ్మణ అధ్యయనాధ్యాపనాదీకయానాకన్యాధానప్రతి
 గ్రహణాదీ ॥ ౮ ॥ ఊర్ధ్వకాయాం—శ్లో ॥ వ్యాత్యస్యాకృతవిత్తస్యనకార్యము
 పనాయనమ్ । అధ్యాపనయాజనంచ వివాహదివివజయేదితి ॥ ౯ ॥ యమః
 —నమతికాగ్రంతకాలాశ్చపతితాస్సర్వవితే । బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం కాల
 శ్చైదత్యగాదయమ్ ॥ సావిత్రిపతితావ్యాత్యాః పరిహార్యాఃప్రయత్నతః ॥ ౧౦ ॥
 బౌధాయనోపి—సూ ॥ అతఃఊర్ధ్వం పతితసావిత్రికాభవంతినైతానుసనయే
 యర్వాధ్యాపయేయర్వయాజయేయర్వవివాహయేయరీతి ॥ టీ ॥ ఏతానకృత
 ప్రాయశ్చిత్తానితిశేషః ॥ ౧౧ ॥ గోణకాలేవ్యనువసీతస్య ప్రాయశ్చిత్తంయా
 జ్ఞతత్కేనోక్తమ్ ॥ శ్లో ॥ అతఃఊర్ధ్వంభవంత్యేతే సర్వకర్తవ్యహిష్కృతాః ।
 సావిత్రిపతితావ్యాత్యా వ్యాత్యస్తామాదృతైకకోరితి ॥ టీ ॥ వ్యాత్యస్తామోవ్యా
 త్యానాం ప్రాయశ్చిత్తాధః కృతుః తంవిహాయాన్యత్ర నాధికారః, తత్యత్వ
 పత్తికస్యానధీతవేదస్యాకృతాధానస్యచ వచనప్రాబల్యాదధికారః ॥ ౧౨ ॥ వ
 సిష్ఠస్త్వ ప్రాయశ్చిత్తాంతరమప్యాహ ॥ సూ ॥ పతితసావిత్రికఉద్దాలకవృతంచ
 రోడ్ధావ్యమాసా యావకేనవతయేన్నాసం పయసార్థమాసమామిక్షయాష్టరా

౧౦౨౦ ప్రద్యనాదీదీతయే-స్త్వతిముక్తాఫలే భర్తృశాస్త్రే
 త్రింఘ్రులేన పద్యాత్రమయాచితం త్రిరాత్రమభ్యుత్తోహారాత్రముపవసేదశ్వమే
 ధావభృథంవాగచ్ఛద్వాన్విత్యస్తామేనవాయచేతతి || టీ || ఉద్ధాలకమునినా దృ
 ప్తం వ్రతముద్ధాలకవ్రతం, తస్మిన్రూపమాహచోపమాసావిత్యాదినా, యావకో
 యవకృతాయవాగూః తయైవమాసద్వయంవరైత, అయాచితంతు సర్వవ్రతసా
 ధారణం సావిష్యం తచ్చపకృదేవ, ఉపవాసేతూదకస్యాపి సప్రసక్తిః, పూర్వ
 మభ్యుత్తతైవ త్రిరాత్రవిధానాత్ || ౧౩ || ఆపస్తంబః—నూ || యథావ్ర
 తేషుసమథానస్సద్వానివత్క్యామోతికాగ్నింలేనావిత్త్రాగ్నిః కాలఋతుంత్రైవి
 ద్యకం బ్రహ్మచర్యంచరేదథోపనయనంతస్సంచత్సరముదకోపన్నర్థనమథాధ్య
 ప్యతి || టీ || అస్యాథోహరదత్తైనాభిహితః, యథావ్రతేషు సమర్థస్సాన్య
 త్రథా తావాకాలః ప్రతిక్ష్యః, పూర్వమేవతుసామథ్యేనత్యష్టమవమాద్య
 తక్రమేపి ప్రాయశ్చిత్తంభవతి, యాదశాదిభ్యఃఉద్యం కియంతం కాలమసమ
 థానాం పశ్చాత్సమధ్యేనతి, ప్రాయశ్చిత్తంభవత్యేవ, తచ్చప్రాయశ్చిత్త
 మాహ|అతికాగ్నింలేనావిత్రాగ్నిః, యస్సావిత్రాగ్నిఃకాలఉక్తః తదతిక్రమత్రైవి
 ద్యకం త్యవయవావిద్యాత్రివిద్యా తామధీయతేత్రైవిద్యాః లేమామిదంత్రై
 విద్యకం, ఏవమూతం బ్రహ్మచర్యమగ్నిపరివర్యమధ్యయనంగురుశుశ్రూషామి
 తి పరిహవ్యసకలం బ్రహ్మచారిధర్తంచరేత్, కియంతంకాలం ఋతుం, కాలా
 భ్యనోరత్యంతనంయోగఇతిద్వితీయా, అథోపనయనం, ఏవం చరితవ్రతఉపనైత
 వ్యః, తతస్సంచత్సరముదకోపన్నర్థనంసానంకర్తవ్యం, శక్తస్య త్రిపణసాన్
 నం అన్యస్య యథాశక్తి, అథాధ్యాప్యః, ఏవంచరితవ్రతః పశ్చాదధ్యాప్యతి||
 ౧౪ || యత్తు జేమినినాక్తం || నూ || నాతియోడశముపనయాత ప్రసప్తవృష
 ణోహ్యేషవృషళీభూతఇతి, తదకృతప్రాయశ్చిత్తవిషయం || ౧౫ || స్త్వత్సర్వ
 పారె—నూ || ఉపశయనంగర్భాజ్జన్తౌవాష్టమేవషేషికాశశేహృదశేపావి
 ప్రాదీనాంక్రమాత్కార్యమాదోడశాదాదావవింశోదావతుర్వింశోచ్చవిప్రా
 దీనాంక్రమాత్కార్యమతఃఉద్యం సావిశ్రిపతితాహృత్యాస్సస్మిన్దేహాచిర్ణ
 ప్రియమశ్చిత్రానామపనయనాదయస్సగిరితి || * ఇత్యుపనయనస్యగోణకాలః ||

౧౬ || తత్రమనః—క్తో || కార్పానముపవీతంస్యాద్విప్రస్యాభ్యుత్తంత్రై

వృత్ । శాణసూత్రముంచరాజ్ఞోవైశ్యస్యాపికసూత్రకమితి ॥ కారాసవికా
 రః కారాసంచసూత్రమితియావత్, ఊర్ధ్వవృతం సస్యహస్తలేన్యస్య దక్షి
 ణహస్తలేనొఘ్నమావర్తితం, అపికసూత్రకం అవిరోమనిర్మితసూత్రం ॥ ౨ ॥
 గృహ్యపరిశిష్టే—ఉపవీతమయుగ్మసరం విషమతంతుకం త్రివృద్ధ్యజ్ఞోపవీతమి
 తి ॥ టీ ॥ అయుగ్మసరమయుగ్మగుణం, ఏక్షేకగుణోవిషమతంతుకః స్త్రితంతుకః
 అన్యథా నవతంతుర్వవ్యాఘాతాత్ ॥ ౩ ॥ తదాహ దేవలః—జ్ఞో ॥ యజ్ఞోప
 వీతంకుర్వీతసూత్రేణనవతంతుకమితి ॥ ౪ ॥ శ్మృతిరపి—నవచైత్రివృదితి ॥ ౫ ॥
 కాత్యాయనః—జ్ఞో ॥ త్రివృమాధ్వవృతంకార్యంతంతుత్రయమధోవృతమితి ॥
 ౬ ॥ బృహస్పతిః — కారాసకంచదాదధ్యాచ్ఛుచితైత్రేవిశోధితమ్ । జీవధ
 త్వకయానారాభ్య బ్రాహ్మణ్యాసూత్రకకృతమితి ॥ ౭ ॥ స్మృతినారే—చేదే
 వినాశేవాసూత్రకస్యయానిర్మితంశుభం । విధవాద్యాభిరథవా సూత్రం గృహ్ని
 తవైశుచిరితి ॥ ౮ ॥ మాధవీయే—యజ్ఞోపవీతంచర్వీతసూత్రంతునవతంతుకం ।
 త్రివృమాధ్వవృతంకార్యంతంతుత్రయమధోవృతమితి ॥ ౯ ॥ అ ॥ ఊర్ధ్వవృ
 తస్య లక్షణము కంచంద్రికాయామ్ ॥ జ్ఞో ॥ కరేణదక్షిణేనొఘ్నం గతేన త్రి
 గుణీకృతమ్ । పవిత్రంచాత్రికంచసూత్రం త్రివృమాధ్వవృతంస్తృతమితి ॥ టీ ॥
 ఊర్ధ్వంగతేన దక్షిణేనకరేణ యద్వలితం తమాధ్వవృతమిత్యధః ॥ ౧౦ ॥ అ ॥
 ప్రతితంతుదేవతాభేదమాహ దేవలః— జ్ఞో ॥ ఓంకారః ప్రథమస్తంతుద్విత్తి
 యోగ్నిస్తథైవచ । తృతీయోధగదేవత్యశ్చతుర్థస్సోమదేవతః ॥ పంచమఃపితృ
 దైవత్యష్టష్టశ్చైవప్రజావతిః । సప్తమో(వసు)విష్ణుః దేవత్యాధర్మశ్చాష్టమపి
 పత ॥ నవమస్సర్వదేవత్యఇత్యేతేనవతంతనః । గ్రామ్యాన్నిష్క్రమ్యసంఖ్యాయ
 షణ్మవత్యంగుణమతత్ ॥ తావత్త్రిగుణితంచసూత్రం ప్రక్షాళ్యిల్లింగకై స్త్రి
 భిః । దేవాగారేథవాగోష్ఠేనద్యాంవాస్యత్యివాశుచా ॥ సావిత్రిత్రివృతంకు
 ర్యాన్నవసూత్రంతుతద్భవేత్ । అథత్త్రిర్వేష్టితవ్యంస్యాత్విత్వణాంతృప్తిదంహి
 తత్ ॥ త్రిస్తాడయేత్కంతలందేవానాంతృప్తిదంహితత్ । సప్తమృదంగృహీ
 తావస్త్రిస్థాపయేద్భూరితిబ్రువత్ ॥ పత్రంపుషపంథలంవాపి వ్యాహృతీభిః
 ప్రతిక్షిపేత్ । అభిమంత్యాధర్మూరగ్నిశ్చేతి త్రివృత్త్రయంతిభిః ॥ హరిబ్ర
 హ్మశ్వరేభ్యశ్చ ప్రణమ్యావేదయేదితి ॥ యజ్ఞోపవీతమిత్యాదిమంత్రీస్సాన్యదన్త

ధారణే । యజ్ఞోపవీతమంత్రేణ వ్యాహృత్యావావధారయేదితి ॥ ౧౦ ॥ గృహ్య
పరిశిష్టే—యజ్ఞోపవీతంపరమంపవిత్రం ప్రజాపతేర్ద్యత్సహజంపురస్తాత్ । ఆ
యుష్యమగ్నింప్రతిమంచశుభ్రం యజ్ఞోపవీతంబలమస్తుతేజఇతి ధారణమం
త్రాభిహితః ॥ ౧౧ ॥ బోధాయనోపి—సూ ॥ యజ్ఞోపవీతవ్యతముదనావీచ
యతి, యజ్ఞోపవీతంపరమంపవిత్రమితి ॥ ౧౩ ॥ గ్రంథినియమమాహ దేవలః—
ఎకేన గ్రంథినాతంతుఃద్విగుణస్త్రిగుణోపివైతి ॥ ౧౪ ॥ పరిమాణాంతరమప్య
హకాత్యాయనః—క్లౌ ॥ త్రివృతంచోపవీతంస్యాత్తప్తేన్యకో గ్రంథిష్యతే ।
పృష్ఠవంశేచనాభ్యాంచధృతంయద్విందతేకటిమ్ ॥ తద్ధార్యముపవీతంస్యాన్నాతి
లంబంనచోచ్చిత్రమితి ॥ ౧౫ ॥ వసిష్ఠశాతాతపో—క్లౌ ॥ నాభేరూర్ధ్వమ
నాయుష్యమథోనాభేస్తపఃక్షయః । తస్మాన్నాభినమంకుర్యాదుపవీతంచక్షణ
ఇతి ॥ ౧౬ ॥ అ ॥ ఏతదలాభే పరిమాణాంతరమాహ దేవలః—స్తనాదూర్ధ్వ
మథోనాభేర్నకతఃవ్యంకథంచనైతి ॥ ౧౭ ॥ భృగుః—ఉపవీతంవటారేకంద్వీ
తధేతరయోః స్తోత్రే । ఏకమేవయతీనాంస్యాదితిశాస్త్రస్యనిశ్చయఇతి ॥ ౧౮ ॥
దేవలః—బ్రహ్మచారిణఏకంస్యాత్ సాతస్యద్వైబహూనివా । తృతీయముత్తరీ
యంస్యాద్వస్త్రాభావేతద్వ్యతఇతి ॥ ౧౯ ॥ స్తోత్రీసారే—ఏకవేదస్యచైకం
స్యాదథవావేదసంఖ్యయా । బహూనిచాయమ్యైవస్య త్యాదికామ్యంప్రక
క్షతఇతి ॥ ౨౦ ॥ భరద్వాజః—మంత్రంనదేవముచ్చార్యబ్రహ్మసూత్రంగళేక్షి
పేత్ । దక్షిణంబాహముద్భృత్య శిరస్తేనసహద్వజః ॥ గృహస్థస్యక్షణస్థస్య సూ
త్రంప్రతిపునఃపునః । మంత్రాచ్చారణమాచామోద్వితయంకృమశఃస్మృతం ॥
యజ్ఞోపవీతేద్వేధార్యే శ్రోతేస్తారైచకర్తృణి । తృతీయముత్తరీయంతు వస్త్రాభా
వేతద్వ్యతే ॥ ఏకైకముపవీతంస్యాదాద్యంతాశ్రమిణోద్వయోః । దశాష్టా
వాగృహస్థస్య చత్వారివనవాసినః ॥ వినాయజ్ఞోపవీతేన దినఘేకమపిద్వజః ।
స్థితశ్శూద్రత్వమాయాతిష్ఠీపునశ్శావనోభవిష్యతి । క్రొధారావ్యయదిపాలోభా
ద్బ్రహ్మసూత్రంభినత్తియః ॥ సకుర్యాత్తీగ్రిణికృచ్ఛాగ్రిణి కృచ్ఛగ్రమేకమథా
పివైతి ॥ ౨౧ ॥ భృగుః—సదోపవీతినాభావ్యంసదాబద్ధశిఖనచ । విభిఘోను
పవీతశ్చ యత్కరోతినతత్కృతమితి ॥ ౨౨ ॥ అ ॥ నచైతేన సదోపవీతత్వం
కర్మకాలవీవేతినంకోచనీయం యతస్సవీవాహ ॥ మంత్రపూతంస్థితం కాదే

యస్యయజ్ఞోపవీతకం । నొద్ధరెత్తుతతఃప్రాజ్ఞోయదీచ్ఛేచ్ఛేయితత్తనః ॥ కా
యస్థమేవతత్కార్యముత్థాప్యంనకదాచన । సకృదుద్ధరణోత్తస్యప్రాయశ్చిత్తి
యతేద్విజఇతి ॥ ౨౩ ॥ ష్యాసః—విన్యాసాన్నిభియాకమన్ విన్యాసజ్ఞోపవీత
తః । రాక్షసంతద్ధివిజ్ఞేయంసమస్తానిష్ఫల్యాకియాఇతి ॥ వా ॥ అతొగ్నింధనా
డే పూర్వమేవ యజ్ఞోపవీతం ధార్యముపనయనే ॥ ౨౪ ॥ భృగుః—సూత్రం
సహామకంచేత్సాన్యత్రతఃకృత్యావిలోమకం । సావిత్రివిదశకృత్యాన్విభిః మం
త్రిత్రాభిస్తద్భుక్షయేత్ ॥ విచ్చిన్నంవాప్యహోయాతం భుక్త్యానిర్మితముత్సృజే
త్ । ఉపాసమాచవాసశ్చ ధృతమనే గర్భధారయేత్ ॥ ఉపవీతమలంకారం సృ
జంకరకమేవచేతి ॥ ౨౫ ॥ యనుస్తు ధృతయజ్ఞోపవీతాదినినాశే ప్రతిపత్తిమా
హ ॥ మేఖలామజినందండముపవీతంకమండలుమ్ । అప్పుత్రాస్యదినష్టాని గృ
హ్నితాన్యానిషం త్రతఇతి ॥ ౨౬ ॥ పితామహః—యవీతన్నాభిజానాతియజ్ఞ
సూత్రసముద్భవమ్ । వేదోక్తనిష్ఫలంతస్య సానహానజపాదికమ్ ॥ బ్రాహ్మ
ణోయోనజానాతిహ్యుపవీతస్యసంస్థితిమ్ । మోహత్తావమాతేభారం పశుగోరి
షసర్వదేతి ॥ ౨౭ ॥ ఉక్తోపవీతాలాభేపిదేవళి—కార్పాసత్మేమగోవాలశణవ
ల్కృత్యుహోద్భవమ్ । సదాసంభవతాధ్యాయముపవీతంద్విజాతిభిరితి ॥ ౨౮ ॥ తృ
ణోద్భవం కుశనిర్మితం ॥ ౨౯ ॥ తథాచగోవిలః—సూ ॥ యజ్ఞోపవీతంకురుతే
సూత్రంకుశనిర్మితం రజ్జువేతి ॥ ౩౦ ॥ షా ॥ సూత్రమపివస్త్రాభావే వేది
తవ్యం, వాససా యజ్ఞోపవీతార్థాత్ కుర్యాత్తదభావే త్రివృతాసూత్రేణైతి
ఋశ్యశృంగస్తరణాత్, నిత్యముత్తరీయంవాసః కాద్యమపిషా సూత్రమేవోప
వీతార్థఇత్యావ న్నంబేన వాససాఽసంభవే సుకల్పతేన సూత్రస్యాభిధానా
చ్చ ॥ ౩౧ ॥ హరీతః—శ్లో ॥ ముక్తామయోపవీతంచ చామీకరమథాపివాధా
ర్యంతస్సర్వవర్ణానాం ఘోహదానాదికమన్వితి ॥ ౩౨ ॥ స్మృత్యర్థ సారే—
షస్త్రయజ్ఞోపవీతార్థే త్రివృతసూత్రంచకర్తసు । శుచాదేకేశుచిస్తత్రసం
హతాంక్షుభిమూలకే ॥ ఆవెప్యషణ్ణవత్యాతత్త్రిగుణీకృత్యయత్నతః । అల్లింగై
స్సత్త్రిభిస్సమ్యక్ప్రక్షాళోధ్యవృతంతుతత్ ॥ అప్రదక్షిణమావతం సావి
త్రిత్రిగుణీకృతమ్ । అథప్రదక్షిణావతం నవంసాన్నవసూత్రకం ॥ త్రి
ధావెష్ట్యదృఢంబద్ధ్వా హరిబ్రహ్మేశ్వరాఇమేతి ॥ ౩౩ ॥ బౌధాయనః—సూ ॥

బ్రాహ్మణకన్యకయా బ్రాహ్మణవిభవయావా శుద్ధస్మాతయాకృతాచాంతయా,
 నిమిత్తంనూ త్రంగ్యహీత్యాప్రాచీనుదీచింవా దిశముపనిష్క్రమ్య చతుగం,
 గులమాత్రంషణ్ణవతినూ త్రవరిమండలమితి ॥ ౩౩ ॥ సవప ॥ క్లో ॥ చతుర్వై
 దస్యచత్వారి త్రివేదస్య త్రికంభవేత్ ॥ ద్వేస్యాతాంవైద్వివేదస్య ఏకమైవైక్
 వేదినఇతి ॥ ౩౪ ॥ అ ॥ కథం సన్నివేశముపవీతమిశ్యపెత్నాయాం మనురాహ
 ॥ క్లో ॥ ఉద్భృతేదక్షిణాపాణాపుపవీత్యచ్యతేద్విజః । నవ్యేప్రాచీనపవీతీ నివీ
 తికంఠసజ్జనైఇతి ॥ టీ ॥ సూత్రస్య కంఠసజ్జనే నివీతమితిసంజ్ఞాతదస్యాస్తీతి ని
 వీతీ, నివీతస్య మధ్యేదక్షిణాపాణాపుద్భృతేయస్సన్నివేశ విశేషస్తదుపవీతంనా
 మ తదస్యాస్తీత్యుపవీతీ, నవ్యేపాణాపుద్భృతేయస్సన్నివేశవిశేషస్తతాప్రాచీనావీ
 తమితి సంజ్ఞాతదస్యాస్తీతిప్రాచీనావీతిచాధః ॥ ౩౫ ॥ తథాచశ్శృతిః—దక్షి
 ణతడవపీయదక్షిణంబాహుముద్ధరతేపథత్రై నవ్యమితియజ్ఞోపవీతమేతదేవ విపరీ
 తంప్రాచీనావీతకంసువీతంమానుషమితి ॥ ౩౬ ॥ అ ॥ విషయవిశేషంచాప
 వీతాదీనాం దర్శయతిశ్శృతిరేవ, నివీతం మనుష్యాణాం ప్రాచీనావీతంపిర్వణా
 ముపవీతందేవానామితి ॥ టీ ॥ నివీతంమనుష్యాణాం సప్త మనుష్యకార్యము
 ఋషితర్పణాదిమప్రశస్తం, ప్రాచీనావీతం పితౄణాంకర్మణి పితౄయజ్ఞా
 దా ప్రశస్తం, యజ్ఞోపవీతందేవానాంకర్మణిఋగ్విహోత్రాదా ప్రశస్త
 మిత్యధః ॥ ౩౭ ॥ వ్యాసః—క్లో ॥ ఉద్భృతేదక్షిణంబాహుం నవ్యాం సేతు
 సమర్పితమ్ । ఉపవీతంభవేన్నిత్యం నివీతంకంఠసజ్జతమ్ ॥ సవ్యంబాహుం సము
 ద్భృత్య దక్షిణేతుధృతంద్విజైః । ప్రాచీనావీతమిత్యాహుః పిల్వైకర్తణియోజ
 యేత్ ॥ దేవాగారేగవాంగోపైహోమేజప్యేత్యైవచ । స్వాధ్యాయేభోజనేని
 త్యం బ్రాహ్మణానాందసన్నిధౌ ॥ ఉపాసనెగురూణాంచసంధ్యయోస్సాధుసంగ
 మే । ఉపవీతీభవేన్నిత్యంవిధిరేషసనాతనఇతి ॥ ౩౮ ॥ ఆవస్తంబః—సూ ॥ ఉ
 పాసనె గురూణాం వృద్ధానామతిథీనాం హోమేజప్యేకర్తణి భోజనఆచామే
 స్వాధ్యాయేచ యజ్ఞోపవీతీస్యాదితి ॥ ౪౦ ॥ వా ॥ ఏతేహకర్తసు యజ్ఞోపవీత
 విధానాత్కాలంతరేనావశ్యం భావఇతికేచిద్వాచ్యతే ॥ కాయస్థమేవ త
 జ్ఞాన్యముత్థావ్యం నకదాచన । సదోపవీతినాభావ్యంసదాబద్ధశిఖనచేత్యాదిబ
 హుస్త్వతినిర్విభాచ్ఛిష్టాదాపిర్విభాచ్ఛ తదనాధర్మణీయమిత్యనై ॥.....

హైయమకర్తవ్యపరాధదృష్టావద్రాహ్మణసేమతునిష్క్రమిసాస్యతో । ఏకాహుతిం
 వ్యాహృతిభిశ్చహుతాన్ తారైష్వనాదేశశహాసుయామఇతి న్యాయేన సర్వప్రా
 యశ్చిత్తంహుత్వా నాజ్ఞాతత్రయంచఙ్చపితాన్ పునశ్చ యజ్ఞోపవీతం ధార్యమ్ని
 త్యాహుః ॥

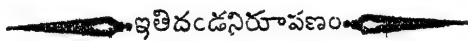
••అథ, చండధారణమ్••

౧॥ తత్ర మనుః ॥ బ్రాహ్మణో బ్రేల్వపాలాశోక్ష త్రియోవాటఖాదిరౌ॥
 మైస్పలౌదుంబరౌవైశ్యోదండానహంఽతిధమతథతి ॥ ౧ ॥ మైస్పలః ఆశ్వ
 త్థః- ధమతః సమానధర్మయోగాదిత్యధః, బ్రాహ్మణో బ్రేల్వదండం ధమ
 తోహతి. ఉభయోరపి బ్రహ్మవర్చససంబంధసామాన్యత్ బ్రహ్మవర్చసాధికధ
 ణం బ్రాహ్మణః, బిల్వస్తు బ్రహ్మవర్చసవికాగః ॥ శ్లో ॥ అస్సావాదిత్యోయశ్శో
 జాయతే తతోబిల్వక్షదతిష్ఠత్సయోస్యేవబ్రహ్మవర్చసమవదుంధతిశ్లోకే, బ్రా
 హ్మణః పాలాశంచాహతి, ఉభయోగాయత్ర త్వాత్ ॥ శ్లో ॥ గాయత్రోవై
 బ్రాహ్మణః, గాయత్రోవైవణఽతిచశ్శ్రూయతే ॥ వాటందంధం క్షత్రియోధర్మ
 తోహతి ఉభయ్యోరేకవణఽత్వాత్. తదుక్తంలై త్రిరియబ్రాహ్మణై ॥ శ్లో ॥ క్ష
 త్రింవాపితద్వనసపతీనాం యన్నగ్గోధః క్షత్రింరాజన్యతి ఖాదిరచాహ
 తి, ఉభయోర్బలిష్ఠత్వసామాన్యత్, వైశ్యః మైస్పలమహతి, ఆశ్వత్థస్యవై
 శ్యజస్సంబంధాత్ ॥ శ్లో ॥ మరుతాంవాపితదోజాయదశ్వత్థః మరుతౌవైదే
 వానాం విశతిహిశ్శ్రూయతే, ఔదుంబరంచాహతి, ఉభయోః పశుసంబంధస్సా
 మాన్యత్, పశుపాలావైశ్యః పశుసిద్ధిపశువికారణంబరః శ్లో ॥ దేవావాణ్జ
 నన్యభజంత తతఉదుంబర ఉదతిష్ఠత్ ఊర్వశవణతిచశ్శ్రుతే, బ్రేల్వపాలా
 శ్చావితిద్వంద్వనిదేశేపి. వికల్పవినవక్షితః ॥ ౧ ॥ యదాహాయమః—శ్లో ॥
 షిప్రాస్యద్గంధోపాలాశోబైల్వోపవాధమతస్త్వతః ॥ ఆశ్వత్థఃక్షత్రియస్సాధఖాది
 ర్హోవాపిధమతః ॥ ఔదుంబరోధవైశ్యస్య స్థాత్రోవాదండక్షత్యతే. ౧౩తేషామ
 వ్యలాభేతు సర్వేషాంసర్వయజ్ఞయతి ॥ ౩ ॥ గౌతమోపి—సూ ॥ యజ్ఞేయో
 ష్వానరేష్వామితి ॥ ౪ ॥ ఆనస్తంబోపి—సూ ॥ పాలాశోదండోబ్రాహ్మణస్య

౧౩౪

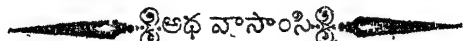
వైద్యనాథదీక్షితియే-స్మృతిముక్తాఫలే-ధర్మశాస్త్రే

స్త్రేయగోధన్మంధజౌఽవాజగోరాజన్యస్యబాదరథేదుంబరోవావైశ్యస్య వా
 రోధండఞ్జన్యవణానంయ్యోగే నైక ఉపదిశంతి || ౧౧ || వార్షః యజ్ఞాహవాక్షస
 మ్భూతః, ససర్వవణాసాధారణః || ౧౨ || మన్యుః—క్షౌ || కేశాంతికోబ్రాహ్మ
 ణస్య, దండః కార్యఃప్రమాణతః | లలాటసమితోరాజ్ఞఃస్యాత్తునాస్థాంతికోవిశః||
 బుజవస్తేతుసర్వస్యరవణాసౌమ్యదర్శనాః | అనుద్వేగకరాన్యాణాం సత్వ
 చోనగ్నిదూషితాఇతి || ౧౩ || గౌతమః — సూ || అపీడితాయూపవక్త్రాస్సశ
 ల్కామూర్ధలలాటనాసాగ్రప్రమాణాఇతి || ౧౪ || అపీడితాః వల్లీవెష్టనాదిభిః
 యూపవక్త్రాః యూపవన్నతాఇశ్యధాః || ౧౫ || వ్యాసః—క్షౌ || శిరోలలాట
 నాస్థాగ్రప్రమాణాయూపవన్నతాఇతి || ౧౬ || శంఖః— || కేశాపథిలలాటాం
 సత్తుల్యాఃప్రాక్తాః క్రమేణతఇతి || ౧౭ || వసిష్ఠస్తువిశేషమాహ || సూ || ప్రా
 ణసమితోబ్రాహ్మణస్య లలాటసమితఃక్షత్రియస్య, కేశసమితోవైశ్యస్యేతి||౧౮||
 కూమృపురాణ—క్షౌ || ధారయేద్వైప్రలపాలాశ్చ- దండకేశాంతికౌద్విజః |
 యజ్ఞాహవాక్షజంబాధసౌమ్యమవ్రణమేవచెతి || ౧౯ || బొధాయనః—సూ||
 మూర్ధలలాటనాసాగ్రప్రమాణాయజ్ఞేయస్య, వృక్షస్యదండాఇతి, ||

అథాజినమ్..

తత్త్రగౌతమః||,సూ|| కృష్ణరురుబస్తాజినానితి||, ౧౧ || కృష్ణః కృష్ణమృగః
 ధుక్, పుషతమృగః, బస్త్రశ్చగవిశేషః, ఏతేషామజినానిచర్మాణి బ్రాహ్మణక్ష
 త్రియవిశాం క్రమేణోత్తరీయాణిభవంతి ||, ౧౨ || మనురపి—క్షౌ || కాష్ఠరౌ
 ధవదాస్తానిచమాణిబ్రహ్మచారిణాఇతి || ౧౩ || ఆపస్తంబః—సూ|| అజినంచేహ
 త్రరంధారయేదితి || ౧౪ || ఉత్తరముత్తరీయం || ౧౫ || పారస్కరోపి—సూ|| వి
 శేయ్యమజినముత్తరీయం బ్రాహ్మణస్యరౌరవం రాజన్యస్యభాస్తంగన్యంవా వైశ్య
 స్య సర్వేష్టాంవాగవ్యమితి ||, ౧౬ || బృహస్పతిరపి—క్షౌ || బ్రాహ్మణస్యాజి
 నంకాష్ఠం రౌరవంక్షత్రియస్యతంబస్తాజినంతువైశ్యస్య సర్వేష్టాంవాగవాజిన
 మితి||౧౭||శంఖః—సూ||కృష్ణరురుబస్తాజినాన్యత్తరీయాణీతి||ఇన్యజిననిరూపణం||

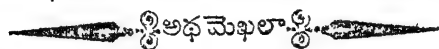

శ్రీఅథ వాసాంసిశ్రి

తత్త్రగౌతమః ||,సూ|| వాసాంసిశానైమచీరకుతపాస్సర్వేష్టాంకారాన్

సంచావికృతమితి ॥ టీ ॥ శణవికారశ్శాణం, క్షుమా అతసీ, తద్వీకాఃత్రైమం
 శ్వేతపట్టఇత్యన్యే, కుతపః పార్షతీయాజరౌమనిమిత్తః కంబళః, కార్పాసం
 చవాసః నర్వేషా తదవికృతం, కుసుంభాదిరాగద్యైరరక్తమిత్యర్థః ॥ ౩ ॥
 సఖవ ॥ సూ ॥ కాషాయమప్యేకేవాక్షణం బ్రౌహ్మణస్యమాంజిష్ఠహరిద్రే ఇతర
 యోరితి ॥ టీ ॥ ఏకేఆచార్యాః ॥ కషాయేషరక్తమపి ధార్యమన్యతే, తత్త
 విశేషః - వాక్షణంబ్రౌహ్మణస్య, వృక్షకషాయేణరక్తంవాక్షణం, మాంజిష్ఠయా
 రక్తం మాంజిష్ఠంహరిద్రయారక్తంహరిద్రం, ఇతరయోఃక్షత్రియవైశ్యయోర్వా
 ససీఇత్యర్థః ॥ ౩ ॥ అపస్తంబః ॥ సూ ॥ వాసశ్శాణత్రైమాజినా నీకాషా
 యంచైకమస్త్రముపదిశంతిమాంజిష్ఠగ్ంరాజన్యస్యహరిద్రం వైశ్యస్యేతి ॥ టీ ॥
 వస్యైకాపీనమాచ్ఛాద్యతే యెతదాప్యసః, తద్వక్ష్యతే, శాణత్రైమాజినానీ
 త్రిజ్వేతానీవణానుపూర్వేణవాసాంసీతి హరదతైన వ్యాకృతమ్ ॥ ౪ ॥ మను
 రిపి ॥ — శ్లో ॥ వసీరన్నానుపూర్వేణ శాణత్రైమావికానిచేతి ॥ ౫ ॥ యశిష్ఠః
 సూ ॥ శుక్లమహతంహోసో బ్రౌహ్మణస్యకార్పాసమాంజిష్ఠం త్రైమం క్షత్రియ
 స్యపీతంకాశేయం వైశ్యస్యేతి ॥ ౬ ॥ అ ॥ అహతస్యలక్షణమాహవ్రచేతాః ॥
 శ్లో ॥ ఈషధౌతంనవంవస్త్రం సదశంయశ్చధారితమ్ । అహతంతద్విజానీయా
 త్సర్వకర్మసుపావనమితి ॥ ౭ ॥ అ ॥ ఉపనయనేవ్రథమతః కాపీనంధార్యం,
 తతోఽహతేనవాససాపరిధావనీయం-ఉత్తరీయంచకృష్ణాజినమితివ్యవస్థా ॥ ౮ ॥
 తథాచయమః— ॥ శ్లో ॥ కార్పాసత్రైమకుశపాశ్చమఃబల్బజకంబళాః । స
 ర్వంతుధాతయెచ్చుక్లం వాసస్తత్పరిధానికమితి ॥ ౯ ॥ వా ॥ నచవాసస్సత్వః
 కృత్తాతముత్తరాధ్యమభిమంత్ర్యత్తతాభిస్తినృభిః పరిధాప్యేత్యావస్తంబ వ
 చనాత్పరిహితవస్త్రైకదేశేనాచ్ఛాదనీయమితి మంతవ్యం - వాసశ్చతుర్థిముత్త
 రయాదత్రైన్యత్పరిధాప్యేతివచనాచ్ఛతుర్థాదినేపి విదేవకాపీనం కటివేష్ఠిత వ
 స్త్రైకదేశేనాచ్ఛాదనవ్రసంగాత్ । తస్మాత్తద్వసనంకాపీనామపరిమంత్రణౌవే
 ష్టనీయమిత్యేవంపరమ్ ॥ ౧౦ ॥ తథాసర్యాభ్యేస్తృతిసంగ్రహే ॥ సూ ॥ కాపీ
 నాచ్ఛన్నంకృతశౌచం కుమారందక్షిణతడవవేశ్యేతి ॥ ౧౧ ॥ తథాచ త్రికాండీ ॥
 తదేవంకుమారస్య కాపీనధారణచూచమనం పరిషదనమాహోశనం ప్రాణాహు
 తిరిత్యాదీనిభవేయిరితి ॥ ౧౨ ॥ భారద్వాజౌపి ॥ — శ్లో ॥ యజ్ఞోపవీత మ

జనంమూంజీందండంక మండలుమ్ । స్వాక్రంవాసశ్చకౌపీనంధారయేత్ప్రథమాశ్చ
మీ । పరేహ్నిమేఖలాండండమజనంచాపవీతకమ్ । ధారయేత్తుపురాణాని త్యజే
ద్యస్తా గ్రణీవానవేతి ॥ టీ ॥ పరేహ్నిచతుర్థాదివస ఇత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ తథాచ
శాతాతవః ॥—॥ శ్లో ॥ చతుర్థాహనిసంప్రాప్తైసుస్నాతశ్చకృతమంగళః । త్రి
భిర్విదై గ్రస్సమాయక్తో గురుగృచ్ఛత్సశిష్యకః । గ్రామాత్పాగ్రిమదీచీచీవా
దిశంనాన్యదిశంవ్రజేత్ ॥ ఉక్తాశాసు బ్రహ్మవృత్తోనాస్తిచెద్ధమయోగ్యకః । య
త్రయత్ర బ్రహ్మవృత్తస్తాందిశంవావ్రజేద్దురుః । బ్రహ్మవృత్తమథాసాద్య ద్విజైః
పుణ్యాహవాచనమ్ । వాచయేదుక్షయేన్దూలం మజ్జయేన్ద్రోమయోద్భవైః । వృ
క్షేచతుర్ముఖంయేష్టాస్స సమస్కుర్యాత్ప్రదక్షిణమ్ । కౌపీనందండమజనముప
వీతంచమేఖలామ్ ॥ నవానిధారయత్వాథపురాణానిపరిత్యజేత్ । వృక్షాగ్రస్థాప
యేద్యత్వా త్కౌపీనాజనమేఖలాః । వాసః ప్రదహ్యాథురచేబ్రాహ్మణభస్మ
దక్షిణామితి ॥ వా ॥ ఏతచ్చపాలాశకమస్తృతిసిద్ధం, గృహ్యభాష్యదాచలి
ఖతమ్ ॥ ౧౪ ॥ స్తుత్యర్థసారేచ ॥—॥ శ్లో ॥ దండాఃపలాశస్యగ్రోధ పిష్ప
లాయజ్ఞవృక్షజాః । తెకేశఫాలనాసాంతప్రమాణాశ్చక్రమాద్ధివజైః । ధార్యా
న్తస్యత్వైస్సదాధార్యం కౌపీనంకటిసూత్రకమ్ । కౌపీనమహతంధార్యం ఖండ
వాసశ్చపాశ్వాయుగితి ॥ వా ॥ ఉపనయనానంతరం త్రిరాత్రంత్రారలవణాది వ
జ్జమధశ్చాయాబ్రహ్మచార్యపనయనప్రతందరేత్ - చతుర్థేహ్నికౌపీనదండా
జనమేఖలోపవీతాని పూర్వాణిజ్యజేత్, వస్త్రాణాంత్యాగనియమఇతి - ఏవంచ
ప్రథమదినే కౌపీనధారణస్య బహుస్తృతిసిద్ధత్వాదావశ్యకం తత్ప్రీతియైః, పరి
హితవస్త్రైఃకదేశేనాచ్ఛాదనప్రమాణంమృగ్యమ్ ॥ ఇతివాసానిరూపణమ్ ॥

౧ ॥ తత్రమనుః ॥ మాంజీత్రివృత్తమాశ్లేష్టాకార్యావిప్రస్యమేఖలా । క్షత్రి
యస్యతుమార్విజ్యా వైశ్యస్యశణితాంతపి । ముంజాలాభేతుకతేవాన్యైఃకుశాశ్చాం
తకబల్పజైః । త్రివృతాగ్రంధినైకేన త్రిభిఃపంచభిరేవవేతి ॥ టీ ॥ అనయోరయ
మధః, త్రివృత్ త్రిగుణాః; సమాసమగుణా - శ్లేష్టాపరిఘ్నాణసున్నశా-
మూర్వావికారోమార్వి, మార్వీతిజ్యావిశేషణం- ముంజాలాభఇతి, ముంజాగ్ర
హణంమూర్వాశణితంత్యోరవృన్సలక్షణం- కుశాదయోవిప్రదీనాం యథాసం

ఖ్యం- అశ్శంతక స్తరునిశేషత్వక్- బల్బజస్త్రణవిశేషః, త్రివృతాత్రిగుణజనేకన
గ్రంథినాత్రిభిః గ్రంథిభిఃపంచభిర్వాపలక్షితా, త్రియాణాంవణానామనియ
మేనాయగ్రంథివికల్పః, నాత్రయథాసంఖ్యంవాశజ్జేనేకవిషయత్వావగమాది
తి || ౧ || వ్యాసోపి ||—|| క్లో || మాంజీత్రివృత్తమాశ్లక్ష్యాకార్యావిష్యస్య మే
ఖలా । ముంజాభావేశునాహుః గ్రంథినైకేనవాత్రిభిరితి || ౩ || యమః || వి
ష్యస్యమేఖలామాంజీ జన్యమార్విక్షత్రియస్యతు । శాణనూత్రితువైశ్యస్యమేఖ
లాధమవతఃస్త్వతాః । ఏతాసామవ్యలాభేతు కుశాశ్శంతకబల్బజైః || మేఖలా
త్రివృతాకార్యా గ్రంథినైకేనవాత్రిభిరితి || ౩ || పైతసః || సూ || మాంజీమేఖ
లాశ్శంతకేచద్రాహ్మణస్యబాల్బజీమార్వివారాజన్యస్యశాణీతౌమీవావైశ్యస్యేతి ||
౪|| వసిష్ఠః || సూ || మాంజీమేఖలాద్రాహ్మణస్య ధనుర్జ్యాక్షత్రియస్యతాంతపీవై
శ్యస్యేతి || ౫ || వచేతాః || త్రిగుణంప్రదక్షిణామేఖలాఇతి || గౌతమః || మాంజీ
జన్యమార్విసౌత్త్ర్యమేఖలాసకగ్రమేణేతి || ౬ || బోధాయనః || ఏషాంకగ్రమేణ
మాంజీధనుర్జ్యాశాణీతిమేఖలాఇతి || ౭ || ఆపస్తమ్బః || మాంజీమేఖలాత్రివృ
ద్ద్రాహ్మణస్యశక్తివిషయేదక్షిణావృత్తానామితి || టీ || శక్తివిషయేశక్తాసత్వాం
దక్షిణావృత్తానాం ముంజానాంకతేవాన్య || ౮ || అ || కటిసూత్రమపిధార్మ
మిత్యాహసంవతేః ||—|| క్లో || కటిసూత్రంవినాకమన్ శౌతలస్తాతేంకరోతి
యః । సర్వంతన్నిష్ఫలః విద్యాశ్శాసినగ్నఃకలిశ్శుతిరితి || వా || ఇంద్రబ్రహ్మచా
రిగృహస్థసాధారణం, కటిసూత్రస్య ధారణాభావే కమన్మాత్రస్యనిష్ఫలత్వా
వగమాత్, ధృతవస్త్రసాసీనగ్నత్వావగమాచ్ఛ । ఇతిమేఖలానిరూపణమ్ ||*

—|| శ్లో || భిక్షాచర్యాశ్చ ||—

౧ || తత్రమనుః ||—|| క్లో || పృథిగృహ్యేషిపితందండ ముపస్థాయచభాస్క
రమ్ । పృదక్షిణంపరిత్యాగ్నించరేద్భైక్షంయథావిధి || భవత్పూర్వంచరేద్భైక్ష
ముపసీతోద్విజౌత్రమః । భవన్తధ్యంతురాజన్యో వైశ్యస్తుభవదుత్తరమితి || టీ ||
భవత్పూర్వం భవతిశబ్దపూర్వమ్ || ౧ || గౌతమః || సూ || ఆదిమధ్యాంతేషు భవ
చ్ఛబ్దః పృయోజ్యవణానుపూర్వ్యేణేతి || ౩ || అ || పృయజ్జేన్యవదశేయ
తి || బోధాయనః || సూ || భవతిభిక్షాందేహీతి ద్రాహ్మణోభిక్షేత భిక్షాంభవతి
దేహీతిరాజన్యో దేహీ భిక్షాంభవతితి వైశ్యఇతి || వా || ఉపనయనాంగత్వేనా

క్తౌప్యయంభితాచరణవిధిసాన్సర్వతిగకప్రత్యేతవ్యః || ౪ || అ || ఉపనయసాంక
భితాయాం నియమమాహ || మనుః||—|| క్లో || మాతరంవాన్వసారంవామాతు
ర్వాభగిసీనిజామ్ | భితేతభితాంప్రథమంయాచేసంసవిమాసయేదితి || 'టీ || వి
మాససంప్రత్యాఖ్యానమ్ || ౫ || గౌతమః ||—|| క్లో || అగ్రభితేతజనీ మప్ర
త్యాఖ్యాయసీచయా | బ్రాహ్మణీంతాదృశీంవాపి స్త్రియమగ్రచయాచయెత్ | గ
భిణీంనేవయాచేత విధవాంమతిమాన్వచేతి || కారికాకారః || అగ్రభితేతజ
నసీ మప్రత్యాఖ్యాయసీచయా | పశ్చాత్పితరమన్యశ్శహ్యచార్యబంధహం
స్తథేతి || ౬ || వసిష్ఠః || అప్రత్యాఖ్యాయసంపూర్వంస్త్రియంవా తాదృశీంపునః
భితేతభితాంప్రథమంభవాత్ భితాండదాత్వతి || భవతిభితాండేహితి (స్త్రీ)
యంవాగ్రాపి మాతరమ్ | శౌంజీకమావసానాంతమామభైక్షంసమాహరత్ |
పశ్యాన్నమాహరేన్నిత్య మాసమావతన్తాదృశీరితి || ౭ || గృహ్యతాత్పర్యదర్శ
నెహ్యమభైక్షమక్తమ్ || తీర్ణహనిప్రత్యహమామభైక్షంచరత్ | చతుర్థేహ
సస్సంసాగ్రణ సంస్కృతసేతి || ౮ || అ || బ్రహ్మచారిణోనిత్యభితామా
హ || వ్యాసః ||—|| క్లో || గృహ్యోక్తవిధినాపేతః పరివత్యోత్తరీయక్మ |
దండంపాత్రంసమాదాయ సమస్కృత్యరవింగురుమ్ | భితాధాంతుతతోమా
సీ ద్విజవేత్తేతథాప్రజేదితి || ౯ || మనుః || వేదయజ్ఞైరహీనానాం ప్రశస్తానాం
స్వకమన్సు | బ్రహ్మచార్యాహరేద్భైక్షం గృహేభ్యఃప్రయతాన్వహమ్ | గు
రొఃకులసభితేత సజ్జాతికులబంధుమ్ | అలాభేత్సన్యగహానాం పూర్వంపూర్వం
పరిత్యజేత్ | సర్వంవాపిచరేద్ద్రామం పూర్వోక్తానామసంభవే | నియమ్యప్ర
యతోవాచ మభిశస్తాంస్తుపజాయే దితి || ౧౦ || యాజ్ఞవల్క్యః ||—|| క్లో || ప్రా
హ్మణేహచరద్భైక్షమసింజ్యేష్వాత్మవృత్తయే | ఆదిమధ్యావసానేమభవచ్ఛబ్దో
పలక్షితా || బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం భైక్షచర్యాయథాక్రమమితి || ౧౧ || హా ||
యత్తుసార్వవణికం భైక్షాచరణమభిశస్తపతితపజామితి గౌతమవచనం, యదే
పివ్యాసవచనమ్ || ౧౨ ||—|| క్లో || బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశశ్చరేయభైక్షమన్వహతి
నజాతీయగృహేష్వేన సార్వవణికమేవవేతి, తత్ర సర్వశబ్దః ప్రకృతవణి
త్రయపరః, ఏతచ్ఛ పూర్వోక్తసజాతీయాలాభవిషయమ్ || ౧౩ || తథాభవిష్య
త్పురాణే ||—|| క్లో || సర్వంవాపిచరేద్ద్రామం పూర్వోక్తానామసంభవే |

అంత్యవజ్రాం మహాబాహుః ఇత్యాహుభగవాన్సృజురితి || టీ || అంత్యశ్శుద్రః ||
 వా || చాతుర్వర్ణ్యేంద్రైర్దైక్షమలాభేవృతికోద్విజ ఇత్యేతదాపద్విషయం || ౧౪
 తథాచవిప్రుః ||—|| శ్లో || క్షత్రవైశ్యగృహేష్వన క్రియావర్తిమసాధుమచా-
 తుర్వర్ణ్యేంద్రైర్దైక్షమావత్కలంకపస్థితఇతి || ౧౫ || అంగిరాః || ఆమశ్మే-
 వాదదీతాస్తా దవృత్తావేకరాత్రకమితి || ౧౬ || పరాశరః || యస్తువేదమధీయా-
 నశ్శూద్రాన్మముపభుంజతే | శూద్రోవేదఫలంయాతి శూద్రత్వంయాతిశుద్ధి-
 జఇతి || ౧౭ || అ || ఏకాన్ననిసేధమాహ యాజ్ఞవల్క్యః ||—|| బ్రహ్మచర్యే
 స్థితోనేక మన్నమద్యాదనాపది | బ్రాహ్మణఃకామమశ్నీయాచ్ఛ్రద్ధవృత్తమ-
 పీడయన్మితి || టీ || అపీడయత్ మధుమాంసాది పరిహారణ || ౧౮ || చనురపి || భే-
 షేణవర్తయేన్నిత్యం నైకాన్నాశీభవేద్వృత్తి || భేషేణవృత్తిస్సవృత్తిరుషనాన-
 నమాన్తృతా | వృతావాదేవదైవత్యేపి త్యేకమణ్యధర్మేషత్ | కామమభ్య-
 ధితోశ్చియాద్యృతమస్యనలుప్యతఇతి || ౧౯ || అతిః || శాకభక్షాపయోభక్షా-
 యేచానేయోషకాశినః | సర్వేతేభైక్షభక్షస్య కలాంనాహాంతయోడశీమ్ | త-
 వ్శాంచనవజ్రాన గవాంమూత్రేణయావకమ్ | ఏబైర్ద్వాదశపమాణి సత-
 ద్దైక్షసమంభవేదితి || వా || సచాత్రఫలశ్రవణాదనయతంభిక్షాచరణమితివా-
 చ్యం, అకరణేమనునాప్రాయశ్చిత్తవిధానాత్ || ౨౦ || తథాహి—|| శ్లో || అకృ-
 తాన్వైభైశ్చరణమసమిధ్యచపావకమ్ | అనాతుషసప్తరాత్రమవకీర్ణేవృతంచర-
 దితి || ౨౧ || యమః || ఆహారమాత్రాదధికంనకన్వీచిద్దైక్షమాహారత్ | యజ్యతే-
 స్తేయదోషేణ కామజ్ఞాధికమాహరత్ | మహాకరీంయశిదాయ బ్రాహ్మణేభ్యః
 ప్రయచ్ఛతి | సయాతినరకంఘోరం భోక్తాభుంజితకీల్బిషమ్ | తస్మాన్నాపహ-
 రేద్దైక్షమితిరక్తంకదాచనెతి || ౨౨ || శృతిసంగ్రహే || బ్రహ్మచారిత్వ భైక్షా-
 న్మముచ్ఛిష్టంసమాచరత్ | అశక్తానిశ్చనేహ్మమావపువాషిప్రవేశయేదితి || ౨౩
 అ || అకామతాధికాహరణతస్యవృత్తిషత్త్రినియమమాహాపస్తమ్బః || సూ || స-
 చోచ్ఛిష్టంకుర్యాదశక్తాభూమాశ్శునేడపునాప్రవేశయేదార్యాయవాపర్యవ-
 త్తధ్యాదంతధిశనైవాహుద్రాయెతి || టీ || అంతధిశనైవాచార్యస్య దాశ్వామేశ్వ-
 ణ్ణః || ౨౪ || సమీప || సూ || సాయంప్రాతరమత్రేణభిక్షాచర్యంచరేద్దైక్షమాహో-
 న్యత్రాపపాత్రభోగ్యభిశస్తాచ్ఛ్రీణాం ప్రత్యాచక్షాణానాం సమాహితా

బ్రహ్మచారిష్టందత్రం హుతం ప్రజాంపశూణబ్రహ్మవచనమన్నాద్యంవృజ్యై-
తస్తామహవైబ్రహ్మచారిసంఘంచరంతం న ప్రత్యావక్షీతేతి || టీ || అమత్రై-
పాత్రైణ, నహస్తాదినా, భిక్షా ప్రత్యాఖ్యానం నిందతి స్త్రీణామితి వృజ్యై ఆ-
చ్ఛిన తీత్యథాః, ఏతచ్చ వృతాధ్యయనాది యుక్తబ్రహ్మచారివిషయమ్ || ౨౫ ||
అతఏవ వసిష్ఠవరాశరౌ ||—శ్లో|| అవృతాహ్యనధీయానా యత్ర భైక్ష చరాద్వి-
జాః | తంగ్రామందండయేద్రాజా చోరభక్తప్రదోహస ఇతి || ౨౬ || అత్రిః
హస్తదత్తాతుయాభిక్షా లవణవ్యంజనానిచ | భుక్త్యాహ్యశ్చుమితాః యాతి దా-
తాస్యగ్ం నగచ్ఛతీతి || ౨౭ || మనుః || సమాహృత్యతుతద్భైక్షం యావద్ధమ్
మాయయా | నివేద్యగురవేష్మియా దాచమ్యపాఙ్గుభుక్త్యచిరితి || ౨౮ || ఆ || గు-
ర్యసన్నిధానేతత్పుత్రభార్యాదిభ్యో నివేదయేదిత్యాహ శాతమః || సూ || అస-
న్నిధౌతద్భార్యా పుత్రసబ్రహ్మచారిసద్భ్య ఇతి || టీ || సబ్రహ్మచారిసహాధ్యాయా
సంతఃశోత్రియాః || ౨౯ || తథాచాపస్తమ్భః || సూ || తత్సమాహృత్యోపనిధా-
యాచార్యయ ప్రబూయాత్రైవ ప్రదిష్టంఘృణీత విప్రవాసే గురోరాచార్య
కులాయతైర్విప్రవాసేన్యేభ్యోపికోత్రియేభ్యోనాత్తప్రయోజనశ్చరైర్భు-
క్త్యాస్వయమమత్రం ప్రత్యాశయాతేతి || ౩౦ || హారితః || సూ || భైక్షమపేక్షితం ప-
ర్యగ్ని కృతమాదిత్యదశిత మనుజ్ఞాతమమృతసమ్మితం స్రాహుస్తదశ్శృణ్వ
హ్మచారిబ్రహ్మసిద్ధిమవాప్నోతీతి || ౩౧ || యజ్ఞవల్క్యః ||—శ్లో|| కృతాగ్నికా-
ర్యోఘంజీత వాగ్యతాగుర్యనుజ్ఞయా | ఆవోశనక్రియాపూర్వం సత్కృత్యాన్న-
మకుత్సయన్నితి || ౩౨ || చంద్రికాయామ్ || సూ || లూపామృత్తయేవాపాత్రైఘం-
జీతైతచ్చ భుక్త్యాస్వయం ప్రత్యాశయాతేతి || ౩౩ || వసిష్ఠః ||—శ్లో|| అప్తేగా-
సామునెథాక్ష్యా ఘోడశారణ్యవాసినః | దావ్రింతతంగృహస్థస్య హ్యమితం
బ్రహ్మచారిణ ఇతి || ౩౪ || ఆపస్తమ్భః ||—శ్లో|| ఆహితాగ్నిరనడాన్ శ్చ బ్రహ్మ-
చారిచలైత్రయః | అశ్నంతపవసిధ్యంతి నైషాన్సిద్ధిరనత్నతామితి ||

—శ్రిఇతిభిక్షాచర్యానిరూపణమ్—

—శ్రిఅధసంధ్యోపక్రమః.శ్రి—

౧ || తత్రవ్యాసః—|| శ్లో || గాయత్రీతుగురోల్లభ్యా సాయంసంధ్యాముష-
కృమేత్ | కాలయోగ్నిపూజాంచ కాలయోభైక్షమాహరేత్ || నిమంత్యశా

దినాభుక్త్వా గుర్వర్థం బైక్షమాహరేదితి || ౨ || గౌతమః—|| శ్లో || సంధ్యాత్రి
యంసకతవ్యం యావత్సంజీనిబధ్యతే | సంధ్యాత్రి యంతుకతవ్యంసాయమా
దితతఃపరమితి || ౩ || ప్రచేతాః | మాంజీబంధదినేతిషై, తానివిత్రిమభ్యసక్తగురోః
సూర్యస్తశిఖరంప్రాప్తే సాయంసంధ్యాంసమభ్యసేత్ | సావిత్రిప్రాప్త్యగు
రుణౌ మంత్రాధ్యాయాద్యధాదితాత్ | అభ్యసానపాసయేత్సంధ్యాం సాయ
మాదియథాక్రమమితి || ౪ || స్మృత్యంతరే || ఉపాయనెహ్నికతవ్యంసాయం,
సంధ్యామ్యపాసనమ్ | ఆరభేద్బ్రహ్మయజ్ఞాతు మధ్యాహ్నాతుషరేహని | అను
పాకృతవేదస్య బ్రహ్మయజ్ఞకథంభవేత్ | వేదస్థానెతుగాయత్రీ- గద్యతేనృత్య
ఘంభవేదితి || ౫ || శ్రేమినిస్తు విశేషమాహ || యావద్బ్రహ్మోపదేశస్తు తావత్సం
ధ్యాదికంచన | తతో మధ్యాహ్నసంధ్యాన్ది సర్వకర్మసమాచరేదితి ||

శ్రీఇతిసంధ్యాపక్రమనిరూపణమ్శ్రీ

శ్రీఉధ సమిదాధానమ్శ్రీ

౧|| తత్రయాజ్ఞానలక్ష్మిః—|| శ్లో || అగ్నికార్యంతతఃకుర్యాత్సంధ్యయో భుభ
యోరపీతి || ౨ || మనుః || అగ్నింధనం బైక్షచర్యానుధన్యాయాంగురోహితమ్ | ఆ
సమావతేనాత్కుర్యాత్సూత్రోపనయనోద్విజః | దూరాదాహ్వాత్యసమిధ
స్సన్నిదధ్యాద్విహాయసి | సాయంప్రాతశ్చజహాయాత్తాభిరగ్నిపతద్రితృతి ||
టి || భూమిష్టబంతుసంక్రాంతం మాధూదితివిహాయసీతుక్ర- ఆకాశేరజ్జాన్విది
భిః స్థాపయేదిత్యర్థః || ౩ || సుమంతురపి || బ్రహ్మచర్యంతవోబైక్షంస్మధ్యయో
రగ్నికర్మచేతి || ౪ || కేచిత్సాయమేవాగ్నికార్యమిచ్ఛంతి || ౪ || తదాహపస్త్య
బః || నూ || సాయంప్రాతగ్యథోపదేశంసాయమేవాగ్నిభూభేత్యేకఇతి || ౫ || లూ
కాక్షిః || నూ || సాయమేవాగ్నిమింధీతేత్యేకఇతి || ౬ || ౭ || సమిదాహరణేనియ
మూహజ్జేజావాహః || నూ || పురాస్తమయాత్వా గురీభీందిశం గత్వాహింసన్న
దణ్యాత్సమిధఅహరేదితి || ౮ || ఆపస్తంబౌపి || నూ || నాస్తమితేసమిద్ధారోగ
చ్ఛేదితి || ౯ || వ్యాసః—|| శ్లో || పాలాశ్యసమిధఃకార్యాః ఖాదిర్యస్తదలాభతః |
శమిరౌహితకాశ్యత్థాస్తదలాభేర్కవేతసావితి || ౧౦ || సమిత్ప్రమాణమాహ ||
కాత్యాయనః || నాంగుష్ఠాదధికాకార్యాసమితే స్థూలతయాక్వచిత్ | నవియక్తా
త్వచాచేవ నసకీటానపాటితా | ప్రాదేశాన్నాధికాన్యూనా తధానస్యాద్ధివి

శ్లోకాః । నాస్త్వపవాసనిరీర్వాహణమేమతు విజ్ఞానతా ॥ విశిష్టా విదళాస్త్రా
 ఘోషేషక్తానసుపీరాకృతాః । దీర్ఘాస్థూలాఘుజైరదప్తైకమేసిద్ధివినాశితేతి
 ౧౦॥ సార్యత్రికంనియమవిశేషిమాహంపస్తమ్భః ॥సూ॥ నాప్రాక్షితమిందనమ
 గ్నావాదధ్యాదితి ॥౧౧॥ అగ్నికారాధికరణే ప్రత్యవాయమాహ । హరితః॥శ్లో॥
 పురాజగ్రహవైమృత్యుహింసయైబ్రహ్మచారిణమ్ । అగ్నిస్తంమోక్షయా
 ఘాన తస్మాత్పరిశరేద్ధితమ్ ॥ బ్రహ్మచారియదాత్సగ్నావాదధ్యాత్సమిధంసహి
 గృహ్నియాత్తంతదామృత్యు రాధధ్యాత్సమిధస్తతశ్చితి ॥౧౨॥ బోధాయనః॥బ్ర
 హ్మవైమృత్యవేత్తజాఃప్రాయచ్చతస్తే బ్రహ్మచారిణమేవ నప్రాయచ్చ
 తస్మి బ్రహ్మస్తుమహ్యమపేతస్థి భాగఇతి యామెనరాత్రింసమిధంనాహ
 రతఇతి తస్మాద్బ్రహ్మచారియాం రాత్రింసమిధంనాహరత్యాయుషవీవతా మవ
 థాయశ్శేతి తస్మాద్బ్రహ్మచారిసమిధమాహరేద్ధితి ॥టీ॥ బ్రహ్మజగత్కారణ
 ఘోషవరః ప్రజాః మారయతుంమృత్యవేప్రాయచ్చత్, బ్రహ్మచారిణం నప్ర
 థదౌ, అథమృత్యురాహ మహ్యంమమవీతస్థి బ్రహ్మచారిణ్యపిభాగః అంశో
 స్త్వీతి, తతోబ్రహ్మబ్రహ్మిత్, సారాత్రితవాచసరః యామేనరాత్రింసమిధం
 నాహరతఇతి, ఆయుషఇతిద్వితీయాథేషష్ఠీ తస్యాంరాత్రాయమామృత
 ఘాతేత్సధక్షః ॥౧౩॥ గౌతమ్యః ॥సూ॥ అగ్నింధనభైక్షచరణానిన ప్రరాత్రమకృ
 త్యావజ్యహామఇతి ॥౧౪॥ బృహస్పతిరపి ॥—శ్లో॥ అవశీః ప్రతంకుర్యాత్సప్త
 రాత్రమనంశయమితి ॥౧౫॥ మనురపి ॥ అకృత్యావభైక్షచరణమసమిధ్యవపావ
 క్షన్లుఅనాతురస్సప్తరాత్రమవశీఃప్రతంచరెద్ధితి॥ఇతినమిదాధానస్థిరూపణం॥

—*అథజ్ఞాతకర్మాదికాలాతివత్తిస్ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

౧॥ తత్రకాతాన్యధః॥—శ్లో॥ కాలాతీయేషుకార్యేషు ప్రాప్తవత్సవ
 ర్షేషు, కాలాతీతానికృత్యావిధధ్యాదుత్తరాణిచ । టుపైకమేణినర్వత్ర
 ప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే । ప్రాయశ్చిత్తైకృతేషశ్చాల్లు వ్రంకమేసమాచరే
 త్ । గృహాధానాదిచౌళాంతే సప్తకాలవిధినాఽకృతే । ప్రత్యేకంపాదకృ
 త్చ్యంసాన్యద్విగుణంసాన్యదనాశది । ఆపొడశ్చాద్బ్రహ్మణస్సహస్రకాద్యవ్రతహ
 యునైః । ఆజ్యాహుతిశ్చజహూయాదిమంమేవరుణద్వయమ్ । త్వంసశ్చత్వంసోమం
 త్రాదావత్సవగ్నైతు ప్రజాపతే । యేతేశతమ్ముదు త్తమంవాన్మహ్మతిజహూ

వర్ణాశ్రమాచారకాండే మాతరిరజస్వలాయాం గర్భిణ్యాంచకర్షసిషెధః ॥ ౧౪౩ ॥
 యాత్తతః ॥ అభ్యుదయికంతుతంత్రైః సర్వకర్మాణ్యనుక్రమాత్ ॥ ఉపా
 యసప్రతంకుర్యాచ్ఛాద్యతుల్యస్వధాభవేదీతి ॥ ఇతిజాతకర్తాదికాలతపత్తిప్రా
 యశ్చిత్తమ్ ॥ ————— అథబ్రాహ్మణభోజనసంఖ్యామాహః —————

౧॥ తత్రభాస్కరః ॥ ————— శ్లో॥ దశదాంబదశపాద్యతౌప్రత్యృతాచద్యయంబద్ధ
 యమ్ ॥ సీమంతేపుంసవేనామ్ని ధూరిబౌద్ధాణభోజనమ్ ॥ బ్రాహ్మణాంశ్చైవ
 పంచాశచ్ఛాశైతూపాయనేతత్ ॥ వివాహేతుయథాశక్తిహ్యధానేతభోజనం ॥
 భోజయిత్యావతంవిప్రాకుర్యాదేవోపనాయనం ॥ అశ్తోపయథాశక్తి కృత్యావక
 ఋసమాదరేత్ ॥ ప్రతిగృహ్యోపనీత్యథామితితేనాచరేద్యది ॥ బ్రాహ్మణత్వఫలం
 భర్వందాతారమధిగచ్ఛతి ॥ సూత్రాత్తుప్రతిగృహ్ణీయాత్సమాధానరకంవృజితి ॥

————— శ్రిఇతి బ్రాహ్మణభోజనసంఖ్యానిరూపణమ్ శ్రి —————

————— అథ మాతరిరజస్వలాయాం గర్భిణ్యాంచకర్షసిషెధః —————

౧॥ తత్రప్రయోగపారిజాతే శ్లో॥ నవివాహోపనయనైగభిణీమలినివృత్తాః గ
 ణ్ధాస్యాపివిపత్తిసాన్విద్దంపత్యోశ్చ శ్చికోస్తథేతి ॥ ౧ ॥ ప్రసూమాతానాగర్భిణీ
 వా, మలినిమలవదాసావా భవేద్యదిపుత్రస్య వివాహోపనయనైకతావ్యే,
 కృతేదోషః, గర్భన్యదంపత్యాశ్చికోశ్చ విపత్తిసాన్విదితి ॥ ౨ ॥ వరదరాజయో ॥
 శ్లో॥ ఈడాకరణపూర్వంతు జననీచేద్రజస్వలా ॥ నకతాప్యాచోపనీతితి స్మృతి
 విదాంమతమితి ॥ ౩ ॥ ఈడాకరణంనాందీశ్చాద్ధకరణం, తతఃపూర్వంచజస్వలా
 చేదిత్యధః ॥ ౩ ॥ తత్రైవ ————— శ్లో॥ కరణేప్రాత్యతాయాయాదకమణ్యో భవే
 ద్విటుః ॥ వేదపాఠేవృతాదాచ హ్యనహోధారకమణి ॥ ఉపనీతిశ్చ కతా
 వ్యాపునశ్చబ్రాహ్మణైస్సహ ॥ అనుజ్ఞాంప్రాప్యవిదుషాం పీత్యాచత్విహ్మకా
 ర్చకమ్ ॥ కమణ్యోజాయతేవణీనాత్రకార్యావిచారణా ॥ వటోమౌతాగ
 ర్భిణీస్యాన్నకుర్యాచ్ఛౌళకమచ ॥ పంచమాసాదధఃకుర్యాదతడోధ్వంసశౌర
 యేదితి ॥ ౪ ॥ కర్తృభార్యాగర్భిణీచేద్యాస్తుకమోపనాయనమ్ ॥ పక్షాసాత్పు
 రతస్సాపినకుర్యాదితి శౌనకః ॥ గర్భిణీయదివశ్చీస్యాన్నకుర్యాదుపసాయనం
 పంచమాసాదధఃకుర్యాదతడోధ్వంసశౌరయేదితి ॥ ఇతిమాతరిరజస్వలాయాం క
 మ్మణీశ్చేదవివరణమ్ ॥ ————— అథోపనయనకర్తృనిరూపణమ్ —————

౨ ॥ తత్రప్రాసః ॥ శ్లో॥ వేదైకనిష్ఠంధర్మజ్ఞం కులీనంచకుటుంబినమ్ ॥ స్వ

శాఖాధ్యమనాలస్యం విప్రమకుగ్రద్ధమత్పరమ్ । కతాఽరమ్ పెద్దిప్రంహ చతు
 థాఽశ్రమిణంసతుఇతి ॥౨॥ విష్ణుః ॥ కృచ్ఛ్రత్రయంచాపనేతాత్మిక కృచ్ఛ్రాం
 శ్చవరక్చ రత్ । సావిత్రిమభ్యసేన్నిత్యం పవిత్రాణిచసం స్మరన్నితి ॥ ౩ ॥ వృ
 ధ్ధసస్త్రిః ॥ పితాపితామహాధాత్రితా జ్ఞాతయోగోత్రజాగ్రజాః । ఉపాయ
 నెధికారాస్యైః సూర్యాభావపరఃపర ఇతి ॥ ౪ ॥ ఆపస్తమ్బః ॥ సూ ॥ త
 మసోవాపవతమః పృవిశతి యమవిద్యాసుపసయతే యశ్చావిద్యానితిహి
 బ్రాహ్మణం తస్మిన్నభిజనవిద్యాసముదేతం సమాహితం సంస్కరాః పీ
 పెద్దితి ॥ టీ ॥ యంమాణవకమవిద్యానజానాన ఉపసయతే, తథాయశ్చస్య
 యమవిద్యాంతస్మనసీయతే సాపితమసస్సకాశా త్తమవపృవిశతి, సమా
 హితంవిధిపత్రిషేధేషవహితమిత్యధః ॥౫॥ బోధాయనః ॥— ॥శ్లో॥ జాతక
 మాదిసంస్కారే పితాశ్రేష్ఠతమ స్మృతః । అభావేస్వకులీనస్సాన్యదాంధ
 వోవాప్యగోత్రజః । ఆర్యాపతఃసముచ్ఛత స్తస్యాభావేస్ససూత్రకః । బ్రా
 హ్మణస్సర్వవణానాం శ్రోత్రియోవాన్యవణజః । గృహస్థస్సర్వవణేషు శ్రే
 ష్ఠఇత్యభిధీయతే । అభార్యస్తవధర్మోక్షేయ ఉపకుర్వాణనైష్ఠికా । ఆచార్య
 మధ్యమాక్షేయా సగోత్రౌవ్రతినావపి । వానప్రస్థయతి నాంతుకర్తృత్వంనేష్య
 తేసదా జితేంద్రియోజితదండ్యస్తపాదానపరాయణః । సత్యవాగూజితః
 ప్రాజ్ఞోమేధావీనియతశ్శుచిః । నిస్సందిగ్ధఃకులీనశ్చ శ్రౌతకర్మణితత్పరః । సి
 గ్రహానుగ్రహాదక్షస్సర్వదోష వివజితః । గాయత్రీమంత్రకశల ఆచార్యస్స
 ముదాహృతః । కులద్వయేతథోత్సన్నే ప్రాప్తైగర్భాష్టమేవటుః ॥ మాంజీబంధ
 నకర్మాధం స్వశాఖాధ్యయినంద్యోజమ్ ॥ సగోత్రప్రవరోనాచేదాశ్రయే చ
 శ్యగోత్రజమితి ॥

—ఇత్యుపసయనకర్తృనిరూపణమ్—

—అథయమశామ్యుఃసయనేకర్తారః—

౧॥ తత్రసంగ్రహే॥శ్లో॥ ఏకగ్రహేపసూతాచే దెకవేదీమహావ్యచ । ఏకా
 చారైస్యకలగ్నైచ కుర్యాన్త్యాంజవ్రతంయతః । చాళోపసయనైచ్చేవ జాతకర్మ
 ణినామ్నిచ । చతుర్వ్యతీపాకరణీయమలానాంసమంభవేదితి ॥ ౨ ॥ కాలాద
 కే ॥శ్లో॥ భ్రాతృద్వయేస్సన్యాయగే స్సన్యభ్రాతృయగేతథా । సమానాపిక్రి
 యాకార్యా మాతృభదైతైవచ ॥ టీ ॥ పుంయగైస్త్రీయగైస్త్రీపుంసయ

క్షపి సమకాలే క్రియాకార్యామాత్మభద్రపి తద్భవేత్సర్వః || ౩ || మూత్యభద్రే
విశేషస్త్యుక్త్యై ||—శ్లో || 'ఏకత్రలగ్నేయదిపుత్రీయగ్న శుభాయమాజీవత
కర్మకుర్యాత్ | ఆచార్యయగ్నంబలువేదియగ్నాదీమఖనస్వపితౄశ్చ
నిత్యై || పృథగ్భవాపేకలగ్నే సోదరాపుపనాయనే | ఆచార్యోన్యఃపితాన్యస్తు
భ్రాతృవాపితృసోదరఇతి |

—ఇతియమశౌద్యుపనయనవిధిః—

—శ్రీఅథమూకో న్నతాద్యుపనయనాదిశ్రి—

౧ || స్తుతిరత్నై ||—శ్లో || షండాంధబధిరస్తబ్ధజడగద్దవంగుమ | కుబ్జ
వామనరోగాతఃశుష్కాంగవికలాంగిమ | మత్స్యాస్తైషుమూకెషు శయన్తేసి
రింద్రియై | ధ్వస్తపుంస్తేషుచైతేషు సంస్కారాస్సుగృహ్లోచితమ్ | మూకో
స్తత్రానసంస్కార్యావితీకెచిత్ప్రచక్షతే | కర్మస్వనధికారాచ్ఛపాతిత్యం నా
స్తిచద్వయోః | తదవత్యంచసంస్కార్య మపరెత్వాహురస్యభేతి || ౧ || స్తుత్యం
తరె || మూకో న్నత్రానసంస్కార్యా కర్మస్వనధికారతః | తదవత్యంతు సం
స్కార్యం యజ్ఞాహమితిచశ్రుతిః | బ్రాహ్మణ్యంబ్రాహ్మణాజ్ఞాతాబ్రాహ్మణస్తు
శ్రుతిర్బలాత్ | కర్మస్వనధికారోపి సంస్కారాహుతిశ్రుతిః | మూకో న్న
త్రాదిసంస్కారెత్వాచార్యస్సర్వమాచరేత్ | సుముహూతేనిరిత్యేత గాయ
త్రీంస్పృశ్యవాజపేత్ | మూకాంధాదిషుచోదావహే కన్యాస్తీకరణంవినా |
పాణిగ్రహంవినాసప్తపదాచిక్రమణంవినా | విప్రేణకారయేత్సర్వం పంగోస్స
ప్తపదాన్యపి || ౩ || కేచిదాహుద్విజాజ్ఞాతౌ సంస్కార్యాకుండగోళకా | అ
మృతేజారజకుండో మృతేభతఃరిగోళకః | ద్విజాతిప్రతిలామానాం కేచిదా
హుళిపురాణగా ఇతి || ౪ || వ్యాసః || విద్యాగ్రహణశక్తస్య హోమకర్మక్షమ
స్యచఉపాయనైధికారో సైమూకాదీనాంకృతాకృతమితి || ౫ || అపస్తంబః || నూ ||
ఉపనయనవిద్యాధాన్య శ్రుతితస్సంస్కారస్స ర్వేభ్యోవేదేభ్య స్సావిత్యేనూ
చ్యతఇతిహి బ్రాహ్మణమితి || ౬ || విద్యయాఅథఃప్రయోజనం యస్యసవిద్యా
ధః తస్యాయంశ్రుతి విహితస్సంస్కారః, ఉపనయననామ విద్యాధాన్యేతి
వచనాన్తూకాదేర్నభవతి, అనేన వేదాధ్యాయినాం వేదవ్రతవదుపనయనమపి
భేదేనకర్మవ్యమితివ్రాప్తే, ఉచ్యతే, సర్వేభ్యఇతి, తతశ్చసావిత్యేనువచనేన
సర్వేవేదాలనూత్రాధవంతీత్యేకమేవోపనయనం సర్వాధం, అధర్వణస్యతు

౧౩౬ వైద్యనాథదీక్షితీయే-స్తృతిముక్తాఫలే-ధర్మశాస్త్రీ
 పేదస్య పృథగుపనయనంకతావస్యమ్ ॥ ౬ ॥ తథాచ తత్రైవహ్యాయతే ॥సూ ॥
 సాన్యత్రసంస్కృతౌభ్యగ్వంగిరసోర్విధీయతఇతి ॥౭॥ పతితానాముపనయనాభా
 వమాహ ॥ఆపస్తమ్బః ॥సూ॥ అశూద్రాణామదుష్టక మణాముపాయనమితి॥౮
 వా॥ ప్రాగుపనయనాత్కమచారవాదభక్ష్యఇతితు గౌతమ స్తరణం బ్రహ్మహ
 త్యాదిపాతక వ్యతిరిక్తవిషయమితి పూర్వమేవాక్తమ్ ॥౯॥ స్తృత్యథాసారే ॥
 సూ॥ షండాంధాదిమయధోచితం సంస్కారోమూకోన్మత్తావసంస్కార్యా వి
 త్యేకే కమణస్వనధికారాత్పతిత్యంనాస్తి, తదవత్యంసంస్కార్యం, బ్రాహ్మ
 ణ్యంబ్రాహ్మణోత్పన్నో బ్రాహ్మణఏవభవతీతి స్మృతేః, అన్యేసంస్కార్యా వి
 త్యాహుః, హోమంతావదాచార్యఃకుర్యాత్, ఉపనయనంచవిధినా ఆచార్యస
 మీపనయనం, సావిత్రివాచనంవా, అన్యదంగంయథాశక్తికార్యమితి, జడబధిర
 మూకాదీనాముపనయనకల్పో బోధాయనాదిభిరుక్తస్తతవవగ్రాహ్యః॥.....

—————శ్రిః ఇతి మూకోన్మత్తాదుపనయనవిధిః శ్రిః—————
 —————శ్రిః అథారసాదిద్వాదశవిధపుత్రాణానిరూపణమ్ శ్రిః—————

తత్ర స్తృతిరత్నైః—శ్లో ॥ ఔరసఃపుత్రికాపుత్రఃక్షేత్రజౌగూఢజస్తథా ।
 కానీనశ్చపునర్భూజౌదత్తఃకీర్తశ్చకృత్రిమః । దత్తాత్తాచసహోధశ్చ హ్యవవిధ
 స్సుతస్తథా । ఏతేద్వాదశపుత్రాశ్చ సంస్కార్యాస్సువ్యవస్థాతయఇతి॥...

—————శ్రిః ఔరసాదీనాంలక్షణం శ్రిః—————

౧॥ తత్రమనుః—శ్లో ॥ స్వేక్షేత్రైసంస్కృతాయాంతు స్వయముత్పాదయేద్ధి
 యమ్ । తహారసంవిజానీయా త్పుత్రంప్రధమకల్పితమ్ । యస్తల్పజఃప్రమీ
 తస్య క్షీబస్యవ్యాధితస్యవా । స్వధమేణనియక్తాయాం సపుత్రఃక్షేత్రజః
 స్తృతః । మాతాపితావాదద్యా తాంయమద్భిఃపుత్రమపది । సదృశంప్రీతినం
 యుక్తం సజ్జేయోదత్తిమస్సుతః । సదృశంతుప్రకుర్యాద్యం గుణదోషవిచక్ష
 ణమ్ । పుత్రంపుత్రగుణైర్యుక్తం సవిజ్ఞేయస్తుకృత్రిమః । ఉత్పద్యతేగృహే
 యస్య సచజ్ఞాయేతకస్యనః । సగృహేగూఢఉత్పన్నస్తస్యస్యాద్యస్యతల్పజః ।
 మాతాపితృభ్యాముత్సృష్టం తయోరన్యతరేణవా । యంపుత్రం పరిగృహ్ణాయాద
 పవిధస్సఉచ్యతే । పితృవేత్తనికన్యాతు యంపుత్రంజనయేద్రహః । తంకానీ
 ణంవదేన్నామ్నావోధుఃకన్యాసముద్భవమ్ । యాగర్భిణీసంస్క్రియతేజ్ఞాతాజ్ఞా

తాపివాసతీ । వాఘస్సగర్భభవతి సహాధఇతిచాచ్యతే । క్షీణీయాద్యస్తవ ప
త్యాధం మాతాపిత్రాద్యమంతికాల్ । సక్రీతకస్సుతస్తస్య సదృశోఽసదృశో
పివా । యావత్త్యావపరిత్యక్తావిధవావేచ్ఛయా త్తనః । ఉత్పాదయేత్పునరృభి
త్వా సపౌనభవఉచ్యతే । మాతాపితృవిహీనాయ స్త్యక్తోహస్యాదకారణా
త్ । అత్తానంసప్తభేద్యేన్ద్రే స్వయందత్తస్తున స్మృత ఇతి॥౩॥యాజ్ఞవల్క్యే
పి ॥ దేరసాధమవత్పిజ స్తత్సమఃపుత్రికాసుతః । డేత్రజః డేత్రజాతస్తుస్వగో
త్రైణతరణవా । గృహేప్రచ్ఛన్నఉత్పన్నో గూఢజస్తుసుత స్తస్మృతః । కా
నీహకన్యకాజాతామాతామహసుతామతః । అక్షతాయాంక్షతాయాంవా జా
తఃపౌనభవస్తస్మృతః । దద్యాన్తాతాపితానాయం నపుత్రాదత్తకోభవత్ । క్షీ
తశ్చతాధ్యాంవిక్షీతః కృత్రిమస్సాస్యత్సవ్యంకృతః । దత్తాత్తాతుస్వయందత్తా
గర్భేవిన్నస్సహాధజః । ఉత్పన్నోగృహ్యతేయస్తుసోవవిద్ధోభవత్సుత ఇతి॥౪॥
మనుః ॥ డేత్రజాదిసుతానెతా నెకాదశయథాదితాన్ । పుత్రప్రతినిధీనాహుఃకి
యాలోపా న్దనీషిణఇతి ॥వా॥ ఏతానిగౌణపుత్రపరిగ్రహ సంస్కారవచనాని
యగాంతరవిషయాణి, కలౌతత్పరిగ్రహస్య నిషిద్ధత్వాత్ ॥౫॥శ్లో ॥ అనేకధా
కృతాఃపుత్రాఽముషిభిర్యైఃపురాతనేః । నశక్యంతేధునాయోతుం శక్తిహీనైః
కలౌద్విజ్ఞేరితివచనాల్ ॥౬॥ అత్ర డేత్రజపుత్రాత్పాదనాయ నప్రకారంసావ
వాదంచ నియోగముక్త్యా పునరెవనిషేధతి మనుః ॥ శ్లో ॥ దేవరాద్యానపిండా
ద్యాప్త్రీయాసమ్యక్క్లియ క్రయా । ప్రజ్ఞేష్విత్తాధిగంతవ్యా సంతానస్యపరిక్ష
యే । విధవాయాంనియు క్తస్తుఘృతాక్తోవాగ్యతోనిశి । ఏకముత్పాదయేత్పుత్రం
సద్వీతీయంకథంచన । విధవాయాంనియోగాధే నివృత్తైతేతుయథావిధి । గురు
వచ్చస్సుపావచ్చ వత్తేయతాం పరస్పరమ్ । నౌద్యాహి కేమమత్రైమని
యోగఃకీర్త్యతేక్వచిత్ । నవివాహవిధాపు క్తం విధవాపదనంపునః । అయంద్వి
జ్ఞేహివిద్యద్భిః పశుధర్మోవిగహితః । మనుష్యాగ్రామపిప్రాక్రోచేనెరాజ్యం
ప్రశాసతి । సమహిమఖిలాంధుంజన్ రాజర్షిప్రవహిపురా । వశానాం
గంకరంచక్రే కామోపహతచేతనః । తదాప్రభృతియోమోహత్ప్రమితపతికాం
ప్రీయమ్ । నియోజయత్సప్తశ్యాభే తంవిగహంతిసాధన ఇతి ॥ ౭ ॥అ॥ అ
త్రిమనారభిప్రాయమాహ బృహస్పతిః ॥—శ్లో॥ నియోగముక్త్యామనునాని

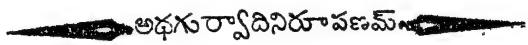
విద్ధస్వయమేవతు । యగహోసాదశశ్శయంకతుంమలైన్యైర్విధానతః । త
పోజ్ఞానమాయుక్తాఃకృతేత్రతాయగేనరాః । దావపరచ కలౌన్యతాం శ
క్తిహానిర్వినిమితా । నంకత్సనకృతాఃపుత్రాఃకుమిభిరైన్యపురాతనైః । నశ
శ్యంతేధునాకతుంశక్తిహీనైర్నరైరితి । షేత్రజాగహితస్యద్భిస్తథాపౌనభా
వస్సుతః । కానీనశ్చనహోధశ్చ గూఢజఃపుత్రా కాసుతః । దత్తాపవిద్ధఃక్రితశ్చ
క్రిత్రిమోదత్రిమస్తథేతి ॥ — ఇత్యేరసాదిదావదశపుత్రనిరూపణమ్ —

— శ్రీఅథ పుత్రసీకారవిషయఃశ్లో —

అ॥ అత్రదత్తనిషేధస్త్యనగూత్రదత్తాభిప్రాయః ॥౧॥ యదాహశౌనకః
శ్లో॥ బ్రాహ్మణానాంసపిండేషు కతవ్యఃపుత్రసంగ్రహః । తదలాభేనగోత్రే
వా సచాన్యత్రతుకారయేత్ । క్షత్రియాణాంసజాతావా గురుగూత్రసమేపి
వా । వైశ్యానాంవైశ్యజాతేషు శూద్రాణాంశూద్రజాతేషు । సర్వేషాంజైవవ,
శాంసాం జ్ఞాతిష్వేవచనాన్యతః । దాహిత్రంభాగినైయంవా శూద్రాణాంతా
వదాయదీతి ॥టీ॥ సర్వేషాంజ్ఞాతిష్వేన పుత్రపరిగ్రహః - దాహిత్రంభాగినై
యంవాగృహ్ణీయాత్ - శూద్రాణాంతు ఆపదిదాహిత్రాదిగ్రహణమిత్యర్థః ।
వా॥ అతఏవ కలియుగధర్మాన్వదద్భిముంభిదత్తారసేతకెషాంతుపుత్రత్వే
న పరిగ్రహణి దత్తైతరపద్యదాసనేన గౌణపుత్రపరిగ్రహనిషేధః కృతః । అ
తస్సతిసంభవే సగూత్రాదేవదత్తపరిగ్రహః కతవ్యః ॥ ౨ ॥ తథాచమనః ॥
శ్లో॥ భ్రాతృణామేకజాతానామేకశ్చేత్పుత్రవాభవేత్ । సర్వే లైన్యపుత్రా
ణ పుత్రిణోమనురబ్ధిపీడితి ॥టీ॥ సతిభ్రాతృపుత్రైరిన్యస్తాత్పుత్రపరిగ్రహో న
కతవ్యఃఇతి మానవేన్యాఖ్యాతమ్ ॥౩॥ అత్రవిజ్ఞానేశ్వరోపి - యత్తు భ్రాతృ
ణామేకజాతానామితిమానవంవచనం తదపిభ్రాతృపుత్రస్య పుత్రికగణసంభవే అ
నేయేషాం పుత్రికగణనిషేధార్థం- నపునఃపుత్రత్వప్రతిపాదనాయేతి ॥ ౪ ॥
కాలాదశేషి ॥ అపుత్రాభ్రాతృభ్రాతృపుత్రసంభవేలైనైవ తావత్పుత్రికుర్యా
న్నాన్యేనేతి భ్రాతృణామేకజాతానామితి మానవచనసన్యాధః - అన్యథాప
త్నిదుహితరణిన్యాన్యాసా సామంజస్యప్రసంగాదితి ॥౫॥ యత్తు—శ్లో॥ గౌ
త్రాంతరప్రవిష్టానాం దాయకశౌచమేవచ । జ్ఞాతిత్వంచనివతంతై తత్కు
లేనద్యమిష్యతఇతి ॥౬॥ యదపిమనువచనం ॥ ఉపహ్నోగుణైస్సర్వైపుత్ర

యస్యతుదత్తిమః । సహరేవైవతద్విక్లం సంప్రాప్త్యావ్యవ్యగోత్రతః । గోత్రం
 క్షేణనయితు ర్మహరేదత్తిమస్సుతః । గోత్రరిక్థానుగపింహావ్యపైతిదదతస్సన్
 ధామితి ॥౭॥ యదపి స్తుత్యంతరం ॥ గోత్రాంతరపరివిష్టాస్తుసంస్కారాస్త
 త్కులేనతు । జననైవనివర్తరో దానైవనివర్తితాః । దత్తస్య పరివేత్తృత్వ
 మాశౌచంహయవీచవ । శ్రితగోత్రాత్తుసంగ్రహ్యం శ్లోతంస్తాతంతత్తైవచ
 తి ॥౮॥ ఏతత్సర్వం సగోత్రజాలాభవిషయమ్ ॥౯॥ తథాచ స్తర్కతే ॥—శ్లో॥స్వ
 ఘంశ్యానామధావేతు పశస్తామాతృవంశజాః । తదధావేసుతాదత్తావిహితావి
 ధినైతరః । జ్ఞాతీనాంకులజాతానా ముత్తమఃపరికీర్తితః । మధ్యమామాతృకుల
 జా అధమోస్తవస్యగోత్రజాః । స్వకల్పక్తవిధానేన దత్తపుత్రపరిగ్రహఇతి
 ॥౧౦॥ కాత్యాయనః ॥ దత్తానూథాచయాకన్యా పతిత్వం సప్తమేవదే । తద్దైవద
 త్తపుత్రస్య పుత్రత్వంజాతకాదిభిః । యఃపదత్తాపిపుత్రాధంజాతకమాది
 షజ్జితః । నాసాగచ్ఛతిపుత్రత్వం కథంవారిక్లభ్యాగ్భవేదితి ॥౧౧॥ ప్రజాపతిః ॥
 పుత్రంగృహీత్వాసంస్కృత్యవయోవస్తాశ్రితంపితా । నామగోత్రాదితత్సర్వం
 కుర్యాదౌరసవత్తతః । పుత్రమేన పమేనపేత్యస్తమేనవమేధవా । దద్యాత్వాం
 ఘితరౌపుత్రం గృహీతాయాతాంచదంపతిత్వతి ॥౧౨॥ సుగ్రహేచ ॥ ఉత్తమందాన్
 దశాపేచు దత్తస్యగ్రహణంశిశోః । ఆచారాన్తధ్యమంహీనమూర్ధ్వమామాం
 జబంధనాత్ । కృతోద్వాహావ్యపుత్రత్వం కులక్షయకరంభవేత్ । సాశ్రిమం
 నైవదద్యాత్తు దద్యాదావద్యనాశ్రిమమ్ । ఆపద్యపిచదద్యాత్వాం ద్వితీయంబ్ర
 హ్మచారిణమితి ॥౧౩॥ స్తుత్యంతరేపి ॥ భతురూర్ధ్వంతుయానారి పుత్రం
 ద్వాతుంససాహతి ॥ గ్రహీతుంవాగ్రిజంవాధ బోధాయనవచాయభేతి ॥౧౪॥
 ఉత్తమం ॥ ఆపద్యపిచకప్తాయాం నదద్యాదగ్గంగంసుతమ్ । భర్తృహీనా తథా
 పత్నీ దద్యాచ్చైన్నరకంవ్రజేత్ । అప్రజావిధవానారి పితృభ్రాతృద్యునుజ్ఞ
 యా । పుత్రంతుప్రతిగృహీయాదన్యథానరకంవ్రజేదితి ॥౧౫॥ తథా ॥ ఆపద్య
 సగ్రిజందద్యాద్భూద్దార్యాశ్రిమంసుతం । దాన్వదశ్చాభ్యుధమపత్నీ శునశ్చ
 పవదనవేతి ॥౧౬॥ యత్తు ॥ దానంక్రయధర్మశ్చాపత్యస్య నవిద్యతఇత్యాపస్తం
 బస్తరణం-యదపి- స్వకుటుంబావిరోధేన దేయందారసుతాద్యతఇతి యాజ్ఞవ
 ల్క్యవచనం ॥ తత్సర్వంజ్యేష్ఠపుత్రవిషయః- ఏకపుత్రవిషయంచ ॥౧౭॥ తథాచ

౧౫౦ వైద్యనాశదీక్షితీయే-స్మృతిమక్షాఫలే ధర్మశాస్త్రే ॥
 ససిష్ఠః ॥ నూ॥ సజ్యేపంపుత్రందద్యా త్పృతిగృహ్ణీయాదావసచైకంపుత్రం స
 హిసంతానాయపూర్వేషాం సక్రీపుత్రందద్యాత్పృతిగృహ్ణీయాదావసన్యత్రా
 మజ్ఞానాద్భతుః పుత్రంపృతిగ్రహీష్యత్ బంధునామాయరాజనిచావెద్య ని
 పెశనస్య మధ్యేవ్యాహృతీభిహుతావ్ అదూఢాంధవంసన్నికృష్టమేవ ప్రతి
 గృహ్ణీయాదితి ॥౧౭॥వా॥ బహ్వృచబ్రాహ్మణేపి, శునశ్చేపాఖ్యానే, జ్యేష్ఠం
 పుత్రంసప్రయచ్ఛదితి ॥౧౮॥ శౌనకీపి ॥—క్లో॥ నైకపుత్రైణకతకవ్యం పు
 త్రదానంకదాచన । బహుపుత్రైణకతకవ్యం పుత్రదానంప్రయత్నతఙ్గతి॥
 ౧౯॥ బోధాయనశ్చ ॥నూ॥ షాణితశుక్లసంభవోమాతృపితృనిమిత్తస్తస్యప్రదా
 నపరిత్యాగవిక్రయేషు మాతాపితరౌ ప్రభవతానైవకం పుత్రందద్యాత్పృ
 తిగృహ్ణీయాదావసహిసంతానాయ పూర్వేషాంసతుక్రీపుత్రం దద్యాత్పృతి
 గృహ్ణీయాదావసన్యత్రాను జ్ఞానాద్భతుఃరితి ॥వా॥మాతాపితావాదద్యాతాం
 యషద్భిః పుత్రమాపదితి మనువచనం- భతుఃరనుజ్ఞయా మాతురపి దానయో
 గ్యతా విషయంసవిధివా విషయం- ఏవంకృతే ఔరసఉత్పద్యేతయదినతు ర్వాం
 శభాగ్భవతీతిచ ॥౨౦॥ పుత్రపరిగ్రహఫలం దశకయతి ॥జాబాలిః ॥—క్లో॥పు
 త్రస్వీకారమాత్రైణ పితరంత్రాయతేసుతః । దత్తఃపుత్రత్వ మాప్నోతి
 గ్రహీతాముచ్యతేఋణా దితి ॥౨౧॥ తథామంత్రలింగమపి । ధర్మాయతావ
 గృహ్ణామి, సంతత్యై త్వాగృహ్ణామితి ॥౨౨॥యత్తువచనం ॥ స్వకులంపృష్ఠతఃకృ
 త్వా యోవైపరకులంవ్రజేత్ ॥ తేనదుశ్చరితేనాసౌ కాండపృష్ఠతఃస్తృతః । త్వ
 క్తపితృకులంయస్తాదనహాస్పర్షకమన్వీతి । తత్సవ్యందత్తవిషయం, వివా
 హాన్తరదత్తవిషయంవా । పుత్రప్రతిగ్రహకల్పస్తు శౌనకబోధాయనాదిభిర
 భిహితః ॥

౧ ॥ తత్రమనుః ॥—క్లో॥ నిషేకాచీనికమూఢాని యోగరోతియథావిధి స
 భావయతిచాన్వేన సవిప్రగురురుచ్యతే ॥టీ॥ నిషేకోగభాధానం, నిషేకగ
 హణాదన్నగ్రహణాచ్చ, పిత్రైవాయం ॥ ౨ ॥సవీన—క్లో॥ఉపనీయతుయశ్శిష్యం
 వేదనుధ్యాసయేద్దివ్యజిః॥ సకల్పంసరహస్యంచ తమాచార్యంప్రచక్షతే । ఏకదే
 శంతువేదస్య వేదాంగాన్యపిషాపునః । యోధ్యాపయతివృత్త్యథా ముపాధ్యా
 యస్సుఉచ్యతే । ఉపాధ్యాయాః దశాచార్యరచార్యాణాం శతంపితౌ ॥ సమ

స్కంతుపితౄణామాతా గౌరవణాతిరిచ్యత ఇతి ||౩|| యాజ్ఞవల్క్యః సగురుభ్యః
 క్రియాఃకృత్వావేదమస్తే ప్రయచ్ఛతి । ఉపనీయదదద్వేదమాచార్యస్స ఉవా
 హుతః । ఏక దేశముపాధ్యాయ ఋత్విగ్యజ్ఞకృదుచ్యతే । ఋతేమాన్య యథా
 పూర్వమేభ్యోమాతాగరియసీతి||వా||పితు రెవముఖ్యముపనయ నాదిక త్వత్వంత
 చభావేపితృసమశాన్వజ్ఞేష్ఠస్యతయోర్ద్వయోరభావలయోగ్యతాయాంవాలన్యసోఽ
 వసయనాదిక తృత్వం||౪||యదాహబృహస్పతిః||—క్లో||ఏవందండాదిభిర్యుక్తం
 సంస్కృత్యతనయంపితా వేదమధ్యాపయేద్యత్వా చ్ఛాస్త్రంమనాన్వదికంతథతి
 ||౫||జ్యేష్ఠస్యపితృసమత్వంమనునాన్తర్యతే పితృవత్పాలయేత్పుత్రాజ్యేష్ఠో
 భ్రాతృతాయపీయసః పుత్రవచ్చాపివతేరణజ్యేష్ఠభ్రాతరిధర్మత ఇతి||౬||పితుర
 యోగ్యతాయాంయమః ||క్లో|| నాధ్యాపయతి నాధీతే పతనీయేషువత్తే । ఇ
 త్యేతైలక్షణైర్యుక్తః కతవ్యోనపితాగురురితి । గురుర్రావనేతా ||౭|| అప
 స్తలః ||సూ|| యస్తాద్ధర్మానాచినోతినఆచార్యస్తస్తేనదుప్యేత్కదాదనే
 తి||౮|| శంఖః ||—క్లో|| భృతకాధ్యాపకోయస్తు స ఉపాధ్యాయఉచ్యత ఇతి||౯||పి
 త్త్వః ||సూ|| యస్తేషాంమూల్యేనాధ్యాపయేత్తత ఉపాధ్యాయ ఇతి ||౧౦|| మనుః||
 శ్లో|| అగ్న్యధేయంపాకయజ్ఞా సగ్నిష్ఠోమాదికాన్తథా । యఃకరోతివృతా
 యస్య సతస్యత్విగోహోచ్యత ఇతి ||౧౧|| దేవలః । ఉపాధ్యాయఃపితాజ్యేష్ఠో
 భ్రాతృప్రవమహీపతిః । మాతులః శ్వశురస్త్రితామాతామహాపితామహా । వ
 ణజ్యేష్ఠఃపితృవ్యశ్చ పుంసేతేగురవస్తృతాః ||౧౨|| మాతామాతామహీగుర్వి
 పితుమాతుశ్చసోదరాః । శ్వశూగఃపితామహీజ్యేష్ఠాధాతీరీచ గురవస్త్రీయాం
 ఇత్యుక్తోగురువగోయం మాతృతఃపితృతోద్విధా ||౧౩|| గురూణామపిసర్వే
 షాం పూజ్యఃపంచవిశేషతః । యోభావయతియస్సు తేయేనవిద్యోవదిశ్యతేజ్యే
 ష్ఠభ్రాతృదధితాచ పంచేతేగురవస్తృతాః । తేషామాచార్యస్త్రయశ్చైష్ఠాస్తే
 షాంమాతాసుపూజితేతి ||౧౪|| పృతిరత్నే || పితామాతాతథాచార్యస్తజ్ఞాయా
 చాగ్రజస్తథా । పితామహశ్చతత్పత్నీ గురవఃప్రథమామతాః । ఋచంపాయ
 దివాధర్మంపదంవాయదివాక్షం||సకాశాద్యస్యగృహ్ణీయాన్నియతంతత్రగౌర
 వమితి ||౧౫|| వ్యాసాపి|| మాతామహోమాతులశ్చ పితృవ్యశ్శ్వశురోగురుః
 పూర్వజస్సాన్నితకశ్చ త్విత్యాన్యాస్తేగురవస్తథా । మాతృషన్వసామాతులాసి

స్వసాధాత్రిపితృవన్వసా । పితామహాపితృవన్వస్త్రి గురుస్త్రిమాతృవచ్ఛరేదితి ॥
 ౧౬ ॥ మనుః ॥ పితృభాగినాన్యంచమాతుశ్చభాగ్యయస్యాంచస్వసర్యపి । మాతృవ
 ద్వ్యత్తిమాతృప్తేన్మాతాతాభ్యోగరియసీతి ॥౧౭॥ మాతాపూజ్యతమేత్యత్రచేతుమా
 హ ॥౧౮॥ వ్యాసః॥—శ్లో॥ మానాదాదాదాదరస్థాయాధృత్వాన్మహాత్మైస్సమాకుల్లా
 వివిధైరేదనామఃఖైః ప్రసూయేతవిమూర్ఛితా ॥ప్రాణైరపి ప్రియాన్సుత్రా
 న్మన్యతేనుతవత్సలా ॥ కస్తస్యానిష్క్రుతింకతుంశక్తోవషణశతైరపీతి ॥టీ॥ ని
 ష్క్రుతిరన్యథత్వం ॥౧౯॥ తత్రశంఖః ॥ సూ ॥ నపుత్ర్యఃపితృముఖ్యైతాన్యత్ర
 సౌత్రామణీయాగాజ్జీవన్మృణాన్మాతురితి ॥౨౦॥ యత్తుపౌరాణికవచనం॥శ్లో॥
 త్వేదగురూపురుషస్యేహ పితామాతాచధర్మతః । తయోరపిపితాశ్రేయావీజ
 ప్రాధాన్యదర్శనాత్ ॥ అథావేపీజనామాతా తదభావేతుపూర్వజఇతి । తన్మహా
 గురువిషయం ॥౨౧॥ తథాచ స్తర్యతే ॥ ఉత్పాద్యపుత్రంసంస్కృత్య జేదమ
 ధ్యాన్యయఃపితా ॥ కుర్యాద్వ్యత్తించసమహాగురుఃపూజ్యతమః స్తుతృత్తితి ॥౨౨॥
 అ ॥ అథ బ్రహ్మచారిణో జనకమాత్రపెక్షయాచార్యోగరియానిత్యాహ మనుః॥
 శ్లో ॥ ఉత్పాదకబ్రహ్మదాత్రాగృరియాబ్రహ్మదఃపితా ॥బ్రహ్మజన్తహివిప్రస్య
 ప్రేత్యచేహచశాశ్వతమ్ ॥ కామాన్మాతాపితాచైనం యదుత్పాదయతోమిథః॥నం
 భూతింతస్యతాంవిద్యా ద్యద్యోనావభిజాయతేఆచార్యస్తస్వస్యాంజాతింవిధివ
 ద్వేదపారగః ॥ ఉత్పాదయతినావిత్రాస్యాసాసత్యాసాజరామరేతి ॥టీ॥జాతింజ
 న్త ॥ ౨౩॥అ ॥ ఆచార్యగరియస్తస్యమేవ ప్రకారాంతరేణ ప్రతిపాదయతి॥నవవ
 ॥శ్లో॥ అల్పంవాబహువాయస్యశ్శ్రుతస్యావకరోతియః । తమపీహగురుంవిద్యా
 చ్ఛుతోపక్రియయాతయేతి ॥టీ॥ అల్పవిద్యాప్రదమపి గురుంవిద్యాద్భహు
 విద్యాప్రదంకింపునరితిమనోరభిప్రాయః ॥ ౨౪॥ గౌతమః॥సూ॥ ఆచార్యశ్శ్రే
 ష్ఠోగురూణాంమాతేత్యేకఇతి ॥౨౫॥యస్తుదాలోవృద్ధమధ్యాపయతి సోపి
 తస్యగరియానిత్యాహ ॥విష్ణుః ॥సూ॥ బాలేనమానవయసివాధ్యాపకే గురువద్య
 తేతేతి ॥అ॥ ఇమమేవాథమితిహాసపూర్వమాహ ॥౨౬॥మనుః॥శ్లో॥ బ్రాహ్మ
 న్యజన్తనకర్తాన్వధర్మస్యచశాసితా ॥ బాలోపివిద్యోవృద్ధస్య పితాభవతిమం
 త్రిదః ॥ అధ్యాపయామానపితృణా శిశురాంగిరసఃకవిః ॥ పుత్రకాఇతిషోవా
 చ జ్ఞానేనపరిగృహ్యతా ॥ తేతమథమపుచ్ఛంత దేవానాగతమన్యవః ॥ దే

వాశ్చైతాన్యమేత్యాయన్యాయస్యశబ్దకర్తవాః । అజ్ఞాభవతివైపాలః పి
 తాభవతి మంత్రదః । అజ్ఞంహిబాలవత్సాహుః పితైవ్యవతుమంత్రదమ్ । నహ
 యనైర్నపభితైర్నవిత్తైర్నచబంధుభిః । ఋషయశ్చకీరేధమన్యోనూచాన
 స్సనామహః । నతేనవృద్ధోభవతియేనాన్యవలితంశిరః । యోవైయువావ్యధీ
 యానస్తందేవాఃస్థవిరంవిదుః । ఆచార్యశ్చపితౄచైవ మాతాభ్రాతృచపూర్వజః
 నాతేనాప్యవమంతవ్యాగ్రాహ్మణానవిశేషతః । ఆచార్యోబ్రహ్మణామూర్తిః
 పితామూర్తిః ప్రజాపతేః । మాతాపృథివ్యామూర్తిస్తు భ్రాతృసోమమూర్తిః
 రాత్రనః । యంమాతాపితరౌక్లౌషం సహితేసంభవేవృణామ్ । నతస్సనిష్క్రూతి
 శ్శక్యో కతుంవషణశ్చైరపి । తయోర్నిత్యంప్రియంకుర్యాద్ దాహార్యస్యచస
 ర్వదా । తేష్యేవత్రిమతుష్టేమ తపస్సర్వంసపమ్యతే । తేషాంత్రయాణాం శి
 శూమావరమంతపడచ్యతే । నతైరభ్యనన్జ్ఞాతౌధర్మమన్యంసమాచరేత్ । త
 ఏవహిత్రయోలాకా స్తవిత్రయే ఆశ్రమాః । తవహిత్రయోవేదా స్తవ
 వాక్తాశ్చయోగ్మయః । త్రిష్వప్రమాద్యనే తేమత్రిన్ద్రాణానివజయేత్కృహీ
 దీవ్యమాన స్సవినపుషా దేవవద్దవిమోదతే ఇతి । నకేవలమయంబ్రహ్మచారి
 ణాంధర్మః । కింతూత్తరేషామపీతి పదగ్యయితం గృహీతి ॥ ౨౬ ॥ నవ
 వ ॥ ఇమంలొకంమాతృభక్త్యా పితృభక్త్యాశ్రమధ్యమమ్ । గురుశిశూషయా
 త్వేపం బ్రహ్మలొకంసమశ్నుతే । సర్వతస్యాదృతాధర్మా యస్తే తేత్రయత
 దృతాః । అనాదృతాస్తుయస్తేతే సర్వాస్తస్యాఫలాఃకిరీయాః । యావత్త్రయస్తే
 జీవేయస్తావన్నాన్యంసమాచరేత్ । తేష్యేవనిత్యంశిశూమాం కుర్యాత్ప్రియ
 హితైరతః । త్రిష్యేతేష్విహకృత్యంహి శుభవస్యసమాప్యతే । ఏషధర్మఃపర
 స్సాక్షాదుపధమోన్యడచ్యతే ఇతి ॥ ౨౭ ॥ వ్యాసాపి ॥—శ్లో ॥ ఉపాధ్యాయం
 పితరంమాతరంవాయేదుగ్రహ్యంతిమనసాకమణౌవా । తేషాంపాపంభూణహ
 త్యా విశిష్టంనాన్యస్తేభ్యఃపాపకృదస్తిలోకఇతి ॥ ౨౮ ॥ దేవలః—॥శ్లో॥ యావ
 త్త్రితాచమాతాద ద్వాదేతానిర్వికారిణౌ । తావత్సర్వంపరిత్యజ్య పుత్రస్సాన్య
 త్తత్పుత్రాయణః । మాతాపితాచసుప్రీతౌ స్యాతాంపుత్రగుణైర్భుది । సపుత్రస్స
 తలభ్యమన్యం ప్రాప్నుయాత్తైనకమణైతి ॥ టీ॥ వికారౌమరణం ॥ ౨౯ ॥ సవ
 ద—॥శ్లో॥ నాస్తిమాతృసమందేవం నాస్తిపితృసమోగురుః । తయోఃపరీత్య

చకారోపి చకథంచనవిద్యత ఇతి ||౩౦|| వ్యాసః || పరిత్యజంతియేరాగా 'దుపా
 ధ్యానంగురుంతథా । నమానయంతిమోహాద్వా లెయంతినరకాబహూక ।
 యోధ్రాతరంపితృసమం జ్యేష్ఠంమూఖౌవమన్యతే । తేనదోషేణసంప్రేత్యని
 రయంఘోరమృచ్ఛతీతి ||౩౧|| మనుః || ఆచార్యంచప్రవక్తారు పితరంమాతరంగు
 తుమ్ । సహింస్యాద్బ్రాహ్మణంగాంచ సర్వాంశ్చేచ్ఛతపస్విస ఇతి ||౩౨|| సహిం
 స్యాత్ సకోపయేత్ ||౩౩|| అత్రావవాదమాహ||౩౪||నమివ—||శ్లో|| గురోరప్య
 వలివస్య కార్యాకాగ్యమజానతః । ఉత్పథంప్రతిపన్నస్య పరిత్యాగోవిధీయత
 ఇతి ||౩౫||౩౬|| దోషయక్తోపిపితానశ్యాజ్యఇత్యాహ యమః || —శ్లో|| అశుద్ధౌ
 తుపరిత్యాగః పాతకేఽయాజ్యయాజనే । ఉపాధ్యాయేథవాయాజ్యేనపితుస్తాన్
 గఉచ్యతఇతి ||౩౭|| మనుః || బాలస్సమానజన్తావాశిష్యోవాజ్ఞానకమణి । అ
 ధ్యాపయన్గురుసుతో గురువన్తానమహాతీతి ||౩౮||వ్యాసః || గురురగ్నిద్వీక
 జాతీనాం వణానాం బ్రాహ్మణోగురుః । పతిరేవగురుశ్రీణాం సర్వస్యాధ్యా
 గతోగురురితి ||౩౯|| మనుః || బ్రాహ్మణందశవషణ్తుశతవషణ్తుభూమిపమ్ ।
 పితాపుత్రౌ విజానీయా త్రయోస్తుబ్రాహ్మణఃపితేతి || ఇతిగురుపిత్రాదిమహి
 మానుషణానమ్ || —అథాన్యోన్యమాన్యతానిమిత్రాని—

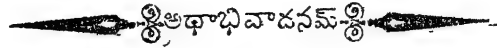
౧|| తత్రయాజ్ఞవల్క్యః||—శ్లో|| విద్యాకమణవయోబంధువితైమాన్యా
 యథాక్రమం । ఏతైఃప్రభూలైశ్శూన్రోపి వాధకేమానమహాతీతి ||౧||విద్యా
 శ్లోతి స్తోతి,కమణయజ్ఞాది,వయఃఆత్మనోతిరిక్త,బంధుత్వంస్వజనసంపత్తి-వి
 త్తంధనం, ఏతైర్యుక్తాః కర్మేణమాన్యాః స్రాజనీయాః, ఏతైఃకమణబంధువి
 తైః ప్రభూతైః ప్రవృద్ధై ర్యుక్తశ్శూన్రోపివాధకేనవలెరూధ్వం మానమ
 హాతీత్యధః ||౨|| మనురపి ||—శ్లో || విత్తంబంధుర్వయఃకమణ విద్యాభవతి
 పంచమి । ఏతానిమాన్యస్థానానిగరియోయద్యదుత్తరం । పంచానాత్రిమవణేక
 మభూయాంసిగుణవంతిచ । యస్మిన్సుసోస్రత్రమానాహాశ్శూద్రోపిదశమిం
 గతఇతి ||౩|| పంచానాంవిత్తాదీనాం మధ్యేత్రిమవణేమయస్మిన్ భూయాంసి
 విత్తాదీనిస్యః యస్మిన్వాగుణవంతిశ్రేష్ఠానివిద్యాదీనిస్యః , సమానాహాః, వ
 షణ్శతస్యాతిమోదశమోభాగః, దశమింగతః నవతిహాయనాతీత ఇత్యధః||౪||
 శాతమోపి ||సూ||విత్తబంధుజాతికమణవిద్యావయాంసి మాన్యానిపరబలీయాం

సి శ్చౌతుతు స ర్వేభ్యోగరియస్తన్మూలత్వాద్దమస్యేతి॥ ఇతిమాన్యతానిరూపణం

— శ్రిఅథమార్గప్రదానాహ్వానః శ్రి—

౧॥ తత్రమనుః ॥ క్లౌ ॥ చక్రిణోదశమిష్టస్య భారిణోరొగిణస్త్రీయాః॥ సన్నా
తకస్యచరాజ్జశ్చ పంథాదేయోవరస్యచ । తేషాంతుసమవేతానాంమాన్యోసన్నా
తకపాథివా । రాజసన్నాతకయోశ్చైవసన్నాతకోన్మవమానభాగితి॥ టీ॥ చక్రింలశః
తథాద్యపలక్షణం, తేనయోగచ్ఛతినచక్రీ, తస్యనిగుణసాన్యపి పంథాదేయః,
ఏవందశమిష్టస్య వృద్ధతరస్య, భారిణోభారవాహకస్య, సన్నాతకస్య గృహస్థస్య
బ్రాహ్మణస్య, వరస్యశ్రేష్ఠస్య - సమవేతానాం మార్గే సమాగతానాం మ
న్యో మార్గదానెన- నృవమానభాక్ నృవద తమార్గభాగిత్యథః ॥ ౨॥ యా
జ్ఞవల్క్యోపి ॥—క్లౌ॥ వృద్ధభారినృవసన్నాత స్త్రీరోగివరచక్రిణామ్ । పంథా
దేయోన్మవస్తేషాం మాన్యసాన్నతశ్చ భూపతేరితి ॥ ౩॥ శంఖః ॥ సూ॥ బాలవృద్ధ
మత్తాస్తత్తాపహతదేహభారాకాంత స్త్రీనృవసన్నాతక వ్యవ్రజితేభ్యోధద్రా
హ్మణాయాగ్రేపంథారాజ్జఇత్యేక తచ్చానిష్టంగదుర్జ్యేష్ఠశ్చ, బ్రాహ్మణోరా
జానమతిశేలత్వస్తేపంథాదేయఇతి ॥ టీ॥ తేషాం తేషాంవరస్వరసమవాయే, వి
ద్యాదిభిర్విశేషోద్యప్తవ్యః ॥ ౪॥ వ్యాసః ॥ క్లౌ॥ పంథాదేయోబ్రాహ్మణాయ, స్త్రీ
యైరాజ్ఞేహ్యచక్షుషే । వృద్ధాయభారతప్తాయ, రొగిణేదుర్బలాయచేతి ॥ టీ॥
స్త్రీచాత్రగభిణీవేదితవ్యా ॥ తథాచబొధాయనః ॥ ౫॥ క్లౌ॥ పంథాదేయో
బ్రాహ్మణాయ గవేరాజ్ఞేహ్యచక్షుషే । వృద్ధాయభారతప్తాయ గభిణేత్యేదుర్బ
లాయచేతి ॥ ౬॥ శాతమః ॥ సూ॥ చక్రిదశమిష్ఠానుగ్రాహ్యవభూసన్నాతక రాజ
భ్యః షణ్ణదానంరాజ్జాతుకోత్క్రియాయేతి ॥ టీ॥ అనుగ్రాహ్యోరోగాలకః, ష
భూర్నవొథా ॥ ౭॥ ఆపస్తమ్బిపి ॥ సూ॥ రాజ్ఞఃపంథాబ్రాహ్మణేనానమేత్యనమే
త్యేతుబ్రాహ్మణస్తేవపంథాయానస్యభారాభిహతస్యాతురస్యస్త్రీయాఇతిసరైవ
దాతవ్యోవణజ్యోయసాంచెత్తరైర్వజ్జైరవశిష్టపతితమత్తాస్త్రానా మత్త
స్వస్త్యయనాథేన సరైవరేవ దాతవ్యఇతి ॥ టీ॥ రాజాబ్రాహ్మణేనయదినమే
తానభవతి తదాతస్యపంథాదేయః, సమేతశ్చేద్బ్రాహ్మణస్తేవపంథాః, యా
నంరథగజశకటాది, భారాభిహతః భారాక్రాంతః, వణజ్యోయసాముత్క్రే
ష్టవణానాం నికృష్టవజ్జైఃపంథాదేయః, ఆత్మస్వస్త్యయనమాత్మత్రాణం

తేన ప్రయోజనెన తదధికం, నత్యదృష్టాధికమిత్యధికః. || అత్రకౌటిలేనదేయ
స్య పథః ప్రమాణముక్తం ||౯|| నూ || పంచారత్నిరథపథశ్చత్వారోహస్తిప
థోద్వాదౌపశుక్కుద్రమృగాణామితి || ఇతి మౌగేదానాహానిరూపణమ్ |

౧|| తత్రయాజ్ఞవల్క్యః ||—శ్లో || తత్రాభివాదయేద్యద్ధానసావహమితి
జుగ్మనన్తితి || టీ|| తత్రాగ్నికార్యానంతరమిత్యధికః, ఆశీర్వచనాధోఽనమస్కారో
భివాదనమ్ || ౨|| మనురపి ||—శ్లో || అభివాదాత్పరంఽప్రజ్ఞాయాంసమభి
వాదయత్ | అసౌనామాహమస్తీతిస్వనామపరికీర్తయేత్ | భోశ్శబ్దకీర్త
యేదం తేనస్వనామోభివాదనై | నామ్నఃస్వరూపభావోహిభోభావః
షిభిః స్మృతఇతి || టీ|| అభివాదాత్పరంఽభివాదయఇతిశబ్దాదుఃపరి-దేవదత్తనా
మాహమస్తీతిస్వనామబ్రూయాత్, అస్యాపరి, భోశ్శబ్దకీర్తయేత్, అభి
వాదస్వనామాసంబోధయితుమయక్తత్వాత్, భోశ్శబ్దైవసంబోధయేత్,
భోభావఃభోశ్శబ్దసత్తానామ్నః స్వరూపభావః, నామ్నఃస్వరూపసత్తానమస్త
నామధేయ కార్యకరణసమథోఽభోశ్శబ్దఇత్యధికః, తథాచాయంప్రయోగః, అ
భివాదయేదేవదత్తనామాహమస్తీభో ఇతి || ౩|| తత్రశ్లోతమః || నూ || స్వనామ
ప్రోచ్యాహమయమిత్యభివాదోజ్ఞానమవాయఇతి || ౪|| తదావ్యభ్యాతాహగద
త్తః, యేవ్రత్యభివాదన విధిజ్ఞః | తేన సంగమేనస్వనామప్రోచ్యకృత్ప్రచూ
ర్య ఆహంశబ్దంచోక్త్యాఅయమితిచబ్రూయాత్, అయమితి ప్రత్యక్షోపదేశః,
అస్తిశబ్దః ప్రయోక్తవ్యఇత్యాహః, అంతేభోశ్శబ్దంప్రయంజయే, అభివాద
యేహారదత్తాహమస్తీభోఇతి ప్రయోగః, హరదత్తనామాహమితికేచిత్-హర
దత్తశమాహమిత్యపరే, హరదత్తశమానామాహమస్తీభోఇత్యవ్యితి-శర్తా
స్తం బ్రాహ్మణసేతివచనాత్-అత్రయథాస్వకులచారంస్వవస్థా||౪|| భారద్వా
జః || శ్లో || కంఠాయపృష్ఠతాగంతు కృత్వాచాశ్వద్ధిపఃపదమ్ | ఉపగమ్యగు
హాణసర్వాన్ విప్రాంశ్చేవాభివాదయేదితి || ౫|| మనుః || లోకీకంజైదికం
వాపి తథాధ్యాత్తికమేవవాఅదదీతయతోజ్ఞానంతంపూర్వమభివాదయేదితి || ౬||
ఆపస్తంబః || నూ || గురో స్తిష్ఠచ్ఛ్రీతరభివాసమభివాసయాశాసావహంభోఇతిశ్చ;
మానగ్రామేవ వశతామన్యేషామపి వృద్ధకరాణాం స్ప్రృహితరాశాం ||

శ్చైవ సమాగమే సర్వకమాయుశ్చైవ క్షదక్షిణంబాహుఃకోత్ర సమం ప్ర
సార్య బ్రాహ్మణోభివాదయితోరస్సమం రాజనోమధ్యసమం వైశ్యోనీచైశ్శూ
ద్రః ప్రాంజలిరితి ||౨|| విష్ణుః ||—శ్లో || జన్మ ప్రభృతియత్కించిచ్చేతసాధర్మ
మాచరేత్ | సర్వంతన్నిష్ఫలంయాతి హ్యేకహస్తాభివాదనాదితి ||వా|| ఏతద్వి
ద్యద్విషయం ||౩|| యతస్సపవాహ ||—శ్లో|| శిష్యాణామాశిషంక్షద్యాత్వాదా
షగ్రహణంగురోః | సప్యప్తావకౌకౌతువిదుషాం మూఖాణాంఘృతపాణినేతి
||౪|| ఆశ్వలాయనః || వ్యామంవామేనసంసప్యశ్చ దక్షిణేనతుదక్షిణమ్ | హస్తేన
క్షౌకౌహస్తాభ్యాం గురూణామభివాదయేత్ | వామోపరికరంకృత్వాదక్షిణం
స్థాప్యోచ్చరేత్ | జాను ప్రభృతిపాదాంత మూలభ్యపదయోర్న మే దితి ||వా||
ఏతచ్ఛ్రవత్సుత్థాయ కతకవ్యం ||౧౦|| తదాహవస్తంబః ||సూ|| ఊర్ధ్వంపా
ణాహ్యత్క్రావంతియూనస్థవిరళగతే | ప్రత్యుత్థానాభివాదాభ్యాం పునః
స్తాప్రతిపద్యత ఇతి ||౧౧|| సఏవ ||సూ|| జ్ఞాయమానేవయోవిశేషే వృద్ధతరా
యూభివాద్యం విషమగతాయాగురవేనాభివాద్య మనావీరుహ్యవాభివాదయీ
తపర్వత్రత్రప్రత్యుత్థాయూభివాదనమప్రయతేన నాభివాద్యంతథాప్రయ
తాయాప్రయతశ్చన ప్రత్యభవదేత్పతివయసస్త్రియోనసాపానదేష్టితశిరా
అవహితపాణిర్వాభివాదయాలేతి ||౪టీ|| అన్యార్థః, వయోవిశేషేజ్ఞాయమా
నేపూర్వవృద్ధతరాయాభివాద్యం అభివాదనంతకవ్యం - పశ్చాద్విధాయ
విషమగతాయుడచ్చస్తానే నీచస్థానెవాస్థితాయ గురువ్యతిరిక్తాయనాభివాద్యం
గురువేత్సభివాద్యమేవ, అనావీరుహ్యవాభివాదయీ, ఏతథగురువిషయం, అ
స్వప్రవృత్త్యేతదపి దృష్టవ్యం, న్యాయస్యతుల్యత్వావత్సర్వత్ర గురావగురౌచ
పతిషయసః, స్త్రియ్యైతేన తద్దశయోదేన జ్యేష్ఠభార్యాది వ్యభిక్షాక్షుంకతకవ్యం,
అవహితపాణిస్సమితుశాదిహ స్రజితి ||౧౨|| మనుః ||—శ్లో|| శయ్యానసేధ్యా
చరిత్రే శ్రేయసానసమావిశేత్ | శయ్యానసస్థశ్చైవైనమచరుహ్యభివాదయేదితి
||౪టీ|| శ్రేయసాగుర్వాదినా అచరిత్రేపరిగృహీతే-పరిగృహీతయోశ్శయ్యానసయోః
అధిక్షపరిన సమావిశేత్ ససముపవిశేత్ ||౧౩|| సఏవ—శ్లో|| అభివాదనశీలస్య
నిత్యంవృద్ధోపసేవినః | చత్వారిసమ్యగ్వర్థంలే హ్యయంప్రజ్ఞాయశోబలమితి
||౧౪|| బ్రాహ్మయనః||సూ|| నాసీనో నాసీనాయనశయానోనశయానాయనాప్రయన

తానాప్రయతాయ శక్తివిషయే ముహూర్తమపి నాప్రయతస్సాన్యత్సమిద్ధార్య
 దసంభవుషాన్నహస్తానాభివాదయే ద్యచ్చాన్యదప్యేవంయ క్తంనసమవాయే
 భివాదనమత్యంతసమిపే భౌతృపత్నీనాం యవతీనాంచ గురుపత్నీనాంజాతపి
 ర్యఃఇతి ॥౪౩॥ ఏవంయ క్తమపి పితృదేవతాద్యధాద్రవ్యయ క్తమపి నాభివాద
 యేత్, నసమవాయేత్సంతసమిపే అత్యంతంసమిపేష్టిత్యధా - జాతపీఠ్యః
 జాతశుక్లః, చశద్భాత్పితృవాదిపత్నీనామపి యవతీనాంగ్రహణం ॥౪౪॥ శంఖః
 ॥నూ॥ నొదకుంభహస్తాభివాదయే న్నబైక్షంచరన్నపుష్పాభ్యహస్తానాశుచిర్న
 దేవ పితృకార్యం కుర్వన్నశయానఇతి ॥౪౫॥ ఆవస్తంబః—శ్లో॥ సమితుష్ప
 కుశాజ్యంబు మృదన్నాక్షతపోణికమ్ । జవంహామంచకు ర్వాణం, నాభివాద
 యతేష్టిజమితి॥౪౬॥ మనుః॥గురువచ్చృతిపూజ్యాసున్యస్సనాన్ గురుయోషీతః।
 అసవణాస్తుసంపూజ్యాః పృత్యుత్థానాభిభాషణైః। గురుపత్నీతుయవతీనాన్
 భివాద్యేహాపాదయోః । పూణంవింశతివక్షేణ గుణదోషావిజానైతి ॥౪౭॥
 స్తోత్ర్యధాసారే —శ్లో॥ ఉదకాన్యంసూతికాంనారీం పతిష్ఠీన్గర్భాఃసీమ్ ।
 షోషండుపతితం వ్రాత్యం మహాపాతకినంతథా ॥ నాస్తికంకితవంస్తేనంకృతమ్నం
 నాభివాదయేత్ । మత్తంప్రమత్తమున్దతం ధావంతమశుచింతథా । వమంతం
 జృంభమాణంచ, కుర్వంతందంతథావనమ్ । అభ్యక్తశిరసంస్నానం కుర్వంతంనాభి
 వాదయేత్ । జవయజ్ఞగణస్థాంశ్చ సమితుష్పకృతానలాన్ । ఉదపాత్రార్థగః
 భైక్షాన్నం వహంతంనాభివాదయేత్ । అభివాద్యద్విజశ్చైనా సహారాత్రేణ
 శుభ్యతి । అభివాద్యాంధకారస్థం శయాన్దంపాదు కాంఘ్రికం । ఉచ్ఛిష్టంజవ
 ణోమార్చారతుచావనసే త్ర్యహం, ॥౪౮॥ దూరస్థంజలమధ్యస్థం ధావంతంధ
 శగర్వితం, । రోగాక్రాంతంమదోన్దతం పడిన్ప్రాన్నాభివాదయేదితి ॥౪౯॥
 ఘా॥ క్షత్రివైశ్యాభివాదనేపి, విప్రస్యాహారాత్రిం శూద్రాభివాదనే త్రిరా
 త్రిం రజకాదిషుకాయంచండాలాదిహుచాంద్రంస్యాదితి ॥౫౦॥ శ్వాతాతవః॥శ్లో॥అ,
 భివాద్యోనమస్కార్యశ్శిరసావంద్యవవద । భౌహ్మణఃక్షత్రియాద్యేస్తుత్రికామై,
 స్సాదరంన్నదా । నాభివాద్యాస్తువిప్రేణ, క్షత్రియాద్యాఃకథంచన । జ్ఞానకర్త
 గుణోపేతా యద్యప్యేతే బహుశురీలాః ॥ క్షత్రింవైశ్యంవాభివాద్యప్రాయ
 శ్చిత్తం కథంభవేత్ । బ్రాహ్మణానాండశాష్టాచ అభివాద్యవిశుభ్యతి । అభివా

ద్యద్విజహ్నుద్యం సచేలన్నానమాచరేత్ | బ్రాహ్మణానాశతంసమ్యగభివా
ద్యవిశుభ్యతి | అర్భయేత్కుండరీకాక్షందెవంవాపిత్రీలోచనమ్ | బ్రాహ్మణం
వామహాభాగ మభివాద్యవిశుభ్యతీతి || ౨౨ || ౨ || బ్రాహ్మణైష్వపికవ్పదిదపవా
దమాహ విష్ణుః—శ్లో||సభాసుచేవసర్వాసుయజ్ఞేరాజగృహాహవ | సమస్కా
రంప్రకుశీవత బ్రాహ్మణాన్నాభివాదయేత్ | విప్రౌఘదశనాత్క్షిప్రంక్షీయ
నేపావరాశయః | వందనాన్దంశావాప్తిఃస్పర్శనాదచ్యుతంపదమితి || ౨౩ || స్తృ
తిరత్నావశ్యామ్ || అశీతివర్షాదధికంతీర్వా మాసచతుష్టయం | యోజ్జే
శ్శతవంద్యస్సాన్ద్యష్టోరసిసుపూజితఇతి || వా|| ఏతత్సవణావిషయం || ౨౪ || య
దాహమనుః—శ్లో || యస్య దేశంనజానాతి స్థానంతిపురుషంకులం | కన్యా
దానంనమస్కారం శౌర్ధతస్యవివజయేదితి || ౨౫ || చంద్రికాయాం || జ్యో
యానపికనీయాంసం సంధ్యామామభివాదయేత్ | వినాపుత్రుచశిష్యంచ దా
హేత్రిండుహితుఃపతిమితి || ౨౬ || స్తృతిభాస్కరే || సర్వేచాపినమస్కారాభ్య
స్సర్వావస్థాసుసర్వదా | ఆశీర్వాచ్యానమస్కారైర్వయస్యస్తుపునర్న మేదితి
|| ౨౭ || వృద్ధమనుః ||—శ్లో|| అభివాదనేతుసర్వత్ర పాదస్పర్శశమేవవా | ఖ
ప్రాణాంప్రాంజలిఃకార్యో నమస్కారస్సఉచ్యతఇతి || ౨౮ || స్తృత్యర్థసా
రే || ౨ || అభివాదనెపాదస్పర్శశం నాస్తికుర్యాదాప్—శ్లో|| అభివాదనేనమ
స్కారే తథాప్రత్యభివాదనం | ఆశీర్వాచ్యానమస్కారైర్వయస్యస్తుపునర్న
మేత్ | స్త్రియోనమస్యావృద్ధాశ్చ వయసాపతి దేవతాః | దేవతాప్రతిమాందృ
ష్ట్యా యతించైవతీరిదండినం | నమస్కారంనకుర్యాచ్చ దుపవాసేనశుభ్యతీతి ||
౨౯|| స్తృతిరత్నై || సుక్ష్మాణికమనాజ్ఞాత మశక్తంరిపుమాతురం | యోగినం
చతపస్సుక్తం కనిష్ఠనాభివాదయే దితి || ౩౦ || మనుః||—శ్లో|| దశాబ్దాఖ్యంపౌ
రసఖ్యం వంచాబ్దాఖ్యంకలాభ్యతాం | త్ర్యంబపూర్వఞ్శ్రోత్రియాణా మల్పనాపి
స్వయోనిష్యీతి || ౩౧ || సమానపురవాసినాం దశభిర్వక్షేఃపూర్వస్సఖాభవతి, త
తాధికోజ్యాయాత్, కలాభ్యతాంగీతాది విధ్యావతాం వంచాబ్దపూర్వస్సఖా-
శ్రోత్రియాణాం వేదాధ్యాయినాం త్ర్యంబపూర్వస్సఖా, స్వయోనిషాభ్యాత్రా
దిమా స్వల్పనాపి వయసాపూర్వస్సఖాభవతి, తతాధికోభివాద్యిత్యర్థః || ౩౧ ||
ఋప స్తంబః || సూ|| కుశలమవరవయసంవయస్యంవాప్యచ్ఛేదనామయం క్షత్రియ

మనస్తం వైశ్యమారోగ్యం శూద్రంనానంభాష్యశోత్రియంపథివ్యతిక్రామే
 దరణ్యేవస్త్రియమితి । క్రియంపథిసంగతిమసంభాష్యనవ్యతిక్రామే డర
 ణ్యసహాయంహితేదశే స్త్రియమేకాకినీం దృష్ట్యాఅసంభాష్యనవ్యతిక్రామే
 సంభాషణాచమాతృవద్భగినీవచ్చ భగినీకింఠైకరవాణినభేతవ్యమితి॥౩౨॥మనురపి
 శ్లో॥ బ్రాహ్మణంకుశలంపృచ్ఛేత్ క్షత్రబంధుమనామయం । వైశ్యంఞ్జేమం
 సమాగమ్య శూద్రమారోగ్యమేవచ । పరపత్నిచయాస్త్రిసాధనచంభాచయో
 నితః । తాంబ్రూయాద్భవతీత్యేవంసుభగభగినీతిపెతి ॥౩౩॥యమః॥న్వస్తీతిప్రా
 చ్ఛాణోబ్రూయా దాయస్తానితిభూమివః । వధతామితివైశ్యస్తుశూద్రస్తుసావ్య
 గతంపదేదితి ॥౩౪॥ తథాచ భవిష్యత్పురాణే శ్లో॥బ్రాహ్మణస్సర్వవర్ణానాం
 స్వస్తీకుర్యాదితిస్థితిరితి ॥౩౫॥అ॥ న్వస్తీశబ్దార్థమాహ యమః — శ్లో॥యత్పు
 ఖంతిమలోకేషు వ్యాధివ్యననవజ్జితం । యస్మిన్సర్వైష్టితాఃకామాస్తత్సన్
 స్తీత్యభినంజ్ఞతమితి ॥౩౬॥ హ్యసఃశ్లో॥ కదాచిత్సంపదంభేద్యం నారాఘనశ
 రణవా । అపివజ్రశతాఘాలైః బ్రాహ్మణాశీర్నభిద్యతేఇతి । ౩౭ ॥మనుః॥మూ
 తులాంశ్చపితృవ్యాంశ్చ శ్వకురాన్మత్విజౌగురూః । అనావహమితిబ్రూయా
 త్ప్రత్యక్షాయయపియసఇతి॥౩౮॥ అనావహమితి, దేవదత్తాహమితిబ్రూయాన్మ
 భివాదయేదిత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ తథాస్తృతిరర్చే॥ఋత్విక్విత్ప్రవ్యశ్వశ్వశ్వరమాతులా
 నాంయపీయసామ్ । పృవయాఃప్రథమంకుర్యాత్ప్రత్యక్షాయాభిభాషణమితి॥
 ౪౦॥బోధాయనః ॥నూ॥ ఋత్విక్విత్ప్రవ్యశ్వశ్వశ్వరమాతులానాంతు యపీయసాం
 ప్రత్యక్షాయాభిభాషణమితి ॥౪౧॥కౌతమోపి॥నూ॥ ఋత్విక్విత్ప్రవ్యశ్వశ్వశ్వరమా
 తులానాంతుయపీయసాం పృత్యక్షానమనభివాద్యాఇతి ॥౪౨॥ యత్తువస్తిష్టాప
 స్తంబాభ్యాముక్తం ॥నూ॥ ఋత్విక్విత్ప్రవ్యశ్వశ్వశ్వరమాతులానంపరవయసఃపృత్యక్ష
 త్తాయాభివదేదితి ॥౪౩॥ అభివదేత్, అభిముఖ్యనవదేదిత్యభిభాషణ మాత్రాభి
 ప్రాయమితి స్మృతిచంద్రికాయాం హ్యఖ్యాతం॥హరదత్తస్తు - అవరవయసః,
 ఋత్విగౌడయోవ్యభిపాదయత్ తానభివాదయమానాన్ప్రత్యక్షాయాభివదే
 గ్నాన్వేష్యిష యథాసుఖమాసీతేతి హ్యకృతవాక్ ॥౪౪॥అ॥ గుర్వాదివిషయో
 త్వభివాదనేవిశేష మాహ కౌతమః ॥నూ॥ గురోఃపాదోపనంగహణంప్రా
 త్రితి, సమవాయోన్వహమధిగమ్యతువిప్రోష్యమాతృపితృతద్బంధూనాం పూ

ధ్వజానాం విద్యోగురూఢాచ సన్నిపాతేపరస్యేతిచ || టీ || పిత్రాదీనాంసమ
 వాయే సంగమేవృతిదినం ప్రాదోపసంగ్రహణంకుర్యాత్, లెహంచయుగవత్స
 'న్నిపాతే పరస్యేపసంగ్రహణం || ౪౩ || ఆప స్తంబోపి || సూ || ఉదితేత్వాచార్యేణ
 సమేత్వోపసంగ్రహణం సద్దేవాభివాదనమితి, సమావృతైససర్వై గురవః
 సంగ్రహ్యః ప్రొష్యచసమాగమఇతిచ | సవవ || ఆచార్యప్రాచార్యసన్ని
 పాతే ప్రాచార్యామౌపసంగ్రహ్యోపసంజిఘృక్షేదాచార్యంప్రతిపేధే దితర
 ఇతి || ౪౪ || మనురపి — క్లో || గురౌగురౌసన్నిపాతే గురువద్యృత్తిమాచరే
 త్ | సచానిస్మప్తోగురుణాస్వాగురునభివాదయేదతి || ౪౫ || ఆప స్తమ్మః || సూ ||
 'యస్మిన్ సప్తనాచార్యసంబంధాద్గౌరవం వృత్తిస్తస్మిన్ననృక్ష్ణస్సనీయేప్యాచార్య
 స్యేతి || టీ || యస్మిన్సుపురుషేశిష్యాచార్యభావమంతరణాపి విద్యాచరిత్రాది
 నాతౌకికానాంగౌరవం భవతి, తస్మిన్ననృక్సానీయేప్యాచార్యేయావృత్తిస్సాక
 తఃప్రేత్యథః || ౪౬ || అ || ఉపసంగ్రహాస్వరూపమాహ సవవ || సూ || దక్షిణేన
 పాణినా దక్షిణంపాదమధస్తాదభ్యధిమృశ్య సగుప్తికముపసంగ్రహ్యైయాదుభా
 భ్యామేవోభావభిషేడయతఉపసంగ్రహ్యవిత్త్యేకఇతి || టీ || ఆత్తనోదక్షిణేన
 పాణినా ఆచార్యస్యదక్షిణం పాదమధస్తాదభ్యధిమృశ్య, అధిశబ్దఉపరిభాగేఅధ
 స్తాచ్ఛొపరిహృద్భాభిమృశ్య, సగుప్తికంసగుల్ఫంసాంగుష్ఠమిత్యేనే, ఉపసంగ్ర
 హ్యైయాత్, ఇదముపసంగ్రహణమేతతుగర్యాత్, ఉభాభ్యామేవపాణిభ్యాము
 భావాచార్యస్య పాదావభిషేడయతామాణవకస్య ఉపసంగ్రహ్యవిత్త్యేక మ
 న్యంతఇత్యథః || ౪౭ || అత్రమనుః | — క్లో || వ్యత్యస్తపాణినాకార్యముపసం
 గ్రహణంగురోః | సప్యేనసవ్యేస్సప్రప్తవ్యోదక్షిణేనతుదక్షిణఇతి | ౪౮ || బౌ
 ధాయనః | సూ || క్రొత్యేనంస్పృశ్యమసస్సమాధాయాధస్తాజ్ఞానావరోప్య ప
 ద్భ్యవమిత్యేపసంగ్రహణమితి | వా || ఏతచ్చగురువత్సినా మపికార్యం || ౪౯ ||
 తథాచమనుః — క్లో || గురువత్ప్రతిపూజ్యాస్సస్సవణాగురుయోషితః | మా
 త్ప్రప్తవసామాతులసీత్వశ్రౌరధపితృప్రప్తసా | సంపూజ్యగురువత్సినా త్సమాస్తా
 గురుభార్యయా | భ్యాత్పభార్యోపసంగ్రహ్య సవణాహస్యహస్యపి | వి
 ప్రోష్యతూపసంగ్రహ్య జ్ఞాతిసంబంధియోషితః | అవృద్ధాగురువత్సినా
 వసంగ్రహమహతితి || ౫౦ || స్తృత్యథాసారే || సూ || ఉపసంగ్రహణంనామ

అముకగొల్పొదెవదత్తశమానామాహంభోఅభివాదయఇత్సత్వాకౌఁసృష్టాన్వదక్షిణోత్తానపాణినా గురొదక్షిణంపాదగ్ం సవ్యేనసవ్యంగృహీత్వాశిరో వనమనమితి, అత్రగురువామాతాస్తస్యదాతీచ పితాపితామహదయోమాతా మహశాస్త్రదాతాభయత్రాచాగ్యశోపనేతా మంత్రవిద్యోపదేష్టా లెషాం పత్నీశ్చోపసంక్రాహ్యేనమావృతౌచబాలేభ్యావకే సమనయస్కేచాధ్యాప కేగురువచ్చరెదితిచ।

—*ఇత్యభివాదననిరూపణమ్*

శ్రీబథ ప్రత్యభివాదనమ్ శ్రీ

౧॥ తత్రమనుః—శ్లో॥ ఆయుష్మాకభవసౌమ్యేతి వాచ్యోవిప్రౌభివాదనే ।
అకారశ్చాస్యనామ్నోలైవాచ్యఃపూర్వాక్షరప్లుతఇతి ॥టీ॥ అభివాదనేకృతే సతి విప్రోద్వజఃకనీయాక జ్యాయసావాచ్యః అస్యకనీయసోనామ్నోలై పూ ర్వాక్షరప్లుతః, అక్షరశబ్దేన స్వరపివ వివక్షితః, వ్యంజనస్యప్లుతాసంభవాత్; యస్తాదకారాత్పూర్వ మక్షరంప్లుతంభవతినపూర్వాక్షరప్లుతః అకారశ్చవాచ్యః ఆయుష్మాకభవసౌమ్య దేవదత్తాః, అ, ఇతివాచ్య ఇతియావదితి మానవేవ్యాఖ్యా తమ్ ॥౨॥ ఆపస్తంబోపి ॥నూ॥ స్థావనంచనామ్నోభివాదనప్రత్యభివాదనేచ పూర్వేషాం వణానామితి । టీ॥ అత్రహరదత్తః । అభివాదనస్యయత్ప్రత్య భివాదనం తత్రాభివాదయితుర్నామ్నః స్థావనంకర్తవ్యం, ప్లుతః కర్తవ్యః- పూర్వేషాం వణానాం శూద్రవజ్జితానామభివాదయమానానాం, ప్రత్యభి వాదేశూద్రై- ఇతి పాణినీయస్త్రుతిః, తత్రవాక్యస్యః ప్లుతఉదాత్తఇత్య నువుత్తైః ప్రత్యభివాదవాక్యసాంగ్యేనామప్రయోగః- తస్యః ప్లుతః ఆయు ష్మాకభవసౌమ్యేతివాచ్యోవిప్రౌభితి స్త్రుత్యంతరవశాన్నామ్నశ్చ పశ్చాదకా రః ఆయుష్మాకభవసౌమ్యదేవదత్తాః, అ, ఇతిప్రయోగః, పినాకపాణిః - చక్ర పాణిః-శంభుః, విష్ణుః ఇత్యాదీనాంనామ్నాం సంబుద్ధాగుణైకృతే- ఏచాప్రగృ హ్యసాదూరాద్ధూతే పూర్వసాధ్యసాధు త్రరస్యేదుతా విత్యయమపి విధి భవతి, అంతేఅకారః, తయోర్వాచవదినఃపితాయామితియకారవకారౌచభ వతః- తథాచప్రయోగః । పినాకపాణాః, యచక్రపాణాః, యశంభాః, వ, విష్ణాః, వ-ఇతి, వ్యంజనాంలైమ- అగ్నిచీః, దఇత్యాదిప్రయోగఇతి॥౪॥ వసిష్ఠో పి ॥నూ॥ ఆమంత్రితేయోంత్యస్సవరస్సప్లవతఇతి । వా । ఏవంచాభివాదక నా

మగతాంతిమ స్వరాతిరిక్తోపూర్వోకారః పఠితవ్యః- అంతిమస్వరశ్చష్టావయిత
వ్యభితి హరదత్తాదీనాం బహూనామభిమతం॥ స్మృతిచంద్రికాయాం పరాశర
మాభియేద మచవచనమస్యథా వ్యాఖ్యాతం, తథాహి- పూర్వమక్షరంయస్యా,
సాపూర్వాక్షరః, పూర్వమక్షరంచ. సామధ్యాక్షరంజనం స్వరాణాం స్వర
పూర్వకత్వాసంభవాత్- అతశ్చాభివాదక. నామగతోవ్యంజననిష్ఠోఽంతిమస్స్వ.
రః స్థావనీయః, అకారేణాంతిమస్వరమాత్రముపలక్ష్యతే, అశిషనామ్నామకా
రాంతత్వాభావాత్- సత్వత్రాపూర్వోకారోవిధీయతే - తథాచ సఃక్రైవం ప్ర
యోగోభవతి, ఆయుష్షాకథన సామ్యదేవదత్తా-ఇతి, ఏలైషాంమలైపూర్వా
క్షరభితి వృధకృదం దృష్టవ్యం, అత్రాతిరిక్తాకార వక్షపివశిష్టాచారానుగుణః
౫॥ మనుః—శ్లో॥ యోనవే త్యభివాదస్య విప్రఃప్రత్యభివాదనమ్. | నాభివా
ద్యస్సవిదుషా యథాశూద్రస్తథైవనః | నామధేయస్యయోకేచిదభివాదనజానలే
తాన్ప్రజ్ఞాహమితిబ్రూయాత్త్రియస్సరావస్తథైవచెతి ॥౬॥పఠంజలిః॥శ్లో॥
అవిద్యాంసఃప్రత్యభివాదేనామ్నాయేస్థితఃపిదుః | కామంతేషుచ విప్రోష్య
శ్రీస్త్రిస్త్రినాయమహంవదేదితి | టీ | అహంవదేత్ అహమితివదేదిత్యధః ॥౭॥
యమః ॥ యోనవే త్యభివాదస్య విప్రఃప్రత్యభివాదనం | ఆశిషంవాకురుశ్శేష్ఠః
నయాతిసరకంధ్యవమ్. | అభివాదేశ్చైవస్తుతంవిప్రంనాభివాదయేత్ | శ్మశా
నెజాయతెవృక్షోగృధృకాకోపసేవితః | అభివాదేశుయఃపూర్వ మాశిషంనప్ర
యచ్ఛతి | యద్దుష్కృతంభవేత్తస్య తస్మాద్భాగంప్రచక్షతే | తస్మాత్పూర్వా
భిభాషీన్యాచ్ఛండాంస్యాస్థిధర్మఃవిత్ | సురాంపిజేతివక్రవ్య మెవంధమోఽన
హియతఇతి ॥౮॥ మనుః ॥ నవాచ్యోదీక్షితోనామ్నా యపీయానపియోభవేత్ |
భోభవత్పూర్వకంత్వేన మభిభాషేతథర్మఃవిదితి | టీ | సన్నిధౌభోశ్శబ్దః, య
థా.. భోయజమానేతి-అసన్నిధౌ భవచ్ఛబ్దః యథా, తత్రభవాన్యజమానశ్చ
తి॥౯॥ స్మృతిదత్తే—శ్లో॥ ఆచార్యంచైవతత్పుత్రకతద్భార్యాం దీక్షితం గు
రుం | పితరంచపితృవ్యంచ మాతరంమాతులంతథా | హిలైషీణంచవిద్యాంసం
శ్చశరంయతిమేవచ. | సమూయాన్నామతోవిద్యాన్ మాతుశ్చభగినీంతథేతి॥

శ్రి ఇతిప్రత్యభివాదనసూపణమ్ శ్రి

శ్రిఅథ బిహ్నాచారిధర్మాః శ్రి

౧॥ తత్తస్సంవత్సరః — శ్లో॥ తతోద్ధీయాతవేద్దుతు ఏక్షమాణోగురోముఖ-
ఖమ్ ॥ సాయంప్రాతశ్చభుక్షేత్త బ్రహ్మచారిసమాహితః ॥ నివేద్యగురవేశ్చియా
తాంప్రజ్ఞుఖోవాగ్యతశ్చచిరితి ॥౨॥ దక్షః ॥ ప్రాతర్ముఖాభ్యసూయోసాన్నినం
వానప్రస్థగృహస్థయోః ॥ యతేస్త్రిషవణంవ్రోక్తం సకృత్తబ్రహ్మచారిణశ్చతి॥౩॥
అత్రవిశేషమాహా విష్ణుః ॥ నూ ॥ ధండవ నజ్జనమితి॥వా॥అనేనాంగనైముఖ్యం
సకార్యమిత్యుక్తం ॥౪॥ అతపివాప స్తంబః ॥సూ॥ నాపుష్లాఘమానఃసాన్నియా
దితి॥౫॥ చంద్రికాయాఽశ్లో॥ మేఖలామజనందండముసప్తతంచనిత్యశః॥కాపీనంక
టిసూత్రంచ బ్రహ్మచారితుధారయేదితి ॥౬॥ యమః ॥ ధండకమండలుంబేదం
మాంబేంచరశనాంతథా ॥ ధారయేద్బ్రహ్మచారిస భిక్షాన్నాశీగురౌవసన్నితి ॥
టీ ॥ వెదోధభామపిః గురోగురుగృహే ॥౭॥ యాజ్ఞవల్క్యః — శ్లో॥ గు-
రుంచైవహ్యపాసీత సాన్విధాన్యాభ్యాంసమాహితః ॥ ఆహూతశ్చాప్తవ్యధీయాత ల-
బ్ధంచాస్త్యేనివేదయేదితి ॥౮॥ మనుః ॥ బ్రహ్మణఃప్రణవంకుర్యా దాదావంతే
చసర్వదా ॥ నృవత్సనోంకృతంపూర్వం పరస్తాచ్చవిశిర్యతే ॥ బ్రహ్మర్షేవసా-
నెచ పాదాంగ్రహ్యాగురోస్సదేతి ॥౯॥ అం, రాః ॥ ప్రాప్తేవేదానువచనే
విసర్గచాన్వహంగురోఽడపసంగ్రహణకార్యం విప్రోష్య తాన్విగతేనచతి॥౧౦॥
మనుః ॥ చోదితాగురుణానిత్య మప్రచోదితపవనా ॥ కుర్యాదధ్యయనేయత్న
మాచార్యస్సహితేష్టువ ॥ శరీరంచైవవాచంచ బుద్ధీద్రియమనాంసేచ ॥ నియ-
మ్యప్రాంజలిస్త్యైద్విక్షమాణోగురోముఖమ్ ॥ నిత్యముద్భృతసాణిసాన్వితాన్
భావచారస్సమాహితః ॥ ఆన్యతామితిచోక్తస్సన్నాసీతాభిముఖంగురోః ॥ హి-
నాన్నవస్త్రవేషసాన్వితస్సర్వదాగురుసన్నిధౌ ॥ ఉత్తిష్టేత్ప్రభవంచాన్యధరమ-
చైవసంవిశేత్ ॥ ప్రతిశ్రవణసంభాషే శయానానసమాచరేత్ ॥ నాసీనానచ-
భుంజానా నతిష్ఠన్నఫరాఙ్ముఖైః ॥ టీ ॥ ఉద్భృతపాణిః వస్త్రాదిభిరప్రచ్ఛాదిత
పాణిః- ప్రతిశ్రవణంతానంప్రతిగురుణాప్రయజ్యమానస్య వాక్యస్యశ్రవణం ॥
ప్రతిసంభాషాగురుప్రతిసంవాక్యం ॥ ౧౧ ॥ అ ॥ ప్రతిశ్రవణసంభాషే కథంకు-
ర్యాదిత్యపెతాయామాహా సపివ — శ్లో॥ ఆసీనస్సస్థితఃకుర్యాదభిగచ్ఛంస్తుతి-
ష్ఠతః ॥ ప్రతున్ద్రవ్యశావప్రజతః పశ్చాద్ధావగచ్ఛుధావతః ॥ పరాఙ్ముఖసాన్వభిము-
ఖోమారన్ధ్రస్త్యేత్యచాంతికం ॥ ప్రణమ్యశుశ్రమానస్య విదేశేచైవతిష్ఠతఇతి ॥టీ॥

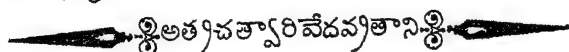
శ్లోకముననుసరించి భూతాన్ని విడనెడినతెచ్చే శివభక్తాదా ॥ ౧౨౧ ॥ అపిచ—శ్లో॥
శీతలశయ్యాసనసంచాసన్ నిత్యః స్యాద్గురుసన్నిధౌ ॥ గురోస్తుచక్షుర్విషయేనయ,
ధేష్టాసనోభవేత్ ॥ నవ్యాహారే దసన్ నామపరోక్షమపి కెవలమ్ ॥ నచైవాస్యా
సుకుర్వీత, గతిభాషితచేష్టితైః ॥ టీ ॥ నిత్యం ఉత్తరాశ్రమేష విహితేవలం, తత్త
భవదాదిబద్ధరహితం ॥ ౧౨౨ ॥ అపిచ—శ్లో॥ గురోర్యత్రపరీవాహం నిందావా
ప్తిప్రయ్యజ్యతే ॥ కఙ్కారతత్పరిభాతవ్యా, గంతవ్యంబాతతాన్యతః ॥ పరీవాహీభి,
రోధనతి, శాస్త్రవైభవనిర్బంధకః ॥ పరిభోక్తాకృమిభావతికిలౌభవతిమత్స్వర్గీభీః ॥ పరి
భోక్తా, గురోర్భౌగాదధికభోగభోగీ ॥ ౧౨౩ ॥ అపిచ—శ్లో॥ దూరస్థానార్చ
యోదేనం, నకుర్వీత్సాంతికేస్త్రీయాః ॥ యానానసస్త్వేచ్ఛవై, మవదహ్యభివా
ధయేత్ ॥ ప్రతివాతేనువాతేచ, నాసీతగురుశాసనమ్ ॥ అసంశ్రియైవగురోన్వేషి,
చిదధికితయేత్ ॥ టీ ॥ అంతికేస్త్రీయాః రహసిపత్నిసహితమిత్యన్వేషణః, ప్రతి
వాతే, పురతానాసీత, అనువాతేవప్రవృత్తః, ప్రాశ్నోవాతయోరప్రసవక్షణం, యో
గ్యాసన్వేరసంప్రదోవాతాస్తేనంసంప్రశైత్రాహాసీతేతి, అసంశ్రియై, సుఖసంశ్రియ
తాయోగ్యదేశే ॥ ౧౨౪ ॥ అపిచ—శ్లో॥ గోశోవృష్టియానప్రాసాద సావస్తరై
ఘంకటేనుచ, ఆసీతగురుతాసాధకం శిలాఫలకస్యోనుచ ॥ భాలస్సమానజన్మా
వా, శిష్యోవామృజ్జకమృణి ॥ అధ్యాపయిక్తగురుసుతో, గురుసన్తానమృహాతీతి
॥ టీ ॥ గోశోవృష్టియ్యుక్తం యావంగోశోవృష్టియానం, సావస్తరస్త్యుక్తాదిసమూ
హాః, యజ్జకమృణి, ఆచార్యేయజ్జకమాదిపరివశజన్మవృత్తాః ॥ ౧౨౫ ॥ అ ॥ గు,
రుపుత్రేగురువృత్తీనాం, ప్రాప్తానామపనాదమాహ, సవ—శ్లో ॥ ఉత్సాద,
సంపదగాత్రాణాం సావస్తాచిప్తభోజనైః ॥ నకురాన్మధుపుత్రస్యపాదయోశ్చ
వనోను ॥ అభ్యంజనసావస్తానంచ, గాత్రోత్సాదనమేవ ॥ గురుసత్త్వాన్వేషకా
ర్యాణి, గాత్రాణాంచప్రసాదనం ॥ ఆవిద్యాంసమఖిలంకే, విద్యాంసమపివా
పునః ॥ ప్రమదాహ్యత్వం నేతుం కామక్రోధనశానుగమ్ ॥ మాత్రాన్వస్త్రా,
ధుహిత్రావా, నవివిక్తానోభవేత్ ॥ బలవానింద్రియగ్రామో విద్యాంసమపిక
షేతి ॥ అహింసయైవధూతానాం కార్యం శ్రేయోనుశాసనమ్ ॥ వాక్ష్పేవమధు,
తాశ్చక్ష్మా వ్రయోజ్ఞానధమమిష్ఫతా ॥ యస్యవాజ్ఞనసేతుద్వే నమ్యగుప్తైచ స,
వృద్ధానస్తైనర్వమవాహ్నితి వెదాంతాపహితంఫలం ॥ టీ ॥ నర్వదా ఆశ్రయం,

తేరేపి, ॥, ౧౭, ॥ అపిచ — శ్లో ॥ నారూతుదస్సాన్వహాశీఁపి నవగద్రోహక
 ఘోషీః । యయావోద్విజతేవాచానాలోకాన్యంతాముదీరయేత్ । సేవేతేమాం
 స్తునియమాన్ బ్రహ్మచారీగురౌవసత్ । సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామం తపోవృ
 థ్ధర్మమాత్మనః । నిశ్చింత్యాత్మాశుచికుర్యాద్దైవషిఃపితృతర్పణమ్ । దేవ
 తాభ్యర్చనంచైవ సమిదాధానమేవచ । వజయేత్తథుమాంసాని గంధమాల్యర
 సాంస్త్రీయః । శుక్రాచైవసర్వాణి ప్రాణిహంచైవహింసనమ్ । అభ్యంగమం
 జనంచాత్మ్యో రుపానచ్ఛత్రీధారణం । కామక్రోధంచలూభంచ నతఃసంగీతవా
 దనమ్, ద్యూతించపరివాదంచ జనవాదంతథానృతమ్ । స్త్రీణాంచపెక్షణాల
 మ్భు, ముపఘాతంవరస్యచేతి ॥ ౧౮ ॥ యజ్ఞవల్క్యః — శ్లో ॥ మధుమాంసాం
 జనోచ్ఛిష్ట శుక్తంస్త్రీ ప్రాణిహింసనమ్ । భాసరాలాంకనాశ్శీల, పరివాదా
 దివజయేదితి ॥ టీ॥ మధుత్పేద్యం, ఉచ్ఛిష్టమగురోః । తథాచ వసిష్ఠః ॥నూ॥
 ఉచ్ఛిష్టమగురోరభ్యోజ్యమితి । సచైదావ్యధీయాతకామం గురోరుచ్ఛిష్టంభైష
 జ్యోత్సంసర్వం ప్రాశ్నియాపితి, టీ॥ వ్యాధీయాత-వ్యాధిమనుభవతీత్యర్థః
 ॥౧౯॥ మూఢమై — శ్లో ॥ నాదర్శంచైవపితృతే, నాచరేద్దుతథావసం । గురూ
 చ్ఛిష్టంభైషజాతకంప్రయుంజీతన కామతఇతి॥ ౨౦॥ అప స్రంబః ॥నూ॥ పితృజ్యేష్ఠ
 స్త్యచభ్రాతురుచ్ఛిష్టంభోక్తన్యమితి॥ ౨౧॥ గురూచ్ఛిష్టస్యభోజ్యత్వాదెవతద్భా
 ర్యా, పుత్రైహచైవమితి, గురుభర్మాతిదేశేన ప్రాప్తసోఽచ్ఛిష్టభోజనస్యాప
 ణాదమాహ, శాతమః ॥నూ॥ నొచ్ఛిష్టాశనస్నానప్రసాధనపాదప్రత్యాశనోన్మ
 ద్దానోపసంగ్రహణానీతి॥ ౨౨॥ సపవ ॥ వజయేత్తథుమాంసగంధమాల్యదివా
 సావసాంజనాభ్యంజనయానోపాసచ్ఛక్తికామక్రోధలోభమోహమదవాద్యవా
 దనస్నానదంత, ధావనహవఃసృత్తగీతపరివాద, భయానిగురుదర్శనేకణప్రా
 వృత్తావసక్తికాపాశ్చియ్యణపాదప్రసారణనిష్ఠీనపహసితజ్యమ్భితావస్థాటనానీతి ॥
 ౨౩ ॥ మనుః — శ్లో ॥ ముండోవాజటిల్లావాసాన్యదథమాస్యాచ్ఛిఖాజటితి॥ ౨౪
 కాత్యాయనః ॥ సశిఖంవనంకార్య, మఃస్నానాద్బ్రహ్మచారిణఇతి॥ ౨౫॥ ఏత
 చ్ఛందోగాభిప్రాయమ్ ॥ ౨౬ ॥ సుమంతుః — శ్లో । బ్రహ్మచర్యంతపోభైక్షం
 సంధ్యయోరగ్నికమఃచ, సావధాన్యోగురువృత్తిశ్చ చర్యేయంబ్రహ్మచారిణః ।
 యుచ్ఛశిష్యేణకతఃస్వం యచ్ఛదాసేనవాపునః । కృతమిత్సేవతత్సర్వం కృ

తావతిష్ఠైత్తుపార్శ్వవతః । కింకరస్సర్వకారీచ సర్వకర్మసుకౌవిదః । సన్నానైస
 సహామేన నైవాగ్నిపరిచర్యయా । బ్రహ్మచారిదీపవంద్యతా సయాతిగురువ్రాజ
 నాదితి ॥ ౨౬ ॥ యమః ॥ గుర్వధీనోస్వతంత్రస్సాత్పురోవృత్తాయాగురోగృహ
 హే । నదాజసున్యసంపేశీ జితశిశ్నోజితాదరః । జితనిద్రోజితాలస్యో జితక్రో
 ధోజితాత్తవాన్ । గంధమాల్యః ఛత్రశయ్యో వజ్రయేడ్వతథావనమ్ । సర్వంప
 ర్యుషీతంవజ్యం ఘృతంచలవణంతథా । మలాపకంవణస్నానం శూద్రాద్యై
 రపిభాషణం । గురోరవజ్ఞాచతథా బ్రహ్మచారివివర్జయే దితి ॥ ౨౭ ॥ వ్యాసః
 అభుక్రవతినాశ్చియాదపీతవతిసాపిబత్ । నతిష్ఠతితథాసీత నానుష్ఠేవ్రహ్మపె
 త్తథా । నాస్యనిమాంశ్యశయనం పాదుకోపానహవపి । ఆక్రమేదాససంచా
 న్య ఛాయాదీనైవకదాచన । యథాకాలమధీయాత యావన్నవిమనాగురుః ॥
 ఆసీతనగురోఃకూర్చైః ఫలకేవాసమాహితః । ఆసనేశయనోచైవ నైవతిష్ఠైత్కూచా
 చనైతి ॥ ౨౮ ॥ సంవతః ॥ దివానస్వపితిచెత్స్వస్థాబ్రహ్మచారికుపర్యణి । సన్నా
 తావసూర్యంసమభ్యర్చ్యగాయత్ర్యష్టశతంజపేత్ । భిక్షాటనమకృతావృతు సప్
 స్థాప్యేకాన్నమశ్నుతే । అన్నాతావచైవయోభుక్త్యై గాయత్ర్యష్టశతంజపేత్ ।
 గ్రాసన్యనియమోనాస్తి పృథమాశ్రమపాసినః । ఇతరేషాంక్రమేణైవ దౌవృత్తిం
 శత్రోడశాష్టవ । ఆపోశనమకృతావృతు యోభుక్త్యై నాపదిద్విజః । ధుంజానశ్చ
 యదాబూయా ద్గాయత్ర్యష్టశతంజపేదితి ॥ ౨౯ ॥ హారితః ॥ ఉపనీతోమాణ
 వకో వసేద్గురుకులవృద్ధ । గురోఃకులేనాశ్రియస్సాన్యత్కర్మణామనసాగిశా
 బ్రహ్మచర్యమధశ్చయ్యతథావహ్నేరుపాసనమ్ । ఉదకుంభంగురోదద్యాన్తో
 గ్రాసంచేధనానిచ । కుర్యాదధ్యయనంచైవ బ్రహ్మచారియథావిధి । విధింత్య
 శ్వాపృకుర్యాణో ససాన్విధ్యాయఫలంలభేత్ । యకశ్చిత్కురుతేధర్మంవిధిం
 త్యక్త్వాపిదురాత్తవాన్ । నతత్ఫలమవాప్నోతి కుర్యాణోపి విధిచ్యుతః । తస్మా
 ద్వైదవృతానీహచరేత్సాన్విధ్యాయసిద్ధయే । శౌచాచారమశేషంతు శిక్షయేద్గురు
 సన్నిధౌ । శయనాత్పూర్వముత్థాయ దళమృద్ధంతథావనం । వస్త్రాదికమథా
 న్యచ్చ గురవప్రతిపాదయేత్ । సన్నేకృతేతతఃవశ్యాత్ సన్నంకురీవీతదండవది
 తి ॥ ౩౦ ॥ నారదః ॥ ఆవిద్యాగ్రహణాచ్చివ్య శ్మశూషేత్ప్రయతాగురుమ్ । త
 ద్వృత్తిగురుదారేమ గురుపుత్రేతదైవచైతి ॥ ౩౧ ॥ హారితః ॥ సూ ॥ హయగజ

'చంద్రైత్యవృక్షనృషభారోహణ మహానదీపృతరణమహాసాహసవిరుద్ధానివజ్జయే
 దితి || ౩౨ ||' ఆపస్తమ్బః || సూ || అచార్యాధీనస్సాన్యదన్యత్రపతనీయేభ్యాహిత
 శారీగురౌరవప్రతిలామయిన్వాచాభాసనశాయానానుదేశ్యం భుంజిత తథాశూర
 'లవణమధుమాంసాన్యదివాసావీతి, 'అన్యత్రదశీసభాస్సమాజాంశ్చాగంతాఅజ
 నవాదశీలోరహస్యీలాగురౌరుదాచారేష ఏకరౌన్దేవరికమాణి (స్త్రీ)భిర్యౌ వ
 'దధ=సంభాషీమృదుశ్శాంతోదాంతాహిమాన్ దృఢధృతిరితిచ || ౩౩ || శంఖః
 'నవేదమనధిత్యాన్యం విద్యామధీయాతాన్యత్రవేదాం గేఢ్యఇతి || 'హరితొప||
 'వేదోవిద్యాద్యాపూణస్య తత్పరిజ్ఞానార్థమంగానీతి || ౩౪ || 'లఘువ్యాసః||శ్లో||
 'వేదస్యాధ్యయనంసద్వం ధర్మశాస్త్రస్యచాపియత్ | అజానతోథంతత్సేవ్యంతు
 'షూకాంఖంజనంయథా | యథాపశుభాఽరహారీనతన్యలభలేఫలం || 'ద్విజస్తథా
 'థాఽనభిజ్ఞానవేదఫలమశ్నుతే | జ్ఞానంకర్మచనంయుక్తంముక్త్యర్థకంతధితం
 'యథా | అధితంశ్రుతసంయుక్తం తథాశ్రేష్ఠంనకెవలం | సముచ్చితస్తోకమపి
 'శ్రుతాధితంవిశిష్యతే | చతుశ్శామపివేదానాం కేవలాధ్యయనాద్విజఇతి||౩౫||
 'చంద్రికాయాం || ధర్మశాస్త్రంతువిజ్ఞేయం శబ్దశాస్త్రంతప్తేనచ | పురోశాని
 'తిహాసాశ్చ తథాఖ్యానానియానిచ | మహాత్మనాంచచరితం శ్రోతవ్యసత్ప్రమే
 'చనేతి || ౩౬ || వసిష్ఠః || యచ్ఛాఖ్యయైస్తుసంస్కారై స్సంస్కృతోబ్యాహ్మణో
 'భవేత్ | తచ్ఛాఖ్యాధ్యయనంతుర్యాత్ర్యకౌవత్పతితాభవేత్ | నజాతుపరశా
 'ఖౌక్తం ఋధికర్మసమాచరేత్ | ఆచరన్మరశాఖౌక్తంశాఖారండఃప్రకీర్తిత
 'ఇతి || ౩౭ || అ || విద్యాధిగమోపాయమాహ నారదః—శ్లో||యోఽపేరివఋ
 'శాద్భీతస్సహిత్యాన్మరకాదిన | రాక్షసీభ్యఃప్రత్యేభ్యస్సవిద్యామధిగచ్ఛతితి||
 'యత్క్రమేఃపాంసుభిఃప్రత్యేఃవత్రికఃక్రియతేమహా | సతత్రబలసామర్థ్యము
 'ద్యోగస్తత్రకారణం | శనైర్విద్యాశనైరధ్యా ఆరోహేత్పర్వతంశనైరితి || టీ||సా
 'హిత్యంత్యుక్తిః || ౩౮ || తథావిఘ్నశోతూనపి సవహమా || శ్లో || ద్యూతంపు
 'రాణశుశ్రూషా నాటకాసక్తిరెవచ | స్త్రీయస్తంహీచనిద్రాద విద్యావిఘ్న
 'కరాణిషట్ | గురుశిశ్రూషయావిద్యాపుష్కలేనభసేనవా | అథవావిద్యయా
 'విద్యా చతుర్థాంసోపలభ్యతఇతి || ౩౯ || అ || అధ్యాపకనియమ విశేషానాహ
 'యమః—శ్లో|| సతతంప్రాత్రుద్భూయదంతథావనపూర్వకం | స్నాత్వాహుత్వా

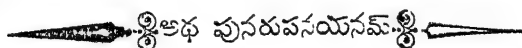
భుజ్యేభ్యః కుర్యాదధ్యాపనం సరణతి || ౪౮ || శాతమః || నూ || శిష్యశిష్టిరవధేనేతి
 || టీ || శిష్టిశ్చాసనం, అవధేనతాడనమకృత్యేత్సభః || ౪౯ || అ || నిభత్సేనేన
 సాధయితుమశక్తానపివాహ || నూ || అశక్తారజ్జువేణుదళౌభ్యాం తనుభ్యామితి |
 ౪౭ || మనురపి—క్లో || భార్యపుత్రశ్చదాసశ్చ శిష్యాభ్యాతాచసాదరః | ప్రా
 ప్తాపరాధాస్తాడ్యాచూన్యరజ్జువేణుదళేనవా | పృష్టతస్తుశరీరస్య నొత్తమాంగ
 కదాచన | అశ్రాన్యధాతుపగహర న్ప్రొత్తసాన్యచౌరకిర్బిషమితి || ౪౩ || య
 మః || సంవత్సరోషి తెశిష్యేనమ్యజ్ఞానమనిదిశత్ || హరతేదుష్కృతంతస్య
 శిష్యస్యవసతోగురు రితి || ౪౪ || మనుః || తపోవిద్యాపవిత్రస్య నిశ్చేయనక
 రంపరమ్ | తపసాకల్తషంహంతి విద్యయామృతమశ్నుతే | అనేనక్రమయోగెన
 సంస్కృతాత్తాద్విజశ్శనేః | గురౌవనన్ నందినుయాత్ బ్రహ్మధిగమికంతపః || త
 పోవిశేషైరివిదైః వ్యత్రైశ్చవినిచోదితైః | వెదఃకృత్సాన్యధిగంతవ్య స్సరహ
 స్యాద్విజన్తనేతి || వ్యత్రైఃప్రాజాపత్యాదిభిః, కృత్సాన్యాంగః || ౪౫ || ఆప స్తంబః |
 నూ || నియమేమతపశ్శబ్ద స్తదతిక్రమే విద్యాకర్మనిస్సరవతిబ్రహ్మ సహప
 త్యా దేతస్తాద్గర్వపత్యమనాయుష్యంచ తస్తాద్భషయోవరమ సజాయంతే నియ
 మాతిక్రమాదితి || టీ || అస్తిక్ బ్రహ్మచారి ధర్మప్రకరణే యోనియమానిది
 ప్తాస్తేమతపశ్శబ్దౌద్యుష్టవ్యః, యోనియమానామతిక్రమే విద్యాగ్రహణం త
 త్కర్మ బ్రహ్మ, ఏతస్తాన్నియమాతిక్రమిణోభ్యేతుఃపురుషాదపత్యసహితాన్ని
 స్రవతి, బ్రహ్మయజ్ఞాదిషూపయజ్యమాన మప్యకించత్కరమిన్యోభోవివక్షి
 తః సకేవలమకించత్కరంప్రత్యుతాసభాకారీత్యాహగతపత్యమితి, గతశబ్దేన
 శ్వభ్యాభిధాయనానరకోలక్యతే పతత్యనేనెతిపత్యంనరకపాతహేతుభవతి, అ
 నాయుష్కరంచ తస్తాన్నియమాతిక్రమాదవరప్రసాదానైవ కలియగవతి
 మయుషయోమంత్యద్యుకోనభవంతి, అనియమస్యేదాసీమవజనీయత్వాదిత్యర్థః

శ్రిఅత్రచత్వారివేదవృతానిశ్శ్రి

౧ || తత్ప్రాప్తంబః—క్లో || ఛందసాంసాధనార్థంహి వృతాసీహచరెద్బుధ
 ఇతి || ౨ || అ || వృతానిచలెనైవోక్తాని || నూ || ప్రాజాపత్యం సామ్యమా
 గ్నాయం వైశ్వదేవంచేతి || ౩ || భారద్వాజః || నూ || అథాతొవృతాదేశవిసజ్ఞ
 నై వ్యాఖ్యాన్యామఃపర్వణ్యుదగయన ఆపూర్వమాణపక్షే పుణ్యనక్షత్రేహా

తృవ్రతముపనిషద్వ్యతం శుక్రీయంగోదానమితి ॥ ౪ ॥ లఘాబౌధాయనాపి ॥
 నూ ॥ చత్వారివెదవ్రతాని హోతారశ్శక్తికియాణ్యపనిషదరణ్యాన్యదగయన
 ఆపూర్వమాణ పక్షేపుణ్యేనక్షత్రైశుక్రీయారమ్యో గోదానంబోడశేవషణ్మతి ॥
 ౫ ॥ ఆశ్వలాయనాపి ॥ చత్వారివేదవ్రతాని మహానామ్నిమహావ్రత ముపనిష
 ద్గోదానమితి, ఉదగయనఅపూర్వమాణ పక్షేకల్యాణేనక్షత్రైగోదానంబోడ
 శే వషణ్మకతఃవ్యమితి ॥ ౬ ॥ గగః—శ్లో ॥ వ్రతంకుర్యాత్తుసావిత్త్రం విధినా
 రణ్యకంవ్రతమ్ । వేదవ్రతానికుర్వీత తతోవెదంసమభ్యసేత్ । ఉత్తరాయణగే
 నూర్యే శుక్లపక్షశుభదినే । సావధ్యాయదివసేకుర్యా న్నక్షత్రాణ్యత్రచాళవది
 తి ॥౭॥ భరద్వాజః ॥—శ్లో ॥ ఉత్తరాయణఆపూర్వ మాణపక్షేదవర్షణి । వేద
 వ్రతానిచత్వారి కుర్యాత్పూర్వాస్త్వావపచ । దక్షిణేత్వయనేవాపి శ్రావణస్యతు
 వర్షణి । సామ్యంవెదవ్రతంకుర్యా త్పాజావత్యాదిచాత్రహీతి ॥౮॥ దత్తాత్రే
 యః ॥ వెదవ్రతానిచత్వారి కుర్యాత్కాలస్త్రచాళవత్ । ఉపాకర్మవదిచ్ఛంతి
 వ్రతేష్వస్యేషామచైవహీతి ॥౯॥ ఆపస్తంబః—శ్లో ॥ సామ్యవ్రతంప్రకుర్వీత య
 థావచ్ఛక్రియంవ్రతమ్ । ప్రాజాపత్యాదిదత్వారి భవేయస్తద్దినేపివా । ప్రా
 జాపత్యంవ్రతంకృత్వా తదధీత్యవిస్మయచ । సామ్యవ్రతముపకర్మ్య విస్మయ్యా
 గ్నైయమాచరేత్ । ఉత్సృజ్యవైశ్వదేవాఖ్య ముపకర్మ్యసముత్సృజేదితి ॥౧౦॥
 స్మృత్యర్థసారే ॥నూ॥ ఉపనయనాద్యుపాకర్మాంతం సావిత్రివ్రతం తతోవే
 దవ్రతారణ్యకవ్రతాని ప్రతివ్రతం సపనమేతేషాం లూపీత్రినాష్టదాస్వాదా
 దశవాకృచ్ఛాంశ్చరిత్వాపురర్వగ్రతంకుర్యాదితి॥ఇతిబ్రహ్మచారిధర్మనిరూపణం॥

శ్లోకపునరుపనయనమ్

తత్రాపస్తంబః ॥—శ్లో ॥ అజినంమేఖలాండండంభైక్షచర్యాంచయస్త్యజే
 త్ । పునస్సంస్కారమహేత్సనిధిబృహ్తైనకర్మణేతి ॥౧॥ పరాశరః ॥ అజినం
 మేఖలాండండంభైక్షాచర్యవ్రతానిచ । యదిమధ్యేనివతేరన్వసంస్కారమర్హ
 తితి ॥ ౨ ॥ వ్యాసః ॥ సింధుసౌపిరసౌరాష్ట్రా తథావ్రత్యంతవాసినః । అంగ
 వంగకళింగాంశ్చ గత్యాసంస్కారమహేతితి ॥ ౩ ॥ ప్రత్యంతః, అంత్యదే
 శః ॥౩॥ సమీప ॥ హిమవత్యాశికంవింధ్యం పారంపర్యస్యవశ్చిమం । తీర్థయా
 త్రావివాగత్యా పునస్సంస్కారమహేతితి ॥ ౪ ॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ సౌభా

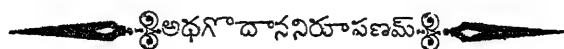
ప్రసింభసాపీరా నవంతీదక్షిణావధమ్ । ఏతాదౌశాద్వివిజౌగతావ పునస్సం
 స్కారమహాతీతి ॥ ౫ ॥ బోధాయనః ॥నూ॥ అథోపనితస్య వ్రతానిభవంతినా
 న్యోచ్చిష్టం భుంజీతాన్యత్రపితృజ్యేష్ఠాభ్యాం సప్త్రియాసహభుంజీతమధుఘౌం
 సశాగ్ధమాత కాన్న మదశాహక్షీరంఛత్రాకం నిర్యాసంవిలయనంగణాన్నఽశూ
 ద్రాన్నం గణికాన్నమిల్యేలెమాపయత్రైమ పూర్వకృతస్సంస్కారోనతిష్ఠతీతి ॥
 వా॥ అతఃపురుషపనయసంకతఃవ్యమిత్యధః ॥ ౬ ॥ సవ ॥—క్లో॥అమత్యా
 వారుణీంపీతాప్రాశ్యమూత్యపురీషకౌ । ధ్రువ్హణఃక్షత్రియోవైశ్యఃపునస్సం
 స్కారమహాతీతి ॥౭॥ అపిచ ॥నూ॥ బ్రహ్మచారిణశ్శవకమణౌవ్రతాన్నిసృత్తి
 రస్యత్యేమాతాపిత్రారాచార్యాస్తేతి ॥౮॥ మనుః ॥—క్లో॥ అజ్ఞానాత్పాశ్య
 విణ్ణా త్ర సురాసంస్పృష్టమేవచ । పునస్సంస్కారమహాంతి త్రయోవణౌ
 ద్విజాతయ ఇతి ॥౯॥ వరాశరః ॥ విణ్ణా త్ర భక్షశుభ్యధం ప్రాజాపత్యం స
 మాచరేత్ । వంచగవ్యచకుర్ద్విత స్నాతావపీతావశుభ్యతీతి ॥ వా ॥ ఏతచ్చ
 సంస్కారాత్పాశ్రేవేతివేదితవ్యం ॥౧౦॥ తథావిష్టుః ॥నూ॥ విఢ్వగ్రాహగ్రా
 మకుక్కుట గౌమాంసభక్షణేమచ సర్వేష్యేతేషు ద్విజాతీనాంప్రాయశ్చిత్తం
 తేపునస్సంస్కారంకుర్యాదితి ॥౧౧॥ యమః—క్లో॥ ధూసురోమధ్యపానెచకృ
 తేగౌభక్షణేమచ । తప్తకృచ్ఛ్చరక్లిష్టో మాంజీహామేనశుభ్యతీతి ॥౧౨॥ శా
 తాతపః ॥ లఘుసంగృంభనంజగ్ధావ పలాండుంచతథాద్విజః । ఉప్త్రమానుషకేభా
 శ్వ రాసభక్షిరభోజనాత్ । ఉపాయనంపునఃకుర్యా తప్తకృచ్ఛ్చరేస్తుహురి
 తి ॥౧౩॥ సంగ్రహేచ ॥ చండాశౌన్నంద్విజౌభుక్తావ సమ్యక్చంద్రాయణంచరే
 త్ । బుద్ధిపూర్వేతుకృచ్ఛ్చరం పునస్సంస్కారమహాతీతి ॥ ౧౪ ॥ అ ॥ కృతౌ
 ధ్వేదైహికవిషయే ॥—క్లో॥ జీవకాయదిసమాగచ్ఛే ద్దృతకుమ్భేనిమజ్జయచ ।
 ఉద్భృత్యస్నాపయిత్యానృ జాతకమాదికారయేదితి ॥ ౧౫ ॥ గృహ్యరత్నై॥నూ॥
 అంగష్టంగకళింగ సావీరసా రాష్ట్రావంతిమత్సాన్యవిదేశగమనేద్విజస్య పునస్సం
 స్కారః, తీర్థయాత్రాయాం నదోషః, విణ్ణాత్రప్రాశనై మధ్యపానెసింధు
 తరణైచ పునస్సంస్కారః- పితృమాతామ చార్యోపాధ్యాయమాతులవ్యతిరి
 క్తపౌతకార్యేపితృజ్యేష్ఠభ్రాతృచార్యవ్యతిరిక్తోచ్చిష్టభోజనేద మధుమాంస
 స్మృతాన్నాశౌచాన్న గణికాన్న శూద్రాన్న భోజనేబ్రహ్మచారిణః పునరుపన

యనంకార్యం- జ్యేష్ఠపశ్చాత్పూతౌపనయనే పూర్వోపసీతః కనిష్ఠఃపునరుపసే
యః ||౧౬|| —క్లో|| పతనీయానియాన్యేవ కర్మాణ్యాహుమన్సీషిణః | తాని
కృత్వాద్విజౌమోమా తుప్తస్సంస్కారమహా తీతి||౧౭||పునరుపనయనెవజ్యౌ
న్యాహమనుః—||క్లో|| వపనౌమేఖలాదండ భేత్తాదగ్యవ్రతానిచ || నివతం తె
ద్విజాతీనాం పునస్సంస్కారకమణి | కాలశ్చైవవసంతాది ర్ననిరీక్ష్యఃకదా
చనేతి ||౧౮|| సంస్కారమంజర్యాం || సూ || అథ పునస్సంస్కారం వ్యాఖ్యా
న్యామస్మిదాధానెవిశేషః;పునస్తాదిత్యాఇతిసమిదాధానమథప్రాత్యప్రా
యశ్చిత్తం జహాతి యన్తత త్తనోమిదాభూతుప్తరగ్నిరితి దాన్విభ్యా మథవ
త్వాన్నం జహాతి సప్తతే అగ్నైతిస్పష్టకృత్ప్రభృతీసిద్ధమాధేనువరవ్రదానా
దితి ||౧౯|| అథాపరఃకల్పః || గురూరుద్భిష్టంధుంజీత దక్షిణోదానమేఖలాదెర్ని
వృత్తిరన్యత్స్వగృహోన్యక్తంకర్తవ్యమ్ || అన్యఃకల్పః || ఆపరిధిపరిధానాత్క్రూ
త్వాపాలాశీగ్ం సమిధమాధాయ వ్రాత్యప్రాప్రాయశ్చిత్తంకరోతీతి || కల్పాంత
రమపి - బ్రాహ్మణవచనాత్సావిత్ర్యాశతకృతౌవస్తుతమభిమంత్రప్రాశ్నా
చమ్యకృత ప్రాయశ్చిత్తాభవతీతి || వా|| ఏలెమపక్షేమ గురులఘునిమిత్రాపె
క్షయావ్యవస్థాదప్రప్తవ్యా || —శ్రిఇతి పునరుపనయననిరూపణమ్శ్రి—

—శ్రి అథబ్రహ్మచర్యకాలావధిఃశ్రి—

౧||అథబ్రహ్మచర్యకాలావధిమధ్యేత్యసామధ్యాయనూపమాహమనుః||క్లో||ష
ట్త్రింశదాద్వికంచర్యగురౌత్రైవేదికంవ్రతంతదధికంపాదికంవాగ్రహణాంతి
కమేవనేతి || టీ || షట్త్రింశతోఽబ్రాహ్మణసమాహరష్షట్త్రింశదబ్దంతత్ర్యధనం ష
ట్త్రింశదాద్వికం , ఏవంత్రైవేదికం తదధికమప్తాదశాద్వాః తద్యుక్తం,తదధికం
ఏవంపాదికం, గ్రహణాంతికంచ ||౨|| యమోపి—క్లో|| వసేద్వాదశవషాణి
చతుర్వింశతిమేవవా | షట్త్రింశతంవావషాణి ప్రతివేదంవ్రతంచరేదితి || ౩ ||
యాజ్ఞవల్క్యః || ప్రతివేదంబ్రహ్మచర్యం దాన్వదశాద్వానివంచవా | గ్రహణాం
తికమిత్యేక కేశాంతశ్చైవయోడశేఇతి || టీ || కేశాంతౌనామగౌదానాఖ్యంక
ను తత్తుయోడశేవషే కాన్యమిత్యధః ||౪|| బొధాయనోపి || సూ|| అష్టాచ
త్వానింశదస్వరాణివేదబ్రహ్మచర్యంచరచ్ఛత్రుర్వింశతింవాదాన్వదశవాప్రతివేదగ్
సంవత్సరానమంవాప్రతికాండంగ్రహణాంతంవాశీవితస్యాస్థిరత్వాతో కృష్ణకళా

గ్నినాదధీతేతి శృతిరితి || టిః ప్రతికాండం ప్రాజాపత్యాదీనాం పంచా నాంకాం
దానామేతై క స్థితా కాండై సంవత్సరావమ మిత్యర్థః , గృహణాంతపక్షః
వ యుక్త ఇత్యత్ర శాతం, జీవితస్యాస్థిరత్వాద్దితి || ౫ || ఆపస్తంబః || నూ || ఉపే
తస్యాచార్యకులే బ్రహ్మచారివాసోష్టాచత్వారింశద్వషాణి పాదూనమధేన
తిగ్భిర్వాహ్వాదశావరాధ్యమితి || ఏతదశ క్తవిషయమ్ || ౬ || తథాచ దెవలః ||
నూ || అతఃపరమష్టాచత్వారింశద్వాషీకీం వేదవృతచర్యామాత్మిదేవత క శ్చేచ్ఛ
తుర్వింశతి వాషీకీం ద్వాదశవాషీకీం వేతి || ౭ || శాతమః || ద్వాదశవషా
ణ్యేక వేదే బ్రహ్మచర్యంచ రెత్సృతి ద్వాదశవాస ర్వేషు గృహణాంతం వేతి || ౮ || భా
రద్వాజః || నూ || అథాస్యాష్టాచత్వారింశద్వషాణి పురాణం వేద బ్రహ్మచర్యం
సంప్రవిశత్యావేదాధ్యయనాదిత్యేక ఆహురాగోదాన కర్మణ ఇత్యేక ఇతి ||
౯ || దక్షః || — శ్లో || స్వీకరోతియదావేదంచరే ద్వేదవృతానిచ | బ్రహ్మచారిభ
వేత్తావ దూర్ధ్వం స్నాతోగృహీభవేదితి || ౧౦ || వ్యాసః || అధీత్యవిధివద్వేదం వే
దాధామధిగమ్యచ | వృతానిక్ర మశఃకృత్వా సమావతేనమాచరేత్ | వేద
మేకం సమభ్యస్య కృత్వా వేదవృతానిచ | గురువెదక్షిణాంతత్వా ప్యశక్త స్తదమజ్ఞ
యా | సమావృత్యోద్వపేత్క్రన్యం సన్యాసమథవాప్రజేదితి ||

శ్రీఅథగోదాననిరూపణమ్శ్రీ

౧|| గృహణః || జన్మసంక్షోభశేవషేష పౌణణమాస్యాముదగృహ | చాలోక్త
తిథివారేషు గోదానాఖ్యం వృతంచరేత్ | యదిచేత్క్షోడశాదర్వాగ్ద్వేదపారం గ
తోభవేత్ | గోదానికం వృతంకృత్వా సమావతేనమాచరేదితి || ౨ || ప్రచేతాః ||
గోదానంక్షోడశేవషేష అర్వాగ్వాక్వదిదిష్యతే | య స్థితక స్తినాస్సరేవాగో
దానంస్నానతః పురేతి || ౩ || భారద్వాజః || నూ || షోడశేవషేష సన్యగోదానం
కుర్వంతి సంవత్సరంకృతగోదానో బ్రహ్మచర్యంచరత్యగ్నిగోదానో వాభవతీతి ||
౪ || ఆపస్తంబః || నూ || ఏమగోదానమన్య స్థిన్నపినక్షత్రే షోడశేవషేషగ్నిగో
దానోవాస్యాదితి || టి || అస్థిన్నగ్నిరేవ దేవతైత్యర్థః || ౫ || లఘువ్యాసః ||
శ్లో | ఋగాదిక మధీత్యాతో న్యాయతస్తుతదధావత్ | సమ్యగ్వృతాని సగసే
వ్య సమావర్తనమహాతీతి || వా || ఏతత్సర్వం సముచ్ఛయ సంపాదనసమథావి
షయః, అన్యభాతువృతమాత్ర సరిసమాప్తానని స్నానంభవత్యేవ || ౬ || తథాహ

యోజనలక్ష్మిః ॥—శ్లో॥ గురవేరువరందత్వా స్నాయాతతదనుజ్ఞయా । వేదం
వృతానివాసాగం సీతాన్వహ్యభయమేవవతి ॥వా॥ ఏతేసన్నాతకత్రైవిధ్యంప్ర
తిపాదితం భవతి ॥౭॥ తథాదహారీతః ॥సూ॥ త్రయస్నాతకాభవంతి విద్యాస్నా
తకోవృతస్నాతకో విద్యావృతస్నాతకఇతి ॥ టి ॥ యస్సమాప్యవేదమసమాప్య
వృతానిసమావర్తతే సవిద్యాస్నాతకః, యస్తసమాప్యవృతాన్య సమాప్యవేదం
సవృతస్నాతకః, యఃపునరుభయం సవిద్యావృతస్నాతకఇతి । ౮॥ వా ॥ ఏవం
చవృతస్నాతకగ్య పరిణయినో త్రరకాలమధ్యయిన సమావసం, తదథజ్ఞానంచె
తి ఘృతవ్యమితి స్మృతిచ్చంద్రికాయాం ॥ ౯ ॥ అత్రగగః ॥—శ్లో॥ షట్త్రిం
శ్శదాద్వికంవాపి గురౌస్త్రేవేదికంవృతం । యథావదాన్వదశవమాణి షడ్వాద
త్ప్రీణివాభవేత్ । సంవత్సరంవత్సరాధం త్రిమాసమథవాభవేత్ । మాంజీబం
ధాద్వాన్విదశాహంత్రాత్రంవాచరెద్వృతమ్ । గౌదాన్వికంవృతంకృత్యా సమా
వత్సరమాచరెదితి ॥

ఇతిగౌదానవృతమ్

శ్రిఅథ స్నాతకవిధిఃశ్రి

౧॥ తత్రవ్యాసః ॥ గురుశ్రీశ్శ్రావయావిద్యాం సంప్రాప్యవిధిపద్ధి వజః ।
స్నాయ్యాతతదనుజ్ఞాతో దత్వాస్తే దక్షిణాంతుగామితి ॥వా॥ ఏతన్తోదానంప్రీ
తిసాధకధర్మవ్యోపలక్షణార్థమ్ ॥౧॥ అతఏవమనుః॥—శ్లో॥ క్షేత్రంహిరణ్యం
గృమ్మశ్వం ఛత్వ్రాపానహమాననం । ధాన్యంవాసాంసిశాకం వాగురవేప్రీతి మా
వ్వహేత్ । నపూర్వంగురవేకించి దుపకుర్వితథమేవిత్ । స్నాస్య స్తుగురుణాజ్ఞప్త
త్వక్త్యాగుర్విధామాహ రెదితి ॥ ౩ ॥ లఘుహారీతః ॥ ఏకమవ్యక్షరంయస్తు గురుశ్శి
ష్టానివేదయేత్ । పృథివ్యాంనా స్త్రితద్ద్రవ్యం యద్దత్వాన్వితృణోభవెదితి ॥ ౪॥
వా॥ ఏతచ్చదక్షిణాదాన మాశ్రమాంతరప్రవేశేష వేదితవ్యం, గురవేదక్షిణాం
దత్వా సయమిచ్ఛేత్తమాపసేదితి స్మరణాత్ ॥౫॥వా ॥ దక్షిణాదానసామధ్యా
భావేతదనుజ్ఞయా స్నానమాహ గౌతమః ॥ సూ ॥ విద్యాంలెగురుర్థేన ని
ష్కంత్యోతకకృతానుజ్ఞస్యతస్య స్నానమితి ॥ ఇతిబ్రహ్మచర్యకాలనిరూపణమ్ ॥

శ్రిఅథ నైషికబ్రహ్మచారిధర్మాః శ్రి

౧॥ తత్రదక్షః ॥—శ్లో॥ ద్వివిధోబ్రహ్మచారితు దక్షశాస్త్రేప్రవత్యతే ఉప
వృత్తాన్వికఃపూర్వో ద్వితీయోనైషికః స్మృతఇతి ॥వా॥ అత్రపకురాన్వికధర్మా

భిహితః ॥ ౧ ॥ నైష్ఠికస్య ఫలమహా యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ నైష్ఠికో బ్రహ్మ
చారిశు వసేదాచార్యసన్నిధౌ । తదభావేన్యతనయే పత్న్యం వైశావసరేపివా ।
అనేన విధినా దేహం సాధయన్విజితేంద్రియః । బ్రహ్మలోకమవాప్నోతి సచేహా
జాయతేపునరితి ॥ టీ ॥ ఏవము క్తప్రకారేణాత్మానం నిష్ఠాముత్కృంతికాలం
సయతీతి నైష్ఠికః, సయావజ్జీవం స్యాతంత్యం వినాచార్యసమీపే వసేత్, అనెనా
క్తేన విధినా దేహం సాధయత్ క్షవయత్ జితేంద్రియో బ్రహ్మచారి బ్రహ్మలోక
మమృతత్వమవాప్నోతి త్యథః ॥ ౩ ॥ తథాచ మనుః ॥ శ్లో ॥ యదితావత్స్యంతికం
వాసం రోచయేతగురోః కలే । యక్తః పరిచరేదేన మాశరీరవిమోక్షణాత్ । త
సమాప్తేశ్వరీరస్య స్తు శుశ్రూష తే గురుమ్ । సగచ్ఛత్స్యంజనావిపో బ్రహ్మణస్సు
ద్భూతాశ్చ తం । ఆచార్యే శుశ్రూషేత్ గురుమ్ । గురుమ్ గౌరవేత్ । గురుహారసంపి
డేవా గురువద్యంతి మాచరేత్ । ఏతేష్యవిద్యమానేషు స్థానానవిహారవాన్ ॥
ప్రాయంజనాగ్నిశుశ్రూషాం సాధయేద్దేహమాత్మనః । ఏనంచరతియోవిపో
బ్రహ్మచర్యమవిష్టుతః । సగచ్ఛత్స్యత్తమంస్థానం సచేహాజాయతేపునరితి ॥ ౪ ॥
హరీతః ॥ యస్యైతాని సగుప్తాని జహోవస్థాదరంకరః । సన్యాససమయంక్య
త్వా బ్రాహ్మణో బ్రహ్మచర్యయా । తస్మిన్నేవనయేత్కాలమాచార్యయావహా
యుషం । తదభావేచ తప్సుత్రే తచ్చిష్యేవాథవాకులే । నవివాహానసన్యా
సో నైష్ఠికస్యవిధీయతే । ఇమంయోవిధిమాస్థాయ త్యజేద్దేహమతంద్రితః । స
హభూయోభిజాయేత బ్రహ్మచారిదృఢవ్రతః । యోబ్రహ్మచారివిధినా సమాహిత
శ్చరేత్పుధివ్యాం గురుసేవనేరతః । సంప్రాప్యవిద్యామతిదుర్లభాంశుభాం
ఫలంచతస్యస్సులభంచవిందతీతి ॥ ౫ ॥ బృహస్పతిః ॥ సంధ్యాగ్నికౌర్యంసావ్య
ధ్యాయం భిక్షాధశ్యయనందయామ్ । ఆమృత్యాంరైష్ఠికఃకుర్వత్ బ్రహ్మలోక
మవాప్నుయాదితి ॥ ౬ ॥ పశ్చిష్టోప ॥ నూ ॥ సంయతేవాక్పతుర్థవస్తాప్తమకాలేభై
క్షభోజిగుర్వధీనా జటిలశ్శిఖాజటోవాగురుంగచ్ఛత మనుగచ్ఛేదాసీనంచ తి
ష్ఠేద్భయానంచాసీనా ధ్యాయాసర్వలబ్ధినివేదితం తదనుజ్ఞయా భుంజీతఖటావశ
యన దంతప్రక్షాళనాంజనాభ్యంజనవజః స్థానాసనశీలస్త్రీరహోద్భ్యుపయా
దవత్తితి ॥ టీ ॥ త్రిరహ్మతి త్రిషవణస్నాయాస్యాదిత్యథః ॥ ౭ ॥ యమః ॥
శ్లో ॥ ఆనిపాతాచ్ఛరీరస్యయేచరంత్యుర్థ్వరేతనః । తేయాంతిబ్రహ్మణస్థాని

సం జాయంతేన పునర్బుధితి ||౮|| హరితః || మృత్యోః పరస్తాదమృతాభవంతియే
 బ్రాహ్మణౌ బ్రహ్మచర్యంచరుతీతి || ఏతద్బ్రహ్మనిష్ఠవిషయం || శుక్ర || సర్వవీతేపు
 ణ్యలౌకాభవంతి బ్రహ్మసంస్థామృతత్వమెతీతి శుక్రలైః || టీ || సర్వవీతేచత్వా
 ర ఆశ్రమిణః పుణ్యలౌకాభవంతి పుణ్యలౌకభాజాభవంతి - యః పునరేషాం మ
 థైవ బ్రహ్మసంస్థః బ్రహ్మనిష్ఠః సామృతత్వమశ్నుతే, అపునరావృత్తిలక్షణం ఫలమెతీ
 త్యథః || ౧౦ || అ || ఏతద్చ నైష్ఠికత్వం కుట్టాదీనాం నిత్యమాహ విష్ణుః || శ్లో ||
 కుబ్జవామనజాత్యంధ క్లిబవంగ్వాతరోగిణామ్ | వ్యతచర్యాభవేత్తైషాం యా
 వజ్జీవనసంశయఇతి || ౧౧ || చంద్రికాయాం || పంగ్వాదీనామనంగత్వా దసామ
 భ్యాంచ్చ శాస్త్రతః | నియతం నైష్ఠికత్వం స్యాత్క్రమన్వనధికారత ఇతి || వా ||
 నన్వేషం కుట్టాదీనామేవ నైష్ఠికత్వ మస్తు నెతరేషాం మైవమ్ || — శ్లో || గాహాన్
 స్థ్యమిచ్ఛన్వృత్తికః కుర్యాద్ధారపరిగ్రహమ్ | బ్రహ్మచర్యేణ వా కాలం నయేత్సం
 కల్పపూర్వకం | వైఖానసోవాపిభవే త్పరివ్రాడధవేద్ధయేతి పాక్షికత్వప్ర
 తిపాదక వ్యాసాదివచనవిరూఢాత్, సహికుట్టాదీనాం నైష్ఠికత్వం పాక్షికం ||
 సచయది సర్వేషాం నైష్ఠికత్వం తహేయావజ్జీవమగ్నిహోత్రం జహోతీతి గృహ
 స్థధర్మ విధాయకా శ్రితిదాన్ధ్యత ఇతివాద్యం - నైష్ఠికత్వస్య పాక్షికత్వేన వి
 షయాంతరసంభవాత్ - యేహిభార్యాదిరాగవశాద్గాహాన్ స్థ్యమేవ కామ
 యంతేతద్విషయ తయా యావజ్జీవమగ్నిహోత్రమితి శ్రితిరిత్య విరోధః,
 తథాచ జాబాలః || శుక్ర || యదిగృహమేవ కామయతే తదాయావజ్జీవ మగ్ని
 హోత్రం జహుయాదితి, నను, స్తాతన్వైష్ఠికత్వస్య శ్రౌతాగ్నిహోత్రాదినా
 బాధవీవాస్తు, మైవం, తస్యాపి బ్రహ్మచర్యాచార్య కులవాసీద్వితీయోత్సంతమా
 త్తానమాచార్యకు తేన సాదయేదితి శ్రితిమూలత్వావిశేషాత్ - సచ బ్రహ్మచారి
 ద్వైవిధ్యేచత్వారిత్రమా ఇత్యాప స్తంబాదివచనంబాధ్యేతేతిశంకసీయం - సంక
 ల్పభేదమాత్రేణ నిత్యకామ్యగ్నిహోత్రవదనయోద్భవోపపత్తైః || ౧౨ || అ ||
 అతఏవతద్ధర్మాతిదేశమాహపప్తంబః || సూ || యథావిద్యాధాన్య నియమవీతే
 నైవాంతమనూషసీదత ఆచార్యకు లేశరీరన్యాసోబ్రహ్మచారిణ ఇతి || టీ || యథా
 విద్యాధాన్యాపకరాన్వేషాగ్నింధనాది నియమఉక్తః, అనెననియమేనశరీర
 న్యాసః పరిత్యాగో బ్రహ్మచారిణో నైష్ఠికస్యేత్యథః || ౧౩ || గౌతమః || సూ || త

త్రొక్తంబ్రహ్మచారిణులచూర్యాననతస్యమాంతంగురోః కమశశేషేణ జపేద్ధర్మ
భావేతత్పత్నాన్యంవృత్తిస్తదలాభేతదవత్సవృత్తిస్తదలాభేవృద్ధేసబ్రహ్మచారిణ్య
గ్నావేవంవృత్తా బ్రహ్మలాకమవాప్నోతిజతేంద్రియఇతి ॥ ౮ ॥ తత్రోపకుర్యా
ణవ్రకరణేయదుక్రమగ్నింధనభైశ్చాచర్యాదితనైష్ఠికస్యాపి భవతీత్యథః, కర్ష
శేషేణ గురుశిశ్నూమాతిరిక్తకాలేవేదంజపేత్ । ఏవంవృత్తయస్యసమీపంవృ
త్తాబ్రహ్మలాకమవాప్నోతి సచెజ్జితేంద్రియః ॥ ౧౪ ॥ సచ మనునాదశితః ॥
శ్లో॥ శుక్రావసంపృష్టావచక్రదృష్టావచభుక్తావహూతావచయోనరః । సహృష్యతి
క్లాయతివా సవిజ్ఞేయోజితేంద్రియ ఇతి ॥ ౧౫ ॥ సమీప ॥ సప్తేషుసిక్తావబ్రహ్మ
చారి ద్విజశ్శుక్లమకామతః । స్నాతావకమర్చయితావతిః పునమామెత్స్య
చంజపేత్ । ఏకశ్శయాతసర్వత్రసరేతస్సగ్రంధయేత్కవచిత్ । కామాద్ధిస్గ్రంధ
యన్యేతోహిసన్తివ్రతమేవతత్ । ఏకాదశేంద్రియాణ్యాహుర్యానిపూర్వేమనీ
షిణః । తానిసమ్యక్ప్రవక్ష్యామి యథావదనుపూర్వశః । శ్రోత్రంత్వకృక్షు
షీజహ్వ నాసికాచేవపంచమి । పాయాసస్థాహస్తపాదౌ వాక్తేచదశమిస్త్ర
తా । బుద్ధీంద్రియాణిపంచైవాం శ్రోత్రాదీన్యనుపూర్వశః । కమేంద్రియాణి
పంచైవ పాయాదీనిపంచక్షతే । ఏకాదశంమనోజ్ఞేయంస్వగుణేనోభయాత్మకం
యస్త్విజితేజతావేతౌ భవతఃపంచకౌగుణౌ । ఇంద్రియాణాంహిచరతాం విష
యేష్వపహరిమ । సంయమేయత్నమాత్మిష్టే ద్విత్వాన్యంలేవ వాజినామ్ । ఇం
ద్రియాణాంప్రసంగేణ దోషమృచ్ఛత్యసంశయః । సన్నియమ్యతుతానేవత
తస్సిద్ధిమవాప్నుయాదితి ॥ ౧౬ ॥ సంవతః । బ్రహ్మచారితుయఃస్గ్రంధేత్క
మతశ్శుక్లమాత్మనః । అవకీణేనప్రతంకుర్యాత్సాన్తావశుధ్యత్యకామతఇతి॥౧౭॥
బోధాయనః ॥సూ॥ యోబ్రహ్మచారిస్త్రీయముపేయాత్సవకీణేగదణభంపశు
మాలభేత నైర్మతః పశుపురోడాశశ్చ రక్షోదేవతాయమదేవతౌవా శిశ్నూ
త్వాగ్నిత్రమస్సవదానేశ్చరంతీతి విజ్ఞాయతఇతి ॥ ౮ ॥ నైర్మతఇతి పశుః-
పురోడాశశ్చ, నిర్మతిదేవతః రక్షోదేవతాయమదేవతౌ వాయుద్దేవత్యః
పశుస్తద్దేవత్యః పురోడాశఇతి పరిభాషా సిద్ధస్యానువాదః ప్రాగిత్యంశిశ్నూ
వయవాదవదాతన్యం, హృదయాద్యవయవ మపున్ప్రచరితన్యం, అన్యర్లోకికా
గ్నౌ కర్తవ్యమిత్యథః ॥ ౧౮ ॥ వసిష్ఠః ॥ సూ ॥ బ్రహ్మచారిచెత్త్రియము

పెయాదరణ్యచతుష్పథే లోకికాగ్నోరక్షోదైవత్యంగదభమాలభేత నైర్వ
తంవాచరుం నిర్వపెదితి || ౧౯ || ఆపస్తంబః || గదభేనాపకిణ్ణేనిర్వతిం
పాకయజ్ఞేన యజేత తస్యశూద్రః ప్రాశ్చీయాదితి || టీ || పాకయజ్ఞేన స్థాలీ
పాక విధానెన తస్య గదభస్య సర్వంమిశ్రితం హవిరుచ్ఛిష్టం శూద్రః ప్రా
శ్చీయాదితి || ౨౦ || అ || తేన సర్విష్టతాబ్రాహ్మణం భోజయేదిత్యస్యాపవాద
మాహ మనుః ||—క్లౌ || అవకిణ్ణేతుకాణేన గదభేనచతుష్పథే | పాకయ
జ్ఞవిధానెన యజేతనిర్వతింనిశీతి || ౨౧ || హారీతః || సూ || అవకిణ్ణే నిర్వ
తయే చతుష్పథేగదభం పశుమాలభేత పాకయజ్ఞేన ధర్మేణభూమా పశు
పురోడాశ శ్రవణమవదానైః ప్రచర్యాజ్యస్య జుహోతి కామావకిణ్ణో (స్వ
వకిణ్ణో) స్థికామకామాయస్వాపేతి || ౨౨ || గౌతమః || గదభేనాపకిణ్ణే
నిర్వతించతుష్పథేయజేత తస్యాజినమూర్ధ్వవాలం పరిధాయ లోహితపా
త్యై సప్తగృహా బైక్షంచరేత్కర్మాచక్షాణస్సంవత్సరేణశుభ్యేదితి || టీ || త
స్యేవగదభస్యాజిన మూర్ధ్వవాలముపరిలోమ పసిత్వా పాకేన లోహితం
మృణ్మయం పాత్రంహస్తేగృహీత్వావకిణ్ణేనేమహ్యంభిక్షాందేహీతి స్వకర్మా
చక్షాణస్సప్తసుగృహేషు బైక్షంచరేత్ - సంవత్సరమేతద్వ్రతంచరేచ్ఛుద్ధోభ
వతీత్యధః || ౨౩ || తథాచమనుః ||—క్లౌ || తేభ్యోలభ్యేనబైక్షేణ వతేయ
మైకకాలికమ్ | ఉపన్మృశంప్రిషవణ మజ్జేనైకేన శుద్ధ్యతీతి || ౨౪ || సంవర్తః
బ్రహ్మచారితుయోగచ్ఛే త్త్రియంకామప్రపీడితః | ప్రాజాపత్యంచరేత్కృ
భృ మబ్దమేకసమాహితః | నిర్వపెచ్చపురోడాశం బ్రహ్మచారితుపర్వణి |
మంత్రైశ్శాకలహోమీయైరగ్నావాజ్యంచహవయే దితి || ౨౫ || శౌండిల్యః || అ
వకిణ్ణేద్విజౌరాజా వైశ్యశ్చాపిభరణతు | ఇష్టావైక్షాశనోనిత్యం శుద్ధ్యత్య
హ్నిత్యమాహితథితి || వా || ఇదంచ వాషీకంవైశ్యాగమనవిషయం || ౨౬ || య
దాహతుశ్శంఖలిఖితౌ || సూ || గుప్తాయాంవైశ్యాయామవకిణ్ణేసంవత్సరంత్రిషవ
ణమనుతిష్ఠేత్, క్షత్రియాయాం ద్వేవషేబ్రాహ్మణ్యాంత్రీణివపాణీతి | వా ||
శిష్టంబ్రహ్మచారినియమాతికృమ్ ప్రాయశ్చిత్తంప్రాయశ్చిత్తప్రకరణేవక్ష్యతే

—ఇతి నైష్ఠిక బ్రహ్మచారిధర్మనిరూపణమ్—

—శ్రీఅథస్నాతకధర్మాఃశ్రీ—

౧ ॥ తత్రమనుః ॥—క్లో॥ రాజతాధనమన్విచ్ఛత్సంసీదన్-స్నాతకః క్షుధా |
 యాజ్ఞాంతే వాసిసావాపి నత్యన్యత ఇతిస్థితిః ససీదేత్ స్నాతకోవిప్రః క్షు
 ధాశక్తః కథంచన | నజీణమలవద్వాసా భవేచ్ఛవిభవేసతి | కృత్తకేశఖత్త
 శ్శృధౌతశుక్లాంబరశ్శుచిః | స్వాధ్యాయేవైవయుక్తస్సన్య నిత్యమాత్మహితే
 ముచ | వైణపింధారయేద్యప్తిం సాదకంచకమండలుమ్ | యజ్ఞోపవీతంవెదంచ
 శుభేరాక్తచ కుండలేఇతి ॥ ౧ ॥ వేదండభంపుంజం ॥ ౨ ॥ వ్యాసః ॥—క్లో॥
 వైణపింధారయేద్యప్తి మంతర్వాసస్తథాత్తరం | యజ్ఞోపవీతద్వితయంసోదకం
 చకమండలుమ్ | ధత్తంచాష్టిషమమలం పాదుకేచాప్యపానహా | రాక్తేచ
 కుండలవేదం కృత్తకేశఖశ్శుచిః | స్వాధ్యాయేనిత్యయుక్తస్సన్య ద్భహిమా
 ల్యంచధారయేత్ | శుక్లాంబరధరోనిత్యం సుగంధఃప్రియదశశానఇతి ॥ ౩ ॥ స్మృ
 తిరత్నై ॥ ధౌతవస్త్రేగంధపుష్పైః క్షౌళవేదంతథావస్తేః | శ్రికామోఘా
 షణాదైశ్చ స్వశక్త్యాధూషయేత్తనుమితి ॥ ౪ ॥ బోధాయనః ॥ సూ ॥ అంత
 ర్వాసస్యకీర్తరీయం వైణవండండుధారయేత్సోదకంచ కమండలుంద్వితీయ య
 జ్ఞోపవీతముష్టిషమజనకృతోపానసశాచ్ఛత్రంపైతి ॥ ౫ ॥ గౌతమః ॥ స్నాత
 కోనిత్యం శుచిస్సుగంధస్సాన్నఫలీలఇతి ॥ ౬ ॥ సుగంధత్వవిధానాదేవ నిగం
 ధమాల్యనిషేధః ॥ ౭ ॥ తథాచగౌఖిలః—సూ ॥ నాగంధాం నౌజంధారయేద
 న్యత్ర హిరణ్యస్రజఇతి ॥ ౮ ॥ వృద్ధవసిష్ఠః—క్లో ॥ చౌళవత్సకలంగాహ్యం
 స్నాతకర్షణీధూపతే | శుభేల్గానాసరేచ చరత్తుస్నాతకవృతమ్ ॥ సమిద్భిర్య
 జ్జవృక్షోల్లేర్యద్వాప్రీహియవాదిభిః | అగ్నింయజేద్వాప్రహృతిభిర్యద్వామం
 త్రైస్త్రశాకతైః ॥ తీర్థసేవీమితాహారీత్యజేదప్తాంగమైథునమ్ | స్మరణంకీర్తనం
 కళిః పెక్షణంగుహ్యభాషణమ్ ॥ సంకల్పాధ్యవసాయశ్చ క్రియానిర్వృత్తిరేవ
 చ | ఏతన్నేథునమప్తాంగంప్రవదంతిమనీషీణఇతి ॥ ౯ ॥ కాతకగృహ్యే—వి
 వాహదివసాత్పుర్యం తద్దినేస్నానమాచరేత్ | వివాహదివసాధస్తాధ్యవేత్తుస్నా
 తకవృతమ్ ॥ వివాహదివసే కుర్వన్నకుర్యాత్తీర్థసేవనమ్ | నచశాకలహోమో
 స్త్రితదానక్షత్రదర్శనాత్ ॥ రాత్రావేవోద్వపాత్కన్యాం నస్నానదివసేదివే
 తి ॥ ౧౦ ॥ సంగ్రహే—స్నాతస్తూపయమాదరాస్త్రితోయాతినసద్గతిమ్ | త
 స్మాదాసన్నవైవాహిస్నాతకర్షసమాచరేదితి ॥ ౧౧ ॥ దక్షః—అనాశ్రమీనతి

పృథ తనమేకమపిద్విజః । ఆశ్రమేణవినాతిష్ఠనాప్రయశ్చిత్రియతెతుస ఇతి ॥

— శ్లోకాని సన్తకధర్మనిరూపణమ్ శ్లో —

— శ్లోకం వివాహః శ్లో —

౧ ॥ అత్రవిష్ణుః ॥ క్లౌ ॥ వేదానధీత్యయత్నైనపాతతోజ్ఞానతస్తథా । సమావతానపూర్వంతు లక్షణాన్ప్రియముద్వపేదితి ॥ ౨ ॥ మనుః—గురుణానుమతస్సాన్సత్వాసమావృత్తాయథావిధి । ఉద్వపేతద్విజౌభార్యాంసవణాం లక్షణాన్వితామితి ॥

— శ్లోకం వివాహః —

— శ్లోకం కన్యాలక్షణమ్ శ్లో —

౧ ॥ తత్రమనుః ॥ నొద్వపేత్కపిలాంకన్యాంనాధికాంగీనరోగిణీం । నాలోమికాంనాతిలామాం నవాచాటాంసపింగళామ్ ॥ టీ ॥ కపిలాంకేశాక్షిభాన్యం పింగళాంత్యచా ॥ క్లౌ ॥ నక్షావృక్షనదీనామ్నీంనాంత్యపర్వతనామికాం । నపక్ష్యహిప్రేష్యనామ్నీంసచభీషణనామికామ్ ॥ అన్యంగాంగీం సౌమ్యనామ్నీం హంసవారణగామినీమ్ । తనురోమకేశదశనాంమృద్వంగీముద్వపేత్ ప్రీయం ॥ ౨ ॥ యమః ॥ హృస్వాదీఘాకృశాన్ధూలాపింగాక్షిగౌరవాండరా । నపూజ్యానచసేవ్యాసా పతిమృత్యుకరీయత ఇతి ॥ ౩ ॥ నారదః—దీఘఃకుత్సితరోగారాన్యంగా సన్సృష్టమైథునా । ధృష్టాన్యగతభావాచ కన్యాదోషాఃప్రకీర్తితా ఇతి ॥ ౪ ॥ వ్యాసః—నత్తశ్చవ్యంజనవతీం నచైషపురుషాకృతిమ్ । నఘఘరస్యరాం త్నామాం తథాకాకన్వరాంసచ ॥ నానిబద్ధక్షణాంతద్వద్వృత్తాక్షీం నొద్వపేద్భృథః । యస్యాశ్చరోమశెజుఘ్నే గుల్ఫే యస్యాస్తభోన్నతౌ ॥ గండయోఃకూపకౌ యస్యాహసంత్యాస్తాంసచొద్వపేత్ । నాతిరూక్షచ్ఛవింపాండూ కరజామరుణైక్షణామ్ ॥ ఆపీనహస్తపాదాంచనకన్యాముద్వపేద్భృథః । నవామనాం నాతిదీఘాంనొద్వపేత్సంహతభువమ్ ॥ నచాతిచ్ఛద్రదశనాం నకరాలముఖీశరః । పాష్టిన్ధూలాంరోమశీలాంయమశాంశ్యావదంతినీమ్ ॥ సన్నతహృలతాంజైవపింగళాక్షీంసచొద్వపేత్ । బుధుహీనాచయాకన్యాయాకన్యాచైవ జన్తతః ॥ రోగిణీవలహీనాచ తాంకన్యాంపరివజయేత్ । నాతికేశామకేశాం హా నాతికృష్ణాంచపింగళాం ॥ నిసగతౌధికాంగాంవా సూనాంగాంవాపి నొద్వపేత్ । నానిశుద్ధాసరోమాంవాపబ్ధాంవాపినరోగిణీం ॥ నదుష్టాం న

ష్టవాక్యాంవా విహీనాంపితృమాతృతఙతి || ౫ || శాతాతపః— హంసస్వర్ణాం
మేఘసంకాంతమధుపింగశలూచనామ్ | తాదృశీముద్వహనాన్యాంగృహస్థస్సవి
యమైథతి || ౬ || సవణోద్వాపేనియమమాహమనుః— అసపిండాచ యా
మాతురసగోత్రాచయాపితుః | సాద్విజానాంప్రశస్తాస్త్రీదారకర్తృణ్యమైథునీ
తి || ౭ || అమైథునీ అక్షతయోనిః, అసపిండాసమానః ఏకః పిండో దేహోయస్యా
స్సా సపిండా, నసపిండాఅసపిండా సపిండతాచైకశరీరావయవాన్వయేనభవతి
తథాహి, పుత్రస్య పితృశరీరావయవాన్వయేనపి త్రా సహసపిండతా, ఏవంపితా
మహాదిభిరపి, పిత్రాదిద్వారైకైకశరీరావయవాన్వయాత్, ఏవంమాతృశరీరావ
యవాన్వయేనమాత్రా, ఏవంమాతామహాదిభిరపిమాత్రాదిద్వారైకై, తథా మా
తృషవస్యమాతులాదిభిః పితృవ్యపితృషవస్యాదిభిరప్యేకశరీరావయవాన్వయా
త్, తథా పత్యుస్సహపత్నాసేవకశరీరారంభకతయా, ఏవం భ్రాతృభార్యాణా
మపిపరస్పరమేకశరీరార్జైన్యమేకశరీరారంభకతేన, ఏవంయత్రయత్రసపిండ
శబ్దప్రయోగస్తత్రసాక్షాత్పరంపరయావాచికశరీరావయవాన్వయోవేదితవ్యః || ౮ ||
ప్ర|| ఏకశరీరావయవాన్వయశ్చ శ్మతితోవగమ్యతే || శ్మ|| అత్తాహిజ్జులత్సనఙతి,
ప్రజామనుప్రజాయనఙతిచ || ౯ || తథాగర్భిపనిషది— శ్మ || ఏతత్తాత్కృశి
కంశరీరం తీగిపితృతస్త్రీణిమాతృతః, అగ్నిసాయమజ్జానః పితృతః, ఏవం త్వ
త్క్లోసరుధిరాణి మాతృతఙతి || ౧౦ || ఆపస్తంబశ్మ— సూ || అఁగాదంగాత్సం
భవసి ప్రజాయస్వప్రజయా తత్రాయంజాయలెన్వయమితిచ సవీవాయం విరూ
ధః పృథక్ప్రత్యక్షేణోపలభ్యతఙతి, నిర్వాప్యపిండాన్వయే నతు సాపిండ్యేయా
త్సంతానే భ్రాతృపితృవ్యాదిమచ సాపిండ్యంసన్యాదితిచెతి || ౧౧ || నముదా
యశక్త్యంగీకారేణ రూఢిపరిగ్రహేనవయవశక్తిస్తత్రతత్రావగమ్యమానావ
పరిత్యక్తాస్యాదితివిజ్ఞానేశ్వరీయే, స్మృతిచంద్రికాయాంతు, ఏకస్యాంపిండదాన
క్రియాయాం దాతృత్వేన పిండభాక్తేన లేవభాక్తేనవానుప్రవిష్టానాంభవతి
సాపిండ్యం || క్లో || లేవభ జశ్చతుర్థాద్యాః పిత్రాద్యాఃపిండభాగినః | పిండ
దస్సప్తమస్తేషాంసాపిండ్యంసా పపూరుషమితిస్మృతేః || నచనిర్వాప్య పిండా
పెక్షయా సాపిండ్యంననే భ్రాతృపితృవ్యాదిమ సాపిండ్యం సన్యాదితిశంకసి
యా, ఏకోద్దేశ్యావచ్ఛేదేనేకక్రియాన్వయిత్వసంభవాదిత్యభిహితం; అత్ర సా

ర్షభామః, ఏకోద్వేశ్యావచ్ఛేదేనైకక్రియాన్వయినస్సపిండాఇత్యభిధానేన భ్రా
తృపితృవ్యాదిసాపిండ్యసిద్ధావపి న్నదుహితృసప్తసృమాతులతద్దుహితృణాం ఏ
కక్రియాన్వయిత్యాభావేన సాపిండ్యంనస్యాత్ - తతశ్చ పంచమాత్సప్తమాదిత్యా
దివచననిచయస్యవైయధ్వంసాన్యత్, అతా లవభాజశ్చతుర్థాద్యాఇత్యన్తం
సాపిండ్యం అనంతరస్సపిండోయస్తస్య తస్యధనంభవేత్ పుత్రాభావేనపిండా
మాత్మసపిండ్యాశ్చిష్యాశ్చ దదుర్నిరితిమనుగౌతమాద్యన్తం తావద్దామభాక్త్యా
ధ్వందైహికకర్తృత్వవిషయమితి, ఏకశరీరావయవాన్వయద్వా రణసాక్షాత్పరం
పరయావా సాపిండ్యవణానేనర్షత్రసర్వస్యయథాకథంచదనాదౌసంసారేతత్స
మ్భవాదితియోతివ్రసంగస్సంభవతి నహౌహమన్వాదివచనైఃపరిహారేవ్యః॥౧౧
తథాచమనుః—శ్లో ॥ సపిండతాతుపురుషే నప్తమేవినివతేతఇతి ॥ ౧౨ ॥ గౌ
తమః—నూ ॥ గృహస్థస్సదృశీంభార్యాం విందెతాఽనన్యపూర్వాం యపీయ
సీమసమానప్రవరైర్వివాహః ఊర్ధ్వంసప్తమాత్పితృబంధుభ్యోబీజసశ్చమాత్మ
బంధుభ్యఃపంచమాదితి ॥ ౧౩ ॥ శంఖశ్చ—నూ ॥ దారానాహరైత్యదృశానస
మానాషేయానసంబద్ధాన్ నప్తమాత్పంచమాత్పితృమాత్మబంధుభ్యఇతి॥౧౪॥
వసిష్ఠశ్చ—అసమానాషేయామస్పృష్టమైధునామవరవయసం భార్యాం విం
దేత పంచమీం మాత్మబంధుభ్యస్సప్తమీం పితృబంధుభ్యఇతి ॥ అతీత్యేతిశేషః ॥
౧౫ ॥ యదాహపైతీనసిః—నూ ॥ అసమానాషేయాం కన్యాంపంచమాత్మ
తః పరిహారైత్యప్తపితృతఇతి ॥ ౧౬ ॥ విష్ణురపి — అనగోత్రామసమానప్రవ
రాంభార్యాం విందెత మాత్మతః పంచమాదూర్ధ్వంపితృతస్సప్తమాదితి ॥౧౭॥
యాజ్ఞవల్క్యః—శ్లో ॥ అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యోలక్షణ్యాం స్త్రీయముద్వహేత్ ।
అనన్యపూర్వికాంకాంతామసపిండాయపీయసీమ్ ॥ అరోగిణీంభ్రాతృమతీమస
మానాషేగోత్రజామ్ । పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వంమాత్మతఃపితృతస్తథేతి ॥
౧౮ ॥ అనన్యపూర్వికాం పూర్వం పురుషాంతరాపరిగృహీతాం, కాంతాం కమనీ
యాం వోధుర్త్వనానయనానందకారిణీం, యస్యాం మనశ్చక్షుషోర్మిబంధస్త
స్యామృద్ధిరిత్యావస్తంబస్తరణాత్, యపీయసీం వయసా ప్రమాణతశ్చన్యూనాం
ఉద్వహేదిత్యధాః

—అథ వధూవరయోగ్యయఃపరిమాణమ్—

అత్ర బృహస్పతిః ॥ శ్లో ॥ త్రింశద్వయోదశాబ్దాంతం భార్యాంవిండేతమా
 నవః । ఏకవింశతివయోవా సప్తవయోమవాప్నుయాదితి ॥ ౧ ॥ అంగిరాః ॥
 వయోధికాంనావగచ్ఛేద్దీర్ఘాంకన్యాంస్వదేహతిః । స్వవయోద్విత్త్రిపంచా
 దిన్యానాంకన్యాంసముద్యసేదితి ॥ ౨ ॥ విష్ణుః—వయోరేకగుణాం భార్యా
 ముద్యసేత్త్రిగుణోవరః । త్ర్యష్టవయోష్టవర్ణాంవా వయోమాత్రావరానచేతి
 ॥ టీ ॥ వయోమాత్రావరానచేత్త్యక్తైః ద్విత్వాద్యదికతిపయమాస్తేరూనానోద్వా
 హ్య ॥ ౩ ॥ నారదః—శ్లో ॥ హీనాంగామధికాంగాంచ వరాద్దీర్ఘాంవయోధి
 కామ్ । నొపెయాద్రోగిణీంనారిం దీర్ఘమాయర్జ్జిజీవిషురితి ॥ టీ ॥ అరోగిణీ
 మిత్యత్ర, వాతగుల్మశ్చరీకుష్ఠమహాదరభగంధరాః । అర్థాంసిగ్రహిణీత్యష్టై
 మహారోగాఃపృక్షీర్నితాఇత్యుక్తమహారోగరహితాం భ్రాతృమతీం పుత్రికాకరణ
 భయాత్ ॥ ౪ ॥ యదాహమనుః—శ్లో ॥ యస్యాస్తునభవద్భ్రాతా నవిజ్ఞాయే
 తవాపితా । నొపయచ్ఛేతతాంకన్యాం పుత్రికాధర్మశంకయేతి ॥ టీ ॥ అనెన పి
 తుస్సంకల్పమాత్రాదపిపుత్రికాభవతీతిగమ్యతే ॥ ౫ ॥ ఆతపవనాతమః—సూ ॥
 అభిసంధిమాత్రాత్పుత్రికేత్యైకఇతి ॥ ౬ ॥ అ ॥ సాచ కథం పుత్రికాభవతీత్య
 పెక్షితేమనురాహ ॥ శ్లో ॥ అపుత్రానెనవిధినా సుతాంకుర్వీతపుత్రికామ్ । య
 దవత్సంభవేదస్యాంతన్నమస్యాత్సవభాకరమితి ॥ ౭ ॥ వసిష్ఠోపి — అభ్రాతృ
 కాంప్రదాస్యామి తుభ్యంకన్యామలంకృతామ్ । అస్యాంయోజాయతేపుత్రస్స
 మేపుత్రాభవేదితి ॥ వా ॥ ఇయమేవ మేపుత్రఇతివా, ఏతచ్ఛాశ్రేయత్యతే, అ
 సమానావగోత్రజామిత్యత్ర ఆర్థంప్రవరః, గోత్రంప్రసిద్ధం, సమానతానామ
 తావేదితవ్యా, గోత్రప్రవరా పృథక్పర్యదాసేనిమిత్తం, అసమానాపేయాం
 అసమానగోత్రజామితచ॥శ్లో॥పరిశీయసగోత్రాతు సమానప్రవరాంతథేతిభేదే
 నస్తరణాత్ ॥౮॥ బోధాయనః! ఏక ఏవఋషిర్వావత్ప్రవరేష్వనువర్తతేతావత్ప్ర
 మానగోత్రత్వమన్యత్రాంగిరసోభ్యగోరితి॥సమానగోత్రత్వంసమానప్రవరత్వం॥
 ౯॥అ॥భృగ్వంగిరోగణేషువిశేషమాహసవవ ॥సూ॥దాన్యపేయసన్నిపాతే అ
 వివాహస్త్ర్యాపేయాణాం, త్ర్యాపేయసన్నిపాతే పంచాపేయాణామితి॥
 వా ॥ అత్రచ అసపిండామిత్యనెన పితృష్వన్యమాత్మష్వన్యమాతులాదిదుహి

తృనిషేధః- అసగోత్రామిత్యనెన అసపిండాయాఅపిభిన్నసంతానజాయాస్య
మానగోత్రజాయా నిషేధః- అసమానప్రవరామిత్యనెనా సపిండజాయా అస
గోత్రజాయాఅపి సమానప్రవరాచూనిషేధః- యథా, యాస్కవాఘూలమాన
మోకానాం గోత్రభేదేపి తేషాంభాగవ వైతహవ్యసావేదసేతి సమానప్రవర
త్వం, పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వమితిమాత్మతః మాత్మసంతానేపంచమాదూ
ర్ధ్వం, పితృతఃపితృసంసానె సప్తమాదూర్ధ్వం సాపిండ్యం నివర్తత ఇతిశేషః
అతశ్చాయంసపిండ శబ్దోవయవశక్త్యా వర్తమానః పంకజాదిశబ్దవన్నియత వి
షయవీచ, తథాచ పితౄదయష్టట్రపిండాఃపుత్రాదయశ్చషట్, ఆత్మాచసప్త
మః- సంతానభేదేపి యతస్సంతానభేదః తమాదాయగణయేత్, యావత్సప్త
మ ఇతి నర్వత్రయోజనీయం సపిండాసమానగోత్రాసమానప్రవరాసుభార్యా
త్వమేవనాపవద్యతే, రోగిణ్యాదిమాత్మన్నేపి భార్యాత్వేదృష్టవిరోధవేతి
విజ్ఞానేశ్వరేణోక్తం- అప్రతానాంతుష్క్రిణాం సాపిండ్యం త్రిపురుషమితి వి
జ్ఞాయత ఇతి వసిష్ఠవచన మాశౌచవిషయమితి విజ్ఞానేశ్వరాదిభిర్నిరీతమ్॥౧౦
అ॥ మాత్మగోత్రజామప్యపరిణేయాంకేదిదిచ్ఛతి । మాతులస్యసుతామూఢ్వా
మాత్మగోత్రాంతరైవచ । సమానప్రవరాంచైవ గత్వాచాంద్రాయణంచరేదితి
శాతాతప స్తరణాత్, సగోత్రాంమాతురప్యేకే నేచ్ఛంత్యుద్వాహక మణీతి
వ్యాసస్తరణాచ్చేతి ॥వా॥ మాత్మగోత్రామితి గోత్రగ్రహణం సపిండవరమిత్య
న్యే ॥ ౧౨ ॥ అఖండాదశే ॥ వా ॥ కూటస్థమంతరాశ్చెవస్థాప్యతమాదాయా
న్యోన్యగణనెనతి పితృపక్షేన ప్రపురుషాశతీత్యయాక న్యావివాహేచ్ఛోః పురు
షస్యాష్టమీభవతి సావివాహ్య- తథామాత్మపక్షేద కూటస్థమారభ్యాన్యోన్యగణ
నేనతిపంచ పురుషానతీత్యయాక న్యావివాహేచ్ఛోః పురుషస్యష్టమీభవతిస్తేవవి
వాహ్యేతి-ఏవంచ బహు స్మృతీసమ్మతత్వాత్ పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వమేవవి
వాహః, సతతారావ్సగితిస్థితమ్ ॥౧౩ ॥ తథాచనారదః ॥—శ్లో ॥ పంచమాత్సప్త
మాదర్వాగ్బంధుభ్యఃపితృమాత్మతః । అవివాహ్యసగోత్రాచ సమానప్రవరాత
థేతి ॥ ౧౪ ॥ విష్ణుః ॥ పంచమాత్సప్తమాద్దీనాం యోకన్యాముద్వపేద్ధివిజః ।
గురుతత్పీసవిజ్ఞేయస్సగోత్రాంచైవమాదవహన్నితి ॥ ౧౫ ॥ యత్తు ॥—శ్లో॥పం
చమింమాత్మపక్షాత్తు పితృపక్షాత్తున ప్రమీమ । గృహస్థఉద్యపేత్కన్యాన్యా

౨౪ వర్ణాశ్రమాచారకాండ-సవత్సరమాతమౌత్సవనిరూపణం ౧౦౫
 యేన విసిన్తోత్తమామితివ్యాసవచనం, తత్పంచమీనస్తమీమతీత్యడవరితనాము
 ద్వపేదిత్యేవంపరమ్ || ౧౬ || అతఏవమరిచిః || —క్లో || పంచమేనస్తమేచై
 వ యోషాంవైవాహికిక్రియా । క్రియావరాఅపిహితేపతితాహ్లాద్యతాంగతాఇతి ||
 ౧౭ || మనుః || పైతృషష్ఠీసేయ్యాంభగినీం స్వసేయ్యాంమాతురేవచ । మాతుశ్చ
 భ్రాతుస్తనయాం గతావచాంద్రాయణంచరేత్ । ఏతాస్తిస్త్రిభార్యాథేనో
 పయచ్ఛేతమద్ధిమాన్ । జ్ఞాతిత్యేనానుపేయాస్తాః పతితోహ్యుపయన్నరఇతి ||
 ౧౮ || వ్యాసుః || జన్తనామ్నోరవిజ్ఞాన ఉద్వపేదవిశంకితః । మాతుస్సపిండా
 యిత్యేన వజ్రేనీయాద్విజాతిభిః । తృతీయాంమాతృతఃకన్యాం తృతీయాంపితృ
 తస్తథా । శుల్కేనచోద్వహిష్కృతి విప్రాఃపాపవిమోహితాః || టీ || మా
 తృతఃమాతృపత్యే, తృతీయాంమాతులసుతాం, పితృతఃపితృపత్యేతృతీయాంపైతృ
 షష్ఠీసేయ్యామిత్యథః || ౧౯ || శాతాతపః || —క్లో || సమానప్రవరాంకన్యామే
 కగోత్రామథాపివా । వివాహయతియోమూఢస్తస్యవత్సోమినిష్కృతిమ్ | ఉ
 తృజ్యతాంతతోభార్యాం మాతృవత్పరిపాలయేత్ । కృతావతస్యాంసముత్సగ
 మతికృచ్ఛ్చంసమాచరేదితి || ౨౦ || ఆపస్తంబః —క్లో || సమానప్రవరాంక
 న్యాం సగోత్రాముపగమ్యచ । తస్యామృత్పాద్యచండాలంబ్రాహ్మణ్యదేవహీ
 యత ఇతి || ౨౧ || కల్పసారే || —క్లో || అమత్యాధానగోత్రాచేన్ద్రాత్పవద్వి
 భృయాత్తుతాం । చాంద్రాయణంచరిత్యావ్యాముపయచ్ఛేతకన్యకామ్ । కృచ్ఛాబ్ది
 పాదంకుర్వీత ప్రజాతాయదిసాభవేత్ । మిందాహుతీద్వేజహుయాత్తస్యాంతే
 చరితవ్రతః । తస్యాం ప్రసూతానిదోషః కాశ్యపోగోత్రతస్తస్మతః । ఉధా
 చేద్బుద్ధిపూర్వంస్యాద్గురుతల్పవ్రతంచరేత్ । తస్యాంప్రసూతశ్చండాలస్సర్వక
 మేవహిష్కృతఇతి || ౨౨ || స్తృత్యథేనారే || యదికశ్చిజ్జ్ఞానతస్తాం క
 న్యామూఢోవపగచ్ఛతి । గురుతల్పవ్రతాచ్ఛుద్ధోగథేస్తజ్ఞాంత్యతాంవ్రజేత్ ||
 భోగతస్తాంపరిత్యజ్య పాలయేజ్జననీమివ । అజ్ఞానాచ్ఛేదైందవేన శుద్ధేర్దగధేస్తు
 కాశ్యవఇతి || ౨౩ || శంఖః || నూ || సగోత్రాయదుహితరంప్రయచ్ఛేత్తాతుశ్చ
 యోనిసంబద్ధేభ్యఇతి || ౨౪ || మాధవీయేపారాశరే || —క్లో || పితుఃపితృషష్ఠీసంః
 పుత్రాఃపితృమాతృషష్ఠీసంసుతాః । పితుర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయాఃపితృ
 భాంధవాః । మాతుఃపితృషష్ఠీసంపుత్రామాతుర్మాతృషష్ఠీసంసుతాః । మాతు

త్వాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయామాతృబాంధవాః । వివాహోన్వయతేతత్ర పితుర్తా
తుశ్చ బంధుషివీతి ॥ ౨౬ ॥ సుమంతుః ॥ సూ ॥ పితృషవీస్ససుతాంమాతృ
షవీస్ససుతాంమాతులసుతాంమాతృ సగౌత్రాముద్వాహ్యచాంద్రాయణంచరే
త్పరిత్యజ్యేనాంబిభృయాదితి ॥ ౨౭ ॥ పైరీనసిః ॥ సూ ॥ పితృమాతృషవీస్సదు
హితరౌ మాతులసుతాధమతౌభగినస్తావజ్జయేదితి ॥ సవీవ —॥ శ్లో ॥
ఉద్వపౌతసగౌత్రాంతుతనయాంమాతులన్యచ । ఋషిభిశ్చైవతతుల్యాపి న
తు చాంద్రాయణంచరేదితి ॥ ౨౮ ॥ గౌతమః ॥ సూ ॥ బ్రహ్మహసురావగు
రుతల్పగపితృమాతృయోనిసంబంధగస్తే ననాస్తికనిందిత కర్తాభ్యాసిపతితాత్యా
గ్యవతితిత్వాగినః పతితాః పాతకసంయోజకాశ్చైతి ॥ ౨౯ ॥ చంద్రికాయాం॥
శ్లో॥స్త్రీసంతతిస్తథాపుంసాంధవివాహ్యోడభేమతే । స్త్రీపుంసయోర్వివాహ
స్సాన్యత్పంచమాత్సప్తమాత్పరిమితి ॥నా॥ చతుర్థీముద్యపేదిత్యాదీన్యరావీన్వి
వాహ పరాణివచనాని విజాతీయవిషయాణి ॥ ౩౦ ॥ యదాహశంఖః॥శ్లో॥య
ద్యైకజాతాబహువఃపృథక్త్రాగ్పృథగ్జనాః । ఏకపిండాఃపృథక్చాఃపిండస్తాన్వి
వతఃతేత్రిషివీతి ॥౩౧॥ ఏకస్తార్బాహ్మణాదేజాతాః పృథక్త్రైత్రాఃభిన్నజా
తీయాసుస్త్రీమజాతాఃపృథగ్జనాః, సమానజాతీయాసుభిన్నాసుస్త్రీమజాతాః
తేఏకపిండాః, కింతుపృథక్చాః- శౌచమాశౌచప్రకరణవక్ష్యతే-పిండస్తాన్వి
వతఃతేత్రిషివీతి, త్రిపూరుషమేవసాపిండ్యమిత్యర్థః ॥ వా ॥ తదైవచతుర్థీ
వివాహః క్షత్రియావిషయ్యతి వ్యక్తముక్తవాసఖండాదశకారః- తీనతీత్య
మాతృతః పంచాతీత్యపితృతృత్యపైరీనసివచనం క్షత్రియాది విషయమితివ్యాఖ్య
యం, తృతీయాం క్షత్రియోమాతుః పంచమింపితృతఃపరాంసముద్వపౌ త్వవ
ణాంతుపంచమాత్సప్తమాత్పరామితికన్యవచనబలా త్తీనతీత్యమాతృతృత్యపై
రీనసివచనం క్షత్రియాదివిషయమితి వరదరాజీయేపి నిణేతం-విజ్ఞానెశ్వరీయే
పి- యదపివసిష్టేనొక్తం, పంచమింసప్తమింశ్చైవ మాతృతఃపితృతస్తథైతి వచ
నంసమానజాతీయేదగ్ధిష్టవ్యం- విజాతీయేతు యద్యైకజాతాబహువశ్యిశంఖవచనా
త్త్రిపూరుషమేవ సాపిండ్యమితి- సార్వభౌమీయేతు చతుర్థ్యాదివివాహేవ
వతఃమానస్య లోకన్యభ్రాంతిరేవ మూలం-విజాతీయవిషయన్యచతుర్థీముద్య
పేదిత్యాదివచనన్య నజాతీయవిషయత్వావగమాదంధవరంపరావానాన్యత్కిం

చిన్మూలం । యదికథంబిత్కిందిద్వచనంకృత్యలబ్ధంతథాపిమన్వర్థవిపరీతాతుయా
 స్మృతిసానశస్యతే । ఏకతస్సగర్వమునయోయాజ్ఞవల్క్యస్తథైకతః । యదుక్తవాన్
 ధర్మశాస్త్రం తత్ప్రమాణంప్రమీయతామితి ॥ మనుయాజ్ఞవల్క్యదిప్రబల
 స్మృతివిరోధేన తదేవత్యాజ్యం- ఏనశాస్త్రవిరోధే లోకాచారశ్చత్యాజ్యః ॥
 ౮౧ ॥ తథాకాత్యాయనః ॥ స్మృతేర్వేదవిరోధేతు పరిత్యాగోయథాభవేత్ । త
 థైవలౌకికాచారం స్మృతివాధాత్పరిత్యజేదితి ॥ ౩౨ ॥ వసిష్ఠోపి ॥ శ్రుతిస్మృతివి
 హితాధర్మస్తదలాభే శిష్టాచారః ప్రమాణమితి ॥ ౪౧ ॥ శాస్త్రవిరోధేశిష్టాచా
 రోనప్రమాణమిత్యధః ॥ ౩౩ ॥ తథాహగౌతమః ॥ దేశజాతి కులధర్మాన్
 శాస్త్రమ్నాయైరవిరుద్ధాః ప్రమాణమితి తదేవం - అసవణాన్ సునారీషు
 వివాహశ్చద్విజాతిభిరితి కలావసవణాన్ వివాహనిషేధాల్ మనుయాజ్ఞవల్క్య
 దిభిః- పంచమాత్మప్రమాదూర్షవమేవ వివాహవిధానాల్-తదర్వాకృతిత్యా
 దిప్రత్యవాయ స్మరణాచ్చ ॥ ౩౪ ॥—శ్లో ॥ పంచమాత్మప్రమాదర్వాగ్నివాహో

—సపత్నీమాతుర్మాతృత్వనిరూపణమ్—

నిందితః కలావిత్, ఏవమాపంచమాత్మపత్నీమాతృబంధువగోపి పరిహార్యః!
 తత్ర ఏకశరీరావయవాన్వయ లక్షణసాపిండ్యాభావేవృత్తిదేశేన సాపిండ్యపి
 ధ్దై ॥ ౩౫ ॥ తథాసుమంతుః ॥ సూ" పితృపత్న్యస్సర్వామాతరస్తద్భ్రాతరోమా
 తులాస్తత్సుతా మాతులసుతాస్తత్సప్తసారశ్చమాతృష్వసారస్తత్సుతామాతృష్వ
 సృసుతాస్తద్దుహితరశ్చ భగిన్యస్తదపత్యాని భాగినేయాని తస్మాత్తానోపయంత
 వ్యాః అన్యథానంకరకారికాస్సునిరితి ॥ ౩౬ ॥ స్తర్యతేచసాపిండ్యం ॥—శ్లో ॥ ఏ
 కత్వంసంగతాభర్తృః పిండేగోత్రేచసూతకఇతి ॥ వా ॥ భర్తృః పత్నీసహౌ
 కశరీరోత్పాదలక్షణసాపిండ్య సద్భావాచ్చ, పుత్రాదీనాంపితృశరీరావయవా
 న్వయదావరేణమాత్మవత్సపత్నీమాతృసపిండైస్సహభవతిసాపిండ్యం, అతఏవమా
 తృతః పితృతస్తథా, మాతృబంధుభ్యఃపంచమీంమాతృపక్షాచ్ఛేత్యాదిషు సామా
 న్యేనమాతృశబ్దః ప్రాయక్తః, నజననీశబ్దః, తస్మాజ్జననీబంధువగవత్సపత్నీమా
 తృయోని సంబంధబంధువగశ్చ పరిహార్యఏవ ॥ ౩౭ ॥ స్మృత్యంతరే ॥—శ్లో ॥
 భ్రాతుస్తపత్నీంభగినీంతత్సుతాంచైవవజ్జయేత్ । పితృస్తపత్నీభగినీంతత్సుతాం
 చైవవజ్జయేదితిచ ॥ వా ॥ ఏవంసామాన్యేన పితృశబ్దప్రయోగాజ్జనకవ్యతిరిక్తపి

తృకులమపి సప్తమావధిపరిహార్యం || ౩౨ || తథాచశాతమః || నూ || అసమానప్రతి
 రైర్వివాహాఢ్యధ్వం సప్తమాత్మితృబంధుభ్యోపీజనశ్చైతి || వా || పరత్రైత్రేనియో
 గాదుత్పన్నఃపుత్రఃఉభయోరపిభవతి || క్లో || అపుత్రేణపరత్రైత్రేనియోగోత్పాదిత
 స్సుతః | ఉభయోరప్యసారీక్ష్ణిపిండదాతాచధర్మత ఇతియాజ్ఞవల్క్యస్త్రణాత్ || వీజనశి
 త్రైత్రేణశ్చైవదావ్యముష్యాయణకౌహిస ఇతిస్తోత్రంతరాచ్ఛ || తథాదత్తాదీనాం
 దావ్యముష్యాయణ త్వేనగౌత్రదవ్యయంపరిహార్యం || క్లో || గౌత్రరిక్తజనయితుర్నహ
 రేద్దత్తిమస్సుతః | జనకస్యతుగోత్రేణమ్యుపసేతోద్విగోత్రకః || ఉపసేతుర్భజేద్గో
 త్రమనంప్రజ్ఞాతగోత్రవాక్ | ప్రజ్ఞాతగౌత్రస్తుభవేదుభయం దత్తపుత్రవదితి స్త్ర
 రణాత్ || ౩౯ || తథాపైతీనసః—నూ || అధదత్తక్రీతకృత్రిమపుత్రికాపుత్రాః
 పరిగ్రహేణాపేణ జాతాస్తేసంహతగౌత్రాదావ్యముష్యాయణాభవంతీతి, అ
 భోభయత్రవజ్ఞమాత్సప్తమాదూర్వమేవ వివాహ ఇతి విజ్ఞానేశ్వరాఖండాదీ
 ర్గవరదరాజీయాదిమనిజీతం, అపరేతుచంద్రికాకారాదయతహః || ౪౦ || ఏ
 కొద్దేశ్యావచ్ఛేదేనైకక్రియాన్వయినశ్చైవ సపిండాః ఇతి || తథాచ మా
 ర్కండేయః || — || అసపిండాంమాతరంచవాక్తూలైణతైవచ | న్వసారంస
 పిండాంచమాత్మవద్యజయేత్సదేతి || వసిష్ఠః—వాక్తూలైణ స్వసారంచమాత
 రంచతైవచ | అసపిండాంమాతరంచ వజయేత్తాత్మవత్సదేతి || జాబాలః —
 పితాపితామహశ్చైవతతైవప్రపితామహః | పిండసంబంధినావ్యేతేద్భేద్యాః
 పురుషాస్త్రయః || లేపనమృధినశ్చాన్యేపితామహపితామహాత్ | ప్రభృత్య
 క్తాస్త్రయస్తేషాంయజమానసుసప్తమః || ఇత్యేషమునిభిఃప్రొక్తస్సమృద్ధసాన్వితే
 పూరుష ఇతి || వా || ఏవంచసతి మాతులసుతాదీనామేకపిండక్రియానుప్రవేశో
 భావేనాసపిండత్వాత్ తద్వివాహోభిమతవీవ, వజ్ఞమేం మాత్మతస్సగౌత్రాం
 మాతురప్యేకేనేచ్ఛంతీత్యాదివచనజాతం పుత్రికాకరణవిషయం, అసురాదివివా
 హోధాసంతతివిషయంచ, అన్యథా మాతుఃపతిగోత్రత్వేనగౌత్రాంతరాభావాత్
 నచ భూతపూర్వగత్యామాత్మసగోత్రత్వంవతమానేసమ్యవతి, భూతపూర్వగతే
 రన్యాయ్యత్వాత్ పతిగోత్రత్వంచ || క్లో || న్వగౌత్రాద్భృశ్యతేనారీవివాహ
 త్సప్తమేవదే | ఏకత్వంసాగతాభతుఃపిండేనాప్రేతసూతక ఇత్యాదిస్తోత్రభ్యో
 తగమ్యతే || ౪౦ || పుత్రికాపుత్రస్వమాత్మగోత్రత్వమహతాకాక్షిః || మాతా

మహస్యగోత్రేణ మాతుఃపిండోదకక్రియాః | కుర్వీతపుత్రికాపుత్రవవమాహుః
జాపతిరితి || ౪౨ || అసురాదివివాహవిషయే మార్కండేయః— క్లో || బ్రా
హ్మదిమవివాహేషు యాతూథాకస్యకాభవేత్ | భర్తృగోత్రేణ కర్తవ్యాస్త
స్యాఃపిండోదకక్రియాః || ఆసురాదివివాహేషు పితృగోత్రేణధర్మవదితి | ౧౮ ||
మాతృపితృగోత్రేణేత్యధః, ఏవంచ పుత్రికాకరణే ఆసురాదివివాహేషుచ
ఉదకపూర్ణదానాభావేన స్వపితృసాపిండ్యస్యస్వగోత్రస్యచానివృత్తైర్మాతుఃస్వ
శీత్రాదిసాపిండ్యాదిసద్భావాత్, అసపిండాచయామాతురసగోత్రాచయా
పితురిత్యాదివచనాని తద్విషయాణీతివేదితవ్యాని, నను పుత్రస్య మాతృసపిండ
త్వాత్, యామాతుస్సపిండా సాపుత్రస్యాపీతి కిమధం మాతృగ్రహణం ఉ
చ్యతే, యదాతు పుత్రికాపుత్రస్తేన మాతామహాభ్యాంపరిత్యాగః తదా
తత్సాపిండ్యనివృత్త్యా తత్సపిండ్యావివాహప్రాప్తౌ తన్మాఘాదితి మాతృగ్ర
హణం, ఏవంచ త్రపుత్రాదస్త్యాగజేన పితృగోత్రనివృత్త్యా తత్సగోత్రా
యా వివాహప్రాప్తౌ తన్మాప్రసాంక్షిదితి పితృగ్రహణమితి, బ్రాహ్మదిభిర్వి
హేహేర్నివృత్తపితృసాపిండ్యాయాః పుత్రస్యమాతులసుతాదీనాంపంచమాత్స
ప్రమాదర్వాచీనానామపి పరిణయనమభిమతమేన, మాతులసుతాదివివాహాని
షేధవచనాని సర్వాణ్యాసురాదివివాహోథా పుత్రవిషయాణి, పుత్రికాపు
త్రవిషయాణిచ, మాతులసుతాదివివాహానుగ్రహకాణితు బ్రాహ్మదివివాహా
థాపుత్రవిషయాణీతివ్యవస్థా—ఇతినవత్సరమాతుర్దాతృత్వనిరూపణం—

శ్రిలథ మాతులసుతాద్వాహవిషయఃశ్రి

౧ || తత్రనారదః || క్లో || తృతీయాంమాతృపక్షాచ్చపశ్చమీంపితృతస్తథా |
వీవహంతిచిద్దైశ్చ సంకోచ్యాపినపిండతామ్ || చతుర్థేముద్వపేత్కన్యాం
చతుర్థేపశ్చమీమపి | షష్ఠీంతునాన్వపేత్కన్యాంపశ్చమోనతుపశ్చమీం ||
తృతీయోవరయేత్కన్యాం చతుర్థేంపశ్చమీంలేథేతి || ౨ || షట్త్రింశస్తతై—
తృతీయాంమాతృతఃకన్యాం తృతీయాంపితృతస్తథా | వివాహయేన్నుఃప్రాహ
పారాశర్యోగిరాయమితి || ౩ || చతుర్వింశతిమతే—తృతీయాంవాచతుర్థేం
హ పక్షయోచుభయోరపి | వివాహయేన్నుఃప్రాహ పారాశర్యోగిరాయమ
ఇతి || ౪ || స్మృతీసారే—మాతులస్యసుతాంకేచిత్ పితృప్రస్థసుతాదికమ్ |

వివహంతికృద్విద్యే శే సంకోచ్యాపిసపిండతామ్ ॥ చతుర్థఃపఞ్చమీం కన్యాం
 పఞ్చమీంషష్ఠఉద్వపేత్ ॥ చతుర్థఃముద్వపేత్కన్యాంషష్ఠమౌనతుపఞ్చమీం॥
 పఞ్చమీంషష్ఠమీంకన్యాంనౌద్వపేదితియత్స్మృతమ్ ॥ పితృపత్యేనిషేధోయం
 మాతృపత్యేనతద్భవేదితి ॥ ౫ ॥ స్తోత్రరత్నై—అబ్రహ్మచారిదారాద్యైస్సార్థం
 భోజనకర్తృచ ॥ మాతులాదిసుతాయాశ్చ వివాహశ్శిష్టసమృతః ॥ ఇత్యేతే దాక్షి
 ణాత్యానామవిగీతాఉదాహృతాః ॥ సముద్రయానంమాంసస్యభక్షణం శస్త్రజీవి
 కా ॥ శిధుపానముదీచ్యానామవిగీతానిధర్మత ఇతి ॥ ౬ ॥ బృహస్పతిః—ఉద్వా
 హ్యేతేదాక్షిణాత్యైర్రాతులస్యసుతాద్విజైః ॥ మధ్యదేశేకర్మకరాశ్శిల్పినశ్చ గ
 వాశినః ॥ మత్స్యదాశ్చనరాఃపూర్వేవ్యభిచారరతాస్త్రీయః ॥ ఉత్తరే మధ్య
 పానార్యః స్పృశ్యాన్మాణౌరజన్వలాః ॥ అపజాతాంప్రగృహ్యంతి భౌతృభా
 ర్యామభర్తుకామ్ ॥ దేశజాతికులాచారధర్మాస్సమ్యక్ప్రకీర్తితాః ॥ తదైవేతేపా
 లనీయాః ప్రజాఃప్రతుభ్యతేనృథా ॥ విరుద్ధాఃప్రతిదృశ్యంతే దాక్షిణాత్యేమన
 మ్మితి ॥ స్వమాతులసుతోద్వాహోమాతృబంధుత్వదూషితః ॥ అభర్తుకభౌ
 తృభార్యాగ్రహణంచాతిదూషితమ్ ॥ కుభేకన్యాప్రదానంచ దేశేష్వన్యేమదృ
 శ్యతే ॥ ఇత్థంవిరుద్ధానాచారాప్రభూతాన్ననివారయేత్ ॥ తథాభౌతృవివా
 హోపి పారశీకేమదృశ్యతే ॥ తదైకాదశరాత్రాదాశ్చాద్దేభుక్తంతుయైర్ద్విజైః॥
 తేభ్యశ్శాద్దేభునదానం కేచిన్నైచ్ఛంతిదేశినః ॥ దత్వాధాన్యవసంతేనైస్
 శ్యరదిద్విగుణంపునః ॥ భుజ్యతేభంధురక్షేత్రంప్రవిష్టేద్విగుణేధనే ॥ భుజ్యతేనైస్
 రప్రవిష్టం మాల్యంతచ్ఛవిరుధ్యతే ॥ దేశజాత్యాదిధర్మస్య ప్రామాణ్యాదవి
 రోధనమ్ ॥ శాస్త్రేణాతాన్మపస్సర్వంశాస్త్రంధృష్టావప్రసర్తయేదితి ॥ వా ॥ అ
 ణౌ బ్రాహ్మదిమ వివాహేమనివృత్తసపిండభావాయా మాతురసపిండత్వాన్తా
 తులసుతాపరిణేయా, ఏవం పైతృష్వసేయాచ, నచ తథావిధమాతృష్వసాత
 ద్దహితాచ కిమితి సపరిణేయేతివాచ్యం, శాస్త్రావిరోధేపి లొకవిరుద్ధత్వాత్ య
 ద్ధర్మ్యమపి లొకవిద్విష్టంతన్నానుశ్చేయం ॥ ౭ ॥ తథాచమనుః—శ్లో ॥ అ
 స్వగృహంలొకవిద్విష్టం ధర్మ్యమప్యచరేన్నత్వితి ॥ ౮ ॥ వరాహమిహిరోపి
 —శ్లో ॥ దేశాచారస్తావదాదా విచింత్య దేశేదేశేయాస్థితిస్తేనకార్యా ॥
 లొకవిద్విష్టంవండితావజ్ఞాయంతిదైవజ్ఞానొలొకమాగ్దేణయాయాదితి ॥ వా ॥

దాక్షిణాత్యానామధ్యే ఆంధ్రేషు త్రైవిద్యవృద్ధావేదాధాన్యస్తాతారః శిష్టా
 అపి మాతులదుహితృపరిణయమాచరంతి, ద్రావిడేషు తథావిధశిష్టాశ్చతుర్థాన్
 దిదివాహమాచరంతి, మాతృష్వసృతద్దుహిత్రాదిదివాహాసర్వత్ర వజ్రయంతి
 || ౯ || ఉక్తంచ తథాచారస్య ప్రామాణ్యంమనునా || క్లౌ || శిష్టాచారస్తృతి
 రేవదస్త్రివిధంధర్మలక్షణమ్ | సద్భిరాదరితంయస్తాద్ధామికైస్తుద్విజాతిభిః ||
 తద్దేశకులజాతీనామవిరుద్ధంప్రకల్పయేదితిచ || ౧౦ || ఆపస్తమ్బః — యేషాం
 పరంపరాప్రాప్తాఃపూర్వజైరవ్యనుష్ఠితాః | తపిషత్తైర్నదుష్యేయ రాచారా
 న్నేతరేపునరితి || ౧౧ || దేవలః — యస్మిన్దేశేయఆచారో న్యాయదృష్టఃప్రక
 ల్పితః | సతస్మిన్నేవకర్తవ్యోదేశాచారస్తృతౌభృగౌః || యేషుదేశేషు యేదే
 వాయేషుదేశేషుయేద్విజాః | యేషుదేశేషుయత్తాయం యాచయతైవమృత్తి
 కా || యేషుదేశేషుయచ్ఛాచంధర్మాచారశ్చయాదృశః | తత్రతాన్నావమవ్యె
 తధర్మస్తనేవవతాదృశః || యస్మిన్దేశేపురగ్రామేతైవవిద్యనగరేపివా | యో
 యత్రవిహితోధర్మస్తంధర్మంసవిచాలయేదితి || ౧౨ || బౌధాయనః — సూ ||
 పఞ్చధావిప్రతిపత్తిదక్షిణతస్తథోత్తరతాయానిదక్షిణతస్తాని వ్యాఖ్యాస్యామో
 యతైతదనుపేతేన సహభోజనం స్త్రియాసహభోజనం పర్యుషితభోజనంమా
 తులపితృష్వసృతుహితృగమనమితి, అధోత్తరతక్షణావిక్రయశ్శీఘ్రపానముభ
 యతో దద్భిర్వ్యవహారాయుధీయకంసముద్రసంయాసమీతరదితరస్మిన్కుర్వన్
 దుష్యతీతరఇతరస్మిన్ తత్రతత్రదేశప్రామాణ్యమేవస్యాదితి || టీ || అయమర్థః
 దక్షిణతః, దక్షిణేన సమదాండత్రరణ కన్యాతీర్థం, అధోత్తరతః దక్షిణేనహి
 మవంతముత్తరేణవింధ్యం ఏతద్దేశప్రసూతానాం శిష్టానాంపరంపరంపఞ్చధావి
 ప్రతిపత్తిరివసంవాదః; మాతులపితృష్వసృతుహితృగమనంతత్పరిణయనం, ఊ
 ణాయాస్తుద్వికారస్యచ కంబళాదెర్విక్రయః- ఉభయతొదంతాః అశ్వాదయః
 వ్యవహారవిక్రయాదిః, ఆయుధీయకశస్త్రధారణం- సముద్రసంయాసంనావా
 ద్వీపాంతరగమనంఇతరత్ అనుపేతేనసహభోజనాది, ఇతరస్మిన్ఉత్తరాపథే
 కుర్వన్దుష్యతి, ఎవమూణావిక్రయాదీని ఇతరత్రదక్షిణాపథేకుర్వన్దుష్య
 తి, తత్తద్దేశప్రామాణ్యమేవస్యాదితి ఏవం వ్యవస్థితవిషయామూలఘృతిః క
 ల్పవ్రతే, తస్మాద్వ్యవస్థితమేవానుష్ఠానం తద్వజ్రయంతి | యత్తుఅనంతరంబౌ

ధాయనేనా క్తం॥ మిత్రైతదితి గౌతమః ఉభయంచైతన్నాద్రియేత॥ దృష్టస్మృతి
విరోధదర్శనాదితి॥ తన్నపూర్వోక్తనిరాకరణార్థం గౌతమగృహణాత్, కింతు దృష్ట
స్మృతివిరోధదర్శనాత్, గౌతమస్య మాతృసపిండపరిణయసమభిమతమితి దర్శయి
తుమితి చంద్రికాయాం వ్యాఖ్యాతమ్॥ ౧౪॥ యదప్యాపస్తంబవచనం॥ నూ॥ యత్ర తు
ప్రీతుస్వలబ్ధితః ప్రపృత్తిర్న తత్ర శాస్త్రమస్తి తదనువతః మానోనరకాయరాధ్య
తీతి॥ వా॥ ఇదమపి మాతృసపిండమాతులసుతాపరిణయనాదివిషయమితి వేదిత
వ్యం॥ ౧౫॥ యదపి వసిష్ఠస్తరణం॥ నూ॥ దేశకులధర్మాః ఆత్మాదైరవిదుద్ధాః
ప్రమాణమితి॥ వా॥ తదప్యత్రాత్మాత్మాద్యవిరోధాభావాదనుకూలమేవ, అను
కూలవినాత్మాద్యశ్శూన్యతే॥ ౧౬॥ ఆయాహింద్రపథిభిరీళితైర్భిర్జ్ఞమిమ
న్నోభాగధేయం జుషస్వ, తృప్తాంజహుర్మాతులస్వేన యోషాభాగస్తేపైత్వ
ష్వస్యైయావపామివేతి॥ టీ॥ ఆయాహింద్రపథిర్నాగైరిళితైః ప్రశస్తైః
స్తాకమిమం యజ్ఞమాయాహిఆగచ్ఛ, ఆగత్సవ, ఇంద్రీఅస్తాభిదీయమానం భా
గధేయం జుషస్వ సేవస్వేతి, అతఏవతే యజమానాః తృప్తామాజ్ఞాదినానంసక్రా
తాం పశ్యాంపవాంత్యాముద్దిశ్యజహుః ముక్తవంతః, అత్రోద్భవస్తానద్యయం, య
థామాతులస్వ యోషాదుహితాదాహితగ్రస్యభాగః భజనీయాపరిణేతుం యోగా
యథాచ పైత్వష్వసేయాపౌత్రస్య, తథాతవభాగోవపాఖ్యై ఇతి మంత్రార్థః
॥ వా॥ తేనశ్రుతితః స్మృతితః ఆచారాదపిసిద్ధం మాతులసుతాది పరిణయసమితి
స్మృతిచంద్రికాకారేణ దేవణభట్టాపాధ్యాయేన అన్వేరపిస్వదేశాచారానుసా
రిభిః బుద్ధిమద్భిస్సమర్థితం మాతులసుతాపరిణయసమ్॥

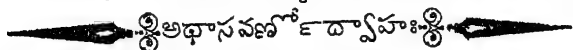
శ్రీ ఇతి మాతులసుతావివాహనిరూపణమ్ శ్రీ

శ్రీ ఆధవివాహే వజ్రసేయానికులాని శ్రీ

౧॥ తత్రమనుః॥—శ్లో॥ మహాత్మ్యపిసమృద్ధాని గౌజావిధనధాన్యతః । శ్రీ
సంబద్ధేదశైతాని కులానివరవజ్రయేత్ । హినక్రియంనిమగ్నపంపిశ్చండోరౌ
మశార్కసమ్ । క్షయ్యామయావ్యపస్తారి శ్విత్రికుష్టికులానిచేతి॥ టీ॥ హినక్రియం
శౌతస్తార్తాచారహీనం, నిమగ్నపంపపురుషసంతతిరహితం, తదవజ్రయేత్-కుత
స్సంతత్యభావానుసారభయేత్, నిశ్చండోనిరధ్యయనం, రౌమశంరౌమబహు
ళం, నిర్మతిరూపత్వాత్॥ తథాహిశ్రుతిః॥ నిర్మత్యైవవికృతరూపం దేహంరో

౧౫ వర్ణాశ్రమాచారకాండ-వివాహేవర్జ్యకులనిరూపణం ౧౬౩

మశమాలభేతసాహ్యసా న్యస్సవ్రతసురితి, అర్హోస్యాస్తీత్యత్సం, క్షయిక్షయరో
గయ క్తం, ఆమయోమహోదరాదిః, తద్యుక్తం ఆమయావి, వ్యాధిసంక్రాంతి
భయాదెతాని వజ్రయేత్ ||౨|| యాజ్ఞవల్క్యేపి||—శ్లో|| దశపూరుషవిఖ్యా
తా చోచ్ఛ్రియ్యాణాంమహాకులాత్ | స్థితాదపినప్తంచారి రోగదోషసమన్వి
తాదితి || టీ || పురుషఏవపూరుషః - దశభిఃపురుషైః మాతృతఃపంచభిః పితృత
శ్చపంచభిర్విఖ్యాతం, య త్తత్కులంమహాకులం పుత్రపౌత్ర పశుధానగ్రా
మాదినమృద్ధంతస్తాత్కనాహ ర్తవ్యేత్యుక్తం, తత్రాపవాదః- స్థితాదపినంచారి
రోగాఃకుష్టాపస్తారాదయః ఏతైస్సమన్వితాత్ పూర్వాక్తమహాకులాదపినాహ
ర్తవ్యేత్యధః ||౩||యమః||—శ్లో||కులాసీమాన్యపిస వాఽవివాహ్యనివినిదిశే
త్ | అనాషేయంబ్రాహ్మణానా మృత్విజాంచైవవజ్రయేత్ | హీనాంగమతి
రిక్తాంగ మామయావికులానిచ | తథాశ్చిత్రీకులాదీనాం కుర్యాద్విపరివజ్రేనమ్ |
సదాకామికులంవజ్ర్యంరోమశానాంచయత్కులమ్ | అపస్తారికులంయచ్చ య
చ్చపాండుకులంభవేత్ | అత్యుచ్చమతినీచంచ అతివణంచవజ్రయేదితి || టీ || అ
నాషేయంఅవిజ్ఞాతప్రవరం ||౪|| మనుః||—శ్లో|| ఉ త్తమైరుత్తమైర్నిత్యం సం
బంధానాశరేత్సహ | నిసీమఃకులముత్కర్షణమధమానధమాం స్వ్యజేత్ | విశు
ద్ధాఃకర్మభిక్షేచైవ శృతి స్మృతినిదశినః | అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యామహాకులస
మన్వితాః | మహాకులచసంబంధో మహాల్యేచవ్యవస్థితః | సంతుష్టాస్సజ్జనహి
తా సాధవన్సమదశినః | అక్రోధనాస్సుప్రసవాః కార్యాన్సంబంధినస్సదా |
యేస్తేనాఃపిశునాఃకీదా యేచనాస్తికవృత్తయః | వికర్మణాచజీవంతా వికృ
తాకృతయస్తథా | పృబద్ధవైరాశ్శూరైర్యేరాజకిల్బిషిణస్తథా | బ్రహ్మసావిదధ
నిత్యాశ్చ కదర్యాశ్చవిగహేతాః | అప్రజాయేమవంశేష స్త్రీప్రజాప్రసవస్త
థా | పతిర్యత్ర సచాన్యశ్చ తాంశ్చయత్సేనవజ్రయేత్ | పితుర్వాభజతేశీలం
మాతుర్వోభయమేవవా | సకథంచనదుర్యోనిః ప్రకృతినోవాంవిముంచతీతి ||౫||
హారితః || మాతులాభజతేపుత్రః కన్యకాభజతేపితౄణాం | యథాశీలాభవన్నా
తా తథాశీలాభవన్నర ఇతి || ౬ || విష్ణుః || అశ్వంపిత్రావరీతైత మృత్రాక
న్యాంపరీక్షయేత్ | తృణాద్భూమింపరీతైత ఆచారణకులంతథేతి ||

౧॥ అథ సవణోద్వాహనియమేన ప్రతిషిద్ధమసవణోద్వాహమధికారి
విశేషే అనుజానాతి ॥ మనుః ॥—శ్లో॥ సవణోగ్రేద్విజాతీనాం ప్రశస్తాదార
కమణి । కామతస్తుప్రవృత్తానామిమాన్సుస్కృమహోవరాః । శూద్రేఃపభార్యా
శూద్రస్య సాచస్వాచవిశస్తృతే । తేచస్వాచేవరాజ్ఞస్సుస్తాశ్చస్వాచాగ్రజ
స్తన ఇతి ॥ టీ॥ ప్రథమతస్సవణైవవోధవ్యా, తదనుభోగేచ్ఛాయామసవ
ణోఅపిక్రమేణవోధవ్యాః తథానతి బ్రాహ్మణస్యచతస్రః, క్షత్రియస్యతిస్రః
వైశ్యస్యద్వై, శూద్రస్యసవణైకేవైత్యథః ॥అ॥అథబ్రాహ్మణక్షత్రియాభ్యాం
సవణోయాంప్రథమమద్వోధుమశక్తాయాం,అసవణోపివోధవ్యా, నకదా
చిదపిప్రథమంశూద్రేత్యాహ ॥ సపివ ॥ నబ్రాహ్మణక్షత్రియయోరాపద్యపిపాతి
వృతాః । కస్తింశ్చిదపివృత్తాంతే శూద్రాభార్యోపదిశ్యతఇతి ॥టీ॥ వృత్తంధర్మః
అంతఃనిణయః ధర్మశాస్త్రమిత్యథః, భార్యాత్వేననోపదిశ్యతే, కింతుకా
మ్యత్వేనైత్యథః ॥ అ ॥ శూద్రాంప్రథమంభార్యాత్వేనోద్వహతః ప్రత్యవా
యమాహ సపివ ॥—శ్లో॥ హిసజాతింస్త్రియంమోహ దుద్వహంతోద్విజాత
యః । కులాన్యేవనయంత్యాశునసంతానానిశూద్రతామితి ॥ అ॥ కెవలశూద్రా
భార్యాకత్వంతదపత్యత్వంచబ్రాహ్మణస్యదోషావహమిత్యాహసపివ ॥ —శ్లో॥
శూద్రాంశయనమారోప్య బ్రాహ్మణోయాత్యధోగతిం । జనయిత్వాసుతంత
స్యాం బ్రాహ్మణ్యదేవహీయతే । దైవపిత్రాత్రితిధేయానితత్ప్రధానానియస్య
తు । నిందంతిపితృదేవాస్తే నచన్వగంసగచ్ఛతీతి ॥అ॥ మతాంతరాణ్యుపనస్య
స్య న్వమతంసిద్ధాంతయతి ॥శ్లో॥ శూద్రావేదీపతత్యత్రై రుచత్త్యతనయస్యచ ।
శౌనకస్యసుతొత్పత్త్యా తదపత్యతయాభ్యగౌరితి ॥టీ॥ శూద్రావేదీ, శూద్రాం
భార్యాత్వేన విందతీతిశూద్రావేదీ, అత్రైరుచత్త్యతనయస్యగౌతమస్య, శూద్రా
యాం సుతొత్పాదనేన పునస్తస్యాగమననేతి శౌనకస్యమతం, శూద్రామూఢ
వానపి తస్యాంసుతొత్పత్తిభయాదృతౌతాంనోపయాదిత్యథః, తదపత్యత
యా తస్యాం శూద్రాయామపత్యం యస్యస తదపత్యః తస్యభావస్తయా ప
తతీత్యైతత్ భృగౌమతం, భృగుముఖేన మనుశాస్త్రస్య బోధ్యమానత్వాదితి
మానవానివచనాః టీకాకృతైవంవ్యాఖ్యాతాని ॥౨॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥

తీస్యావశాననుపూర్వేణ ద్వైతతై కాయథాక్రమం బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం
భార్యాసాన్ శూద్రజన్తనః । యదుచ్యతేద్విజాతీనాం శూద్రాద్ధారోపసంగ్ర
హః । సతన్తమమతంయస్తాత్త్రాయం జాయతేస్వయమితి ॥ మానవేనసమా
ధామితి చంద్రికాయాం ॥౩॥ పైతీనసిః ॥—శ్లో॥ అలాభేవిప్రకన్యాయాఃస్త్రి
యోన్యాస్త్రిస్సగ్రహీతవతు । శూద్రాయాఃప్రాతిలోమ్యేన తథాన్యేపతయస్త్రయ
ఇతి ॥౪॥ జాతుకణిః ॥నూ॥ అలాభకన్యాయాః స్నాతకవ్రతంచ రెడవిపాక్ష
త్రియాయాం పుత్రానుత్పాదయాత వైశ్యాయాంపేతి ॥౫॥ నారదః॥శ్లో॥బ్రా
హ్మణస్యానులామ్యేన స్త్రియోన్యాస్త్రిస్సగ్రహీతవతు । శూద్రాయాంప్రాతిలోమ్యే
న తథాన్యేపతయస్త్రయః । ద్వైభార్యేక్షత్రియస్యాన్యేవైశ్యస్యేకావశ్రకీర్త
తా । వైశ్యాయాంద్వాపతీర్ణేయా ఏకోన్యఃక్షత్రియాపతిరితి ॥౬॥ విష్ణుః ॥ద్విజ
స్యభార్యాశూద్రాతుధర్మాధానభవత్కృచ్ఛిత్ । రత్నధామేవసాతస్య రా
గాంధస్యప్రకీర్తితేతి ॥౭॥ వ్యాసః ॥ శూద్రాయోనౌపతద్బిజం హాహశబ్దంద్వి
జన్తనః । కృత్వాపరుషగర్భేషు పతితాస్తీతిదుఃఖతః । మామధఃపాతయేదేష
పాపాత్తాకామపీడితః । అధోగతింవ్రజేత్క్షిప్రమితిశస్త్రావతేత్తుతదితి ॥౮॥ వ
సిష్ఠోపి ॥ నూ ॥ శూద్రామప్యేకే మంత్రవజ్రంతదుతథానకుర్యాదం హాభి
భ్యూవః కులాపకషః వ్రతుత్సాస్వగ్యైఇతి ॥౯॥ మనుః॥శ్లో॥వృషభేనపీత
స్య నిశ్వాసోపహతస్య చ । తస్యాంచేవప్రసూతస్య నిష్క్రూతిర్నవిధీయతే । శి
లేనవ్యవహారేణ శూద్రాపత్రైస్సుకవలైః॥గోభిరక్షేప్తశ్చయనైశ్చ కృష్యారా
జోపసేవయా । అయాజ్యయాజనేశ్చైవ నాస్తిక్యేనచకమణా । కులాన్యకుల
తాంయాంతి యానిహీనానిమంత్రిత ఇతి ॥౧౦॥ గోభిరక్షేప్తవిక్రీయమాణైరిత్య
థః ॥వా॥ అయంచాసవణావివాహోయుగాంతరవిషయః ॥—శ్లో ॥ అసవ
ణాసుకన్యాసు వివాహశ్చద్విజాతిభి రితికలౌనిషిద్ధత్వాత్ ॥

—శ్రిఇత్యనవరోద్యాహనిరూపణమ్—

—శ్రిఅథవరలక్షణమ్—

తత్రమనుః ॥—శ్లో॥ ఉత్కృష్టాప్తాయాభిరూపాయ వరాయసదృశాయచ ।
అప్రాప్తసమయాంతస్యే కన్యాందద్యాద్విచక్షణఇతి ॥౧॥ యమోపి ॥శ్లో॥కు
లంచశీలుదవపుర్వయశ్చవిద్యాంచ విత్తంచ ససాధతాంచ ! ఏతాఃగుణాం

త్సప్తపరీక్ష్యకన్యాయేయాబుధైశ్చేషమచితసీయమితి ॥౨॥ యత్తువిష్ణునా క్రం
 ద్రాహ్మణస్యకులంగ్రాహ్యం నవేదాస్సంపదఃకృమాత్ । కన్యాయానెతథాశ్చా
 ద్ధై నవిద్యాతత్త్రకారణ మితి ॥ టీ ॥ తత్కులస్య ప్రాశస్త్యప్రతిపాదనవరం,
 వపునర్విద్యా నిరాకరణార్థం ॥౩॥ అతఏవాశ్వలాయనః ॥సూ॥ కులమగ్రేవ
 రీక్ష్యతేతి ॥౪॥ ఆపస్తంబశ్చ । బంధుశీలక్షణసంపన్నశ్శ్చ తవానరోగఇతి వర
 సంపదితి ॥౫॥ గౌతమః ॥ విద్యాచారిత్రబంధుశీలసంపన్నాయ దద్యాదితి ॥౬॥
 శాతాతపః ॥—శ్లో॥ వరోవరయితవ్యాధీః కులశీలసమన్వితః । రూపవాక్పం
 డితః ప్రాజ్ఞోయవాన్పుత్రసమన్వితఇతి ॥౭॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఏతైరెవగుణైశ్చ
 క్త స్సనణఃశ్చోత్తియోవరః । యత్నాత్పరీక్షితఃపుంస్తేవ్యవాధీమాన్ జన
 ప్రియఇతి ॥౮॥ శాత్యాయనోపి ॥ అవత్యాధంప్రియస్సప్తః స్త్రీక్షేత్రం
 బీజినానరాః । క్షేత్రంబీజవతేదేయ మతోబీజంపరీక్షయేత్ ॥౯॥ తత్పరీక్షో
 పాయమాహ నారదః ॥ — శ్లో ॥ యస్యాపుష్పవలెబీజం హృదిమూత్రంచఘ్నే
 నిలం । పుమాంతస్సిల్లక్షణైరేతై ర్విరీతస్తుషండకః ॥ టీ ॥ హృదిశబ్దవత్
 ॥— ॥ శ్లో ॥ చతుర్దశవిధశ్శాస్త్రేషండోద్వప్తోమనీషిభిః । చికిత్సశ్చాచికి
 త్సశ్చ లెషాముక్తోవిధిఃకృమాత్ । నిసర్గేషండముష్కశ్చ పక్ష
 షండస్తథైవచ । అఖిశాపాద్గురోగాద్దైవకోధాత్తథైవచ ॥ ఈష్యాషండ
 శ్చ సేవ్యశ్చ వాతరేతాముఖభగః । ఆక్షిప్తామోఘబీజశ్చ శాలీనోఽన్యపతిస్త
 థేతి ॥ టీ ॥ ఏతేషాంలక్షణం, నిసర్గేషండస్సవిధావతోలింగవృషణహీనః, అ
 ముష్కః చిన్నవృషణః, పక్షషండః పంచదశదినాని స్త్రీయమనాసేవ్యనకృ
 త్భీగక్షమః, గురుశాపాదినాత్రయష్టండఃస్పృహః, ఈర్ష్యయాపుంస్తవ్యమతాప
 ట్యతేయస్యసఃఈర్ష్యాషండః, స్త్రీణాముపచారవిశేషేషా పుంస్తవ్యక్తిర్యస్యస
 సేవ్యషండః, వాతోపహతరతస్కోవాతరేతాః, ముఖఏవపుంస్తవ్యక్తిర్నయో
 నా యస్యసముఖభగః, రెతానిరోధాత్ షండిహతలక్షిప్తషండః, గర్భాధా
 నాసమథఃబీజః మోఘబీజః, అప్రగల్భతయాత్నోభాదావసప్తపుంస్తవ్యశాలీనః
 యస్యభార్యాతిరెకణాన్యాసు పురుషభావసోన్యపతిః ॥ ౧౦ ॥ శ్లో ॥ తత్రా
 భ్యావప్రతికారావక్షుషండంచవజయేత్ । అనుకృమాత్ప్రియస్యాన్యకాలస్సం
 వత్సరస్సన్వితః ॥ ఈష్యాషండాదయోయేనే చత్వారస్సముదాహృతాః త్వ

క్షవ్యాస్తేపతితవత్ క్షతయోన్యాపిచస్త్రీయా ॥ ఆక్షిప్తమోఘబీజాభ్యాంకృతే
పిపతికమణిః । పతిరస్యఃస్త్రుతానార్యావత్సరాధంపరీక్ష్యతు ॥ శాలీనస్యా
పిభుష్టస్త్రీసంయోగాద్భుశ్యతెగుణః । తంహీనం విషమంతత్ స్త్రీ బాలారహసి
బోధయేత్ ॥ అన్యస్యాంయోమనుష్యస్యాన్యదమనుష్యస్సన్వయోపితి । లభతే
సాన్యభర్తారమేతద్వాక్యంప్రజాపతేరితి ॥ వా ॥ భర్తృంతరపరిగ్రహాయంయు
గాంతరవిషయః, ఉఘాతాః పునరుద్వాహమితి కలౌనిషెధస్తరణాత్ ॥ ౧౧ ॥
కాత్యాయనః—క్లో ॥ ఉన్నతైఃపతితఃకుష్టీతథాపండస్సగ్నితృజః । చక్షుశ్శృ
తృవిహీనశ్చ తథాపస్తారమాపితి ॥ వరదోమఃస్తృతాప్యేతేకన్యాదోమశ్చ
కీర్తితాః । దూరస్థానామవిద్యానాం మోక్షమాగాంసుసారిణామ్ ॥ శూరాణాం
నిధానానాంచ నదయాకన్యకాబుధైరితి ॥ ౧౦ ॥ అపరార్కే—అశార్యతాని
ఘరతా కూరతానిషిగ్రయాత్తతా । పురుషంవ్యంజయంతీహ లూకకలుషఘ్నా
నిజమితి ॥

శ్రీఇతి వరలక్షణనిరూపణమ్ శ్రీ

శ్రీఅథ కన్యాదానకాలః శ్రీ

తత్రబొధాయనః ॥ క్లో ॥ దద్వాప్లుణవతేకన్యాం నగ్నికాంబ్రహ్మచారిణి ।
అపివాగుణహీనాయనోపరుంధ్యాదృజన్వలామితి ॥ ౧ ॥ వసిష్ఠః—ప్రయచ్ఛేన్న
గ్నికాంకన్యామృతుకాలభయాత్పితా । ఋతుమశ్వాంహితిష్ఠంత్యాంధోషఃపితర
మృచ్ఛతీతి ॥ ౨ ॥ సగ్నికాలక్షణమాహసవ ॥ యావన్నలజ్జితాంగాని కన్యా
పురుషసన్నిధౌ । యోన్యాదీన్యవగూఢేత తావద్భవతిసగ్నికా ॥ యావచ్ఛేలం
సగృహ్లాతి యావత్క్రిడతిపాంసుభిః । యావద్దోషంనజానాతి తావద్భవతిసగ్ని
కేతి ॥ ౩ ॥ సంవర్తః—యావన్నలజ్జితేకన్యాయావత్క్రిడతిపాంసుమ । యావ
త్తిష్ఠతిగౌమాగౌతావత్కన్యాంవివాహయేత్ ॥ అష్టవర్షాభవేద్ధౌరీణవవమౌ
తురోహిణీ । దశవర్షాభవత్కన్యాఅతఃసంధ్యంరజస్వలా ॥ వా ॥ అతఃసంధ్యం
రజస్వలత్యైతత్కాదాచిత్కాభిప్రాయం, తదారజసోనియమేనాసంభవత్ ॥
౪ ॥ యతస్సవవాహ ॥ క్లో ॥ ప్రాప్తేతుద్వాదశేవషేక యఃకన్యాంసప్రయ
చ్ఛతి । మాసిమాసిరజస్రస్య పితాపిబతికోణితమ్ ॥ మాతాచైవపితాచైవ జ్యేష్ఠ
భ్రాతౌతథైవచ । త్రయస్తేనరకంయాంతి దృష్టావకన్యాంరజస్వలామ్ ॥ శౌకిం ద
దన్నాకపృష్ఠంవైకుంఠంయాతిరోహిణీమ్ । కన్యాందదదృష్టాలోకం రౌరవం

తురజస్వలామ్ || తస్మాద్వివాహయేత్కన్యాంయావన్నర్తమతీభవేత్ | వివాహ
స్తవీష్టవర్షాయాః కన్యాయాస్తుప్రశస్యతే || రోమకాలేశుసంప్రాప్తై సోమో
భుక్తైశ్చతుకన్యకామ్ | రజాదృష్టాన్వతుగంధర్వః కుచాదృష్టాన్వతుపావకఇతి || ౫ ||
యమః—అష్టమేతుభవేద్ధౌరీనవమేనగ్నికాభవేత్ | దశమేకన్యకాప్రొక్తాద్వా
దశేవృషభీతభేతి || వృషభీరజస్వలా || ౬ || వంధ్యాతువృషభీజ్ఞేయావృషభీచమృత
ప్రజా | అవరావృషభీజ్ఞేయా కుమారీయారజస్వలేతి దెవలస్తరణాత్ || ఆపస్తం
బః—అష్టవర్షాభవేద్ధౌరీనవవర్షాతురోహిణీ | దశవర్షాభవేత్కన్యా అతః
ధ్వంసంరజస్వలా || ప్రాప్తైతుద్వాదశశేవషే రజస్త్రిణాంప్రవర్తతఇతి || ౭ ||
ఏతచ్ఛ్రవాయీకాభిప్రాయం నపునద్వాదశఏవ రజస్వలాభవతీతి, కాసాం
చిదర్వాగపి రజోదర్శనసంభవాత్ || ౮ || అతఏవయమసంతో—దశవర్షాభ
వేత్కన్యా అతఃధ్వంసంరజస్వలేతి || వా || ఏవంచ యావదగ్జోదర్శనం భవతి
తావత్కన్యాత్వముక్తంభవతి || ౯ || అతఏవయమః—క్లో || తస్మాదుద్వాహ
యేత్కన్యాం యావన్నర్తమతీభవేదితి || ౧౦ || మనురపి—త్రింశద్వయో వ
పౌత్కన్యాం హృద్యాంద్వాదశవాషిఃకీమితి || వా || ఏతదగ్జోదర్శనాభావే
వేదితవ్యం || ౧౧ || అతఏవబృహస్పతిః—క్లో || పితృశ్చపౌతృయోకన్యా ర
జఃపశ్యత్సంస్కృతా | భూణహత్యాపితుస్తస్యాస్సనారీవృషభీస్తృతా || య
స్తావివాహయేత్కన్యాం బ్రాహ్మణోమదమోహితః | అసంభాష్యోహ్యపాక్తై
యస్సవిప్రోవృషభీవతి || వృషభీసంగ్రహీతాయోబ్రాహ్మణోమదమోహితః | న
తతం సూతకంతస్యబ్రహ్మహత్యాదినేదినే || యఃకరోత్యేకరాత్రేణ వృషభీసేవ
నంద్విజః | సబైక్షభుగ్జపన్నిత్యంతిభిర్వషేర్వ్యవోహతి || వృషభీగమనంచైవ
మాసమేకంనిరంతరమ్ | ఇహజన్మనిహూద్యత్వంమృతశ్చాన్తేవజాయతఇతి || ౧౧ ||
నారదః—యావంతశ్చర్తవస్తస్యాస్సమతీయఃపతింనినా | తావత్ భూణ
హత్యాస్సన్తస్యయోనదదాతితామితి || ౧౨ || యాజ్ఞవల్క్యః—అప్ర
యదృశానమాప్నోతిభూణహత్యామృతామృతావితి || ౧౩ || వ్యాఘ్రపాదః—
ఉపాయనోదితఃకాలః స్త్రీణాముద్వాహకమణి | స్త్రీణాముపనయస్థానై వి
వాహంమనురబ్రహ్మిదీతి || ౧౪ || యమః—వివాహంచోపనయనం స్త్రీణామాహ
పితామహః | తస్మాద్గ్రాభిష్టమశ్శ్రేష్ఠోజన్మతోవాష్టవత్సరః | దేశకాలాదివైషమ్య

వర్ణాశ్రమాచారకాండ-వివాహమధ్యేరజోదర్శనేక ర్తవ్యవిధిః ౧౯౯
 దధర్మోద్వాహసంశయే । సద్భు(శా)శ్రే)సంభవేకన్యాంసన్నికామపిదాపయేత్ ।
 బాలికాయాభవత్కన్యా గుణాధోవ్యయదిలభ్యతే ॥ దద్యాదప్రాప్తకాలేపిదేశ
 కాలభయాన్నరఇతి ॥ ౧౫ ॥ ఏవం బాలికావివాహమంగీకృత్య సంస్కారవిశే
 షమాహప్రజాపతిః ॥ శ్లో ॥ ద్వివర్షాత్ప్రాగ్వివాహశ్చేత్కన్యకామరణం య
 ది । భవనం నైవకతవ్యం మంత్రసంస్కారమాచరెదితి ॥ ౧౬ ॥ యత్తుమను
 క్తం ॥ కామమామరణాత్తిష్ఠేద్భృశౌకస్యర్తుమత్సపి । న త్యేవైనాం ప్రియచ్ఛేత
 గుణహీనాయకర్హిచిదితి ॥ వా ॥ ఏతత్ గుణవతిసంభవతి గుణహీనాయనదద్యా
 ది త్యేవంపరం, నపునగుణహీననిషేధాథం ॥ ౧౭ ॥ యదాహతుర్యమబోధా
 యనావపిశ్లో ॥ దద్యాద్గుణవతేకన్యాంసన్నికామేవ(భ)శక్తితః । అపివా గుణ
 హీనాయ నోపదుంధ్యాద్రజన్వలామితి ॥ ౧౮ ॥ అ ॥ యదాప్రోధామపిపిత్రా
 దిః తాంసప్రియచ్ఛతి తదాకన్యైవసదృశం భర్తారంపరయేదిత్యాహయమః—
 శ్లో ॥ కన్యాద్వాదశమేవషేయాత్వదత్తాగృహేవసేత్ । భూగణహత్యాపితు
 స్తస్యాస్యాకన్యావరయేత్స్వయమితి ॥ వా ॥ ఏతచ్ఛవరణమృతుప్రభృతి వషే
 త్రయామాధ్వంవేదితవ్యం ॥ ౧౯ ॥ తథాచబోధాయనః— త్రిణివర్షాణ్యు
 తుమతీంయోకన్యాంసప్రియచ్ఛతి । సతుల్యంభూగణహత్యాయాదోషమృచ్ఛత్య
 సంశయః ॥ నయాచతేచేదేవంసన్యాద్యాచతేచపుధకృద్ధక్ । ఏకైకస్త్రిస్తృతౌ
 దొషం పాతకంమనురబ్రహ్మిన్ ॥ త్రిణివర్షాణ్యుతుమతీకాంతేతపితృశాసనం ।
 తతశ్చతుర్థేవషేతు విందేతసదృశంపతిమ్ ॥ అవిద్యమానేసదృశే గుణహీన
 మపిశ్రయేదితి ॥ ౨౦ ॥ మనురపి—త్రిణివర్షాణ్యుపాసీత కుమార్యుతుమతీస
 తి । ఊర్ధ్వంతు కాలాదేతస్తాద్విందేతసదృశంపతిమితి ॥ అపిచ ॥ అదీయమా
 నాభర్తారమధికచ్ఛేద్యదిన్వయం । నైనఃకించదవాప్నోతి నచయంసాధికచ్ఛతి ॥
 అలంకారంనాదదీత పితృన్యోకన్యాస్వయంవరా । మాతృకంభ్రాతృదత్తంవాస్తే
 యంసన్యాద్యదితంహరేత్ ॥ పిత్రేనదద్యాచ్ఛుల్కంతు కన్యామృతుమతీంహరే
 సచస్వామ్యదతిక్రామేదృతూనాంప్రతిరోధకఇతి ॥ ఇతికన్యాదానకాలః ॥

—అథ వివాహమధ్యేరజోదర్శనే కతవ్యవిధిః—

వివాహకాలే రజోదర్శనే కతవ్యమాహత్రిః—శ్లో ॥ వివాహేవితతేయ
 జ్ఞే హోమకాలఉపస్థితే । కన్యామృతుమతీందృష్ట్వా కథంకుర్వంతియాజ్ఞాకాః ॥

స్నాపయిత్వావీణతాంకన్యామర్చయిత్వాహుతాశనమ్ । యంజూనహోమం కుర్వీ
త తతఃకర్తవ్యమోజయేత్ ॥ ప్రధానహోమేనిర్వృత్తై కుమారి యదిసార్థవా ।
త్రిరాత్రేవగతేపశ్చాద్భృషంకార్యంసమాపయేదితి ॥ ౨ ॥ స్తోత్రభాస్కరై—
వివాహహోమేప్రకాంతై యదికన్యారజస్వలా । త్రిరాత్రీందంపతీస్యాతాంపు
థక్కుయ్యాసనాశనా ॥ చతుర్థేహనిసంస్నాతౌ తస్మిన్నగ్నాయథావిధి । వి
వాహహోమంకుర్యాత్తామిత్యాదిస్తోత్రసింగ్రహ ఇతి ॥ ౩ ॥ ౨ ॥ యస్తుకన్యాం
ప్రణామం పునస్తామపహరతి సరాజ్ఞాదండ్యిత్యాహయాజ్ఞవల్క్యః—నకృత్స్య
దీయతేకన్యా హరంతాంచోరదండధాగితి ॥ ౪ ॥ మనురపి—నకృదంశోనిపత
తి నకృత్కన్యాప్రదీయతే । నకృదాహదదానీతి త్రిణ్యతానినకృత్సకృత్ ॥ న
దత్వాకన్యచిత్కన్యాం పునదద్యాద్విచక్షణః । దత్వాపునఃప్రయచ్ఛేద్యఃప్రా
ప్నోతిపురుషాన్పుతమితి ॥ వా ॥ శతమశ్వాన్పుతేహంతిసహస్రం పురుషాన్పుతఇ
త్యుక్తందోషమాప్నోతిత్యథః ॥ ౫ ॥ కాశ్యపః—నప్తపోనర్భవాఃకన్యావర్జ
నీయాఃకులాధమాః । వాచాదత్తామనోదత్తాకృతకాతుకమంగళా ॥ ఉదకస్పర్శి
తాయాచయాచపాణిగృహీతికా । అగ్నింపరిగతాయాచపునర్భూఃప్రసవాచయా॥
ఇత్యేతాఃకాశ్యపేనోక్తాదహౌతికలమగ్నివత్ । ప్రరోహత్యగ్నినాదగ్ధఃపాదప
స్సుషిరాదపి ॥ సచపోనర్భవాదగ్ధంకులంకాన్విపిప్రరోహతీతి ॥ ౬ ॥ మనుః—
ఏతత్తునవరేచక్రుః నావరేచాతుసాధవః । యదన్యస్తేప్రతిశృత్యయదన్యస్తే ప్రదీ
యతఇతి ॥ ౭ ॥ బోధాయనః—సూ ॥ వాగ్దత్తామనోదత్తాగ్నింపరిగతా నప్త
మంపదంసీతా భుక్తాగృహీతగర్భాప్రసూతాచేతి నప్తవిధాపునర్భూఃతాంగృహీ
త్వా శప్రజాం సధర్మంవిందేతేతి ॥ ౮ ॥ ఆపస్తంబః—సూ ॥ దత్తాం గుప్తాం
ద్యౌతామృషభాం శరభాంవినతాం వికటాంముండాం మండుషికాగ్ంసాంకా
రికాంరాతాం పాలీం మిత్రాగ్ం స్వనుజాంవషణకారిం చ వజ్రయేదితి ॥ టీ॥
దత్తా అన్యస్తే వాచా ప్రతిశృతా, ఉదకపూర్వంవా ప్రతిపాదితా, గుప్తాకం
చుకాద్యావృతా, ద్యౌతా బభ్రుకేశీ, ఋషభాఋషభగతిః, శరభాశీణాదీప్తిః
వినతాకుబ్జా, వికటావికటజంఘా, ముండాఅపనీతకేశా, మండుషికాఅల్పకా
యా, సాంకారికాకులాంతరన్య దుహితృత్వంగతా, రాతాఋతుస్నాతా, పా
లీతైత్రపాలికా, మిత్రాసఖీ, శౌభనాఅనుజాయస్యాస్సాన్వనుజా, వరజన్తవత్స

౨౬ వర్ణాశ్రమచారకాండః వివాహకాలికరజఃప్రాయశ్చిత్తమ్ ౨౦౧
 రవివశ్యాజ్జాతావా, వషణకారి అధికవయస్కైత్యధః, సర్వాణీమానిదత్తా
 దివిషనూణివచనాని, అదుష్టవరాభిప్రాయాణి || ౯ || యదాహనారజః—
 జ్ఞా || దత్తాన్యాయేనయఃకిన్యాం వరాయనదహతితాం | అదుష్టశ్చేద్యరౌరా
 జ్ఞాసదఃస్యస్తత్రవౌపదితి || ౧౦ || గౌతమోపి—యా || ప్రతిశృత్యావ్యధర్మ
 సంయుక్తామనదద్యానితి || ౧౧ || యాజ్ఞరలోక్యపి—జ్ఞా || దత్తామపి హరే
 త్కన్యాశ్చేయాంశ్చేద్యరఅవ్రజేదితి || ౧౨ || కాశ్యపః—కులశీలః హీనస్యపం
 ఠా డేపతితస్యచ | అవస్తారివికర్తస్థరోగిశాంవేషధారిణామ్ || దత్తామపి హరే
 త్కన్యాం సగోత్రాధాంత్యైవచ | మంత్రసుస్కారరహితా దేయాన్యస్తేవరా
 యతు || అన్యథామహారక్షాదుశ్చోద్యయందద్యాచ్చసోదయమితి || ౧౩ || శా
 తాతపః—వరశ్చేత్కులశీలాభ్యాం నయజ్ఞైతకథంచన | పునఃగుణవలెదద్యా
 దితిశాతాతపోబ్రవీదితి || అపరంచ || హీనస్యకులశీలాభ్యామారకకన్యాంనదో
 షధాగితి || ౧౪ || కాత్యాయనః—సతుయద్యన్యజాతీయః పతిత క్లీబవీవవా | వి
 కమఃస్థస్యగోత్రవాచాసాద్విధామయోపివా || దత్తాపిదేయాసాన్యస్తేనపావ
 రణామషణా | విధవత్పుత్రగృహస్థపితృజేత్కన్యావిగహితాం || వ్యాధితావి
 ప్రకృష్టావా ధర్మనాహోపవాదితామితి || ౧౫ || నారజః—నాదుష్టాం దూష
 యేత్కన్యాం నాదుష్టదూషయేద్యరం | దోషేనతినదోషసాన్యదన్యాన్యంత్య
 జితౌద్వయోరితి || వా || ఏతానిసప్తమపదాదర్వాగ్నైదితవాని || ౧౬ || అ
 త్ర చంద్రికాయాం || వాద్దానప్రభృతినప్తమపదాదర్వాద్దోషదగ్ధనే మరణా
 దోవా కన్యామన్యస్తేదద్యావోద్ధ్వేమితి || ౧౭ || తథాచమనుః—పాణిగ్ర
 హణమంత్రైస్తునియతందారలక్షణమ్ | లెహునిష్ఠాతువిజ్ఞేయావిదన్విష్కృప్తమై
 పదేఇతి || నిష్ఠాపఃమావధిః, కన్యావరయోదోషదగ్ధసేపి సప్తమపదాధూ
 ధ్వం నపరిత్యాగత్యధః || ౧౮ || అత్రయమః—జ్ఞా || నొదకేశనవాచా
 వా కన్యాయాఃపతిరుచ్యతే | పాణిగ్రహణసంస్కారాత్పుతిత్వంనప్తమేషదఇతి
 || ౧౯ || పసిష్ఠః—స్త్రీపురుషస్తవపిసంబంధేవరణంప్రాగ్విధీయతే | వరణా
 ద్గ్రహణంపాణేసంస్కారోహివిలక్షణః || తయోరనియతంప్రాహుర్వరణదో
 షదగ్ధనాదితి || ౨౦ || స్త్రీపురుషసంబంధే వివాహే పూర్వంవరణం తదనుతద్వి
 లక్షణః పాణిగ్రహణాభ్యసంస్కారః, తయోర్తద్భ్యేదోషదగ్ధనేనతి వరణమనియ

తం, దానమాత్రేణ పతిత్వానుత్పలైరిత్యథః ॥ ౧౯ ॥ తథాచవ్యాసః—శ్లో॥
 కన్యాస్యస్తే ప్రహతవ్యావాగ్దా నేతుకృతేవరె కృతేస్యస్తే ప్రహతవ్యామృతే
 సప్తపదాత్పురా ॥ దత్తామపిహ రెత్కన్యాంసగోత్రాధాంత్యైవచ । మంత్ర
 సంస్కారరహితా దేయాస్యస్తే వరాయచతి ॥వా॥ ఏవంచ సప్తపదాదర్వాకమ
 రిణేకుర్తరణైపి నవిధవాత్వమిక్యక్తంభవతి ॥ ౨౦ ॥ తథాచవసిష్ఠః—అద్భిర్వా
 చాచదత్తాయామిమేతాదౌపరోయది । నచమంజౌవనీతాస్యాతుగమారీపితు
 రెవసేతి ॥ టీ ॥ సాపితురెవ నస్యతిగ్రహితురిత్యథః ॥ ౨౧ ॥ కాత్యాయనో
 ఽ—శ్లో ॥ వరయిత్యావతుయఃకశ్చిత్పుణశ్చేత్పురుషాయదా । క్తాగమాంస్త్రీ
 నశీత్య కన్యాస్యంవరయేద్వరమితి ॥ టీ ॥ క్తాగమోగజాదగ్గనం । ౨౨ ॥ నా
 రదః—ప్రతిగృహ్యతుయఃకన్యాం వరౌదేశాంతరంప్రజేత్ । త్రిన్మతూనమతి
 క్రమ్య కన్యాస్యంవరయేద్వరమితి ॥ ౨౩ ॥ అథశుల్కదానై విశేషమాహ మ
 నః—శ్లో ॥ కన్యాయాందత్తశుల్కాయాం మిదేతయదిశుల్కదః । దేవరా
 యస్యహతవ్యాయదికన్యానుమన్యతే ॥ ప్రదాయశుల్కంఽచ్చేద్యః కన్యాయాః
 స్త్రీధనంతథా । ధార్యాసావర్షమేకంతు దేయాస్యస్తే విధాతః ॥ యస్యా
 మిమేతకన్యాయావాచాన్యకృతేపతిః । తామనేనవిధానేనానుభావించేదే
 వరశతి ॥ ౨౪ ॥ కాత్యాయనః—పూర్వదత్తాతుయాకన్యా మృతానేన యదా
 భవేత్ । అనంస్కృతాప్రదేయాస్యాద్యస్తే పూర్వంప్రతిశ్రుతా ॥ నచెద్గుణవత్త
 రఇతిశేషః ॥ అనెకభ్యోపిదత్తాయామనూఢాయాంతతత్త్రైవ । వరాగమన్వస
 ర్పషాం వహతేవాదిమస్తుతామ్ ॥ అథాగచ్ఛేయరూఢాయాందత్తంపూర్వంహ
 రద్ధమితి ॥ ౨౫ ॥ యత్రపాణిగ్రహణాదుప్రసక్తస్తే దానమాహవస్త—
 శ్లో ॥ పాణిగ్రహేకృతేకన్యాకేవలంమంత్రసంస్కృతా । సాచేదక్షిణోనిస్సాన్య
 త్పునస్సంస్కారమర్హతీతి ॥ ౨౬ ॥ యదపిస్త్యుత్సంతరమ్ ॥ కన్యాస్యస్తే ప్ర
 హతవ్యా మృతేన సప్తపదాత్పురా । పురాపురుషసంయోగాన్త్యైవదేయేతి క
 చన ॥ ఋతౌచద్యప్తకస్తేన మృతౌదేయేతిచాపరే । ఆగర్భధాగణాత్కన్యా
 పునదేయేతికచనెతి ॥ ౨౭ ॥ యదపినారదః—ఉద్వాహితాపయాకన్యా సచే
 త్సంప్రాప్తమైశునా । పునస్సంస్కారమహేతయథాకన్యాత్యైవసేతి ॥ ౨౮
 మిదపిబాధాయనః—నిస్సృష్టాయాంహుతేచాపి యస్యాభర్తామిదేతనః । సా

చేదక్షతయోనిస్సాన్వితప్రతప్యత్యాగతానతి || పౌనర్భవేనవిధినా పునస్సంస్కారమ
 ర్హతి || ౨౯ || యదపిమనురాహ—సప్తేమృతేప్రవృజ్జేక్షీ బెచపతిలెపతా |
 పచనాస్వపత్సచారితాంపతిరన్యోవిధీయతఇతి || వా || సప్తమపహదూర్ధ్వ
 మపి పునరుద్వాహపరాణ్యైతాని వచనానియుగాంతరవిషయాణి || ౩౦ || య
 దాహవ్యాసః—క్లో || ఊఢాయాఃపునరుద్వాహంజ్యేష్ఠాంశఃగౌవధంతథా | క
 లౌపంచపరీక్షితభృత్యజాయాంకమండలుమితి || ౩౧ || కృతుః—దేవరాన్న
 సుతోత్పత్తిదత్తాకన్యానదీయతే | నయజ్ఞగోవధఃకార్యః కలౌ పచకమండలు
 రితి || ౩౨ || బోధాయనాపి—విధిర్యోనస్థితఃపూర్వక్రియలైవనసాంప్రతం
 పురాకల్పస్సయదవచ్ఛవిధవాయానియోజనమితి || ౩౩ || చంద్రికాయామపి ||
 దేవరణసుతోత్పత్తిగౌమేధఃచకమండలుమ్ | అక్షతాంపౌరుషంమేధగ కలౌ
 పంచవివజ్జయేదితి || అపుత్రాగుర్వనుజ్ఞాతౌదేవరఃపుత్రకామ్యయా | సపి
 ణోవాసగోత్రావాఘృతాభ్యక్తఋతావియాత్ || అగర్భసంభవాద్ధృత్యైత్పతిత
 స్తవస్యసాధవేత్ | అనేన విధినాజాతః క్షేత్రీజస్సభవేత్పుత్రఇతి || యాజ్ఞవ
 ల్క్యదిభిరుకాదేవరసుతోత్పత్తికలౌవజ్జనీయా || టీ || గౌమేధోగవాతం
 భసం, కమండలుః మృణ్మయఃకండలుఃఫాణం || ౩౪ || క్లో || కమండలుద్విజా
 తీనాం శౌచార్థంవిహితంపురా | ద్వాప్తాక్షైర్గునిముఖైశ్చతస్తాత్రధారయేత్స
 దేతిబౌధాయనాదిభిరుక్తం || అక్షతా అక్షతయోనిఃపురుషమేధః కృతువిశేషః
 ఏతాని కలౌవజ్జ్యనీత్యర్థః || ౩౫ || అక్షతాయావజ్జ్యత్వమాహనారదౌపి
 —క్లో || కన్యాచాక్షతయోనిర్యాపాణిగ్రహణమాషితా | పునర్భుజిపంథమా
 ప్రకాపునస్సంస్కారకర్తృణీతి || ౩౬ || యాజ్ఞవల్క్యసి—అక్షతాచక్షతా
 చైవపునర్భుస్సంస్కృతాపునరితి || అ || యస్తు కన్యాదోషమనభిధాయప్రాయ
 చ్ఛతి సదంత్యోరాక్షేత్యాహనారదః || ౩౭ || క్లో || యస్తు దోషవతీంకన్యామా
 నాఖ్యాయప్రాయచ్ఛతి | తస్యకుర్యాన్నప్రసాదం పూర్వసాహసచోదితంప
 ణతతద్యయస్సప్రశ్నధికపూర్వసాహసమ్ || ౩౮ || యతుయాజ్ఞవల్క్యనోక్తం ||
 అనాఖ్యాయదద్యోషచండ్యఉత్తమసాహసమ్ | అదుష్టాంచ త్యజ్జ దంత్యో
 దూషయంస్తుమృషాశతమితి || వా || తద్దోషభూయస్త్వాభిప్రాయమితిచంద్రి
 కాయామ్ || ౩౯ || క్లో || సాశీతిపణసాహస్రంభవేత్తమసాహసమితి || ౪౦ ||

అరణ్య ప్రద్యుసానధీక్షితీయే-స్మృతిముక్తాఫలే ధర్మశాస్త్రే

నారదః—వృత్తిగృహ్యతుయః కన్యామదుష్టామత్సృజేన్నరః । వినయసోస్యస్య
కామోపి కన్యాంతామేవచాద్వపేదితి ॥ వినయః దుష్టాభ్యర్థః ॥

శ్రిశతివివాహకాలోత్పన్నరజః ప్రాయశ్చిత్తాదినిరూపణంశ్రి

శ్రికథ కన్యాదాత్మనిరూపణంశ్రి

౧ ॥ తత్రయాజ్ఞవల్క్యః ॥ క్లో ॥ పితృపితౄణామహాభారతా సకుల్యో జననీత
భా । కన్యావృక్షాపూర్వకాశేవ, కృత్తిస్థః పరిపఠి ॥ అప్రయచ్ఛక్ సహపౌత్రి
భూణహత్యామృతామృతా ॥ గమ్యంత్యభావే దాశ్వానాం కన్యాకుర్యాత్సన్ధ్యం
వరమితి ॥ టీ ॥ పిత్రాదీనాం పూర్వపూర్వాభావే పరఃపరః కన్యావృక్షః, ౨
కృత్తిశ్చేత్ యద్యన్తాదాదిదోషవాన్నభవతి అతా యస్యాధికారసోప్రయ
చ్ఛక్ భూణహత్యామృతామృతాపాషాత్రి, యదాపునదాశ్వానామభావ
స్తదా కన్యైవగమ్యం గమనార్హముక్తలక్షణం స్వయమేవవరయేదిత్యర్థః ॥
౨ ॥ నారదః—క్లో ॥ పితృదద్యాత్ స్వయంకన్యాంభారతావాసుమతాపితుః ।
మౌతామహామాతులశ్చ సకుల్యోబాంధవస్తథా ॥ మాతాత్వభావేనర్వేషం
వృక్తతాయదివతతే । తస్యామప్రకృతిస్థాయంకన్యాం దద్యన్సజాతయః ॥
యదాతుస్తేచకశ్చిత్సన్ధ్యన్తాన్యరాజానమావ్రజేత్ । అనుజ్ఞయా తస్యవగంవృత్తి
తంవరయేస్సన్ధ్యయమ్ ॥ సవణామనురూపంచమలశీలబలశ్శ్రుతిః । సహధర్మంచ
రైతేన పుత్రాంశ్చాత్పదయేత్తతః ॥ స్వతంత్రోపహిత్యాత్మ్యం కుర్యాద
ప్రకృతింగతః । తదప్రకృతమేవస్యాదస్వతంత్రత్వసాతుతఇతి ॥ ౩ ॥ మనుః—
మన్తేదద్యాత్పితౄకన్యాంభారతావాసుమతాపితుః । తంశుశ్రావేతజీవంతం స్వ
ర్యాతంచనలంఘయేదితి ॥ పా ॥ ఏతి త్రయోః ప్రాధాన్యప్రతిపాదనార్థః సపు
నరస్యనిషేధాయ ॥

శ్రికథాప్రవృత్తివివాహభేదాఃశ్రి

౧ ॥ తత్రమనుః — క్లో ॥ చతుర్ణామపివర్ణానాం ప్రేక్ష్యహచహితాసే
తాన్ ॥ అష్టావిమాన్సమాసేనస్త్రినివాహాన్నిబోధత ॥ బాహ్వాదేఃస్వగైహ
ర్షః ప్రాజాపత్యస్తథాసురః । గాంధర్వరాక్షసశైవువైశాచశ్చాప్తమౌధమః ॥
వా ॥ ఆయాత్పూజావత్సప్తశ్రేష్ఠ్యపి వృత్తభంగభియాత్రక్రమభంగః ॥
అప్రవృత్తినాం లక్షణమన్వభిక్ష్యైతరాహ సువివ ॥—క్లో ॥ ఆచ్ఛాత్పూ

హోయితావచ శ్రుతశీలవతేస్వయం । అహాయదానంకన్యాయా బ్రాహ్మేనా
 భర్తాప్రకీర్తితః ॥ టీ ॥ ధర్మసాధనత్వాద్వివాహానన భ్రతజ్ఞేనాచ్యతే- బ్రహ్మ
 బ్రోధర్మవచనః, ధర్మాతిశయయ క్రత్వాద్బ్రాహ్మత్యం ॥—శ్లో॥ యజ్ఞేతువిత
 లెనమ్యగృత్విజేతమకరువృతే । అలకృత్కృతాదానం దైవమధమంప్రచక్ష
 తే ॥ టీ॥ దేవకార్యానికృతాయ దానాద్యే వత్త్వం ॥—శ్లో॥ ఏకంగమికుసు
 ద్యేవాసరాదాదాయధమతః । కన్యాప్రదానంవిధివ దామోధమగ్నశ్చ
 చ్యతఇతి ॥ టీ ॥ ధర్మతతదాయధర్మార్థమాదాయనాధాకథం, యతాశాస్త్రి
 ప్రవాసం స ఆమోధమః, విక్రయదోషభయాదృసిభిరను కపేతనేరేవ వి
 ద్యాదీయతే శుశ్రూషాదికలశిష్యతః కించిదాదీయతేచ ఆపేషికన్యాదీయతే
 వరాత్కించిదాదీయతేచ తేన దానసామాన్యేనాషణ్యం ॥ శ్లో ॥ సహాభా
 చరతంధమః మితివాచానుభాష్యచ । కన్యాప్రదానమభ్యర్చ్యప్రాజాప
 త్యోవిధిః స్మృతఇతి ॥ టీ ॥ ఉభాయోవాంసహధర్మచరతం నవృధగితివాచాను
 భాష్య అహంగృహస్థాశ్రమవీవధర్మచరిష్యామి నాశాశ్రమస్థఇతివరం ప్రతి
 శ్రావ్యేత్యధః- ప్రాజాపత్యోవిధిః, విధియతఇతి విధిఃవివాహః, గృహ
 స్థప్రాధాన్యనిబంధనం ప్రాజాపత్యేత్వం, గృహస్థస్త్వప్రధానోహి ప్రజా
 పతిః ॥—శ్లో॥ జ్ఞాతిస్యోద్రవిణందశ్వా కన్యాయైచైవశక్తితః । కన్యాప్రదా
 నంసోపచ్ఛంద్యా దాసురోధర్మఉచ్యత ఇతి ॥ టీ ॥ కన్యాయఃజ్ఞాతిభ్యఃపిత్ర
 దిభ్యః శక్తితః యథాశక్తిదత్వాస్సోపచ్ఛంద్యాత్ లోకశాస్త్రమర్యాదాలంక
 నేనయతగ్నానూతప్రవాసమాదానంస ఆసురః, పరస్వాపహరస్సోపచ్ఛంద్యని
 బంధనమాసురత్వం, అసురాహిస్సోపచ్ఛంద్యేనపరవీత్తమపహరతి ॥—శ్లో॥ ఇ
 చ్ఛమానోనన్యసయోగః కన్యాయాశ్చవరస్యచ । గాంధర్వస్సత్తువిజ్ఞేయో మైథు
 నస్యకామసంభవఇతి ॥ టీ॥ మైథున్యఃమిథునపర్యంతః, అన్యోన్యసయోగః, కా
 మసంభవోగాంధర్వః, గాంధర్వత్వంకామపరత్వనిబంధనం, గాంధర్వాహి కామవ
 రాః (స్త్రీ)కామవైగాంధర్వాఇతిశ్రుతే, స్తరతివధగవానావ్రీకిః, తిక్ష్ణకామా
 స్తుగాంధర్వాస్తీక్ష్ణకౌపాభుజంగమాఇతి ॥—శ్లో॥ హత్యాచిత్యావచభిత్వాచ క్షా
 తంతీరుదతీంగృహత్ । పునహ్యకన్యాహరణం రాక్షసావిధిరుచ్యతఇతి ॥ టీ॥ వి
 వాహనిరోధకా హత్యాచిత్యాభిత్వాచ కన్యకాంపరిధూయ యద్ధరణంసరా

క్షుణ్ణం; హింసాప్రాధాన్యద్రాక్షునత్వం, హింసాప్రపధానాహిరాక్షునాః॥శ్లో॥
 సుపామతాం ప్రమత్తాంవా రహాయశ్రవగచ్ఛతి । సహపిష్టోవివాహానాం
 ప్రేశాచః ప్రథితోష్టమథతి ॥టీ॥ సుప్రమత్తప్రమత్తకన్యాభౌగనిబంధనమై
 శాచత్వం పిశాచాహిసుప్రమత్తప్రమత్తానావిశతి ॥౩॥ బ్రాహ్మదీవివాహానాం
 ఫలమాహ సపవ॥—శ్లో॥ దశపూర్వాపరాస్వశ్యానాత్కానచైకవిశకం । బ్రా
 హ్మీపుత్రసుకృతకృత్వాచయేదేనసఃపిశ్యాన్ । దైవోధాయాసుతశ్చేవ సప్త
 సప్తపరావరాన్ । ఆయోధాయాసుతస్త్రీగ్రస్త్రీన్ పట్పట్కాయోధయా
 సుతః । టీ॥ కామోధయాసుతః ప్రజాపత్యేనోధాయాసుతః, విభక్తిర్య
 త్యయః- చతుర్ముఖవివాహేషు ఆముష్మిక ఫలం వ్యక్యేకముక్తావ, విహించ స
 ముదాయఫలంశ్లోకద్వయేనాహ ॥—శ్లో॥ బ్రాహ్మవిమవివాహేషుచతుర్ముఖ
 వానుపూర్వశః । బ్రహ్మవచ్ఛస్వినఃపుత్రానాయుతేషుసంమతాః । రూపసత్వ
 గుణోపేతా ధనవత్తోయశస్వినః । పర్యాప్తభౌగాధమిష్టాజీవంతిచశతంస
 మా ఇతి ॥౨॥ ఆసురాదిమచతుర్ముఖాతపుత్రగుణమాహ ॥—శ్లో॥ ఇతరేషు
 తుళిప్తేషు నృశంసానృతవాదినః । జాయంతేమర్షివాహేషు బ్రహ్మధర్మకర్షిష
 స్సుతాః ॥ అనిందితైస్త్రీనివివాహేరనింద్యాభవతి ప్రజా । నిందితైర్నిందితా
 న్మూలాం తస్మాన్నింద్యాన్వివజయేదితి ॥వా॥ అననుజ్ఞాతవివాహవిషయేయం
 నిందా, అన్యథా, క్షత్రియాదిషుగాంధర్వరాక్షసాద్యుపదేశానర్థక్య పరిసంగా
 త్ ॥౪॥ యాజ్ఞవల్క్యేసి ॥—శ్లో॥ బ్రాహ్మేనావివాహాపహాయ దీయతే
 శక్త్యలంకృతా । తజ్జపునాత్యభయతః పురుషానేకవింశతిమ్ । యజ్ఞస్థబుత్వి
 జేదైర ఆదాయాషాస్తుగోద్వయమ్ । చతుర్దశవర్షధమజః పునాత్య తరజస్తు
 షట్ । ఇత్యుక్త్యాచరతంధర్మం సహసాదీయైర్ధినే । సకాయఃపావయేత్తజ్జః
 షట్పథ్యశ్యాన్ సహత్తనా । ఆసురోదృశణాదానాన్ధాంధర్వస్సమయాన్తిధి ।
 రాక్షసాయుద్ధహరణాన్తైస్కాచకన్యకాంఛలాదితి ॥౫॥ మనుః ॥ షడానుపూ
 రాన్యద్యిప్రస్య క్షత్రిస్యచక్షురోవరాన్ । విట్కూన్యయోశ్చతానైవ విద్యాద్ధ
 మ్యానరాక్షసాన్ । చతురోబ్రాహ్మణస్యాద్యాన్వ శస్త్రాన్కవయోవిదుః । రా
 క్షసక్షత్రియస్త్రీక మాసురంవైశ్యసూద్రయోరితి ॥౬॥ మత్తాంశరమాహ సప
 వ ॥ పంచానాతుత్రయోధమ్యాద్వాపధమ్యాన్ స్మృతావిహ । ప్రేశాచశ్యా

సురశ్చైవ సకతప్యోకదాచన || ౧౭ || పాశ్చాత్యానాం పంచానాం ప్రాజాప
త్యాదీనాం మధ్యేత్రయోధమ్యుః, ప్రేశాచశ్చాసురశ్చ ద్వాపధమ్యుః సకతప్
యో, కత్యుః-విశేషానిదేశాత్, అస్యమతస్య సర్వసాధారణత్వం గమ్యతే || ౧౮ ||
చుద్రికాయా || ౧౯ || చత్వరోద్రాహ్మణస్యాద్వాశ్శస్త్రాగాంధర్వరాక్షసా |
రాజ్ఞస్తథాసురోచైశ్చే హుద్రేచాత్వస్తుగహితఇతి || ౨౦ || గహితానాం సాన్య
పి శస్త్రఇత్యధః || ౨౧ || అ వివాహంతరాలాభే ప్రేశాదమాహ వత్సః— || ౨౨ ||
సర్వోపాయైరసాధ్యస్యాత్పుకన్యాపురుషస్యయా | చౌర్యేణాపి వివాహేనసా
వివాహ్యరహస్థినైతి || ౨౩ || ఆపస్తంబః || సూ || తేహంత్రయితిద్యావృషస్తాః పూ
ర్వః పూర్వశ్రేయాన్యథాయక్తోవివాహస్తథాయక్తాప్రజాభవతీతి || ౨౪ || బ్రా
హ్మణ్యః || సూ || అష్టావివాహశ్శక్రతశీలవిజ్ఞాయబ్రహ్మచారిణైః సేదీయతే స
ద్రాహ్మణ్యాద్యాంకృతైః తయాసహధర్తృభ్యతామితి ప్రాజాపత్యః పూ
ర్వాంలాజాహుతిం హుత్వాగోమిధునం కన్యావలదద్యాత్సహృదక్షిణా సు
నీయమానాస్వంతర్వేదియుత్విజే నదైవస్య కామేనసకమాయామిధస్సయోగ
స్సగాంధర్వధనోపతాప్యసురః ప్రసహ్యహరణోద్రాక్షనః సుప్తాంతాం
వాపయచ్ఛేదితి ప్రేశాచస్తేషాంచత్వరః పూర్వేద్రాహ్మణస్య తేషన్విపూర్వః
పూర్వశ్రేయీనుతరేషాముత్తరోత్తరః పాపీయాంస్త్రాపి షష్ఠసప్రమాక్ష
తృధమానుగతౌ తత్పుత్ర్యయత్వాత్ క్షత్రియస్యచవంచమాప్తమా వైశ్యసూ
ద్రాణామయం త్రితకళత్రాహి వైశ్యసూద్రాభవతికృషికరణ శుశ్రూషాధిక్యత
త్వాహ్గాంధర్వమప్యేకే ప్రశంసంతి స ర్వేషుస్నేహానుగతత్వాద్గర్భధాయక్తో వి
వాహస్తథాయక్తాప్రజాభవతీతి విజ్ఞాయతఇతి || ౨౫ || పూర్వాంలాజాహుతిమితి
వైవాహికానాం లాజాహుతీనాం ప్రథమాహుత్యంతరం కన్యాస్వామినేగోమి
ధునంతః ప్రదాయతస్యావసపునగర్హహణమాయోనామవివాహః, దక్షిణాస్వి
తియుత్విగ్నరణవేదాయామేవవరసంపదున్ క్తంబచిదృత్వికే విన వృత్తాదక్షిణా
కాలే తదీయభాగేన సహకన్యాం తస్మేదద్యాత్ సచతాంపతిగృహ్యసమా
ప్తేయజ్ఞేషుభవక్షత్రే వివాహంతు ర్యాత్సదేవః, ఉతరేషా క్షత్రియాదీనాం వ
ర్ణానాం తత్పుత్ర్యయత్వాత్ ధనబలప్రధానత్వాత్ క్షత్రియస్యచ, అయంత్రీ
త్యుత్తరాహి వైశ్యసూద్రాభవతి, అయంత్రీతమనియతం కళత్రయేషాంతే తథా

దారెష్వత్యంతనియమస్తేషాం నభవతి నికృష్టకృషి శుశ్రూషాద్యనికృతశ్చాస్త్ర
యోర్వివాహాపితాదృశ ఏవేత్యర్థ ఇతి గోవిందస్వామి ||౧౧|| సౌతమోపి||సూ||
ద్రాక్షేనాదిద్యాచారిత్ర బంధుశీల సంపన్నాయ దద్యాదాచ్ఛద్యాలకృ
తాం సయోగమంత్రః ప్రాజాపత్యేనహధర్తశ్చ్యతామిత్యాంజేగోమిధునం
కనన్వినతే దద్యాదంతర్నేద్యృత్విజే దానంజైవాలంతృన్యచ్చతాన్వన్యం
సంయోగో గాంధర్వోవిలైనానతిస్త్రీమతామాసురః పృసహ్యదానాద్రాక్షసో
నంవిజ్ఞానాపగమాలైవశాచశ్చత్యానోధర్మ్యాః పృథమాష్టదిశ్శ్రేణి ఇతి ||టీ|| ప్రా
జాపత్యేనివాసే సహధర్తశ్చర్మతామితి ఏషసయోగమంత్రః పృథానమంత్ర
ఇత్యర్థః, ఆర్షమపిపృశస్తం కేచిన్నైచ్చంతిత్రాప్తిశుల్కగ్రహణాత్ ||౧౨||
తథాచమనుః ||—శ్లో|| ఆర్షగోమిధునంశుల్కం కేచిదాహుర్ముచైవతత్ | అ
ల్పావాపి మహాన్వాపి విక్రయేస్తాచలైవసః ||టీ|| గోమిధునంశుల్కమాహుః అ
నుజానతేతస్మషా తదయక్తం, అల్పావాపిమహాన్వాదృ వ్యలోభాదాదీయ
మానం శుల్కంవిక్రయవివేక్షిర్థః, కేచిదేవ-వ్యాచక్షతే, ఆర్షవివాసే గోమి
ధునం శుల్కమితివదతి, తన్మిథ్యావిక్రయవిక్రయసాధనంమూల్యం దేశకాలా
ద్యపేక్షయా అల్పంవామహద్వాభవతి ఆర్షేతుగోమిధునం శుల్కపరిమాణ
స్య నియతత్వాన్నక్రయక్రీత్యాన్యధ ఇతి ||౧౩|| తథాచదేవలః ||—శ్లో|| పూర్వేవి
వాహాశ్చత్యానోధర్మ్యాస్తాయపృథానికాః | అశులాద్రాప్తాన్వార్తాశ్చ తా
యంతి కలద్వయమితి ||౧౪|| తథాచాపస్తంబః || వివాహేదుహితృమతేదానం
కామ్యధర్తార్థగోశ్రూయతే తస్మాద్దుహితృమతేధర్థగోశ్రీతందేయం తన్మిధు
యాకుర్యాదితి తస్మాన్విక్రయకర్తృస్సన్మతిమాత్రంధర్తాద్విసంబంధఇతి ||౧౫|| అ||
ఆర్షవివాహేదుహితృమతే దానంకర్వచిద్వేదశ్రూయతేతామేవ శ్రుతిముదా
హరతి ||శ్లో|| తస్మాద్దుహితృమతే ఇతి || టీ || దుహితృమతేరథేనాధికం గవాశ
తం దేయంతచ్చశతదుహితృమాన్మిధుయాకుర్యాత్ మిత్రాన్కుర్యాత్, కన్యా
యైవరాయదక్షత్రాలంకారాది పృత్యర్పణేన తద్ధర్మ్యాదానసామ్యగతిఃకృ
యిష్యన్తిః వితథీకుర్యాదిత్యర్థః, యద్యా, మిధుయామిధునంవద తద్ధర్మ్యం
మిధునస్యకుర్యాదిత్యర్థః, మిత్రాన్త్యంమిధునార్థత్వంచ మిధుయాశబ్దస్యశ్రూ
యతే ||శ్లో|| మాదేవానాం మిధుయాకర్థగధేయం, అపావాలగ్నైర్మిధు

యా మిధునవాక్ భవతీతిచ॥టీ॥ తదిదం దానం కామ్యం కామనిమి త్రం యథాయా
 క్తోవాహ స్రథాయుక్తాప్రజాభవతి. ఋషి ల్యూః పుత్రాయథాస్వరతి, తత
 శ్చ సర్వార్థం సక్రయా ఫలం ॥ శ్లో॥ అయిజ్ఞోవాపషః, యోవత్పిక ఇత్యాదిశ్చ
 తేః ॥వా॥ పాణిగ్రహణాదధిగృహమేధిన్వీతమితి సపత్నిక స్తే నీవధర్మాధికా
 రస్తరణాచ్చ, వివాహస్య ధర్మాధికైవ తదథం దానమపిధర్మాధికమేవ,
 యస్తు తస్యాంవివాహక్రియాయాం క్రియశబ్దః క్వదిత్ స్త్యతౌ దృశ్యత్యే, ససం
 స్తుతిమాత్రిం ద్వివ్యప్రదానసామ్యాత్ నముఖ్యక్రియత్వప్రతిపాదనాథం, తు
 తః హయస్తాద్ధర్మాదేవ పౌత్రాః సంబంధోదంపణ్యరిత్యధికః, ఏవంచధర్మా
 ద్దదానవిధానాత్సర్వాన్యదకరూర్వాణి దానాన్యవృష్టాఘానీతిస్తత్యాత్, దు
 హితృమచైచ స్వదేయముదకపూర్వమేవదద్యాత్, దుహితృమాంశ్చకన్యాం, అ
 ద్భిరేవ ద్విజాతీనాం వివాహస్తు ప్రశస్యతేఇతిస్తరణాదుడకపూర్వమేవదద్యాత్
 దుహితృమ లెధిరథం శతం దేయం తన్నిధుయాకుర్యాదితిశ్చత్యా గౌమిధునాదధి
 కమప్యాదాయ వరయోషిద్భ్యం గృహతైత్రిభూషణాదిద్వారా పృత్థ్వణో
 సతి వివాహాధర్మ్యఏవేతిగమ్యతే, సచైవమాసురో ద్వివిణాదానాదితి స్తర
 ణాదాసురత్వం శుకనియః, కన్యావతౌభోగాథం దివ్యాదానే తథాత్వా
 త్ ॥ ౧౬ ॥ తథాచకౌతమః—సూ॥ విలైనానతిః(స్త్రీమతామాసురఇతి ॥టీ॥
 ఆనతిఃకన్యాదానంప్రత్యానుగుణ్యం (స్త్రీమతామితివచనాత్ * కన్యాయై గృ
 హత్యైత్రాది దత్వా వివాహేపినాసురత్వమితిహరదత్తః ॥ ౧౭ ॥ కన్యాయా
 భూషణాచ్చాదనాదధిధం వరాద్ధరాదానం సదోపావహమిత్యాహమనురపి ॥
 శ్లో॥యాసానాదదతేశులం జ్ఞాతయోససవిక్రియః । అర్హణం తత్కుమారీ
 ణామాన్యశంస్యందకేవలమితి ॥ టి ॥ యాసాంకన్యానాంనాదదతేనోపజీవంతిక
 వలంనిశ్చితమ్ ॥ ౧౮ ॥ అ ॥ ఏతదేవాభిప్రత్యాస్తభిక్నోక్తే సమథాయతి ॥ స
 ఏవ ॥ శ్లో ॥ పితృభిర్భాగ్యభిజ్ఞేతాః పతిభిరేవస్తరథా । పూజ్యా
 భూషయితవ్యాశ్చ బహుకల్యాణమీఘభిః ॥యత్రనార్యస్తపూజ్యం లెరమలైత
 త్రదేవతాః । యత్రైతాస్తుపూజ్యంతే సర్వాస్తతాఃఫలాక్రియాః ॥ శోచంతి
 జామయోయత్ర విశ్వత్సాశుతత్కులం । నశోచంతితుయత్రైతావధం తేషద్ధి
 సర్వదా ॥ జామయోయానిగేహాని శపంత్యప్రతిపూజితాః ॥ తానికృత్యాహతాని

వ వినశ్యంతిసమంతత ఇతి || టీ || జామయఃస్వసారః, కృత్యాఅభిచారక్రియా ||
 క్లా || తస్తాదేతాస్సదాభ్యచ్యాయభూషణాచ్ఛాదనశనైః | భూతికామైర్నిరై
 ర్నిత్యం సత్కారేషూత్సవేమచ || సంతప్తోభాగ్యయాభర్తాభర్తారాభ్యతతై
 వచ | యస్మిన్నైవకులేనిత్యం కల్యాణంతత్రవైధ్యవమ్ || యదిహి స్త్రీనరోచేత
 ఘమాంసంసప్రమోదయేత్ | అప్రమోదాఽపునఃపుంసః ప్రజనంసప్రవర్తతే ||
 స్త్రీయాంతురోచమానాయాం సర్వంతదోచతేకులం | తన్యాంత్రోచమానా
 యాం సర్వమెవనరోచత ఇతి || వా || యతఏవం కన్యాభూషయితవ్యా అతో
 జ్ఞాతిభిర్వరాహ్నుషణాణాం ధనాదానం నదోషావహమితిభావః || ౧౯ || సోఽ
 వభోగాథాంద్రవ్యగ్రహణేపితాదీనాం దోషమాహసపవ || శ్లో || వకన్యాయాః
 పితావిదావ్ గృహ్ణీయాచ్ఛుల్కమణ్వపి | గృహ్ణాహిశుల్కం లోభేన స్యా
 న్నరోపత్యవిక్రయా || స్త్రీధనానితుయే మోహదుషజీవతిబాంధవాః | న రీ
 యానానివస్త్రంవా లెపాపాయాంత్యధోగతిమితి || ౨౦ || అ || నారీశుల్కగ్ర
 హితాపాపీత్యాహసపవ || క్లా || ఆదదీతనశూక్రాపి శుల్కందుహితరందదత్ |
 శుల్కంహిగృహ్ణాకురులెచ్చన్నం దుహిత్యవిక్రయమ్ || నానుశుశ్రుమజాత్యై
 తత్పూర్వేషప్రిహిజన్తసు | శుల్కసంక్షేపమూల్యేన ఛన్నందుహిత్యవిక్రయమి
 తి || ౨౧ || సంవతః—కన్యవిక్రయిణోమూర్ఖామహాపాపస్యకారకాః | ప
 తంతినరకేఘారే యావదాధూతసంప్లవమ్ || క్రయక్రితాతుయానారినసాపత్ని
 విధీయతే | సాతుద్దేవేచపి త్ర్యేచ దాసీస్యాన్నతుసంస్కృతా||యస్తాంవివాహ
 యేత్కన్యాంబ్రాహ్మణోమదమోహితః | అసంభాష్యస్తవపాక్షైయస్సవిప్రౌ
 వృషభీవతిరితి || ౨౨ || మనుష్యవిక్రయేచోషమాహయమః—యోహనుష్యం
 హివిక్రియ యత్కించద్ధనమృచ్ఛతి | తస్యనూత్రంపురిషంచ సపరత్రౌపజీవతి||
 కన్యవిక్రయిణోమూర్ఖాఇహాకిల్బిషకారకాః| పతంతినరకేఘారే దహంత్యా
 సప్తమంకులమ్ || కన్యాంతు జీవనాథా యయశ్శులేనసప్రయచ్ఛతి | ఉపభు
 క్తైపురిషంచనూత్రంతస్యావరస్యచేతి || అపిచ || శుల్కంప్రదాయ కన్యా
 యాః ప్రత్యాదానంవిధానతః | విత్తశేతుర్వివాహోయమాసురష్టష్టఉచ్యత ఇ
 తిదేవలస్తరణేన శుల్కనిబంధనఆసురోవివాహః || వా ||నన్వాసురోవివాహః
 కథంధన్యైస్త్వేన మన్వాదిభిరాశ్రితఇతిచేన్న, పూర్వతనవివాహసంభవే ఆపద్ధ

మఁతెప్పిన తస్యాప్యశ్రయణాత్ ॥ ౨౩ ॥ తథాచనారదః — క్లో ॥ వివాహః
 స్వప్తభాభిన్నాబ్రాహ్మద్యామునిస త్రమాః! పూర్వఃపూర్వఃపరోజ్ఞేయఃపూర్వా
 భావేవరఃవరఃఇతి ॥ ౨౪ ॥ చంద్రికాయామపి—కృతాద్రప్యేణయానారీ స సా
 పత్నివిధీయతే । తథాదైవేచపిప్రేయచ దాసీంతాంకాశ్యబౌద్ధీదితియత్కా
 శ్యపవచనం ॥ కువివాహేః కిరీయాలోపే ద్విదానధ్యయినేనచ । కులాన్యకుల
 తాన్యాయాః బ్రాహ్మణాతికర్యమేణచైతి యదపి మనువచనం, తత్ప్రశస్తవివాహ
 సంభవవిషయమితి ॥ అత్యకేచిదాహుః * భూమిప్రీహియవాజాశ్యవృషభధేన్వ
 నఙుహశ్చేతి స్థావరవిక్రయోనాస్తీతిద గౌతమాదిభిః ప్రతిషిద్ధేపి భూమివిక
 ర్మే ॥ క్లో ॥ భూమింయఃప్రతిగృహ్లాతి యచ్ఛభూమింప్రయచ్ఛతి । తాప్రభౌ పు
 ణ్యకర్మాణానియతఃస్వర్గగామినామితి॥భూదానప్రశంసాదర్శనాచ్ఛవిక్రయే
 పి క్తవ్యే హిరణ్యోదకదానెనపశ్చిగ్చ్ఛతిమేదిసీతిస్తరణాద్ధిరణ్యోదకంద
 త్వా దానరూపేణ స్థావరవిక్రయంకుర్యాదితి విజ్ఞానేశ్వరేణోక్తం, తద్విశ్వా
 త్రాపి, కన్యావిక్రయిణోమూర్ఖాః, ప్రేశాచశ్చాసురైశ్చననకతప్యౌకదా
 చనేతి, కన్యావిక్రయినిషేధాత్, నాగ్నిచిన్నరకయతి నకన్యాద్యతస్త్వని
 తః । విశ్వజిత్యమితోయజ్ఞేకన్యాదానమహఃఫలమ్ ॥ జ్యోతిష్తోమాతిరాత్రా
 తాం శతంశతగుణకృతం । ప్రాహ్మణికస్యకాండతాన్వహోమమంత్రైశ్చ సం
 స్కృతాం ॥ కనకాశ్వతిలానాగాదాసీగృహమణీరథాః । కన్యకాకపిలాచైవమ
 హాదానానివైదశ ॥ దశానాంతుసహస్రాణాంయత్రానాంధుగ్యవాహినాం । సు
 పాలైఃసినియక్రావాం కన్యాంవిద్యాచ్ఛతత్సమామ్ । అన్నంవిద్యావధూత్రాణ
 గౌమారుక్తాశ్వహస్త్రినామ్ ॥ దానాన్యత్రమదానానిహ్యత్రమద్రవ్యదానతః
 తి ॥ నా ॥ ఏనమానిభిః కన్యాదానప్రశంసాదర్శనాచ్ఛ ద్రవ్యదానమంతరే
 ణ కన్యారథిగమే, పాణిగ్రహణాద్ధిసహత్వంకమహస్వీతి పాణిగ్రహణమారభ్యై
 వ వివాహసిద్ధాగ్నిహోత్రాదిశౌంతస్తాతకర్మాధికాగస్తరణాత్, తదను
 ష్ఠానాయావశ్యకతవ్యేచ వివాహేసతి ॥ క్లో ॥ అద్భిరేవద్విజాతీనాంవివాహ
 స్తుప్రశస్యతఃఇతిస్తరణాత్, ఉదకపూర్వమేవ కన్యాప్యాదాతవ్యేతి,నచాసురా
 దివివాహేషు సప్రపదాతికర్యమణాభావేన పతిత్వభార్యాత్వయోరనుపపత్తిరితిశ
 జ్ఞునీయమ్, తత్ప్రాపి స్వీకారానంతరమేవ సంస్కారవిధానాత్ ॥ ౨౫ ॥ త

భాషదేవలః—శ్లో ॥ గాంధర్వాదివివాహేషు పునరైవ హికోవిధిః । కథా
వ్యశ్చ త్రిభిర్వైశ్చైస్సమయేనాగ్నిసాక్షిక ఇతి ॥ ౨౬ ॥ గృహ్యపరిశిష్టేషి—గా
ంధర్వాసురపైశాచాదివాహారాక్షునశ్చయః । పూర్వం పరిశ్రమస్తేషాం పశ్చాద్ధో
మోవిధీయత ఇతి ॥ టీ ॥ పరిశ్రమఃస్వీకారః ॥ వా ॥ అతఏవన బలాదపహారమా
త్యేణ భార్యాత్వమిత్యాహ పసిష్ఠః— ॥ ౨౭ ॥ శ్లో ॥ బలాచ్ఛాపహృతా కన్యా
మంత్రైర్యదినసంస్కృతా । అన్యస్తేవిధివద్దేయాయథాకన్యాతత్త్వేన సేతి ॥ ౨౮
అథ వివాహంగవిశేషమాచూషయః— పాణిగ్రహణసంస్కారస్సవర్ణానూప
దిశ్యతే । అసవర్ణాన్వయ్యజ్ఞేయోవిధిరుద్వాహకమణి ॥ శరః క్షత్రియయా
గ్రాహ్యః పృతాదోవైశ్యకన్యయా । వాసోదశాశూద్రయాశ్చువర్ణోత్కృష్టస్య
జేదన ఇతి ॥ టీ ॥ కరేణి కన్యాగ్రహణం పాణిగ్రహణం, పాణిగ్రహణమేవచ సం
స్కారః, ఉత్కృష్టవేదనే సవర్ణాదు త్తరస్య పణాన్యలాభేవివాహ ఇతియావత్

శ్రి ఇతి ద్విహోదవివాహభేదనిరూపణమశ్రి

శ్రి లైక కాలశోభనదన్వయనిషేధః శ్రి

౧ ॥ శోభనదన్వయసన్నిపాతేనంగ్రహకారః ॥ శ్లో ॥ ఏకోదరాణాం పుంసాం
స్వాద్వివాహానేకవత్సరే । భిన్నోదరాణాం కుర్వీత స్త్రీణాం చైవ సంశయ ఇతి
॥ ౧ ॥ వరాహమిహరః—ఏకోదరప్రసూతానామేకస్తిన్నేవవత్సరే । వివా
హోనైవకతవ్యో నిగతేవచ సంయథేతి ॥ వా ॥ ఏతద్భృత్యయాదర్వాద్విష
యం ॥ ౩ ॥ యథాహ గాగ్యణః—శ్లో ॥ ఏకమాతృప్రసూతానామేకస్తి న్వత్స
రేయది । వివాహోనైవకతవ్యో నిగతేతుఋతుత్తయ ॥ గ్రామాంతరేపి క
తవ్యః కతవ్యోనేకవత్సరే నీతి ॥ ౪ ॥ అంగిరాః—ఏకమాతృప్రసూతానామే
కస్తిన్నేవవత్సరే । వివాహోనైవకతవ్యశ్శుభత్రయమృతత్రయే ॥ నకుర్యాద్వ
షభేదేతు త్రిమాసామాధ్వమాచరేత్ । ఘల్లునెచ్చేత్త్రమాసేచ పుత్రాద్వా
హోపనాయనె ॥ భేదోన్వత్సర్యకుర్వీతసత్తుత్రయవిలంబనం ॥ నపుంవివాహో
ధ్వమృతుత్రయేణ వివాహకాఢ్యం దుహితంప్రకల్పయేత్ । నమండనాచ్ఛా
పిహిముండనంచస్యాన్ముండనాన్ముండనమన్వగేవేతి ॥ టీ ॥ మండనం వివాహం, ముం
డనముపనయనం ॥ ౫ ॥ శాణాతపః ॥ శ్లో ॥ మండనం ముండనంచైవ సకుర్యా
దేకవత్సరే । ముండనం ప్రథమం కుర్యాన్నండనంతుతతఃపరమితి ॥ ౬ ॥ శ్రీధర్

యే || పుత్రస్య సాణిగ్రహణాత్పరస్తాన్నమాసషట్కృత్తనయావివాహః | తద్వ
ద్వివాహదహినోపనీతి స్తభోపనీకేవరతశ్చచౌళమితి || ౭ || ౫౫౯ || ఏకమా
తృప్రమాతానాంకస్యకాపుయోద్వియోః | సహోద్వాహోసకతవ్యస్తథా
నేనోపనాయనమితి || ౮ || సప్తతిరత్యై || ఏకస్త్రిశోభనేవ్యత్రైద్విశుభంనతుకార
యేత్ | యదికుర్యాత్పుమాదేతస్యస్యాదశుభంభువమితి || ౯ || పుత్రీవిపయేవిశే
షమాహంగిరాః || క్లో | ఉద్వాహ్యపుత్రీంనపితావిదధ్యాత్పుత్రస్యతరస్యాద్విహ
నంనజాతు | యాసచ్చతుర్థేదినమ్ | ౧౪ స్యసమావనంతావదతావిదధ్యాదితి || ౧౫ ||
౫౬ || పుత్రీపరిణయాదూర్వాంయోవద్ది-చతుష్టయమ్ | పుత్ర్యతరస్య కుర్వీత
నోద్వాహమితిసూరయితి || ఏకస్త్రిశృషావక్రేవశుభక్రియా || ౧౧ || తత్యగ్ర ||
ఏకస్త్రిస్తృశృషాకుర్యాదేకామేవశుభక్రియామ్ | ౧౨ నెకాయస్తృశ్చీవ
నాశమపి౫చ్ఛతి | ద్విశోభనంత్యేకగృహేతునేష్టం శుభ-తుకుర్యాన్ననేతేవ
రస్తాత్ | ఆవశ్యికేశోభనశతుక్ శ్చేదాచార్యభేదేనతథైవమర్యాదితి || ౧౩ ||
నారదః || శుభకృత్పుత్రీకోద్వాహత్పశ్చాత్పుత్రీకర్మాహః | ఏకతిథ్యామపి
ప్రామాభాగేవోభిన్నవేళయా | ఏకోదరోద్భవసుతా సుతయోర్వివాహో
మాసాంతరేమనువసిష్టపరాశరాద్వాః | ఇచ్ఛంతిమం౫ళమథాశువదంతిగ్రాః
కేచిత్తథైకదివసే పృథయత్యభేదే | ఏకలగ్నైపిభిన్నాంశైవసిష్టాత్రిపరాశరాః
ద్వయోర్వివాహమిచ్ఛంతి పృథగ్గ్రామేథమండవ్యతి || ౧౪ || బృహస్పతిః || ఏక
స్త్రిదినసేప్యేకలగ్నైభిన్నాంశికేతథా | ఏకగర్భోత్థయోర్వధో ర్వివాహశ్శుభ
కృద్భవేత్ | దేశభేదాక్కులాచారాదిమేధమాః ప్రకితితాః | ఏకలగ్నైద్వి
లగ్నేవా గృహేయత్యిశోభనమ్ | తయోరభ్యద్విసప్తంస్యా ద్విధాత్యేన్యదితి
ష్ఠితిః | ఏకమాతృప్రమాతానా మేకస్త్రినేవమాసరే | ఏకఏవసకుర్వీతవివాహ
వ్రతబంధనమ్ | ఏకేకరాశుభంకుర్యాన్నపుత్ర్యోఃపుత్రయోరపి | షణ్మాసేవా
చతుమాసే పూణ్యేవమేశుభావహమితి || ౧౫ || శాతాతపః || ఏకమాతృప్ర
మాతానాం నాగ్నికార్యద్వయంభవేత్ | భిన్నోదరప్రమాతానాం నెతిశాతాత
పోబ్రవీత్ || పుక్రసయమనామూర్వాంషణ్మాసాభ్యంతరేపివా | పుత్యుద్వా
హం నకుర్వీత వివాహద్వ్రతబంధనమ్ || టీ || ఉపయమనంవివాహః, వివాహ
ద్వ్రతబంధనం వివాహమాస్వం షణ్మాసాభ్యంతరేవ్రతబంధన ముపనయనం న

కుర్వీత, ఏతానివచనానియమళవ్యతిరిక్తవిషయాణి ||౧౪|| కాలదీపేయమళవిషయే విశేషోదర్శితః ||—శ్లో|| భ్రాతృద్యయేస్వస్మయై న్విస్మభ్రాతృయై గృహవా | సమానాపక్రియాకార్యా మాతృభద్రే తత్రైవచైతి || వా || భ్రాతృద్యయేయమళఇత్యధః, అత్ర ప్రథమజవనజ్యేష్ఠః ||

—————శ్రీయమళయోజ్జ్వలకానిష్ఠనిరూపణమ్శ్రీ—————

౧|| తథావమనుః||—శ్లో|| సదృశస్త్రీమజాతానాం పుత్రాణామవిశేషతః|| సమాత్మతాజ్యేష్ఠమప్రిజన్తతాజ్యేష్ఠముచ్యతే | జన్తజ్యేష్ఠైస్సవచాహవనం సుబ్రహ్మణ్యస్వపి స్మృతమ్ | యమయోజ్యైకగర్భేపి జన్తతోజ్యేష్ఠతాస్మృతేతి ||౨|| సంగ్రహేపి || యమయోజాతయోజ్యేష్ఠం జన్తతఃప్రొచ్యతేబుధైః | గర్భాన్యకస్యచిట్లోకే చిరాజ్జననదర్శనాత్ | యమయోజననాజ్యేష్ఠమాధానంచేష్యతేబుధైరితి ||౩|| యత్తు|| యమళావేకగర్భేతు స్త్రీవాధపురుషోపివా | కనిష్ఠఆద్యజాతస్సాస్యత్వశ్చాజ్ఞాతాగ్రజస్త్వస్మృతఇతి స్వరణమ్ ||వా|| తత్సమభాగస్థగర్భవ్యతిరిక్తోవర్యధోభాగస్థవిషయం || —శ్లో|| పాశ్వాయాస్సంధితౌగర్భౌ తయోర్యఃపూర్వజస్సతు | జ్యేష్ఠఇత్యచ్యతేసద్భి జాతకాదిమకమన్వితివాదరాయణీయ స్వరణాత్ || అ || దత్తారసయోర్విషయేవిశేషః స్మృత్సంతరేభిహితః ||—శ్లో|| ఔరసేతుసముత్పన్నే దత్తాజ్యేష్ఠోనచేష్యతే ||వా|| ఔరసః కనిష్ఠోపి దత్తవివాహాత్పూర్వ వివశేదిత్యధః || శ్లో|| హోమపూర్వంతుయో దత్తస్సవివజనకస్యచ | గోత్రేనవివశేత్కన్యాం పుత్రాదాననిషేధకృత్ | దాతృగోత్రేనముమ్భాతాం గృహీతకులసంభవః | ఉద్యపేద్ద్యమామాధ్వం నోద్యపేదితిగౌతమ ఇతి ||వా|| సపత్నిపుత్రయోస్తుపితృశీవర్థశాయాం జన్తజ్యేష్ఠస్య క్రమేణ వివాహః, పితృమరణానంతరంతు వివాహేన క్రమనియమఇతి కేచిత్ ||

—————శ్రీసీమంతజాతయోజ్యేష్ఠమాసవివాహనిషేధఃశ్రీ—————

౧|| అథ పుంసవనసంస్కృతగర్భస్య జన్తమాసజ్యేష్ఠమాసయోరుత్సవ నిషేధమాహః ||—శ్లో|| మాంజీనిబంధవృతకమణీచమూడాకృతిశ్చప్రథమో వివాహః | స్నానందపుంసఃప్రథమస్యనెష్ఠం జ్యేష్ఠాఖ్యమాసేపిచజన్తమాస ఇతి ||౨|| కాలాదర్శేపి | ఆద్యగర్భేత్తయోజ్యేష్ఠమాసినోద్వాహమాచరేదితి||వా|| ప్రథమగర్భాప్రసూతయోః స్త్రీపుంసయోజ్యేష్ఠమాసి ఉద్వాహకమన్ నాచ

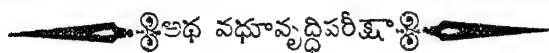
వర్ణాశ్రమాచారకాండః-౫ గుశుక్రమాధ్యాదౌ వివాహనిషేధః ౨౦౫

రెదిత్యధః ||౩|| రత్నమాలాయామపి ||—క్లౌ|| జన్తమాసిసచజన్తభేతథానైవజన్తదివసేచకారయెత్ | ఆద్యగర్భదుహితుసుతస్యవాక్యేషమాసిసతు పాణిపీడనమితి ||౪|| అత్రిః || జన్తభేజన్తదివసే జన్తమాసేశుభంత్యజేత్ | జ్యేష్ఠమాస్యాద్యగర్భస్య శుభంవజ్యంస్త్రియాఅపి | మాంజ్యద్వాహపృతిప్రదీక్షా కచిత్తత్రాపికుర్వతి ఇతి ||౫|| నారదః || జన్తమాసేపిజన్తక్షే సచజన్తతిథాదిసె | ఆద్యగర్భాసుతస్యాథ దుహితుర్వాకరగ్రహః | నైవోద్వాహోజ్యేష్ఠమాసేదంచ త్యాప్తవశస్పరం | జ్యేష్ఠమాసేతయోరెక జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠస్తునాన్యథేతి ||౬|| గర్ః | జ్యేష్ఠస్య జ్యేష్ఠకన్యాయా వివాహోనప్రశస్యతే | ద్వాజ్యేష్ఠౌమధ్యమావ్యాక్తౌ జ్యేష్ఠమైకంశుభావహమ్ | జ్యేష్ఠత్రయంనకుర్వీత వివాహంబహుసన్తతమితి ||

—సంహస్థేగురౌగుశుక్రమాధ్యాదౌచ వివాహనిషేధః—

౧|| మత్స్యః || సంహస్థితేసురగురావధిమాసకేచజ్యేష్ఠేతథాద్యతనయన్యతుశుక్రగుర్వాః | మాధ్యేతథాస్థవిరబాలకయోశ్చ జన్తలగ్నస్థితే సురగురౌ సహిమగ్రశాసీతి ||౧|| గగః || గురౌసంహస్థితేచైన సూర్యచధనుషిస్థితే | వివాహమపినెచ్చంతి మునయః కాశ్యపాదయ ఇతి ||౩|| నారదః || గురౌతుసింహరాశిస్థేభాగేభాగ్యవతీభవత్ | పైల్యేయమక్షేసానారి వివాహేవిధవాభవే దితి ||వా|| ఏతన్నర్తవోత్తరవిషయం || యదాహవ్యాసః || సర్వదోత్తరదేశేతు సింహస్థేదేవమంత్రిణి | వివాహంనైవకుర్వీత నిషేధోనాస్తిదక్షిణైఇతి ||౪|| శ్రుధరీయే || సర్వదోత్తరభాగేమ సింహస్థేమరపూజితే | వివాహేదిసకుర్వీత నాయందోషాస్తిదక్షిణై | సింహరాశౌసింహరాశౌ యావత్తిస్థితివాక్పతిః | సమేదాయామ్యకోణేమ సదోషాదక్షిణాపథ ఇతి ||౫|| అణవే || అన్నప్రాశనవైవాహంపుంసోజన్తక్షేవవచ | జన్తమాసేచవజ్యంస్యాన్నర్తదాతీరక్షత్తరే | సర్వదాదక్షిణేభాగే వివాహేదిమమంగళమ్ | జన్తమాసేశుభంప్రోక్తం బహూనాంసన్తతంత్యిదమితి || ౬|| వ్యాసః || అన్నప్రాశనమతిథ్యంవివాహంవాసుకమేవ | రాత్రావహనివాకుర్యాచ్ఛేషాణ్యహనికారయేత్ | ఆషాఢఃప్రోష్ఠవస్తాథకామాగేశీషస్తథైవచ | చత్వారోదూషితామాసా వణానంస్కారకమేచేతి | మీనేధనుషిసింహేచస్థితైస్తతురంగమే | త్వారమన్నంసకుర్వీత వివాహంమాంజిబంధనం | మాఘఘాల్లనవైశాఖ జ్యేష్ఠమాసాశ్శుభావ

హః । మధ్యమాః కాతికోమాగ్గోషకోనిందితాఃపర । సకదాద్విద్యతేమ
భానారాద్యాప్రవేశనాత్ । పాషండైత్రాశుభాగాగోర్వ నేతిప్రాహు
హస్యతిః । శ్రావణంకెచిదచ్ఛ్రుతి నెచ్చంత్యనేయహస్వయః । కన్యాకుంభకుశి
రస్థే రవాత్మేరంవివర్జయేత్ । ఆపాధాదిచతుర్థాసా చా ద్రాపాపంచవ
ర్జయేత్ । సార్వకాలికమిచ్ఛంతి వివాహంగౌతమాదయఇతి ॥౭॥ ఆపస్తంబః॥
సూ॥ సర్వరవోవివాహస్య శైశిరౌమాసౌపరిహాహ్నోత్తమంచనైదాఘమితి ॥
టీ ॥ శైశిరౌమాఘఫాల్గునా, నిదాఘస్యగ్రీష్మస్యయశ్చోష్ణమః అంత్యః ఆపా
ధః తానేతాం (స్త్రీ)న్తాసా- పరిహాప్యవర్జయిత్వాసర్వ రవోవివాహస్య కా
లావత్సర్వః॥౮॥ ఆశ్వలాయనశ్చ ॥సూ॥ సార్వకాలికమేక వివాహమిచ్ఛంతి
॥౯॥ సంగ్రహే॥—క్లో॥ కార్తికాశ్వయుజౌమాసాశ్రుద్వాపేదక్షిణాయనే । శం
పతి శ్రావణంచానేయ మాసాస్తవనేయ విగర్హితా ఇతి ॥౧౦॥ అత్యవసామా
హ వ్యాసః ॥ అధర్వాణ్యేవివాహస్తే సమతాసాసర్వకాలికాఇతి ॥ ౧౧॥ దక్షః॥
రాక్షసాసురగంధర్వ పైశాచాబ్రాహ్మణస్యతు । నిషిద్ధతిథిమాసేపి సమతాఇతి
నిశ్చయఇతి॥౧౨॥ గృహ్యపరిశిష్టే॥ సూ॥ ధర్మస్మైవవివాహేమకాలప్రతీక్షణం
సాధర్మ్యస్సివ్యతి॥౧౩॥ బౌధాయనః॥—క్లో॥ యస్మిన్కాలేవిరోధోస్త్రిజ్యోతిషౌ
త్తాగమోక్తమః । జ్యోతిషోక్తంవిహాయైవ స్మృతిచోదితమాచరేదితి॥౧౪॥ వ్యా
సః ॥ షష్ఠాఃపగ్నావపాన్తాన మధ్యేనైహాపాయనమ్ । వివాహంనైవకుర్వీత
నైవకుర్యాన్తహోత్సవమితి ॥౧౫॥ స్మృతిర్ధనారే ॥ అంధఃశ్విత్రిచకుసభిహానాం
గంపంగురేవచ । కాలప్రబోధచెద్యత్ర కులక్షయకరుహితదితి ॥టీ ॥ కాలప్రబో
ముహూర్తవిధానా ॥ ౧౬ ॥ దేవోత్సవమధ్యే సమనుష్యోస్సవనిషేధతి॥దేవలః॥
దేవోత్సవేప్రవృత్తైతు సమనుష్యోస్సవమతః । తస్మిన్గ్రామేకుర్వీత కు
ర్యాచ్ఛ్చైత్సవినశ్యతీతి ॥ —ఇతికోభనద్వయసన్నిపాతాదినిరూపణమ్—

శ్రీఅథ వధూవృద్ధిపరీక్షాశ్రీ

౧ ॥ తత్ప్రాపస్తంబః ॥ సూ ॥ శక్తివిషయే ద్రవ్యాణి ప్రతిచ్ఛన్నాన్యవని
ధాయ బ్యూమాదుపస్పృశేతీనానావీజానిసగ్ంస్పృష్టాని వేద్యాః పాగ్ంనూ
క్షేత్క్రాస్థగ్ంశకృత్త చశానలోష్టమితి పూర్వేషాముపస్పృశ్యనే యథాలింగ
మృద్ధిరుత్తమంపరిచక్షతఇతి ॥ టీ ॥ నానావీజానివీహియవాదీని సంస్పృష్టాస్తే

కస్తిన్మృతిపిండేనిక్షిప్తాని పృతిచ్ఛన్నాని కృత్వా సౌమిక్యావేద్యాహృతానాం
 సూక్, క్షేత్రాత్సస్యసంపన్నాదాహృతంలాప్తం, శకృత్ శ్చ శానలాప్తంచ పృథ
 క్పిండేమనిక్షిప్య, పృతిచ్ఛన్నానికృత్వా ఏకస్త్రిభాజనై నిధాయ కన్యాంబూ
 యాదేషాం పిండానామేకముపసృజేతి, పూర్వేషాం చతుర్ణాముపసృజ్యనే
 యథాయోగ్యమృద్ధిః, నానాబీజానాముపసృజ్యనే పృజానమృద్ధిః, వేద్యాః పా
 గ్ంసూనాంయజ్ఞసమృద్ధిః, క్షేత్రాల్లాప్తస్యసస్యసమృద్ధిః, శకృతఃపశుమృద్ధిః ఉ
 త్తమంశ్చ శానలాప్తం పరిచక్షుతేగర్హంతే శిష్టాఇత్యధః ॥ ౨ ॥ ఆశ్వలాయనః
 —అష్టాపిండాకృత్వా ఋతమగ్రప్రథమంజ్ఞజ్ఞే ఋతే సత్యంప్రతిష్ఠితం య
 దియంకుమార్యాభిజాతా తదిదమిహప్రతిపద్యతేయత్సత్యం తద్దృశ్యతామితి, పిం
 డానభిమంత్య కుమారింబ్రూయాదేషామేకంగృహణేతి, క్షేత్రాచ్ఛేదుభయ
 తస్సస్యాద్భృష్టాయాదన్నవత్యస్యాః ప్రజాభవిష్యతీతివిద్యాత్, గోష్ఠాత్పశుమ
 తీవేదీపురుషాద్భృహ్ననర్చసిన్యవిదాసీనోహృదాత్ సర్వసంపన్నాదేవనాత్ క్షి
 తపిచతుష్పథాద్విప్రవాజనీఇరిణౌదధన్యాశ్చ శానాత్పతిఘ్నీతి ॥ ౩ ॥ శ్చ శాన
 పిండసృజ్యనే తస్యాఏవ వైధన్యంభవిష్యతీత్యధః ॥ ౩ ॥ హరితః — శ్లో ॥
 ప్రత్యుదావహానైవకార్యోనేకస్తేదుహితృద్వయమ్ । నచైకజాతయోఃపుంసాః
 ప్రయచ్ఛేద్ధుహితృద్వయమితి ॥ ౪ ॥ పితుఃస్వసారంమాతుశ్చమాతులానీంస్తుషా
 మపి । మాతుస్సపత్నీభగినీమచార్యతనయాంతథా ॥ ఆచార్యపత్నీంస్వసుతాం
 గచ్ఛంస్తుగురుతల్పగృతిదోషస్తరణాత్ ॥ సాక్షాత్పరంపరయావా ॥ శ్లో ॥ శ్వ
 శూఃపూర్వజపత్నీచ మాతృతుల్యఃప్రకీర్తితాః । పితృపత్నీస్సర్వామాతరఇ
 త్యాద్యతిదేశేనవా, తాదృశీ నోదావ్యేతీతి ॥

—శ్రిఅథ కన్యాదానకాలనియమకర్మమఃశ్రి—

౧ ॥ సంగ్రహకారః ॥ శ్లో ॥ భుక్తాంసముద్వృషేత్కన్యాంసావిత్రిగ్రహణం
 తథా । ఉహోషితస్సవైదద్యాదర్పితాయద్విజాతయఇతి ॥ వా ॥ భుక్తోద్విద్యాహ
 స్తరణమథమవివాహవిషయం ॥ ౨ ॥ తదాహవ్యాసః—శ్లో ॥ గాంధర్వా
 సురయోరెవ భుక్త్యాతుపరిణీయతే । బ్రాహ్మేదిమవివాహేమభోజనం నేతికాశ్య
 పఇతి ॥ ౩ ॥ శాతాతపః—బ్రాహ్మేదిమవివాహేమపూర్వంహోమఃప్రశస్యతే ।
 కన్యాస్వీకరణంపశ్చాద్వ్యత్యయశ్చాసురాదిమ । స్వగృహోన్మత్తవిధానాదా

పౌర్వాపర్యవ్యవస్థితిరితి || ౪ || వ్యాసః—దద్యాత్పూర్వముఖః కన్యాం గృహ్ణీ
 యాదుత్తరాముఖః | దంపత్యోర్వధౌ లెచాయుర్దాతుశ్చైవవివధౌ తథితి || ౫ ||
 స్కందోపి—నామగోత్రే సముచ్చాద్యప్రాజ్ఞుభౌవారిపూర్వకమ్ | ఉదజ్ఞుభా
 యవైదద్యాత్కన్యాం చైవయపీయసీమితి || ౬ || వసిష్ఠస్తువిశేషమాహ || ప్రా
 కప్రత్యజ్ఞుభయో శైవదాతృగ్రాహకయోఃస్థితిః | ఉద్వాపేచేవగోదానాదా
 నయోరెవమేవహితి || ౭ || ఆగ్నేయపురాణే—దద్యాత్ప్రప్రాజ్ఞుస్తస్మేవరః
 ప్రత్యజ్ఞుభౌవభూమ్ | గృహీత్వాకోభనెలగ్నై ఈశ్వేతాపాదమస్తకమితి || ౮ ||
 అత్ర స్మృతీనాం విరోధేవికల్పాద్యప్రవృత్తయః || ౯ || వ్యాసః—క్లో || అచ్చా
 ద్యాంకృతాంకన్యాం గృహ్ణాన్వామకరేణతు | గోత్రమాదాతుసంకీర్త్య ప్ర
 పితామహపూర్వకమ్ || ప్రపితామహపూర్వాంకముద్దిశ్యదావయేత్ | నాం
 దీముఖేవివాహేచ ప్రపితామహపూర్వకమ్ || నామసంకీర్తయేద్విద్యానన్యత్ర
 పితృపూర్వకమితి || ౧౦ || దక్షః—నామగోత్రే సముచ్చాద్య ప్రపితామహపూ
 ర్వకమితి || ౧౧ || జమదగ్నిః—కన్యాంవామకరేధృత్వా ప్రపితామహపూర్వ
 కమితి || ౧౨ || దేవీపురాణే—గోత్రమాదాతుసంకీర్త్య కీర్తయేత్ప్రపితామ
 హం | పితామహంచపితరం కన్యామేవవరాయచ || ఆసీనాయాః స్త్రియాస్త్రీ
 ప్తౌ గృహ్ణామిత్యద్భిరంతతః | గృహ్ణీయాత్పాణిముత్తానం సాంగుష్ఠాంగుళిదక్షిణ
 మితి || ౧౩ || ఔపాసనాత్పూర్వమగ్నినాశే పునర్వివాహః || తథా సంగృ
 హే—పూర్వమాపాసనారంభాదగ్నినాశాయదాభవేత్ | పునర్వివాహః క
 ర్తవ్యః పరతస్తునవిద్యతథితి || వా || ఋగ్వేదినాం ప్రవేశహోమాత్పూర్వంయజు
 ర్వేదినామాపాసనారంభాత్, సామవేదినాం లేఖాహోమాత్పూర్వంచాగ్నినా
 శేపునర్వివాహాదథితి || ౧౪ || బోధాయనః—సూ || అథచేదాపాసనారంభా
 త్ప్రాగ్జ్వలనస్యనాశః పునర్వివాహాంతుర్వీతేతి || వా || పునర్వివాహకల్పోపి
 తేనైవ వ్యాఖ్యాతః || క్లో || అంతురంచప్రతిసరంవరణంచప్రతిగ్రహం | వాస
 సాపరిధానంచకర్మాణ్యేతానివజయేదితి || అ || ఉపనయనవివాహజాతకర్త
 శ్శశానాగ్నినాశేప్రాయశ్చిత్తమాహ బోధాయనః || సూ || అథ యద్యుపన
 యనాగ్నిర్వివాహాగ్నిజౌతకర్తాగ్ని శ్శశానాగ్నిరాచతుర్థాదాదాద్విదశా
 హాదాసంచయనాదాద్విగ్నినాశేసర్వంతదవహతేప్రోక్ష్యస్థంఙిలముద్ధత్యాగ్ని

ముపసమాధాయ సంపదిస్తీర్వ ప్రాయశ్చిత్తంజహోత్సయాశ్చ పంచహోతాబ్రా
హ్మణపకహోతామనన్వతిర్నిందామతిర్హోవాప్యహోత్సయాశ్చజహోతితి

—ఇతి కన్యాదానకాలనియమకృమః—

—శ్రిఅథబేపాసనారంభకాలఃశ్రి—

౧ || బేపాసనస్యారంభకాలమాహపస్తంబఃగృహ్యే || సాయంప్రాతరతఢ్ఢ
ధ్వం హస్తేనైతే ఆమృతీ తండులైర్యవైరాజిహుయాదితి || ౧ || అతఢ్ఢర్ధ్వ
మాగ్నైయస్థాలీపాకాంతాద్వివాహదూర్ధ్వం, రాత్రావేపాసనస్యారంభః
యది నవనాడ్యోనాతితాః, అతితాశ్చైదవరమ్యస్నాయమేవాగ్నిహోత్రవేళా
యామితి గృహ్యతాత్పర్యదర్శనే || ౨ || స్మృతిరత్నే— శ్లో || త్రైధాకృత్యా
యామిసింఘార్యభాగైస్థాలీసాకౌనిత్యయక్తోద్వీతీయే | స్థాలీపాకౌ నైవయుక్త
స్తృతియేనైవస్థాలీనైవయుక్తోవివాహే || ౩ || నిత్యః బేపాసనహోమః || ౩ ||
వ్యాసః—శ్లో || రాత్రౌవివాహఉత్పన్నేవహ్నింపరిచరేత్తదా | రాత్రావ
తితికాలశ్చైచ్ఛవస్నాయంతముపకృమేత్ || ప్రాతర్హోమస్సంగవాంతెకారేత్వ
నుదితైతథా | సాయమస్తమితేహోమకాలస్తునవనాడికేతి || ౪ || అథస్థాలీపా
కౌపకృమః || తత్రాపస్తంబః || సూ || ఏవమతఢ్ఢర్ధ్వం దక్షిణావజ్రముహో
షితాభ్యాం పర్వసుకార్యః పూణాపాత్రీస్తు దక్షిణైత్యేకఇతి || ౫ || అతఢ్ఢర్ధ్వం
ఆగ్నైయస్థాలీపాకాత్పరమిత్యేవం వదతా, ఆగ్నైయస్థాలీపాకానంతరం శేష
హోమామాత్పర్యంపర్వసంభవేపి ఆగ్నైయస్థాలీపాకఃకార్యఇత్సుక్తంభవతి || ౬ ||
యథాహుః || శ్లో || వివాహే శేషమధ్యేతుపర్వణ్యుత్పత్తితేనతి | తస్మిన్నపిచక
తేవన్యః స్థాలీపాకోయథావిధి || తత్రయద్యవ్యమావాస్య వివాహాత్స్యాదనంత
రం | యదివాపౌణామాసీస్యాత్థాస్థాలీపాకక్రియామతేతి || వా | అత్రామావా
స్యాయామపి స్థాలీపాకస్తరణమాగామిపౌణామాస్యామాధ్యాది దోషదుష్టత్వే
దృష్టవ్యం || ౭ || తదాహగౌతమః— శ్లో || పాకయజ్ఞస్యచారంభమన్వారం
భణమేవచ | పౌణామాస్యాంయజేత్పుర్యందర్శనైవకథంచన || మాధ్యాదిదో
షమాసేతుపౌణామాస్యాంయజేత్కథం | దర్శనాపియజేత్పుర్యంపౌణామా
సీమమామపి || అతికాలాంతరారంభోయజమానస్యపాపకృత్ | ఆయుశ్శ్రియం
యశోహన్యాత్రస్తాత్తైనవ్యతికృమేదితి || వా || యావద్దగ్ధం పూణామాసస్య

కాలఃతావద్దర్శ్యాత్పూర్వమేవ పంచమ్యాదౌపౌణమాసస్థానీపాకంకృత్యాన్వ
కాలే అమామపి దర్శమపియాజయేత్, నతు పృతిపది పౌణమాసమపి సహ
యశ్చిత్త్యథః, యత్తు || మాఢ్యేవాప్యధిమాసేవాగ్రహణేచద్రసూర్యయోః |
అన్వారంభంప్రకుర్వీత సమనంతరపర్వణీతిస్తరణం || యదపి || ఆషాఢ్యేవ్యధిమా
సేవా సంక్రాంతౌగ్రహణేపిచ | అన్వారంభంప్రకుర్వీత సమనంతరపర్వణీతి ||
వా || తత్సమనంతరపర్వణ్యవశ్యకతవ్యతాపృతిపాదసవరం, మాఢ్యాదౌతుదౌ
షస్తరణాత్ || యదాహుః || సూ || ఆధానానంతరాపౌణమాసీచెస్తలమా
సినతత్రారంభణీయాస్యాదితివృద్ధైవభాషితమ్ || ౮ || స్మృత్యథఃసారేపి—సూ||
వసంతకాలేపి మలమాసాదికంచేత్కర్తారంభోనాస్తీతి || వా || అన్వారంభణాది
కం నకతవ్యమితి, అన్వారంభణఃస్థానీపాకః || స్తో || ఉపరాగోధిమాసోవా
యదిప్రథమపర్వణి | నాహరేత్ప్రథమామిష్టింమాఢ్యేచగురుశుక్రయోః || స్థానీ
పాకక్రియాంకుర్యాద్వివాహాదు త్రరాయణే | పితృమానచతుష్కైతుయదికుర్యా
ద్విసశ్యతి || ఆరంభందర్శనూణైఃప్రోరగ్ని హోత్రస్యచోదితం | పృతిష్ఠామపిక
మాద్యాంమలమాసేవివజయేత్ || ప్రారబ్ధేతుత్పతీయాదాప్రోక్తదాహోన
విద్యతే | ఋతుత్రయమతిక్రమ్యస్థానీపాకంవినాకృతమ్ || అజస్రం లోకికం వి
ద్యాన్తాసత్రయమథాపివేతి || ౧౦ || ఇదందేశాంతరగమనం || ఋతుమేకమతి
క్రమ్యస్థానీపాకం వినాకృతమ్ | అజస్రం లోకికంవిద్యాదితివేదవిదోవిదురితిస్త
రణాత్ ||

—————ఇతిస్థానీపాకనిరూపణం—————

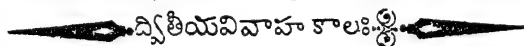
—————అథాధివేదనమ్—————

౧ || తత్త్రయమనుః || మద్యపానహ్యన్యత్రాచపృతికూలాచయాభవేత్ | వ్యాధి
తావాధివేత్తవ్యాహింసాగ్రహేఘ్నీచసర్వదా || వలధ్యాప్తమేధివేద్యాబ్ధేదశమే
తుమృతపృజా | ఏకాదశేస్త్రీజననీసద్యస్తవ్విప్రియవాదినీ | యారోగిణీన్యాత్తుహి
తానంపన్నాప్రవేశితః | సానుజ్ఞాప్యాధివేత్తవ్యాసావమాన్యాచకర్త్విచత్ || అ
ధివిన్నాతుయానారీనిగచ్ఛేద్యోషితాగృహాత్ | సానద్యస్సన్నిరోద్ధవ్యాత్యా
జ్యోవాకులసన్నిధౌ ఇతి || టీ || త్యాగోజనకకులప్రేషణం || ౧ || యాజ్ఞవల్క్యః
—సురాపీహ్యధిశాధూర్రావంధ్యాథఃఘ్నవిప్రియంవదా | (స్త్రీ)ప్రసూశ్చాధి
వేత్తవ్యాపురుషద్వ్యేషిణీతథేతి || టీ || యస్యాం గేహేవిద్యమానాయాంభార్యాం

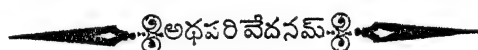
తరపరిగ్రహః । సాధివిన్నేత్యధః ॥ శ్లో ॥ అధివిన్నాతుభతవామహదే
 నొన్యథాభవేత్ । యత్రానుకూల్యందంపత్యస్త్రీవగఃస్తత్రవథతే ॥ ఆ
 జ్ఞానంపాదినీందక్షాంపీరసూంపీయవాదినీమ్ । త్యజదాప్యస్త్రీతీయాంశమద్ర
 వ్యభరణంస్త్రీయాఇతి ॥ టీ ॥ త్యజన్నధివిందక న్వస్యధనస్య త్రీతీయాంశం
 దాప్యః, నిధనస్తు స్త్రీయాభరణం గ్రాసాచ్ఛాదసాదిదాప్యఇత్యధః ॥౩॥
 పరాశరమాధవీయే—శ్లో ॥ ధర్మవిఘ్నకరీంభార్యామసతీంచాతికోపనామ్ ।
 త్యజేద్ధర్మస్యరక్షాధం తదైవాప్రియవాదినీమితి ॥ టీ ॥ త్యజేత్ అధివిందేత్ ॥
 ౪ ॥ దక్షః—శ్లో ॥ ప్రథమాధర్మపత్నిస్యాద్వితీయాంతివధినీ । దృష్టమాత్ర
 ఫలంతస్యామదృష్టంనొపలభ్యతే ॥ ధర్మపత్నిసమాఖ్యాతా నిదోమాయదినా
 భవేత్ । దోషేష్యపినదాపసాన్యదన్యోద్వాపేవిజానతఇతి ॥ ౫ ॥ స్మృతిర
 త్నై—ఏకాముత్క్రమ్యకామాధర్మనాన్లబ్ధుంయఇచ్ఛతి । సమథస్తాషయి
 తాన్తైఃపూర్వోధామపరాంవపేదితి ॥ ౬ ॥ బోధాయనః — అప్రజాందశ
 మేవషే (స్త్రీ)ప్రజాందావదేశేత్యజేత్ । మృతప్రజాంపంచదశే నద్యస్తప్రియ
 వాదినీమితి ॥౭॥ఆపస్తంబః—ధర్మప్రజాసంపన్నే దారేనాన్యాంకుర్వీతాన్యతరా
 భావేకార్యాప్రాగ్నాన్యథేయాదితి ॥ టీ ॥ శౌతేమస్తారైమచకర్తసుశృద్ధాశక్తిః
 ధర్మసంపత్తిః, పుత్రవత్సాంప్రజాసంపత్తిః, ఏతద్వక్తేదారెనతి భార్యామన్యాం
 నొద్వపేదితి, ధర్మప్రజయోరన్యతరస్యాభావేకార్యాఉద్వాహ్య, అత్రదారెనతి
 తివచనాత్, మృతేతస్మిన్ప్రాగ్నాధ్వంశాధానాత్, సత్యామపిపుత్రసంపత్తౌ
 ధర్మసంపత్తిర్థందారగ్రహణంభవత్సేవ ॥౮॥ శాతాతపః ॥—శ్లో ॥ మద్యపాన
 వ్రవృత్తాద దీఘురోగాచయాభవేత్ । ప్రతారికానపత్యాచ (స్త్రీ)ప్రసూఃపరు
 షభాషీణీ । అర్ధస్మిచవతిద్వేషీ (స్త్రీ)తిష్ఠత్యపిచొద్వపేదితి ॥౯॥ స్త్రీత్యంత
 రే । వ్యాసితాం(స్త్రీ)ప్రజాంచాధ్య మున్నతాంవిగతార్తవామ్ । అదుష్టామర్హ
 తిత్యక్తుం తీర్థానతుధర్తత ఇతి ॥ టీ ॥ తీర్థంయోనిః ॥౧౦॥ గగః ॥ గృహీన్యాదే
 కపత్నికస్సకామీచొద్వపేత్పరామ్ । త్రీతీయాంనొద్వపేత్కన్యాం చతు
 ర్థామపిచొద్వపేత్ ॥ — శ్రీఅర్కవివాహవిధిః శ్రీ

త్రీతీయాముద్వపేత్కన్యాం మోహదజ్ఞానతోపియః । ధనధాన్యాయుషాం
 హానీ రోగీన్యాద్యదిజీవతి । త్రీతీయోద్వాహసిద్ధ్యర్థమర్హమృత్యుంసముద్వపేత్ ॥

గ్రామాత్పూరిమిదీదీపవా గచ్ఛేద్యతై వతిష్ఠతి । యథార్హంకౌభనంకృత్వా
కృత్వాఘోషమిందకోభితామ్ । వస్తేణతంతునావెష్ట్యబ్రాహ్మణస్తంపరిశ్రయేత్
స్వశాఖాత్తవిధానైః హోమాంలెగ్నింస్వత్రని । ఆరోపైన్యవరోధీరోబ్రహ్మ
చర్యంచరేత్త్ర్యహమ్ । ఏకాహమపివాకన్యా ముద్వహేదవిశంకితఇతి ॥వా॥ అ
యంచద్వితీయాదివివాహాః పృజానంపత్ర్యభావే మృతాయాంవాద్యస్తవ్యః ॥౧౧
శ్మృతిః ॥ జాయమానోవైబ్రాహ్మణస్త్రిభిర్బుధావాజాయతే బ్రహ్మచర్యేణపి
భ్యోయజ్ఞేనదేవేభ్యః పృజయాపితృభ్యః । తస్మాదేకోద్వేజాయేవిందతే, తస్మాదే
కొబహ్వీర్హయావిందతఇత్యాదిశ్మృతితః । ధర్మప్రజార్థమనేకపత్నీపరిగ్రహావగ
మాత్ ॥

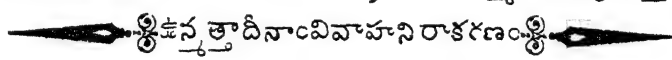

౧॥ గాగ్యః ॥—క్లౌ॥ భార్యాంతరవివాహస్సాన్యదయ్యగేవత్సరేశుభిః । య
క్లేభర్తృవినాశాయ గాగ్యస్సవచనంయథేతి ॥౨॥ వసిష్ఠః ॥ భార్యాహీనస్తు
వైవాహ్యం కుర్యాత్తస్మింస్తువత్సరే । వత్సరాంతరిశ్చకుర్యాదయనాంతరితేపివా
య్యుక్తవ్యయ్యుక్తమాసేవాశానకోమునిరబ్రవీదితి ॥.....

౧॥ తత్సగర్భః ॥—క్లౌ॥ సోదర్యేతిష్ఠతిజ్యేష్ఠేనకుర్యాద్ధారసంగ్రహమ్ । ఆ
వసత్థ్యంతథాధానం పతితస్త్యన్యథాభవేదితి ॥టీ॥ ఆవసత్థ్యం ఆవసత్థ్యాధానం,
ఆధానంగార్హపత్యాద్యాధానమ్ ॥౨॥ యమః ॥ పితృవ్యపుత్రాసావత్నా
పరపుత్రాంస్తథైవచ । దారాగ్నిహోత్రధర్మైః నాధర్మైఃపరివిందతఇతి ॥టీ॥ ప
రపుత్రాః దత్తక్రితాదయః ॥౩॥ శాతాతపః ॥—క్లౌ॥ క్లిదేశాంతరస్థేద పతితే
భిక్షుకేపివా । యోగశాస్త్రాభియుక్తైః సదోషైఃపరివేదనఇతి ॥౪॥ కాత్యాయ
నః । దేశాంతరస్థక్లిదేశకృషణానసహోదరాన్ । వెశ్యాతినక్తపతిత శూద్రతు
ల్యాతిరోగిణః । జడమూకాంధబధిరకుబ్జవామనఖటకాన్ । అతివృద్ధానభార్యాం
శ్చ కృషీనక్రాంశ్చ కామతః । ధనవృద్ధిప్రసక్తాశ్చ కామతోకారిణస్తథా । కు
హకోన్మత్తచౌరాంశ్చ పరివిందన్నదుష్యతి ॥టీ॥ ఖటకఃభగ్నదోషాదవ్యయః
అభార్యాఃనేష్ఠికబ్రహ్మచారిణః, కామతోకారిణః సేవ్యుయైవ వివాహాన్నివృ
త్తాః, లేమమపి పరివిన్నత్వం నాస్తీతిప్రతిధాతి, యద్యపిజడమూకాదీనామ
పి వివాహోస్తి, తథాపి తాన్ పరివిందన్నదుష్యతి ॥౫॥ పరాశరః ॥ దావదశై

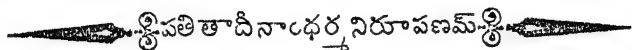
వతువమాణి జ్యాయాధర్మాధర్మయోగతః । న్యాయఃప్రక్షితుభాత్రా
 శూర్యమాణిపునఃపునరితి ॥ ౪౩ ॥ ధర్మాధర్మయోగధర్మాధర్మధాధర్మచదేశా
 స్తరంగతః, జీవతితిపునఃపునః శూర్యమాణిద్వాదశవమాణిప్రతీక్ష్యత్యర్థః
 ౬ ॥ వపిప్రోపి—నూ ॥ అష్టాదశద్వాదశవమాణి జ్యేష్ఠభాతరమనివిష్టమ
 ప్రతీక్షమాణి ప్రాయశ్చిత్తిభవతితి ॥ ౪౪ ॥ అనివిష్టమకృతవివాహాగ్నిహోత్రం
 కార్యంతరాధాం దేశాంతరగతవిషయే అష్టాదశవేతిపక్షద్వయం, ధర్మాధర్మ
 మధాధర్మంవా గతవిషయే ద్వాదశవమాణీతివివేకః ॥ ౪౫ ॥ విద్యాగ్రహణా
 థాం గతవిషయేసిగతమః॥ నూ॥విద్యాసంబంధే(స)భాతరిచైవంజ్యాయసియ
 వీయాక కన్యాగుప్తపయమాధానెషితి ॥౪౬॥శంఖాపి—క్లా ॥ జ్యేష్ఠేతిష్టత్య
 నూథేవా అగ్నిహోత్రాధికారిణి । అనుజ్ఞయావినాధానంవివాహం నైవకార
 యేత్ ॥ దేశాంతరగతేజ్యేష్ఠే ద్వాదశాబ్జంనిరీక్ష్యతు । పశ్చాత్తన్మిషోవిధివ
 త్కుర్యాద్వైదారసంగ్రహమితి ॥ ఏవంప్రతీక్షణమున్నత్రాదివృత్తిరిక్తవిషయం॥

శ్రీఉన్నత్రాదీనాంవివాహనిరాకరణంశ్రీ

౯ ॥ తథా చంద్రికాయామ్—ఉన్నత్యకిల్బిషీకుప్తీవతితఃక్షీబవనవా । రాజయ
 త్తామయాపీద నన్యాయస్సాస్యత్ప్రతీక్షితుమ్ ॥ మత్తాస్తత్తజడక్షీబవతితానాంద్వి
 జన్తనామ్ । నోద్వాహానైవసంస్కారో నాశౌచంనోదకక్రియా॥ రంభావివా
 హాకతకన్యస్తదలాభైర్కళాభయా ॥ వివాహంమనుజాఃకురుర్విశ్వేవంమనురబ్ర
 వీదితి ॥ ౧౦ ॥ మనుశాతాతపౌ—దారాగ్నిహోత్రసంయోగంకురుతేయో
 గ్రజేస్థితే । పరివెత్తాసవిజ్ఞేయఃపరివిత్తిస్తుపూర్వజఇతి ॥ ౧౧ ॥ పరాశరః —
 పరివిత్తిఃపరివెత్తాయయాచపరివిద్యతే । సర్వేశసరకంయాంతి దాతృయాజకప
 జ్ఞామాః ॥ కుబ్జవామనషండేషుగర్ధదేషుజడేషుచ । జాత్యంధేబధిరేమూకెనదో
 షఃపరివేదనే ॥ పితృవ్యపుత్రస్సాపత్న్యఃపరనారీసుతస్తథా । దారాగ్నిహో
 త్రసంయోగే నదోషఃపరివేదనే ॥ పరివేత్తుర్నచాగ్నిస్తునవేదానతపాంసిచ । న
 చశ్చార్ధంకనిష్ఠస్య యాచకన్యావిరూపితేతి ॥ ౪౩ ॥ వివాహాధికారిణ్యంజ్యేష్ఠా
 యాచన్యాయాంసత్యం కనిష్ఠాయాడద్వాహానకార్యః, విరూపితాయాంతు
 జ్యేష్ఠాయామనూథాయామపి కనిష్ఠాయావివాహానదోషాయేత్యర్థః ॥ జ్యే
 ష్ఠాయాం యద్యనూథాయామహ్యతేత్వనుజాభవేత్ । నైవాగ్రే దిధిమాజ్ఞే

యాపూర్వాతుదిధిమాస్తస్సృతైః ॥ ౧౨ ॥ బోధాయనోపి—పరివిత్తిః పరివే
త్తాయాచేనం పరివిందతి । సర్వేతేనరకయాంతి హత్వయాజకపందమాఇతి ॥
౧౩ ॥ అ ॥ కన్యాయాపాతిత్యేనతి కృతప్రాయశ్చిత్తాయావీవ వివాహఇత్యా
హయమః—శ్లో ॥ స్త్రీయహదాలభావేనమహాపాపకరోతిహి । ప్రాయశ్చి
త్తవృతస్యాధంపిత్రాతువృతచారిణీమ్ ॥ ఉద్వహేదభిరూపాంతామన్యథాప

తితస్తునఇతి ॥ ౧౪ ॥ అ ॥ పతితైస్సహయోనిసంబంధే పాతిత్యమాహవ్యాసః ॥
నంవత్సరేణపతిత సుసంకేతులైతయః । యానశయ్యాసనైర్నిత్యంజాననైస్
పతితాభవేత్ ॥ యాజనంయోనిసంబంధంతతైవాధ్యాపనందివిజః । కృత్వా స
ద్యుఃపతేజ్జ్ఞానాత్సహభోజనమేవవా ! యాజనంయోనిసంబంధం సావధ్యాయంస
హభోజనమ్ ॥ కృత్వాసద్యుఃపతేజ్యేవపతితేనసంశయఇతి ॥ ౧౫ ॥ ఆపస్తంబః
—సూ ॥ నపతితైస్సూన్యవహారోవిద్యతఇతి ॥ అ ॥ కృతప్రాయశ్చిత్తైరపి పతి
తైరుత్పాదితానాం పుత్రాణామపి పాతిత్యమస్తీతిపూర్వపక్షపూర్వకంప్రతిపా
దయితిసవ ॥ సూ ॥ అథాభిశస్తాస్సమవసాయచరయద్ధార్మ్యమితి సాగ్ంశిత్యై
తరేతరయాజకా ఇతరేతరాధ్యాపకామిహో వివహమానాః పుత్రాన్ సన్ని
ష్ఠాద్యబ్రూయిరిప్రవ్రజతాస్త దెవగ్ంహ్యస్తతాన్విర్యాస్సంప్రత్యపత్సన్తే
త్యథాపి నసేద్వియః పతితి తదేతేనవేదితవ్యమంగహినోహి సాంగం జనయతి
మిత్రైతదితి హరితొదధిధానీనధర్మాస్త్రీధవతి యోహి దధిధాన్యామప్రయ
తంపయతద్యమంధతి నతేన ధర్మకృత్యం క్రియతవీవమశుచి శుక్లం యన్ని
ర్వతేనతేనసహ సంప్రయోగో విద్యతఇతి ॥ టీ ॥ అభిశస్తాః పతితాః, స
మవసాయచరేయః, అవసానంగృహంసమిత్యేకీభావే, గ్రామాద్వహిరేకస్త్రిక
ప్రదేశే గృహాణికృత్వాచరేయః, ధామ్యం వక్ష్యమాణంవృత్తమితిసాంశిత్య
సంశితాంతీక్ష్ణంబుద్ధింకృత్వా నిశ్చిత్యైత్యధః, ఇతరేతరయాజయంత ఇతరేత
రమధ్యాపయంతః పరస్పరం వివాహసంబంధం కుర్వంతశ్చరేయః వరైరన్నితి,
అథతేపుత్రాన్సన్నిష్ఠాద్యబ్రూయః హేపుత్రాః అస్తల్అస్తత్తః, విప్ర
వ్రజతేవివిధంప్రకషేణచ స్నేహముత్సృజ్యార్యసమీపంగచ్ఛత, వీవంహ్యస్త
త్సు అస్తాసుఆర్యాశ్చిష్టాస్సంప్రత్యపత్సన్తే సంప్రతిపత్తింకరిష్యంతి, ఆర్యా

ణామస్యేతదభిప్రేతంభవిష్యతి, యస్తాదస్తాభిరేవపతనీయం కర్మానుష్ఠితం
 సచభవద్భిః, సచపతితేనోత్పాదితస్య పాతిత్వమన్యత్సాన్యత్ ఏతదేవోపపాద
 యతి, అథాపి నసేంద్రియఃపతతి సహిపతితోభవన్నందియోణసహపతతి, పురు
 షఏవపతతి, నేంద్రియంశుక్లమితి॥అథఅనంతరోక్తమథానూపం, ఏతేన వక్ష్య
 మాణేన నిదగ్ధనేనవేదితవ్యం, చక్షురాద్యంగహీనోపి సాంగం చక్షురాదిమం
 తంజనయతి, ఏవమధికారవికలస్సాధికారంజనయిష్యతి, స్త్రియాఅపి కారణ
 త్వాత్తస్యాశ్చదోషాభావాత్.దూషయతిమిథ్యైతదితి ఏతత్అనంతరోక్తం మి
 థ్యానయక్తమితిహారీతోమన్యతే, హరీతగ్రహణంపూజార్థం, దధిధీయైయ
 స్యాంసాదధిధానీస్థాలీతయాసధర్తాసదృశీస్త్రిభవతి,తతఃకిం॥యోహిభురుషోదధి
 ధాన్యాం స్థాల్యామప్రయతంశ్చాద్యవహతంవయ ఆతచ్య తక్యాద్యాతంచనెన
 సంహృత్వమంధతి, సతేనతదుత్పన్నైసమృతాదినాధర్మకృత్యంయాగాడికింక్రియ
 తే, ఏవంపతితసంబంధేనాశుచిశుక్లం స్త్రియాంనిష్కీక్తం శోణితేనాక్తం యన్ని
 ర్వృతతే, యేనరూపేణ నిష్పద్యతే సతేనసహ సంప్రయోగోవిద్యతే, శి
 ష్టానామిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ బోధాయనః—శ్లో ॥ సంవత్సరేణపతతిపతితేనస
 మాచరన్ । యాజనాధ్యాపనాద్యోనాత్పద్యతి ॥ సఏవ ॥ అథపతితాస్సమవ
 సాయధర్తాంశ్చ రేయరిత రేతరయాజకాఇత రేతరాధ్యాపకామిథో వివహమా
 నాః పుత్రాన్ సన్నిష్పాద్య బ్రూయిర్విప్రవ్రజతాస్తత్తపీవమార్యాన్ సంప్ర
 తిపత్స్యథేత్యథాపినసశేంద్రియైః పతతి తదేతేన వేదితవ్యమంగహీనోపి సాం
 గంజనయేన్మిత్యైతదితిహారీతాదధిధానీసధర్తాః స్త్రియస్సుయః యోహి దధిధా
 న్యామప్రయతంవయ ఆతచ్యమంధతి సతచ్చిష్టాధర్మకృత్యేమావయోజయంత్యే
 వమశుచిశుక్లంయన్నిర్వర్తతే తేన సహ సంప్రయోగోసవిద్యతే,అశుచిశుక్లోత్ప
 న్నానాం తేషామిచ్ఛతాంప్రాయశ్చిత్తీవతనీయానాత్పతీయాంశఃస్త్రిణామంశ
 స్తృతీయఇతి॥౧౭॥వా॥సమానాయామవ్యుత్పత్తౌపుత్రఏవపతతినదుహితా తదా
 హవసిష్టః ॥నూ॥ పతితేనోత్పన్నః పతితాభవత్సన్యత్రస్త్రియాః, సాహివరగా
 మినీతామశుక్లాముపేయాదితి ॥౧౮॥ అశుక్లాంకృతప్రాయశ్చిత్తాముపేయా
 దిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ తథాయాజ్జవల్కున్యః—శ్లో ॥ కన్యాంసముద్యహేదేహంసో
 వవాసామకించనామితి॥౧౯॥ ఏషాంబ్రహ్మహదీనామకించినామశుక్లాం॥౧౯॥హా

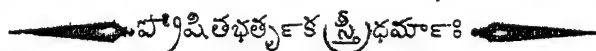
రీతాపి || నూ || తస్యకుమారిమహారాత్రా పితాంప్రాతశ్శుద్ధామహతేనవాస
సాచ్చాదితాంనాహమేతేషాం మమనేతఇతిత్రిరుచ్చైరభిదధానాంతీర్థేన్వగృ
హేవోద్వపేదితి || ౨౦ || దారసంగ్రహస్యఫలమాహ || యజ్ఞవల్క్యః || శ్లో ||
లూకావంత్యందివఃప్రాప్తిః పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రకైః | యస్తాతస్తాల్ ప్రీయ
స్సేవ్యాః కర్తవ్యాశ్చసురక్షితాఇతి || టీ || సేవ్యాః ఉపభోగాన్యోప్రజాధంరక్షి
తవ్యాశ్చ ధర్మాధామిత్యధః

— (ప్రీరక్షణకర్మ) —

౧॥ మనుః || అన్వతంత్రాః (ప్రీయఃకార్యాః పురుషైః స్వేదీధివానిశం | వి
షయేమచసజ్జంత్య ససంస్థాప్యాఆత్మనావశే | పితారక్షతికామారే భర్తారక్షతి
యావనె | పుత్రస్తుస్థావిరెభావెనప్రీసావంతత్యమర్హతి | నూత్నే శోపివ్యసం
గేభ్యః ప్రీయోరక్ష్యావిశేషతః | ద్వయోహిణకులయోశ్శ్లోక మావహే యురరక్షి
తాః | ఇమంహిసర్వసర్వానాం పశ్యంతాధర్మముత్తమమ్ | యతంతేరక్షితుం
భార్యాం భర్తారోదుబలాఅపి | సావంప్రసూతించరిత్యంచ కులమాత్తానమేవ
చ | సవంవధర్తంప్రయత్నేన జాయాంరక్షహిరక్షతి | పతిభార్యాంసంప్రవి
శ్య గర్భోధూత్యేహజాయతే | జాయాయాస్తద్దిజాయాత్వంయదస్యాం జాయతే
పునః | యాద్యశంభజతేహిప్రీసుతంసూలేతథావిధం | తస్తాత్ప్రజావిశుద్ధ్యర్థం
ప్రీయంరక్షేత్ప్రీయత్నతః | నకశ్చిద్యోషితశ్శక్తః ప్రసహ్యపరిరక్షితుమ్ | ఏ
తైరుపాయయోగైస్తు శక్యాస్తాఃపరిరక్షితుమ్ | అథస్యసంగ్రహేచేనాం వ్య
యేచేవనియోజయేత్ | శౌచధర్మేన్నవక్త్యాంచ పారిణహ్యస్య చెక్షణే | అ
రక్షితాగృహేరుద్ధాః పురుషేరాప్తకారిభిః | ఆత్తానమాత్తనాయాస్తు రక్షేయ
స్తాసురక్షితాః | పానందుజనసంసగఃపత్నాచవిరహోటనమ్ | స్వప్నాన్య
గహవాసశ్చ నారీణాంమాషణిషత్ | నేతారూపంపరిక్షంతే నాసాంవమసి
సంస్థితిః | సురూపంవావియాపంవాపుమానిల్యేవభుంజతే | పౌంశ్చల్యాచ్చులచిత్తా
చ్చు నైస్సేహ్యచ్చుస్వభావతః | రక్షితాయత్నతోపిహ భర్తృషేస్తావికుర్వతే |
ఏవంస్వభావంజ్ఞాత్వాసాంప్రజాపతినిసగజమ్ | పరమంయత్నమాతిష్ఠే త్పురు
షోరక్షణంప్రతి | శయ్యాసనమలంకారం కామకోగ్రధమనాజవం | ద్వాహ
భావంకుచర్యాంచ ప్రీభ్యోమనురకల్పయేత్ | యాద్యగ్గుణైనభర్తాప్రీసం
యుజ్యేతయథావిధి | తాదృగ్గుణాసాభవతి సముద్రేణేవనిమ్నగా | ప్రజనాథం

మహాభాగా? పూజాహార్యహదీప్తయః । స్త్రీయశ్శ్రియశ్చ కేహేమనవిశేషో
 స్తికశ్చన । ప్రజనాథంస్త్రీయస్సృష్టాస్సంతానాథఃచమానవాః । తస్మాత్సా
 ధారణోధర్మశ్శ్చుతాత్మత్యాసహోదితమ్ । ఉత్పాదనమపత్యస్య జాతస్యవరి
 పాలనమ్ । ప్రత్యహంలాకయాత్రాయాః ప్రత్యక్షంస్త్రీనిబంధనమ్ । అపత్యం
 ధర్మకార్యాణి శుశ్రూషారతిరుత్రమా । దారాధీనస్తథాస్వగణః పితౄణా
 మాత్తనశ్చహి । విధాయవృత్తింభార్యాయాః ప్రవసేత్కార్యవాన్మరః । అవృ
 త్తికర్మితాహిస్త్రీప్రదుష్కెత్థినితీమన్యసి । విధాయప్రోషితేవృత్తిం జీవేన్నియ
 మమాస్థితా । ప్రోషితేత్వవిధాయైవ జీవేద్భిత్తైరగహేలైః । యదినాన్వశ్చా
 పరాశ్చైవవిందేర్థయోషితోద్విజాః । తాసాంవణఃకర్మేణస్యాజ్జేన్ద్రస్యపూ
 జాచవేత్తద(ని) । భరుశ్శరీరశుశ్రూషాం ధర్మకార్యంచనైత్యకమ్ । సాన్వచేవకు
 ర్యాశ్చరేషాం నాన్వజాతికథంచన । యస్తుతత్కారయేన్తోహ త్వజాత్యాస్థిత
 యాస్యనూ ॥ యథాబ్రాహ్మణదండాలః పూర్వదృష్టస్తత్రైవసః । తథానిత్యంయ
 తెయాతాం స్త్రీపుంసౌతుకృతక్రియా । యథానాతిచరేతాంతౌ నియుక్తావితరే
 తరమితి ॥౨॥ దక్షః ॥ గృహశ్రమాత్పరోనాసియదిభార్యవశానుగా । తదాధ
 మాధకామాఖ్యం త్రివర్ణఫలమశ్నుతే । ఆనుకూల్యంకళత్రస్య న్వగోభవ
 తినిశ్చితమ్ । ప్రాతికూల్యంకళత్రస్య నరకౌనాత్రసంశయః । స్వకేపిదుర్ల
 భంశ్యేతదనురాగఃపరస్పరం । నక్రమేకంవిరక్తంచేత్తస్మాత్కష్టతరంస్తకిం । గృ
 హశ్రమసుఖస్థస్య పశీమూలంహితత్సుఖమ్ । సాపత్నీయావిధిజ్ఞాతు చిత్తజ్ఞావ
 శపతితీ । దుఃఖాంతికఃకలిర్భేద శ్చిత్తపీడాపరస్పరం । ప్రతికూలకళత్రస్య
 ద్విదారస్యవిశేషతః । జలూకావల్ స్త్రీయస్స రాన్వభూషణాచ్ఛాదనాశనైః । సు
 పూజశాసుఖాద్వాపి పురుషంహ్యవకషేతి । జలూకారక్రమాదత్రైకేవలంసా
 తపస్వినీ । ఇతరాతుధనంచిత్రం మాంసంవీర్యంతథాసుఖమ్ । సాశంకాబాలభా
 వెతు యావనేవిషయోన్ముఖి । తృణవస్త్రస్యతేవశ్చా ద్వీధృద్ధభావేన్వకంపతిమ్ ।
 అకార్యేవతమానాసాస్నేహేనననివారితా । అవార్యాతుభవేత్పశ్చాద్యథా
 వ్యాధిరుపేక్షితా । అనుకూలాసదాహృష్టా దక్షాసాధ్వీప్రజావతి । ఏభిరేవగు
 త్రైయ్యక్రాత్రిరేవస్త్రీనసంశయః । ప్రహృష్టమానసానిత్యంస్థానమానవిచక్షణా
 భుక్షాపియఃరాయాతు సాభార్యఇతరాజరా । అదుష్టాంవినతాంభార్యాం

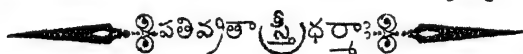
యావన్నయోపరిత్యజేత్ | సప్తజన్మభవత్ స్త్రీత్వం వైధవ్యంచపునఃపునః | ద
రిద్రం వ్యాధితం మూఖం భర్తారం యావన్నయే | సామృతాజాయతే స్త్రీశ్వా
నూకరీచపునఃపునః | జీవేభతః రియానారీ ఉపాష్యన్ ప్రతచారిణీ | ఆయష్యం
హరలేభతుః స్సానారీనరకం వ్యజేత్ | జీవేభార్యాశిశుభ్రాత్ మిత్రదాససమా
శ్రితాః | యస్త్యేతానివిసీతాని తస్య లోకేపి గౌరవ మితి || ౩ || యాజ్ఞవల్క్యః ||
మృతేజీవతివాపత్యో యానాన్యముపగచ్ఛతి | సేహకీర్తిమవాప్నోతి మోదతే
చామయాసహ | స్త్రీభిర్భర్తృవచఃకార్య మేషధర్మః పరః స్త్రీయాః | ఆశుద్ధే
స్సంప్రతిక్ష్యోహి మహాపాతకదూషితః | భర్తృభ్యాశ్చపితృజ్ఞాతి శ్వశూర్ష
శురదేవరైః | బంధుభిశ్చ స్త్రీయః పూజ్యా భూషణాచ్ఛదనాశ్చనైః | సంయతౌ
పస్కరాదతౌ హృష్టావ్యయపరాజ్ఞుః | కుర్యాచ్ఛవశుగయోపాదవందనంభ
ర్తుతత్పరా || ఇతి || టీ || సంయతౌ పస్కరా స్వస్థాననివేశితదృషదుపలాటా

పౌషితభర్తృక స్త్రీధర్మాః

ఖలాదిగృహాపకరణవగాః || ౧ || పౌషితభర్తృకాకృత్యమాహ సవీవ || శ్లో ||
క్రీడాంశరీరసంస్కారం సమాజోత్సవదర్శనమ్ | హాస్యంపరగృహేవాసు త్యజే
త్పౌషితభర్తృకా | రక్షేత్కన్యాంపితావిన్నాం పతిఃపుత్రస్తువాధకే | ఆ
భావేజ్ఞాతయస్తేషాం సావితంత్ర్యంసకన్వచిత్ స్త్రీయాః | పతిప్రియహితైయక్తా
సావచారవిజితేంద్రియా || ఇహకీర్తిమవాప్నోతి ప్రేత్యచానుత్రమాంగతిమ్ | స
త్వామన్యాంసవర్ణాయాం ధర్మకార్యంసకారయేత్ | సవర్ణాసువిధాధమ్యే
జ్యేష్ఠయానవివేతరతి || టీ || సత్వాంసవర్ణాయామసవర్ణాం నైవధర్మకార్యం
కారయేత్, సవర్ణాన్వపిచబహిష్కృతా ధర్మైవిధాధర్మానుష్ఠానే జ్యేష్ఠయావినా జ్యే
ష్ఠాముక్తాస్య, ఇతరామధ్యమాకన్విష్టావాసనియోక్తవ్యేత్యర్థః || ౨ || శంఖః || నూ ||
నానుక్తాగృహాన్నిగచ్ఛేన్నానుత్రీయానత్వరితావ్రజేన్న పరపురుషమభిభా
షేతాన్యత్రవణిక్ప్రవ్రజిత వృద్ధవైద్యభోగనాభిందర్శయేదాగల్భాహ్వానఃపరి
దధ్యాన్నస్తనావివృతాపర్యాన్నహసేదనావృతం భర్తారం తద్బంధునాన్వవన్వి
ష్యాన్నగణికాధూర్తాభిసారిణీప్రవ్రజితా పేక్షణికాలయకలహకారికా దుశ్శీ
లాదిభిస్సవైకత్ర తిష్ఠేత్సంసగేణహి చారిత్రం దుష్యతీతి || ౩ || పరాశర్య
|| శ్లో || దరిద్రం వ్యాధితం మూఖం భర్తారం యావన్నయే | సాశునీజాయతే మృ

తావ సూకరీచపునఃపునః । పత్యోజీవతియానారీ ఉపోష్యవ్రతమాచరేత్ । ఆ
యుష్యంహరతేభర్తుస్సానారీనరకంవ్రజేత్ । అపృష్టాన్వైవభర్తారం యానారీ
కురులైవ్రతం । సర్వంతద్రాక్షసాక్షాచ్ఛేదిత్యేవం మనురబ్రహ్మిన్ । నార్పజప
తపోహామ దానవ్రతమఖాదయః । స్త్రీణాంపతివ్రతానాంతు పత్యోసతితు
కించన । తదాజ్ఞయాతుక రవ్య మకార్యమపిచేత్తయా । పత్యురవ్యవతి వ్రత్యకా
ర్యాకార్యమజానతః । తదాజ్ఞానతు క రవ్యాపతితస్యతుసర్వదేతి ౪ ॥ ఆశ్వలా
యనః । బాంధవానాంస్వజాతీనాం దుర్వృత్తంకురుతేతయా । గర్భపాతంచ
యాకుర్యాన్నతాంసంభాషయెత్క్వచిత్ ॥ యత్పాపంబ్రహ్మహత్యాయాందివిగు

ణంగర్భపాతనె । ప్రాయశ్చిత్తనతస్యాస్తితస్యాస్త్యాగోవిధీయత్యతి ॥౫॥ మా
రండేయః ॥ నారీఖల్వననుజ్ఞాతాపిత్రాభ్రాత్రాసుతేనవా । నిష్ఫలంనుభవే
త్రస్యా యత్కరోతివ్రతాదికమితి ॥౬॥ కాత్యాయనః । భార్యాభర్తూర్తలైవై
వ వ్రతాదీనా చరెదితి ॥౭॥ మహాభారతేపి ॥ పతిశిశూషణపరాయా ఉత్ర
మాంగతిముక్త్యా వ్రతాదిపరాయా అన్యస్యాభార్యాయాస్తదభావం జ్ఞాపయితు
ముదాహృతం ॥—శ్లో॥ యమోధలోకపాలస్త బభాషే పుష్కలంవచః । మా
శుచస్సంనివ ర్తస్వనలోకాస్సంతి తేనఘే । స్వధ ర్థవిముఖానిత్యంకథంలోకాన్
గమిష్యసి । దైవతంహిపతిర్నార్యా స్థానితస్సర్వదైవతైః । మోహేనతవంవ
రారోహే నజానిషేస్వదైవతం । పతిమత్యాస్త్రీయాలోకే ధర్మఃప్రత్యర్పితస్త్వి
తి ॥౮॥ మనురపి ॥ నాస్త్రీణాంపృథగ్యజ్ఞౌనవ్రతంనాపునోషణమ్ । పతింశు
శూషతేయత్తు తేనస్వర్గమహియతే । అన్యతావృతుకాలేచ మంత్రసంస్కా
రకృత్పతిః । సుఖస్యనిత్యందాలేహ పరలోకేచయోషితః । అశీలఃకామవృత్తా
వాగుణైర్వాపరివర్జితః । నస్త్రీయాఃపరివర్జ్యసాస్యిత్యతతందేవవత్పతిః । పా
ణిగ్రాహస్యసాధ్నీస్త్రీజీవతోవామృతస్యవా । పతిలోకమభీష్పంతీ నాచరే
త్కించిదప్రియమ్ । బాలయావాయువత్యావాప్యధ్యయావాపియోషితా । నస్యా
తంల్యేణక రవ్యం కార్యంకించిధృషాష్యపి । బాత్యపితృవశేషేపైతాప్వణిగ్రా
హస్యయావనె । పుత్రాణాంభర్తారివైతేనభజేత స్వతంత్రతామ్ ॥ పిత్రాభ్యా
త్యాసులైర్వాపి నెచ్ఛేద్విరహమాత్మనః । ఏషాంహివిరహేణస్త్రీ హీనేకుర్యా

దుభేకులే || సదాపృహృష్టయాభావ్యంగ్యహకార్యేచడక్షయా | సుసంస్కృణో
 పస్కరియా వ్యయేచానక్తహస్తయేతి || ౩ || కాయానం — అగ్నిహూత్రా
 దిశుశూషా బహుభార్యసమాయా | కారయే తద్బహుల్యేచ జ్యేష్ఠయా
 గహితానచెత్ || తదాపి సువామాసామాజ్ఞాసంపాదనీచయా | దక్షాప్రియం
 వదాశుద్ధాతామత్రవినియోజయేత్ | దినక్రమేణవాకమయధాజ్యేష్ఠమశక్తి
 తః || విభజ్యసహవాకుర్యర్థభాజ్ఞానమశక్తిచక్తి || ౪ || ధర్మసారె—యద్ధృ
 పేకలహానాస్తి పూజ్యంతేయద్ధృపేస్తితాః | తద్ధృపేవసలైక్షీర్నిత్యపూ
 ణాకలాన్విలైతి || ౫ || వ్యాసః—కురూపోవాకుశ్యత్సావామస్సవిధావోధవా
 వతిః | రోగాన్వితఃపిశాచోవామద్యపఃకోధనాపివా || వృద్ధోవాధవిదగ్ధోవా
 మూకోఽథాబధిరోపివా | రాద్రావాధదరివోవాకద్యఃకుత్సితోపివా || కా
 తరకితవోవాపిలలానాలబహోపివా | సతతం దేవమహాజ్యసాన్విదాన్వివాక్కా
 యకమభిః | అహంకారంవిహయాథకావకోధాచసర్వదా | మనసా రంజ
 నంపత్యః కార్యమన్యస్యవజ్జనమితి || ౬ || రత్నావళ్యామ్—సపితానాత్మజా
 నాత్తానమాతానసుహృజ్ఞనః | గతిర్భవతిచస్త్రీణాంపతిస్తేవకఃపరాగతిరితి || ౭ ||
 వ్యాసః—దావరోపవేశనంనిత్యంగవాక్షావేక్షణంతథా | అనత్ప్రలాపాహాస్యం
 చ దూషణకులయోషితామ్ || సకామంవీక్షితాప్యన్త్యేః ప్రియైరావక్ష్యేఃప్ర
 లోభితా | స్పృహావాజనసమదేనవికారముపైతియా || పురుషం సేవతే నా
 న్యంమనోవాక్కాయకమభిః | లాభితాపిపరేణాదైకాస్సాసతీ లాకభూష
 ణా || దేన్యేనప్రాధికతావాపి బలేనవిధృతాపివా | వస్త్రాద్యైరావసితావాపి
 నైవాన్యంభజయేనతీ || వీక్షితావీక్షితేనాన్యంహాసితానహసత్యపి | భాషితాభాష
 తెనేవసాసాధీసాధులక్షణా || రూపయావనయక్తాపి గీతేనత్రైకోవిదాన్వా
 నురూపంసరంధృష్టాన్వనయాతివికృతంసతీ || సురూపంతరుణరమ్యంకామినీనాం
 చవల్లభమ్ | యానెచ్చతిపరంకాలతంవిజ్ఞేయాసామహాసతీ || భుక్తైర్భుక్తధయా
 పత్యోదుఃఖితేదుఃఖితాచయా | ముదిలైముదితాత్యథంబోగ్నిలైమలినాంబరా||
 సుపైపశ్చాచ్ఛయాశేతేపూర్వమేవబుద్ధతే | నాన్యంకామయతేచిత్రేసావిజ్ఞే
 యాపతివ్రతా || భక్తింశ్వశుంయోఃకుర్యాత్పత్యశ్చాపివిశేషతః|ధర్మకార్యే
 నుకూలత్వమథకార్యేమనంయమమ్ || ప్రాగభ్యంగకామకార్యమశుభిత్యం

నిజవిగ్రహే । మంగళంసమ్మతంపత్న్యస్సతతంప్రియభాషణం ॥ భాష్యమంగళ
కారిణ్యగృహమండనశీలయా । గృహేహపస్కరసంస్కారతత్త్వజ్ఞయాప్రతివాస
రం ॥ తేత్రాదవినాదావగ్రామాదావభరతారంగృహమాగతం । పృత్యత్తాయా
భినందెచ్చసావసనెనోడకేనచ ॥ ప్రసన్నాభండమృష్టాన్నం కాలభోజనదాయ
నీ । సంయతాగుప్తధాన్యాచసుసంమృష్టనివేశనా ॥ గురూణాంపుత్రమిత్రాణాం
బంధూనాంకర్తృకారిణామ్ । ఆహూతానాంచభృత్యానాంధాసీదాసజనస్యచ ॥
అతిధ్యభ్యాగతానాంచ భిక్షుకాణాంచలిగినామ్ । ఆసనేభోజనె దానె సమ్మా
నేప్రియభాషణే ॥ తత్తద్గుణానసారేణ ప్రాప్తకాలేయధోచితం । దక్షయాన
ర్వదాభాష్యం భార్యయాగృహముఖ్యయా ॥ గృహవ్యయోయ్యద్వ్యవ్యం దిశే
త్పత్న్యఃక రెపతిః । నిర్వత్య గృహకార్యంసాకించద్దుష్కార్యవశేషయేత్ ॥ దా
నాథమర్పితేదగ్గిర్యే లాభాత్క్రిందిన్నదాదయేత్ ॥ భర్తరాజ్ఞాంవిస నైవ సస్య
బంధుభ్యోదిశేద్దనమ్ । అత్యాలాపమసంతోషం పరవ్యాపారసంగతిం ॥ అతిహా
సాతిరౌషాచక్రోధస్థానంచవజయేత్ । యచ్చభర్తానపిబతియచ్చభర్తానఖాద
తి ॥ యచ్చభర్తానచాశ్చాతిసర్వంతద్వజయేత్సతీ । తైలాభ్యంగంతథాస్నానం
శరీరోద్వర్తనక్రియాం ॥ మార్జనంచైవదంతానామలకానాం చకర్తనం । భోజ
నంవమనంనిద్రాం పరిదానంచవాససాం ॥ ప్రారాభంమండనానాంచ ఘృత్యా
త్పశ్యతిశ్రియే । ఆహూతాయాతువైభర్యాస్త్రీనయాతిత్వరానివృతా ॥ సాదావం
క్షీజాయై నూనందశశన్తానిపంచచ । కామాద్యోషాన్తత్సరాదావభరతారంయావ
మన్యతే । సాసప్తజన్మకంయావన్నారకీస్యాన్నసంశయఇతి ॥ ౮ ॥ అత్రిశ్చ
ప్రణేనౌపవాసేన ధర్మేణవిధినానచ । నారీస్వగ్గవమావృత్తి ప్రాప్తోతి
పతిపూజనాత్ ॥ జీవితేనాథవితైన భర్తారంవంచయేతయా । క్రిమియోనిశతంగ
త్యా పుల్కషీజాయైతతః ॥ జపస్తవస్తోత్రసేవాప్రవ్రజ్యామంత్రసాధనం । దే
వతారాధనంచైవస్త్రీశూద్రపతీనానిషడితి ॥ ౯ ॥ వ్యాసః —హరిద్రాఙ్కుంకు
మంచైవ సిందూరంకజ్జలంతథా । కూర్పానకంచతామ్బూలం మంగళ్యాభరణం
తథా ॥ కేశసంస్కారకబరీకరకణాదిఘాషణం । భర్తరాయవ్యమిచ్చంతీదూ
షయేన్నపతివ్రతా । ప్రాతఃకాలేతుయానారీదద్యాదధ్యుంవివస్వతే ॥ సప్త
జన్తానివైధవ్యంసానారీనైవపశ్యతి । కృత్వామండలకంబాస్యేతూష్ణీమేవాక్షతా

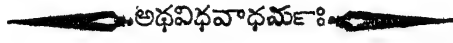
దిభిః ॥ పూజయేత్సతతంయూవత్రస్యాస్తుష్యంతి దేవతాః । యద్గృహంరాజతే ని
 త్యం మంగలైర్వరమలేషనైః ॥ తద్గృహేవసతేలక్ష్మీర్నిత్యంపూణకలాన్వితా । న
 దదాతితుయానారీజ్యేష్ఠాయైప్రత్యహంబలిం ॥ భోజ్యాదన్నాద్యథాశక్తిసాపే
 త్యనరకంవ్రజేత్ ॥ అవశ్యమేవనారీభిజ్యేష్ఠాయైబలికర్మణా । ప్రీణనంప్రత్య
 హంకార్యంపుత్రపౌత్రధనెప్పుభిరితి ॥ ౧౦ ॥ వాల్మీకిః—నపితానాత్తజోనాత్తా
 నమాతానసఖజనః । ఇహ పితృచనారీణాంపతిరెకోగతిస్సదా ॥ నకృతం నకు
 లంవిద్యాంనదత్తంనాపిసంగ్రహం । స్త్రీణాంగృహ్లాంతిహృదయమనిత్యహృదయా
 హితాః ॥ సాధ్వీనాంతుష్టితానాంహి శీలసత్వేశురైశమే । స్త్రీణాంపవిత్రంప
 రమం పతిరెకోవిశిష్యతే ॥ నాతంత్రీవాద్యలైపీణానాచక్రొవతతేరథః । నా
 పతిస్సుఖమేధతయాస్యాదపిశతాత్తజా ॥ నగరస్థావనస్థావాపాపీవా యదివాశు
 భః । యాసాంస్త్రీణాంప్రియోభర్తాతాసాంలోకామహేనాదయాః ॥దుశ్శీలఃకా
 మవృత్తౌవాధనవాక్యదివాఽధనః । స్త్రీణామాద్యసన్విభావానాంపరమం దైవ
 తంపతిః ॥ పతిశుశ్రూషణాన్నార్యాస్తపానాన్వదిషధీయతఇతి ॥ ౧౧ ॥ వ్యా
 సః—పతివ్రతాతుయానారీభర్తృశుశ్రూషణోత్సుకా । నతస్యావిద్యలైపాపమి
 హలాకేవరత్రచ ॥ పతివ్రతాధర్మరతారుద్రాజ్ఞానసంశయః । తస్యాపరాభవం
 కర్తుంశక్నోతినజనఃకన్వదిదితి ॥ ౧౨ ॥ బౌద్ధాయనః—నూ ॥ భర్తృహితైయత
 మానాస్సువగ్గంలొకంజయెరన్నితి ॥ —ఇతిపతివ్రతాస్త్రీధర్మాః—

—శ్రిఅథ గర్భిణీధర్మాఃశ్రి—

౧ ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ క్షౌ॥ యోడశర్తుర్నిశాస్త్రీణాంతిస్త్రికాయుగ్దాసు సంవి
 శేదితి ॥ ౨ ॥ పరాశరః—ఋతుస్నాతాతుయానారీభర్తారంనోపసర్పతి । సా
 మృతానరకంయాతివైధ్యవ్యంచపునఃపునః ॥ ఋతుస్నాతాంతుయోభార్యాంసన్ని
 ధానోపగచ్ఛతి । ఘోరాయాంఘ్రాణహత్యాయాంయుజ్యతేనాత్రసంశయఇతి
 ॥ వా ॥ పూర్వమేవ గర్భాధానం నివిస్తరమభిహితం ॥ ౩ ॥ స్తృతిచంద్రికా
 యాం—శ్లో ॥ నావన్మరేమాపవిశెన్తుసలాలూఖలాదిమ । జలంచనావగామే
 తసూన్యాగారంచవజయేత్ ॥ వల్మీకంనాధితిశ్చేత సహద్విగ్నమనాభవేత్ ।
 విలిఖన్ననతైర్బూమిం నాంగారెణనభస్తనా । నశయాశున్నదాతిశ్చైదావ్యయా
 మంచవివజయేత్ ॥ నతుపాంగారభస్మాస్థికపాలెమసమావిశేత్ ॥ వజయే

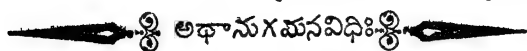
త్కలహం లోకే గాత్రభంగంతథైవచ । నమస్తకేశీతి మృత్యునాశుచిస్సన్యత్కదా
 చన ॥ నశయాతోత్తరశిరానచైవాధశ్శిరాఃకవ్చిత్ । నవస్త్రహీనానోద్విగ్నా
 నచాద్యైచరణాసతీ ॥ నామంగళ్యంవదేదాద్వక్తవ్యంనదహాస్యాదికంతథా । కుర్యా
 చ్చన్యశురయోర్నిత్యంపూజాంమంగళతత్పరా ॥ తిష్ఠేత్పృసన్నవదనా భర్తృప్రి
 యహితైరలైతి ॥ ౪ ॥ స్మృతిరత్నై—సంధ్యాయాంనైవభోక్తవ్యంగర్భిణ్యాతుప్ర
 యత్తుతః । ఫస్సాతవ్యంగంతవ్యంవృక్షమూలెమసర్వదా ॥ నశయాభుస్సదాతి
 ష్టైత్థిట్యాచ్ఛాయాంవివర్జయెత్ । సర్వాపధీభిఃకోష్టేనవారిణాస్సానమాచరె
 త్ ॥ కృతరక్షాసుభూషాచవాస్తుపూజనతత్పరా । దానశీలాత్పతీమాయాంపా
 ర్యత్వాంసక్రిమాచరేత్ ॥ పతివ్రతాభవేన్నారీ విశేషేణతుగర్భిణీ । యస్తుతస్యా
 భవేత్పుత్రః స్థిరాయుర్వృద్ధిసంయుతః ॥ అన్యథాగర్భపతనమవాప్నోతి నసంశ
 యఇతి ॥ ౫ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—దౌహృదస్యాప్రదానేనగర్భోదోషమవాప్ను
 యాత్ । వైరూప్యంమరణంవాపితస్తాత్కార్యంప్రియంప్రియఇతి ॥ ౬ ॥ సు
 శ్రుతేపి—వా ॥ తతఃప్రభృతివ్యాయామవ్యవసాయాదితర్పణదివాస్వాపన రా
 త్రిజాగరణాకోక భయారోహణవెగధారణకుక్కుటాసనశోణితమోక్షణాని పరిహ
 రేత్తదభిలషితుండత్వా వీర్యవంతంచిరాయుషం పుత్రంజనయతీతి ॥ ౭ ॥ తతఃప్ర
 భృతిగర్భగృహణప్రభృతిత్వథః, తద్గృహణంచశ్రమాదిలింగైరవగంతవ్యం తాన్య
 పి తత్రైవోక్తాని ॥ వా ॥ సద్యోగృహీతగర్భాయాం శ్రమోగ్లానిః పిపాసాన
 క్లిష్టస్పందనం శుక్లశోణితయోస్సౌఖ్యంధే స్ఫురణంచయోన్యాఇతి ॥ ౮ ॥ బృహస్ప
 తిరపి—శ్లో ॥ సద్యోగృహీతగర్భాయాఃశ్రమస్తాద్ద్యోభిజాయతే । పిపాసా
 చతతాగ్లానిర్యోన్యాస్తుస్ఫురణంభవేదితి ॥ ౯ ॥ కాశ్యపః—గర్భధారణమార
 భ్యవ్యాయామవ్యవసానిచ । తత్క్షణంచదివాస్వాపంరాత్రోజాగరణంతథా ॥ గ
 జాశ్చార్వోహణంకోకవేగధారణమేవచ । విరచనంనైవకుర్యాత్తౌరాద్యన్నం
 చవర్జయెదితి ॥ ౧౦ ॥ గర్భాపనిషది—ఋతుకాలప్రయోగవివరాత్ప్రితం
 కలిలుభవతి, సప్తరాత్రోప్రితంఋద్బుధంభవతి, అథమాసాభ్యంతరేణపిండో
 భవతి, మాసాభ్యంతరేణ కఠినోభవతి, మాసద్వయేనశిరఃకురుతే, మాసత్రియేణ
 పాదప్రదేశోభవతి, అథ చతుర్థమాసే గళజరకటిప్రదేశోభవతి, పంచమ
 మాసే పృష్ఠవంశోభవతి, షష్ఠమాసేనానాక్షికోత్క్రాంతోభవతి, సప్తమేమాసే

జీవనసంయక్తోభవతి, అష్టమేమాసే సర్వసంపూర్ణోభవతి, పితృరేతొతిరె
 కాత్పురుషోభవతి, మాతృరేతొతిరేకాత్ స్త్రీభవతి, ఉభయోర్వీర్యతుల్యత్వా
 న్నపుంసకోభవతి, వ్యాకులితమనసాంధాః ఖంజాః కుబ్జావామనాభవంత్యన్యో
 న్యవాయుపరిపీడితానాం శుక్లదేవ్విధేస్త్రీయాయోన్యాన్యాయుక్తాఃప్రజాయంతే;అ
 ధవమేమాసి సర్వలక్షణసంపూర్ణోభవతి, పూర్వజాతిం స్మరతికృతాకృతంచక
 మ్భవతి శుభాశుభంచక ర్తవిందతి । నానాయోనిసహస్రాణి దృష్ట్యాచైవత
 తోమయా । ఆహారావివిధాఘృతాః పీతాశ్చవివిధాస్తనాః । జాతస్తేనైవ మృత
 స్తేనైవ జన్తవైవపునఃపునః । అహోదుఃఖోదధౌమగ్నౌ నపశ్యామిపతిక్రియాం,
 యదియోన్యాః ప్రముంచామిసాంఖ్యయోగంసమాశ్రయే । అశుభక్షయకర్తారం
 ఫలముక్తిప్రదాయినమ్ । యదియోన్యాఃప్రముంచామి తంప్రపద్యే మహేశ్వ
 రమ్ । అశుభక్షయకర్తాం ఫలముక్తి ప్రదాయినం । యన్తయాపరిజనస్యా
 థే కృతగర్తశుభాశుభం । ఏకాకీతేనదవ్యమి గతాస్తేఫలభాగినః॥వాఃజంతు
 స్త్రీయోనిశతంయోనిదావరిసంప్రాప్తయం లెణాపీడ్యమానామహతాదుఃఖ
 న జాతమాతృస్తుపైష్ఠవేన వాయునానంస్పృశ్యతదానన్తరతి, జన్తమరణంచక
 మ్భశుభాశుభమితి ॥౧౦॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ప్రథమేమాసిసంక్లేదభూతోధాతు
 విమూర్ఛితమ్ । మాన్యుద్బుడంద్వితీయేతు తృతీయచేంద్రియైరుద్యతః । ఆత్మాగృ
 హ్ణాత్యజస్సర్వం తృతీయేస్పందతేతతః । స్థేర్యంచతుర్థేత్వంగానాం పంచమే
 షోణితోద్భవః । షష్ఠేబలస్యవణాస్య సఖరోష్ఠాం నముద్భవః । మనశ్చేతస్య
 యక్తోసా నాడీస్నాయుసిరాయతః । సప్తమేచాష్టమేచైవ త్వత్కాంసస్తోతి
 మాసః । పునర్ధాత్మీంపునగర్భ మోజస్తస్యప్రధావతి । అష్టమేమాస్యతొ
 గర్భాజ్జాతఃప్రాణైర్నియుజ్యతే ॥ నవమేదశమేమాసి పరిబ్రహ్మనుతిమారు
 తైః । నిస్సారయతేబాణఇవయంత్రద్భిద్రోణసంజ్వరఇతి ॥టీ॥ సంక్లేదభూతఃద్రవీ
 భూతః ఉద్బుద్దమీషతరీనమ్ ॥—శ్లో॥ హృదితిష్ఠతీయచ్ఛుద్ధద్వీషదగ్రిక్రంసపి
 త్తకమ్ । ఓజశ్శరీరసంఖ్యాతం తన్నాశాన్నాశమృచ్ఛతీతి ॥ టీ॥ లక్షితమోజః
 అష్టమేమాసిచంచలతయామాతరంగర్థంచపునః పునస్సృజతి - అతస్తతోజాతొ
 మ్రియతేఇత్యర్థః

తత్రయాజ్ఞవల్క్యః ॥—శ్లో॥ పితృమాతృసుతభ్రాతృ శ్వశూర్షశురమాతు

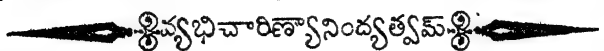
లేః । హీనానస్యాద్విసాభత్యాగహణీయాన్యథాభవేదితి ॥ టీ ॥ భర్త్యావి
 సాభర్తృరహితా పితృమాత్రాదిరహితానస్యత్, యస్తాత్తద్రహితాగహణీ
 యానింద్యాభవేత్, ఏతచ్ఛబ్దబ్రహ్మచర్యవత్తే ॥*॥ భర్తృరపృతేబ్రహ్మచర్యం తద
 న్నాహోహణంవేతి విష్ణుస్మరణాత్ ॥౩॥ వ్యాసః ॥ — శ్లో ॥ పత్యేమృతేపియా
 యోషి ద్వైవిధవ్యంపాలయేత్కృచ్ఛిత్ । సాపునఃపాప్యభర్తారంస్వగభోగాన్
 సమశ్నుతే । విధవాకబరిబంధో భర్తృబంధాయజాయతే । శిరసోవసనంతస్తా
 త్కార్యవిధవయాతథా । ఏకాహారస్సదాకార్యోనద్వితీయఃకదాచన । త్రిరా
 త్రంపంచరాత్రంవా పక్షవ్రతమథాపివా । మాసాపవాసంవాకుర్యాచ్ఛాంద్రా
 యణమథాపివా ॥ కుర్యాత్కర్మధ్యంపరాకంవా తప్తకృచ్ఛమథాపివా । యవా
 నైర్నైర్వాఫలాహారైశ్చాకాహారైఃపయోఘృతైః । ప్రాణయాత్రాంప్రకుర్వీ
 తయానత్పాపిణస్సన్వయంప్రజేత్ । పర్యంకశాయినీనారీ విధవాపాతయేత్పతిమ్ ।
 తస్తామ్భూశయనంకార్యం పతిసౌఖ్యసమీహయా । నచాంగోద్వేతనంకార్యం
 స్త్రియావిధవయాకన్వచిత్ ॥ గంధద్రవ్యస్యసంబంధో నైవకార్యస్తథాకన్వచిత్ ।
 తర్పణంప్రత్యహంభతుః కుర్యాత్కుశతిలోదక్షైః । తత్పితృస్తత్పితృశ్చాపినా
 మగోత్రానుపూర్వకమ్ । విష్ణోస్తుపూజనంకార్యం పతిబుధ్యానచాన్యథా । ప
 తిమేవనదాధ్యాయే ద్విష్ణురూపధరంపరం । ఏవంధర్మపరానిత్యం విధవాపి ప
 తివ్రతేతి ॥౪॥ ఆశ్వలాయనః ॥ మృతేభర్తృపుత్రాద బాలపుత్రాచయాంగ
 నా । బంధూనాశ్చిత్యసాతిష్ఠే త్వయితాజనకాదికాన్ ॥ జపేచ్ఛశూద్రవత్సా
 తు నమేద్రవిమథాన్వహమ్ । జీవతీభర్తృచిత్రాస్యాన్నాన్యథాతువిధీయతేఽతి ॥౫॥
 పరాశరః ॥ మృతేభర్తృరియానారీ బ్రహ్మచర్యేవ్యవస్థితా । సామృతాలభతేస్వ
 గ్ం యథాతేబ్రహ్మచారిణ ఇతి ॥౬॥ మనుః ॥ కామంతుక్షవయేద్దేహం పు
 ష్పమూలఫలేశ్శుభైః । నచనామాపిగృష్టియాత్పత్యోపైతేవరన్యతు । మృతేభ
 తేరుసాధీన్వస్త్రీ బ్రహ్మచర్యేవ్యవస్థితా । స్వగ్ంగచ్ఛత్యేపుత్రావైయథాతే బ్ర
 హ్మచారిణ ఇతి ॥ తాంబూలాభర్తృకస్త్రీణాం యతీనాంబ్రహ్మచారిణామ్ । ఏ
 కేకంమాంసతుల్యంస్యాన్నిభితంతుసురాసమమితి ॥౭॥ ఆపస్తంబః ॥ సూ ॥ యా
 వజ్జీవంపృతపత్నీన్వదతావస్పర్శనమేకభుక్తమథశ్మయ్యాం బ్రహ్మచర్యంత్రోరలవ
 ణమధుమాంసవజ్జనంచేతి ॥

౧॥ తత్రవిష్ణుం॥ సూ॥ భతఃరెప్రతెబ్రహ్మచర్యం తదన్వారోహణంపేతి ॥౧॥
 పరాశరః ॥—క్లౌ॥ తిస్రఃకోట్యోఽర్థకోటీచ యానిలోమానిమానుషే తావ
 త్కాలంవశేత్సర్వగేఁ భతారంయానుగచ్ఛతి ॥ టీ ॥ తావత్కాలంతావత్స
 హస్రసంవత్సరం ॥౩॥ తథాచహరీతః ॥—క్లౌ॥ మృతేభతఃరియానారీ ధర్మః
 శీలాదృఢవ్రతా । అనుగచ్ఛతిభర్తారం శృణోతస్యాస్తుయత్పలమ్ । తిస్రఃకో
 ట్యోఽర్థకోటీచయానిరోమాణీమానుషే ॥ తావంత్యబ్రహ్మసహస్రాణి స్వగృహాకే
 మహీయతే । మాతృకంపైతృకం చైవయత్రకన్యాప్రదీయతే । కులత్రయంపునా
 త్యేషా భర్తారంయానుగచ్ఛతి ॥౪॥ అ ॥నకేవలంస్వయమేషానుగమనేనస్వ
 వసతి, కింతుస్వభర్తారం పాపఫలభోగాయ సరకమాగాభిముఖమపి స్వకీయేన
 ప్రబలసుకృతేనొడ్డరతీత్యాహ పరాశరః ॥—క్లౌ॥ వ్యాళగ్రాహియథావ్యాళం
 బిలాదుద్ధరతేబలాత్ । ఏవం(స్త్రీ)పతిముద్భృత్య తేనేవసహమోదత ఇతి ॥౫॥ త్రి
 కాండీ ॥ అపిదుష్కృతకర్మాణం సమద్భృత్యకతత్పతిమ్ । యావన్నివలోమ
 సంఖ్యాస్తీ తావత్కృత్యయతాబ్ధకమ్ । భర్త్రాస్వగేఁసుఖంభుజ్యై రమమా
 ణాపతివ్రతా । యమమాతాఃపలాయంతే పతిమాటాక్యదూరతక్షతి॥౬॥ శ్లోకం
 గిరసా ॥ తిస్రఃకోట్యోఽర్థకోటీచ యానిలోమానిమానుషే । తావత్కాలంవశే
 త్సర్వగేఁ భత్కారంయానుగచ్ఛతి । వ్యాళగ్రాహియథావ్యాళం బిలాదుద్ధరతే
 బలాత్ । తద్విదుద్భృత్యభతారం సహతేనేవమోదతే ॥ తత్రసాభత్య పరమా
 న్త్రాయమానాఘరోగణైః । రమతేపతినాసాధం యావదింద్రాశ్చతదేశ ।
 బ్రహ్మఘ్నావాకృతఘ్నావా మిత్రఘ్నావాభవేత్పితిః ॥ పునాత్యవిధవానా
 తీ తమాదాయమృతాతుయా । మృతేభతఃరియానారీ సమారోహేద్ధృతాశశమ్ ॥
 సారంధతీసమాచారా స్వగృహాకేమహీయతే । యావచ్ఛాస్త్యమృతేఽత్యో
 (స్త్రీ)నాత్తానంప్రవాహయేత్ । తావన్నముచ్యతేసాహి (స్త్రీ)శరీరాత్కథంచనే
 తి ॥౭॥ అంగిరాః ॥ సాధ్వీనామేవనారీణామగ్నిప్రసతనాదృతే । నాన్యోధర్మో
 హివిజ్ఞేయో మృతేభతఃరికహిచిత్ । ఆతాతేఽముదితేహృష్టా ప్రోషితేమ
 తినాకృశా । మృతేమియేతపాపత్యో సా(స్త్రీ)జ్ఞేయాపతివ్రతే ॥ ౮ ॥ ఉపమ
 న్యః ॥ అనపత్యాచయానాతీ భ్యాహ్మణీయదివెతరా । తస్మానాన్యగతిఃప్రొ

క్తానహనుగమనాదృత్యతి ||౯|| అత్యవిజ్ఞానేశ్వరీయే ||వా|| అయంచసర్వాసాం
 (స్త్రీ)ణామగర్భిణీనామబాలాపత్యానా మూచుడాశం సాధారణోధమః, భర్తా
 రంయానుగచ్ఛతీత్య విశేషేణోపపాదనాదితి ||౧౦|| స్మృతిరత్నైపి ||—క్లో || ధ
 మోయంసర్వనారీణాం పత్యుశ్చిత్వధిరోహణమ్ | అన్యత్రగర్భిణీబాలా పత్య
 యక్తాభ్యవవేతి ||౧౧|| ఔర్వః || బాలాపత్యాశ్చగర్భిణ్యోహ్యద్వక్ష్యముతవస్త
 థా | రజస్వలారాజసుతే నారోహంతిచితాంశుభేషతి ||౧౨|| స్మృత్యంతరేపి ||
 బాలాపత్యాతుయానారీ భత్యాసహనసావ్యజేత్ | రజస్వలానగచ్ఛేత్తు గన్త్రిం
 రక్షేత్తుగర్భిణీమితి || అన్యత్రాతు || సాతవాసుతికావాపి భత్యానుమర
 ణోత్సుకా | నద్యశ్శుద్ధిమవాప్నోతి భతుఃపాపాపహరిణీ | బాలాపత్యాతు
 యానారీ సూతికావారజస్వలా | సర్వాసామపిచ(స్త్రీ)ణా మేషసాధారణోవిధిరి
 తి ||వా|| గర్భిణ్యానిషెధవపబాలాపత్యాదీనాం విపల్బిత్యాహుః, పృథక్పితివి
 షయమిత్యన్యే, తత్కపోతాఖ్యాన వ్యాజనదర్శయతి ||౧౩|| వ్యాసః ||—క్లో ||
 పతివ్రతా సంప్రదీప్తం ప్రవివేకహృతాశనమ్ | తతశ్చిత్రాంగదధరం భర్తా
 రుసాన్వపద్యత | తతఃస్వగఃంగతఃపక్షిభార్యయానహసంగతః | కమణాపూ
 జితస్తత్ర రేమేచసహభాష్యయేతి ||వా|| ౧౪ || బ్రాహ్మణ్యఅనుగమననిషేధో
 పి స్తద్యతే || తత్రపైరినసిః ||—క్లో || మృతానుగమనంనాస్త్రీబ్రాహ్మణ్యబ్ర
 హ్మణానసాత్ | ఇతరేషాంతువర్ణానాం (స్త్రీ)ధమోయంపరస్మృత్యతి ||౧౫||
 విరాట్ || అనువర్తేతజీవంతం నానుయాయాన్మృతంపతిం | జీవ్యభతుఃహి
 తంకుర్యాన్తరణాదాత్తమాతినీతి || ౧౬ || అంగిరాః || యా(స్త్రీ)బ్రాహ్మణ
 జాతీయా మృతంపతిమనువ్రజేత్ | సాస్వగఃమాత్తమాతేన నాత్తానం నపతిం
 ఛమేదితి||౧౭|| వ్యాఘ్రపాదః || సమియేతనమంభత్రాబ్రాహ్మణీశోకమో
 హితా | పృవృజ్యాగతిమాప్నోతి మరణాదాత్తమాతినీతి || వా || ఏవమాదీనివచ
 నాని పృథక్పిత్వధిరోహణవిషయాణీతి విజ్ఞానేశ్వరీయమాధమీయ స్మృతిరత్నాది
 మువ్యవస్థాపితాని ||౧౮|| అతఏవోశనా ||—క్లో|| పృథక్పితిఃసమాదుహ్య నవి
 ప్రాగంతమహతి | అన్యాసాంచైవనారీశాం(స్త్రీ)ధమోయంపరస్మృత్యతి
 ||౧౯|| యత్తుఅపరారే || దేశాంతరమృతేవత్యో సాధీతతాపదుకాద్యయం||
 నిధాయోరసిసశ్రద్ధా ప్రవిశేజ్జాతవేదసమ్ | దయితయాన్యదేశస్థం మృతంశు

తావపతివృతా । సమారోహతిదీప్తైగ్నా తస్యాశ్శక్తింనిబోధత । యదివృవిష్టో
 నరకంబద్ధఃపాశేస్సదారుణైః । సంప్రాప్తౌయాతనాస్థానం గృహీతోయమకిం
 కరైః । విష్టితోవివశాదీనావెష్ట్యమానస్సప్రకమభిః । వ్యాళగ్రాహియథా
 వ్యాళం బిలాద్బల్వంత్యశంకితః । సాతంభతాఽరమాదాయదివంయాతిసతీచయా
 సాభర్తృపరమాన్వగేస్తూయమానాఘరోగణైః । క్రిడతేపతినాసాధంయావ
 దింద్రాశ్చతుడశేతి ॥ వా ॥ ఏతత్పుంశ్చిత్తిమరణంబ్రాహ్మణీవ్యతిరిక్తవిషయం
 ॥ ౨౦ ॥ యత్తు ॥ శు ॥ తస్మాదుహనపురాయషస్సువగ్గేకామిప్రయాదితిశు
 తివిరోధాదనుగమనమయ్యుక్తమితి, తచ్చన, స్వగ్గేకామ్యాయషఃప్రాజ్ఞుషే
 యాదితి స్వగ్గేఫలోద్దేశేనాయషః ప్రాగాయర్వ్యయోనకతవ్యోమోక్షా
 ధీనా, యస్మాదాయశ్చేషేనతి నిత్యనేమిత్రికకర్మానుష్ఠానక్షపితాంతః
 కరణకళంకస్య శ్రవణమనననిదిధ్యాసనసంపత్తౌసత్యామాత్మజ్ఞానైన నిత్యనిరతిశ
 యానందశాశ్వతబ్రహ్మపదప్రాప్తిలక్షణమోక్షసంభవః, తస్మాదనిత్యాల్పస్వగ్గే
 ధామాయర్వ్యయోనకతవ్యవత్సర్వధాః, అతశ్చ మోక్షమనిచ్ఛంత్యాన్వగ్గే
 ధీనాన్య అనుగమనం యుక్తమితరకామ్యానుష్ఠానవదితి విజ్ఞానైశ్చరః, ఇదంచా
 నుమరణంపతివృతయానుష్ఠితముక్తరిత్యా దంపత్యోరుభయోఃశ్రేయోపేతుః పా
 పీయస్యానుష్ఠితంచెత్వాపక్షయపేతుర్భవతి ॥ ౨౧ ॥ తథాచవ్యాసశాతాతపా
 జ్ఞా ॥ అవమత్యచయాఃపూర్వం పతిండుచ్చైనచెతసా । వతంతేయాశ్చసతతంభ
 త్యూణౌంప్రతికూలతః । భర్త్రానుమరణంకాలే యాఃకుర్వంతితథావిధాః । కా
 మాత్క్రొధాద్భయాన్తాహత్సరావఃపూతాభవంతుత ॥ ఆదివృభృతియా సాధీ
 భతుఃపిరియపరాయణా । ఊర్ధ్వంగచ్ఛతిసాతత్రభర్త్రానుమరణంగతేతి ॥ ౨౨
 పురాణసారే బ్రాహ్మణీంప్రతినారదః ॥ పాపంయదికృతంభద్రే పరపూరుషసేవ
 యా । తథాన్యస్యాప్తిపాపస్య నాశోవహ్నిప్రవేశనాత్ ॥ పతివృతాధర్మపత్ని
 భర్తృశుశ్రూషణైరతా । యానుగచ్ఛతిభర్త్రావై స్వగ్గేయత ఉభౌభ్యవమి

శ్రివ్యభిచారిణ్యానింద్యత్వమశ్రిః

తి ॥ ౨౩ ॥ వ్యభిచారిణీంప్రత్యాహయాజ్ఞవల్క్యః—హృతాధికారాంమలినాం
 పిండమాత్రోపజీవినీమ్ । పరిధూతామధశ్శయ్యాంవాసయెద్వ్యభిచారిణీమితి ॥
 వా ॥ పిండమాత్రోపజీవినీంప్రాణయాత్రామాత్రభోజనాం, పరిధూతాంధి

క్కారాదిభిః స్వవేత్త న్యేనవాసయేత్ || ౨౪ || మనుః— క్లో || అపశ్యలా
భాద్యాతుస్త్రీభర్తారమతిలంఘయేత్ | సేహనిందామవాప్నోతిపరలోకాచ్చ
హీయతే || వ్యభిచారాత్పుత్రః స్త్రీలోకప్రాప్నోతి నింద్యతాం | సృగాల
యోనంప్రాప్నోతిపాపరోగశ్చపీడ్యతే || పతింహిత్యావకృష్టంస్వముత్కృష్టం
యోససేవతే | నింద్యేనలోకేభవతిపరపూర్వతిచోచ్యతే || నాన్యోత్పన్నాపృ
జాస్తీహ సచావ్యవ్యపరిగృహః | నద్వితీయశ్చసాధ్వీనాం కన్వచిద్భర్తౌపదిశ్యతే ||
౨౫ || శృతిరపి—తస్మాన్నేకాదౌపతీ విండత ఇతి || ౨౬ || యాజ్ఞవల్క్యః
—క్లో || వ్యభిచారాదృతౌశుద్ధిగః శ్చేత్యాగోవిధీయతే | గర్భభర్తృవధాదౌ
చతథామహతిపాతక ఇతి || వా || ఋతౌశుద్ధిరిత్యేతత్ మానసవ్యభిచారాభిప్రాయం,
రజసాస్త్రీమనాదుప్యేత్యుక్తత్వాత్, గర్భేత్యాగ ఇతి, మాదృకృతేతు గ
ర్భేత్యాగః || క్లో || బృహ్మణక్షత్రియవిశాంభార్యశ్శుద్ధేణసంగతాః | అప్రజా
తావిశుద్ధ్యంతి ప్రాయశ్చిత్తేననేతరా ఇతిమనుస్తరణాత్, తథా గర్భవధేభర్తృవధే
మహాపాతకేచ|| ఆదిగృహణాచ్చిష్యాదిగమనేచత్యాగః || క్లో || చతస్రస్తుపరిత్యాజ్యా
శ్శిష్యగాగురుగాచయా | పతిక్షీచవిశేషేణ జంగిణోపగతాచయేతి త్యాగస్త
రణాత్ || టీ || జంగితః ప్రతిలోమజః త్యాగశ్చోపభోగధర్మకార్యయోః సతు
సర్వథా, తస్యాః || విప్రదుష్టాంస్త్రీయంభర్తానిరుంధ్యాదేకవత్సనీతి నియమాత్
|| ౨౭ || ఉశనా—సూ || వ్యభిచారిణీంభార్యాంతుచేలపిండపరిభూతాం నివృ
త్తాధికారాం చాంద్రాయణంప్రాయశ్చిత్తంప్రాజాపత్యంవాచారయేదితీతి ||
౨౮ || యాజ్ఞవల్క్యః—యత్పుంసాంపరదారేషు తచ్ఛేనాం చారయేద్వృత
మితి || భృగుః—అశీతిభ్యస్యసమాణిబాలావాపూనపౌడశః | ప్రాయశ్చిత్తా
ధవర్హంతిస్త్రీయోవ్యాధితపవచేతి || ౩౦ || మనుః — కృతనిణైజనాంచై
తాంసజగుప్సేతకర్హిచిత్ | సోమశ్శౌచందదాస్త్రీణాంగంధర్వశ్చశుభాంగిరం ||
పావకస్సర్వమేధ్యత్వంమేధ్యావైయోషితోహ్యత ఇతి || టీ || కృతనిణైజనాం
కృతప్రాయశ్చిత్తం, పరిణయనాత్పూర్వం సోమగంధర్వాగ్నయస్త్రీయో
యథాకృమంభుక్త్వా తాసాంశౌచమధురవచనసర్వమేధ్యత్వానిదత్తవంతః, తస్మా
త్త్రియస్సర్వత్రస్పర్శనాలింగనాదిషు మేధ్యభూతా ఇత్యధః || ఆ || యస్తవం
తరేణైవ నిమిత్తం దారాన్పురిత్యజతి యాచభర్తారంత్యజతితయోర్నిష్క్రమిమా

—..అకారణోద్దంపత్యోరన్యతరత్యాగేప్రాయశ్చిత్తమ్..—

హాపస్తంబః—నూ || దారవ్యతిక్రమీఖరాజనం బహిలోమపరిధాయ దార
వ్యతిక్రమిణాభిక్షామితసప్తాగారాణిచరేత్సన్మత్ప్రాణైశాన్ (స్త్రీ)యాస్తుభర్తృ
వ్యతిక్రమే కృచ్ఛగ్రహవదతరాత్రాభ్యాసస్తావంతంకాలమితి || ఇతిస్త్రీధర్మాః ||

—..అథ గృహస్థధర్మాః..—

తత్రదక్షః || క్లో || విధానవగృహస్థస్య ఈషద్దానానివైనవ | నవకర్తాణిచ
తథావికమాణితథానవ || పృచ్ఛన్నానినవాన్యానిప్రకాశానిపునర్నవ | సప్త
లానినవాన్యాని నిష్ఫలానితథానవ || అదేయానినవాన్యానివస్తుజాతానిసర్వదా
నవకానవనిదిష్టాగృహస్థాస్తతికారకాః || * విధానస్తూనివక్ష్యామివిశిష్టైగృ
హమాగతే | మనశ్చక్షుర్ముఖంవాక్యం సౌమ్యందత్వాచతుష్టయం || అభ్యుత్థాన
మిహగచ్ఛపూర్వవాదఃప్రియంవదః | ఉపాసనమనువ్రజ్యాకార్యాణ్యేతానినిత్య
శః || * ఈషద్దానానిచాన్యాని భూమిరాపస్తృణానిచ | పాదశౌచంతథాభ్యం
గమాసనంశయనంతథా || కించిద్దైయంయథాశక్తినాస్యానశ్చ గృహేవసేత్ ||
సజలంచాథి నేదేయమేతాన్యపినదాగృహే || * సంధ్యాస్నానంజపోహోమ
స్సాన్విధ్యాయోదేవతార్చనమ్ | వైశ్వదేవక్షణతిథ్యముద్భృత్యాపిన్వశక్తితః || పి
తృదేవమనుష్యాణాం దీనానాథతపస్వినామ్ | గురుమాతృపితౄణాంచనంవిభా
గోయథార్హతః || ఏతానినవకమాణి వికర్తాణితథాపునః | అన్యతంపరదారా
శ్చైతథాభక్ష్యస్యభక్షణం || అగమ్యాగమనాపేయపానేస్తేయంచహింసనం | అ
శౌతకమాచరణంమైత్రధర్మబహిష్కృతం || నవైతానివికమాణి తాని స
ర్వాణివజయేత్ | పైశున్యమన్యతంమాయాం కామంక్రోధంతథాప్రియం ||
దేవేషందంభంపరదోహం వికమాణివివజయేత్ | నృత్తం గీతం కృషిస్సేవా
వాణిజ్యంలవణక్రియా || ద్యౌతకమాన్యధీయంచనప్రశస్తానికమేసు || * ఆ
యర్విత్తంగృహచ్ఛిద్రం మంత్రమాషధసంగమం | దానమానావమానాని నవ
గోప్యానికారయేత్ || * ప్రాయోగ్యమృణశుద్ధిశ్చ దాయభాగశ్చవిక్రియః |
కన్యాదానంవృషౌత్సగోరహఃపావమకుత్సనం || * మాతాపిత్రౌగురౌరామి
త్రే వినితేహాపకారిణి | దీనానాథవిశిష్టభోదత్రీతువఫలంభవేత్ || * ధూర్త
వందినిమల్లచకువైద్యేకితవేశతే | చాటుచారణచారేభ్యోదత్తంభవతినిష్ఫలం ||

సామాన్యంయూచితం నాస్యసత్యధిదాతాశ్చ తద్ధనం । అన్వాహితంచనిక్షేపః
సర్వస్వంచాస్వయేసతి ॥ ఆపత్స్వపినదేయానినవవస్తునిసర్వదా । యోదచాతి
సమూహాత్తాప్రాయశ్చి త్రియతేద్విజః । నవకస్యచవెత్తారమనుష్ఠాసవరంద్విజం॥
ఇహాలౌకపరత్రాపి త్రిశైచనంనవిముంచతీతి ॥ ఇతిగృహస్థలక్షణమ్ ॥

—అథ గాహాస్థ్యప్రశంసా—

౧ ॥ తత్రమనుః॥ క్లో ॥ స ర్వేషామేవచైతేషాంవేదశ్శ్రుతివిధానతః । గృహ
స్థఉచ్యతేశేషస్సత్రీనేతాన్నిధిర్హితః ॥ టీ ॥ వేదశ్శ్రుతివిధానతః, వేదస్యశ్శ్రు
త్యాప్యప్రక్షేణవిధానతః । వైదికాదీనామాధానాదీనాం కర్మణాం గృహస్థమ
ధిక్రత్య విధానస్య ప్రత్యక్షశ్శ్రుతిమూలత్వాదిత్యధః ॥ నవవ ॥ యథా నదీ న
దాస్స ర్వేసాగరేయాంతిసంస్థితం । తదైవాశ్రమిణస్స ర్వేగృహస్థేయాంతి సంస్థి
తం॥ సంస్యస్యసర్వకర్మాణి కర్తవ్యానపానుచక ॥ నియతావేదమభ్యస్యను
త్రైశ్శర్వస్సుఖంవసేత్ ॥ పున్నామోనరకాద్యస్తాత్పితరంత్రాయితేతుసః । త
స్తాత్పిత్రఇతిప్రాక్తస్త్వయమేవన్వయంభువా ॥ ఏవంసంస్యస్యకర్మాణి స్వ
కాగ్యవరమోస్పృహః ॥ సన్యాసేనాపహత్రైసః ప్రాప్నోతి పరమాంగతిమి
తి ॥ వా ॥ అత్ర సన్యాసః కామ్యకర్తవ్యః ॥ ౨ ॥ తథాచోక్తంభగవద్గీతా
సు ॥ క్లో ॥ కామ్యానాంకర్మణాంనాసంసన్యాసంకవయోవిదుః । నియతస్యతు
సన్యాసః కర్మణానాంపవద్యతే ॥ యజ్ఞోదానంతపశ్చేవ సత్కాజ్యం కాగ్య
మేవతత్ । యజ్ఞోదానంతపశ్చేవ పావనానిమనీషిణామ్ ॥ ఏతాన్యపిచకర్మా
ణి సంగంత్యక్వాప్థలానిచ । కర్తవ్యానీతి మేపాథానిశ్చితంమతముత్తమం ॥ బ్ర
హ్మణ్యాధాయకర్మాణి సంగంత్యక్వాకరోతియః । విప్యతేనసపాపేన పద్మపత్ర
మివాంభసా ॥ కాయేనమనసాబుద్ధ్యాకేవలైరింద్రియైరపి । యోగినఃకర్మకుర్వం
తి సంగంత్యక్వాత్తశుద్ధయే ॥ యుక్తఃకర్మఫలంత్యక్వా శాంతిమాప్నోతినైష్ఠికిం
అయుక్తఃకామకారేణ ఫలైస్క్రోనిబధ్యతఇతి ॥ 3 ॥ దక్షః — గృహస్థాహి క్రి
యాయుక్తోనగృహేణగృహీభవత్ । సచాపిపుత్రదారాద్యైస్సర్వకర్మపరివర్తి
తః ॥ దేవైశ్చేవమనుష్యైశ్చ తిర్భుక్భిశ్చోపజీవ్యతే । గృహస్థఃప్రత్యహం య
స్తాత్తస్తాచ్ఛ్రేయాగృహాశ్రమి ॥ యథామాతరమాశ్రిత్యసర్వజీవంతిజంతతః ।
తథాగృహస్థమాశ్రిత్యసర్వజీవంతిభిక్షవః ॥ చతుర్థామాశ్రమాంతం గృహ

ష్టాయోనిరుచ్యతే । సీదమానేనతేనేహసీదంత్యనేపితత్త్రయః ॥ మూలప్రాణో
 భవేత్కన్ధః స్కంధాచ్ఛాఖాస్సపల్లవాః । మూలనైవవిసష్టేన సర్వమేతద్దీన
 శ్యతి ॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నైసరక్షణీయోగృహశ్రమి । రాజ్ఞాచాన్యైస్త్రిభిః
 పూజ్యోరక్షణీయశ్చసర్వదా ॥ దయాలజ్ఞాక్షమాశృద్ధాపరిజ్ఞాత్యాగఃకృతజ్ఞతా ।
 ఏలేయస్యగుణాస్సంతిగృహస్థాముఖ్యఉచ్యతఇతి ॥ ౪ ॥ వ్యాసః—నిత్యం సాన్
 ధ్యాయశీలసాన్యన్నిత్యంయజ్ఞోపవీతవాన్ । సత్యవాదీ జితక్రోధో బ్రహ్మఘా
 యాయకల్పతే ॥ సంధ్యాస్నానరతానిత్యంబ్రహ్మయజ్ఞపరాయణః । అనసూయ
 ర్మృదుదాంతోగృహస్థఃప్రతివధత్ ॥ వీతరాగభయక్రోధోలోభమోహవి
 వక్షతః । సావిత్రిజప్సనిరతశ్చార్ధకృన్దుచ్యతేగృహీ ॥ మాతా పిత్రోహితే
 యుక్తోగౌబ్రాహ్మణహితైరతః । యజ్ఞాచ దేవభక్తశ్చబ్రహ్మలోకమహీయతే ॥ త్రి
 వర్గసేవీసతతందేవతానాంచపూజనమ్ । కుర్యాదహరహర్నిత్యంనమస్కేచ్చస
 తస్సురాన్ ॥ విభాగశీలసతతంక్షమాయక్రోధయాభుకః । గృహస్థస్సుసమాఖ్యా
 తానగృహేణగృహీభవత్ ॥ యథాశక్తిచరెత్కర్మనిదితానిచవక్షయేత్ । వి
 ఘ్నాయమోహకలిలంబద్ధాన్యయోగమనుత్తమమ్ ॥ గృహస్థాముచ్యతేబంధాన్నాత్రి
 కార్యావిచారణేతి ॥౫॥ పరాశరః—నివాపనశిత్వానర్చన్తజ్జేదేవాన్స్తథాతి
 థీన్ । అన్నైర్భునీంశ్చ సాన్ధ్యాన్యై రపశ్యేన ప్రజాపతిమ్ ॥ బలినా
 చైవభూతానివాత్సర్యేనాఖిలంజగత్ । ప్రాప్నోతిలోకాన్పురుషో నిజక
 మ్మనమాజితాన్ ॥ భిక్షాభుజస్తుయేకేచిత్పరివ్రాడ్భృహ్చారిణః । తేష్య
 త్రైవప్రతిష్ఠంతే గాహాన్ధ్యంతేనవైవరం ॥ యస్తునమ్యక్కరోత్యేవం గృహ
 స్థఃపరమంవిధిమ్ । స్వకమ్మబంధముక్తోసా లోకానాప్నోత్యనుత్తమానితి ॥౬॥
 యాజ్ఞవల్క్యః ॥ వేదానువచనంయజ్ఞోబ్రహ్మచర్యంతపోషపః । శ్రద్ధోపవాస
 సాన్ధ్యతంత్ర్యమాత్మనోజ్ఞానపాతవః ॥ సహ్యశ్రమైర్విజ్ఞాన్యస్సమస్తేరేవమే
 వతు । దృష్టవ్యస్తవధమంతవ్య శ్శృతివ్యశ్చద్విజాతిభిః । తవీవమేనంవిందంతి
 యోచారణ్యంసమాశ్రితాః । ఉపాసతేద్విజాన్సత్యం శ్రద్ధయాపరయాయుతాః ।
 కృమాత్తైసంభవంత్యదీరహశ్శుక్లంతథోత్తరం । అయనందేవలూకంచ సవితా
 ధంసవైద్యుతం । తతస్తాన్పురుషోభ్యేత్య మానవోబ్రాహ్మణాంకాన్ ॥ కరోతి
 పునరాన్మత్తిస్తేషామిహసవిద్యతే ॥ యజ్ఞేనతపసాదానైర్యేహిస్వగ్గగతానరాన్ ॥

ధూమనిశాంకృష్టపక్షం దక్షిణాయనమేవచ । పితృలూకంచాంద్రమసం వా
 యుంశ్యష్టిజలంమహీమ్ । కృమాతైసంభవంతీహపునరేవంవృజంతిత ॥ నాశ్చయా
 గతధనస్తత్య జ్ఞాననిష్ఠోతిథిప్రియః । శ్రాద్ధకృత్సత్యవాదీచ గృహస్థాపివిముచ్య
 త ఇతి ॥వా॥ స ర్షేషామాశ్రమిణా మాత్మసాక్షాత్కారేనతి తత్ప్రాప్తిః, కా
 మ్యకర్మానుష్ఠాయినాంతు ధూమాదిమాగేణ సర్వావాప్తిః, కర్మక్షయ
 పునరావృత్తిః, న కేవలంపరివ్రాజవీవము క్తిః, కర్మిణ స్తప్తజ్ఞాననిష్ఠస్య గృహస్థ
 స్యాస్త్యధః ॥౨॥ శూర్యతేచ ॥ బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మవధవతి, తద్యద్యత్థంవిదు
 ర్యేచమెరణ్యశ్రద్ధాతప ఇత్యుపాసతే, లెర్చిషమభిసంభవంత్యర్చియా హర
 హ్నాఽపూర్వమాణపక్షమూర్చ్యమాణపక్షాద్యాత్ పడుదగ్గితిమాసాత్ తన్మా
 సేభ్యస్సంవత్సరంసంతప్సరాదాదిత్యమాదిత్యాచ్చంద్రమసం చంద్రమసో వి
 ద్యుతం తత్పురుషోమాసవస్సవినాత్ బ్రహ్మగమయ్యైషదేవయానః పంథాఇ
 త్యభయమెగ్రామఇష్టాపూ లేద త్తమిత్యుపాసతే లెధూమమభిసంభవంతి ధూ
 మాదాత్రిం రాత్రేరవరపక్షమవరపక్షాద్యాత్ పక్షక్షణేతి మాసాత్ తపితే
 సంవత్సరమభిప్రాప్నువంతిమాసేభ్యః పితృలూకంపితృలూకాదాకాశ మాకా
 శాచ్చంద్రమస మేషసామోరాజాతద్దేవానామన్నం తద్దేవాభక్షయంతిత స్సినాన్
 వత్సంపాతముషితాన్తైతమైనాధ్వనం పునర్నివతం లెతైతమాకాశమాకాశా
 దావ్యయంవాయుర్భూత్వా ధూమోభవతిధూమోఘాత్వాభింభవత్యభింధూత్వా
 మే ఘాభవతిమే ఘాఘాత్వాప్రసవతీతఇహ ప్రిహీయవౌషధివనస్సతయ స్తిలా
 మాషాఇతి జాయంతఇత్యౌవైఖలు తన్నిష్ప్రతపతానియోయోహ్యన్నమ త్తియో
 రెతస్సించతితమ్భాయవీవభవతితద్యద్యహరమణీయచరణాభ్యాశోహయం లైరమణీ
 యాయోనిమాపద్యేరక్రూహ్ణాయోనింవాక్షత్రియయోనింవావైశ్యయోనింవా
 ధయఇహక పూయచరణాభ్యాశోహయన్తైకపూయాంయోని మాపద్యేరక్శ్యయో
 నింవాసూకరయోనింవాచండాలయోనింవేత్యుపాస కాః కృమాదగ్న్యభిమాని
 దేవతాస్థానెమ ము క్తిమార్గధూతేమ విశ్రామ్యతైః పృథ్వాపితాః పరంపదంపా
 ప్నుపంతితి ॥ టీ ॥ అర్చిర్వహ్నిః, విద్యుతైః యేపునర్విహితైర్యజ్ఞాదిభిః స్వ
 గేఫలభోక్తారః తేకృమాధ్ధూమాదిచంద్రవర్యంతపదాధాభిమానినీ దేవ
 తాః ప్రాప్యపునరేవాకాశాదిద్వారేణ శుక్లత్వమవాప్యసంసారిణాయోనింవృ

జంతీత్యర్థః॥౨॥మనుః—శ్లో॥ శ్రుతి స్మృత్యదితంధర్మమనుఃప్రకాశమానవః॥
 ఇహకీర్తిమవాప్నోతి ప్రేత్యచానుత్తమాఽగతి మితి॥౯॥ ధగవాసపి ॥వణౌక
 శ్రమవిసిం కృత్స్నంతుర్వాణోమత్పరాయణః । లెనైవజన్తనాజ్ఞానం లభ్యాన్
 యాతిశివంపద మితి ॥౧౦॥ బోధాయనః ॥నూ॥ నిత్యోదకీనిత్యయజ్ఞోపవీతి ని
 త్యసాన్విధ్యాయా నృషశాస్త్రవజ్జీవముతౌచగచ్ఛన్విధివచ్ఛజహ్వన్నబ్రాహ్మణ
 శ్చైవతే బ్రహ్మలాకాత్ ॥—శ్లో॥ ఆయుషాతపసాయుక్తసాన్విధ్యాయేజ్ఞాన
 రాయణః । ప్రజాముత్పాదయేద్యుక్తః సేవసేవణౌజితేంద్రియః । సాన్విధ్యా
 యేనఋషీన్సూర్యసోమేనచపురందరం । ప్రజయాచ పితౄన్సూర్యాన్సన్మృణో
 దివిమోదతే । పుత్రేణలూకాజయతి పౌత్రేణానందమశ్నుతే । అథపుత్రస్య
 పౌత్రేణనాక మేవాధిరోహయేదితి ॥౧౧॥ విజ్ఞాయతేచ ॥ శ్రు ॥ జాయమానా
 వై బ్రాహ్మణస్త్రీభిర్భూవాజాయలేబ్రహ్మచర్యేణషీభ్యోయజ్ఞేన దేవేభ్యఃప్ర
 జాయాపితృభ్యఇతి ॥ ౧౨ ॥ ఏవమృణసంయోగంవేదోదశాయితీ, బంధమృణ
 మోక్షంచ ప్రజాయాచాయ త్రంపిశ్యఋణౌపకవణాంచ ప్రజాయాదశాయ
 తి ॥ శ్రుతిః ॥ అనుత్సర్మః ప్రజావాక్ భవతి,యావదేతంప్రజానుగృహ్ణీతేతావ
 దక్షయ్యాక్ లూకాజయతి, సత్పుత్రముత్పాద్యాత్తానం తారయతి, సప్తావ
 రాక్ సప్తపూర్వాక్ షడన్యనాత్తసప్తమాక్, సత్పుత్రమధిగచ్ఛానస్తార
 యత్సేనసాభయాత్ తస్మాత్ప్రజాసంతాన ముత్పాద్యఫలమాప్నోతి, తస్మాదా
 త్తవాక్ ప్రజాముత్పాదయేదాత్తనః ఫలలాభాయతస్మాత్పుత్రం చోత్పాద్యా
 త్తానమేవోత్పాదయేదితి విజ్ఞాయతే, ఆత్మాచైపుత్రినామాసీత్యేవంద్వితీయ ఆ
 త్మాజీవతాదృష్టవ్యయః పుత్రముత్పాదయతీతి ॥౧౩॥ వికాశ్రమ్యంత్యాచార్యా
 అప్రజననాన్విదితరేషామితి ॥గౌతమోపి ॥ తేషాంగృహస్థాయోనిఃప్రజననత్వా
 దితరేషామితి, వికాశ్రమ్యంత్యాచార్యాఃప్రత్యక్షవిధానాద్గృహస్థస్సేవీతిచ
 టి ॥ తేషాంచతుర్ణామశ్రమాణాం గృహస్థాయోనిః ఉత్పత్తిస్థానం, గృహ
 స్థేనేవోత్పాదితాః చతుర్భిరాశ్రమై రధిక్రియంతేనెతరైస్తేషామప్రజననత్వా
 చ్చాస్తే గ్రీణ ప్రజాత్పాదనస్య నిషిద్ధత్వాదతస్తేతిక్యాతనిషెదై రుత్పాదితా అ
 ప్యాశ్రమేష్యనిధికారిణశ్చండాలాః ప్రత్యసనితాః పరివ్రాజకతాపసాస్తేషా
 నాతాన్యవత్యాని చండాలైస్సహవాసయేదితి శాతాతపస్తరణాత్ వికాశ్రమ్య

మితి సర్వమవేదేషు ధర్మశాస్త్రేతిహాసపురాణేషుగృహస్థాపివాగ్నిహోత్రాణి
 ప్రాచుర్యేణవిధీయంతే స్తూయంతేచ తతోగార్హస్థ్యస్యప్రత్యక్షవిధానాతోస
 పివైకఆశ్రమః ఇతరేషుతత్రా శక్తానాంవిధీయంతేఇతిబహవ ఆచార్యామన్యం
 తే ||౧౫|| తథాచగీతా||—న్తో || కమణైవహేనసంసిద్ధిమాప్నోతాజనకాదయఇతి ||
 ౧౬|| ఆపస్తంబోపి ||సూ|| త్రైవిద్యవృద్ధానాంతుపదాఃప్రమాణమితి నిష్ఠా
 తత్ప్రయానిశ్చాయం త్రైవీహియవపశ్యాన్యవయః కపాలపత్నిసంబంధాన్యచేష్ట
 ర్నిచేః కార్యమితిత్రైవిరుద్ధంచారోఽప్రమాణమితి వస్యంలయత్తుశ్శశానము
 చ్యతే నానాకమణామేహోతే పురుషసంస్కారో విధీయతేతతః పరమనం
 తంఫలంస్వగేశబ్దం శ్రూయతే, అథాన్యస్యప్రజాతిమమృతమామ్నాయతహ,
 ప్రజామనప్రజాయసే, తదుతేమత్యామృతమితి, అథాపిసపివాయం నిరూ
 ఢః ప్రత్యక్షేణోపలభ్యతే, దృశ్యతేచాపి సారూప్యం దేహత్వమేవాన్యత్రైమవి
 శిష్టేషు కమణసువతమానాః పూర్వేషాంసాంపరాయేణ స్వగణంచకీర్తిం వ
 ధాయత్తైవమవరోమః పరేషామాధాతసంప్లవాత్రైస్వగణజితః పునస్స్వగణ
 వీజాథాభవంతీతి || భరిష్యత్పురాణే || తథాపిప్రజాపతేర్వచనం,త్రయీంవి
 చ్యాం బ్రహ్మచర్యంప్రజాతి- శ్రద్ధాంతవోయజ్ఞమనుప్రదానం|యపితానికుశ్మ
 తే, తైరిహసహస్రాంజోఘాత్వాధ్వంసతే స్యత్ప్రశగ్ంసన్నితి || అయవధః||
 త్ర్యవయవావిద్యాత్రయోవేదాః తానేవ పాఠతత్పాఠభేదతచ్ఛయే ఏదంతితే
 త్రైవిద్యాః, తేపకన్విజ్ఞానాః త్రైవిద్యవృద్ధాః తేషాంవేదపివ ప్రమాణమితం
 ద్రియేర్థాఃఇతి నిష్ఠానిణాయః ||*|| యథాహభగవాన్జేమినిః ||సూ|| చోదనా
 లక్షణార్థాధర్మాఃఇతి || వా || తతశ్చతత్రవేదేషు యానికమాణిశ్చూయంతే
 వీర్యాదిసంబంధాని, ఉచ్చేచ్ఛిముచాకిరియంతే, ఉపాఠశయజుపేత్యేనం ప్ర
 కారాణి, తైరిరుద్ధతచారః ప్రమాణం నభవతీతి తేమన్యంతే, ఏతదుక్తం భవ
 తి, సర్వమవేదేషు సర్వాసుశాఖాసుచాగ్నిహోత్రాదీని కమాణ్యేవతాత్మి
 యోవిధీయంతే,అతోగాహవాన్త్యమేవ శ్రేష్ఠమయది వేదాః ప్రమాణమితి||
 యత్తుగృహస్థానాం శ్శశానంశ్చూయతే, శ్శశానానిభజరే ఇతి సపిష నానాక
 మణామగ్నిహోత్రాదీనామంతేపితృమేధాఖ్యః పురుషసంస్కారోవిధీయతే
 నను పిశాచాధూత్వా శ్శశానమేవసేమతఇత్యతలహ, తతఃపరమితి శ్శశానక

మణో నంతరమపరిమితం స్వగేశబద్ధ వాచ్యం ఫలంశ్రూయతే, సవీష య
జ్ఞాయుధీయంజమానాంజనాస్వగంలాకి మేతీతి, అథాపి అపిచ, ఆస్యగృహస్థ
స్య ప్రజాతిం ప్రజానంతానమమృతమమరణమామ్నాయోవేద ఆహ ప్రజామ
ను ప్రజాయసేషతి, హేమర్త్యమరణధర్మ ప్రజాంజాయమానామనుత్వం ప్ర
జాయసే, ప్రజాయాపేణజాయసే తదేవతే అమృతమమరణమితి నత్వం మి
యసేచ, తతస్తస్యం ప్రజాయాపేణవత్సే, ఉపపన్నంచైతదిత్యాహ అథాపి
సవీషాయమితి, అపిచ సవీషాయం పృథగ్విరూఢః ప్రత్యక్షేణోపలభ్యతే-సవీ
షద్విధానూత ఇతి, లక్ష్యతే ఇతి, దృశ్యతే హి సారూప్యం ద్వయోః, దేహమాత్రం
తుభిన్నంచేహత్వమితి సావధికస్తస్యప్రత్యయః లెఖత్రాశ్శిష్టచాదిలెఖ
కమణ్యవస్థితాః, పూర్వేషాంపితృపితామహాదీనాం సాంపరాయేణ పరలూక
నసంబంధానాం కీర్తింస్వగంంచ ప్రవధాయంతి, ఏవమవరోపరః, పరేషాం
కీర్తింస్వగంంచ వధాయంతి, భూతసంప్లవేమహాభూతప్రళయే, అతస్తారేఖ
త్రిణఃస్వగజితోభవంతి, ప్రళయానంతరస్సర్గఃపునస్సర్గః- తత్రసంసారస్య
వీజార్థాః ప్రజాభవంతీతి భవిష్యత్పురాణవత్సతే, అథాపి అపిచగార్హస్థ్య
మేవవరిష్టమిశ్య త్రప్రజాపతేర్వాక్యమపి భవతి- త్రియాంవిద్వాంబేదానామ
ధ్యయనం, బ్రహ్మచర్యం, అనిషిద్ధకాలస్త్రీగమనం, ప్రజాతిం ప్రజౌత్పదనం, శ్రీ
ధామాస్తిక్యం తపఉపవాసాది, యజ్ఞమగ్నిహోత్రాదీనిసామయాగాంతాని-
అనుప్రదానమంతర్వేదిదానం, యవితానికుర్వతే తైరిహసహస్రః తవీవాన్తా
కం నహాయాః- అన్యత్ ఆశ్రమాంతరం ప్రశంసన్పురుషోరజః పాంసుర్భూత్వా
ధ్వంసతేనశ్యతీతి- యథైవతహి శిష్టేషా కర్తసువర్తమానాః పుత్రాః పూర్వే
షాం కీర్తిం స్వగంంచవర్ధయంతి, తథాప్రతిషిద్ధేషా వర్తమానాఅకీర్తింసర
క్షంత వర్ధయేయః || ౨౦ || తత్రాహసవీష || నూ || తత్యయేపావకృతస్తవీషధ్వం
సంతియథాపర్ణంవనన్నతేర్నవరాకహింసంతి నాస్యాస్థిలూకే కర్తభిన్నంబ
ద్ధోవిద్యతే తథాపరస్థిక్ కర్తవ్యైస్తదేతేన చెదితవ్యం ప్రజాపతేర్వీణామి
తి స్వగోయం తత్యయేపుణ్యకృతస్తేషాం ప్రకృతయః పరాజ్వలంత్యఉపలభ్యం
తే తస్మాత్తుకమావయవేన తపసావా కశ్చిత్సశరీరంతవంతం లూకంజయతి, స
జ్జుల్బసిద్ధిశ్చస్యాన్నతు తైజ్జ్యేష్టస్యమాశ్రమిణామితి || టీ || తత్ర ప్రజాస

స్తానేయేపావస్య కర్తారస్తవ ధ్వంసంతేన పరాకృపిత్రా దీక్షహింసంతి, యథా పణంవనస్పతిః యదెవపణంవనస్పతిః కీటాదిభిరూషితం తదెవపతతి నవనస్పతిం శాఖాంవా పాతయతి తద్వదస్య పిత్రాదేః పూర్వపురుషస్య అస్తికాలాకే పుత్రకృతైః కర్తృభిస్సంబంధోనవిద్యతే, దృష్టాంతాయం, యథా పుత్రకృతేషుకర్తసు పిత్రాదేః కర్తృత్వంనాస్తి తథాచ పరస్తికాలాకే కర్తృఫలైరపి సంబంధోనాస్తీత్యర్థః, తత్పాపకృతవ ధ్వంసంతిత్వేతదర్థరూపంబలైన వక్ష్యమాణైః హేతునావేదితవ్యం, ప్రజాపతేహిరణ్యగర్భస్యఋషీణాంచ మరీచ్యాదీనామయంసగః దేవతాదిస్తిర్యగంతః తేచాధ్వస్తావీవ స్వే స్వే వదేవధంతే, అత్రాదాహరణమాహ, తత్రయేపుణ్యకృతావస్థాదయస్తేషాం ప్రకృతయశ్శరీరాణి పరాఉత్కృష్టాజ్జ్వలంత్యడవలభ్యంబేదివి యథానప్రక్షిమండలం॥శ్రూయతేచ॥ సుకృతాంవావీతాని జ్యోతిర్ఽపి యన్నక్షత్రాణీతి, ఇదం ప్రమాణం నపుత్రాణాంధ్వంసే పూర్వేషాంధ్వంసఇతి॥కర్మావయవేన పుణ్యకర్తృణామేకదేశేన భుక్తివిశేషేణ తపసావాతేప్రోణ కశ్చిదాశ్రమాంతరవర్తీ సహశరీరేణాంతవంతం లోకంజయతీతి యత్తస్యసంభవేదితి॥నంకల్పదేవ సిద్ధిశ్చస్యాత్ సతత్రాశ్రమాంతరస్య జైన్యవ్యం కారణమిన్యధః, అనెన గాహాస్థ్యప్రశంసాకృతేదంప్రవ్యం ॥ ౨౦ ॥ యతస్సవీవాహ ॥ సూ ॥ తేమసర్వేషు యథోపదేశమవ్యగ్రోవతమానః క్షేమంగచ్ఛతీతి ॥ టీ ॥ క్షేమశ్రమేషుసర్వేషు యథాశాస్త్రమవ్యగ్రస్సమాహితమనః క్షేమమభయంపదంగచ్ఛతీత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ వసిష్ఠః—శ్లో ॥ గృహస్థవీవ యజతేగృహస్థస్తవ్యతేతవః । చతుర్ణామాశ్రమాణాంతు గృహస్థస్తువిశిష్టత ఇతి ॥ ఇతిగృహస్థధర్మాః॥

—శ్లోఅథ వానపర్వస్తధమాఃశ్లో—

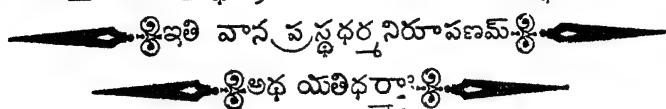
౧ ॥ మనుః ॥ వీవాగృహాశ్రమేష్ఠిత్వా విధివత్సన్నాతకోద్విజః । వనేవసేత్తునియతోయథావద్విజితేంద్రియః ॥ సంత్యజ్యగ్రామ్యమాహారంసర్వంప్రవపరిచ్ఛదమ్ । పుత్రేషుదారాన్నిక్షిప్య వనంగచ్ఛేత్సప్తేవవా ॥ ద్వితీయమాయుషాభాగముపిత్వాతుగృహేద్విజః । తృతీయమాయుషాభాగం గృహమేధీవనవసేత్ ॥ ఉత్పాద్యధర్మతఃపుత్రానిష్టాన్యైశ్శశక్తితఃదృష్టావతస్యస్యచాపత్యంబ్రాహ్మణోరణ్యమావిశేదితి ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—సుతవిన్యస్తపత్నీకస్తయావాసు

అరగ వైద్యనాపదీక్షితీయై-స్మృతిముక్తాఫలే-ధర్మశాస్త్రే

గతావనమ్ । వానప్రస్థాబ్రహ్మచారిసాగ్నిసౌపానసామ్యజేదితి ॥ 3 ॥ సావర్తః
—గచ్ఛేదేవంవనంప్రాజ్ఞస్సభార్యోవ్యేకపవవా । గృహీతావచాగ్నిహూత్రం
తు హూమంతత్రసమాపయేత్ ॥ కుర్యాద్భురుపురోడాశావన్యైర్వామేధ్య
సేవిభిః । భిక్షాంతుభిక్షవేదద్యాచ్ఛాఢిమూలఫలాదిభిః ॥ వేదవిద్యావ్రతస్నా
తా శోత్రియావేదపారగా ॥ యోజయేద్ద్యుకవ్యేమ వివరీతాంస్తుషర్ణయే
త్ ॥ మనుః ॥ గాయత్రిమాత్రసారోఽవరోవిప్రస్సుయంత్రితః । నాయంత్రితస్త్రివె
దోపిసర్వాశీసర్వవిక్రయా ॥ కుర్యాదధ్యననిత్యమగ్నిహూత్రపరాయణః । ఇ
ష్టీసర్వాగ్రాయణీయాః పృకుర్యాత్పృతివర్వసితి ॥ ౪ ॥ హరీతః—గృహస్థః
పుత్రపౌత్రాదీశ్చష్టావలితమాత్మనః । భార్యాంపుత్రేషుసంస్థాప్యసహవా
ప్రవిశేద్యనమ్ ॥ జటాశ్చబిభృయాన్నిత్యంశ్చశులోమనఃఖానిచ । ఔపాసనా
గ్నిహూత్రంచ పంచయజ్ఞానమాచరేత్ ॥ వన్యాంలైరివిధైర్దైధ్యేశ్వకమూ
లఫలైర్వసేత్ । చీరవాసాభవేన్నిత్యం స్నాతావ్రిషవణంశుచిః ॥ సర్వభూతా
నుకమ్పిస్యాత్పృతిగ్రహవివక్షితఇతి ॥ ౫ ॥ మనుః—వసీత చర్తచీరంవాసా
యంస్నాయాదుషస్తథా । జటాశ్చబిభృయాన్నిత్యంశ్చశులోమనఃఖానిచ ॥ య
ద్భక్షసాన్యత్తతాదద్యాద్భులిభిక్షాంచశక్తితః । ఆమూలఫలభిక్షాభిరర్చయేదా
శ్రమాగతమ్ ॥ సావధాన్యేనిత్యంక్రస్వాద్ధాంతామైత్రస్సమాహితః । దాతా
నిత్యమనాదాతాసర్వభూతానుకమ్పకః ॥ వైతానికంచజహుయాదగ్నిహూత్రం
యథావిధి । దర్శమసంపదయన్పర్వపూర్ణమాసంచయోగతః ॥ ఋక్షేష్ట్యాగ్ర
యణేచైవ చాతుమాన్యానిచాహరేత్ । తురాయణంచక్రమశోదక్షస్యాసన
మేవచేతి ॥ టీ ॥ ఋక్షేష్టిఃనక్షత్రేష్టిః, తురాయణం సంవత్సరసాధ్యః క్రతువి
శేషః, దాతాయణం దశవికృతిః క్రమశస్తత్రతత్రకాలై ॥ క్లౌ ॥ వాసంతశార
దైర్దైగ్రీముస్యనైస్సన్యయిమాహృతైః । పురోడాశాంశ్చరూంక్షేచ్ఛవవిధివ
న్నిర్వపేత్పృథక్ ॥ దేవతాభ్యశ్చతద్ధుతావన్యంమేధ్యతరంహవిః । శేషమాత్మ
నియంజితలవణంచస్వయంకృతం ॥ స్థలశోదకశాకాని పుష్పమూలఫలానిచ ।
మేధ్యసృతోద్భవాసన్యాస్తేహంశ్చఫలసంభవా ॥ త్యజేదాశ్వయజేమా
సేముస్యన్నంపూర్వసంచితమ్ । జీణాన్విచైవవాసాంసిశాకమూలఫలానిచ ॥ నఘా
లకృష్ణమశ్చియాదుత్కృష్టమపి కేసచిత్ । నగ్నిమజాతాన్యారోపిపుష్పాణిచఫ

తానిచ । అగ్నిపక్షావసానాన్యత్కలపకృష్ణభుగవవా ॥ అశ్మ కుట్టా భవేదావ్విపి
 దంతాలూఖలకొపివేతి ॥ టీ ॥ ఫలాదీన్యత్తనిపీడ్య యోభక్షయతి సాశ్మ కుట్టః,
 దంతైరేవాలూఖలకార్యంయస్యనదంతాలూఖలికః ॥ క్లౌ ॥ సద్యఃపాక్షాశికావా
 స్యాన్తావసంచయకోపివా । మాణ్తాసనిచయోవాస్యాత్సమానిదయవవవేతి ॥ టీ ॥
 ప్రతిదినంజీవనంసమాధ్య భుక్త్యా అశ్వస్తనికః, హస్తప్రాక్షాళనంయఃకరోతి స
 సద్యః పాక్షాశికః ॥ క్లౌ ॥ సక్తంవాన్నంసమశ్చీయాద్దివావాహృత్యశక్తితః । చ
 తుథః కాశికావాస్యాన్యదాప్యప్రాప్తమాశనః ॥ చాంద్రాయణవిధానైర్వా
 శుక్లేకృష్ణేవవతయేత్ । పక్షాంతయోర్వాప్యశ్చీయాద్యవాగూంకృతాంసకృ
 త్ ॥ పుష్పమూలఫలైర్వాపికవలైర్వర్తయేత్సదా । కాలపక్షైస్సన్యయం శీ
 తైఃరైవ్విఖానసమలైస్థితఇతి ॥ టీ ॥ విఖనసాప్రోక్తం సూత్రంవైఖానసమతం
 తత్రహి వానప్రస్థధర్మస్యపూర్ణఉపదేశః ॥ క్లౌ ॥ భూమావిపరివర్తతీష్ఠేదాన్వి
 ప్రవదైదిశమ్ । స్థానానసాధ్యాంవిహరేత్సవనైమాపయన్నపఇతి ॥ టీ ॥ విప
 రివర్తత శయిత, ప్రవదైః పాదాంగుళ్యగ్రేః, అపఉపయోగిషమణాన్నయా
 ॥ శ్లో ॥ గ్రీష్మపంచతపాస్తుస్యాదవపాస్సభ్యావకాశకః । ఆద్రవాసాస్తువేమ
 నై కృమశోపధయంస్తపఇతి ॥ వ్యాసః—ఏకపాదేనతిష్ఠేత్తమరీచీః ప్రపిబెద
 ను । పంచాగ్నిభూమిపావాస్యామూష్మపస్సీమపాధవా ॥ పయఃపిబెచ్ఛుక్లపత్నే
 కృష్ణపత్నేచగౌమయమ్ । శీఠఃపథాశనోవాస్యాత్కృష్ణేచ్ఛిరాన్వర్తయేత్స
 దా । జితేంద్రియోజితక్రోధస్తత్పజ్ఞానవిచింతకః ॥ బ్రహ్మచారిభవేన్నిత్యంస్వప
 త్నీంప్రతిసంశ్రయేత్ । యస్తువత్సాన్యసమంగత్వామైథునంకామతశ్చరేత్ ॥
 తదన్వితంతస్యలుప్యేత ప్రాయశ్చిత్తీయతేద్విజః । తస్యాన్యోజాయతేగర్భో
 ననంస్సర్వోన్వదిజాతిభిః ॥ నవేదేవ్యధికారోస్తితదన్వితేయోధిజాయతఇతి ॥ వి
 ఘ్నః—తిగ్విధంసరకస్యేహదావరంనాశనమాత్మనః । కామఃక్రోధస్తథాలాభస్త
 స్తాదేతత్త్రయంత్యజేత్ ॥ వా ॥ ఏవంగృహస్థసమస్య వానప్రస్థస్యధర్మాఉ
 క్తాః, అథ భిక్షుకసమస్య వానప్రస్థస్య ధర్మానాహమమః ॥ అగ్నిసాన్వి
 త్తనివైతానాసమారోప్యయథావిధి ॥ అనగ్నిరనికేతసాన్విన్తునిర్మూలఫలాశనః ।
 అప్రయత్నస్సుఖార్థేమబ్రహ్మచారిధరాశయః ॥ శరణేష్వయమశ్చైవ వృక్ష
 మూలనికేతనః । తాపసేషేష్వవిప్రేషుయాత్ప్రాథంబైక్షమాచరన్ ॥ గృహమే

ధిమచాన్యేషుద్విజేషువనవాసిషు । గ్రామాదాహృత్యవాశ్చీయాదష్టాగ్రాసా
 న్వనేవసన్ ॥ పృతిగృహ్యపుటెనైవ పాణినాశకలేనవా ॥ టీ ॥ శకలన భిన్న
 భాండశకలన ॥ క్లో ॥ ఏతాశ్చాన్యశ్చసేవత దీక్షావిప్రౌవనేవసన్ ॥ వివిధా
 శ్చౌపనిషదీరభ్యసేచ్ఛుద్ధయేద్విజఇతి॥ ప్రకారాంతరమాహనవస॥ అపరాజితాం
 ఖాప్యస్థాయప్రజేద్దిశమజింహగః । ఆనిపాతాచ్ఛరీగస్యయక్తోవార్యనిలాశనః॥
 టీ ॥ అపరాజితాం ప్రాగుదీచీం ॥ క్లో ॥ ఆసాంమహషీచర్యాణాంత్యక్తావ
 న్యతమయాతనుమ్ । వీతశోకభయోవిప్రౌబ్రహ్మలోకమహీయతఇతి ॥ యాజ్ఞవ
 ల్క్యః—వాయుభక్షః ప్రాగుదీచీంగచ్ఛేదావక్షానంక్షయాదితి ॥ వ్యాసః—
 మహాప్రాస్థానికంవాయంకుర్యాదనశనంతువా! అగ్నిప్రవేశమనృద్వాబ్రహ్మఙ్మ
 ణవిభాస్తోతః ॥ యస్తుసమ్యగిమమాశ్రమంశివం సంశ్రయత్యశివపుంజనాశనమ్ ।
 తాపహంత్రమలమైశ్వరంపదంయాతియత్రజగత్సంస్థితీరితి ॥ శరీతః—॥
 అగ్నింసావత్సనికృత్వాతు ప్రవ్రజేతు త్తరాదిశమ్ । ఆదేహపాతంవనగోమాన
 మాస్థాయతాపనః ॥ స్తరన్నతీంద్రియంబ్రహ్మబ్రహ్మలాకేమహీయతే । తపోహి
 యోసావకరోద్దసస్థావనేవసన్సత్వసమాధియక్తః । విముక్తపాపావిమలఃప్రశా
 న్తస్సయాతిదివ్యంపురుషంపురాణమితి ॥ వా ॥ అయంచవానప్రస్థాశ్రమః, దే
 వరేణసుతోత్పత్తిర్వానప్రస్థాశ్రమగ్రహఇతి కలౌనిషిద్ధః ॥

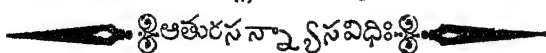
౧ ॥ తత్రమనుః ॥ క్లో ॥ వనెమతువిహృతైస్త్వనంతృతీయంభాగమాయుషః ।
 చతుర్థమాయుషోభాగంత్యక్త్యాసంగాపరివ్రజేత్ ॥ ఆశ్రమాదాశ్రమంగత్వా
 హుతహోమోజితేంద్రియః । భిక్షాబలిపరిశ్రాంతః ప్రవ్రజన్ప్రేత్యవధతఇతి॥
 టీ ॥ హుతహోమః కృతసమిదాధానాగ్నిహోత్రహోమః, భిక్షాబలిపరిశ్రాం
 తః భిక్షాచరణవైశ్వదేవబలిహరణాభ్యాంపరిశ్రాంతః, ఆశ్రమాదాశ్రమంగ
 త్వా బ్రహ్మచర్యాశ్రమాధ్యాపాన్త్యం తతోవానప్రస్థాశ్రమంగత్వేత్యర్థః॥
 బ్రహ్మచర్యగాహాన్త్యేకృత్వా వానప్రస్థమకృత్వాపిసన్నాన్యసఃకర్తవ్యః, నా
 న్యథేశ్యాహసవీవ, ॥ క్లో ॥ ఋణాని శ్రీణ్యపాకృత్య మనామోక్షేనివేశయే
 త్ ॥ అనపాకృత్య మోక్షంతు సేవమానా వ్రజత్యధః ॥ అధీత్య విధివ

ద్యేవాభుత్రాంశోత్పాద్యధర్మాతః । ఇష్టావచశక్తితాయైశ్చైర్ధనామో
 త్తేనివేశయేత్ । అనధీత్యద్విజోవేదా ననుత్పాద్యతథాత్తజాన్ । అనిష్టావశక్తి
 తాయైశ్చై మోక్షమిచ్ఛన్వజత్యధితి ॥౮౧॥ మోక్షమోక్షసాధనంసంన్యా
 సాశ్రమం, అనేనపూర్వోక్తశ్చతురాశ్రమ సముచ్ఛయపక్షః పాక్షికఇతిద్యోత
 యతి ॥ తథాచయాజ్ఞవల్క్యః ॥—శ్లో॥ వనాద్భూహద్యాకృత్యైష్టిం సార్వవేద
 సదక్షిణాం । ప్రాజాపత్యంతదంతెతా నగ్నినారోవ్యచాత్మని । అధీతవేదోజప
 కృత్పుత్రవాసన్నదోగ్నిమాన్ । శక్త్యాచయజ్ఞకన్త్యాత్రైమనఃకుర్యాత్తునాన్య
 థేతి । వ్యాసః॥ ఏవంవనాశ్రమేష్టిత్వా తృతీయంభాగమాయుషః । చతుర్థమా
 యుబోధాగం సన్నాప్యసేనసయేత్క్రమాత్ । ప్రాజాపత్యానిరూపేష్టిమా
 గ్నేయీమథవాపునః । దాంతఃపక్వకషాయోసా బ్రహ్మశ్రమముపాశ్రయేదితి ॥
 సంవతేః ॥ ఉపిత్తైవంవనేసమ్యగ్విత్తృష్టస్సర్వవస్తుషు । చతుర్థమాశ్రమం
 గచ్ఛేద్ధుతహామోజితేంద్రియః । సంసేవ్యచాశ్రమాసర్వాన్ జితక్రోధో జ
 తేంద్రియః । బ్రహ్మలూకమవాప్నోతి వేదశాస్త్రార్థవిద్విజఇతి ॥ హరితః ॥ఏ
 వంవనాశ్రమేతిష్ఠత్ తపసాదగ్గతిల్బుషః । చతుర్థమాశ్రమంగచ్ఛేత్సంన్యాసవి
 ధినాద్విజః । ఇష్టింవైశావసరీంకృత్వా ప్రాజ్ఞుభౌదజ్ఞుభౌపివా! అగ్నిన్సాన్వ
 త్తనిసంరోవ్య మంత్రవత్ప్రవృజెత్పునరితి ॥ దక్షః । సర్వేషిక్రమశ్చైవైతేయ
 థాశాస్త్రం నిషేవితాః । యథోక్తకారిణంవిప్రం నయంతిపరమాంగతిమ్ ॥ త్ర
 యాణామానులోమ్యంస్యా త్ప్రీతిలోమ్యంనవిద్యతే । ప్రాతిలోమ్యేనయో
 యాతి సతస్తాత్పాపకృత్తమఇతి ॥ ఆపస్తంబోపి ॥ సూ ॥ లెఘనర్షమయథో
 పదేశ మవ్యగ్రోవతమానః క్షేమంగచ్ఛతీతి ॥ బౌధాయనస్తువికల్పమాహ ॥
 అథఏవం జ్యేష్ఠాచర్యవాన్ప్రవృజతిశ్చైకేషా మథశాలీనయాయావరాణా మనప
 త్యానాం విధురోవాప్రజాస్వధమేప్రతిష్ఠాప్యవాస వైత్యాఙ్గధర్వం సన్యాస
 ముపదిశంతి వానప్రస్థస్యవాకమేవిరచేదితి ॥ గౌతమోపి ॥తన్యాశ్రమవికల్ప
 మేకే బ్రువతఇతి ॥ వసిష్ఠః ॥ చీణబ్రహ్మచర్యోయమిచ్ఛేత్తమావసేదితి ॥౮౨॥
 చతుర్థామాశ్రమాణాం మధ్యేయమిచ్ఛేత్తత్రైవినిష్ఠాం యాయాదిత్యధః॥ఉ
 శనా ॥ ఆచార్యేణాభ్యనుజ్ఞాతశ్చతుర్ణామేకమాశ్రమమ్ । ఆవిమోకాచ్యరీరస్య
 సానుతివైద్యథావిధీతి ॥ అంగిరాః ॥ సన్నాప్యసేద్బ్రహ్మచర్యేణసన్నాప్యసేదావ్యగృ

హదసి । వనాదావసన్నస్య సేద్విద్యా నాతురోవాధదుఃఖత ఇతి ॥ యమః ॥ చీర్ణ
 వేదవృత్తావిద్యాస్పృహణోమోక్షమాశ్రయేత్ ॥ సమస్సర్వమభూలైషు చ
 రెమస్థావరేషుచ । ఉత్పన్నజ్ఞానవిజ్ఞానో వైరాగ్యంపరమంగతః । ప్రవృజేద్భృ
 హ్చర్యాత్తుయదీచ్ఛత్పరమాంగతిమ్ । జాతపుత్రాగృహస్థావా విదితాత్మా జ
 తేంద్రియైః ॥ కాత్యాయనః ॥ బ్రహ్మచర్యాద్గృహదావపి వనాదావసన్నస్య సే
 ద్విజః । పుత్రైశ్చమభార్యానింశ్చివ్య మృతపత్నికవినవేతి ॥ వ్యాసః ॥ బ్రహ్మ
 చారీగృహస్థావా వానవృస్థాథవాపునః । విరక్తస్సర్వకామైభ్యః పరివ్రజ్యాం స
 మాశ్రయేదితి ॥ విష్ణుపురాణే ॥ భవిష్యత్పురాణేషి ॥ గృహీతవిద్యోగురవేద
 తావప్రియదక్షిణామ్ । గాహాన్ధ్యమిచ్ఛేధూపాల కుర్యాద్ధారపరిగ్రహమ్ ॥
 బ్రహ్మచర్యేణవాకాలం కుర్యాత్సంకల్పపూర్వకమ్ ॥ వైఖానసోవాపిభవత్పుతి
 వ్రాడథవేచ్ఛయేతి ॥ మహాభారతేషి ॥ గృహస్థాబ్రహ్మచారివావానవృస్థాపివా
 పునః । య ఇచ్ఛన్తోక్షమాదాతు ముత్తమాంవృత్తిమాచరేదితి ॥ ఉపనిషది ॥
 గృహస్థాబ్రహ్మచారివానవృస్థావాలోకాగ్నిముదరాగ్నౌ సమారోపయేదితి ॥ జా
 బాలిశ్శ్రుతిస్తు ॥ చతుర్థాంత్రీయాణాం ద్వయోర్వాసముచ్చయమాహ బ్రహ్మ
 చర్యంసమాప్యగృహీ భవేద్గృహీఘాత్వావసీభవేద్వసీఘాత్వా ప్రవృజేద్దదివేతర
 థాబ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవృజేద్గృహదావనాదేవేతి । వా ॥ గార్వాణీస్తేతరా
 శ్రమభాధశ్చగౌతమబోధాయనాభ్యాం దర్శితః, వికాశమ్యంతావచారాభ్యఃప్ర
 త్యక్షవిధానాథాహాన్ధ్యస్థేనీతి ॥ అథ విజ్ఞానేశ్వరః ॥ ఏషాంచసముచ్చయవికల్ప
 బాధశ్చాణాంసర్వేషాంశ్రుతి స్తోతిమూలత్వాదిచ్చయావికల్పః, అతాయత్క్రై
 శ్చిత్పండితం మనైర్గురుక్తం యావజ్జీవమగ్నిహోత్రం జహోతీత్యాది ప్రత్యక్ష
 శ్రుతిసిద్ధేన గార్వాణీస్తేతరాశ్రమబాధః, గార్వాణ్యోపధిక్యతాంధవంగావది విష
 యమాశ్రమాంతరమితి తత్సాన్విధ్యామాధ్యయనే వైధుర్యనిబంధనమిత్యుపేక్షణీ
 యం, కించ యథావిష్టుక్రమాజ్యావేక్షణాద్యక్షమతయోంధవంగావదీనాం శ్రో
 తేష్వసధికారః, తథోదకుంభహరణభిక్షాచర్యాద్యక్షమత్యాత్మధమంధవంగా
 దివిషయతయాశ్రమాంతర నిరావహః, ఋణానితీర్ణపాకృత్యైత్యాదీనివచనాని
 అశపాకృతఋణత్రయస్య గృహస్థస్య ప్రవృజ్యాయామనధికారఇత్యేవం పరా
 ణి, యదాతుబ్రహ్మచర్యాత్ప్రవ్రజతి తదానప్రజాత్పదనాదినియమః, అక్ష్మ

తదారపరి గ్రహస్య తత్రానధికారాద్రాగ్రప్రయత్తత్వాచ్చ వివాహస్య ॥
 నను ॥ శ్రు॥ జాయమానో వై బ్రాహ్మణస్త్రిభిర్భుణవాజాయతే బ్రహ్మచర్యేణషిః
 భ్యోయజ్ఞేన దేవేభ్యః ప్రజయాపితృభ్యఇతి॥ జాతమాతృస్త్వేవ ప్రజాత్వాదనా
 దీనిదర్శయతి, నైవమ్, నహిజాతమాత్రాకృతదారపరిగ్రహోయజ్ఞాదిష్వధిక్రియ
 తే, తస్మాదధికారిజాయమానో బ్రాహ్మణాదిభ్యజ్ఞాదీననుత్తిష్ఠేదితి తస్యాథః ॥ అ
 తస్మాదపి సీతస్య వేదాధ్యయనమేవావశ్యకంకృతదారపరిగ్రహస్య ప్రజాత్వాద
 నాదీనిరవద్యమితి, యస్యసముచ్చయానుష్ఠాన సామర్థ్యంనాస్తితస్యాయమా
 శ్రీమవికల్పఇతి ॥ స్మృతిచంద్రికాయాం ॥ అధీత్యవిధివద్వేదానుష్ఠానశ్చ
 ద్వ్యధర్మత ఇత్యాదీనివచనాని యస్త్వేహికాముష్మిక భోగేషాదావేవవైరా
 గ్యం నజాయతే తద్విషయాశీతి స్మృతిరత్నాదావభిహితమ్, అన్యేతుఅధ్యయ
 న నియోగనివృత్త్యంతరకాలం యస్యపురుషస్య యదావైరాగ్యంజాయతేతస్యా
 శ్రమిణోనాశ్రమిణోవాతదైవసంన్యాసఇతివదంతి॥ తథాచజాబాలిశ్రుతిః॥ అథ
 పునరప్రతీవాన్నాతకోవాన్నాతకోవాత్సన్నాగ్నిరనుత్సన్నాగ్నిరావీయ ద
 హరేవవిరజేత్తదహరేవ ప్రవృజేదితి తథాయద్యాతురస్నాన్తనసావాచావా
 సన్నస్యసేదితి ॥ బృహస్పతిః ॥ సంసారమేవనిస్సారం దృష్టావసారిదృక్షయా ॥
 ప్రవృజేదకృతోద్వాహః పరంవైరాగ్యమాశ్రిశఇతి ॥ పరాశరః ॥ పారివ్రా
 జ్యతువైరాగాన్ త్కర్తవ్యం విధురాదిభిః । విధినేవదకురీవత సన్నాస్యసమి
 హబుద్ధిమానితి ॥ అంగిరాః ॥ విరక్తస్సన్నస్యసేద్విద్వాసనిష్ఠావపిద్విజాత్రమః
 ప్రకర్తుమథశక్తోపి జహోతియజతిక్రియాః । అంధఃపగుడఁరిద్రోవా విరక్త
 స్సస్యసేద్దివజః । సర్వేషామేవవైరాగ్యం సన్నాస్యసేతువిధీయతే । పతేదేవా
 విరక్తోయస్సన్నాస్యసంకర్తుమిచ్ఛతి । పురదాఁకిరీయాభావే మృతభార్యఃప
 రివృజేదితి ॥ అంధపంగోవస్సన్నాస్యసవిధానం విరక్తిప్రశంసాథం సపునస్త
 త్ప్రప్రథం ॥—శ్లో ॥ ఆరూఢపతితోవ్రాత్యః కునశిశ్యావదంతకః । క్ష
 యాతథాంగవికలో నతుసన్నాస్యసమర్హతీతి దక్షస్తరణాత్ ॥ అంగిరాః ॥ శ్లో॥
 యదామనసిసంభాతం వైతృష్ట్యంసర్వవస్తుమ్ । తదాసన్నాస్యసమిచ్ఛంతి పతి
 తస్యాద్విపర్యయ ఇతి ॥ హరీతః ॥ విరక్తః ప్రవృజేద్ధిమాణః సంరక్తస్తుగృహేవ
 సేత్ । సరాగోసరకంయాతి ప్రవృజకపిద్విజాధమ ఇతి ॥ వ్యాసః ॥ యస్త్వే

తానిసుగుప్తాని జహోవస్థోదరంకరః । సన్న్యసేదకృతోద్వాహోబ్రాహ్మణో
 బ్రహ్మచర్యవాక్ ॥ పరమాత్మనియోరక్తోవిరక్తోఽపరమాత్మని । సర్వేషణా విని
 ముక్తస్సభైక్షంభోక్తుమహతి । పూజితావందితశ్చైవ సుప్రసన్నోయథా
 భవేత్ ॥ తథాచైత్యాద్యమానస్తు తదాభవతిభైక్షభుగితి ॥ క్రతుః ॥ అహమేవా
 క్షరంబ్రహ్మవాసుదేవాఖ్యమద్వయమ్ । ఇతిభావోధ్యువాయస్య తదాభవతిభై
 క్షభుక్ । యస్మిన్శాంతిక్షమాశౌచం సత్యంసంతోషఆజాపమ్ ॥ ఆకించస్య
 మదంభశ్చ నక్షైవల్యాశ్రమేవసేత్ । యదానకురుతేభావం సర్వభూతేషుపాప
 కమ్ ॥ కమణామనసావాచా తదాభవతిభైక్షభుగితి ॥ మాధవీయే, పరాశరే ॥
 పరిభోగాత్పరిచ్ఛేదాత్పరిపూర్ణావలోకనాత్ । పరిపూర్ణాఫలత్వాచ్చ పరి
 వ్రాజకఉచ్యతే । పరితావ్రజతేనత్యం పరంవావ్రజతేపునః । హిత్వాస్తేవ ప
 రంజన్త పరివ్రాజకఉచ్యతేఇతి ॥ వ్యాసః ॥ ప్రవృత్తిలక్షణంకమన్జ్ఞానంస
 న్నాన్యసలక్షణమ్ । తస్మాత్ జ్ఞానంపురస్కృత్య సన్న్యసేదిహబుద్ధిమానితి ॥ మ
 నుః ॥ దశలక్షణకంధమన్మనుతిష్ఠానమాహితః । జేహంతాన్నిధివచ్ఛృతాప్
 సన్న్యసేదన్యతోద్విజః । ధృతిఃక్షమాదమోస్తేయం శౌచమింద్రియనిగ్రహః ।
 హీర్విద్యాసత్యమక్రొధో దశకంధమన్లక్షణమితి ॥టీ॥ ధృతిః స్వధర్మాపరి
 త్యాగః - క్షమాఅపమానసహత్వమ్ ॥ దక్షః ॥—శ్లో॥ తస్మాత్సక్తకషాయేణ క
 తన్వందండ్ధారణమ్ । ఇతరస్తునశక్నోతి విషయైశ్చాభిభూయతేఇతి ॥ జాబా
 లిః ॥—శ్లో॥ సన్నాస్యసనిశ్చయంకృత్వా పునర్నచకరోతియః । సకుర్యాత్కృ
 చ్ఛగ్నిమశ్రాంతష్వణౌ సావ్రత్యసంతరం । సన్నాస్యసంపాతయేద్యస్తుపతితం
 న్యాసయేత్తుయః । సన్నాస్యసవిఘ్నకర్తాచ త్రీనేతాన్పతితాన్విదుః ॥ సంప్ర
 త్యవసితానాంచ మహాపాతకీనాంతథా । వ్రాత్యానామభిశస్తానాం సన్నాస్య
 సంవ్రేవకారయేదితి ॥ బృహస్పతిః ॥—శ్లో॥ అతీతాన్మన్తరద్భిగాన్మతథానా
 గతానపి । ప్రాప్తాంశ్చనాభినందేద్యః నక్షైవల్యాశ్రమేవసేత్ । అంతస్థానీం
 ద్రియాణ్యంతర్బహిష్ఠాన్విషయాన్బహిః । శశ్నేతియస్సదాకతుకాం నక్షేవ
 ల్యాశ్రమేవసేదితి ॥ అంగిరాః ॥—శ్లో॥ ఉత్పన్నైసంకటేఘారేచారవ్యాఘ్రా

దిగోచరేభయభీతస్య సన్నాస్యసమంగిరామునిరబ్రవీదితి ॥ సుమంతుః ॥శ్లో॥

ఆవతారలేతుసన్న్యాసః కర్తవ్యఇతిశిష్యతే । జరయాభిపరితేన శత్రుభి
ర్వస్థితితేనచ । ఆతురాణాంచసన్న్యాసే నవిధిన్వైవచక్రియా ॥ ప్రేషమా
త్రంసముచ్చార్య సన్న్యాసంతత్రపూరయేత్ । సన్యస్తాహమితిబూయాత్సవ
నెమపరిక్రమాత్ । తీర్ణాన్వరాంస్తుతిలూకాత్తా శుభాశుభవిశుద్ధయే ॥ య
త్కించిద్బంధకంకర్మకృతమజ్ఞానతామయా । ప్రమాదాలస్యమోహాద్యత్త
త్సర్వంసంత్యజామ్యహమ్ । ఏవంనంచిత్యభూతైర్భోదద్యాదభయదక్షిణామ్ ॥ ప
ద్యాభ్యంకరాభ్యాంవిహరన్నాహంవాక్కాయమాననేః । కరిష్యే ప్రాణినాం
హింసాం ప్రాణిసంతునిధియాఇతి ॥ సంగ్రహే—వా ॥ ఆతురాణాంతుస
న్న్యాసే సంకల్పసావితీప్రవేశనపాణిహోమప్రేషాచ్చారణాభయదానానివి
హితానీతి ॥ ౩ ॥ విష్ణుః—క్లో ॥ సన్యస్తమితియోబూయాత్ప్రాణైఃకంఠగతై
రపి । నతత్క్రతుశతేనాపి ప్రాప్తుంశక్నోతిమానవఇతి ॥ ౪ ॥ అంగిరాః—
ఆతురాణాంవిశేషో స్తీనవిధిరైవచక్రియా । ప్రేషమాత్రస్తుసన్న్యాసఃఆతురా
ణాంవిధీయతఇతి ॥ శ్రుతిరపి—యద్యాతురస్యాన్యస్తసావాచావాసస్సన్యసేదితి

—శ్రీఅథసన్న్యాసఫలనిరూపణమ్శ్రీ—

సన్న్యాసఫలమాహయమః—క్లో ॥ యేచనంతానజాదోషాయేచస్యఃకర్మ
సంభవాః । సన్న్యాసాగ్నిహారేత్సరాన్వంస్తుషాగ్నిరవకాంచనమితి ॥ ౧ ॥ మ
నుః—మృత్తాయైశ్శుద్ధతేకోధ్యంనదీవేగనశుద్ధతి । రజసాస్త్రీమనోదుష్టా స
న్న్యాసేనద్విజోత్తమః ॥ యోదత్వాసర్వభూతైభ్యః ప్రవ్రజత్యభయంగృహాత్ ।
తస్యతేజోమయాలోకాభవంతిబ్రహ్మవాదినః ॥ యస్తాదపిహిభూతానాం భయం
నోత్పద్యతేకన్దిత్ । తస్య దేహోద్విముక్తస్య భయంనాస్తికుతశ్చన ॥ యదాభా
వేనభవతిసర్వభావేమనిస్సృహః । తదాసుఖమవాప్నోతిపేత్యచేహచ శాశ్వ
తమితి ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః—అకార్యకారిణాంధానంవెగోనద్యాశ్చ శు
ద్ధిక్యత్ । శోధ్యస్యశుద్ధతాయంచ సన్న్యాసోధద్విజన్తనామితి ॥ ౩ ॥ పరాశ
రః—దాన్వవిహాపురుషేలోకే సూర్యమండలభదినౌ । పరివ్యాఙ్గ్యగయక్తశ్చ
రణైచాభిముఖోహతః ॥ సన్యస్తంబ్రాహ్మణంబృహ్మవిష్ణోనాచ్చలతిభాస్కరః ।
ఏషమేమండలంభితాన్వ పరంస్థానంప్రయాస్యతీతి ॥ ౪ ॥ వ్యాసః—దేవరూపే
వాసు దేవస్యచరంచాచరమేవచ । పరంసన్న్యాసేనాంరూపమచరంప్రతిమాదిక

మితి || ౫ || విష్ణుః—ఏక రాత్రాపితస్యాపి యతేర్థాగతిమచ్యతే | ససాశక్యా
గృహస్థేన ప్రాప్తుంకృతుశ్చైరపీతి || ౬ || డక్షః—త్రింశత్పరాంప్రింశదవ
రాణ్ త్రింశచ్ఛపరతఃపరాణ్ | సద్యస్సన్నస్యసనా దేవసరకాత్త్రాయతేపిత్యనితి
|| ౭ || అంగిరాః—షష్టింకులాస్యతీతానిషష్టిమాగామికానిచ | కులాన్యద్ధరతే
ప్రాజ్ఞస్సన్నస్యస్తమితియోవదేదితి || ౮ || యమః—జ్ఞానైసముచ్యజేభిక్షుస్తప
సాన్వగ్మామాప్నుయాత్ | సరకంవిషయాసంగాఃత్రియోమాగాన్ స్తపసిసామి
తి || ౯ || వ్యాసః—దివ్యతేజోమయశ్శ్రీమాంశ్చంద్రసూర్యాగ్నిమండలంభి
త్వాప్రయాతిసన్నాన్వసీ సప్తధర్మపరిపాలనాదితి || ౧౦ || తథాచశృతిః—త్యా
గవహిస ర్వేషాం మోక్షసాధనముత్తమం | త్యజతైవహితల్జ్ఞేయంత్యక్తుఃప్రత్య
క్వరంపదమితి || అతస్సన్నస్యకర్మాణికర్తాణ్యత్తావబోధతః | హత్వావి
ద్యాంధియైవేయా తద్విష్టోఃపరమంపదమితిచ || తైత్తిరీయకచశ్శూయతే || సక
మణానప్రజయాధనైత్యాగేనైకేతమృతత్వమానకురితి || టీ || ఆధానాదికమణా
ప్రజయాధనేనచతమృతత్వంతపవగ్మానానశుః నాశ్చవ, తే కింతుత్యాగనైవస
క ఇత్యధికారిచౌలభ్యందగ్ధయతి, పూర్వమధితవేదాఅధిగతసాంగవేదాథాన్
అనుష్ఠితయథోదితసకలకర్మాణో విశుద్ధాంతఃకరణాజలైంద్రియాః, అనం
తరంసంత్యక్తకర్మాణోవేదాంతవాక్యశ్రవణాదిజనితబ్రహ్మైకత్వవిజ్ఞానాః
కేచిదేవామృతత్వమశ్చవత్యత్యధః | తథాచతత్రైవశ్శూయతే || వేదాంతవి
జ్ఞానసునిశ్చితాథాన్యన్నాన్వసయోగాద్యతయశ్శుద్ధసత్వాః | తేబ్రహ్మలొకేతువ
రాంతకాలే పరామృతాత్పరిముచ్యంతిసర్వతః || టీ || బ్రహ్మణోలోకే దర్శితే
నతి పరాంతకాలేపశ్చిమజన్మసమాప్తికాలే, పరామృతాత్పరముత్కృష్టంతదేవా
మృతం అమరణధర్మబ్రహ్మ, తస్మాదనుభవగోచరాల్, బ్రహ్మణోపేతాః పరి
ముచ్యంతేఇత్యధః, బృహదారణ్యకేపి || ఏతమేవ ప్రవ్రాజినో లొకమిచ్ఛం
తః ప్రవ్రజంతీతి || టీ || ప్రకృతమాత్మానమేవ లొకమిచ్ఛంతః ప్రవ్రజేయరిత్య
ధః || జాబాలిశ్శృతౌ || అథ పరివ్రాజివీవణవాసాముండో దండపరిగ్రహ
శ్శుచిరవ్రాహ్మిభిక్షుమాణో బ్రహ్మభూయాయభవతీతి || శతంకులానాంపురతొబ
భూవతథాపరాణాంచశతంసమగ్రమ్ || ఏతేభవంతిసుకృతస్యలోకే యేషాంకు
లసన్నస్యసతీహవిప్రః || సన్నాన్వసాద్బ్రహ్మణస్థానంవైరాగాత్ప్రకృతౌలయః |

33 వర్ణాశ్రమాచారకాండే-క్షత్రియాదీనాంసన్మాన్యసాభావనిరూపణం ౨౫౭
జ్ఞానాన్త్రైవల్యమావృత్తి తిస్రస్తాగతయస్తస్మృతా ఇతి ||..... ||

—అథక్షత్రియాదీనాం సన్మాన్యసాభావనిరూపణమ్—

౧ || వా || అప్తిచ్ఛాశ్రమే బ్రాహ్మణస్త్రేవాధికారః || శ్లో || అత్తస్య
గ్నింత్సమాహోష్య బ్రాహ్మణఃప్రవృజ్జ్యహత్ | ఏషవాభిహితాధర్మ బ్రా
హ్మణస్యదతుర్విధఇతి || ౧ || వా || ఉపకరమోపసంహారాభ్యాంమనునాబ్రాహ్మ
ణస్త్రేవాధికారపరిపాదనాద్బ్రాహ్మణాఃప్రవృజంతీతిఘృతేచ్ఛాగ్రజన్మనవవా
ధికారోనద్విజాతిమాత్రస్యేతివిజ్ఞానేశ్వరః || ౩ || అత్రిరపి— శ్లో || సతావస్తు
చ్యతేదుఃఖాజ్ఞన్త మృత్యోశ్చబంధనాత్ | యావన్నధారయెద్విప్రోవైష్ణవం లిం
గమాదరాత్ || ముఖజానామయంధర్మయద్విష్ణ్వర్లింగధారణం| బాహుజాతోరు
జాతానాం నాయంధర్మో విధీయతఇతి || టీ || విష్ణ్వర్లింగధారణం సన్మాన్యసః
|| ౪ || వ్యాసః—శ్లో || చత్వారిరతశ్రమాస్తే చ తే బ్రాహ్మణస్య ప్రకీర్తితాః | బ్ర
హ్మచర్యంచగాహాస్థ్యవనప్రస్థంత్రయస్తస్మృతాః || క్షత్రియస్యాపికథితాయ
ఆచారాద్విజస్యహి | బ్రహ్మచర్యంచగాహాస్థ్యమాశ్రమద్వితయంవిశః|| గార్హ
స్థ్యముచితంచైకంశూద్రస్యపరికీర్తితమితి || ౫ || వా || అన్యేతు త్రయానాం వ
త్తానాం చత్వారిరతశ్రమా ఇతి సూత్రకారాదివచనాద్విజాతిమాత్రస్యాధికా
రమాహుః || ౬ || వ్యాసాపి—శ్లో || ఋణ త్రయమపాకృత్యనిర్కమో నిరహం
కృతిః | బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవాథ వైకృవా ప్రవృజ్జ్యహాదితి || వా || ఏవం
క్షత్రియవైశ్యయోః ప్రవృజ్యసికారకథనాత్ నిషేధవచనాని కామాయదండని
షేధపరాణీతిస్తృతిరక్షేప్యభిహితం||౭|| వ్యాసః—శ్లో || అగ్న్యధేయం గవా
లంభంసన్మాన్యసంపలప్రైతృకమ్ | దేవరెణసుతోత్పత్తిః కలౌపంచవివర్జయేది
తి || ౮ || అస్యాపవాదమాహసఏవ || శ్లో || యావద్వర్ణావిభాగోస్త్రియావదేవ్వి
దః ప్రవతతే | తావన్నాన్యసాగ్నిహోత్రంచకర్తవ్యంచకలౌయగఇతి || కా
త్యాయనః—కృచ్ఛాగ్నింస్తుచతురఃకృత్వా పావనార్థమనాశ్రమీ | ఆశ్రమీ
చెత్తప్తకృచ్ఛగ్నింలేనాసాయోగ్యతాంప్రజేదితి || ౯ || బహ్వృచపరిశిష్టేపి—
సూ || ముముక్షురాత్త విశుద్ధయే ఏకంతప్తకృచ్ఛగ్నింకృత్వా అనాశ్రమీ చతురః
ప్రాజాపత్యానితి || ౧౦ || బౌధాయనః—సూ || అనాశ్రమీచతురఃకృచ్ఛాగ్ని
నాత్తవిశుద్ధ్యధిం విదధ్యాదాశ్రమీతప్తకృచ్ఛగ్నిమేకమితి || ౧౧ || స్మృతిసా

౧-క్షౌ ॥ కుర్యాద్భూతావరికృచ్ఛాగ్రణిసన్నాసేపుసరనాశమి । ఆశ్రమే కృ
చ్ఛమేకంతుకృతాసన్నాసనమర్హతీతి ॥

— అథ బేసశ్రాద్ధాద్యష్టశ్రాద్ధనిరూపణమ్ —

౧ ॥ వ్యాసః ॥ క్షౌ ॥ దేయంపితృభ్యోదేవభ్యస్స ఏపితృభ్యోపియత్నతః ।
దత్వాశ్రాద్ధమృషిభ్యశ్చమనుజేభ్యస్తథాశ్రమే ॥ ఇష్టింవైశావసరీంకృతావ్ ప్రా
జాపత్యామథాపివా । అగ్నింసావత్కనిసంరౌప్యమంత్రవత్ప్రవ్రజేతుసరితి ॥
౨ ॥ బోధాయసః—దైవికంచాపీకందివ్యంపితృన్యంమాత్మకమానుషే । భౌ
తికంచాత్మనశ్చాంతేచాష్టాశ్రాద్ధానినిర్వపదితి ॥ ౩ ॥ అతిః ॥ దేవమార్గం
తతోదివ్యం మానుషంభౌతికంతథా । పితౄణాం దివ్యమాత్మణామాత్మనోవృ

— శ్రాద్ధదేవతాః —

ద్ధితత్పరశ్చితి ॥ ౪ ॥ శౌనకః—దైవంచైవాపీకంచైవ దివ్యంమానుషమేవచ ।
భూతశ్రాద్ధంపితృశ్రాద్ధంమాత్మణామాత్మనస్తథా ॥ ఏకైకస్త్రికాదినెకుర్యాదే
కైకంశ్రాద్ధమథఃపత్ । నాందీముఖవిధానైన విధిరేషాంప్రకీర్తితః ॥ వసవో
ష్టాస్తృతాస్తత్రుదద్యావీకాదశాపిచ । తథైవద్యాదశాదిత్యాదేవశ్రాద్ధేతు దేవ
తాః ॥ ౫ ॥ మరీచిరత్ర్యంగిరసాపులస్త్యఃపులహః క్రతుః । వచతాశ్చ వసిష్ఠ
శ్చ ఆపేసభృగునారదః ॥ దివ్యే హిరణ్యగర్భావిరాటృజాపతిరెవచ । నన
కశ్చనసందశ్చ తృతీయశ్చననాతనః ॥ కపిలశ్చాసురిశ్చైవ వాఘఃపంచశిఖస్త
థా । ఏతేమానుషికేశ్రాద్ధే మనుష్యాస్సప్రదేవతాః ॥ పృథివ్యాపస్తథాతైజో
వాయురాకాశమేవచ । ఏతానిపంచభూతానిభూతశ్రాద్ధేతుదేవతాః ॥ పితృశ్రా
ద్ధేకవ్యవాహోఽనలస్సోమోర్యమాతథా ॥ అగ్నిష్వాత్మాబర్హిషదస్సోమపాశ్చైవ
దేవతాః ॥ గౌరీపద్మాశచీమేధాసావిత్రీవిజయాజయా । దేవసేనాన్యధాస్వాహా
మాత్మశ్రాద్ధేతుదేవతాః ॥ ఆత్మశ్రాద్ధే దేవతాతు పరమాత్మాప్రకీర్తితశ్చితి ॥
౬ ॥ అతిః—పార్వణంచయథావృద్ధిశ్రాద్ధంకుర్యాద్భూతావిధి । ఏకైకోమంత్ర
వత్పింఛోదేయస్తూష్ణీంతథాపరః ॥ సర్వమంత్రేషుకతన్యం నాందీముఖవిశేష
ణం । ఉత్థాయచతతోవిదావ్కహృష్టఃపుష్పైనచేతసా ॥ ప్రదక్షిణంతతఃకృతావ
సమస్కృత్యద్విజౌత్తమా ॥ క్షంతవ్యమితితాబూయాత్పృణవ్యశిరసాతతః ॥
సన్నాససాధంమయాశ్రాద్ధంకృతమేతద్ద్విజౌత్తమాః । అనుజ్ఞాం ప్రాప్య

యుష్మాకం సిద్ధింయాస్యామిశాశ్వతీమితి || వా || తతఃపరేద్యుః పుణ్యాహవాచ
నపూర్వకంవపనంకుర్యాత్ || ————— ఇతి శ్రాద్ధదేవతాః —————

————— అథ సన్న్యాసకర్మము: —————

౧||తదాహశౌనకః||నూ!పూర్వేద్యుర్నాండిముఖంకృత్వాబ్రాహ్మణాన్ భోజయి
త్వా పుణ్యాహంవాచయిత్వా కేశస్త్ర శృలోమనఖానివాపయిత్వాపిథిస్నా
త్వాహోమాదిద్యవ్యవ్యతిరిక్తంద్యవ్యజాతం పుత్రాదిభ్యోదతత్వాదండాదీన్ సన్నిధా
ప్యదేవాంతనైగ్రమేవాపులి నేవారభ్యేవాస్థితాన్, బ్రహ్మణైనమఃఇన్ద్రాయనమః
ఆత్తనైనమః- అంతరాత్తనైనమః- పరమాత్తనైనమః, ఇతి బ్రహ్మాంజలింకృత్వా
మానసంజపిత్వా ఉపస్పృశ్య దధాన్జలింకృత్వా వేదాదీన్జపిత్వా సక్తుము
ష్టిం ప్రాశ్నావఆచమ్య, ఓంభూః సావిత్రిం ప్రవేశయామి, తత్సవితుర్వరేణ్యం
ఓంభువస్సావిత్రిం ప్రవేశయామి, భగో దేవస్సధీమహి, ఓంసువః సావిత్రిం
ప్రవేశయామి- ధియోయోనః ప్రచోదయాత్, ఓంభూర్భువస్సువః, సావిత్రిం
ప్రవేశయామి, తత్సవితు+దయాత్ || ఇతిజపిత్వాకించనా ప్రాశ్యపురస్తా
దాదిత్యస్యాస్తమయాదాజ్యం విలావ్యోత్పాయ సుగ్రచివతుగృహీతంగృహీ
త్వాసమిధైగ్నావౌం భూర్భువస్సువస్సాన్విహేతిపూర్ణాహుతిం హుత్వా సా
యమగ్నికార్యంకృత్వా గ్నుస్తరప్రదేశేషు పాత్రాణిసాదయిత్వా దక్షిణదే
శే దధాన్తృగ్ స్త్రీచ్య కృష్ణానంఛాంతధాన్యైతస్యాన్రాత్రాన్వింజాగరణం
కృత్వేతి ||—శ్లో|| ఆహోహివైతిచదాన్వభ్యం శ్తశురోమనఖానిచ | గౌదానిక
విధానేన సర్వమన్త్రాన్నియోజయేత్ | శేషస్యకమణస్సిద్ధ్యైకేశాన్ స
ప్రాప్తవాపునః | సంరక్ష్యనావయేత్సర్వం కేశస్త్రశుగ్రనఖానిచేతి కాత్యాయనా
దిస్తరణాత్ ||వా|| సప్రాప్తేవాకేశాన్ స్థాపయిత్వావాపయేత్, దక్షిణజానుస్య
త్తానం వామహస్తంకృత్వా తమవరిసపవిత్రోదక్షిణహస్తస్య నిధానంబ్రహ్మాంజ
లిం || సంహత్యహస్తావధ్యేయ సృహిబ్రహ్మాంజలిస్త్యుతఇతిమనుస్తరణాత్తథాకృ
త్వా బ్రహ్మణైనమఇత్యాది మనసాజపేదిత్యధః, సక్తుముష్టిప్రాశనంప్రణవ
నకృత్వాచమ్యనాభిమభిమంత్రయేత్ || ౨|| తథాచబహ్వృచపరిశిష్టే || అథ
సక్తానాప్రాశ్నావమ్య నాభిమభిమంత్రయేత్, ఆత్తనైనాస్విహో అంతరాత్తనె
నాస్విహో, ప్రజాపతయోసాస్విహేతి, తతఃపయోదధిఘృతాని త్రివృత్కృతాని త్రి

వృదసీతిమంత్రైః ప్రథమపాశ్చియాత్పువృదసీతి ద్వితీయంసంవృదసీతి
 తృతీయం, అపఃపునంత్యిత్వదకం ప్రాశ్చియాత్తదలాభఇతి || ౩ || అత్రబోధా
 యనః || నూ॥ పుణ్యహంశవస్త్యద్విరితిహవయత్వాకృతశ్శశులూమశఖానివా
 పయిత్వాపకల్పయతే యిష్టయశ్శిక్యం జలపవిత్రకమండలుం పాత్రమిద్యేత
 త్సమాదాయ గ్రామంతే గ్రామసీమాంతేగ్నగారేహజ్యం పయోదధీతి త్రి
 వృత్పాశ్శోవవసేదవ్యంభూస్సానివిత్రీం ప్రవిశామి తత్సవితుర్వరణ్యం,
 ఓంభువస్సానివిత్రీంప్రవిశామిభగోఽదేవస్యధీమహి ఓంసువస్సానివిత్రీం ప్రవిశా
 మిధియోయోశః ప్రచోదయాదితి పంచోధకర్చ్యస్తలస్సమస్తావ్యస్తాశ్చ శ్రీ
 మాదాశ్రమముపసీయబ్రహ్మభూతాభవతీతివిజ్ఞాయతే పురాదిత్యస్సానమయా
 గ్ధాహాపత్యముపసమాధాయానావహర్యవచన మాహృత్య జ్వలంతమాహవసీ
 యముద్భృత్య గార్హపత్యే ఆజ్యంవిలాప్యోత్పాయస్మృచితగుర్వహీతం గృహీ
 త్వాసమిద్యత్యాహవసీయే పూణాహంతిజహాత్వం సావహేత్యేతద్బ్రహ్మ
 నావధాశమితి విజ్ఞాయతేథ సాయంహంతేగ్నిహోత్రై ఉత్తరేణగాహాపత్యం
 తృణానిసంస్తీర్య తేమదవంద్యంనన్యంచపాత్రాణిసాదయిత్వా దక్షిణేనాహవసీ
 యం బ్రహ్మాయతనేదర్భాన్సగస్తీర్యతేషా కృష్ణాదనంచాంతథాఽయోతాం రా
 త్రింజాగతియవంవిదావ్కో బ్రహ్మరాత్రిమువోష్యబ్రహ్మణోగ్నిక్ సమా
 రోప్యవాప్రమీయతేనర్యంపాప్తానంతరతితరతిబ్రహ్మహత్యామితి॥అయిమధికః॥
 వా॥ పూర్వావ్వేనవసంకృత్యావప రావ్వేఉపకల్పయతే, ఆజ్ఞయతియష్టాదీక్
 యష్టయఃదండాశ్శిక్యం రజ్జనిమీతం భిక్షాపాత్రధారణం || —క్లో॥ కుశకా
 రాప్ససూత్రైర్వా త్మేమసూత్రైరథాపివా । కుశలైర్గ్రధితంశిన్యం పద్మాకా
 రసమన్వితమ్ || పటూదంపంచపాదంహ బంధవ్యయవిశాభిత మితి స్మరణాత్,
 జలపవిత్రముదకశోధనాధాం వస్త్రం || —క్లో॥ విశేషంస్త్రీతమస్పృష్టం సర్వ
 తోద్వాదకాంగులమ్ । ద్విగుణంత్రిగుణంవాపి సర్వజాహ్లాగులంతువా । పా
 దేశమాత్రంవాసూక్ష్మశారాప్సైకృతమవగణమ్ । చండాలాద్యకృత్తచేతస్సృ
 తఃజలపవిత్రకమితి స్మరణాత్ || పాత్రంభైక్షాచరిణాధాం అలాబుమృణ్మయా
 ది, ఇతి శబ్దాననాదుస్వలక్షణార్థః || —క్లో॥ చతురశ్రంవతులంవాప్యాస
 నుదాగవంశుభమ్ । కౌపీనాద్భదనంవానః కంఠాంశీతనివారణీమితి స్మరణా

త్, త్రివృత్పాశ్రమం త్రయః, ఓంభూః సావిత్రిమితితశ్రమాదాశ్రమమితి వచ
నాత్రివృత్పాశ్రమాదూర్వణం ప్రత్యావృత్తిర్నాస్తీతిదర్శయతి, బ్రహ్మసావిత్రి
తయాధూతకబ్రహ్మధూతాభవతి, త్రివృత్పాశ్రమనైనైవ సన్న్యాసవిధిభేదః, బ్ర
హ్మసాన్విధానమితి, యథాదర్శనూణమాసయోరన్వాధానం తద్వదేతదపి బ్ర
హ్మప్రవేశస్యేతి ||౪|| దినాంతరకృత్యమాహ శౌనకః ||సూ|| బ్రాహ్మేముహూ
తఃఉత్థాయ యథావిధిన్నాత్వా ప్రాతరగ్నికార్యం కృత్వావ్యాహృతీర్జపిత్యావత
రత్సమందీధావనీతి సూక్తమపుజపేదితి ||౫|| దత్తాత్రేయః ||—శ్లో||బ్రహ్మరా
త్రింతతాసీత్వా పౌణణమాస్యాంద్విజోత్రమః | ప్రాతర్హుత్యాన్వకల్పేనకృ
త్వాన్నానాదికాఃకిరీయాః | ప్రాజాపత్యాంప్రతిపదిత్వీక్యత్వాన్యాధావిధిః
తతావిప్రాయదవ్యాత్తు సర్వవేదసదక్షిణామితి ||౬|| శౌనకః ||సూ|| ప్రాజా
పత్యేష్టాపునరాహవనీయ ముద్భృత్యప్రాణాపానాసమాకృత్వాసర్వం నిదధా
తియచ్చ పూతౌయచ్చ ప్రజాపతౌ తన్తపనజహామి విముక్తోహం దేవకి
ల్పిషాత్సాన్విహా, అయంతెయోనిర్మతిన్వియ ఇత్యాత్తన్యగ్నీక్ సమారోపయతి
ప్రాణేనగాహాపత్యమపానేనదక్షిణాగ్నిం వ్యానెనాహవనీయ ముదానెనాచ
సక్లన్యంసమానెనసభ్యం పునరాహవనీయం గత్యాద్యన్యస్సంభూతఇత్యాదిభ్యముప
స్థాయో త్రరనారాయణేనగృహాన్నిష్క్రామేదితి ||౭|| ఆత్రేయః ||సూ|| మృ
ణ్మయాన్యశ్శమయానిచాపు జహాయాద్ధురవేలైజనా నిదద్యాదితి ||౮|| బౌధా
యనః ||సూ|| అథబ్రాహ్మేముహూతఃఉత్థాయకాల్యవీవప్రాతరగ్నిహోత్రం
జహోత్యథప్రస్థాంస్తీర్త్యావపః ప్రణీయవైశాన్వనరం దావదశకపాలం నిర్వపతి
సాప్రసిద్ధేష్టిన్యంపద్యలైజాహవనీయేగ్నిహోత్రద్రవ్యాణివక్షిపత్యమృణ్మ
యాన్యశ్శమయానిగాహాపత్యేన్ద్రణీభవతానతన్తపసావిత్యథాత్తన్యగ్నీక్ స
మారోపయతే యాలైఅగ్నియజ్ఞయాతనూరితి త్రిష్త్రిరైకైకం సమాజఘ్రీణితి
||౯|| శౌనకః ||సూ|| అథపుత్రోద్భవజపతిత్వంబ్రహ్మత్వం యజ్ఞస్తన్వీలాకఇ
తి||సపుత్రః ప్రత్యాహహం బ్రహ్మహంయజ్ఞోహంలాకఇతి ||౧౦|| బహుప్రచ
పరిశిష్టే | సూ|| అథపుత్రాక్సుహృదోబంధుస్ప్రిత్యాహసమేకశ్చిన్నాహం
కస్యచిదితి జలాశయంగతైవతస్మాదాశ్రమాత్సన్న్యాసాశ్రమం గమిష్యామితి
సంకల్పయేదితి || ౧౧ || అపేష్టవౌడకాహుతిద్వయమాహ కపిలః || అద్భున్

౧౬౨ వైద్యనాసదీక్షితయై-స్త్వతిముక్తాఫలే-ధర్మశాస్త్రే

సాన్సోహపుత్రై షణ్మాయా విత్తైషణాయాలాకేషణాయాశ్చాపున్యజ్ఞితోహంసాన్సో
 హేత్యద్యభ్యసవహః పాణినాహుత్వైతి || ౧౨ || బోధాయనః || అథయజ్ఞోపవీ
 తం విసృజ్యాద్భిస్సంస్పృశ్యాపున్యజహోతివేదాంతవిజ్ఞానేతి || ౧౩ || అరణ్యో
 పనిషదిచ || శర్మ || ఉపవీతంభూమావాప్సువావిస్సృజెతి || ౧౪ || కారకశృతిః || స
 శిఖాన్యైశాన్నిష్క్రృత్యవిస్సృజ్యయజ్ఞోపవీతం భూసాన్సోహేతి || ౧౫ || అత్రా
 ధగ్వణీశృతిః || బ్రహ్మసూత్రమహమేవేతివిదవాన్ త్రివృత్సూత్రం త్యజే
 దపిచాన్యవీవంవిదవాన్ యవీవంవేదసన్యస్తమ్యయేతి త్రిః కృత్వాపిఅథయంస ర్వ
 భూతైభ్యో మత్తస్సర్వం ప్రవతేత ఇతి || ౧౬ || బహ్వీచపరిశిష్టేతు || నూ || ప్రా
 జ్ఞుఖస్తిష్ఠన్నూర్ధ్వబాహుబూర్జయాత్, ఓంభూఃసన్యస్తంమయా, ఓంభూవః
 సన్యస్తంమయా, ఓంసంసువః సన్యస్తంమయా, ఓంభూభూవస్సువః సన్యస్తం
 మయా, ఇతి త్రిరుపాంశుత్రిమధ్యమం త్రిరుచ్చైరితి || ౧౭ || ప్రకారాంత
 రమాహ శౌనకః || ఓంభూభూవస్సువస్సన్యస్తంమయా సన్యస్తంమయేతి మం
 ద్రమధ్యమోత్తమస్వరేణోక్త్యాపిఅథయంస ర్వభూతైభ్యోమత్త ఇతి || ప్రాజ్ఞుఉద
 జ్ఞుభోవా ఉదకపూణాంజలినిసయనం కృత్వాపియాధాధికారంయథావిధిదండా
 దిగృహీత్యాస్వధర్మనిష్ఠోభవెదితి || ౧౮ || బోధాయనస్తావహ || నూ || అథాంత
 ర్వేదితిష్ఠన్నూంభూర్భువస్సువ సన్యస్తంమయేతి త్రిరుపాంసూక్త్యాత్రి
 మధ్యమం త్రిరుచ్చైస్త్రిషడావహిదేవాఇతివిజ్ఞాయతేఅథయంస ర్వభూతై
 భ్యో మత్త ఇతిచాపాం పూణాంజలినిసయితీతి || ౧౯ || అత్రయమః || శ్లో ||
 దత్వాన్తాయాంజలింవిప్రైభక్త్యాసంప్రార్థయేద్ధరిమ్ | సర్వదేవాత్తకణాయై
 తాయాహుతిమహంహరేదత్వాస ర్వేషణాస్సన్యక్తాయుష్షచ్చరణమాగతః | త్రా
 హిమాంసర్వలోకేశగతిరన్యానవిద్యతే || సన్యస్తంమేజగన్నాథపాహిమాంమధు
 నూదనత్రాహిమాంసర్వసర్వేశవాసుదేవసనాతనసన్యస్తంమేజగద్యోనెపుడ
 రీకాక్షమోక్షద || అహంసర్వాభయందత్వా భూతానాంపరమేశ్వర | యుష్షచ్చ
 రణమాపన్నస్త్రాహిమాంపురుషోత్తమేతి || తతోదిగంబరోభూత్వాగచ్ఛత్కిం
 చిదుదజ్ఞుఖః | జిజ్ఞాసుశ్చేత్పరావృత్తితిష్ఠేదాచార్యశాసనై | తతోదోరక
 కాపీనం బహిర్వాసఃకంథాం దండంచక్రమేజ్జైకైకంపరణవేదేన దధ్యాత్-త
 త ఇంద్రస్యనజ్రౌసివాత్మేఘ్నుశ్శమమయచ్చ యత్పాపంతన్నివారయేతి దం

[illegible]

తావభిమార్గ బహిష్కారానాద్య వ్యాహృతిఃపురుషసూక్తంచజపేత్, ప్రజాప
తయోనావహ, ఇంద్రాయనావహ,విశ్వేభ్యోదేవేభ్యసాన్వహ,బ్రహ్మణేనావహ॥ ఇ
తిజపితావపుణ్యాహంవాచయితావసువేణాజ్యంగృహీతావగ్నయేనావహ,సోమ
యనావహగ్నయేనావహేతిహుతావప్రయానాయనావహేతిదావదశాజ్యహు
తీస్త్రాణాయనావహేతిపంచాజ్యహుతీర్హుతావస్వశాఖాపురుషసూక్తేన పృత్య
చంసమిదన్నాజ్యహుతీఃకృమేణజహుయాత్ తతోవిరజాహోమమాజ్ఞేనదరు
ణాచకుర్యాత్,సిష్టకృదామ్య త్రరతంత్రంకృతావఁసావహేతిపూర్ణాహుతిం
హుతావసర్పిమిశ్రంచరుంప్రాశ్యాచమ్యబ్రహ్మదాన్సనంకృతావఁచార్యా
యదక్షిణాందతావప్రాతస్సంధ్యాముపాస్యప్రాతర్హోమంచకృతావఁశ్రు॥సంమా
సించంతమరుతస్సమిందస్సంబృహస్పతిఃసంమాయమగ్నిస్సిందతావయమాచబ
లెనచాయష్టంతం కరోతు మేతువచస్తాయ, అయంతేయోనిరితి తిగ్రగ్ని
మాజిఘ్నేత్, తనోదోరకాపీన కామాయవస్త్రదండాదికం గృహీతావ, జ
లాశయంగతావ స్నాతావస్తానాశ్రమాత్పర మహం సాశ్రమం ప్రవిశామీతినం
కల్ప్య నాభిమాత్రోదకే ప్రాక్షుఖ స్తిష్ఠ్వా సావిత్రింవ్యాహృతౌ ప్రవేశయా
మీతినంకల్ప్య, సావిత్రిప్రవేశనంకుర్యాత్, ఓంభూః సావిత్రిం ప్ర వేశయా
మి, తత్సవి + ణ్యం, ఓంభూః సావి + మి, భగోదేవ + హి, ఓంసువః
సావి + మి, ధియో + యాత్ ॥ ఓంభూః సావిత్రిం + మి, తత్సవి + ణ్యం,
భగోదేవస్సద్ధీమహి, ఓంభూః సావి+మి,ధియో + యాత్,ఓంసువఃసావి
త్రిం + మి, తత్సవితుర్వ + దయాదితివ్యాహృతౌ సావిత్రింప్రవేశయేత్, త
తః వ్యాహృతిః ప్రణవే ప్రవేశయామీతినంకల్ప్య, ఓంభూఃప్రవేశయామి,
ఓంభూః ప్రవేశయామి, ఓంసువఃప్రవేశయామి, ఓంభూర్భువస్సువః ప్ర
వేశయామీతివ్యాహృతిః ప్రణవేనమారోపయేత్, తతఃఅహంవృక్షన్య+వేదా
నువచనం,యశ్శంధసామృ + మేగోపాయేతిదజపితావ, పుత్రైషణాయాశ్శవిత్రైష
ణాయాశ్శలోకషణాయాశ్శావ్యుత్థితౌహమిత్యక్తవేధ్వబాహుసూసార్యాభిము
ఖస్తిష్ఠ్వా, ఓంభూః సంస్యస్తంమయా ఓంభూఃసంస్య స్తంమయాఓంసువఃసన్య
స్తంమయాఓంభూర్భువస్సువస్సంస్య స్తంమయేతిమంద్యమధోవృత్తమస్వరేణత్రివా
శంపై షమంత్రముచ్ఛార్యాభయంనర్షభూతేభ్యోమత్తసాన్వహేతిప్రాచ్యాం

త్తం లెఱస్తు, మమవాచమేకవ్రతేజుషస్వ బృహస్పతిస్తావనియునక్తుమహ్యమితి హృదయదేశఇతి, తతః ప్రణవముపదిశ్య తదథంబోధయేత్, మహావాక్యోప దేశపూర్వకంధమం బోధయిత్వానామదద్యాత్ || శ్లో || యతినామాని || త త్త్వంపదాథయో రైక్యంయత్పదంప్రతిపాదయేత్ | తన్నామయతయేకుర్యా ద్వాక్యనామతదిష్యతే || యతినాంఖ్యాతయశసామాచార్యఃపూర్వభావినామ్ | నామకుర్యాన్నశిష్యస్య బుద్ధిపూర్వకదాచనెతిసంప్రదాయవిదః || బహ్వీ చసరిశిష్టేపి—నూ || అథాస్తేనామదద్యాదైవ్యవం నామాధవా యద్యోగతథ తి సంప్రదాయవచనం || యోగపట్టంచదాతవ్యంవేదాంతాభ్యాసతఃపరమ్ | త తోనామప్రకతవ్యంగురణాసర్వసమ్మతమ్ || తీర్థాశ్రమవనారణ్యగిరిపర్వత సాగరాః | సరస్వతీభారతీచ పురీనామయతేదేశ || శ్రుపాదసంజ్ఞయావాచ్యం నామతస్యయథాతథమితి ||

◀..ఇత్యపదేశక్రమః..▶

◀..అథాతురసన్నానకల్పః..▶

శ్లో || యద్యాతురసాన్నిన్నఫసావాచావాసన్నస్సేతుస్థిః | ఆతురాణాంచ సన్నాస్సేనవిధిరైవవక్రియా || ప్రైషమాత్రంసముచ్చార్యసన్నానసం త త్రపూరయేదిత్యాదిశ్శుక్తిస్మృతిభ్యః సవిత్రక్త్యమసారేణమనసా వాచావా ప్రై షాచ్చారణాదికురీవిత, ఆతురస్య కృచ్ఛగ్రాహాద్విశ్రాద్ధాది నిఖలాంగలోపేపి సన్నానసమూర్తిః, విలంబితాతురస్యతు ప్రైషమాత్రమితి మాత్రచోసం భవదంగకలాపవ్యావతేకత్వేనాపునపవత్తౌ శక్యాంగకలాపవ్యావతేకత్వాను పవత్తైర్నాందీశ్రాద్ధేష్టివిరజా శేషామాద్యశక్తసేవ్యదేవతాయై పూర్ణాహు తిరగ్నిసమారోపణ గాయత్రీప్రవేశసప్రైషాచ్చారణభయదానానీత్యాహుః || అత్రయాజ్ఞవల్క్యః—నూ || అశక్తావిష్టదేవతాయై పూర్ణాహుతిమహుత్వా అసౌ సర్వగాయలౌకాయస్వాపేత్యాహవనీయే దాతుమయాని పాత్రాణి ప్రజావల్క్య మృన్మయాస్యపుష్పక్షిప్య సమ్దాసించంతు మరుతఇత్యగ్నిముపస్థాయ, యాతేఅగ్న ఇత్యనేనహస్తం ప్రతాప్య, ఆత్మన్యగ్నింసమారోప్యసర్వప్రాయశ్చిత్తపూర్వకం సప్తపంచ వాకేశాన్విసృజ్య వాపయిత్వా, యథావిధి స్నా త్యాచమ్య పాత్రేణ తోయమాదాయాపఉపస్పృశ్యదక్షిణేనపాణినాపుజయేత్, ఏషవాఅగ్నేర్యోనిః, యఃప్రాణః, ప్రాణంగచ్ఛ స్వాంయోనిమభిగచ్ఛ

స్వాపేతి ప్రథమాహుతిః; ఆవోవైసర్వాదేవతాఃసర్వాభ్యవైసందేవతాభ్యో
జహౌతీతి ద్వితీయాహుతిః, తతోహుతశేషమాశుశ్శిశానఇత్యనువాకేనాభిమ
న్త్యై పుత్రైషణా విత్తైషణాలోకైషణామయాత్యక్తాస్వాపేతి ప్రథమం పి
బేత్ ఓంభూర్భువస్సువర్షగ్రీష్మ ఓంభూర్భువస్సువరో మయా సన్యస్తం సావ
పేతి ద్వితీయంపిబేత్, అభయంసర్వభూతేభ్యో మత్తస్సావపేతితృతీయం పి
బేత్, తతోస్యంత్రాయమంజలిపూణఃమాదాయ ప్రాగాదిదిక్షుప్రత్యేకంనిన
యేత్, ఓంభూఃసావిత్రింప్రవేశయామి, ఓంభువఃసావిత్రింప్రవేశయామి, ఓం
సువః సావిత్రింప్రవేశయామి, ఓంభూర్భువస్సువఃసావిత్రింప్రవేశయామి
తి సావిత్రింప్రవేశనంకృత్వాఫోధ్వంబాహుస్సూర్యాభిముఖౌ భూత్వా ఓం
భూఃసన్యస్తంమయా ఓంభువఃసన్యస్తంమయా ఓంసువఃసన్యస్తం మయా ఓం
భూర్భువస్సువస్సన్యస్తంమయైతి పైగ్రీషముచ్చారయేత్పాస్తీం శిఖానికృత్యస్నా
త్వాచమ్య యజ్ఞోపవీతముద్భృత్యౌదకాంజలినాగృహీత్వా ఓంభూఃసావపేత్య
పు హుత్యా దిగంబరోభూత్వా పుత్రైషణాతోముక్తౌహం విత్తైషణాతో ము
క్తౌహం లోకైషణాతోముక్తౌహమితి బుగ్విన్కత్రో దండాద్యాదాయ గ
చ్ఛేదతఃకాధ్వంసపుత్రగృహంగచ్ఛేన్నృతే పురుషసూక్తేన విష్ణుబుద్ధ్యాభిషి
చ్య యతినంస్కారమేవమర్యాదీతి, అత్యాతురస్యపైగ్రీషమాత్రైణసన్న్యాసస్య
పూర్తిశ్రవణాత్ తదుత్తరకాలమేవమృతస్య ఉపదేశవికలస్యాపి ఖననంస్కార
మేవమర్యాత్ జీవితశ్చేచ్ఛిఖాయజ్ఞోపవీతంచనికృత్య దండకాషాయవస్త్రాగ్రీని
చాదాయ సద్గురుమన్విష్య తదుపదేశంగృహీత్వా యతిధర్మాననుత్థితైః ||*

————— ఇత్యాతురసన్న్యాసకల్పః —————

————— శ్రీ అథసన్న్యాసభేదాః శ్రీ —————

తత్రసంవతః ||—శ్లో || చతుర్విధాభిక్షవస్తుకుటీచకబహూదకౌ । హం
సఃపరమహంసశ్చ యోయఃపశ్చాత్స ఉత్తమఇతి || దక్షః || వృత్తిభేదసభిన్నా
శ్చ నైవలింగేనతేద్విజాః । లింగంతువైష్ణవంశైవాం త్రిదండంసపవిత్రకమ్ ||
వా|| ఏతత్త్రిదండధారణంకుటీచకవిషయమ్ ||వ్యాసః ||—శ్లో || విరక్తిశ్చద్వి
ధాప్రొక్తాత్రివ్రాతీవ్రతరేతిచ । సత్యామేవతుతివ్రాయాం న్యసేద్యోగీకు
టీచకే । శక్తోబహూదకేతీవ్రతరాయాతీవ్రసంజ్ఞకే । ముముక్షుఃపరమేహం

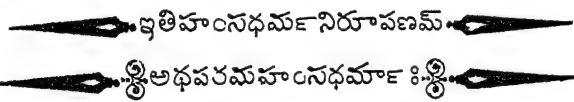
సే సోహృద్విజ్ఞానసాధనై । కుటీచకాఃపరిచ్రజ్య జ్యేష్ఠపేత్తనిత్యశః । భిక్షాం
 బంధుభ్యఅదాయ ధుఃఖేరక్షణక్రిసంక్షయే ఇతి ॥ శ్రుతిః ॥ కుటీచకోబ్రహ్మచారి
 కుటుంబంపిన్యజెదితి ॥ బోధాయనః ॥—శ్లో ॥ కుటీచకాస్తుసన్న్యస్య స్వీయ
 వెత్తనిత్యశః । భిక్షామాదాయధుంజీఽస్వబంధూనాంగ్యపాదవా । శిఖాయ
 జ్ఞోపవీతీస్యా త్రిదండీనకమండలుః ॥ యా ॥ సావిత్రిః సహస్రకృత్వ ఆవతణ
 యేచ్ఛతకృత్వోపరిమితకృత్వావెతి ॥ హరితః ॥—శ్లో ॥ త్రిదండంవైష్ణవంశో
 మ్యం సతతంసమపవీకమ్ । వేష్టితంకృష్ణగోవాలరజాన్విధశ్చతురంగులం । గ్రం
 థికార శ్చిభిర్ద్యుక్తం సుశుభంశిక్వలక్షణం । గృహ్స్థీయాత్సతతంవిద్యాపాత్ర్యం
 చైవకమండలుమ్ ॥ ఆసనందారవంష్కోక్తం స్వహస్తవతులంగులమ్ । కాపీనా
 చ్ఛాదనంవాసః కంఠాంశీతనివారిణీమ్ । జలపాత్రంపవిత్రంచఖనిత్రచచక్రపా
 ణికామ్ । పాదుకాపిగృహ్స్థీయాత్కుర్యాన్నాస్యస్య సంగ్రహమ్ ॥ శిఖాయ
 జ్ఞోపవీతీస్యా దైవతారాధనచరణై । తర్పయిత్వాచదేహాంశ్చమంత్రవద్భా
 స్కరంసమేత్ । ఆసీనఃప్రాజ్ఞుఃసామానీ ప్రాణాయామత్రయంచరణై ॥ గా
 యత్రీంచయథాశక్తి జప్త్యాద్యాయెత్పరంపదమ్ । ప్రిత్యథమాత్మనానిత్యంభిక్షా
 తనమథాచరణై । జపద్యానేతిహస్తేశ్చ దినశేషంసయేద్బుధః । కృతసంధ్యస్త
 తోరాత్రిం సయేద్దైవగృహాదిషు । హృత్పుండరీకనిలయం ద్యాయేదాత్మానమ
 వ్యయమ్ । యతిధర్మరతశ్శాంత స్సర్వభూతసమోవశి । ప్రాప్నోతిపరమంష్టా
 నం యత్ప్రవృత్తనివతతై । త్రిదండధృగ్యోహిష్యధర్మదాచరేచ్ఛనైశ్చనేస్త్రీ
 క్తబహిర్ముఖాక్షః । సముచ్యసంసారసమస్తబంధనం నయాతివిష్ణోరమృతాత్త
 నఃపదమితి ॥ వ్యాసోపి ॥ సావిధ్యాయంచాన్వహంకుర్యా తాస్యపిత్రిం సంగృ
 యోజ్యపేత్ । యజ్ఞోపవీతీసతతం కుశపాణిస్సమాహితః ॥ ధౌతికామాయవసన
 శ్చ శ్రోచ్ఛన్నతనూరుహః । ఆద్యాత్రికంచసతతం వెదాంతాభిహితంచరణై ॥
 పుత్రేషుపాధనివసే ద్భృహ్మచారియతిమునిః । వేదమేవాగ్న్యసేన్నిత్యంసయా
 తిపరమాంగతిమ్ ॥ ద్యాయాతసతతందేవ మేకాంతెపరమేశ్వరమ్ ॥ ఏకాన్తుం
 వజయేన్నిత్యం కామక్రోధంపరిగ్రహమ్ । ఏకహాసాద్విహాసావా శిఖియజ్ఞో
 వక్షితవాక్ । కమండలుధరోవిద్యా న్యాతితత్పరమంపదమితి ॥ మేదాతిధిః ॥
 యావన్నస్యస్త్రమోదండా స్తావదేకేనపద్యతే దితి ॥ హరితః ॥ నష్టజలపని

త్రైవ త్రిదండేవాప్రమాదతః । ఏకంతువైణవందండం పాలాశుభైల్వమేవవా ॥
 గృహీత్యావిచరేత్తావ ద్యావల్లభ్యోత్త్రిదండకమితి ॥ యత్తు ॥ శిఖినస్తుస్థుతాః
 కేచిత్క్రేచిస్తుండాశ్చ భిక్షుకాః । ఛతుర్థాభిక్షువోవిప్రాస్సరైష్చైవత్రిదండ
 న ఇత్యత్రివచనం తద్వాగ్ద్వండాద్యభిప్రాయమ్ ॥ తథాచమనుః ॥ వాగ్దండశ్చ
 మనోదండః కమందండస్తథైవచ । యస్యేతేసియతాబుద్ధౌ సత్త్రిదండీతిచో
 ద్యతఇతి ॥ దక్షః ॥ వాగ్దండోమానమేవస్యా త్కమందండస్తవనీహతా । మా
 శసస్యతుండన్య స్వరూపంప్రాణనంయమః । త్రిదండవ్యవదేశేనజీవంతిబహ
 వానరాః । యోహిబ్రహ్మనజానాతి నత్త్రిదండ్యభకౌహిసః ॥ వ్యాసః ॥ వైణ
 వాయై స్తుతాదండా లింగమాత్రప్రబోధకాః । లింగాభివ్యక్తయేధార్యా సమ
 భవమహాపాతవః ॥ జితేంద్రియైజితక్రోధైర్ధార్యాస్తేతత్పదర్శిభిః । త్రిదం
 డన్యపరిత్యాగే ఏకదండన్యధారణ మితి ॥వా॥ కుటీచకబహుదకయోహాంస
 పరమహంససన్యాసం విదధాతిశ్రుతిః ॥ త్రిదండంకమండలుం శిక్యంపాత్రంజల
 పవిత్రశిఖాం యజ్ఞోపవీతంచేత్యేతత్సర్వం భూస్వామేత్యపుపరిమృజ్యత్యాన
 మన్విచ్ఛదితి ॥ బోధాయనః॥సూ॥ ముండః కామోయవాసావాజ్ఞనకమందండై
 ర్బుభూతా నామహోహియజ్ఞోపవీతత్త్రిదండం కమండలుంపాత్రం పరిత్యజ్యవిన్య
 జ్య సర్వకమాణిసర్వసహస్సర్వసంగనివృత్తతి ॥ స్తుతిరపి ॥—క్లో ॥ త్రి
 దండంకుండికాంచైవ సూత్రంచాధకపాలికామ్ । జలతూనాంవారణంవస్త్రంస
 ర్వభిక్షుఃపరిత్యజేదితి ॥ —————ఇతికుటీచకధర్మనిరూపణమ్—————

శ్రిలధబహుదకధర్మఃశ్రి

బహుదకధర్మమహా పితామహః ॥—క్లో॥ బహుదకస్సవిజ్ఞేయ స్సర్వ
 సంగవివర్జితః । బంధువర్గేనభిక్షేత న్వభూమానైవసంవిశేత్ । నిశ్చలస్థా
 ణుభూతశ్చ సదామోక్షపరాయణః । సకుల్యానోద్దేశేనంగం కుర్యాద్యస్త్రీచ
 చేతనా । నాగారెనాసనెనాన్నే నాస్తరేనత్త్రిదండకఇతి ॥మాధవీయపరాశరే॥
 బహుదకశ్చసన్నస్య బంధువుత్రాదివర్జితః । సప్రాగారంచరద్వైక్ష మే
 కాన్నందపరిత్యజేత్ । గౌవాలంజనంబద్ధం త్రిదండంశిక్యముద్భృతమ్ । జలపా
 త్రంపవిత్రంచ ఖనిత్రంచకృపాణికామ్ । శిఖాయజ్ఞోపవీతంచ 'దేవతారాధనం
 చరేదితి॥ —————శ్రిలధహంసధర్మఃశ్రి—————

హంసధర్మమాహ పితామహః ॥—శ్లో॥ హంస స్త్రుతియోవిజ్ఞేయోభిక్షు
మోక్షపరాయణః । నిత్యంత్రిషవణసామ్యాయా ఆద్యేవాసా భవేత్సదా ॥
చాంద్రాయణైవమలైత యతిధర్మమశాసనాత్ । వృక్షమూలెవసేన్నిత్యం
గుహాయాంవాసరిత్తతే । హంసఃకమండలుంశిక్యం భిక్షాపాత్రంతదైవచ । కం
థాంకౌపీనమాచ్ఛాద్య మంగవస్త్రంబహిఃపటమ్ । ఏకతువైణవందండం ధార
యేన్నిత్యమాదరాత్ । దేవతానామభేదేన కుర్యాద్ధ్యానంసమాహితఇతి । బౌ
ధాయసః ॥—శ్లో॥ హంసాఃకమండలుంశిక్యదండపాత్రాశివిభృతః । గృ
మతిశ్చైకరాత్రాశ్చ సగరేపంచరాత్రకాః । త్రిషడ్రాత్రోపవాసాశ్చ పక్ష
మాసోపవాసినః । కృచ్ఛసాంతపనాద్యైశ్చ ధమైఃకృతవపుర్ధరాఇతి ॥ వి
ష్ణుః ॥ —॥శ్లో॥ యజ్ఞోపవీతం దండంచస్త్రం జంతునివారణమ్ । తావాన్
పరిగ్రహఃప్రోక్తోనాన్యోహం నపరిగ్రహఇతి ॥ వ్యాసః—కౌపీనాచ్ఛాద
నంవాసః కంథాంశీతనివారణమ్ । అక్షమాలాంచగృహ్ణీయా ద్వైవణవందండమ
వ్రణమితి ॥ స్త్రుతిరత్నై ॥ కౌపీనయుగళంవాసః కంథాంశీతనివారణమ్ । పా
దుకేచప్రగృహ్ణీయా తుల్యస్థానస్యస్యసంగ్రహమ్ । ఆసనోపాసహంభత్రం
భాజనాజనమాషధమ్ ॥ యతిశ్చప్రతిగృహ్ణీయా ద్వండవస్త్రకమండలూ నితి ॥

అతిః॥—శ్లో॥ కాపీనయుగళంకంథా దండఏకఃపరిగ్రహః । యతేఃపరమ
హంసస్య నాధికంతువిధీయతే ॥ యదివాక్యరూపేరాగాదధికస్యపరిగ్రహమ్ । రౌ
రవంసరకంగత్యా తిర్యగ్గొనిమజాయతే । విశిణౌన్యమలాన్యేవ చేలానిగ్రధి
తానితు । కృత్యాకంథాంబహిరావసా ధారయేద్ధాతురంజితమ్ । కాషాయంబృ
హ్మణస్సోక్తం నాన్యచణస్యకస్యచిత్ ॥ మోక్షాశ్రమేసదాప్రోక్తం ధాతుర
క్తంతుయోగివామ్ । పరిఃపరమహంసస్తు తుర్యాశ్చిత్సృతిశాసనాత్ । దాంత
శ్శాంతస్సర్వసమః ప్రణవాభ్యాసతత్పరః । శ్రవణాదిరతశ్శుద్ధో నిదిభ్యాసనత
త్పరః । బ్రహ్మభావేనసంపూర్వబ్రహ్మాండమఖిలంస్థితః ॥ ఆత్మత్వశ్చాత్మరతిస్స
మలోష్టాశ్చకాంచనః । తత్త్వంపదైక్యబొధాచ్చ విష్ణురూపస్సవీయంసదా ॥ ని
వసేత్పరమోహంసో యత్యక్వాపికథంచనేతి ॥ వ్యాసః ॥—శ్లో॥ పరమహంస

(స్త్రి)దండంచ ధర్మగోవాలనిమితామ్ । శిఖాయజ్ఞోపవీతంచ నిత్యకర్మపరి
త్యజేత్ । యజ్ఞోపవీతకర్మాంగంవదంత్యుత్తమబుద్ధయః । యావత్సమాణి
కురుతే తావదేవాస్యధారణమ్ । తస్మాదస్యపరిత్యాగః క్రియతేకర్మభిన్నహ ॥
అగ్నిహోత్రవినాశేతు జహ్వదీనియథాత్యజేత్ ॥ యథాచమేఖలాదీని గృహ
స్థాశ్రమమాశ్రయత్ ॥ పత్నీయోక్త్రంయథేష్ట్యంలేసామాంలేచయథాగ్రహత్
తద్వద్యజ్ఞోపవీతస్య త్యాగమిచ్ఛంతియోగిన ఇతి ॥మాధవీయే ॥ యదాతువిది
తంతత్సాన్యత్పరంబ్రహ్మసనాతనమ్ । తద్దేకదండంసంగృహ్య ఉపవీతశిఖాంత్య
జేదితి ॥ యత్తు ॥వా ॥ ఏకదండీత్రదండీవేతి బౌధాయనాదిభిదండవికల్పః
స్తర్యతే, యదపిముండీశిఖివేతిగౌతమాదిభిశ్శిఖావికల్పస్తర్యతే, తత్సర్వంవ్య
వస్థితవిషయం దృష్టవ్యం, కుటీచకబహూదకయో (స్త్రి)దండధారణం శిఖాధార
ణంచ, ఇతరయోస్తేకదండధారణంముండన చేతి, ఉపవీతవికల్పోపి వ్యవస్థిత
విషయవీన, త్రయాణాముపవీతధారణం పరమహంసస్యనేచేతి ॥ తత్ప్రవిష్టుః ॥
—క్లౌ ॥ కౌపీనాచ్ఛాదనాథంతు వాసోధన్యపరిగ్రహమ్ । కుర్యాత్పరమ
హంసస్తదండమేకంతదైవచేతి ॥ పరాశరః ॥సూ॥ తత్ప్రపరమహంసా ఏకదండ
ధారిణీముండా అపరిగ్రహయజ్ఞోపవీతినో జ్ఞానశిఖాజ్ఞాననిష్ఠాజ్ఞానయజ్ఞోప
వీతినోబ్రహ్మనిష్ఠా ఆత్మరతా ఆత్మతృప్తా ఆత్మానంసర్వం వశ్యంతఇతి ॥ పిష్పలాద
శాఖాయామ్ ॥—క్లౌ ॥ సశిఖంవపనంకృత్వా బహిఃస్సుత్రంత్యజేద్దుధః । యద
క్షరంపరంబ్రహ్మ తత్సూత్రమితిధారయేత్ ॥ సూచనాత్సూత్రమిత్యాహుస్సు
త్రంనామపరంపదమ్ । తత్సూత్రంవిదితంయేన సవిప్రోవేదపారగః । యేనసర్వ
మిదంప్రాతం సూత్రేమణిగణాఇవ । తత్సూత్రంధారయేద్యోగీ యోగవిత్తత్వ
దశి-వాత్ ॥ బహిఃస్సుత్రంత్యజేద్విదావ్ ॥ యోగముత్తమమాశ్రితః । బ్రహ్మ
భావమిదంసూత్రం క్రియాంగంతద్దివైస్తృతమ్ । శిఖాజ్ఞానమయాయస్యవ్యూహ
వీతంతుత్తయమ్ ॥ బ్రాహ్మణ్యంసకలంతస్యచేతిబ్రహ్మనివావిదురితి ॥ ఆరుణ్య
పనిషది ॥ ఆరుణిఃప్రాజాపత్యః ప్రజాపతేలోకంజగామ తంగత్వావాచకే
నభగవత్ కర్మాణ్యశేషతావిస్మజానీతి తగ్ంహావాచ ప్రజాపతి స్తవపుత్రా
భ్రాతృభ్యాం బంధవాదీన్ శిఖాయజ్ఞోపవీతం యాగంసూత్రం సాన్ధ్యాధ్యాయంచ
ఘ్నాలోకభువలోక సువలోకజనాలోక తపోలోకసత్యలోకచాతలపా

తాలవితల సుతలరసాతలతలాతలమహాతలబ్రహ్మాండంబవిస్మయజేత్, దండమాచ్చాదనం కౌపీనంచపరిగ్రహేత్, శిష్యుంవిస్మయేచ్ఛేషువిస్మయేదితి || కాశకే—యజ్ఞోపవీతంవేదాంశ్చసర్వంతద్వజయేద్యతిరితి||పరమహంసాపనిపది—అసౌస్వస్వపుత్రమిత్రకళత్రబంధావస్థాశిఖాయజ్ఞోపవీతంచస్వాధ్యాయంచసర్వకర్తాణిద సన్నయస్యేదం బ్రహ్మాండంహితావా కౌపీనం దండమాచ్చాదనంచస్వకరిరోపభౌగాథాయ లాకస్యోపకారాథాయచ పరిగ్రహేత్ || శ్లో || జ్ఞానదండోధృతాయేన ఏకదండీనడధ్యతే | కాష్ఠదండోధృతాయేన నర్వాశిజ్ఞానవజ్జితః || శ్రుయాతినరకాక్షాఘోరాన్తహారౌరవసంజ్ఞితాః | ఏకదండంసమాశ్రిత్య జీవంతిబహువానరాః || సరకేరౌరవేఘూరే కమత్యాగాత్పతంతిత ఇతి || మమః—నిమగ్నావచరెద్ధర్మా యత్రయత్రాశ్రమేవసత్ | సమస్సర్వేషుభూతేషునలింగంధర్మకారణమ్ || ఫలంతకవృక్షస్య యథైవాంబుప్రసాదకమ్ | సజ్జామగ్రహణౌదేవ తస్యవారిప్రసీదతీతి || టీ || యథాకతకఫలనామగ్రహణౌదేవ నవారిప్రసీదతి, తథాత్మజ్ఞానాధ్యానమంతరేణ దండాదిలింగగ్రహణౌదేవ నప్రసీదతీత్యర్థః || సమీప || శ్లో || అలింగీలింగివేషణ యోవృత్తిముపశీవతి | సలింగీసాంఘారత్యేన స్తిర్యగ్గోన్యాంచజాయత ఇతి || కాత్యాయనః—ఏకదండధరాముండా ఇతి || జమదగ్నిః—దండాత్మనాస్తుసంయోగస్సర్వదైవవిధీయతే! నదండేనవినాగచ్ఛేదిమత్సేవత్రయంబుధః || జలాంబరాదిమక్షిప్తేనకించిద్దోషభాగ్భవేత్ | శిష్యాదిభిర్నితీతోపనీతవీచసఆత్మనా || హస్తపాదాదివచ్ఛిష్య ఇతి శిష్టానుశాసనమితి ||

శ్రీఅథ దండాదిలక్షణమ్ శ్రీ

శ్లో || భవిష్యత్పురాణే || దండంతువైణవంపౌమ్యంవత్సచంసమపర్వకం || పుణ్యస్థానసముత్పన్నంనానాకల్తాషణౌభితమ్ || అదగ్ధమహతంకీటైఃపర్వగ్రింధివిరాజితమ్ | వ్యయంభూతంతుమేదిన్యాంశాఖావజ్జమ్బజంశుభం || నాసాదఘ్నంశిరోధస్తు భూవౌర్వాబిభృయాద్యతిరితి || దేవలః—అదదీతవృత్తైభ్యస్సాధుభోగ్యధర్మసాధనమ్ | నాదదీతనివృత్తైభ్యః ప్రమాదేనాపికించన || రథ్యా యోజనహలసస్త్రాణిభిక్షాసర్వత్రలభ్యతే | భూమిశయాస్త్రివిస్త్రీశాన్యతయః శాసకుఃఖతా ఇతి || యతిధర్మసముచ్చయే—త్రేమంశాణమయంవాపివాసఃకాఠ

మైతకాశికమ్ । అజనంవాపిధర్మజ్ఞస్సాధుభ్యస్తానపీడయత్ ॥ సచేలస్సాన్యదచేలో
వాకంథాప్రావరణోపివా । ఏకవస్త్రేణవా విద్యానవ్వితంభిక్షుశ్చరేద్యథా ॥
నాత్యథఃసుఖదుఃఖాభ్యాంశరీరముపతాపయేత్ । స్తూయమానోనహృష్యేత
నిందితాశశపెత్పరమితి ॥ వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యః—అథ్యాత్మపుస్తకంవిప్రేర్ధతం
గృహ్హితభిక్షుకః । నతావద్ద్రవ్యమాదాయ లేఖయేద్దోషదర్శనాదితి ॥

—అథయత్యాహ్నికధర్మాః—

౧ ॥ బోధాయనః ॥ క్లో ॥ ఉషఃకాలసముత్థాయశౌచంకృత్వావధావిధి
దంతాన్విధావ్యచాచమ్య పర్వవజ్రంయథావిధి ॥ స్నాత్యాచాచమ్యవిధివత్తిష్ఠ
స్నాసీనపీవవా । ఉదయేవిధివత్సంధ్యాముపాస్యప్రణవంజపేత్ ॥ అనగ్నిరనిక
తస్సాన్యధ్ధామమన్నాథమాశ్రయేత్ । ఉపేక్షకోసంచయకో మునిభావనమ
న్వితః ॥ ౨ ॥ వా ॥ అథేమానివృతానిభవంతి ॥ క్లో ॥ అహింసాసత్యమస్తేయం
మైథునస్యచవజ్రంసమ్ । త్యాగ ఇత్యేవమంచైవోపవృతానిభవంతిహి ॥ వా ॥ అ
క్రోధోగురుశుశ్రూషా అప్రమాదశ్శౌచమాహరశుద్ధిశ్చైతి ॥ ౩ ॥ పరాశరః —
క్లో ॥ కామంక్రోధంతథాదర్పంలాభమోహదయశ్చయే । తాంస్తు దోషాన్పరి
త్యజ్యపరివ్రాణ్మిమోభవేదితి ॥ ౪ ॥ వ్యాసః—రాగద్వేషవియక్తాత్మా స
మలాష్టాత్త కాంచనః । ప్రాణిహింసానివృత్తశ్చమునిస్సాన్యత్యర్పనిస్పృహః ॥
మోక్షశాస్త్రేమనిరతాబ్రహ్మసూత్రాజిజ్ఞేంద్రియః । దంభాహంకారనిర్దుక్తో నిం
దాపైశున్యవజ్రతః ॥ ఆత్మజ్ఞానగుణోపేతాయతిర్మోక్షమవాప్నుయాత్ । అ
భ్యసేత్సతతంవేదం ప్రణవాఖ్యంసనాతనమ్ ॥ స్నాత్యాచమ్యవిధానేన శుచిత్వై
వాలయాదిమ్ । ప్రాగ్గాత్రేపరరాత్రేదమధ్యరాత్రేతద్రైవచ ॥ సంధ్యాన్యహ్ని
విశేషేణచింతయేన్నిత్యమీశ్వరమ్ । కృత్వాహృత్పద్మనిలయే విష్ణ్వఖ్యం విశ్వసం
భవమ్ ॥ ఆత్మానంసర్వభూతానాంపరస్తాత్తముపస్థితమ్ । సర్వస్యాధారమవ్యక్త
మానందంజ్యోతిరవ్యయమ్ ॥ ప్రధానపురుషాతీతమాకాశమజరంశివమ్ । తస్మా
ద్ధ్యానరతానిత్యంబ్రహ్మవిద్యాపరాయణః ॥ జ్ఞానంసమభ్యసేద్బ్రహ్మ యేనము
చ్యేతబంధనాదితి ॥ ౫ ॥ మనుః—వశేకృత్యేంద్రియగ్రిమంసంయమ్యచమనస్త
థా । సర్వాన్సంసాధయేదథాన్షణ్ణిన్యోగతస్తమమ్ ॥ టీ ॥ అర్ధాశ్రమణా
వీత్ ॥ క్లో ॥ ఇంద్రియాణాంప్రసంగేనదోషమృచ్ఛత్వసంశయమ్ । సన్నియమ్య

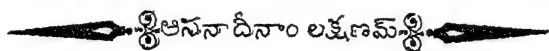
తుతాన్యవతసస్పద్ధినిగచ్ఛతి || నజాతుకామః కామానాముపభోగేనశామ్యతి |
హవిషాకృష్టవత్తైవధూయవభివధత్ || యశ్చైతాన్వాప్నుయాత్సర్వాన్
యశ్చైతాన్కేవలాంస్త్యజేత్ | ప్రావణాత్సర్వకామానాంపరిత్యాగోవిశిష్య
తే || సతతైతానిశక్యంతేసన్నియంతుమసేవయా | విషయేషుప్రజ్ఞప్తాని యథా
జ్ఞానేననిత్యశః | శ్మృతాన్సమృష్టాన్వచదృష్టాన్చ భుక్తాన్పూర్తాన్వచయోనరః || న
హృష్యతిగ్గాయతివా సవిజ్ఞేయోజితేంద్రియః | యస్యవాక్సనసేశుద్ధే సమ్యగ్
ప్రేచసర్వదా || సతైసర్వమవాప్నోతి వేదాంతోపహితంఫలమ్ | నారుంతుద
స్సాన్యదార్తోపి నవరద్రోహకమధీః || యయాచోద్విజితేవాచానాలోక్యాం
తాముదీరయేత్ || టీ || అరుంతుడః పరమర్తప్రకాశనః || శ్లో || సమ్మానాద్భా
హ్మణానిత్యముద్విజేతవిషాదివ | అమృతస్యేవచాకాంక్షేదవమానస్య సర్వదా ||
సుఖంహ్యవమతశ్చైతేసుఖంచప్రతిబుద్ధ్యతే | సుఖంచరతిలోకేస్త్రిన్నవమంతావి
నశ్యతి || అతివాదాంస్తితిక్షేతనావమన్యేతకశ్చన | నచేమందహమాశ్రిత్య వై
రుకుర్వీతకేనచిత్ || కుర్ధ్యంతంసప్రతికుర్ధ్యేదాకుర్వేష్టకుశలంవదేత్ | సప్తదాన్
రావకీణాంన నవాచమన్యతాగవదేత్ || టీ || ధర్మః అధః కామః ధర్మాధోధర్మ
కామా, అధః కామా, ధర్మార్థకామాశ్చేతిన ప్రదాన్యరాణి, తదవకీణాంతత్సంబం
ధాం మోక్షాశ్రితామేవ వాచంవదేన్నత్రివర్గాశ్రితామిత్యధః || ౬ || మను
రేవ—శ్లో || అధ్యాత్మ రతిరాసీనోనిరపేక్షానిరామిషః | ఆత్మనైన నహయేన
సుఖార్థంవిచ రెదిహ || టీ || నిరామిషః రసవద్భోజ్యవస్తురహితః, సుఖార్థి-
మోక్షార్థీ || శ్లో || ఇంద్రియాణాంనిరోధేన రాగద్వేషక్షయేణచ | అహింస
యాచభూతానామమృతత్వాయకల్పతే || ఉపేక్షేతగతింస్మాణాంకర్మదోషన
ముద్భవామ్ | నిరయేచేవపతనం యాతనాంచయమక్షయే || విప్రయోగంప్రియై
శ్చేచన సంప్రయోగంతథాప్రియైః | జరసాచాభినంతాపంవ్యాధిభిశ్చోపవీడనం
దేహదుష్క్రమణంచ స్థాతున్నగల్యేచనమ్భవమ్ || యోనికోటిసహస్రేషుస్మ
తిశ్చాస్యాంతరాత్మనః || టీ || స్మృతిః సంస్మృతిః, అంతరాత్మనోజీవస్య || శ్లో ||
అధర్మప్రభవంచేవ దుఃఖయోగంశరీరిణాం | ధర్మార్థప్రభవంచైవసుఖసంయో
గమక్షయం || సూక్తానాంచాన్వవేక్షేతయోగేనపరమాత్మనః | దేహేషుచైవో
పపత్తిముత్తమేషన్యధమేషుచ || అస్థిస్థూణాస్నాయుబద్ధమాంసశోణితలపితం |

వర్ణాశ్రమాచారకాండ-యత్యాహ్నికధర్మాః

చర్మావనద్ధండుగఁదంధిపూణఁమూత్రపురిషయోః । జరాశోకసమావిష్టంరో
 గాయతనమాతురం ॥ రజస్వలమనిత్యంచభూతావాసమిమంత్యజేదితి ॥ టీ ॥ భూ
 తావాసంశరీరగృహం, తస్మిన్నహంతాంసకుర్యాత్, యథాగృహేతిష్ఠత్ గృహీ
 గృహంమన్యానభవతి, ఏవందేహేతిష్ఠత్ దేహీదేహంమన్యానస్యాదిత్యభిప్రాయః,
 ఉ కమేవాధఁ దృష్టాంతాభ్యాం ప్రవత్సయతి ॥ క్లో ॥ నదీకూలం య
 థావృక్షోన్మృక్షంవాశకునిర్యథా । తథాత్యజన్నిమందేహంకృచ్ఛగ్రామాద్వి
 యజ్యతే ॥ ప్రియేషుస్వేషుసుకృతమప్రియేషుచదుష్కృతం । విస్మజ్య భ్యాన
 యోగేన బ్రహ్మప్యేతిసనాతనం ॥ అనేనవిధినాసంగాన్సర్వాన్త్యక్త్వాశనైశ్శ
 నైః । సర్వదవందేవీర్విప్రముక్తౌబ్రహ్మణ్యేవావతిష్ఠతే ॥ సమదర్శనసంపన్నః క
 ర్మభిర్తైవబధ్యతే । దర్శనేనవిహీనస్తు సంసారంప్రతివద్యతే ॥ ఏకఏవచరెన్ని
 త్యంసిద్ధిర్థమసహాయకః । సిద్ధిమేకస్యవశ్యః హేనజహాతినహీయతే ॥ టీ ॥ ఏ
 కస్యసిద్ధింవశ్యన్నసహాయస్యసిద్ధిర్భవతీతిజానత్ సిద్ధింసహాతి ॥ ౭ ॥ సవప॥క్లో॥
 కపాలంవృక్షమూలాని కుచేలమసహాయతా । సమతాచైవనర్వస్తిన్నేతస్తుక్తస్య
 లక్షణమితి॥టీ॥ కపాలాభిక్షాధఁమలామపాత్రం,వృక్షమూలాని॥నివాసఇతియా
 వత్, కుచేలం బీణఁవస్త్రధారిత్వంముక్తస్యసన్నాసినిః ॥ ౮ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః
 —క్లో ॥ సర్వభూతహితశ్శాంతస్త్రీదండిసకమండలుః । ఏకారామఃపరివ్రజ్య
 భిక్షాధఁగృహమావిశేదితి ॥ టీ ॥ ఏకారామః పరివ్రాజకాంతరేణాసహాయః
 ॥ ౯ ॥ సన్నాసినిభిస్త్రీభిష్పత్నీణాంచైకఇతిబోధాయనేన స్త్రీణామపిప్ర
 వ్రజ్యాదిస్తరణాదితివిజ్ఞానేశ్వరః ॥ ౧౦ ॥ దక్షః—నగరంహి నకతవ్యం గ్రా
 మోపిమిథునంతథా । ఏతత్త్రయంప్రకుర్వాణస్సర్వధర్మాచ్ఛ్యవతేయతిః ॥ ఏ
 కౌభిక్షుర్యశోక్తస్తు ద్వాపేవమిథునంస్తృతం । తయోగ్రామస్సమాఖ్యాతడి
 ధ్వంతునగరాయతే ॥ రాజవార్తాదిదోషాశ్చభిక్షావార్తాపరస్పరం ॥ స్నేహ
 పైశున్యమాత్సర్యంసన్నికమాన్సంశయః । ఏకాకినిస్పృహస్తిష్ఠెన్నకేనాపి
 సహవసేత్ । దద్యాన్నారాయణేత్యేవంప్రతివాక్యంసదాయతిరితి ॥ మేధాతి
 థిః—భిక్షాటనంజపాధ్యానంసానంశౌచంసురార్చనమ్ । కర్తవ్యానిషడేతా
 ని యతీనాంనృపదండవత్ ॥ భ్యానంశౌచంతథాభిక్షానిత్యమేకాంతశీలతా । భి
 ణ్నోశ్చతావరికర్తాణి పశ్యమంనోపపద్యతేతి ॥ ౧౧ ॥ వ్యాసః—కన్ధాకాపీన

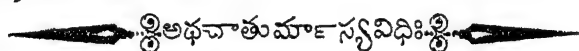
వాసాయోదండధృద్ధ్యానతత్పరః । ఏకాకీరమతేనిత్యంతం దేవాబ్యాహ్లాణంవిదుతి
తి ॥ భగవద్గీతాయాం—వివిక్తదేశసేవిత్వమరతిజ్ఞానసంసది । అధ్యాత్మజ్ఞానని
త్యత్వం తత్వజ్ఞానార్థదర్శనం॥ఏతజ్ఞానమితిప్రాక్తమజ్ఞానంయదతోన్యథా॥అనక్త
బుద్ధిస్సర్వత్రజితాత్మావిగతస్పృహః॥నేష్కర్తృసిద్ధిఃపరమాం సన్నాన్యసేనాధిగ
చ్ఛతి॥బుద్ధ్యావిశుద్ధయాయుక్తోధృత్యాత్మాననియమ్యచ । శబ్దాదీనిష్పయ్యాం స్తస్య
క్త్యావరాగద్వేషాపుష్కలస్యచ॥వివిక్తసేషీలఘావశీయతవాక్మయమానసః॥ధ్యాన
యోగపరోనిత్యంవైరాగ్యంసముపాశ్రితః । అహంకారంబలందర్పంకామంకో
భంపరిగ్రహం॥విముచ్యనిమేషశ్శాంతౌబ్రహ్మభూయాయకల్పత ఇతి॥సంవర్తః ॥
ఏకాకీచింతయేద్భృహ మనోవాక్మయకమేభిః । మృత్యుచనాభినందేతిజీ
వితంవాకభంచన । కాలమేవప్రతిత్యేతయావదాయస్సమాప్యత ఇతి ॥ మనుః॥
నాభినందతమరణం శాభినందేతజీవితమ్ । కాలమేవప్రతిత్యేత నిర్వృతంభృత
కోయథా ॥ టీ ॥ నిర్వృతంభృతిం ॥—శ్లో॥ దృష్టిపూతంనృసేత్వాదం వస్త్రపూ
తంజలంపిబేత్ । సత్యపూతాంవదేదావణీం మనఃపూతంసమాచరెదితి ॥ సం
తః ॥ అజహ్వాఃపండకఃపంగు రంధ్రౌబధిరపవేత । ముగ్ధశ్చముచ్యేభిక్షుష్ట
డ్భిరేతైర్నసంశయః ॥ ఇదమిష్టమిదంనెతి యోశ్చన్నపిసజ్జతి । ఇదంసత్యమి
దమిథ్యా సౌజహ్వాఃపరికీర్తితః । అద్యజాతాంతథానారీః తథామోడశవాషీ
కీమ్ । శతవషాఃచయోదృష్ట్యా నిర్వికారిస్సపండకః ॥ భిక్షాథమటసంయో
స్య విణ్ణాత్రకరణాయచ । యోజనాన్నపరంగచ్ఛ త్సర్వదాపంగురెవసః ॥ తి
షతోవ్రజతోవాపి మనశ్చక్షుశ్చనవ్రజేత్ ॥ చతుర్దశాత్పరంసమ్యక్పరివ్రా
ట్యంసంధిచ్యతే । శ్రుణ్వానానశృణోతిహ బధిరస్సప్రకీర్తితః ॥ సాన్నిధ్యవి
షయాణాంయస్సమధోవికలెంద్రియః । సుప్తవద్యతేనైత్యంసభిక్షుమే
గ్ధఉచ్యత ఇతి ॥దక్షః ॥ బుధోన్యభరణంభారం మలమాలేపఫంతథా ॥ మాన
యస్తజ్ఞానిద్దస్తం సమమెవతుమన్యతే । పరమశ్చైయసోపేతః పరమాత్మపరా
యణః ॥ స్థూలసూక్ష్మశరీరాభ్యాం ముచ్యతేదశషట్కవితీ । త్రిదండకుండికాం
కంథాం ధైక్షభాజనమాసఫమ్ । కాపీనాచ్ఛాదనంవాస వ్షడేతానిపరిగ్రహేత్ ।
స్థావరంజంగమంబీజం తైజసంవిషమాయథం । షడేతానిసగృహ్ణీయాద్యతిర్హుత్ర
పురిషవత్ ॥ రసాయనక్రియాంవాదం జ్యోతిషంక్రియవికృయా । వివిధానిచశి

లాని నజయెత్పరదావత్ || భిక్షాశనంజపసాన్నినం ధ్యానంశౌచం సురాల్ప
సంకతవ్యానిషడేతాని సర్వదావృతపదండవల్గటాఽప్రక్షణద్యూతంప్రమా
దాంసుహృదంతథా || భక్ష్యంభోజ్యముదక్యాంశ పణ్యపశ్యేత్కదాచన! సగ
ద్ధావారేఖలేసాధేపురేగ్రామేహ్యసద్భవే! నవసేత్తుయతిష్ఠట్సుస్థానెష్వేతే
షా కహిచిత్ | రాగంద్వేషంమదంమాయాం దోహంమోహంపరాత్తసు ||
షడేతానియతిర్నిత్యం మనసాపినచింతయేత్ || ఆసనంపాత్రలూపశ్చ సంచయ
శ్చిష్యసంగ్రహః || దివాసాప్రసృతాజల్పా యలైబంధకరాణిషట్.....

దక్షః || — శ్లో || ఏకాహత్పరతాగ్రామే పశ్చాహత్పరతఃపురే | వహా
భోన్యత్రతత్త్వాన మాసంతదుదాహృతమ్ | ఉక్తానాంయతిపాత్రాణామేక
సాపిసనసంక్రమః | భిక్షోభైక్షభుజశ్చాపి పాత్రలూపస్సఉచ్యతే | గృహీత
స్యత్రిదండాదెద్వితీయస్యపరిగ్రహః | కాలాంతరౌపభేగాగార్థస్సజ్ఞయఃపరికీర్తి
తః || శుశూమాలాభపూజార్థంయశ్చార్థంవాపరిగ్రహః || శిష్యాణాంసతుకారణ్యాశ్చ
జ్ఞేయశ్చిష్యసంగ్రహః | విద్యాదీనాం ప్రకాశశాస్త్రవిద్యారాత్రిరుచ్యతే | వి
ద్యాభ్యాసప్రమాదాయ స్మదివాసాపఉచ్యతే | అధ్యాత్మికీంకథాంముక్త్యాతై
క్షుదర్యాపరస్తుతిః | అమగ్రహపరప్రశోవుధాజల్పస్సఉచ్యతే | నాధ్యేతవ్యం
నవక్రవ్యం నకౌతవ్యంకథంజన | ఏతైస్సరైస్సునిషన్నోయతిర్భవతిసేతరథి
తి || టీ || నాధ్యేతవ్యమిత్యాది కర్తృకాండవిషయం, ఉపనిషదమావతతయెదిత్యాది
శ్రుతిః || బృహస్పతిః || — శ్లో || సతీర్థసేవీనిత్యంస్యాన్నోపవాసపర్యయతిః |
సచాధ్యయనశీలస్యాన్నవ్యాఖ్యానపరోభవేదితి || అతిః || అహింసాసత్యమస్తే
యంబ్రహ్మచర్యాపరిగ్రహః | భావశుద్ధిహారౌభక్తిస్సంతోషశ్శౌచమూజవం
అస్తికన్యంబ్రహ్మసంస్మరణం సావధాన్యస్సమదర్శనమ్ | అపార్థత్యవదీనత్వం
ప్రసాదః స్థైర్యమాదవే | అస్నేహోగురుశుశ్రూషా శ్రద్ధాక్షాంతిదామశ్శ
మః | ఉపేక్షాధైర్యమాధుర్యేతితైకారణాతథా | హ్రీస్తథాజ్ఞానవిజ్ఞానైయో
గోభట్టాసనంధృతిః | స్నానంసురాల్పసంధ్యానం ప్రాణాయామహరిస్తుతిః |
భిక్షాటనంజపస్సంధ్యా త్యాగకర్మఫలస్యచ || ఏషస్వధమోవిఖ్యాతాయ
తీనాంనియతాత్మనామ్ | నిర్వణందోష్వనిత్యసత్వస్థస్సర్వత్రనమదర్శనః | తురీయః

పరమోహంస సాక్షాత్సారాయణోయతిః । ప్రపశ్చమఖిలంయస్తుజ్ఞానాగ్నౌ
జహూయాద్యతిః । ఆత్మన్యగ్నీసమారోప్య సోగ్నిహాత్రీనచేతరః । ఆశ్రమ
త్రీయముత్సృజ్య ప్రాప్యైవపరమాశ్రమమ్ । తతస్సంవత్సరస్యాంతే ప్రాప్య
జ్ఞానమనుత్తమమ్ । అనుజ్ఞాప్యగురుంచేవ చరెద్ధివృథివీమిమామ్ ॥ సంరక్షణా
ధంజంతూనాం రాత్రానహనిసంధ్యయోః । శరీరస్యాత్యయంచేవ సమీక్ష్యవ
సుధాచరేదితి ॥ కణ్డః ॥ ఏకరాత్రంవసేద్ద్రామే నగరేపశ్చరాత్రకమ్ । వ
షాభ్యోన్యత్రవషాసు మాసాంశ్చచతురోవసేదితి॥.....

శ్రీఅథచాతుర్మాస్యవిధిఃశ్రీ

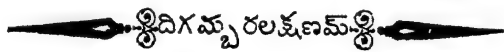
మేధాతిథిః ॥—శ్లో॥ సంరక్షణాధంజనూనాం వసుధాతలవాసినామ్ । ఆ
షాఢాదీంశ్చచతురో మాసానాకాతికాద్యతిః । ధర్మాధ్యేజలసంపన్నై గా
మానైనివసేచ్ఛుచి రితి ॥ వ్యాసః ॥ అవిముక్తేప్రవిష్టానాం విరహస్తునవిద్యతే । న
దేహోధవితాతత్ర దృష్టంశాస్త్రంపురాతనమితి ॥ శంఖః ॥ సూ ॥ ఊర్ధ్వంవా
షికాభ్యాం మాసాభ్యాంనైకస్థానవాసీతి ॥ వా ॥ అశక్తాపునర్మానచతుష్ట
యమపి స్థాతవ్యమ్ ॥ నచిరమేకత్రవసేద్ద్యత్ర వషాకాలాచ్ఛావణాదయశ్చ
త్వారో మాసావాషికాఇతి స్మరణాదితివిజ్ఞానేశ్వరః ॥ విష్ణుః ॥—శ్లో॥ గా
మాంతేవిజనెదేశే నిత్యకాలనికేతనః । పర్యటేత్కటవమ్భుమిం వషాస్వేక
త్రసంవసేత్ ॥ వృద్ధానామాతురాణాంచ భిక్షూణాంసంగవజ్జినామ్ । గా
మేవాథపురెవాపి వాసానైకత్రయష్యతీతి ॥ ఆశ్వలాయనః ॥ ఏకరాత్రంవ
సేద్ద్రామే నగరేపశ్చరాత్రకమ్ । వషాస్వేకత్రతిష్ఠెత్తుస్థానేపుణ్యజలావృతే॥
నదీతీర్థేమపుణ్యేషు సంవసేద్బహ్వయంయతిరితి ॥ యమః ॥ ఏకవాసాఅవా
సావా ఏకదృష్టిరలోలుపః ॥ అదూషయకసతాంమార్గం ధ్యానాసక్తోమహీం
చరేత్ । జలేజీవాన్ధ్యలేజీవా అకాశేజీవమాలిని । జీవమాలాకులేలాక వషా
స్వేకత్రసంవసేదితి ॥ అత్రిః ॥ శుచౌదేశేతథాభిక్షుస్సప్తధర్మమనుపాలయక
ఛర్యటేచ్ఛసదాయోగీ వీక్షయన్వసుధాతలమ్ । నరాత్మైశచమధ్యాహ్నౌ సం
ధ్యయోనైవపర్యటేత్ ॥ నశూన్యేనచదుర్గేవా ప్రాణబాధాకరేనచ ।
యత్రప్రభుజగన్నాథ స్తత్రయోగీవసేత్సదా । భిక్షాధం ప్రవిశేద్ద్రా
మంవాసాధంవా దినత్రయమ్ । ఏకరాత్రం వసేద్ద్రామే పత్తనేమదిన

త్రయమ్ । పురేదినత్రయంభిక్షు ర్నగరపశ్చరాత్రకమ్ । సమాసేవ్వి
 కత్రతిత్తైత్తుస్థానేప్రణ్యజలావృతే । ఆత్మవత్సర్వభూతానిపశ్యభిక్షుశ్చరేన్ద్ర
 హీమ్ । అంధవత్కుబ్జవచ్చైవ బధిరోన్ద్రత్తమూకవత్ ॥ నామగోత్రాదిచరణం
 దేశంకాలంశృతంకులమ్ । వయోవృత్తబలంశీలం ఖ్యాపయన్నవసేద్యఃఋతి॥ఆ
 రుణిశృతిః ॥ వషాసుధృవశీలోష్ఠ సుమాసేష్వేకాకీయతిశ్చరత్, దావ్వవే
 వాచరేద్దావ్వవేవాచరెదితి ॥ గౌతమః ॥ సూ ॥ అనిచయోభిక్షురూర్ధ్వరేతా
 ధృవశీలావషాస్వీతి, నద్వితీయామఃతువా రాత్రింగ్రామేవసేదితిచ॥టీ॥ వ
 షాసువషతౌఘృవశీలస్సాన్యిత్, నదేశాన్తరంగచ్ఛేత్ - అపతుతంవర్ణ
 యితాబ్జుత్వన్తరేషు యత్రగ్రామేవక రాత్రీముషితఃసతత్రద్వితీయాంరాత్రిం
 వసేత్, ప్రతిదినంగ్రామాద్గ్రామంగచ్ఛేదిత్యర్థః ॥సవీవ ॥సూ॥ కాపీనాచ్ఛా
 దనాథం వాసాబిభృయాత్ప్రహీణమేకేనిణిజ్యనావిప్రయక్తమోషధివనస్ప
 తీనామంగముపాదదీతవజయేదీ బ్జవధంసమోధూలైషుహింసానుగ్రహయౌ ర
 నారమ్భితి ॥టీ॥ ప్రహీణంజీణతయా అన్వైస్త్యక్తం నిణిజ్యప్రత్యాత్సబిభృ
 యాత్, నకుతశ్చిత్కౌపీనాచ్ఛాదనాథం ప్రతిగృహ్ణీతైస్త్వేకేమన్యనే,ఓష
 ధివనస్పతీనామంగఫలవత్రాదివిప్రయక్తం తతోప్రచ్యుతం సగృహ్ణీయాత్
 బీజానివీహ్యదీని తేషాంవధంముసలాదినా అవఘాతువజయేత్ నకుర్యాన్న
 కారయేచ్ఛ, హింసాయామనుగ్రహేద ధూలైషుసమః, యోహింస్త్రియోనుగృ
 హ్ణాతి తత్రసమోనిర్వికారః, అనారమ్భికంచిదప్యారమ్భంనకుర్యాత్, విఘ్నా
 కంపారలౌకికంచేత్యర్థః ॥ అపస్తమ్బోపి ॥సూ॥ అనగ్నిరనికేతస్సాన్యదశమా
 శరణోమునిస్సాన్వధ్యాంపవోత్సృజ్యమానోవాచంగ్రామేప్రాణవృత్తిం ప్రతి
 లభ్యానీహోనామత్రశ్చరేత్తస్య ముక్తమాచ్ఛాదనం విహితం సర్వతఃపరిమోక్ష
 ణమేకేసత్సాన్యైసుఖదుఃఖేవదానీమిమంలాకమముష్ణుపరిత్యజ్యాత్తనాత్తాన
 మన్విచ్ఛేద్బుద్ధైశ్చైమస్రావణంతచ్ఛాస్త్రైర్విప్రతిషిద్ధం బుద్ధేచేత్ శ్చైమస్రా
 పణిమహేవ నదుఃఖముపాలభేత్తైస్సపరంవ్యాఖ్యాతమితి ॥టీ॥ అనగ్నికఃఅగ్ని
 కార్యరహితః, అనికేతః స్వభూతివాసస్థానరహితః, శమజన్యసుఖంతదన్యనా
 స్తీత్యశర్తూకంచిదపి శరణత్వేన నప్రపన్నంనవాకస్యచిచ్ఛరణభూతఇత్యశరణః,
 సాన్వధ్యాంప్రణవోపనిషజ్జపః, తత్రైవవాదం వినృజేత్, అన్యత్రమానన్యత్ర

స్నాన్యత్, యావతాప్రాణాధీయంతే సాప్రాణవృత్తిః, అసీహానాముత్యః, ఐహికాముష్మికకర్మణరహితః, ముక్తమయోగ్యతయా పరైఃపరిత్యక్తమాచ్ఛాదనంవాసః- సగృతఃవిధితః నిషేధతత్త్వాన్యపరిమోక్షణమేకేబుగ్గవతే, ఏతదేవ ప్రపశ్చయతి, సత్త్వాన్యతేనత్యంవక్తవ్యమితియోనియమః తంపరిత్యజ్య తథాతత్త్వవక్తవ్యమనృతం తద్దినత్వాద్విశిష్టత ఇత్వాదికే విషయోఅనృతంవక్తవ్యమితియోనియమః తంచపరిత్యజ్య- ఇమంలొకంఐహికలొకం కర్మఅమంచపారలొకం చపరిత్యజ్యత్తానమన్విచ్ఛత్, జ్ఞానబలాబలంబలేనానాదృత్యవిధినిషేధాన్స్తేవ రచారిణామేషాం కింత్యాణంతత్రాహ, బుద్ధేక్షేమప్రాపణమితి, ఆత్మనిబుద్ధేఅవగతేసతి తదేవజ్ఞానంసర్వమశుభం ప్రక్షాళ్యత్యేమం ప్రాపయతి, తదేతన్నిరాకరోతి, తచ్ఛాస్త్రే విప్రతిషిద్ధం కృధ్యంతంనప్రతికృధ్యేదాకుష్టః కుశలంవదేదిత్వాదిభిర్వృతేరేవకతవ్యకర్తృప్రతిపాదనపరైర్మనాది వచనైర్విరుద్ధం బుద్ధేక్షేమప్రాపణమిత్యేతచ్ఛ ప్రత్యక్షవిరుద్ధమిత్యాహ బుద్ధేచేదితి, ఇహేవశరీరే దుఃఖంనొపలభేతజ్ఞానీనచేతదస్తి, సహజ్ఞానీమూఢాభిషిక్తంమనోపి క్షుద్ధుఃఖమేవ తావత్సంధుం ప్రభవతి, తస్మాచ్ఛ్చవణమనననిదిధ్యాసనైస్సాక్షాత్ప్రతాత్సన్వరూపః సావశ్యమం ప్రకృత్యవిహితానికర్తాణి కుర్వన్ ప్రతిషిద్ధేషు కటాక్షమప్యనిక్షిప్తస్యతిర్దుచ్ఛతఇతి హఠదత్తేనవ్యాఖ్యాతం || యాజ్ఞవల్క్యః—శ్లో || నాశ్రమఃకారణంధర్మైర్మయమాణైభవేద్ధిసః | అతొ యదాత్మనోఽపథ్యంపరేషాంసతదాచరత్ || సత్యమస్తేయమక్రోధాహ్రిశ్శృచం ధీర్ధృతిర్దమః | సంయతేంద్రియతావిద్యాధర్మసంసర్వఙ్గదాహృతః || అవేత్సాగర్భవాసాశ్చ కర్తృజాగతయస్తథా | ఆధయోవ్యాధయఃక్లేశాజరానాపవిపర్యయాః|| భవోజాతిసహస్రేషు ప్రియాప్రియవిపర్యయః | ధ్యానయోగేనసంపశ్యేత్సాక్షాత్తతాత్మనిష్ఠితః || సన్నిరుద్ధేంద్రియగ్రాహం రాగద్వేషా ప్రహాయచ | భయంహృత్వాన్వచధూతానామమృతీభవతిద్విజఇతి || ఆరణ్యకొపనిషది—శ్మృ || బ్రహ్మచర్యమహింసాంచాపరిగ్రహంచ సత్యంచ యత్తేనహిరక్షేదితి, కామక్రోధలాభమోహదంభదర్పనూయావమత్యహంకారాదీన్యతాదీనపి త్యజేదితిచ| జాబాలిః—శ్లో || సభాషేతస్త్రియంకాంచితూర్వదృష్టాంనచస్తరేత్ | కథాంచ వజ్రయోత్తాసాం నపశ్యేల్లిఖితామపీతి || విష్ణుపురాణే—పుత్రద్రవ్యకళత్రిషు త్య

క్తస్నేహోనరాధిప । మిత్రాదిమనమోమైత్యస్యమస్తేషేవజంతుమ ॥ ఇరాయుజాండబాదీనాంవాజ్ఞ సఃకాయకర్తృభిః । యుక్తఃకురీతనద్రోహం సర్వసంగంచవజయెత్ ॥ ఏక రాత్రస్థితిగౌఁమే పఞ్చరాత్రస్థితిఃపురే । తథాత్మిక్షేద్యథాప్రీతి ద్వేఁయోవానాస్యజాయతె ॥ కామంక్రోధంతథాదర్శం లాభమోహదయశ్చయే । తాంస్తుదోషాన్పరిత్యజ్య పరివ్యాసిర్తమోభవేత్ ॥ మాంసాస్యఘృయవిణ్ణూత్రస్నాయుమజ్ఞాస్థిసంహతౌ । దేహేచేత్ప్రీతిమాఁమూఢోనరకేభవితాపిసః ॥ రాగాంధోహజనస్సర్వా నవశ్యతిహితాహితమ్ । రాగంతస్తాన్నకురీత యదీచ్ఛేదాత్తనోహితమ్ ॥ అపకారిణికోపశ్చెత్కాపెకోపఃకథంనతె । ధర్మాధఃకామమోక్షాణాం పృనహ్యపరిపంధిని ॥ క్షమాతీర్థంతవస్తీర్థం తీర్థమిద్రియనిగ్రహః । సర్వభూతదయాతీర్థం ధ్యాన తీర్థమనుత్తమమ్ ॥ ఏతానిపఞ్చతీర్థాని సత్యంషష్ఠంచసర్వదా । దేహేతిష్ఠంతిసర్వస్యతేమస్నానంసమాచరెదితి ॥ భగవద్ధీతాను—సంకల్పవృథవాఁకామాఁత్యక్త్వాసర్వానశేషతః । మనస్తేవేందియగ్రామం వినియమ్యసమంతతః ॥ శనైశ్శనైరుపరమేద్బుద్ధ్యాధృతిగృహీతయా । ఆత్మసంస్థంమనఃకృత్వా నకించదపిచింతయెత్ ॥ యతాయతానిశ్చలతిమనశ్చంచలమస్థిరమ్ । తతస్తతానియమ్యైతదాత్మనేవవశంనయేత్ ॥ వృత్తిహీనంమనఃకృత్వాత్మైత్యజ్ఞేవరమాత్మని । ఏకీకృత్య విముచ్యేత యోగాయంముఖ్యుడచ్యతఇతి ॥ అత్రిః—స్నానంతిషవణంపాత్రంనియమాస్సృప్తిస్త్రీదండినామ్ । నతత్పురమహంసానాంయుక్తానామాత్మదర్శినాం ॥ మానంయోగాసనంయోగస్థితిత్రైకాంతశీలతా । నిస్పృహత్వంసమత్వందనప్తతాన్యేకదండినామితి ॥ వ్యాసః—గురుమూలాఃక్రియాస్సర్వా భుక్తిముక్తిఫలవృదాః । తస్మాన్సేక్యోగురుర్నిత్యంముక్త్యధఁంసుసమాహితైః ॥ నకుర్యాన్నియమారంభమనివేద్యన్వకంగురుమ్ । ఛాయాభూతోఽపరిత్యాగీనిత్యమేవసేద్గురౌ ॥ శృద్ధయాపరయాయుక్తస్సదాదావదశసంధ్యయోః । దండపణామాఁకురీతదేవతాగురుసన్నిధావితి ॥ వా ॥ మనావద్యక్తాబ్రహ్మచారిధర్మాఁగురుశుశ్రూషణాదయోయతిభిఃకతఁవ్యాః, బ్రహ్మచారిణి యేధర్మాఁగురుశుశ్రూషణాదయః ॥ తేపి సర్వేయతీనాంస్వరితి బహ్వృచపరిశిష్టేతిదేశాత్తైచధర్మాఁబ్రహ్మచర్యవృకరణేభిహితాః ॥ శంఖః—నూ ॥ పర్యటనశీలస్సాన్యదాత్మజ్ఞానార్థంతదవాప్నో

ధ్వ=మేకస్థానరతి స్తదభ్యాసపరొనేకతృదేశే మూత్రపురిషావితి || విష్ణుః— ||
 శ్లో || వృద్ధానామాతురాణాంచ భిక్షూణాంసంగవజ్జనామ్ | గ్రామేవాథ పు
 రేవాపి వాసోనేకతృదుష్కరీతి || పరమహంసాపనిపది—సౌవర్ణాదీనాం నై
 వపరిగ్రహీస్యాత్, యస్తాద్భిక్షుణాహిరణ్యంరసేనదృష్టంచత్, సబ్రహ్మహాభవేత్,
 యస్తాద్భిక్షుణాహిరణ్యంరసేనసృష్టంచేత్సపౌల్కసోభవేత్, యస్తాద్భిక్షుణాహి
 రణ్యం రసేనగ్రాహ్యంచేత్సతృహాభవేత్, తస్తాద్భిక్షుణాహిరణ్యంరసేనసదృష్టం
 చ ససృష్టంచ సగ్రాహ్యంచ సర్వేకామామనోగతావ్యావతంలై, దుఃఖనా
 ద్విగ్నస్సుఖేనిసృహస్తాగ్రీ రాగెసర్వతృశుభాశుభయారసభిన్నేహో నద్వేష్టి
 నమోదతేచసర్వేషామింద్రియాణాం గతిదువరమతే యతత్తన్యేవావస్థీయతే,
 యత్పూర్ణానందైకబోధస్తద్భృహ్మహమస్మీతి కృతకృత్యాభవతి కృతకృత్యా
 భవతీతి || అమృతమిందూపనిపది—మనోహిద్వివిధంప్రొక్తంశుద్ధంచాశుద్ధమేవ
 చ | అశుద్ధంకామనంకల్పంశుద్ధంకామవివర్జితమ్ || మనవీచమనుష్యాణాం కా
 రణంబద్ధమోక్షయోః | బంధాయవిషయాసక్తంముక్త్యేనిర్విషయంస్తృతమితి ||
 వ్యాసః—గ్రామాస్తేవృక్షమూలేవా వనెదెవాలయేపివా | నద్యాస్తీరే పుణ్య
 దేశే అగ్నిహోత్రగృహేపివా || సుశుభేవిజనెదేశే వసేజ్జంతువివర్జితఇతి ||

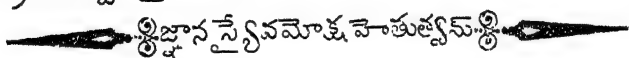

శ్రిదిగమ్పరలక్షణమ్ శ్రి

ఉత్తమచర్యామాహవ్యాసః || శ్లో || సతస్యవిద్యతేకార్యంనలింగం వావివ
 శ్చితః | నిర్మమోనిర్భయశ్శాంతోనిర్ద్వంద్వఃపణాభోజనః || నీపీ కౌపీనవాసా
 సాస్యన్నగోపివాధ్యానతత్పరః | ఏవంజ్ఞానపరోయోగీబ్రహ్మభూయాయకల్పతే |
 లింగసత్ప్రసిఖల్పస్త్రిజ్ఞానమేవహికారణం | నమోక్షాయేహ భూతానాం లింగ
 గ్రామోనిరథకః || తస్మాదలింగోధర్మజ్ఞో బ్రహ్మవృతమనువృచః | గూఢధర్మా
 శ్చిత్రావిద్యానజ్ఞాతచరితంచరేత్ || సందిగ్ధస్సర్వభూతానాం వర్ణాశ్రమవివ
 ర్జితః | అన్ధవజ్జడవచ్చాపిమూకవచ్చమహించరేత్ || తందృష్ట్వా శాస్త్రమనం
 స్స్పృహయంతిదివౌకనః | లింగాభావాత్తుకైవల్యమితిబ్రహ్మనుశాసనమితి || కా
 త్యాయనః||నూ||వ్యక్తలింగావ్యక్తచరాఅనునత్తాఉత్తవదాచరంతశ్శిఖాయజ్ఞా
 పవిత్రతిగ్దండకమండలుకపాలానాంచ త్యాగిసత్సూన్యాగారదేవగృహవాసినోన
 తెషాంధర్మోనాధర్మోనసత్త్వంనాపిచాన్మతంసర్వసహస్సర్వసమాస్సమలౌష్టాశ్శకా

ఇచ్చనాడపపన్న మంత్రాహారాశ్చతుగ్వణ్యాని భైక్షాచర్యాం చరన్తతత్తా
 నం మోక్షయన్త ఇతి ॥ వ్యాసః—హ్ం ॥ అయాచితంయథాలాభంభోజనాచ్ఛా
 దనంభజేత్ ॥ పరెచ్ఛయాచదిగ్వాసాస్సానంకుర్యాత్పరెచ్ఛయా ॥ సప్తపై
 పియోగయక్రస్సాన్యజ్ఞాగ్రతీవవిశేషతః ॥ ఈదృక్పైష్టస్త్వనృతశ్చేష్ఠిమోపరిష్ఠోబ్ర
 హ్మవాదినాం ॥ యేనకేనచిదాచ్ఛన్నాయేనకేనచిదాశితః ॥ యత్రకస్వచ్ఛశాయీ
 స్యాత్తందెవాబ్యాహ్మణంవిదురితి ॥ యజ్ఞవల్క్యః—అయంతుపరమోధర్మోయ
 ద్యోగేనాత్మదర్శనమితి ॥ భాగవతే—సలింగానాశ్రమాంస్త్యక్త్వా చరేదవిధి
 గోచరః ॥ బుధోబాలకపత్క్రిడైత్కుశలోజడవచ్చరేత్ ॥ వదేదున్తత్తవద్విద్యా
 గోదర్యాంనేగమశ్చరేత్ ॥ యదృశ్చయోపపన్నాన్మమద్యాచ్ఛృష్టముతా
 పరు ॥ తథావాసస్తథాశయాం యథాప్రాప్తంభజేన్తనిః ॥ శౌచమాచమనం
 స్నానంసంతుచోదనయాచరేత్ ॥ అన్యైశ్చనియమాజ్ఞానీ యథావాతీలయే
 శ్వర ఇతి ॥ వాసిష్ఠే—ధర్మార్థానుఖంఘంఘం తథామరణజన్తనీ ॥ ధియా యేనె
 తిసంత్యక్తంమహాత్యాగీస ఉచ్యతే ॥ సర్వేచ్ఛాన్యకలాశ్శక్త్యాన్సర్వేహస్సర్వని
 శ్చయీః ॥ ధియా యేనపరిశ్రయామహాత్యాగీస ఉచ్యతే ॥ యావత్పృథ్వకలనానక
 లేయంవిలొక్యతే ॥ సాయెనసుప్తసంత్యక్తామహాత్యాగీస ఉచ్యతే ॥ దేహేహమి
 తియాబుద్ధిస్సానంసారనిబద్ధినీ ॥ నకదానిదియంబుద్ధిరాదేయాత్రముముక్షుణా ॥
 పదార్థమాత్రతానిస్తాసానంసారనిబద్ధినీ ॥ నకించిన్ద్రాత్రచిన్ద్రాత్రరూపాస్త్విగ్గనా
 దఃఖః ॥ ఇతియాశాశ్వతీబుద్ధిస్సానంసారవిమోచనీతి ॥ మనుః—శాస్త్రసంజ్ఞనస
 మ్పరైః ॥ పృజ్ఞామాదౌప్రవధయేత్ ॥ ప్రథమాభూమికేవోక్తాయోగన్యనచ
 యోగినః ॥ విచారణాద్వితీయాస్యాత్మతీయాసంగనామికా ॥ విలాసినీచతుర్థీ
 స్యాద్వాసనావిలయాత్తికా ॥ శుద్ధచంచిన్తయానన్దరూపాభవతి పఞ్చమీ ॥ అర్థ
 సుప్తప్రబుద్ధాభోజీవన్ముక్తోత్తతిష్ఠతి ॥ అసంవేదనరూపాచ భక్తిభవతిభూమికా ॥
 ఆనందోకఘనాకారానుమప్తినదృశీభితిః ॥ తుర్యానన్ధాపశాంతాచ ముక్తిరేవహీ
 కేవలం ॥ సమతాస్వచ్ఛతాసామ్యసప్తమీభూమికాభవేత్ ॥ తుర్యాతీతాతుయా
 వస్థా పరానిర్వాణరూపిణీ ॥ సప్తమీసాపరిచోక్తావిషయత్యాగజీవితా ॥ అంతః
 ప్రత్యాహృతివశాప్రైత్యంచేతివిభావితం ॥ ముక్తవనసందేహామహాసమతయా
 తథా ॥ యద్భోగసుఖమఃఖాంశైరపరామృష్టపూర్ణాధిః ॥ ఆత్మారామోనరస్త్రిష్టే

త్తస్మక్తత్వమిహోదితం । భావనానరస్యభావేభ్యస్సముత్సృజ్యసముత్థితః ॥ శశా
జ్జుశీతలఃపూర్ణో-భాతిభాసేవభాస్కరః ॥ క్రియమాణంకృతం కర్తృకులత్రిదే
హశల్మలైః । జ్ఞానానలసముద్భూతాల్పొద్ధీయకావపిగచ్ఛతి ॥ సరైవపికలా
జంతారనభ్యాసేననశ్యతి । ఇయంజ్ఞానకలాత్వంతస్సకృజ్ఞాతావివర్ధతే ॥ వృద్ధి
మైతిబలాదేవసుక్షేత్రప్రవృత్తశాలివత్ । యావద్విషయభోగాశాజీవాభ్యాతావదా
త్తనః ॥ అవివేకేననమ్నన్నాసాప్యాశాత్ప్రసతుస్వతః । వివేకవశతోయాతాక్షయ
మాశాయదాతదా ॥ ఆత్మాజీవతత్వముత్సృజ్య బ్రహ్మతామైత్యనామయః ॥ చింతా
త్వత్వంప్రయాతస్సతిణమృత్యోరనేతనః । యోభవేత్సర్వమానందఃకేనాసౌపువ
మీయతే ॥ ప్రశాంతశాస్త్రార్థవిచారచాపలానివృత్తనానాగసకావ్యకాతుకః ॥
నిరస్తనిశ్శేషవికల్పవిప్లవస్సమస్సుఖంతిష్ఠతిశాశ్వతాత్మకః ॥ వర్జ్యధర్మశ్రమాచార
శాస్త్రయంత్రేణతూర్ణైః । నిర్గచ్ఛతిజగజ్జాలాత్పంజరాదివకేసరీ ॥ వాచామతితవి
షయోవిషయాశామయోర్జ్ఞైః । కావపుష్పగతకోభాంశరదీపనభస్థలః । గంభీరశ్చ
ప్రసన్నశ్చగిరావివమహాహృదః ॥ పరానందసాత్ స్థబ్ధారమలైసావృత్తనాత్మని । న
ర్వకమౌఘఫలత్యాగీనిత్యశృప్రానిరాశ్రయః । నపుణ్యననపాసేన నేతరణసలఃకైతే ॥
స్ఫుటికంప్రతిబిమ్బేన యథానాయాతిరంజనమ్ । తజ్జ్యకమౌఘఫలేనాంతస్తథా
నాయాతిరంజనమ్ ॥ విహరణజనతాబ్జందే దేవకీర్తనపూజనైః । ఖేదాహ్లాదా
నజానాతి ప్రతిబిమ్బగతైరివేతి ॥

శ్రీజ్ఞానస్త్రైవమోక్షపాతుత్వమ్ శ్రీ

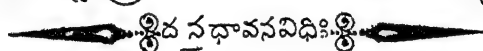
క్లో ॥ తత్త్వమస్యాదివాక్యోత్థం యజ్జీవపరమాత్మనాః । తాదాత్మ్యవివ
ర్ణమజ్ఞానం తదిదంముక్తిసాధనమితి ॥ జ్ఞానాన్తాక్షిణ్యత్రై లై ధిరీయకశ్రుతిః ॥
బ్రహ్మవిదాహ్నీతిపరమ్, తదేషాభ్యుక్తా, సత్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ, యోషా
దనిహితంగుహాయాం పరమేవ్యోమః, సోశ్చలైసర్వా కామాంతస్సహ, బ్ర
హ్మణావిపశ్చితేతీతి, ॥ కతవల్లాగ్ ॥ అశరీరగంశరీరేషవస్థేషవస్థితమ్ । మ
హాస్తంవిభుమాత్మానం మత్వాధీరోనకోచతి । నావిరతౌదుశ్చరితాన్నాశాంతౌ
నానమాహితః । నాశాస్తమానసావాపి పృజ్ఞానేనేనమాప్నుయాత్ । ఏకోబ
మానానాయోవిదధాతి కామా తమాత్మస్థాయేనుపశ్య స్తిధీరాః ॥ లెమంశా
న్నిశ్శాశ్వతీనేతరేషామితి ॥ ముండకే ॥ తమేవైకంజానథాత్మాన మన్యావాచావిము

జ్ఞానం ! అమృతస్త్రేయసేతురతి || భిద్యతేహృదయగ్రంధిశ్చిద్యంతే సర్వసంశయాః | క్షీయంతేచాస్యకర్మాణి తస్మిన్దృష్టైపరావరే || యథాసద్యస్సృందమానాస్సముద్రేస్తంగచ్ఛంతే నామరూపేవిహాయ, తథావిధాన్నామరూపాద్విముక్తఃపరాత్పరం పురుషముపైతిదివ్యమ్, సయోహవైతత్పరం బ్రహ్మవేదబ్రహ్మైవభవతీతి || అమృతబిందూవనిషది || తదేవనిష్కళంబ్రహ్మనిర్వికల్పంనిరంజనమ్ | శద్భ్రహ్మాహమితిజ్ఞాత్వా బ్రహ్మసంపద్యతేఘ్నవమ్ || కైవల్యశుతౌ || శ్లో || ఉమాసహాయంపరమైశ్వరంప్రభుం త్రిలోచనంసీలకంఠంప్రశాంతమ్ | ధ్యాత్వామనిగఁచ్ఛతిభూతయోనింసమప్రసాక్షితమసంపరస్తాత్ || సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతానిచాత్మని | సంవశ్యకబ్రహ్మపరమంయాతినాన్యేనపాతునెతి || సుబాహుఃపనిషది || శాంతౌదాంతఉపరతస్తితిశ్నుస్సమాహితౌ భూతాన్తత్తేనౌవాత్మానం వశ్యతినసర్వస్యాత్మాభవతీతి || శుభ్రస్త్వరశ్చి || ఆత్మానంచేద్విజానీయాదయమస్తీతిపూరుషః | కిమిచ్ఛకకస్యకామాయ శరీరమనునంజ్వరేత్ || అశబ్దమన్వశకమరూపమవ్యయం తథారనునిత్యమగన్ధవచ్ఛయత్ | అనాద్యనంతంమహతఃపరంభృంపనిచాయతంతమృత్యుమఖాత్ప్రముచ్యతేతి|| (జ్ఞానాగ్నిశ్శుభాశుభే దహతీతిచ) మనురపి ||—శ్లో||సమ్యగ్దశనసంపన్నః కర్తృభిర్నునిబధ్యతే || దర్శనేనవిహీనస్తు సంసారుప్రతివద్యతే | బీజాన్యగున్మవదగ్ధాని సరోహనియథాపురః | జ్ఞానదగ్ధైస్తథాక్లేశే నాత్మాసంపద్యతేతథేతి|| భగవద్గీతాయామ్ || యథైథాంసినమిద్ధోగ్ని భస్మసాత్కురుతేజాన | జ్ఞానాగ్నిసర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతేతథేతి || —శ్లో||అథశౌచవిధిః||—

బహుచరిశిష్టే || అస్తధాన్యత్రైథేభూమిం శిరఃప్రావృత్యవాసనా! వాచనియమ్యయత్సేన నిష్ఠివౌఛావనవజితః | కుర్యాన్మాత్రపురీషతుశుచౌచైశేనమాహితః | ఉభేమూత్రపురీషేతు దివాకుర్యాదుదబ్దుఖః | రాత్రౌత్రుదక్షిణైకుర్యాదుభేసద్వైయథాదివా | శతహస్తంపరిత్యజ్య మూత్రైకుర్యాజ్జలాశయాత్ || శతదన్యయంపురీషేతు తిథేఃచేవదతుగుణమితి || యమః || ఉభేమూత్రపురీషేతు పూర్వంగృహ్ణీతమృత్తికామ్ || పశ్చాద్గృహ్ణాతియోవిప్రస్సచేలోజలమావిశేత్ | తిథేశౌచంనకురీత కురీవ్రితౌధృతవారిజైతి || ప్రేతీనసిః || సూ|| అనూదకంమూత్రపురీషకరణ సచేలన్నానమాచరేదితి || శాతాతపః||శ్లో||

౧౦౬ వైద్యనాథదీక్షితీయే, స్మృతిముక్తాఫలె, ధర్మశాస్త్రే

శుచిదేశాత్తుసంగ్రహ్య మృత్తికాశ్లాదివజ్జితా । అపకృష్టచవిణ్ణాత్రం కా
ష్టలాష్టతృణాదిసా । ఉదస్తవాసా ఉత్తిష్ఠే ద్భృథంవిధృతమేహన ఇతి ॥ యాజ్ఞ
వల్క్యః ॥ గృహీతశిశ్నృశ్చౌత్థాయ మృద్భిరభ్యుద్భుతైర్జలైః । గంధలపక్షయ
కరం శౌచంకుర్యాదతందితఇతి ॥ జలపాత్రాభావే వ్యాసః ॥ రత్నిమాల్యంజ
లంత్వక్తాన కుర్యాచ్ఛౌచమనుద్భుతైః । పశ్చాత్తుశోభయే త్రిరమన్యథాత్వశుచి
ర్భవేదితి ॥ టీ ॥ రత్నిః అరత్నిః ॥ శాతాతపః ॥ ఏకాలింకరతేన్యస్సవ్యే ద్వేహ
స్తయోర్ద్వయోః । మూత్రశౌచంసమాఖ్యాతంశుక్లేమాత్రవదిష్యతే । పంచాపా
నేదశైక స్థిన్నుభయోస్సప్తమృత్తికాః । పురీషశౌచేనిదిహ్వాదేయా స్తిన్యఃపదద్వ
యే । దాతవ్యముదకంతావస్తృదభావాయదాభవేత్ । ఏవచ్ఛౌచం గృహస్థ
స్య ద్విగుణంబ్రహ్మచారిణః । వానప్రస్థస్యత్రిగుణం యతీనాస్తుచతుగుణమ్ ॥
మూత్రశౌచంపురస్కృత్య బృహచ్ఛౌచంసమాచరేత్ । పశ్చాద్వైపాదశౌచ
స్తు శౌచవిద్భిరుదాహృతమ్ ॥ న్యూనాధికంసకతవన్యం శౌచశుద్ధిమభీషతా ॥
యద్దివావిహితంశౌచం తదధఃనిగికితమ్ । తదధఃమారురేప్రాక్త మాతుర
స్యాధఃపర్వతీతి ॥ దెసలః ॥ ధమ్యంవైదక్షిణంహస్త మధశ్శౌచేనయోజయే
త్ । తథైవవామహస్తేన నాభేరూధ్వంసశోభయేత్ ॥ కటిశౌచంతతఃకుర్యాన్మూ
త్రాదిస్పర్శశఙ్కయా । ధృత్వాచధౌతకాపీనం గణ్ణామౌదావ్విదశాచరేత్ ॥
ఆచమ్యప్రయితోభూత్వా ప్రాణాయామాషడాచరెదితి ॥ వృద్ధశాతాతపః ॥ ము

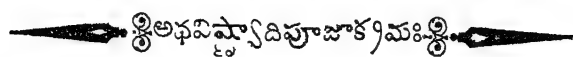

ఖపర్యషిటేనిత్యం భవత్ప్రయతొనరః । తస్మాత్సర్వప్రయత్నైన కుర్యా
ద్వైదంతథావనమితి ॥ విష్ణుః ॥ కంటకిక్షీరివృక్షోత్థం దావ్విదశాంగుళమవ్యణమ్ ॥
కనిష్ఠికాగ్రవత్స్నూలం కృశాగ్రంసమపర్వకమ్ । సత్వపద్మస్తకాష్టంస్యాత్తదగ్రం
ప్రధావయేత్ । ప్రాజ్ఞుఖశ్చోపవిష్టస్తు శోభయేద్వాగ్యతొనరః । ప్రత్యాశ్శయ
శుచా దేశే దస్తధావనమిత్సృజేత్ ॥ అలాభేదస్తకాష్టస్యప్రతిపిద్ధదినెతథా ॥ అ
పాందావ్విదశగణ్ణాప్రేముఖశుద్ధిభవవిష్యతీతి ॥ వ్యాసః ॥ చతస్రాఘటికాఃప్రా
తరరుణోదయఇష్యతే । యతీనాంస్నానకాలోయం గక్ష్ణామృసదృశస్తస్సృతః ॥
ప్రాత్రమధ్యాహ్నాయోఃస్నానం వానప్రస్థగృహస్థయోః । యతీనాస్తుత్రిపవ
ణ మేకస్తబ్రహ్మచారిణామితి ॥ స్కాందే ॥ అయమేవ పరోధర్మః స్త్విదమేవ ష

రంతపః । ఇదమెవపరంతీథం విష్ణుపాదామ్బుయఃపిబేత్ । సచైవావభృథస్మా
తస్యచగజ్జాజలాప్లుతః । విష్ణుపాదోదకంకృత్వాశంఖయస్సాత్తిమానవః । య
తిపాదోదకంరాజన్ హన్తిపాపంపురాకృతమ్ । సప్తజన్తాజ్జితంసద్యశ్శ్రద్ధ
యాశిరసాభృతమ్ । గురూపదిష్టమాగ్రేణ స్నానంకుర్యాద్యథావిధితీ ॥వా॥ అ
త్రసమ్ప్రదాయవిదః, దణ్డందక్షిణైకరే గృహీత్వావామాంసేవస్త్రం కృత్వా
గురోదక్షిణైభాగేష్ఠిత్వాగురుమభివద్వజలాశయం గత్వాశుచాదేశే కమణ్డ
లుంసంస్థాప్య విష్ణుంజలే స్తరత్ ॥క్లో॥ తతోదణ్డస్యమూలేనతథాగ్రేణస్పృశేజ్జ
లమ్ । కుర్యాజ్జలస్యచదిశాందేవానాంవద్వనంకృమాత్ । తతోగురూణాం జ్యే
ష్ఠానాం యతీనాంవద్వనంతథా ॥ తతస్సంస్థాపయేద్దండమూర్ధ్వాగ్రంజలమధ్య
తః ॥ అథవాశుద్ధవస్త్రాదౌ స్థాపయేత్ప్రాగుదచ్ఛుభమ్ ॥ తతోమృదంసమాదాయ
ప్రక్షాళ్యవిభజ్జీర్తిధా । తతఏకేనభాగేన పాదశౌచంసమాచరేత్ । ఆచ
మ్యాన్యైసభాగేన కటిశౌచంసమాచరేత్ । జలాన్తస్తిస్పృభిమృద్భిః కటింప్ర
క్షాళయేత్తతః । కాపీనంతిస్పృభిమృద్భిఃపుటంప్రత్యేకమేవతు । ఆచమ్యవిధి
నాపశ్చాత్ప్రాణాయామత్రయంచరేత్ ॥ తతస్తక్షాళయేత్సమ్యజ్జుజ్జలాభ్యాం
కమండలుమ్ ॥ వామహస్తస్యపృష్ఠేతు సంస్థాప్యస్నానమృత్తికామ్ ॥ దణ్డంక
మండలుంచైవ స్పృష్ట్యాచామేద్యథావిధి । దక్షిణోరాస్నానమృదం సంస్థా
ప్యవిభజ్జీర్తిధా ॥ చుళికేజలమాదాయ తద్వామేనపిథాయచ । ప్రణవేనద్విష
డ్వార మభిమంత్ర్యచ తేనతామ్ । సంప్రాక్ష్యప్రణవేనైవ ద్విషత్కే నాభిమ
న్త్రయేత్ ॥ తతఃప్రథమభాగాత్తు గృహీత్వాస్వల్పికాంమృదమ్ । కరావాలి
ప్రసూర్యాయ ప్రదక్ష్యక్షాళయేత్కరౌ । పునఃకించిత్సమాదాయ హస్తయో
రుపలిప్యచ । సూర్యాయచప్రదక్ష్యోధ్వం ముఖంకక్షంవిలెపయేత్ ॥ జలేనా
ధోముఖంకక్షేనమాలిప్యజలంస్పృశేత్ । ఏవంవారత్రయంకుర్యాత్కక్షయోరు
పలేపనమ్ ॥ ద్వితీయాత్కించిదాదాయ హస్తయోరుపలిప్యచ । సూర్యాయద
ర్శయిత్వాతు లింగేత్ఫాలభుజౌహృది । జలంస్పృశేత్తతశ్చేవ కించిదాదాయ
మృత్తికామ్ । హృదమారభ్యచానాథే రాలిప్యనలిలంస్పృశేత్ । పునశ్చేవం
సమాదాయపృష్ఠమారభ్యలెపయేత్ । ఆపాదాన్తంజలంస్పృష్ట్యా దక్షిణైకరే
ణతు । తృతీయంభాగమాదాయ వామేనొరుంవిశోధయేత్ । యస్యప్రసాదా

దిత్యాది మంత్రేణ త్రిగురుం నమేత్ । ప్రవాహాభిముఖా నద్యా మనన్య
త్యరవిసముఖః ॥ త్రిర్విమజ్జ్యమృదంస్కన్ధే సంస్థాస్యప్రాగుదబ్దుఖః । తత్రైవ
ద్విస్త్రీరాచమ్య పాణానాం ప్రక్షాళనాభిమంత్యైః ॥ మృత్తికా-పూర్వదత్తాంచ
స్కంధాదాదాయహస్తయోః । ఉపలిష్యలలాటంచ బాహుం హృదయమేవచ
ఏవం వారత్రయం కృత్వా గృహీత్వా శేషమృత్తికామ్ । పాణవేనాపటలాద్యకుర్యా
త్క్షాప్తరమజ్జనమ్ । ద్వీరాచమ్యత్త్రిరాచమ్య ప్రాణానష్టోత్తరం శతం । జపి
త్వా పాణవంబ్రహ్మ చింతయన్ సానమాచరేత్ ॥ నామ్నాంతు కేశవాదీనా మే
క్షకం నామ సంస్తరేత్ । మక్షాద్వాద్వాదశవారంతు శిరోవదనదాహుషమ్ । హృద
యేదనిషించేత్తు త్రిస్త్రీశ్శంఖాఖ్యముద్రయా । గురుపాదోదకం సింహేచ్ఛిరః
దౌతు పూర్వవత్ । తతస్తత్త్రిఃపి బేదేవం షష్ఠోపాదాదకేనచ । తతః ప్రక్షాళ్య
కౌపీనం నిష్పిడ్యపరిధాయచ । ఊరూప్రక్షాళ్యమృత్తాయై హాస్తాప్రక్షాళయే
న్నదా । ఏకంపాదం స్థలే కృత్వా ద్వీరాచమ్యయథావిధి । ప్రాణాయామత్ర
యం కృత్వా ద్విషడ్వా రాభిమంత్యైః । జలైస్సంపౌర్ణక్ష్యవస్త్రాదీనంగవస్త్రేణ
మాజయేత్ ॥ కౌపీనసహితందోర మాచాబ్ధి తవాగృతః । కౌపీన మంగవ
స్త్రం చ జలైరాసిచ్యునిక్షిపేత్ ॥ కౌపీనమృజ్జలేక్షిప్త్యా పాదాప్రక్షాళయేన్న
దా ॥ తతః తదమ్యవిధివత్ప్రాణాయామాశ్చ షడాచరేత్ । అజ్ఞానకృతహింసాదిప్ర
త్యవాయనివృత్తయే । పుండ్రాంధృత్వా తతః ప్రాణానాయమ్యన్యాసపూర్వకమ్ ॥
పాణవాధానుసంధానం పంచీకరణపూర్వకం ॥ పాణవంతుజపేదష్టశతమష్టోత్త
రంతువా । సహస్రం వాలిఖేదపునః అపున ధృదశంతథా । సంహిత్యసగుణంవి
ష్ణుః తత్రపంచోపచారతః । సంపూజ్యతర్పయేత్తత్ర సీరణాష్టోత్తరం శతమ్ ॥
తతోదక్షిణహస్తస్థితాయందావదశవారతః । అభిమన్త్యశిరోవౌక్ష్యతథాన్య
దభిమన్త్రితమ్ । జలంపి బేదథాచమ్య దోరం ప్రక్షాళయేన్నదా ॥ కణాయో
స్తచ్చసంస్థాప్య కౌపీనంతాళయేన్నదా । ఆచమ్యదండమూలేతు పాణవేనా
ధతర్పయేత్ ॥ ద్విషడ్వాగంతథాగ్రేతు తర్పయిత్వా సముత్థితః । మూలాగ్రాభ్యాం
తుదండస్య జలంస్పృష్ట్యా గురుం నమేత్ ॥ కృత్వాభిషేకం దేవస్య తతోయాయా
స్తతం ప్రతి । గుర్యాదివద్దశం కృత్వా దండం నభసిధారయేత్ ॥ ప్రక్షాళ్యపాదా
వాచమ్య దేవపూజాం ప్రకల్పయేత్ । గురూపదిష్టమాగౌరవనాన్యాసానాదిపూ

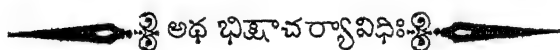
ర్వకమ్ || స్వయంపతితతుశసీవత్రాద్వైస్సవ్యయమాహుతైః | పూజయేన్నాక్ష
దంవిష్ణుం జ్ఞానదంచమహేశ్వరమితి ||

శ్రీఅథవిష్ణుద్విపూజాకర్మముఃశ్రీ

తథాచశౌనకః ||—శ్లో|| జ్ఞానంమహేశ్వరాదిచ్ఛేన్నాక్షమిచ్ఛేజ్జనాదనా
త్ | ప్రాణమ్యదండవద్యూహా నమస్కారేణచార్చయేదితి ||కాత్యాయనః ||త్రి
కాలమేకకాలంవా పూజయెత్పురుషోత్తమమితి || వ్యాసః || అన్యాసీతైశ్శకు
సుమే రగ్భయేజ్జగదీశ్వరం || పక్వంచతుశసీపత్రం పుష్పంపర్యపితంచయత్ |
అసీయతత్ప్రయితేన పూజయేజ్జగదీశ్వరం || భావపుష్పైర్వజ్రద్యోగీ బాహ్యై
ర్వాశ్రద్ధయాశివమ్ || విష్ణోఃపాదోదకంజుప్తం నైవేద్యస్యచభక్షణం | నిర్మా
ల్యధారణంచైవ మహాపాతకనాశనం || యఃపూజయేద్ధరించకే సాశగ్రామసము
ద్భవే || రాజసూయసహస్రేణ తేనేష్టంప్రతివాసరమ్ | వినాతీక్షణేర్వినాదా
నైర్వినాయత్క్షేర్వినామతిమ్ | ముక్తింయాతిసరోవశ్యం సాశగ్రామశిలార్చనా
త్ | యజేతామరణాల్లింగంవిరక్తఃపారమేశ్వరం | అగ్నాక్రియావతామపున్వో
మ్నీసూర్యేమసీషితామ్ || కాష్ఠాదిప్వేవమూఘాణాం హృదిలింగేషు యోగి
నాం || జపమాలాంగృహీత్వాత్మ ప్రాణవార్ధమనుష్ఠరత్ | జపేద్ధ్యావదశసాహ
స్రం ప్రణవస్యప్రయత్నతః | సహస్రంశ్రవణాధీతు యోగాభ్యాసీశతంజ
పేత్ || నిర్వికల్పసమాధిస్థానజపేత్కించదద్యయాదితి || బోధాయనః ||సూ ||
ఆవృక్షమూలకోవేద సన్నాహసీవేదోవృక్షస్తస్యమూలం ప్రాణవః ప్రాణవాత్మకో
దేవః ప్రాణవంధ్యాయస్త్రిహ్నా భూయాయకల్పత ఇతి || వ్యాసః||—శ్లో|| వేదో
వృక్షస్తస్యమూలం ప్రాణవాయస్యసోస్తిసః || వృక్షమూలీయతిఃప్రాక్తస్త్యక్త
వేదోఽపరిగ్రహః | అభ్యసేత్సతతంచేదం ప్రాణవాఖ్యంసనాతనం || ఆధ్యా
త్మికంచసతతం వేదాంతాభిహితంచయత్ | యద్యనుత్పన్నవిజ్ఞానో విరక్తఃప్రీ
తిసంయుతః | యావజ్జీవంజపేద్యుక్తః ప్రాణవఃబ్రహ్మణోవపురితి || మనుః ||ఆ
త్మజ్ఞానెదమేచసాన్య ద్వేదాభ్యాసేచయత్నవానితి ||వా || అత్రవేదాభ్యాసః
ప్రాణవాభ్యాసః || తథైవశూయతే || ఆత్మానమరణింకృత్వా ప్రాణవంచొత్త
రారణిం || ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసా త్పాశందహతిపండితః | ఓమితిబ్రహ్మ, ఓ
మితీదగ్ంసర్వం- పతదక్షరంపరం బ్రహ్మస్యపాదాశ్చత్వారోవేదాశ్చతుష్పది

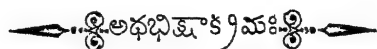
దమక్షరంపరంబ్రహ్మసర్వేవదాయత్పదమామనన్తి తపాంసిసర్వాణిచ యద్వద
న్తి, యదిచ్ఛంతోబ్రహ్మచర్యంచరన్తి తత్తైవదఁసంగ్రహేణ బ్రహ్మోమిశ్రేష్ఠః, ఏ
తదాలమ్బనగ్ంశ్చైష్టమేతదాలమ్బనంపరం, ఏతదాలమ్బనంజ్ఞాతావబ్రహ్మలూ
కమహీయతే । యస్తుద్వాదశసాహస్రం నిత్యంప్రణవమభ్యసేత్ । తస్యద్వా
దశభిర్మాసైః పరంబ్రహ్మప్రకాశతే । శ్రవణోన్తననాచైచ్చవ నిదిగ్యాననతస్త
థా ॥ ఆరాధ్యంసర్వధాబ్రహ్మ పురుషేహపితైషిణా । బ్రహ్మచర్యమమా నిత్య
మహింసాసత్యమాజఁవం । వేదాన్తశ్రవణంధ్యానం భిక్షోఃకార్యాణినిత్య శః ।
త్వంపదార్థవివేకాయ నన్నాస్యసస్పర్శకమణాం । శ్మశాన్విధియతేతస్మాత్త
త్త్యాగీపతితాభవేదితి ॥ సంవతః ॥ యోగాభ్యాసపరోనిత్య మాత్మవిద్యా పరా
యణః । సహ్యశ్రమైర్విజిజ్ఞాస్య స్సమస్తేరవమేవత ॥ దృష్టవ్యస్తవిధమంతవ్య
శ్శ్శోతవ్యశ్చ ద్విజాతిభిః । శ్రవణాదిక్రియాతావత్కర్తవ్యహపయత్నతః ।
యావద్యధోక్తవిజ్ఞాన మవిభవతిభాస్వరమితి ॥ పురాణే ॥ దినేదినేతువేదా
న్త శ్రవణోద్భక్తిసంయుతాత్ । గురుశిశూషణాలబ్ధా త్సృచ్ఛాగ్రీతిఫలంలభేత్
వేదాన్తశ్రవణోదేవ సశ్యత్యేవోపపాతకం ॥ తథాపాతకసంఘశ్చ నిత్యంచేదా
న్తసేవనా దితి ॥ వ్యాసః ॥ కామఏవ మనుష్యాణాం విరోధోబ్రహ్మవేదనె ।
తస్మాత్కామం త్యజ్జగద్ధీరో జ్ఞానమావృత్తిమోక్షదం ॥ జ్ఞానముత్పాద్యతేపుం
సాం క్షయాత్పాపస్యకమణఇతి ॥

శ్రీ అథ భిక్షాచర్యావిధిఃశ్రీ

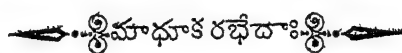
తత్రమనుః ॥—శ్లో॥ ఏక కాలంచరేద్భైక్షం నప్రసజ్యేతవిస్తరే । జైక్షవ్ర
సక్తోభిక్షుహిణ విషయేతివసజ్జతి । విధూమేనన్నముసలే వ్యంగార భుక్తవజ్జ
నె । వృత్తేశరావసంపాతే భిక్షానిత్యంయతిశ్చరేత్ । అలాభేనవిషాదీస్సాన్త
భేదైవనహర్షయేత్ । ప్రాణయామికమాత్రీస్సస్య స్త్రాత్రానంగాద్వినిగ
తః ॥టీ॥ ఉదరపూరణోవధిమాత్రా, తత్రసంగోమాత్రానంగః, తతోని
వృత్తశిశ్యధః ॥ నవవ—శ్లో॥ అభిపూజితలాభాంశ్చ జుగుప్సేత్తైవసర్వశః ।
అభిపూజితలాభైస్తు యతిముఃక్తోపిబధ్యతే ॥టీ॥ ముక్తఃఅసక్తః ॥—శ్లో ॥ అ
లాపన్నాభ్యవహారేణ రహస్థాస్సనాననేనచ । హియమాణానివిషయై రింద్రియా
ణినివర్తయేత్ ॥ ఇంద్రియాణాంనిరోధేన రాగద్వేషక్షయేణచ । అహింసయా

చభూతానా మమృతత్వాయకల్పతే ॥ సచాత్మాతనమిత్రాభ్యాం ననక్షత్రాంగ
విద్యయా । నానుశాసనవాదాభ్యాం భిక్షాంలిప్సేతకహిచిత్ ॥ టీ ॥ ఉత్పా
తోభూకమ్పదిః, నిమిత్తం అధరస్పందాదిః, నక్షత్రవిద్యాజ్యోతిశ్శాస్త్రం,
అంగవిద్యా చికిత్సా, అనుశాసనశిష్యపరిగ్రహాః, వాదస్తర్కః ॥ సవప॥ క్లా ॥ స
తాపస్తే బ్రాహ్మణైర్వావయోభిరపివాశ్వభిః । అకీణంభిక్షుకైర్వాస్తే ర
గారముపసంవిశేదితి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అప్రమత్తశ్చ రద్ధైక్షంసాయాషేన్న
నాభిలక్షితః । రహితైభిక్షుకైర్గ్రామే యాత్రామాత్రమలాలుప ఇతి ॥ టీ ॥
అనభిలక్షితః, జ్యోతిశ్శాస్త్రాదిజ్ఞానెనాదిష్ఠితః ॥ వ్యాసః ॥ — క్లా ॥ ప్రాణ
యాత్రానిమిత్తంచ వ్యంగారే భుక్తవజ్జనై । కాలప్రశస్తవణానాం భిక్షా
ధంపర్యైద్యహా ॥ బైత్రేణవతయెన్నిత్యం నైకాన్నాదీభవేత్కవచిత్ ।
యస్తుమోషేనవాలస్యా దేకాన్నాదీభవద్యతిః । నతస్యనిష్క్రుతిఃకాచిద్ధమ
శాస్త్రేమకుత్రచిత్ ॥ ఏకాన్నంవజయెన్నిత్యం కామంక్రోధంపరిగ్రహం ॥ స
ప్రాగారంబరేద్యైక్ష మలాభేతుపుశ్శరత్ । గోచాహమాత్రంతిష్ఠేత్తుకాలం
భిక్షురథాముఖి ఇతి ॥ హరితః ॥ సాయంకాలతువిప్రాణాం గృహాణ్యభ్యవపద్య
తుంభిత్ప్రథమా త్తనానిత్యంభిక్షాటనమథాచరేదితి ॥ వోధాయనః ॥ బ్రాహ్మణానాం
శాలీనయాయావరాణా మప్రపృత్యైవైశ్వదేవేభిక్షాంలిప్సేతగోహ మౌత్రిక
మాకాంక్షేదగ్భిసంస్పృశ్యేషధవత్ప్రాశ్చియాత్ ॥ అయాచితమనంక్లప్తముపప
న్నంయదృచ్ఛయా ॥ ఆహారమాత్రంభుంజీతకేవలప్రాణయాత్రికమితి ॥ అథాపున్య
దాహరంతి ॥ అప్రాగ్రాసామనైష్ట్యా షోడశారణ్యవాసినః । దావత్రింశచ్ఛ
గృహస్థస్యా పరిమితం బ్రహ్మచారిణః ॥ బైక్షంవా సర్వవణైభ్యఏకాన్నంవా
ద్విజాతిషు ॥ అపివాసర్వవణైభ్యో నచైకాన్నంద్విజాతిష్యితి ॥

సవప ॥ — క్లా ॥ ఊర్షణంనాభేరథోనాభేః పరిధాయైకమమ్బరం । ద్వితియ
ముత్తరంవాసః సాత్రిదండీచవాగ్యతః ॥ సవ్యేనాదాయపాత్రంతు త్రిదండంద
క్షిణేకైః ॥ యోసావిష్ణావ్విభిఃపదిత్యః పురుషోంతరవస్థితః ॥ సాయంనారాయ
ణోదేవ ఇతిధ్యాత్వాప్రణమ్యతమ్ ॥ తతోగ్రామంవ్రజన్తందం యగమాత్రావ
లాకకః । ధ్యాయకహరించతద్భిత్తఇమంమంత్రముదీరయేత్ । విష్ణుస్త్యగధో

ధ్వంమే వైకుంఠోవిషిశచిశం । హతుమాంసఽన్యతారామో ధన్విచక్రీచకేశవః
ప్రాణయాత్రికమన్నంతు భిక్షైత విగతస్పృహః । గోవోహమాత్రంతిష్ఠేత్తు పా
గ్యశోధోముఖస్తథేతి ॥ స్మృతిరత్నై ॥ స్నాత్యాశుచిశ్చచాదేశే కృతజప్యస్స
మాహితిః । భిక్షాధాన్యవిశేష్ధామే యతిష్టేచ్ఛాద్యనాకులే ॥ ఏకాన్నంతు
నభుంజీత బృహస్పతిసమోపి న ॥ మధ్యంభైక్షుంచ రెన్నిత్యం సాయాహ్నాహ్న
గృతశ్శుచిరితి ॥

ఉశనా ॥ మాధూకరమసంక్లృప్తం ప్రాకృప్రణీతమయాచితం । తాత్కాలికోప
పన్నంచ భైక్షుంపంచవిధం స్మృతం । మనస్సుకల్పరహితా గృహంస్త్రీనంచ
సప్తవా । మధూపదహరద్యత్తన్మాధూకరమితి స్మృతం ॥ శయనాత్థాపనాత్పా
గ్య తాప్రధికతంభక్తిసంయుతైః । తత్ప్రాకృప్రణీతమిత్యాహ భగవానుశనా
మునిః ॥ భిక్షాటనముద్యోగాత్పాప్రేక్షానాపి నిమంత్రితం ॥ అయాచితస్తత
దైక్షుం భోక్తవ్యంమనురబ్రవీత్ ॥ ఉపస్థానెదయోన్మృక్తం భిక్షాధాన్య బా
హ్యజ్ఞానహి ॥ తాత్కాలికమితిఖ్యాతం తదత్యవ్యంముముక్షుణా ॥ సిద్ధమన్నంభ
క్తజన్తై రానీతంయన్తతంప్రతి ॥ ఉపపన్నం తదిత్యాహమునయోమోక్షకాల
క్షిణః ॥ భిక్షాపంచవిధాహ్యతాసోస్మపానసమాస్త్యుతాఇతి ॥ పితామహః ॥
అయాచితమసంక్లృప్తముపపన్నయదృచ్ఛయా । జోషయాతనదాభోజ్యంగాన
మాగతమస్పృహఇతి । కృతుః ॥ — ॥ సంప్రాధికత ముపస్థానా దసంక్లృప్త
మయాచితం । తత్ప్రదేశాన్నమప్యద్యా దైక్షుం మాధూకరాద్యరం । అ
యాచితం యథాలాభం భోజనాచ్ఛాదనంభవేత్ ॥ నిమంత్రితాథవా శ్చి
యా త్స్వగుణం నప్రకాశయేదితి ॥ — ॥ పరాశరః ॥ యతీనామాతురా
ణాంచ వృద్ధానాందీఘురోగిణామ్ ॥ ఏకాన్నైనేవదోషోన్మి ఏకస్తేగ్విదనే
దినే । సుజీకోతికృశారోగీ దశాంతోవికలంద్రియః ॥ పుత్రమిత్రగురుభ్రాతృ
పత్నీభ్యోభైక్షుమాదరేత్ । నాపోమూత్రపురీషాభ్యాంనాగ్నిదహనకర్తృణా ॥
నవాయుస్పర్శదోషేణ నాన్నదోషేణమస్కరీతి ॥ వసిష్ఠః— నూ ॥ సప్తాగా
రాణ్యసంకల్పితానిచరదైక్షుమితి ॥ సంపర్తః— శ్లో ॥ అష్టాభిక్షాస్సమాదా
యసమునిశ్చస్తపశ్చవా । అద్భిఃప్రత్యాశ్యతాస్సరావస్తతోశ్చియాచ్ఛవాగ్యత
ఇతి ॥ వా ॥ యత్పునరన్వసిష్ఠవచనమ్ ॥ బ్రాహ్మణకులే యల్లభతే తద్భుంజీత సా

వర్ణాశ్రమాచారకాండైకలోసర్వవణః భైక్షచర్యనిషేధః ౨౩

యః ప్రాతమాంసవజ్రమితి తదశక్తవిషయం, ఏకకాలం చ రద్ధేభిక్షమితి
మన్వాదిస్తగణాత్ ॥ యమః—యశ్చ రెత్సర్వవణైః హైక్షమభ్యవహరకః । స
నకించదుపాశ్చీయాద్యావద్ధేక్షమితిస్థితిః ॥ కాశకబ్రాహ్మణైః—శ్రు ॥ చతుర్వ
ణైః హైక్షచర్యంచరేత్పాణిపాత్రేణాశసంకుర్యాదాషధవతాప్రీశ్చీయాతాప్రీణ
సంధారణార్థం యథామేదోఽపృథ్విర్నజాయత ఇతి ॥ మైత్రావరుణీశ్రుతిః—భి
క్షార్థంగామంప్రవిశేదాసాయం పదక్షిణేనావిదిత్సక్ సార్వవణ్యం భైక్షా
చరణమభిశస్తవతి తవజ్రమితి ॥ ఆరుణీశ్రుతిః—యతియోభిక్షార్థంగామం
ప్రవిశంతి పాణిపాత్రముదరపాత్రం వా, ఓంహి, ఓంహి, ఓంహి; ఏతదుపనిషదవి
శ్వసేద్విద్యాద్వాక్యవివేచనం, ఔషధవదాశనమాచరేత్ ఔషధవదాశనమాచరేదితి ॥
పరాశరః—వా ॥ గ్రామైకరాత్రీవాసినో సగరిభావసభేషు పశ్యురాత్రీవా
సినఉదరాదిపాత్రీణాభిశస్తవతి తవజ్రం చాతుర్వణ్యం భైక్షం చరంత ఆత్మైవ
నావతిష్ఠంత ఇతి ॥ వా ॥ సర్వవణైః హైక్షాచరణమాపద్విషయమ్ ॥ యదాహ
బోధాయనః—శ్లో ॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం మేధ్యానామన్నమాహరేత్
అనన్యువేతు పూర్వస్య ఆదదీతో త్రో త్రం ॥ సర్వేషామవ్యభావేతుభక్తదన్య
మనన్నతా । భైక్షంశూద్రాదపి గ్రాహ్యం రత్నాః ప్రాణావిజానతేతి ॥ వసిష్ఠో
పి—చూ ॥ బ్రాహ్మణకులైర్ముఖ్యైః తత్సత్త్వేన, మైత్రాయణీశ్రుతిః, త్రిమ
వణైః షేవకాగారం భైక్షమశ్చీయాన్తాధూకరంవేతి ॥

—శ్రిలథ కలోసర్వవణః భైక్షాచరణనిషేధః శ్రి—

వా ॥ ఆపద్యపి సర్వవణః భైక్షాచరణం కలౌనిషిద్ధం ॥ యతేస్తు సర్వవణైః మ
నభిక్షాచరణం కలాదిస్తగణాత్ ॥ తత్రగౌతమః—శ్లో ॥ హవిఃప్రాశ్చయథా
చమ్య నిరాహారోభవద్గృహీ । ప్రాశ్చాయతమ్యతథాభిక్షుర్నిరాహరో గృహే
గృహే ॥ పాత్రమన్యభవతాప్రీతేన నిత్యం గృహేనైదితి ॥ ముండకే—శ్రు ॥
పాణిపాత్రముదరపాత్రం వా గేహే గేహే విశేత్కబళమాత్రేణ నాపరంగృహ్నే
యాత్పదపదేభుః జగచ్చక్ కులాత్కులం సర్వాశీతి ॥ ఆ ॥ ఉదరపాత్ర
స్వరూపందర్శితం యతిధర్మసముచ్చయే ॥ శ్లో ॥ ఆస్యేనతుయదాహారం గౌవ
స్త్మగయతేమునిరితి ॥ శౌనకః—పాణిపాత్రంచరన్యోగీనానకృద్భైక్షమాచరే
త్ । తిష్ఠత్ భుంజ్యాచ్ఛరత్ భుంజ్యాన్తద్వేనాచమనంతథేతి ॥ వా ॥ గౌముఖన్య

త్రికరపాత్రవృత్తిరశక్తౌ పాత్రాంతరేణ భిక్షాచరణమాహవిష్ణుః—స్థో॥ సం
స్కృత్యప్రణవేనాథ భిక్షాపాత్రంయథావిధి । భాస్కరాభిముఖాభూత్వా సం
స్తరన్తససాహరిమ్ ॥ సవ్యేవాదాయపాత్రంతు దండువైదక్షిణైసత్వితి ॥ కణ్వః
—సమస్కృత్యతథాదిత్యం సమాక్యామన్నపానహా । సవ్యేవాపానహాభిక్షు
ర్నత్యజేత్తుకవాచన ॥ ఉదసాత్రంచభిక్షాచ దుష్యేన్యతఉపానహవితి ॥ బౌ
ధాయనః—భిక్షాపాత్రవిశుద్ధ్యనీకముపముచ్యాపునపానహా । తనూగ్రామం
వ్రజేన్దంయగమాత్రానలోకకథితి ॥ అతిః—అనింద్యంవైస్రజేద్దేహంని
ద్యంగేహంతువజయెత్ । అనావృతేవిశేద్దావరి గేహేనైవావృతైశేత్ ॥ న
వీక్షేద్దావరంధ్రేణ భిక్షాంలిప్సేత్క్వచిద్యతిః । నకుర్యాద్దేవ్యవిష్ణోషం న
హ్వారం తాడయేత్కుచిత్ ॥ నైవ సవ్యాపసప్యేన భిక్షాకాలే వ్రజేద్ధృ
హా ॥ అనింద్యాతిక్రమేయోగీ ప్రాణాయామశతచరేత్ । అదృష్టాపతితం
సాఘంయతిర్యకపరివజయెత్ ॥ సతస్యసుకృతందత్వా దుష్కృతంప్రతిపద్యతే ।
తథైవచగృహస్థస్య నిరాశోభిక్షుకోగతః । హతందతంతవోధీతంసర్వమాదా
యగచ్ఛతి ॥ అసంస్కృతాచయాకన్యాఉదక్యాచోదితాచయా । తయాదత్తంన
గృహ్నియాత్ప్రాణ్యంగేనాయసేనవేతి ॥ శానకః — పీడయిత్వాపిత్రానంభి
క్షాంచత్సంప్రయచ్ఛతి । సాభిక్షాహింసితాజ్ఞేయానాదద్యాత్తాదృశీంయతిరితి ॥
అతిః—హితంమితంసమగ్నియాద్యత్సుఖైనైవజీర్యతే । దాతాప్రకుప్యతేయేన
తదన్నంవజయేద్యతిః ॥ ఉదక్యాచోదితంచాన్నంద్విజానాం శూద్రచారితం ।
ప్రాణ్యంగేచాయసేక్లప్తం తదన్నంవజయేద్యతిః ॥ పితృభిరంకల్పితంపూర్వ
మన్నందేవాదికారణాత్ । వజయెత్తాదృశీంభిక్షాంపరబాధాకరీతథేతి ॥ బౌ
ధాయనః—భిక్షాంపదద్యుఃపంచాహంసప్రాహంవాకథంచన । యస్మిన్ గృహే
జనామఖ్యాత్యజేచ్ఛండాలవెత్సవత్ ॥ ఏకత్రలోభాద్యోభిక్షుః పాత్రపూ
రణమిచ్ఛతి । దాతాస్వర్గమవాప్నోతిభోక్తాభుంజీతకీర్తిషం ॥ యాతుపద్య
షితాభిక్షానైవేద్యేకల్పితాతుయా । తామభోజ్యాంవిజానీయాద్దాతాచనరకం
వ్రజేత్ ॥ ఆయసేనతుపాత్రేణ యదన్నముపదీయతే । భోక్తావిష్టాసమం భు
క్షేద్దాతాచనరకంవ్రజేత్ ॥ న్యయమాహృతపక్షేమన్వయంశిశేమవా పు
నః । భుంజితసమగ్రాశ్వత్థకరంజానాంచపణాకే ॥ కుంభీతిందుకయోర్వాపి కోవి

దారార్కయోస్తథా । ఆపద్యపినకాఽస్యేతు మలాశీకాంస్యభోజనః । సావర్ణై
రాజతేతామృమయేవాత్రిపునీసయోరితి ॥

—భిక్షాపాత్రనియమః—

తత్రమనుః ॥ శ్లో ॥ అలాబుదారపాత్రంవామృన్తయన్వైణనంతథా । ఏతా
నియతిపాత్రాణిమనుసాస్వయంభువోబ్రహ్మీత్ ॥ అలైజసానిపాత్రాణితస్యస్య
ర్నిర్వృణానిచ । తేషామద్భిఃస్త్వతంశౌచంచమసానామివాధ్వరజతి ॥ యాజ్ఞవ
ల్క్యః—యతిపాత్రాణిమృద్వేణుదార్వలాబుమయానిచ । నలిలం శుద్ధిరేతే
షాంగోవాలైశ్చావళుషణమితి ॥ టీ ॥ శుద్ధిః తత్ర భాజనైకృతే మృజ్జలగో
వాలగుర్వతైశ్శుద్ధిరిత్యధః ॥ యదాహ దేవలః—నూ ॥ తద్భైక్షం గృహీతైవ
కాంతే తనపాత్రైణివాన్యేనవాతూష్టిమాస్థాయభుంజీతేతి ॥

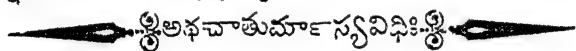
—కరోభిక్షాపాత్రభాజననిషేధః—

తత్రపితామహః ॥ శ్లో ॥ దాప్యపరాదియృగేషేవ పాత్రభోజనవివేచితః ।
కరోతున్దేవభుంజీతస్వపాత్రేయోగవిత్తమఇతి ॥ కణ్వః—తామృంపణాంచపా
షాణం యతీనాంపాత్రమీరితమితి ॥ అతిః—క్షౌమంపాత్రంచపాషాణం తా
మృంపణాంపుటంతథా । ఉక్తానియతిపాత్రాణిబ్రహ్మణౌవిశ్వయోనినైతి ॥ వ్యా
సః—ప్రక్షాళ్యపాత్రేభుంజీతాద్భిఃప్రక్షాళయేత్తుతత్ । అథవాస్యదుపాదాయ
పాత్రేభుంజీతనిత్యధః ॥ భుక్తావృతసంత్యజేత్పాత్రంయూత్రామత్రమలాలుపః
॥ ప్రక్షాళ్యపాణీపాదౌచ సమాచమ్యయథావిధి । ఆదిత్యందర్శయితాన్వంభుం
జీతప్రాజ్ఞువౌత్తరః ॥ భుక్తాప్రాణాహుతీఃపంచగ్రాసానస్తే సమాహితః ।
ఆదమ్యదేవంబ్రహ్మేణంధ్యానితపఃమెశ్వరమితి ॥ బోధాయనః—నూ ॥ తస్య
ప్రాణోగాహాపత్యోపానాన్వాహార్యవచనోవాన్యనాహవనీయఉదానాపా
నౌనభ్యావసత్థ్యాపంచవాపీతేగ్నయతత్తథాఆత్మనేవజుహోతి సవీషతన్యజ్ఞ
ఆత్మనిష్ఠతత్తప్రతిష్ఠతత్తానంక్షేమంనయతీతివిజ్ఞాయతే భూతేభ్యోదయాపూర్వం
సంవిభజ్య శేషమద్భిస్సంస్పృశ్యోషధవత్ప్రశ్నీయాదితి ॥ ఆశ్వలాయనః—శ్లో ॥
ఉపావృతస్తతాభైక్షంకతావతీధణమకర్దమం । ప్రక్షాళ్యాంతహిణతేదేశే భిక్షా
పాత్రంనిధాయతు ॥ మృత్తాయేనపుథక్పాదౌ హస్తాప్రక్షాళయేదథ । ఆచమ్య
భత్రిరాయమ్యప్రాణాంస్తుపునరాచమేత్ ॥ ఆపోశనవిధింకృత్వా పంచప్రా

కావశాంతీశ్చరేదితి || మహాభారతే— శుక్రాన్యకాలపకాన్వేకమాయకటుకానిచ |
 నాస్వాదయాతథుంజానోరసాంశ్చమధురాం ప్రథేతి || అశ్వలాయనః—లాక్షాలశు
 నహింగావదీంతాంబూలంపుషపమంజనం | మధుమాంస మపూపాదిశ్చైలాదీన్యపి
 వజయేదితి || యమః ||—ప్రొక్షితప్రణవేనైవ హుతమాధ్యాత్మికాదిమ | శరీ
 రంప్రాణవత్ప్రశ్నేదన్నంతుప్రాణతపవత్ || గంగాతాయాదియక్రాంతభిక్షాం
 యోశ్చాత్మియోగవత్ || తత్సక్రతుశ్చైరిష్టాస్థలంప్రాప్నోతిమానవః | సాం
 తాపనసహస్రగుతుచాంద్రాయణశతానిచ || అశ్వమేధాప్తకంచైవ తద్విష్ణోశ్చ
 షముత్తమమితి || ఛాందోగ్యశ్రుతిః—ఆహారశుద్ధేనత్వశుద్ధిఃసత్వశుద్ధౌభువా
 స్త్యుతిః స్త్యుతిలాభేనర్వగ్రంథీనాంవిషమోక్షఇతి | విష్ణుః—భైక్షంయవాగూత
 క్రింవా పయోయావక మేవవా | ఫలంమూలంవిషకన్వంవాకణపితౄకన క్రవః || ఇ
 త్యేతేవైశుభాహారాయోగినస్సిద్ధికారకాఇతి || యమః—ఆహారస్య చతుర్భాగ
 మధంవాప్యహ రెద్యుతిః | యవాచేవారుజశ్చ క్రికప్రసంగంతత్రవజయేత్ ||
 అన్నసంగాద్భులందర్పవిషయానక్తిరేవచ | కామఃకోధస్తభాలోభఃపతనంన
 రకతథా || అష్టేగాగ్రామునేఃప్రోక్తాహ్లాదశారణ్యవాసినః | దావత్రింశత్తుగృ
 హస్థస్య యథేష్టంబ్రహ్మచారిణఇతి || తత్రాగ్రానప్రమాణంవ్యాఘ్రాహ || చతు
 రంగులము త్సేధంచతురంగులమాయతం | ఏతద్ధ్యానప్రమాణంతువ్యాఘ్రేణ వరి
 భాషితమితి || జూదాలిః—నిమంత్రితస్తుసన్నాసీయదిభైక్షంసమాచరేత్ | లా
 భాత్తత్రప్రవర్తేతపతత్యేవనసంశయః || యత్క్రిందిద్దీయమానాంతు గర్భిణీకరసం
 స్థితాం | భిక్షాంభిక్షుర్నగృహ్ణీయాత్కాయోనిమజాయతఇతి || భిక్షాంప్రశం
 సతియమః || అబ్బిందుంయఃకుశాగ్రేణమాసిమాసినమశ్నుతే | న్యాయతాయ
 స్తుభిక్షాశీపూర్వోక్తాత్సవిశిష్యతే || తప్తకాంచనవజ్రణగవాంమూలైరణయా
 వకం | పిబెద్ద్వాదశవర్షాణిసతద్భైక్షసమంభవేత్ || శాకభక్షంచయోభక్షేద్యో
 న్యాయావకభక్షకః | సర్వేభిక్షాభుజస్తస్యకలాంనాహంతిషోడశిం || నభైక్షం
 పరపాకాన్నంనచభైక్షంపరిగ్రహః | సామపానసమంభైక్షంతస్తాద్భైక్షేణ వత
 యేదితి || శాతాతపః—భిక్షామాధూకరీనామనగ్ధపాపప్రణాశిన్ | భిక్షాహారో
 నిరాహారోభిక్షానేవప్రతిగ్రహః || శ్రోత్రియాన్నంచభైక్షంచహుతశేషంచయ
 ద్భిక్షః | ఆనఖాచోద్ధయేత్పావం తుమాగ్నిరివకాంచనమ్ | గంగాయాస్సలిలం

పుంశ్యం సాలగ్రామశిలాతథా । భిక్షాన్నంపంచగవ్యంచపక్షిత్వాణియగేయ
 ౧౬ । నక్రాత్పరశ్చోపవాస ఉపవాసాదయాచితమ్ । అయాచితాత్పరః పక్షిః త
 స్తద్భైక్షేణవతఃయేదితి ॥ మేధాతిథిః ॥ బహున్నంపచ్యతేయత్ర మన్యంతే
 యత్రమానవాః । అనుద్విగ్నాఃప్రయచ్ఛంతి తంగ్రామంయత్పతావ్రజేత్ ॥ప
 ఞ్చసప్తగృహాణాంతు భిక్షామిచ్ఛత్క్రియావతామ్ ॥ గౌడోహమాత్రమాకాం
 తే న్నిష్కాంతానపునర్వ్రజేత్ ॥ వినాదండోదపాత్రంతు సగచ్ఛేద్యతిన త్త
 మః । భిక్షాకాలెదండమేవ నాదపాత్రంకదాదనేతి ॥ దత్తాత్రేయః ॥ భైక్షాద
 న్యన్నయాచేత నచైవోపవిశేత్కృచిత్ ॥ ఉద్యతాంనావమన్యేత నచైనాంశ్చా
 వయేత్సునః । ఆత్మసమ్మితమాహారమాహరేదాత్మవాన్యతిః ॥ అత్యంతక్షుధిత
 స్యాపి సమాధిన్వైవజాయతే ॥ మితాశనోభవేన్నిత్యం భిక్షుమోక్షపరాయ
 ణః ॥ కామదర్పాదయోదోషా నభవంతిమితాశిన ఇతి ॥ విష్ణుః ॥ యదిభైక్షం
 సమాదాయ పద్యషేవ్యోగవిత్తమః । నపద్యషితదోషేణ భిక్షుభవతివైక్రి
 మిః । సువృత్తస్యగృహేభిక్షే న్నతుతేషేష్వనిత్యశః । అభావేబహుగేహానాం
 తేషుభిక్షేదలోలుపః । అన్యపాత్రేహవిర్భుజ్కై హవ్యకవ్యషష్వన్జయా । రా
 జతేతామ్రసౌవణే తత్రాయంనాస్తివైదిధిః ॥ సౌవణేమచపాత్రేషు తామ్ర
 రూప్యమయేషుచ । ఘంజకాభిక్షుర్నదుష్యేత దుష్యతేతత్పరిగ్రహాత్ । ఘం
 జీతపణాపుటకే పాత్రేవావాగ్యతోమునిః । భుక్తాపాత్రంయతిర్నిత్యం క్షాశ
 యేన్ద్రంత్రాన్వకమ్ ॥ నదుష్యేత్తస్యతత్పాత్రం యజ్ఞేషుచమసాఇవ । అథా
 చమ్యనిరుద్ధాసు దపతిష్ఠేతథాసగరం । జపధ్యానవిశేషేషు దినశేషంనయేద్భు
 ధః ॥ కృతసంధ్యస్తతారాత్రిం నయేద్దేవగృహాదిష్యతి ॥ దక్షః ॥ ఇతిహాసపు
 రాణాభ్యం షష్ఠసప్తమకానయేదితి ॥ అంగిరాః ॥ పురాణశ్రవణాద్భక్తిర్నా
 భాసాస్యపిప్రవతతే ॥ భక్త్యాపినిశ్చితాముక్తి స్తస్మాత్పరాణమభ్యసేత్ । త
 దభ్యాసాత్పరబ్రహ్మ భావమాపద్యతేమునిరితి ॥ బృహస్పతిః ॥ బంధమోక్షవి
 భాగజ్ఞోబంధాచ్ఛేన్నాక్షణేచ్ఛయా । ఉపాయాన్వేషణేయక్తః కొనముచ్ఛేత
 బంధనాత్ ॥ యథాచిత్తంసమానక్తం జంతోర్విషయగోచరే । యదినారాయ
 ñాప్యవం కొనముచ్ఛేతబంధనాత్ । తత్కర్మయన్నబంధాయ సావిద్యాయం
 విముక్తయే । ఆయాసాయాపరంకర్మ విద్యాన్యాశిల్పనైపుణం ॥ లోహితా

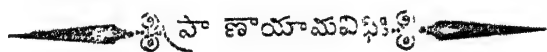
ర్కముపాసీత సంధ్యామాతారకోదయాత్ । హృత్పద్మకొటరావాసంచింతాశ్రం
జ్యోతిషంహరిం । ధ్యాయేన్నారాయణంహ్య చాత్మీకృత్వాప్రాణసంయమాన్
తావద్ధ్యాయేత్పునర్యావన్నిద్రావశముపాగతః । సుప్రాత్థితఃపునర్ధ్యాయేత్తి
ష్టకధ్యాయేజ్జపన్నసః ॥ ప్రాగ్రాత్రేపరరాత్రేచ మధ్యరాత్రేసమాహితః ॥
సంధ్యాసప్తపిషివిశేషేణ చింతయేన్నిత్యమీశ్వరమ్ । కృత్వాసహృత్పద్మనిలయే వి
ష్ణోవిఖ్యంవిశ్వసంభవమ్ ॥ ఆత్మానంసంస్వధూతానాం పరస్తాత్రమసస్థినితమ్ ॥ స
ర్వస్యాధారమన్యక్త మానఁడంజ్యోతిరన్యాయమ్ । పురాణంపురుషంశమ్భుం ధ్యా
యన్తుచ్ఛేతబంధనాత్ ॥ మత్వాపృథక్స్వమాత్మానం సర్వస్మాదేవకేవలం ॥ ఆస
ద్దమక్షరంజ్ఞానం ధ్యాయాతచపుసఃపుసః ॥ తస్మాద్ధ్యానరతోనిత్య మాత్మవిద్యా
పరాయణః । జ్ఞానంసమభ్యసేద్భృహ్మ యేనముచ్చేతబంధనాత్ ॥

తత్రసూయతే॥వషాఁసుధ్యవశిలఇతి ॥అత్రిః॥ చతురోయంవసేన్తాసానావషిఁ
కాఁదావపథాపివా ॥ వృద్ధానసుకృమేజైవ సమస్కృత్యవిధానతః । అనేశ
విధినాభిక్షు రామాఘాంసుసమాహితః । స్థానాభావాద్యజ్జెత్తావ ద్యావద్భు
వతిపంచమి । ప్రాయశ్చిత్రైసయజ్ఞైత పంచమూర్ధ్వం వ్రజేద్భది ॥ కక్షోపస్థ
శిఖావజ్ఞ మృతుసంధిమవాపయేత్ ॥ చాతుమాన్యస్సమధ్యేతు వజ్ఞయే
ద్వపనంయతిః । ఆమాఘాంపౌణమాస్యాంతు కారయేద్వపనంయతిః ॥ తె
మమాసేమకేశాదీ నృతుసుధౌ నవాపయేత్ ॥ సదీశ్చనతరెత్తేషు క్రొ
శామాధ్వంసచవ్రజేత్ । వాపయేద్వదికేశాదీ నుత్తరేద్వదివాసదీమ్ ॥
ప్రాణాయామాంస్త్రింశత్కృత్వా జపెత్త్రికశతతత్రయం ॥ వషాఁభేదంయతిః
కుర్యాద్వదికశ్చిదనాపది । ప్రాణాపత్యైనకృచ్ఛ్చైవ ముద్యతేనాత్రినంశయ ఇ
తి ॥ అత్రసంప్రదాయవిద్యచనమ్ ॥ గుహాన్నతావశిరస్యంతః త్రైశనంతదనంత
రం । ఆచమ్యవాగ్యశ్శాయత్నా త్సవాసాఃత్రైరమాచరేత్ । అంతర్ధాయత్ప
ణకించిత్రత్రనిక్షేపయేద్వతిః । క్షురంసదంశనంచైవ తథానఖనికృంతనం । అభి
మంత్యద్విషడావరం ప్రణవైవోక్షయేజ్జలమ్ । క్షురమాదాయతారణ శ్శుక్ర
కేశాన్నికృత్వచ । నానాస్థితాతథాలోమాన్యత్సేనప్రయతాయతిః । కారయే
త్కరపాదస్థ నఖానాంచనికృంతనమ్ । ద్విషడావరంనిమజ్యాపున్ తిరంగత్వాపది

శ్వప । పృతిస్నానంద్విషడావరం కరావారభ్యపాదయోః । మృతంవద్యాన్మృతా
 చైవ పృతివారంజలంతథా । తతోజలంప్రవిశ్యాథ శిరలలిప్యసన్నదా । ద్విష
 డావరంనిమజ్జ్యాథ పృతివారంమృదాపునః ॥ పునరుత్థుత్త్యతత్తీరం గత్వాగం
 డూపమాదరేత్ । పంచైకాదశవారాంశ్చ సమ్యగాచమ్యయత్నతః । ప్రాణా
 యామాంస్తథాకుర్యాత్పంచైకాదశసంఖ్యయా । త్రైరస్నానంయతీనాంతు వ్యా
 సాద్యైశ్చవ్యకిరీతిమితి ॥ అత్రిః ॥ వపనానంతరంస్నాత్వా పూజయేత్పురు
 షోత్తమమితి యతిధర్మసముచ్చయే ॥ దేవంకృష్ణంమునింవ్యాసం భాష్యతా
 రంగురోగురుమ్ । గురుందేవంగణాధ్యక్షౌ దుర్గాందేపీంసరస్వతీమ్ ॥ వా ॥
 గజోగజశః - అధ్యక్షః క్షేత్రపాలః - తత్రమధ్యేకృష్ణసనత్కుమారసశక సనం
 దన సనత్కుజాతాః - తద్దక్షిణతోవ్యాససుమంతుజైమినివైశంపాయనపైలాణ
 వామతోభాష్యకార పద్దపాదవిశ్వరూప తోటకహస్తామలకాచార్యాంశ్చ
 పూజయేత్ ॥ భగవతఃపురతిః ॥ గురువరమగురువరమేష్టిగురూనన్యాశ్రవ్యాదా
 ర్యాంశ్చపూజయేత్, యథాదిశంలాకపాలాః భగవత్పార్శ్వయోః బృహ్మశం
 కరాచ ప్రణవాది నమోంత్రైస్తత్తన్నామభిః పూజయేత్ - తతోగోపీచండన
 మృత్తికాదంతకాన్యదొరకాదిచద్యాల్ । మానచతుష్టయపర్యాప్తమృత్తికాదంత
 కాష్ఠాది సంగృహ్ణీయాదితి ॥ అత్రిః ॥ అనతిప్రతిబంధేతు మాసాన్వైవాషి
 కానిహ । నివత్సాన్యమీతినంకల్ప్య మనసాబుద్ధిపూర్వకమ్ । ప్రాయేణప్రావృ
 షిప్రాణి సంకులంవర్తేదృశ్యతే ॥ ఆషాఢాదిచతుర్మాసం కాలికాలంతం
 తుసంవసేత్ । మాధవశ్చతురోమాసాన్ సర్వభూతహితాయవై । స్వాపంయా
 న్యతి శిష్యాకై లక్ష్మ్యాన్సహజగత్పతిః । సుప్తజ్ఞేచ్ఛవొత్థితోయావన్నభవేత్సస
 నాతనః । అహంతావన్నివత్సాన్యమి సర్వభూతహితాయవై ఇతి ॥ శతాతవః ॥
 నిగృహీతేద్రియగ్రామో యత్యయత్రభవేద్యతిః । తత్రతత్రకురుక్షేత్రం నైమి
 శంపుష్కరంతథేతి ॥ అత్రిః ॥ పితౄభ్రాతృస్వసామాతాసుషాజాయాసుతస్త
 థా । జ్ఞాతిబంధుసుహృద్వగౌరుహితాతత్పుతాదయః । యస్మిన్దేశేవసంత్యే
 తే సతత్రదివశంవసేత్ ॥ ముహూర్తమపినాసీతదేశేనోపద్రవేయతిః । ఉ
 పద్యతేతుమనసి సమాధిర్నివజాయతే । చాతుర్మాసేవకార్తికార్తికౌత్తైరం
 కుర్యాన్నచాంతరా । దేశకాలవిరోధాదుభాద్రపద్యామసికృచ్చి । చతుర్మా

శాంతరాయత్ర సదీధవతి కుత్రచిత్ । పతాంశతత్త్రగంతస్య ముపస్తంబవచా
యథా । సర్వదావందనంక ర్వా ధ్వరౌజైస్తయేస్తథా । అపలమినమస్కు
ర్యా దతిక్రాంతైవపర్వణి । త్రిముహూర్తాఢికం గ్రాహ్యం పర్వశౌర్యప్రణా
ణయోః । ప్రణతం నయతి బ్రూకయాదాశిపలవ్యాసశాసనాత్ । సారాయణైతి
చజ్జాయా త్వగ్రితాయవివృద్ధయశ్చ ॥ నా ॥ అభ్యాసతాచారాదికం సంప్ర
దాయమూలం యథాసంప్రదాయంబేదితస్యం ॥ హరితః ॥ శ్లో ॥ సర్వేషామ
శ్రమణాంతం సన్యాసీహ్యుత్రమాశ్రమే । సవివాత్రసమస్యసాన్విభృత్యానన్తా
గవతిభిః । బ్రహ్మిస్తాపరమోహంససామగ్నానారాయణ స్తస్మితి ॥ యతిం
యః పూజయన్నిత్యం విష్ణుస్సేవః పూజతిః । ఆష్టాక్షరేణమంత్రేణ యత్యత్యత్రన
మన్తాత్మకః । స్మృతనారాయణం హంతి స్త్రాణినాంపాపవంజనమ్ ॥ అష్టాక్ష
రేణమంత్రేణ సమోనారాయణాత్మనా । సమస్తవిధక్రిధావేన విష్ణురూపీయతి
భృతః । సవిధర్తస్థాన్యతీస్వప్తాకా దేనాశ్చప్రణమైద్యుతిః । సన్యామాశ్రమి
ణంకంచిత్ప్రశస్తమపిరంబుమేత్ ॥ అపిశాస్త్రసమాయక్తం సదాచారసమ
న్వితమ్ । సాధువృత్తంగృహస్థాద్యం సనమిస్యేత్సర్వవిద్యతిరితి ॥ మమః ॥ —

శ్రీ పాణియామవిధిః శ్రీ

ప్రాణాయామైవ హస్తోమాకా ధారణాభిశ్చక్లిష్టమ । ప్రత్యాహరణసంస
గ్గాకా ధ్యానేనానీశ్వరాకగుణానితి ॥ వృత్తః ॥ ప్రణవేనైవకుర్యాచ్చ ప్రాణా
యామాస్యతి ముహూః । రేచకంవామనూగేణ పూరకం దక్షిణేథా । కుంభ
కంతుతయోహీనం మధ్యపంపూనిస్థితీ ॥ చతుర్వింశతిమాస్త్రీః షట్త్రింశ
ద్వాదశశాఖవా । ప్రణవస్యస్త్రైశ్చసాన్విత్యాప్రాణాయామోనిమలశ్చతి ॥ వై
వస్వతః ॥ ద్వాదశశాఖితంయస్త్ర ప్రణవస్యమనోహృది । ప్రాణాయామాయ
తైవోక్తః ప్రాణానాయమ్యచామితీతి ॥ కూర్మపురాణే ॥ ప్రాణస్తుదేహ
జౌవాయు రామాయస్తన్నిరొధనమ్ । మాత్రాద్వాదశకోమందశ్చతుర్వింశతి
మాత్రకః । మధ్యమఃప్రాణసంరోధః షట్త్రింశమాత్రకోమతః । సగళమా
హుస్సజపమగళమజపం బుధాః । రేచకఃపూరకశ్చేచన ప్రాణాయామోధకుం
భకః ॥ రేచకోజస్రనిశ్వాసా త్పూరకస్తన్నిరొధకః । సామ్యేనసంస్థితీర్యాసా
కుంభకఃపరిగీయతిశ్చతి ॥ శౌనకపరిశిష్టే ॥ నూ ॥ యావత్ప్రారేచకేమాత్రాస్త్ర

వణాశ్రమాచారకాండే-యతేర్నిసిద్ధాని

ద్విగుణాః పూరకేచిద్భ్యాశ్శుంభకచారుగుణ్యమస్తమాత్రారేచకః । షోడశ
మాత్ర్యఃపూరకోద్వాత్రింశన్మాత్ర్యఃకుంభక ఇతిశిశుప్రాణాయామః॥ ద్వాదశమాత్ర్య
కో రేచకశ్చతుర్ద్వింశతిచూత్త్ర్యఃపూరకఃఽష్టాచత్వారింశన్మాత్ర్యఃకుంభక ఇతిమధ్య
మః ॥ షోడశమాత్ర్యారేచకోద్వాత్రింశన్మాత్ర్యఃపూరకశ్చతుస్సప్తిమాత్ర్యఃకుంభ
క ఇత్యుత్తమఃప్రాణాయామః! అకారకాలామాత్రా । ప్రాణశ్చిత్తః ప్రతత్సర్వేషు
దుష్కృతైషి నతి॥ క్లో॥ రేచకందక్షిణస్యస్యే త్పురకంవామనాసికే । అంగు
ష్ఠాంగులిభిశ్చైవంప్రాణాయామం సమాచరత్ । ప్రాణాయామైకనిష్ఠస్యనకిం

ॐ अथ यत्नेन सिद्धम् ॐ

చిదవీడులభమితి || తత్త్రవ్యాసః || దావదేవోనమవీర్యోమృత సుకాతాంబూల
 మేవచ | తస్మాత్సర్వస్యయత్నైసతాంబూలవజ్రయోద్యతిః | మాద్యతిప్రమదాం
 దృష్టావసురాంపీత్యాచమాద్యతి | తస్మాద్దృష్టిమదాంనారిం చూరఃపరివజ్ర
 యేత్ || శిల్పంవ్యాఖ్యానయోగశ్చ కామోరాగఃపరిగ్రహః | అహంకారోమ
 మత్వంచ చికిత్సాకమనాహసమ్ || ఏకాన్తంమదమాత్సర్యే గంధపుష్పవి
 భూషణమ్ | తాంబూలాభ్యంజనేక్రిడా భోగాంకూరసాయనమ్ | సంధిశ్చవి
 గ్రహణాయానంమంచకంశుక్లవస్త్రకం | శుక్లోత్సగోదవివాహాభిషేకధారస్తు
 తైజసః || ఏతానివజ్రయేన్నైకైర్వయితఃసూత్రపురిషత్ || సన్నానమౌచరే
 ద్భిక్షుః పుత్రాద్విధినేహ్యతే | పితౄమృత్యుశ్చతావస్థాత్వాత్వాశుభ్యతీసాం
 బరః || అన్నదానవరోభిక్షుః భిక్షాదానవరోగృహీ | ఉభౌతామందబుద్ధి
 త్వాత్పూతీనరకశాయినౌ | యస్తుప్రవృజితాభూత్వా పునస్సేవేతమైకునమ్ |
 పక్షిర్వృషఃసహస్రాణి విష్ణాయాంజాయతేక్రిమిః | నకించద్భేక్షజాదన్య దహ
 నాద్దంతభావనాత్ | వినాభోజనకాచేనజాతుచిద్భుక్షయోద్యతిరితి || అంగిరాః ||
 సన్నానసంచైవయఃకృత్వాపునరుత్తిష్ఠేద్విజః | నతన్యనిష్క్రమితికార్యాన్వధ
 ర్తాత్ప్రియ్యతస్యచ | ఆరూఢోనైస్త్రికంకమేపునరావతయోద్యతిః | ఆరూఢ
 పతితాశ్చేయస్సర్వధమేబహిష్క్రమితి | చండాలాఃప్రత్యపసితాః పరివ్రాజక
 తాపసాః | తేషాంజాతాన్యవత్యాని చండాలైస్సహవాసయేదితి || నైస్త్రికానాం
 వనస్థానాంయతీనామవకిణీనామ్ | శుద్ధానామపిలౌకెస్త్రిన్విత్యావత్త్రిన్విద్య
 తే ఇతి || దక్షః || పరివ్రజ్యాంగృహీతావతే యస్సన్విధమేనతిష్ఠతి || శివపాద

30

వైద్యనాథదీక్షితుః స్మృతిమక్తాఫలే ధర్మశాస్త్రే

నాంకణ్డుత్వాతం రాజాశీఘ్రంప్రవాసయేదితి || యమః || యస్తుప్రవృత్తాజ్ఞా
తః ప్రవృత్తావసితశ్చయః | తామభౌచ్యహ్మచందాలౌ ప్రాహవైవస్వతాయ
మత్తితి || సంవతః || సన్న్యసృదుమేతికశ్చిత్ప్రత్యాపత్తింవ్రజేద్యతిః | స
కుర్యాత్కృత్యమశ్రాంత్యంతాసావృత్యనంతరమితి || బహ్వీచపరిశిష్టే ||*
పతత్యసాధువంఖిక్షుః యన్యభిక్షోద్వేయంభవత్ | ధీమూర్షరెతఉత్సగో
ద్రవ్యసంగ్రహవచెతి | వా || అత్రాను క్తతచమనాదిస్సాధారణోధమేతత్త
దవసరెవక్యతే || వ్యాసః || మోక్షాశ్రమంయశ్చతేయథోక్తంశుచిస్సుసంకల్పిత
ఋద్ధియుక్తః | అనింధనంజ్యోతిరివప్రశాంతం సబ్రహ్మభావంవ్రజేద్విజాతిరితి ||

— శ్రిఃతియతిధర్మః శ్రిః —

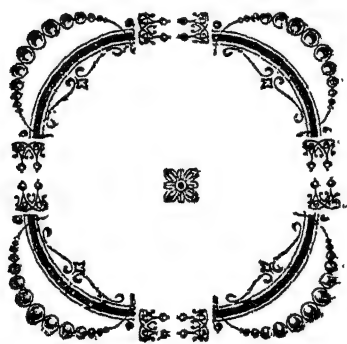
ఓం త త్స త్

ఇతిశ్రివైద్యనాథవిరచితే స్మృతిమక్తాఫలాభ్యధర్మశాస్త్రే

వర్ణాశ్రమధర్మనిరూపణంనామప్రథమఃపరిచ్ఛేదః

శూన్యాప్రాయంవర్ణాశ్రమధర్మకాండః.

— శ్రిః * శ్రిః —

వైద్యనాథీయవర్ణాశ్రమాచారకాండశుద్ధాశుద్ధపత్రికా.

పుట పజ్జి అశుద్ధం	శుద్ధం	పుట పజ్జి అశుద్ధం	శుద్ధం
౨ ౩ త్తకథ	త్తకోజి	౪౦ ౨ ధార్యా	ధార్యబో
౧౩ వేదో	వేదోధర్	౪౪ ౧౦౯॥	౯॥మనుః
౨౦ ఇత్యాది	ఇత్యాదిః	౨౬ నరతజ	వర్తతబ్రహ్మే
౩ ౧౪ వాక్కుర్	కర్	౪౫ ౨౬ దప్య	దప్య
౪ ౫ అపరం	పరమ	౪౬ ౧౨ హస్త	హస్త
౫ ౯ శ్రయ	శ్రయ	౪౭ ౭ యోగా	యోగో
౧౫ వైమి	వైమి	౫౦ ౨౭ సం	{ సం ఉద్యయం తమసస్పరి
౯ ౨౭ కుత్సితం	కుత్సనం		
౧౦ ౯ విషితే	ధ్యుషితే	౫౫ ౨ అన్యథా	అన్యథా
౧౦ ౧౦ విషితే	ధ్యుషితే	౩ ద్యాద్వినా	ద్యాద్వహ
౧౩ ౨౬ తతః	తతః	౧౦ రుద్య	రుద్య
౧౫ ౬ పురః	పున	౧౬ ౧౧॥	౧౧॥మనుః
౧౬ ౧౬ రూపేణ	రూపేణ	౫౬ ౬ త్యత	త్యచ
౨౦ నపర	తర	౫౭ ౫ డశే	డశే
౧౯ ౧౨ శ్చ॥	౪॥వ్యాసః	౬౦ ౩ ద్యది	ద్యదీ
౨౬ స్థపరి	స్థాశ్రమ	౬౧ ౩ ది౯తే	ది౯తం
౨౫ ౧ ఆపః	ఆపః॥యల్	౬౨ ౧౧ గృహీ	గృహీ
౨౬ ౬ సమానా	సనామా	౧౪ దేర్వి	దేద్వి
౨౭ ౫ దేవా	దేవానాం	౨౧ స్వార్థ	స్వార్థ
౩౦ ౯ యో	యవవం	౬౩ ౪ మిఖి	ముఖం
౩౩ ౧౫ కైర్	కైర్	౯ దానమం	దానవల్
౨౭ సంఘ	సంతి	౧౪ న్యఘటా	న్యభయో
౩౪ ౨ నతే	చరెల్	౧౯ అథ	అథ
౬ కైర్	కైర్	౨౦ నపు	నాపు
౧౦ మదదద్ద్యవ్యం	{ లబ్ధమ దదత్	౬౪ ౪ త్తమదా	త్తమదా
		౬౫ ౧ భూషా	భూషా
౩౫ ౨ కత్వ	కత్వ	౩ భూషా	భూషా
౩౭ ౩ సగ్నినా	దగ్నిన	౧౩ తవః	తవః
౧౪ మృత	మృత	౬౭ ౪ నేనహ	నేనహ
౩౮ ౭ మిత్రికాః	మిత్రికేః	౬౮ ౨౭ నొన	నొన్న

వైద్యనాథీయవర్ణాశ్రమాచారకాండశుద్ధాశుద్ధవర్ణికా 120

పుట పజ్జి అశుద్ధం	శుద్ధం	పుట పజ్జి అశుద్ధం	శుద్ధం
౧౩౧ ౧౦ త్రాస్య	పాస్య	౧౦౪ ౯ భృషః	భృదస్యః
౧౯ రీయం	రం	౧౦౫ ౩౩ పి	అభి
౨౪ క్షలి	గులి	౧౦౬ ౨౨ తిథేత్యతఃపరం	యదపి
౧౩౨ ౬ పాచీనః	తుపాచీనా		తీనతీత్యమాత్యతఃపంచా
౧౩౬ ౪ త్రి	(స్త్రీ)		తీత్యపితృతక్షతి పైతినసి
౧౩౯ ౧౯ కామజో	కామతో		నా తదవ్యర్వాజ్ఞిపెథా
౧౪౫ ౧౪ కారో	కారే		భంసపునస్తత్ప్రప్య
౨౦ ణగా	ణత		భంమితి సర్వస్తృతీనామ
౨౫ అనేన	అనెన		ఐరోధః ఏతచ్ఛవంచమా
౧౪౬ ౨౪ సగృ	సగృ		త్సప్రమాదూభవం మా
౧౪౭ ౧౬ సావ	సావ		త్పితఃపితృతస్తక్షతి
౨౬ భవ	భవ	౧౦౭ ౨౬ పత్నీంభ	పత్నీభ
౧౫౦ ౧ జ్యేష్ఠం	జ్యేష్ఠం	౧౦౮ ౨౬ సుర	అసుర
౧౫౧ ౨౬ శ్చ శురో	శ్చగురోః		శశ్శతి
౨౭ స్తథా	స్తదా	౧౦౯ ౧౯ మూల్యం	మూల్యం
౧౫౨ ౨౦ తయే	తథే	౧౦౯ ౫ దరి	చరి
౧౫౩ ౧౦ సమ్య	మాప్య	౧౦౩ ౪ స్థితా	స్థితా
౧౫౪ ౨ భకుం	దకుం	౭ స్థితాదపి	స్థితాదపి
౧౬౧ ౭ పాతే	పాతే	౧౦౩ స్థితః	స్థితాః
౧౬౨ ౨ త్రాన	త్రర	౧౦౪ తాన	తాస్స
౪ త్రాచ	త్రాతాచ	౧౦౪ ౧౨ ఇత్యభవతిత్వేతరం భా	
౫ సంతా	సంతా		ర్యానాపద్యతే
౧౬౬ ౨౪ వవ	వవ	౨౦౬ ౨౦ వవః	నస్థిః
౧౬౮ ౩ ధాన	నాన	౨౦౭ ౨౨ స్వస్తే	స్వస్తే
౧౭౦ ౫ సూర్యే	సూర్యే	౨౦౩ ౨౪ యతు	యత్తు
౧౭౨ ౩ మోమా	మోహ	౨౦౪ ౨౬ అపాః	ద్రవా
౧౭౫ ౧ నైషి	నైషి	౨౦౭ ౭ పాయే	పాయే
౧౭౬ ౨౦ చర్యా	చార్యా	౨౦౮ ౨౫ పూర్వమేవేత్యతఃశరందో	
౨౧ కుతే	కులే		వ్యందతాన్ సహిహ్యోద
౧౭౭ ౭ సిక్తావ	భుక్తావ		కపూర్వమేవ
౧౭౮ ౧ భే	భేవా	౨౦౬ తిక్కమణా	దికర్తణామ
౧౮౦ ౨౩ స్థూలా	స్థూలా	౨౦౩ ౧౨ దాచార్య	దావరార్య
౧౮౨ ౨ సవస్య	మాత్సవస్య		తక్షేన తదైవ
౧౮౩ ౨౧ వృథ	వృథకవృథ		ఇతిత్యతరంఅప్యతచాద్యః

పుట	పద్యము	శుద్ధ	పుట	పద్యము	శుద్ధ
౧౧౫	చెలి	చెలి	౧౧౫	చెలి	చెలి
౧౧౬	రావభి	రావభి	౧౧౬	రావభి	రావభి
౧౧౭	సోప	సోప	౧౧౭	సోప	సోప
౧౧౮	నం	నం	౧౧౮	నం	నం
౧౧౯	పరుష	పరుష	౧౧౯	పరుష	పరుష
౧౨౦	పతిత	పతిత	౧౨౦	పతిత	పతిత
౧౨౧	యజ్ఞ	యజ్ఞ	౧౨౧	యజ్ఞ	యజ్ఞ
౧౨౨	వివ	వివ	౧౨౨	వివ	వివ
౧౨౩	పతి	పతి	౧౨౩	పతి	పతి
౧౨౪	కర్తా	కర్తా	౧౨౪	కర్తా	కర్తా
౧౨౫	సారయ	సారయ	౧౨౫	సారయ	సారయ
౧౨౬	సృజ	సృజ	౧౨౬	సృజ	సృజ
౧౨౭	భక్త	భక్త	౧౨౭	భక్త	భక్త
౧౨౮	వివ	వివ	౧౨౮	వివ	వివ
౧౨౯	జీవ	జీవ	౧౨౯	జీవ	జీవ
౧౩౦	చృతస్సు	చృతస్సు	౧౩౦	చృతస్సు	చృతస్సు
౧౩౧	పాపిరిత్యుత్తరం	పాపిరిత్యుత్తరం	౧౩౧	పాపిరిత్యుత్తరం	పాపిరిత్యుత్తరం
౧౩౨	కానామర్చిరాది	కానామర్చిరాది	౧౩౨	కానామర్చిరాది	కానామర్చిరాది
౧౩౩	దావరాతత్పాపి	దావరాతత్పాపి	౧౩౩	దావరాతత్పాపి	దావరాతత్పాపి
౧౩౪	క్రికి	క్రికి	౧౩౪	క్రికి	క్రికి
౧౩౫	దగితి	దగితి	౧౩౫	దగితి	దగితి
౧౩౬	సంతపు	సంతపు	౧౩౬	సంతపు	సంతపు
౧౩౭	తవతాని	తవతాని	౧౩౭	తవతాని	తవతాని
౧౩౮	యంతె	యంతె	౧౩౮	యంతె	యంతె
౧౩౯	యంతె	యంతె	౧౩౯	యంతె	యంతె
౧౪౦	చాచన	చాచన	౧౪౦	చాచన	చాచన
౧౪౧	తెలి	తెలి	౧౪౧	తెలి	తెలి
౧౪౨	భుక్తి	భుక్తి	౧౪౨	భుక్తి	భుక్తి
౧౪౩	భయనం	భయనం	౧౪౩	భయనం	భయనం
౧౪౪	నానై	నానై	౧౪౪	నానై	నానై
౧౪౫	అమూల	అమూల	౧౪౫	అమూల	అమూల
౧౪౬	క్షస్య	క్షస్య	౧౪౬	క్షస్య	క్షస్య
౧౪౭	దర్శ	దర్శ	౧౪౭	దర్శ	దర్శ

